UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE ISTORIE

MIHAIL GUBOGLU

CRESTOMAȚIE TURCĂ

IZVOARE NARATIVE PRIVIND ISTORIA EUROPEI ORIENTALE ȘI CENTRALE

(1263—1683)

BUCUREȘTI
1978

www.dacoromanica.ro

U N I V E R S I T A T E A D I N B U C U R E S T I
FACULTATEA DE ISTORIE

MIHAIL GUBOGLU

C R E S T O M A T I E T U R C A

Izvoare narative privind istoria Europei orientale şi centrale (1263 - 1683)

- 1977 -

www.dacoromanica.ro

Prezenta crestomaţie este adresată studenţilor de la Facultăţile de istorie şi de filologie din toate centrele universitare, orientaliştilor-turcologi, profesorilor şi cercetătorilor care se ocupă cu istoria medievală a popoarelor din Europa orientală şi centrală.

Lucrarea a fost analizată în colectivul de catedră care s-a declarat de acord cu multiplicarea în actuala redactare.

www.dacoromanica.ro

INTRODUCERE

Inainte de a prezenta conţinutul şi unele probleme pe care le ridică această Crestomaţie turcă, se impune o privire retrospectivă asupra lucrărilor didactice, de acest gen, apărute în literatura istorică universală. Odată cu începutul secolului al XIX-lea, problema unor crestomaţii islamice, în general şi turceşti în special, au început să intereseze tot mai mult unele centre europene, unde se înfiripase cîte un centru de studii orientale. Astfel, Silvestre de Sacy (1750-1838)[1], profesor la Şcoala de limbi orientale din Paris, a publicat prima Chrestomathie arabe (Paris, 1806) în istoria orientalisticii europene. După cîţiva ani, a urmat Crammaire arabe (Paris 1810)[2], care împreună cu crestomaţia şi vocabularul său au apărut, în formă prescurtată, şi în limba rusă (Moscova, 1836)[3].

Primul turcolog polon Jósef Sękowski (n.1800 T. lno - m.1858, St.Petersburg)[4], după terminarea universităţii din oraşul său natal, fiind trimis în Orientul Apropiat, şi-a desăvîrşit nu numai cunoştinţele în cele trei limbi islamice: araba-turca-persana, ci a strîns şi o colecţie de manuscrise, în special cronici turceşti privitoare la istoria Poloniei şi a altor popoare. Numit în 1822 ca titular al cursului de limba turcă la Univer-

1. Despre Silvestre de Sacy (Antoine Isaac) cf. Grand Larousse Encyclopédie, t.IX, Paris-1964, p. Sil. (sub voce).
2. Este socotită ca monument filologic, ed.II-a, Paris 1826. (ibid)
3. Kratkaia arabskaia grammatika. Moscova 1836. (Napećatana vmeste s slovarem k ego arabskoi hrestomatii).
4. Numit şi baron Prambeus cf. Biobibliograficeskii slovari otecestvenniħ tiurkologov - Dooktiabriskii period - pod redakţiei i s vvedeniem A.N. Kononova, Moscova 1974, p.258-260.

www.dacoromanica.ro

sitatea din St.Petersburg, a reuşit chiar din primii ani de profesorat să editeze, în două volume, o bogată "Colecţie de cronici turceşti ajutătoare la istoria Poloniei"[5] cu unele referinţe şi la ţările învecinate, printre care şi ţara noastră. Lucrarea cuprinzînd fragmente, în traducere polonă din vechile cronici turceşti, nu este în fond decît o crestomaţie. Pe urmele turcologului J.Sękowski a mers şi compatriotul său, în bună parte contemporan, Anton Osipovič Muchlinski (1808-1877)[6], cunoscut prin Osmanskaia hrestomatia (St.Petersburg, 1858-1859), privind în cea mai mare parte istoria Poloniei şi a Rusiei. Sub raport didactic completează opera predecesorului său. Autorul a mai publicat şi o cronică tătărească "Risale-i tatarlar", în limba polonă, privind în special relaţiile tătarilor lipcani cu sultanul Suleiman I Magnificul în anul 1558 (Varşovia, 1858)[7].

Inainte de mijlocul secolului al XIX-lea, turcologul rus Ilia Nikolaevič Berezin (1818-1896)[8] a început să desfăşoare o bogată activitate didactică şi ştiinţifică. Una din lucrările sale este şi "Crestomaţia turcă", în 3 volume (Kazan, 1857 - St.Petersburg, 1890)[9], prin care completează gramatica limbei turceşti a profesorului Kazem-Bek[10]. Un loc important în istoria turcolo-

---

5. J.Sękowski, Collectanea z dziejopisów tureckich rzeży do historii Polskiej sluzacych, t.I.Warszawa 1824; t.II, Warszawa 1825.
6. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.221.
7. Tătarii lipcani au avut relaţii şi cu Moldova...
8. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.123.
9. Turetskaia hrestomatia, Sostavlennaia N.Berezina, prof.turetkogo iazika v St. Pbg. Univ.-te, t.I, Kazan 1857, 16 + 375 p.; t. II, văpusk 1, Kazan 1862, 144 p.; t. II, văpusk 2, St.Prg. 1890, 145 + 209 p.
10. Despre Kazem-Bek Alexandr Kasimovič (1802-1870) cf.A.N.Kononov, op.cit., p.175-176.

www.dacoromanica.ro

giei ruseşti, atît sub raport didactic cît şi ştiinţific, îl ocupă "Crestomaţia comparativă a limbei turceşti a idiomului osmanlı şi azerbaidjan..." (Moscova, 1866)[11], publicată de Lazăr Emmanuilovič (Manuilovič) Lazarev (1822 - 1884)[12], armean de origine, fondatorul Institutului de studii orientale din Moscova, în cadrul căruia a fost reprezentantul catedrei de limba turcă şi tătară. Crestomaţia lui L.E.Lazarev, pe lîngă o introducere, în rusă, vocabular şi ghid de conversaţie în limba turcă şi rusă , (p.1-52 şi 257-296), în cea mai mare parte cuprinde diverse texte turceşti, extrase din unele opere şi transcrise în caractere arabe. După motivarea editării acestei crestomaţii, începe cu Fragmente din cartea Babername în dialectul djagatai, privind evenimentele istorice, din anul hegirei 994 (= 1585-1586), din regiunea Samarkand (p.2-15). Din cuprins mai este de reţinut un fragment întins din Cronica Raşid efendi privind evenimentele din anul Hegirei 1089 (=1678-1679 e.n.) (p.168-178).

Deşi prin diversitatea genurilor literare, crestomaţia lui L.E.Lazarev este prea încărcată, amestecată şi lipsită de unitate sub raportul izvoarelor, este totuşi instructivă, utilă, poate cea mai importantă dintre crestomaţiile turceşti din secolul trecut. In seria acestor crestomaţii se încadrează şi lucrarea turcologului rus, de formaţie istorică şi lingvistică, Mihail Africanovič Terentiev (1837-1909 ?)[13], cu studii la Istanbul intitulată "Crestomaţia turcă, persană, chirghiză

---

11. Sravnitel'naia hrestomatia turetkago iazîka narecii Osmanli i Aderbidjana... Sostavlennaia L.M.Lazervîm, Moscova 1866, 52+296 p.
12. Cf.A.N.Kononov , op.cit., p.202-203.
13. Cf.A.N.Kononov , op.cit., p.269-270.

www.dacoromanica.ro

şi uzbecă" II (St.Petersburg, 1876)[14], completînd gramatica sa consacrată acestor limbi turcice (I) (St.Petersburg, 1875). Această crestomaţie are ca anexă Tabele sincronice pentru transformarea anilor hegirei în ale erei noastre. Este de reţinut că, sub semnătura lui M.A.Terentiev a apărut "Interpret militar (ediţie cazon) ruso-romîno-bulgaro-turc" (St Petersburg, 1877)[15].

Autorul primei crestomaţii în limba turcă-tătară "Tatarskaia hrestomatia" (Kazan, 1842)[16] a fost Martinian Ivanovič Ivanov (1812 ?)[17] care, în acelaşi an, publică şi o gramatică a limbei turco-tătare. Aceeaşi activitate şi contribuţie a avut-o,la Orenburg, în cadrul şcoalei militare de cadeţi, după 1831, Salih Djan Kukliaşev[18], care a întocmit şi a publicat două lucrări de acest gen. Prima, intitulată Crestomaţie turcă-tătară a apărut la Kazan, în trei ediţii (1859, 187o şi 1875)[19], şi a doua, Dicţionar şi crestomaţie turcă (Kazan, 1859)[2o]. Reprezentanţii turcologiei din Gruzia sau Georgia, ca Sadikoğlu Mirza Şahi (1792-1852)[21] şi a prof. Ivan Ivanovič Grigoriev[22], discipolul lui A.Kazem-Bek, au scris o carte turcească Kitab-i türk ..."Crestomaţie vastă în dialectul

---

14. Hrestomatia turetkaia, persidskaia, kirgizskaia i uzbekskaia... Sostavil Mihail Terentiev, St. Pbg. 1876, 1o8 p. + 8 pl.
15. Voennîi perevodcik (Kazennoe izdanie) russko-rumînsko-bulgarsko-turetkii, St.Pbg. 1877, VI + 363 + 4 p.
16. Tatarskaia hrestomatia, Sostavlennaia Martinianom Ivanovicîm, Casti I-II, Kazan 1842,2+6+VI+ 176 p.; č. II, 196 p.
17. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.168.
18. Numit şi Salihzian cf.A.N.Kononov, op.cit.,p.2o1.
19. Tatarskaia hrestomatia sostavlennaia Salih-Djanom Kukliaşevvim, Kollejskim ...,Kazan 1859,111+164, 1o7 p.; idem, în 187o şi 1895.
2o. Slovari k Tatarskom hrestomatia, Kazan 1859,1o7 p.
21. Cf.A.N.Kononov,op.cit.,p.218-219.
22. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.152.

www.dacoromanica.ro

azerbaidjan" (1852)[23]. Tot în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, turcologii Mirza Abu'l-Hasan Vizirov[24] şi Iosif Mizandrov[25] au lăsat, în manuscris, (s.a.et l.), cîte o crestomaţie turcă-tătară şi azerbaidjană. Acelaşi caracter turco-azerbaidjan l-au avut şi crestomaţiile alcătuite anterior de Ibrahim Isaevič (Isakovici) Halifin (1778-1829)[26], autorul primei crestomaţii tătare în Rusia (1825) şi Azerbaidjan, de Mihail Ivanovič Saradjev (1837)[27]. Timofei Makarov[28] este nu numai autorul unei gramatici tătare în idiomul caucazian (1848), ci şi al unei crestomaţii în dialectul local (1850).

Din colaborarea lui Kadızade Hasan Nuri[29], turc, originar din Konia, cu studii la Istanbul, încetăţenit pe la 1911 în Rusia, şi a discipolului său Alexandru N. Samoilovič (1880-1938)[30] a apărut o "Incercare de crestomaţie turcă-osmană" (Petrograd, 1915), fundamentată mai mult pe ziare[31].

Amintim că şi alţi reprezentanţi ai turcologiei ruseşti, din Orenburg, ca Ibrahim Altın Sarın (1841-1889)[32] şi Alexandru Grigorovič Bessanov (1848-1917)[33], u publicat fiecare cîte o crestomaţie turcească, în dialectul chirghiz sau cazah, avînd un caracter cam didactic, mai mult pentru învăţămîntul mediu.

---

23. Kitabi-Tiurk (Prostrannaia hrestomatia Aderbildjanskogo narecia) 1852, ms.la TGIL,f.422,op.2, f.1ool.
24. Trecut şi Vezirov cf.A.N.Kononov,op.cit.,p.136
25. Cf.A.N.Kononov, op.cit.,p.217.
26. Cf.A.N.Kononov, op.cit.,p.281-282: "Pervaia hrestomatii tatarskii..."
27. Cf.A.N.Kononov, op.cit.,p.256.
28. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.2o8-2o9:"Hrestomatia mestnago narecia...".
29. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.173
30. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.254-256.
31. Opît osmansko-turetkoi gazetnoi hrestomatii, Petrograd,1915.
32. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.1o2-1o3.
33. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.126-127.

www.dacoromanica.ro

Reprezentantul turcologiei din Taşkent, Iacov Jakovlevič Liütş[34], a scos o crestomaţie chirghiză, cuprinzînd mai mult literatură populară din regiunea Turchestanului[35]. In timp ce turcologul din Saratov, Vladimir Pepovič (1852-1918)[36], a publicat două crestomaţii: una, Saratov-persană în traducere rusă (Taşkent, 1887)[37], şi alta pentru uzul institutorilor seminariilor din Asia Centrală (Taşkent, 1896)[38].

Poate mai mult decît toţi, cunoscutul osmanist rus Vasile Dmitrevič Smirnov (1846-1922)[39] a folosit din plin izvoarele narative turceşti şi a dat fragmente alese din cronicarii otomani. Este îndeajuns să amintim, printre lucrările sale de acest caracter, unele axate chiar pe anumite teme, "Koci bey din Gümülgina şi alţi scriitori otomani din secolul al XVII-lea despre cauzele decăderii Turciei" (1873)[40], "Extrase alese din operele literaturii otomane" (1903)[41] etc.

După cum s. vede, în Rusia, pînă la Revoluţia din Octombrie, au fost întocmite multe lucrări didactice, în special crestomaţii pentru învăţămîntul superior, unele fundamentate pe izvoare istorice turceşti (L.E.Lazarev, V.D.Smirnov etc.).

---

34. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.206-207
35. Kirgizkaia hrestomatia. Sbornik obrazţov narodnoi literaturî kirgizov Turkestanskago kraia, Taşkent, 1883.
36. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.156
37. Saratov-persidskii hrestomatia...
38. " " " dlia uçilişcia...
39. Cf.A.N.Kononov, op.cit., p.261-262
40. Kocibey Giumiurginskii i drugie Osmanskie pisateli XVII veka o pricina upadka Turţii, St. Pbg. 1873, VII+271 p.
41. Obrazţovia proizvvedenia Osmanskoi literaturî, St.Pbg. 1903.

www.dacoromanica.ro

Poate mai înainte decît în Polonia sau Rusia, preocupări pentru extrase din cronicile turceşti, fie pentru şederea lui Carol al XII-lea în Imperiul otoman, fie pentru alte probleme, au apărut şi în ţările scandinave. O pildă vie în această problemă constituie extrasele lui M.Norberg în limba suedeză Turkiska Riktes annaler t.I-II (Christianbad 182o-1822).

Nu numai în Polonia şi Rusia, ci şi în Europa Centrală au fost întocmite crestomaţii sau lucrări cuprinzînd extrase din operele cronicarilor turci. Este îndeajuns să amintim Chrestomathie otomane (Berlin, 1854, ed.a II-a, 1856) de G.Dietrich, cuprinzînd texte ecleziastice, literare şi istorice. Cel care a inaugurat publicarea unor extrase din Cronica lui M.Neşri (m.152o) şi din alte cronici turceşti, sub forma unor crestomaţii, au fost Walter F.A.Bernauer, Quellen für serbische Geschichte. Aus türkischen Urkunden (Viena, 1857)[42] şi Theodor Nöldeke, Auszüge aus Nesri's Geschichte des osmanischen Hauses (1859-1861)[43] etc.

Spre sfîrşitul secolului al XIX-lea, turcologul ungur Jozsef Thury a făcut numeroase extrase din cronicarii turci, începînd cu Aşıkpaşzade (sec.XV) pînă la Mustafa Naima (sec.XVIII) (m.1716), pe care le-a publicat în două volume sub titlul Török Történetirok, I, (Budapesta, 1893) şi II (Budapesta, 1895), pe care le-a continuat sub acelaşi titlu Imre Karacson (m.1911), publicate postmortem (III, Budapesta, 1914), începînd cu M.Naima.Amintim că Henri Massé a publicat o Anthologie persane,Payot 195o, Paris, cuprinzînd şi geografi, istoriografi etc.

---

42. Cf.Franz Babinger, Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke..., Leipzig 1927, p.39.

43. In rev.ZDMG., XIII (Wien 1859), p.176-218 şi XV (1861), p.333-38o.

www.dacoromanica.ro

Tradiţiile sănătoase ale turcologiei austriece, create de Fr.Kraelitz-Kreifenhorst, sînt continuate cu o deosebită amploare, în ultimile două decenii, de Richard F.Kreutel. Intre anii 1955-1966, înainte de trecerea sa în viaţa diplomatică, a pus bazele unei noi "Colecţii de istoriografie otomană" - Osmanische Geschichtsschreiber, în care a publicat pe rînd cronici turceşti, integrale sau fragmentate. Merită să fie măcar semnalate în ordinea apariţiei lor: "Kara Mustafa paşa în faţa Vienei" (1955)[44]; "De la păstorit la Sublima Poartă" (Aşıkpaşazade) (1959)[45];"Prizonierul ghiaurilor, Osman aga, tîlmaciul din Timişoara" (1962)[46]; "In împărăţia merelor de aur..." (Evliya Celebi) (1965)[47]; "Intre paşă şi generali... Osman aga din Timişoara" (1966)[48] etc. Ceea ce se poate obiecta, sub raport ştiinţific, este nealăturarea unor texte originale. Numai traduceri germane,nu sînt deajuns.

Meritul lui Richard F.Kreutel este şi editarea unei crestomaţii turco-osmane importante Osmanisch-türkische Chrestomatie (Wiesbaden, 1965)[49], sub îngrijirea lui Bertold Spuler şi Hans Wehr, avînd un cuprins bogat, variat şi interesant. Această crestomaţie cuprinde bucăţi alese din toate genurile literaturii turceşti.Astfel, I.Literatura populară "Volksliteratur" (p.1-16) are în frunte anecdotele lui Nastrattin hogea, II. Povestiri şi istorioare "Erzählendes Schriftum" (p.16-31),fragmente

---

44. Richard F.Kreutel, Kara Mustafa vor Wien. Das türkische Tagebuch der Belagerung Wiens 1683, verfasst von Zeremonienmeister der Hohen Pforte. Wien, Styria 1956, recenzat de Halil Inalcık în "Belleten".XXI/83, (Ankara 1957),p.514-515.
45. Idem ,Vom hirtenzelt zur hohen Pforte.Aşîkpaşazade,Graz-Wien,1959,334 p.+ h.
46. Idem, Der Gefangene der Giauren Osman aga,Graz-Köhln,1962, 253 p + h.
47. Idem, Im Reiche des Goldenen Apfels. Evliya Celebi....,Wien 1966, ed. II-a, 402 p.

www.dacoromanica.ro

alese din povestirile lui Osman aga, Kâtip Celebi etc., III.Drama (p.32-36), începe cu "Doi tineri eroi", de Namık Kemal. IV.Epistolografia şi publicistica (p.36-46), scrisori de la sultanul Baiazid I despre tăinuirea morţii lui Murad I la Cossovo (1389), raportul lui Kara Mustafa paşa despre asedierea Vienei (1683), "Plaga cîinilor în Istanbul" de Ibrahim Şinasi (1865) etc., V. Din scrierile unor cărturari-istorici (p.47-49), de ex."Descrierea oraşului Veneţia de Kâtip Celebi" (din 1656) etc.

Este de reţinut capitolul VI "Istoria literaturii" (Literatur Geschichte, p.5o-68), în care se dau fragmente din operele istoriografilor otomani: M.Neşri (m.152o), Sadeddin, Ibrahim Pecevi, Solakzade, Naima,Raşid şi Ahmed Cevdet (m.1895). Ultimul capitol (VII) "Poezia" (Dichtung, p.68-8o) cuprinde bucăţi alese din operele marilor poeţi otomani Cevri, Baki, Nefi etc.

Cea mai mare parte a lucrării este consacrată Vocabularului (p.173-284). Textele operelor alese sînt transcrise în caractere arabe, metodă demnă de urmat.Traducerile sînt înlocuite prin unele indicaţii şi explicarea unor expresii în germană "Erläuterunger" (p.81-172). Apreciind obiectiv această crestomaţie, se poate spune că este cea mai bună pînă acum, cu singura rezervă, că este prea amestecată şi încărcată,ca şi lucrarea lui L.E.Lazarev. Se putea o selecţie şi mai bună de izvoare.

Este un lucru firesc că şi în Republica Turcia s-a încetăţenit obiceiul de a întocmi crestomaţii pentru vechile texte otomane şi antologii pentru cele mai noi, începînd de la introducerea reformelor europene - "Tarzimat (1839) încoace.Una din primele lucrări didactice de

---

48. Idem, Zwischen Paschas und Generalen... Osman aga von Temeşvar. Styria 1966, 176 p.M.M.B.

49. Ed.Otto Harrassowitz,Wiesbaden 1965, XXII+284 p. (Porta linguarum Orientalium.Herausgegeben von Bertold Spuler und Hans Wehr. Neue Serie VII).

www.dacoromanica.ro

acest gen aparţine lui Ali Canip, Türk edebiyati antolojisi (Istanbul, 1931), utilă atît elevilor de curs superior, cît şi studenţilor în litere. De fapt, cea mai bogată "Antologie a literaturii turceşti, de la început (sec.VIII-X) pînă astăzi" (Ankara, 1967), ne-a lăsat-o Vasfi Mahir Koca Türk[50], autor al unei istorii a literaturii turceşti[51]. Antologia sau crestomaţia de mai sus cuprinde schiţe biografice şi bucăţi alese şi pentru un număr considerabil de istoriografi otomani, din păcate numai în transcriere latină, alfabet introdus oficial în Turcia în anul 1928. Pentru secolul al XIV-lea menţionăm: Kadı Burhaneddin (p.69), Ahmedi (p.7o) şi Hamzavi (p.71-72); sec.XV: Aşıkpaşazade (p.9o-91); sec. XVI: Selâniki Mustafa (p.137-138); sec.XVII: I.Pecevi (p.167-168) şi Kâtip Celebi (p.169-173); sec.XVIII: Naima (p.224, 236), Suphi (27o-272), Ahmed Resmi (p.273-275) etc.

Obiectiv, trebuie să recunoaştem că cea mai preţioasă crestomaţie în literatura turcă ne-a lăsat-o prof. Fahir Iz de la Universitatea din Istanbul, fost director al Institutului de turcologie. Opera sa intitulată Eski Türk Edebıyatında Nesir, cu subtitlul XIV. Yuzyıldan XIX. Yüzyil Ortasına Kadar Yazmalardan Secilmis Metinler (Proza în vechea literatură turcă. Texte alese din manuscrise începînd din sec. al XIV-lea pînă pe la mijlocul secolului al XIX-lea), I (Istanbul, 1964), XXII + 653 p. Această monumentală lucrare, apreciată de istorici cu renume[52]

5o. Vasfî Mahir Kocatürk, Turk Edebiyatı Antolojisi: Başlangıçtan bu güne kadar, Ankara 1967, 823 p.

51. Idem, Türk Edebiyatı Tarihi. Başlangıçtan bu güne kadar Türk Edebiyatının tarihi; tahlili ve tenkidi, Ankara 1964, XII + 856 p. (Ed.II-a, Ankara 197o).

52. Elogios recenzat de Halil Inalcik, în "Belleten", XXIX, nr.116 (Ankara 1965), p.673-674.

www.dacoromanica.ro

cuprinde un "Cuvînt înainte" (Onsöz, p.V-XXII) şi cuprinsul operei (Içindekiler, p.XXIII-XXVIII), redate în alfabetul latin şi în limba de azi. Restul (653 p.) în caractere arabe, cu mici indicaţii în cele latine, cuprinde extrase din izvoare narative turceşti, scrise în proză. Spaţiul nu ne permite decît să semnalăm categoriile mai importante: I. "Texte eolesiastice", II."Istorii biografice în Islam", III. "Texte din epopei istorice populare" (Destanî metinler",p.247-318); IV. "Povestiri şi istorioare" (Hikâye, p.361-402); V. "Povestiri populare" (Halk hikâyeleri, p.403-421); VI "Poeme istorice sau epopei istorice" (Destanî eserler, p.422-509) din care face parte şi "Cronica selgiucă sau oguză" (Selçukname sau Oguzname, p.510-539);"Cronici de expediţii"(Gazavatname, p.540-562) şi "Istoriile dinastiei otomane (Tevarih-i al-i Osmanlar, p.563-653). In acest ultim capitol se dau fragmente din: 1. Cronicile anonime,2.Oruç, 3.Ruhi, 4.Aşıkpaşazade, 5.Neşri şi 6.Lütfi paşa (m.1561). Continuarea acestei opere (vol.II) şi un volum consacrat cronicilor rimate şi operelor în versuri (vol.III),anunţate de autor, n-au mai apărut. In schimb, au văzut lumina tiparului unele antologii privind literatura turcă mai nouă. Printre acestea, cea mai importantă este Yeni Türk Edebiyati Antolojisi - "Antologia noii literaturi turceşti" I, 1839-1865, pregătită de prof.Mehmet Kaplan, Inci Enginün şi Birol Emil, Istanbul, 1974, XIII+622 p. Cuprinde nu numai literatura pură ci şi multă istorie. Astfel primul capitol intitulat Islahat - "Reforme" are numai caracter istoric: L."Firmanul tanzimatului" (Tanzimat Fermanı, p.1-3) [53]..., 3.Cuvîn-

53.Despre acest important act istoric vezi Tudor Mateescu, Hatişeriful de la Gülhane,în "Magazin istoric" nr.12 (dec.1973),p.70-72+2 pl.

www.dacoromanica.ro

tarea sultanului Abdulmecid (p.13-14)...., 6. Din raportul lui Suphi paşa, tatăl lui H.S.Tanriöver, ambasadorul Turciei în România (1930-1944)(p.19-25)..., 15. Scrisoarea lui Cevdet paşa adresată lui Sadullah paşa (p.64-67) şi 16. Raportul lui Pertev paşa (p.68-72). Nu numai acestea, ci şi celelalte capitole abundă în probleme istorice. Acestea sînt cele mai importante crestomaţii turceşti. Spaţiul nu ne permite să prezentăm şi altele de valoare subsidiară. Despre toate vezi Agâh Sırrı Levend: Türk Edebiyatı Tarihi I, Cilt, Giriş Ankara 1973, p.478-493: Edebiyat Tarihleri.

După această succintă prezentare a unor crestomaţii şi antologii apărute în cîteva ţări, revenim la problemele istoriografiei noastre. In această privinţă, îndeplinind un deziderat al marelui istoric N.Iorga, care îşi încheia comunicarea sa din 15 iulie 1928 cu: "trebuie să avem şi noi, stînd la un loc, tot ce ne priveşte în cronicile osmanilor"[54], am făcut un pas înainte prin publicarea celor două volume de Cronici turceşti privitoare la ţările române (Bucureşti, 1966 şi 1974)[55]. Crestomaţia de faţă, axată pe o rază geografică mult mai întinsă, privind istoria popoarelor din sud-estul şi centrul Europei, face parte din lanţul acestor încercări. Ea completează cu noi cronici, unele inedite, cu noi evenimente şi cu multe alte ştiri istoria Europei Orientale şi centrale. Astfel, în fruntea crestomaţiei se găsesc extrase, în traducere românească, din opera lui Yazıcizade Ali (m.1450), Tarih-i al-i Selçuk (Cro-

54. N.Iorga, Cronicile turceşti ca izvor pentru istoria Românilor, în "An.Acad.Rom.Mem.secţ. ist".s.III,3,t.1,Mem.1,Bucureşti,1922,p.22.

55. Mihail Guboglu şi Mustafa Mehmet, Cronici turceşti privind ţările române, Extrase vol.I, Bucureşti 1966,562 p.şi Mihail Guboglu, Cronici turceşti privind ţările române...vol.II (Bucureşti,1974),542 p.+fac.- una în culori.

www.dacoromanica.ro

nica dinastiei Selgiuce), după manuscrise păstrate în Bibl. Topkapı Sarayi din Istanbul[56], precum şi din manuscrisul Saltukname, de Ebu'l-Hayr-Rumî[57]. Aceste fragmente privesc prezenţa turcilor selgiuci în sud-estul Europei, în general, şi colonizarea Dobrogei şi Macedoniei cu turci din Anatolia, în special. Al doilea ms. turc Saltukname cuprinde o descriere amănunţită a vieţii şi faptele lui Sarı Saltık Baba, care şi-a imprimat numele asupra oraşului dobrogean Baba <dag>[58] -"Stînca stareţului", unde se păstrează pînă astăzi mormîntul său. Prin prezenţa sultanului selgiuchid din Konya, Izzeddin II Kaykaus, atestat în aceste manuscrise, mai ales în Selçukname al lui Yazıcıoglu, se ridică problema originii gagauzilor ca descendenţi ai acestora[59]. Aceeaşi problemă este tratată de Seyyid Lokman, pe la finele secolului al XVI-lea în Oguznamo (Ms.Bibl.Nat.

---

56. Ms.turc fond Revan n-rele 1390, 1391 şi 1392 (cf.Fehmi Edhem Karatay, Topkapı Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Katalogu, c.I., Istanbul 1961, p.201, nr.615, p.202, n-rele 616 şi 617.

57. Ms.turc fond Hazine nr.1612, 618 fol.(cf.Fehmi Edhem Karatay, op.cit., c.II, Istanbul 1961 , p.294, nr.2799). Un al doilea manuscris din Saltukname a fost semnalat şi succint prezentat de dr.Müjgân Cunbur, director general al Bibliotecii Naţionale din Ankara, intitulat Saltuk-Namenin tıpkı Basımı ve ikinci Yazma Nüshası üzerine, în "Türk Folkloru Araştırmaları Yıllıgı".Belleten 1974, Ankara Universitesi Basımevi. p.55-62 + 2 facsimile.

58. Cf. J.Deny, Sary Saltyq et le nom de la ville de Babadaghi, în "Mélanges Emile Picot",p.II, 1919; Franz Babinger, Sarı Saltuk Dede în "Encyclopédie de l'Islam", t.IV(1934),p.177-178.

59. Cf.Paul Wittek, Les Gagaouzes = Les gens de Kayka'us, în "Rocznik Orientalistyczny",t.XVII (1951-1952),Kraków 1953,p.12-24;idem,Iazijioglu Ali the Christian Turks of the Dobrudja, în "Bulletin of the School of Oriental and African Studies",t.XIV,London 1952,p.649-670.

www.dacoromanica.ro

Viena), un izvor mult mai tîrziu, în care rezumă foarte succint Cronica Selçukname a lui Yazıcizade Ali (X,p.3). Prezenţa lui Sarı Saltık Baba în Dobrogea şi operele numite Saltikname l-au preocupat şi pe călătorul Evliya Celebi efendi (1612-1682) (XII, 7 p.).

Fragmentul din Gazavatname... (III, 7 p.) cuprinde episoade importante din viaţa sultanului Murad al II-lea (1421-1451), luptele cu Iancu de Hunedoara, eroul Transilvaniei, oglindite în miniaturi în manuscrisul Hunername[60], Tratatul de pace de la Sighet (iul. 1444) etc.

Cronicile lui Aşıkpaşazade (IV, 16 p.), Enveri (V, 43 p.), Kivamî (VI, 1o p.) Tursun bey (VII,p.1o4-117) din secolul al XV-lea, Anonimele ed.Fr.Giese (VIII, 19 p.). Cronica lui Oruç bin Adil, şi aceea a lui Neşrî scrise pe la finele veacului al XV-lea sau începutul celui următor[61], cuprind numeroase fragmente privind fondarea Imperiului otoman (1299-13oo), trecerea şi aşezarea turcilor în Europa (1352), luptele cu popoarele balcanice şi cucerirea Peninsulei Balcanice. Astfel,cronicarul Kıvamî are fragmente importante care reflectă lupta poporului albanez, sub conducerea lui Iskender beg, împotriva expansiunii otomane. Tursun beg descrie Cucerirea Bosniei şi Cafei. Fragmentele alăturate, extrase din cronicile de mai sus, privite în ansambu,privesc di-

---

6o. Ms.turc Bibl.Topkapı Sarayi Müzesi, Istanbul, fd.Hazine 1923, cf.Hünername Miniyatürleri ve Sanataçilari. Cuvînt înainte (Onsüz) de Şevket Rado, Introducere de Nigâr Anafarta, Istanbul 1969, XIV+ 44 fol.pl.(Doğan Kardeşler Matbaacılık Sanayii Anonim Şirketi....).

61. In iul.15oo, poate şi mai tîrziu,Oruç era în viaţă cf.Irène Beldiceanu-Steinherr,Un legs pieux du chroniqueur Uruj by..., în Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University of London" vol.XXXIII,Part.2,197o, p.359-363.

www.dacoromanica.ro

verse momente din relaţiile turcilor cu popoarele din sud-estul Europei, în general, şi din Peninsula Balcanică, în special, pînă pe la începutul sec. al XVI-lea. Deşi în numeroase cronici turceşti se descriu asedierea şi cucerirea Constantinopolului de Mehmed al II-lea, am dat numai un fragment din Neşri privind şi populareа oraşului după cucerire. Cu privire la acest eveniment, socot că fragmente mai multe şi poate chiar mai importante din cronicile turceşti le-a dat Nikiforos Moschopoulos în Le siège et la prise de Constantinople selon les sources turques[62]. Toate acestea constituie prima parte a Crestomaţie. A II-a parte. Cronica companiei şi bătăliei de la Mohács (29 aug.1529), de Kemalpaşazade sau Ibni Kemal, este un izvor de bază pentru evenimentul important din istoria Europei. Acesta, pe lîngă faptul că a desfiinţat regatul unguresc, a deschis calea turcilor pentru înaintarea în Europa Centrală. Din descrierea poetică a lui Kemalpaşazade (m.1535) s-au dat fragmente ilustrative (XI,41 p.) pentru desfăşurarea campaniei şi bătăliei, precum şi unele ştiri privitoare la ţările române. Am avut în vedere şi faptul că în cele două volume de Cronici turceşti... n-a fost cuprins acest izvor narativ. Nu am trecut cu vederea nici cronica marelui vizir Lütfi paşa (m.1561), din care am dat cîteva fragmente privind luptele turco-austriece pentru împărţirea Ungariei şi stăpînirea Transilvaniei, din preocupările sultanului Suleiman I Magnificul (1550), despre ocuparea hanatului din Cazan de către ruşi şi devenirea lui Devlet Ghirai ca han al Crimeei şi al Caffei (Kefe) în 1551.

---

62) In "Hellénisme Contemporain" 1453-1953 (1953), p.23-40; recenzie în "Fâtih ve Istanbul II ", 7-12 (1954), p.281.

www.dacoromanica.ro

Din preţioasa cronică a lui M.Selâniki, Tarih, am dat un fragment privind cucerirea insulei Ciprul de turci, sub sultanul Selim II, şi altul din dramatica bătălie de la Lepanto (to. Inebaht), din 1571, care a intrat în preocupările istoriografiei româneşti[63].

In fine, din vasta croniçă a lui Şarîh Ül- Menaroğlu Ahmed efendi (m.1656), ms.turc Bibl.Topkapi Sarayi (Istanbul)[64], am dat fragmente ilustrative privind relaţiile turcilor cu popoarele din sud-estul şi centrul Europei, începînd de pe la mijlocul jumătăţii a doua a secolului al XVI-lea pînă pe la 1655-1656. In acelaşi timp, am dat atenţia cuvenită părţilor din această importantă cronică care privesc ţările române, hanatul tătar din Crimeea, nogaii din Bugeac, în frunte cu Kantemir Mirza (m.1637) şi altor evenimente istorice, redîndu-le cît se poate de amplu (XIV,158 p.). Din cauza spaţiului restrîns n-am putut insera în această crestomaţie nici măcar cîteva fragmente din cronicile lui Idris Bitlisi, Pecevi, Sadeddin şi Kâtip Celebi. Am renunţat uşor la aceste izvoare narative importante şi pentru faptul că se găsesc în fragmente alese (text turc) în Crestomaţia lui Richard F.Kreutel, ceea ce am semnalat, şi la care cititorul poate apela pentru unele completări. Fragmentele care privesc istoria României, din cele trei cronici importante, se află în traducere în Cronici turceşti vol.I (1966) şi II (1974).

---

63) N.Iorga, Bătălia de la Lepanto, în "Drum nou" 1934; Nicolae Kozlinski, Lepante 1571, în "Magazin istoric" I, 5 (aug.1967), p.84-87.

64) Fond Revan nr.1169, 673 fol., din care am făcut, în 1967, un microfilm pentru Arhivele statului din Bucureşti, rola 26 (Turcia) cadrele 386-1059.

www.dacoromanica.ro

O lipsă a acestei opere didactice este faptul că nu putem însoți traducerile noastre cu textele turcești respective, în transcriere arabă, întrucît astfel de caractere nu se găsesc în tipografiile noastre. Numai la patru cronici, una rimată (Enveri) și altele în proză (Oruç, Gazavatname, Aşıkpaşazade, Kıvami, Tursun bey), traducerii românești i-a fost alăturat și textul turc în traducere latină, așa cum se obișnuiește astăzi în Turcia[65] mai mult în publicarea edițiilor de popularizare. Fragmentele traduse din fiecare cronică, după manuscrise, sau ediții rare, le-am precedat cu cîte o schiță biobliografică pentru cronicarii respectivi.

In ce privește datarea evenimentelor istorice am lăsat în traduceri datele hegirei, pe care le-am echivalat la note, folosind fie tabelele noastre sincronice[66], fie altele de acest gen[67]. Am evitat transcrierea internațională a termenilor, expresiilor și a denumirii instituțiilor turcești, folosită de ex. în "Enciclopedia islamică", spre a nu încurca, cu diverse semne diacritice, pe cititori. Am preferat să folosesc fie alfabetul turc actual, adică latin, fie așa cum s-a încetățenit în limba română. Despre forma turcismelor încetățenite în limba română am ținut seama de lucrarea lui Lazăr Șăineanu[68], deși învechită, dar nedepășită. Cît privește

---

65) Alfabetul turc modern este aproape la fel cu cel românesc, deosebindu-se numai la cîteva semne: c este dj (ca ge,gi); ç se pronunță ca c (ce,ci); ı ca î, iar i ca ii. Are în plus ö (o moale), ü (u moale) și y-i (semi i).

66) Mihail Guboglu, Tabele sincronice. Datele hegirei și ale erei noastre...București 1955 (Direcția generală a arhivelor statului).

67) de Faik Reşid Unat (Ankara 1959) și Iosif Orbeli (Leningrad, 1961).

68) Lazăr Săineanu, Influența orientală asupra limbii și culturii române, București 1900, vol.I Vorbe populare și vol.II Vorbe istorice. (abr.= I.O.).

www.dacoromanica.ro

instituţiile turceşti şi unele expresii otomane, acolo unde n-am găsit echivalente sigure, le-am redat în paranteze rotunde (...), transcriindu-le aşa cum sînt folosite în limba turcă actuală. Cel mai important ghid în transcrierea şi explicarea lor este lucrarea lui Midhat Sertoğlu, "Enciclopedia ilustrată a istoriei otomane" (1958)[69], cuprinzînd preţioase schiţe istorice pentru instituţiile turceşti.

Toponimele mai puţin cunoscute sau identificate au fost arătate şi în forma lor turcească în paranteze rotunde, de ex. Giurgiu (Yerkökü sau Yurkovi) etc. Unele identificări care comportă anumite explicaţii apar în note. In această privinţă am ţinut seama de unele lucrări din domeniul geografiei istorice otomane cum ar fi Dicţionarul geografic al Imperiului otoman de C.Mostras[7o], Dicţionarul istoric şi geografic al lui Ch.Samy bey Fraschery[71] şi de Geografia Imperiului otoman cu atlasul lui D.Pitcher[72]. Trebuie să recunosc că nu prea mi-au fost de mare folos, primele două fiind depăşite,

---

69. Midhat Sertoğlu, Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, Istanbul 1958, 356 p. + fig.

7o. C.Mostras, Dictionnaire géographiques de l'Empire Ottoman, St.Petersbourg, 1873.

71. Ch.Samy bey Fraschery, Qamus-al-A'lam (Dictionnaire historique et géographique), Istanbul, 1889-1898, 6 vol.

72. Donald Edgar Pitcher, An historical geography of the Ottoman Empire from earliest times to the end of the sixteenth century. With detailes maps to illustrate the expansion of the sultanate Leiden E.I.Brill 11 1972 p.+XXXVI h.

www.dacoromanica.ro

iar a doua nu este nici completă. Volumul cuprinde, în total, fragmente şi extrase din 15 istoriografi otomani.

Am căutat ca traducerea părţilor şi fragmentelor din cele 11 izvoare narative, începînd cu Yazıcioglu Ali pînă la Evliya Celebi efendi, să nu fie nici prea textuale şi nici prea libere. Astfel, ar fi ieşit fie neclare, fie prea îndepărtate de textele originale turceşti, care uneori au expresii şi fragmente confuze şi obscure. Pentru completarea sensului din textul turc am folosit cîteodată paranteze ascuţite ‹... › tot în vederea unei mai mari clarităţi. Traducerile respective, care constituie baza acestei crestomaţii, nu sînt etalon, ceea ce este greu de realizat din vechile texte turco-osmane arabizate şi persanizate. In orice caz, sînt intermediare, după cum s-a spus nici prea textuale, nici prea libere, spre a fi pe înţelesul tuturor. Atît timpul afectat cît şi spaţiul acordat acestei crestomaţii, în două părţi, nu mi-au permis să alcătuiesc şi al doilea volum începînd din a doua jumătate a secolului al XVII-lea pînă la războiul din 1877-1878, eventual pînă la prăbuşirea Imperiului otoman şi înfiinţarea Republicii Turcia (29 oct.1923). Se impune în acelaşi timp şi o crestomaţie turcă, cuprinzînd texte alese cu privire la istoria României, începînd din secolul al XIV-lea pînă la al XIX-lea.

Atît volumul de faţă cît şi eventual cele viitoare pentru epoca modernă şi contemporană vor fi, nădăjduim, utile studenţilor şi profesorilor de istorie. Astfel de lucrări didactice, intitulate crestomaţii sau antologii turceşti, sînt primele în literatura noastră istorică.

Odată ajuns la capătul acestei succinte introduceri, ţin să mulţumesc tuturor celor care au ajutat ca

Cda. 8/977 Fasc. 2
www.dacoromanica.ro

această primă crestomaţie turcă, la noi, să apară în condiţii bune.[73]

Mihail Guboglu

---

73. Pe lîngă cele prezentate succint semnalăm şi alte antologii crestomaţii şi lucrări de acest gen în bibliografia care urmează: - Relatări sau descrieri de ambasade otomane: -Sefaretname. Relation de l'ambasade de Mohamed Efendi (Texte Turk), Paris, 1841, Firmin Didot Frères, 8o+6 p."Chrestomaties Orientales" (Cf.şi ediţia turcă, Istanbul, 197o, de Sevket Rado); Faik Reşit Unat, Osmanli Sefirleri ve Sefâretnameleri, ed.Bekir Sitki Baykal, T.T.K.Basimevi - Ankara 1968, 261+ fig.pl. Cuprinde fragmente din relatările ambasadorilor otomani în diverse ţări (sec.XVII-XIX) etc. (Cf.şi recenzia mea în rev."Istorie-Arheologie", Buc.1971).

II. Istorii ale literaturii - antologii otomane şi turceşti: Ebuzziya Tevfik, Osmanli Edebiyati Numuneleri (Modele, bucăţi alese din literatura otomană), Istanbul, 1299/1878, 131 p.; Abdülhalim Memduh, Tarih-i Edebiyat-i Osmaniyye, Istanbul, "Muhmutbey Matbaasi", 13o6 1889 134 p.; Sahapeddin Süleyman, Tarih-i Edebiyat-i Osmaniyye, Istanbul "Sancakyan Matb.", 1312/1912, 378 p.; Faik Reşat, Tarih-i Edebiyat-i Osmaniyye, Istanbul "Zerafet Matb." f.an , 399 p.; Mehmet Hayrettin, Tarih-i Edebiyat Dersleri (Lecţii din ist.literaturii otomane Konya "Vilâyet Matb." 133o (1914, 1o4 p.) Köprülüzade Mehmed Fuad, Türk Tarih-i Edebiyati Dersleri (lecţii din istoria lit.turceşti), Istanbul 1329/1913.8o p.; Idem - Sahabeddin Süleyman, Yeni Osmanli Tarihi Edebiyati, Istanbul, 1332/1915, 392 p.; Köprülüzade M.Fuad, Türk Tarih-i Edebiyati Derslerinden (Din lecţiile ist.lit.turceşti), Instanbul "Darülfünün Matb." 1339-134o (An univ.) / = 1923-1924 , 288 p. (litografiat); Ibrahim Necmi (Dilmen) , Tarih-i Edebiyat Dersleri, Istanbul Matb.Amire" 1338/1922, 2 vol.327 p.; Ismail Habip Sevük, Istanbul "Matb.Amire", 134o/1924 (retipărit în 1932 şi 194o); Ismail Hikmet (Ertaylan), ;Köprülü Mehmed Fuad, Edebiyat Tarihi Dersleri Istanbul , "Millî Matb." 1926, 386 p.+7 h.; Agâh Siri Levend, Edebiyat Tarih Dersleri, Istanbul "Maarif Matb."1932 (I pînă la Tanzimat) II (1934) şi III (1938), apărută în 7 ediţii; etc.

www.dacoromanica.ro

PARTEA I-A

I YAZICIOĞLU 'ALI

Unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai istoriografiei otomane, numit şi Yazıcizade 'Ali a trăit în prima jumătate a secolului al XV-lea (m.1450). Descinde dintr-o familie de cărturari turci din secolul al XIV-lea. Tatăl său a fost yazıcı[1] adică "scrib" sau secretar al sultanilor Murad I (1350-1389) şi Baiazid I "Fulgerul" (1389-1402/3). Fratele său mai mare, Ahmed Bican, a rămas cunoscut în literatura turcă printr-o cărtici ă populară Muhammediyye, care s-a bucurat de o largă circulaţie fiind citată mai tîrziu de marele cărturar şi domn Dimitrie Cantemir[2].

Moştenind funcţia tatălui său, Yazıcioğlu 'Ali fost secretarul cancelariei sultanilor Mehmed I Celebi (1413-1421) şi a lui Murad al II-lea (1421-1451). Nu este exclus să fi fost conducătorul şcoalei istorice, înfiinţată de Murad al II-lea la Adrianopol. La cererea acestui sultan, care preconiza reînvierea tradiţiei oguze[3] ,el a scris o cronică a turcilor selgiuci, intitulată Tarih-i al-i Selçuk (Istoria dinastiei lui Selçuk), numită de altşi Selçukname (Cronica selgiucă), bazîndu-se pe izvoare mai vechi.

---

1. Yazıcı a intrat, mai tîrziu,şi în limba română sub formă de iazagsiu, avînd acelaşi sens (cf.Lazăr Şăineanu, Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române, Bucureşti, 1900, II, 2.Vorbe istorice,p.67.
2. Istoria Imperiului otoman, Creşterea şi scăderea lui...., Bucureşti, 1876, p.
3. Oguzii,uzii sau guzii, un vechi trib turcesc din care se trag turcii selgiuci şi osmanlîii.

www.dacoromanica.ro

Această operă istorioă se împarte în patru părţi distincte: I. Istoria vechilor triburi turceşti şi spiţa oguzilor. II. Istoria marilor selgiuci, a selgiucilor din Iran şi Kurdistan, începînd de la Selçuk (1000) şi Tugrul Beg (1040) pînă la sultanul Sangiar (1157). III. Selgiucii de Anatolia (Rum selçuklu'ları). Această parte este socotită ca partea cea mai importantă, avînd ştiri cu privire la prezenţa lor în Dobrogea şi Macedonia. IV. In această ultimă parte se tratează desfiinţarea Imperiului turco-selgiuchid de către mongolii din Iran, numiţi "Ilhan", şi fondarea emiratului lui Osman, din care se trage Imperiul otoman de mai tîrziu.

Cronica, scrisă pe la 1424 (828 H.) are unele ştiri răzleţe şi despre Moldova, numită Bogdan.

Trei dintre manuscrisele turceşti ale acestei opere istorice se păstrează în Biblioteca Muzeului Topkapı Sarayi din Istanbul (fond Revan, sub nr.1390, 1391 şi 1392). Acestea au fost catalogate şi descrise succint, abia în 1962, de F.E.Karatay (m.1968)[4]. Un alt manuscris al acestei opere se păstrează la Bibliothèque Nationale din Paris, fiind semnalat şi descris de E.Blochet[5].

Primul savant turcolog care a folosit aceste manuscrise ca izvor istoric în studiile sale, privind originea gagauzilor, turci de rit creştin-ortodox în Dobro-

---

4. Topkapı Sarayi Müzesi Kütüphanesi Türkce Yazmaları (Catalogul manuscriselor turceşti din Bibl. Muzeului Topkapı Sarayi), Hazırlayan Fehmi Edhem Karatay, C.I.(nr.1-1985), p.201-202, nr.615, 616, 617.

5. Catalogue des manuscrits turcs de la Bibliothèque Nationale de Paris, Paris, 1933, II, p.47-48 no.737 ... Histoire des Seldjukides, en turque, par Jazedjizade Ali efendi sur le ordre de Murad II

www.dacoromanica.ro

gea şi Macedonia, a fost Paul Wittek[6]. Acesta a căutat să fundamenteze mai bine ipoteza învăţatului bulgar George Balascef[7] , susţinută cu ocazia celui de-al treilea congres de bizantinologie (Atena,1930). Studiul lui Balascef are şi o versiune românească[8] . De fapt aceasta fusese, cu două decenii înainte, ideea prezumtivă a lui Istoyan (Stoian) Djansizov într-un articol intitulat Turcii în Peninsula Balcanică[9], referindu-se la vechile popoare turcice, anterioare osmanlîilor. In schimb,prof. Petăr Mutafciev, în ciuda cronicii lui Yazıcıoglu ' Ali, pe care nu o cunoştea,şi a altor izvoare cunoscute, a tăgăduit prezenţa turcilor selgiuci în Dobrogea şi originea turcă a gagauzilor[10]. Problema ridicată de P.Mutafciev a fost luată în discuţie şi, pe bună dreptate

---

6. Paul Wittek, La descendence chrétienne de la Dynastie Seldjouk en Macédoine, în rev."Echos de l'Orient", XXXIII (1934), p.409-412; idem, Yaziji-oghlu ' Ali on the Christian Turks of the Dobruja,în "Bulleten of the School of Orient and African Studies" (University of London),1952, XIV, 3,p.362-368; idem, Les Gagaouzes = Les gens de Kaykaus, în "Rocznik orientalistiqczny", tom. XVII (1951-1952), Kraków,1953, p.12-24.

7. Γεόργιος Δ. Μπαλάστζεφ, Ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος καὶ τὸ ἱδρυθὲν τῇ συνδρομῇ αὐτοῦ κράτος τῶν Ὀγούζων παρὰ τὴν δυτικὴ ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου, Sofia, 1930, p. 19 n. **.

8. Balascev,Împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul şi statul oguzilor pe ţărmul Mării Negre. Introducere, trad.şi note de Gh.Brătianu,Iaşi, 1940.

9. Balkan Sube-i Cezıresinde Türkler (Les Turcs dans la Peninsule de Balkans), în rev."Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası", nr.17, Istanbul, 1912,p.1076-1092.

10. Cf.Die Augenblicke Einwanderung der Seldjuk-Türken in die Dobrudscha im XII. Jahrhundert, Spisanie na Bălgarskata Akademia na Naukita i Izkustva LXVI, Klona-istor-filolog, Sofia, 1943, p.1-29; urmat de articolul lui W.Duda, Zeitgenössische islamische Quellen und das Oguzname des Jazygyoglu ' Ali zur augenblicke Besiedlung der Dobrudscha im 13 Jhd.u.Chr.ibid. p.131-145. Se poate reproşa şi lui W.Duda că a făcut confuzie între Selçukname a lui Yazıcioglu şi Oguzname a lui Seid Lokman mort după 1601.

www.dacoromanica.ro

criticată de medievistul Gh.Brătianu[11], şi cunoscutul bizantinist V.Laurent într-un articol[12].

Primul care a făcut extrase din opera Selçukname, în transcriere cu caractere arabe, luînd ca bază manuscrisul Revan nr.1391 (Bibl.Topkapı) a fost prof. Fahir Iz[13]. Aceste extrase privesc oguzii (oguzlar), ceremonialul oguz, sultanul Sancar şi oguzii şi originea turcă a gagauzilor (p.51o-539).

Despre turcii-selgiuci vezi Recueil de textes relatifs à l'histoire des Seldjoucides, ed.par Th.Houtsma, Leyde,1886-19o2, vol.I-IV;VI.A.Gordlevski, Gosudarstvo seldjukidov Maloi Azii (Statul selgiucilor din Asia-Mică),Moskva 1941, 198 p. (Izd. Akad.Nauk S-S.S.R.), ed.a II-a în "V.A.Gordlevski Izbranie Socinenia" I (Moscova,196o), p. 29-218: Ibrahim Kafesoğlu, Selçuklular tarihi (Istoria selgiucilor), în "Islâm Ansiklopedisi" Cilt (vol.X) Istanbul "MEB" 1964, p.353-416; Osman Turan, Selçuklular tarihi ve Türk Islâm Medeniyeti (Istoria selgiucilor şi civilizaţia turco-islamică), Ankara,1965, VIII + 168 p.; Mihail Guboglu, Turcii selgiuci şi statele lor, "Studii şi articole de istorie", XXXII, 1976,Bucureşti,p.33-44, şi Ahmed bin Mahmud, Selçuk-Nâme,I,II,hazirlayan (întocmit) de Erdogan Merçil,Istanbul,1977,(2.vol.),care l-a folosit pe Yazicioglu Ali şi l-a completat pe Seyid Lokman.

11) Nouvelles contributions à l'histoire de la Dobroudja au Moyen Age. în "Revue du sud-est Européen",XXI,Bucarest,1944,p.7o-81.
12. La domination byzantine aux bouches du Danube sous Michel VIII Paléologue, ibid.XII.Buc., 1945, p.184-198.
13. Eski Türk Edebiyatında Nesir...I (1964),p.51o-539.

www.dacoromanica.ro

Facs. I,1. - Colonizarea Dobrogei cu turci selgiuci (d.1263)
Yazıcızade Ali, Tarih-i al-i Selçuk (1424), ms.Bibl.TKSM., Istanbul, fond Revan nr.1390, fol.463 (Arh. st.Buc.,Mf. Turcia, rola 5, c. 107).

www.dacoromanica.ro

YAZICIOĞLU' ALI

Tarih-i al-i Selçuk sau Selçukname. - Ms.Bibl. Topkapı Sarayi, Istanbul, fd.Reyan, nr.1391 fol.375 r. -377 v., 414-v.417 r.Arh.St.Buc.mf.Turcia,Rola 65.

Turci selgiuci creştini în Dobrogea şi Macedonia ; Originea gagauzilor.

Atunci cînd cu oastea mongolă[1], sultanul Rukneddin[2] şi Muieddin Pervane[3] au intrat în Akseray[4], au făcut să se ajungă la auzul sultanului 'Izzeddin Kaykaus despre sosirea lor, cu gînduri duşmănoase. Din cauza acestui eveniment, fiind mirat şi zăpăcit, a rămas aşa de strîmtorat şi nenorocit încît a zis: "mai întîi, o oaste aşa de nevinovată oare ce le-a făcut lor ?" Spre a se informa mai bine asupra situaţiei, l-a trimis în întîmpinarea lor pe Sahib Fahreddin[5], şi el însuşi a dat ordin pentru pregătirea şi pornirea unei expediţii spre a-i înfrînge. După ce şi-a pus poverile şi greutăţile şi familia pe cămile a stat pe loc pregătit. Apoi a aşteptat ştiri. După aceea a auzit şi cum a ajuns Fahred-

---

1) Adică a mongolilor din Iran, numiţi "Ilhan", ţara hanului sub Hulagu han:1217-1265.

2) Sultan selgiuchid coasociat la domnie cu fratele său Izzeddin Kaykaus al II-lea (1246-1280).

3) Pe atunci mare vizir şi omul de încredere al mongolilor din Iran.

4. "Palatul alb" din Konya sau oraş în Anatolia răsăriteană.

5. Titlul de sahib-ata era rezervat marilor viziri selgiuci în Anatolia. In acest caz Fahreddin era primul sfetnic al sultanului Kaykaus II.

www.dacoromanica.ro

din la aceştia. Aoordîndu-i acestuia viziratul, vrînd-nevrînd l-au aşezat acolo. Au mai spus că mongolul a conspirat împotriva vieţii sultanului Izzeddin < Kaykaus > şi că au venit în apropiere. Atunci, sultanul Izzeddin a plecat îndată în Antalia[6] împreună cu nokerii[7] şi familia sa. După două zile, oastea mongolă, < sultanul > Rukneddin au ajuns acolo[8] şi au găsit numai resturi din lucrurile şi vitele sultanului Izzeddin < Kaykaus >, pe care le-au luat în stăpînire pentru han[9] şi, în fine, au pus stăpînire pe tot ce era în vistierie (hazine) pentru fundaţiile pioase. Dar, între timp, Tokial-Bahşi şi Behaeddin Şehinşah han au ajuns la pretenţia acestor avuţii, care le-au fost apoi predate lor pentru serviciile aduse de ei. Aceştia au iernat la Alıcak din vilaietul Akşehir şi în satul Kara - Oyuk[10], iar sultanul Rukneddin, în satul Altuntaş[11]. Oastea mongolă a făcut incursiuni în toate părţile. In acest timp 'Ali Behadır strînsese multe oşti în Sivrihisar[12] şi se spunea că va da un

---

6. Oraş în sudul Anatoliei pe ţărmul Mării Mediterane, pe golful cu acelaşi nume, cf. Donald Edgar Pitcher, op.cit., p.146 III (Index).
7. Nöker - aici în sens de dregători, căpetenii militare selgiuce cf. Ahmet Caferoglu, Türk tarihinde "Nöker"ve Nöker-zadeler muessesi (Instituţia "Noker" şi fii de Nokeri în istoria turcă), în : "IV.Türk Tarih Kongresi", Ankara lo-14 Kasım (noiembrie), 1948, T.T.K.Basımevi, Ankara 1952, p.251-261.
8. Adică la Akseray sau Konya, fost reşedinţa lui Izzeddin Kaykaus al II-lea.
9. Hulagu han.
lo. Toate în Anatolia răsăriteană.
11. "Piatra aurită", tot în Anatolia, apud Pitcher, op.cit., p.146 Altıntaş.
12. "Fortăreaţa ascuţită", în apropiere de graniţa selgiuco-bizantină, din Anatolia orientală. Apud Pitcher, op.cit., p.166 III (Index)

www.dacoromanica.ro

atac peste noapte asupra oastei mongole şi sultanului Rukneddin. In timpul nopţii însă călăuza (kolağuz)[13] a greşit drumul, pînă în ziua următoare. Sultanul Rukneddin cu puţină oaste mongolă a venit în recunoaşterea acestuia, şi apoi a dat de ştire oastei celei mari < a mongolilor > . S-au dat multe lupte crîncene. In cele din urmă, 'Ali Bahadır a început să fugă şi a nimerit în partea dinspre margine (uc tarafına). Atunci cînd sultanul Izzeddin Kaykaus a auzit această ştire şi-a pierdut speranţa că norocul se va schimba. < De aceea > a trimis ştire pe lîngă însăşi ruda sa apropiată, bazileos (fazilios)[14] , despre acea situaţie, cerînd un loc de vatră ca patrie (yurt), spunînd că obiceiul generos al bazileos'ului şi al împăraţilor este ospitalitatea şi bunovoinţa, oferitori de bun venit. Sultanul Izzeddin Kaykaus s-a ridicat din Anatolia cu familia şi cu mama sa (valide) şi a plecat pe lîngă bazilios, la Constantinopol. Bazilios l-a ţinut la loc de mare cinste şi onoare, i-a acordat o mulţime de favoruri, atît acestuia cît şi suitei sale şi lucrurilor lor. Acordîndu-i mari conacuri, l-a copleşit cu multe binefaceri şi i-a făcut multe daruri. Fiind încărcat de binefaceri şi odihnă, au căpătat şi un loc ca patrie, şi zilnic se ocupau de petreceri şi ospăţuri.

De asemenea şi 'Ali Bahadır, atunci cînd încheiase o înţelegere norocoasă cu imbrahorul (mirahor)[15]

---

13. Termenul a intrat mai tîrziu şi în limba română. (Cf.L.Şăineanu,IO.,II,2.p.25 şi II,1,p.80-81).
14. Este vorba de împăratul Mihail al VIII-lea Paleologul, care la 1261 restaurase Imperiul bizantin.
15. Textual "principele, emirul grajdurilor", adică comis împărătesc, intrat şi în rom.

www.dacoromanica.ro

la Kerban-Saray[16], din împrejurimile Konyei (Ikonium)[17], s-a adunat acolo cu şase mii < de oameni >. Dar cînd plecă spre Konya, pentru a-l asedia pe sultanul Rukneddin, fiind învins, pe drum nimeri în partea de margine la graniţă, unde nu era nici un loc de aşezare. Din cauza răutăţii turcilor de la margine, înainta mereu cu frică spre a nu fi prins şi trimis la sultanul Rukneddin. Acesta, de asemenea, s-a îndreptat cu suita (havaşi)[18] şi cu căpeteniile (näker) spre Constantinopol pentru a-l sluji pe sultanul Izzeddin Kaykaus, basilios (basilios), adică împăratul, l-a găsit plăcut şi pe acesta. Pe lîngă fel de fel de generozităţi şi binefaceri l-a împodobit, i-a acordat bunătăţi şi a poruncit ca acesta să fie ca şi mai înainte în slujba sultanului Izzeddin, şi de cîte ori au apărut în Rumelia duşmanii lui basilios, l-a trimis pe 'Ali Bahadır pentru alungarea lor. Cu bravură (saramet) şi vitejie, 'Ali Bahadır i-a distrus pe duşmanii împăratului. Cu acest prilej, rangul acestuia pe lîngă basilios s-a înălţat. Onoarea şi măreţia (haşmeti) s-au crescut mult. Şi de aceea, de fiecare dată basilios-ul îi acorda acestuia, din vistieria sa, veşminte de onoare, caftane (hil'atlar)[19], avuţii şi binefaceri.

---

16. Numit şi "Kervan-Saray" - conace mari cu palate pentru popasul călătorilor, rom. Chervan apud L. Şaineanu, IO.II,1, p.107-108 şi chervangiu.
17. Cetate şi oraş în Anatolia răsăriteană, vechea capitală a selgiucilor şi apoi a Karamaniei, azi reşedinţa unui vilâyet în Turcia.
18. Havaşı, aici mai mult în sens de gloată, oaste.
19. Hil'at este forma arabă pentru turcescul caftan, un fel de togă din blană scumpă; rom. halat (vulgarizat) "IO, II.1, p.199

www.dacoromanica.ro

Facs. I,2. - Complotul selgiucilor sultanului Izzeddin II Kaykaus (Gagauz) şi reprimarea lor de către împăratul bizantin. Expediţia lui Berké han împotriva Constantinopolului şi eliberarea lui Izzeddin Keykaus; înghețarea Dunării.

Yazıcıoğlu Ali, ms.cit., f.464 (Arh.st.Buc.Mf.Turica,r.6,c.108)

www.dacoromanica.ro

Intr-o zi, sultanul Izzeddin Kaykaus şi 'Ali Bahadır au spus împăratului, adresîndu-se astfel:"Noi sîntem un neam de turci <nomazi> . Nu putem să stăm mereu în oraş. Dacă ni s-ar acorda în afară, în provincie, un loc ca patrie (yurt)[20], putem aduce din Anatolia (Anadolıdan) casele (evlerin)[21] care ne aparţin şi putem să stăm acolo în timp de vară şi de iarnă (anda yaylasauz ve kışlasauz)". Impăratul le-a acordat acestora, ca loc de patrie, ţara Dobrogei (Dobrage ilini), care avea locuri bune, potrivite pentru creşterea vitelor, climă plăcută şi locuri bune de vînat. Atunci, ei au înşelat, în taină, familiile turceşti nomade (türk obalarına) din Anatolia, care depindeau de ei. Sub pretextul pentru iernare (kışlak), aceştia au descins la Iznik[22] şi după scurt timp au trecut din Üsküdar[23] multe familii turceşti (türk evi). Impreună cu aceia a trecut şi răposatul Sarı Saltık[24]. Mult timp în ţara Dobrogei erau două-trei oraşe musulmane şi un număr de 3o sau 4o de cete ale familiilor turceşti (oba). Aceştia răspundeau duşmanilor împăratului (fasilios) pe care îi distrugeau. Dar într-o noapte, la Istanbul, sultanul Izzeddin Kaykaus şi 'Ali Bahadır s-au apucat de beţie

---

2o. Yurt înseamnă şi "vatră", "loc de aşezare"; patrie.

21. Ev. "casă", aici pl. în sens de familii sau clanuri turceşti.

22. Denumirea turcească pentru Niceea bizantină, între Brusa şi Constantinopol, Nicaea (gr.) apud Pitcher, op.cit., p.1561 (Index).

23. Numit de europeni şi Scutari, un cartier vecin al Istanbulului pe coasta Anatoliei, cu vedere frumoasă spre Bosfor. Pitcher, p.169 II.

24. Mormîntul căruia se păstrează pînă astăzi la Babadag.

www.dacoromanica.ro

şi petrecere[25]. In timpul servirii paharelor, limbile cîtorva apropiaţi de-ai lui Izzeddin s-au dezlegat, au început să spună palavre zicînd: "Deoarece sultanul Izzeddin Kaykaus a căzut strîmb din ţara sa, dar cu grijă şi anturajul sultanului s-a înmulţit, sîntem zece-douăsprezece mii de oameni ostaşi (er). Dacă într-o zi, pîndind o ocazie am face ca împăratul < Mihail al VIII-lea > să dispară din palatul său (saraynda)[26], domnia acestei ţări în întregime, ar fi a sultanului. După aceea se va găsi prilej şi pentru stăpînirea Anatoliei". Dar cel care servia paharele cu vin , paharnicul (şarabdar)Kir Kediyet[28], era grec (rumdr). Fiind înclinat spre neamul său, a doua zi a mers pe lîngă basileios (fasiliyos) şi i-a povestit de la un capăt la altul această conspiraţie. Impăratul însă, era un om chibzuit, cuminte şi înţelept. N-a acordat chiar pe loc atenţie acestui lucru. Timp de cîteva zile a aşteptat însă un prilej. Părea că s-a lenevit, ca îndată să-şi întindă mîna asupra acestora. Dar într-o zi, sub un oarecare pretext, l-a chemat în casa sa pe imbrohor (emir-ahor), pe beiul cel norocos Oğuzlu bey[29] şi pe Ali'Bahadır. Prinzîndu-l la pus în lanţuri şi l-a aruncat în închisoare. A trimis vechili (müvekil) la casa împăratului din

---

25. Faptul că serviau vin la petrecere, ne arată că erau creştini şi nu "buni musulmani".
26. In alte msse evinden - "din casa sa".
27. Instituţia paharniciei era la selgiucii din Anatolia, la Konya, cu denumirea de şarabdar, acel care serveşte vin,devenit la Osmani Çaşnigir.
28. Dificil de citit corect şi mai ales de identificat. Kir ar fi un termen grec "domn" şi Kediyet sau Gediet (?) numele său.
29. In unele msse r fiind fără punct deasupra se poate citi şi oğurlu, există şi un astfel de termen turc însemnînd "norocos".

www.dacoromanica.ro

خذ مشته گتوره لر چون سلطان خان خدمتنه ایرشدی خان اکا غایت اعزاز واکرام ایلیب
نوازش ایتدی وکرّ الله طوبلیب انوکله قیز ومشهان طلوسین اجدی دکوکی کبی سپوز قلدی
دکوجرف اهل ترک اولدی وصاروصلتوق بله آلب دشته ایلتدی وسولجاد وسغدانی کابیار
وخدمتنه بر یوردت ویردی فاسلیوس چون سلطانک خلاص بولب برکه خان قاتنه واردوغن
ایشتدی سلطانک اناسنی اکیا وغلا بجقلر یله دکزدن قریه کوندردی وقره ورسوک سوکتیلمن
املاده وردی واناقاپوسوک دوشلکنی اول خاتونه تعیین ایتدی واول قاپویه شهدی لجی
اناقپوسی دیرلر اول اده اول قاپویه اول حسیدندی که اول خاتون تصرف ادردی واول
خاتون اول اغلانلرلیاسنه دیدکن اکا شو یله خبر ایلتدیلر که سلطانه نکبت ایرشب فوت
اولدی دیو غایت خرقته وفرقتدن ادی قاپیانه رضا بر سح استندیک کمذوزین کوتوردی
قلعه‌دن اشخا ایتدی وفوت اولدی فاسلیوس قره دیریه الوقوداشته دیردی کبی قرداشی قاتنه
کتوردی چون سلطان عزالدین اناسی وانفسی داکی اوغلا بجقلری فاسلیوس قاتنه اسیر
قلدی وقطربنه انشدی اول حریمه بجه کونده ولداد دب ناکام وناحراولق اباسنه صبر لودردی
دعالم غیبدن بوشدته برفرج اولا اوماده‌یی صوکره برکه خان قومک سلطانلمن واخیه برد
جوق مدت فرمون قره بغدان ایلنه دکین مسلانلمندی قره بغدان‌ده داخی اد بنه مسجدی لوردر
کاهزلرایجنه طکوندقو برلرمش فی الجمله سلطان عزالدینک احوالی خاتمی ونهایتی که کردش
کردون دون برودون اوک حالنه اول عزیمته واقع اولدی مرشمتع تقریرا ولنه
ذکر پادشاهی سلطان رکن الدین قلیچ ارسلان انار الله برهانه وتقریر بعضی
ازحسایص ومکارم ومناقب وفضائل وتعدید خصال برسبیل اجمال سندن
سلطان شهید رکن الدین قلیچ ارسلان بن کیخسرو سخا وکرم وعطاده یگانه جهان وسرامدد
دوراندی وسیرت محمود وطریقت ممدوح وخوب خلقلر اتاسنه ادی وجابک سوارلق وبزه
کزلق وبهادرلقده عالم خالی سیاستنده وروزکار ثانیسی کورمشدی وسخاوکرم وشجاعت
ودلیلک وقتنده حاتم وکرپه هی ودایت ناموس رستم سنکوسی اولوردی ———
اوسکندر کیبی نغلدی صالب کله کیر   هرشه که سزاوار کلاه وکمر اولدی

Facs. I,3. - Domnia sultanului Izzeddin Keykaus din Crimeea pînă în Moldova (Boğdan) şi soarta dinastiei selgiuce la Kara - Verria(în Macedonia), în a doua jumătate a sec. XIII.

Yazıcızade Ali, ms.cit., f. 465 (Arh.st.Buc. Mf.Turcia,r.5)

www.dacoromanica.ro

Constantinopol. Apoi, după cîteva zile l-a trimis pe sultan cu doi fii de-ai săi (mai mari) la o fortăreaţă întărită şi i-a închis[30], iar pe mama sultanului (valide), care era sora împăratului, cu doi băieţaşi de-ai săi[31], i-a pus în propria sa casă din Constantinopol. Sultanul <Izzeddin Kaykaus> cu cei doi fii, Giyaseddin Mülk Mes'ud şi cu Rukneddin Göyümers, a rămas închis în acea cetate. După cîteva zile au tras cu fierul înroşit peste ochii imbrohorului "Oğuzlu beg" şi l-au orbit, iar pe 'Ali Bahadir l-au ucis. Acei care erau dintre supuşii şi nökerii sultanului şi ai lui 'Ali Bahadır, unii care au renunţat la credinţa lor <musulmană> şi au intrat în neamul creştin (Mesih milletine), fiind iertaţi, au scăpat. Dar acei care nu voiau să renunţe la credinţa lor islamică, pereclitîndu-şi sufletul şi viaţa, au rămas pentru totdeauna în închisoarea (zendan) împăratului.

Allah cel preaînalt l-a înspirat pe fratele sultanului. Acesta <Rukneddin>[32] a trimis ştire despre <captivitatea> fratelui său pînă la Berke han[33], zicîndu-i: "Scapă-l pe fratele meu", şi hanul Berke a trimis oaste. Din întîmplare, în acel an a fost o iarnă grea. Apa Dunării (Tuna suyu) a îngheţat tare. Oastea lui Berke han a trecut peste ghiaţă[34], l-au scos pe sultan

---

30. Este vorba de cetatea Enez sau Ainos. Pitcher, op. cit., p.145 III.
31. Adică fiii mai mici, minori, ai lui Kaykaus, de care avea grijă bunica lor, sora împăratului bizantin.
32. Care domnia în Anatolia.
33. Hanul Hoardei de Aur - 1257-1267, care de curînd îmbrăţişase islamul, cf. Jean Richard, La conversion de Berke et l'islamisation de la Horde d'Or, în: "Revue des Etudes Islamiques" XXXV, Paris, 1967, p.173-184
34. In Dobrogea, a asediat Constantinopolul şi l-a eliberat pe fostul sultan Izzeddin Kaykaus II din fortăreaţa Enez sau Ainos.

www.dacoromanica.ro

din fortăreaţa aceea şi l-au eliberat. De asemenea, Berke han a venit cu grosul oastei sale şi asediind Constantinopolul, l-a strîmtorat foarte < mult > . Apoi a făcut pace. L-au dus pe sultanul < Izzeddin Kaykaus > în slujba lui Berke han. Atunci cînd sultanul a intrat în slujba sa, acesta l-a copleşit cu foarte mare cinste şi onoare, făcîndu-i binefaceri. De multe ori l-a îndestulat cu bunătăţi bînd împreună pahare pline de kımız[35] şi hayran (kumran)[36]; supuşii şi neamul său au auzit aşa cum se cuvine de felul în care a scăpat acel turc şi cum a ajuns pe lîngă Berke han.

Mama sultanului a fost trimisă cu doi băiţaşi de-ai săi, pe mare, la Kara-Veria[37], acordîndu-le acestora subăşia (subaşlığın)[38] Kara-Veriei. Cele cuvenite[39] Porţii principale (ana kapusununı) le-a acordat acelei doamne (hatun). < De aceea > acelei porţi i se spune "Ana kapusı". Această denumire de "Poarta mamei" s-a dat porţii pe care o stăpînea acea femeie. Si pe cînd acea femeie stătea acolo cu băieţii ei, au făcut să i se ajungă o minciună, zicîndu-i-se că: "Sultanul fiind ajuns pe drum de nenorocire ar fi murit". Din cauza emoţiei şi a durerii prea mari, ea s-a urcat deasupra turnului de lîngă casă,

---

35. Un fel de lapte de iapă ce se obişnuia şi în curţile lui Attila (Priscus).
36. Un fel de lapte prins, kefir.
37. Numit în acest izvor şi Kara-Feriya, trebuie să fie o traducere din gr.Mauro-Verria, în antichitate se numia Beroia, în evul mediu şi apoi Verria, oraş în Macedonia, la vreo 60 km. de Salonic pe rîul Ana-Dere etc.cf.J.H.Mordtmann,Karaferiya, în "E.I.", II, (1927), p.775.Apud Pitcher,op.cit.,p.156 III (Karaferye).
38. Despre instituţia turcă subaşı cf.J.H.Kramers, Su bashı, în "E.I.",IV (1934),p.513-514.,rom. subaşa cf.L.Săineanu, IO.,II,2,p.111.
39. Dările sau taxele care se plăteau la intrarea în oraşul Verria.

www.dacoromanica.ro

s-a aruncat jos de pe cetate şi a murit. < Atunci > ,împăratul a acordat Kara-Veria fratelui său mai mare. Pe lîngă acesta l-a trimis şi pe fratele său mai mic. A auzit că cei doi băiţaşi au rămas prizonieri pe lîngă împărat. Din pricina acestei supărări ofta şi se văita zi şi noapte, răbdînd pînă în zilele nenorocului şi nenoricirii. Din cauza crezului în lumea invizibilă, spunea şi spera că după necaz va urma o înviorare. Apoi,Berke han i-a acordat de asemenea şi sultanatul Crimeei[40]. Mult timp musulmanismul său se întinsese din Crimeea pînă în ţara Moldovei (Boğdan iline)[41]; în Moldova se găseşte încă mecetul său (mescedi), dar se spune că ghiaurii pun întrînsul porci (donuz koyuverirler).

... Astfel, după un rămas bun de la timpul cît a fost închis şi după anumite zile plăcute şi fericite, şi-a predat sufletul său delicat[42]. Acesta a fost trimis în lumea veşniciei lui Allah. Din mila lui Allah să fie iertare asupra lui. Şi atunci cînd demnitarii împărăţiei, măriile, notabilii sau căpeteniile (nökerler)şi supuşii lor ţineau doliu se culcau în locul său,plîngeau în hohote şi suspine pentru faptul că l-au pierdut. Potrivit cu testamentul acestuia[43], în locul său l-au urcat pe tron pe fiul său, generosul fiu de şah (şahzade) Giaseddin < Mes'ud >, ridicat din părinţi glorioşi ai dinas-

---

40. Tot în acest izvor se spune că iniţial au fost acordate sultanului Kaykaus II ca feude (ţimar) numai Solkat şi Gucerat (Crimeea).

41. Este vorba de părţile tătăreşti care cuprindeau şi fostul Bugeac, adică sudul Moldovei.

42. 'Izzeddin Kaykaus a murit în 1280 (679 H.).

43. Adică a lui Izzeddin Kaykaus.

www.dacoromanica.ro

Facs. I,4. - Trecerea lui Izzeddin Keykaus şi a emirului Cioban (Çoban) prin Ţara Românească (Eflâk ilinden)...

Yazıcıoğlu Ali, ms. cit., fd. Revan nr.1392 (Arh.st.Buc., Mf. Turcia, rola 65,c. 617 I).

www.dacoromanica.ro

selgiuce ca sultan cuceritor, Mes'ud să domnească plin de noroc şi fericire în împărăţia sa. Potrivit cu ceremonialul oguz, au îngenunchiat de trei ori înaintea sa şi au adus dirhem (direm)[44] şi dinari nenumăraţi, pe care i-au împrăştiat în faţa celui încoronat. Allah cel preaînalt îi acordase atîta onoare şi măreţie, frumuseţe şi împodobire, bunăvoinţă şi superioritate încît toată lumea a rămas miratã de măreţia şi desăvîrşirea sa... Cu o sinceritate desavîrşită au arătat supunere poruncilor sale. Au reînnoit jurămintele, pactele şi aşezămintele.De asemenea, au petrecut încă un timp în ţinuturile Crimeei şi în Sugdak[45], cu noroc şi fericire, pe lîngă hanul Berke,care spera să-i trimită la vetrele şi locuinţele lor vechi. Unii < selgiuci > au cerut permisiunea zicînd: "într-o clipă noi putem trece peste mare şi să plecăm". Impreună cu cei plecaţi şi emigraţi au trimis oile şi vitele ţinutului pe care mai înainte răposatul Sari Saltık le trecuse cu porunca lui Berke han. Şi aşa ei <selgiucii> au fost duşi iarăşi pe uscat în patria lor (yurdlarına), în ţara Dobrogei (Dobruca iline). In acest timp trecuse şi sultanul Mes'ud de pe mare. Deodată însă, fratele său mijlociu, Rukneddin Göiymers, a dispărut, trecînd peste mare. < Deşi > au trimis oameni în toate părţile şi l-au cerut, totuşi nu l-au putut găsi. După cîteva zile,cineva a trimis ştire zicînd că "l-au văzut pe acesta în părţile

---

44. Unitate de monetă de argint în sistemul monetar turco-musulman;forma persană este direm, corespundea cu 2,97 gr.,cf. E.v.Zambaur,Dirhem în "E.I.",I,p.1005-1006; aici, în sens de bani.

45. In alte izvoare Solgat...

www.dacoromanica.ro

Kastamuniei[46]. < Atunci > au trimis ştire principelui de Kastamunu. Juzii (naibları) de Kastamunu, trimiţînd călăreţi în toate părţile, l-au cerut. Au aflat, la hotarul Amasiei[47], că sub o înfăţişare necunoscută, s-ar fi îndepărtat în partea de margine. L-au întors înapoi, l-au trimis în Kastamonu şi l-au dus la cetate. Astfel, în condiţii princiare l-au dus la locul său. După cîteva zile,sultanul Mes'ud ,la rîndul său, a intrat cu suita şi cu supuşii săi în corăbii. Mulţumind marelui Alah, a trecut marea. Atunci cînd a ieşit pe ţărmul Sinub[48], l-au trimis pe fratele său din cetatea Kastamuniei pentru o slujbă. Cînd fratele său Göiymers a venit pe lîngă acesta,i-au arătat din fiecare ceată a suitei o deosebită afecţiune. Beyii şi căpeteniile de bulucuri[49] s-au îndreptat din toate părţile în slujba sa. Aceştia îl aţîţau pe sultan să se răscoale împotriva hanului[50]. < Dar > sultanul era dotat cu multă înţelepciune, minte desăvîrşită şi chibzuinţă îndestulată. N-a acordat atenţie clevetirii şi gîndurilor proaste ale celor ignoranţi. In mod special l-a oprit în suita sa şi l-a făcut locotenent (mülazimet)pe beiul de Kastamunu,Muzaffereddin Yoluk Arslan. Beyul mongolilor din Rum[51], din tribul hanului, şi aga'ua sa, ma-

---

46. Oraş şi ţinut în nord-vestul Anatoliei,corespunzînd cu vechea Paflagonia, cf.J.H.Mordtmann, Kastamuni, în "E.I.",II, p.855.
47. Oraş în nord-vestul Anatoliei, aşezat în rîul Yeşil-Irmak.
48. Sinope, oraş şi port pe Marea Neagră, pe coasta septentrională a Asiei Minore, între gura Sakariei şi a rîului Kızıl-Irmak, cf.J.H.Mordtmann, Sinub, în "E.I.",IV,p.456-458.Pitcher,op. cit.,p.166 II.
49. In text: Bölük-başları, un fel de"căpitani de companii". rom.buluc.
50. Pe atunci han mongol era Abaka han.
51. Adică Anatolia.

Cda. 8/977 Fasc. 3 www.dacoromanica.ro

rele său nepot (?), Samagar Bahadır, s-au îndreptat pe lîngă suita sa. Cînd au sosit, oastea mongolă a fost captivată de frumuseţea şi înfăţişarea plăcută a sultanului musulman. Toate faptele, manierele şi desăvîrşirea sultanului au fost găsite plăcute. Fiecare i-a oferit cît a putut, gloate şi supuşi, pungi cu galbeni şi aspri (akçe), cai, catîri, cămile şi alte daruri, slujbe şi cadouri cerîndu-i protecţia sa. < După ce > i-au mai dat şi locuri împodobite pentru conăcit[52], s-au băut kımız şi hairan şi vinuri. După solemnitatea oguză, beyii turci şi tătari au îngenunchiat de trei ori înaintea sultanului (sultan önlinde). S-au săturat de petrecere (ziyafet), de binefacere şi belşug. Beyii mongoli l-au trimis, după slujbă, pe Muzaffereddin Yoluk sultan, la marele ilhan al lui Abaka han[53]. Intre timp, năpădise gerul iernii, de asprimea căruia îngheţaseră apele limpezi. Înarmîndu-se bine, au intrat şi au ajuns în slujba hanului. Intr-o măsură aşa de mare a fost vărsată mărinimia şi generozitatea sa, încît s-a înfăţişat acestuia copleşindu-l cu fel de fel de fel de bunătăţi, favoruri şi binefaceri. I-a acordat acestuia, c scutiri de dări şi privilegii, oraşul Amid, unul dintre cele mai mari fortăreţe ale lumii, precum şi oraşele Hartepert, Cemşekiz, Defreki şi Sivas[54], ca să le aparţină lor cu totul pînă la hotarul Niceei (Iznik). Din zi în z locul şi rangul său creştea în faţa hanului, încît mila şi încrederea hanului pentru el creşteau mereu. Cu ac ea

---

52. In text: konaklık'lar de la konak, loc de aşezare, termen care a intrat şi în limba română: conac. (cf.IO.,II,1,p.142-144).

53. Al doilea han mongol din Iran sau "ilhan" (1265-1282) cf.W.Barthold, Abaka, în "E.I.", I, p.4-5.

54. Oraşe, cetăţi în Anatolia selgiucă. Cf.Pitcher, op.cit. sub voce.

www.dacoromanica.ro

şi gloata lumii, bucurîndu-se, se ocupa cu rugăciunea sa norocoasă. Atunci, într-un timp cînd hanul l-a făcut loc-ţiitor în slujba sa pentru realizarea siguranţei şi planurilor sale, l-a trimis în Rum. I-au ataşat pe Ioluk Arslan, ca intendent (kethuda) de beylerbeyi, şi pe Sülamiş, < care > au ajuns în Rum. S-au ocupat cu împărţirea dreptăţii şi echităţii, atrăgînd < de partea > lor ţări şi vilaiete. Ei au trimis soli în toate părţile şi împrejurimile.

De asemenea, trimiţînd sol la împăratul "basilios" (fasilios) Paleologul (Belalugosa)[55] i-au cerut pe fraţii sultanului şi pe acei care erau de neam turcesc[56]. Basileus'ul i-a trimis o astfel de ştire: " un frate de-al vostru este pe lîngă mine şi un alt frate este la Kara-Veri < a > şi acestuia i s-a încredinţat domnia (beylik) acelei părţi. Unii dintre turcii tăi, din ţara Dobrogei (Dobruce ilindeki etrâkün) au plecat pe lîngă acesta şi unii stau în ţara lor[57], şi cu acestea, despre fraţii săi, i-a consolat hatîrul sultanului. O treime din tributul (haracin) pe care îl plătea împăratul < bizantin > trebuia s-o dea hanilor tătari < din Iran > , o treime dădea sultanului Mes'ud şi altă treime sultanului Gîyaseddin. După ce s-a scurs un timp destul de îndelungat după aceasta, au făcut < aceasta > cu Sarı Saltık în ţara Dobrogei. In acest timp, fratele sultanului Mes' ud

---

55. Mihail VIII Paleologul, împărat bizantin pînă la 1282 sau urmaşul său Andronikos II: 1282-1328.
56. In text: Etrâk teifesinden.
57. In text: Yurtlarınca - care se poate traduce şi prin "vetrele" sau "sălaşurile" lor.

www.dacoromanica.ro

aflat pe lîngă împăratul < bizantin > (tekvür) a încercat să fugă cu cîţiva turci, dar basilios-ul simţind aceasta l-a prins şi l-a aruncat în închisoare. Patriarhul acelui timp era califul (khalifesi) ghiaurilor[58]. Acesta cerîndu-l pe fratele sultanului de la basil os, l-a obţinut, şi botezîndu-l (vafţis edüp), l-a călugărit. Acesta a fost un timp în slujba patriarhului la Aya Sofia. Defunctul Sarı Saltık l-a cerut pe acesta de la patriarh. Patriarhului i se făcuse cunoscut despre vilaiet şi faima lui Sarı Saltık[59]. Neputînd refuza vorba acestuia, l-a trimis pe fratele sultanului pe lîngă Sarı Saltık. Imbrăţişînd din nou islamul, acesta a îmbrăcat mantia (hırka) de derviş şi a fost încă un timp în slujba lui Sarı Saltık. Sari Saltık, cel mai distins printre cei pioşi, a fost un căutător de adevăr... < Descrierea legăturilor lui Sarı Saltık cu Seyyidi Mahmud din or.Akşehir. > In convorbirile şi petrecerea cu Sarı Saltık, fiul de şah (şahzade) a căzut în naivitate (abdallık) şi prostie. Sarı Saltık, deşi îl îndrăgise, l-a lăsat şi l-a trimis în partea < cetăţii > Sultaniye[60]. Locul de vizitare, adică de pelerinaj al lui Burak Celebi[61] este şi acum la Sultaniye, iar Buracii (Buraklar) fuseseră discipolii acestuia.

---

58. Neavînd precis data acestor evenimente este greu să ghicim cine era patriarh, putea fi sau Grigorie II (1283-1289) sau Atanasie I (1289-1293) etc. cf. P. Năsturel, Lista patriarhilor ortodocşi, în "Hrisovul" VII, p.152. (Buc. 1947).
59. In sens că era foarte pios. Unii spun că era musulman, alţii că era creştin, identificat de unii cu Dimitrie Basarabov.
60. Oraş în Irak'ul persan la vreo 15 km vest de rîul Zandjan, la nord de Teheran, cf. V. Minorsky, Sultaniya, în "E.I.", IV, p.574-575.
61. Adeptul lui Sarı Saltık şi fondatorul sectei de dervişti: buraci, în Anatolia şi Irak.

www.dacoromanica.ro

In ceea ce priveşte fraţii < sultanului > Kara-Verri<a> , ei s-au întristat că s a renegat cum şi din cauză că locuitorii musulmani s-au amestecat printre ghiauri (=creştini). Unul sau chiar doi dintre aceştia au emigrat, plecînd în Anatolia din faţă. Pe Mülkzade şi pe fiul său din Kara-Verri<a> , de asemenea, pe amîndoi i-au făcut să devină musulmani. < Dar > în anul cînd basilios'ul a mers la Salonic (Selânik)[62], botezîndu-i pe nepoţii acestuia, i-a făcut ghiauri necredincioşi. Atunci cînd sultanului nostru < Murad al II-lea > , sultanul islamului şi al musulmanilor[63], căruia i-au urat "domnie veşnică" pe vremea cînd a cerut Kara-Verria, fiul acelora era un ghiaur cu numele de Lizakos, din mîna căruia au luat < Kara-Verria >. Aceştia au fost cîţiva fraţi ghiauri viteji de vază. Au fost trecuţi din Kara-Verria şi duşi la Zihne[64]. Subăşia (sü-başlığın) Zihnei

---

62. Probabil pe la 1350, atunci cînd împăratul bizantin Ioan VI Cantacuzin a luat Kara-Ferya din mîna sîrbilor lui Ştefan Duşan care o stăpîniseră cîţiva ani. Această creştinare a principilor selgiuci era pentru cîştigarea favoarei împărăteşti.

63. Aşa cum scrie Iazıgıoğlu este vorba de sultanul Baiazid I "Fulgerul".Or,se ştie că Verria sau Kara-Ferya a fost cucerită de sultanul Murad I pe la 1385-1386.Nu este exclus ca să fi fost trecută dintr-o mînă într-alta, iar Baiazid I să fi ocupat-o definitiv după campania sa împotriva Tării Româneşti şi pe timpul expediţiei sale împotriva Tesaliei şi Greciei. Cronica lui Oruç,ed.F.Babinger (1925),p.27-28 are o menţiune în acest sens.

64. Sau Zihna,(Sikhar gr.)oraş în Macedonia,cucerit de Evrenos bey sub Murad I,cf.Miklozich şi Mueller,Acta et diplomata V (1943),p.109, reşedinţa de episcopie a metropolei Drama. În ce priveşte oraşul otoman cf.Kiatib Celebi,Rumeli mss.T.K.S.M., Istanbul,fd.Revan 1651.Mf. Arh.st.Buc.,rola 27,cadre 762-828;Evliya Celebi, Seyahatname,VIII,p.126 şi Hammer,Rumeli und Bosna, Wien, 1812, p.73.

www.dacoromanica.ro

a fost acordată fratelui lor mai mare, lui Lizakos.Cînd răposatul Baiazid I , "robul lui Allah" a întreprins o expediţie la Malatia şi la Erizingian, Lizakos şi fraţii săi erau şi ei împreună cu oastea sa. In acele două campanii, deoarece Lizakos a avut de îndurat multe greutăţi şi necazuri, la întoarcere < în Macedonia > şi-a părăsit subăşia, dar a cerut o poruncă de scutire - "privilegiu" (müsellemlik hükmün) pentru fraţii săi. Atunci cînd Baiazid,"robul lui Allah" a aflat de originea lor selgiucă, a acceptat cererile lor, dîndu-le porunca solicitată .Apoi, Lizakos s-a călugărit (keşiş oldu) la Zihne. Fraţii şi nepoţii săi < sînt > acum la Zihne,dar nu dau haraci şi dijmă[65]. Nu demult şi-au reînnoit iarăşi poruncile < de stăpînire > , numele unuia este Dimitri sultan, numele altuia Mihu sultan...

In ce priveşte musulmanii care stăteau în ţinutul (vilayet) Dobrogea (Dobruca) din Rumelici au plecat cu Halil Ege (Ece)[66] şi au trecut cu corăbiile în regiunea Karasi, deoarece în Anatolia fiind interregn (fetret), ştirile şi legăturile au fost întrerupte Iar în Rumelia < a > răsculîndu-se beyii bulgari (ulgar) au năvălit asupra basileus-ului (faziliyos) şi luaseră cea mai mare parte a Rumeliei. Ferindu-se şi de aceştia, au plecat şi au trecut în Anatolia. Iar neamul acelor < turci selgiuci > , care au rămas în Rumeli<a>[67]

---

65. In text:Harcve onda vermezler. Pitcher,op.cit., p.171,II.
66. Numele unui comandant turc, de pe la mijlocul sec.al XIX-lea,care l-a însoţit pe Suleyman paşa cu ocazia aşezării turcilor pe coasta orientală a Traciei orientale (1352).
67. Deci şi din Dobrogea, care făcea parte din Rumelia.

www.dacoromanica.ro

după moartea lui Sarı Saltık s-au lepădat de credinţa lor < musulmană > şi devenind < creştini > au dispărut.[68]

b. - Alegerea lui Osman Gazi, fondatorul statului otoman, ca bey (fol.425 r.-425 v.).

Beyii turci de la margine, care erau din fiecare trib (boy) al neamului Oğuz, speriindu-se în părţile de margine de răutatea tătarului, fugeau şi se împrăştiau. Dar acei care sufereau din cauza tătarului, contrar norocului, veniau şi se înmulţiau la margine. In cele din urmă, beyii şi chehăile (kethudaları)[69] acelor regiuni s-au adunat, au venit pe lîngă Osman bey[70] şi s-au sfătuit. După ce au sporovăit multe, vrute şi nevrute, alegerea cuvintelor a fost aceea că au zis:"Kayi han < era > acelaşi ca toţi oguzii din triburile oguz[71], apoi a fost dintre agalele şi hanii lor. Testamentul lui Güneş han, potrivit cu ceremonia oguză, era că atît timp cît există neamul Kayi, hanatul şi padişahlîcul[72] nu se acordă hanilor şi padişahilor altor triburi. Deoarece, acum, nici din partea sultanilor selgiuci nu este nici un fel de posibilitate şi ajutor pentru noi, o bună parte din ţările lor le-a scăpat din mîini, a a cum

---

68. Pentru musulmani, dar au supravieţuit ca creştini.
69. Kethuda - înseamnă administrator, un fel de vătaf. rom. Chehaia, e.
70. Osman (1259-1325/26) fiul lui Ertugrul, fondatorul Imperiului otoman (1299).
71. Sau Kayig - denumirea tribului oğuz, din care au descins osmanlîii.
72. Adică împărăţia turcească.

www.dacoromanica.ro

ştie, tătarul[73] a dat năvală asupra lor; de asemenea, a fost îndreptată cu plăcere privirea răposatului sultan Alaeddin[74] asupra voastră. Voi < adică Osman > să fiţi han şi noi să fim supuşii, în slujba sultanului, şi să ne ocupăm de expediţii sfinte (gaza) în aceste părţi". Osman bey, la rîndul său, a primit. Apoi, potrivit cu ceremonia oguză, stînd cu toţii aşezaţi în cerc, au îngenunchiat de trei ori şi şi-au plecat capetele. In acele timpuri mai erau rămăşiţe din ceremonia oguză. Dar aceasta nu fusese uitată cu totul nici pentru beyii de acum. Au adus hairan (airan) din burdufurile pline (dolu aba'lardan) şi au poftit pe Osman bey să-l guste. Atunci cînd a băut, ceauşii[75] i-au urat zicîndu-i "Să ai sănătate şi voie bună, iar padişahlîcul tău să fie binecuvîntat". S-au închinat şi au adus laude < lui Allah > . De acolo toată adunarea ridicîndu-se, au plecat asupra cetăţii Bilegik (Belaçik)[76]. In anul şase sute nouăzeci şi nouă[77] Osman bey a cucerit Bilegikul. Ecoul expediţiilor şi războaielor sale sfinte s-a răspîndit pînă în ţinuturile Anatoliei (=Rum), Siriei (Şam) şi Persiei-Iranului (Acem).

---

73. Adică mongolii din care provin tătarii.

74. Alaeddin al III-lea Kaykobat, ultimul sultan selgiuc (m.1307), monete din 1302.

75. Ceauş (tc. çavuş) dregător la curtea otomană îndeplinind diverse slujbe, primul ceauş, sub Osman, a fost Samha, şi îndeplinea rolul de curier, mai tîrziu ceaşbaşî - căpetenia de ceauşi - era marele şambelan al Porţii. Originea instituţiei se poate ridica la turcii din Asia Centrală (cf. Louis Bazin, L'antiquité méconnue du titre turc "çavus." Actes du premier Congres International des Etudes Balcaniques, Sofia, 1968. rom. Ciauş, cf. I.O, II, 2, p.40.

76. Belakoma al bizantinilor, aproape de Söğüt din Anatolia, leagănul Imperiului Otoman.

77. 699 H. = 28 sept. 1299 - 15 sept. 1300.

www.dacoromanica.ro

Din toate părţile au venit cărturari (ulema) şi oameni foarte virtuoşi în ţara lui Osman. Atunci cînd din cauza răutăţilor, invidiei şi certurilor nenorocirea a nimerit peste fiii sultanului Mes'ud, Osman s-a întins zi de zi asupra ţinutului Karasi[78] şi Aydın[79], la împrejurimile căruia, în acel timp, li se spunea Leşkeri-ili[80]. Pe urmele sale veneau alţii mutîndu-şi familiile turceşti (türk evleri), care se aşezau acolo. De asemenea şi musulmanii din ţara Dobrogei din Rumelia, ferindu-se şi ei de ghiauri, au plecat, trecînd în ţinutul Karasi...

Alte fragmente şi extrase din Crestomaţia menţionată de Fahir Iz: a.Oğuzlar - "Oguzii,guzii sau uzii" care se împărţeau în 24 de triburi (boy) etc.(fol.5 r.-11 r., op.cit.,p.51o-519); Oguz Toresi - "Codice sau regulament oguz" (f.14 r.-16 r.), op.cit.,p.519-222); Sultan Sancar ile Oğuzlar - "Şultanul Sangiar şi oguzii" (f.38 r. - 43 r., op.cit.p.522-531).Fiind vorba de una dintre cele mai vechi Cronici turceşti, se impune publicarea şi altor fragmente care privesc istoria sud-estului european. Dar pe lîngă manuscrisele mai sus semnalate (cf.p.24)trebuie să se ţină seama şi de manuscrisul din Leningrad,Bibl. Inst.Vostokovedennia D.116 (59oba) Typ.,no.159,192 fol.,descris de L.V.Dmirieva,A.M.Muiginov şi S.M.Muratov[81].

---

78. Ţinut în Anatolia, după numele lui Kara Isa,fondatorul unei dinastii turcomane,corespunzînd cu vechea Lidya,cf.J.H.Kramers, Karasi, "E.I.",II, p.8o1-8o2.
79. Provincii în Anatolia apuseană cu reşedinţa la Izmir.
8o. "Ţara cu oaste" sau "Ţinut cu oaste".
81. Cf.Opisanie Tiurskih rukopisei Instituta Naradov Azii (Descrierea manuscriselor turceşti din Institutul popoarelor Asiei) I Istoria, pod.redakţiei A.N.Kononova, Moskva 1965,p.169-17o.

www.dacoromanica.ro

بکونده اولبیره آنرحلبی برله کوکلکا شاتبنی اغزان نژده دن اولدیلر وشادمانلق داینبنی

بیهس برینه ایتدیلر وکامرانی ونیل مقاصده امانی برله چادرلرینه دوندیلر

ذکرلاجین کیدن ملک روس وصالحه جنوع از خدمت ملک الامرا حسام الدین چوبان

چون روس ملکی قبچاق چریسونک سند وغوغا ستندی آنلرع حاللرکی بهانه لرخیس ورزنهلرین

استماع قلدی ونیرلرین وبکلرین اوقودی وایتدی کبز بولشکرجرار دبرله وبونیرجنک

دلاوربهادرلریرله جنک وجدال قلمشلق خیره وفرهنک عادیسی وکفایت وودرایت

طریقندن بدیع وبعید کورینور بلابی کندوزینه چکمک عقل دانشدن دکلدور

وهم بزه سلطان قبلندن بونجه روزکاردن برو بینده بر نیان ایرشمدی واصلا ورسا

خبار کیتسه سندن برتون بیز مرد وزکار مونجهرسنه قونمدی چون ایش بذل مال

دلبون مقال برله بیترا ولمیا اولور وقتن محاربت حسامنی قینندن چکمک مصلحتدر

دیبون تدبیرلاندی برای وهوش آیسی جستکتی رسالته اختیار ایدوب بیوردکه

برنامه طلو تضرع ونیاز وادرم برله یاددیلر وبکلربکی چوبان بکه قاتنه اشبونیجه کرنظم او

نظم ددي بحمد حمد جهان کوه کار   خداوند جان بخش آمرزکار

نکارنده چنبر نیلکون   فرازنده کسبدی بی ستون   بلند ایلیون انسا...

قنا بولسون دولت بخت شاه   بلرامدی ای سرافراز خسرو سیرت   که بو قدر طبوده ملکی فخند

سپاه برلنق سبنی پهلوان   کرسندند در شاخ دولت جوان   کونش کبی وش حسامرخرد

طبوکن مطیع امر وکردام وود   دلایتینسین قلدولک اوده   که بو قدر دیجن نکدن اکیا

قو صورت نصرت پایدار   کوینر ضمیره کره صبح آشکار، اشتد مکر بونن کتوردک سپاه

ولی بلادم نیجه در حکم شاه   نک اکر قبچاق قومی بنم سوزم ورایم اشید الرد کی جون

نصیحتوم اودیادلر آنوکجون عبادتدن ضلالته دوشب مصلحت بولندن آنز دلی وادی

وقلجی بیرکی بینه قادشدوب بونجه نازنینلرولک قانن بیره دوکدلر بن جونکه عواقب

Facs. I,5. - Relaţii turco-selciuco-kîpceaco-ruse (Sec.XIII-XIV)
Yazıcıoğlu Ali, Selçukname, ms. Bibl.Nat., Paris, fd.Turcs anc.
(Arh.st.Buc., Mf. Franţa, rola 177, c. 130 v.).

www.dacoromanica.ro

II
EBU'L-HAYR RUMI

Viaţa acestui cărturar ('ulema) otoman nu se cunoaşte bine. Era originar din Anatolia (Rumi) şi a trăit sigur , în a doua jumătate a secolului al XV-lea, fiind contemporan cu sultanii Mehmed al II-lea "Cuceritorul" şi Baiazid al II-lea. Avînd în vedere că îşi dedicase opera sa intitulată Saltuk-Name (Cartea lui Saltuk) lui Gem-sultan fiul lui Mehmed al II-lea şi rivalul lui Baiazid al II-lea pentru domnie, înseamnă că a făcut parte din suita acestuia. Nu este exclus să fi fost chiar dascălul (lala) lui Gem-sultan, înainte sau chiar după anul 1481.

Saltukname a lui Ebu'l Hayr Rumi cuprinde o colecţie bogată de povestiri sau legende eroice populare, care au circulat prin grai'l poporului turc începînd din a doua jumătate a veacului al XIII-lea. Acest manuscris de 618 file (23 x 42 cm.), cu cîteva pagini lipsă la început, scris pe hîrtie groasă cerată (aharli) în tipul neshi, copiat pe la 1591-1592 (1000 H.), cu textul încadrat în ramă roşie, se păstrează în Biblioteca Topkapı Sarayi (fond Hazine nr.1612). Un alt manuscris se află în Biblioteca Naţională din Ankara (B.55).

Aici, merită să semnalăm şi manuscrisul intitulat Oğuzname sau Selçukname atribuit lui Seid Lokman, păstrat într-un manuscris unic în Bibl.Naţională din Viena (nr.1001, fol.1o9 v. - 117 r.) în care se descrie aşezarea sau colonizarea turcilor şi tătarilor în Dobrogea. De altfel, manuscrisul are o versiune turcă-latină: Seid Locmani ex libro Turcico qui Oghuzname inscribitur excerpta, apărută sub îngrijirea turcologului finlandez J.J.W. Lagus (Helsingsfors - 1854), vezi Seyid Loxman

www.dacoromanica.ro

2- Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kısmı No. 1612'de kayıtlı nüshanın ilk sayfası.

Facs. II,1. - Inceputul perigrinărilor lui Saru-Satıkh în Anatolia şi Rumelia la "Burgean-ili" - "Ţara Dobrogei" ?. Saltıkh-Nâme, ms. TKSM., Istanbul, fd. Hazine nr.1612, fol. 1 (Arh. st. Buc., Mf. Turcia, rola 80, c. 1/II.). -

www.dacoromanica.ro

Manuscrisul Saltukname din Biblioteca Muzeului Topkapı (Istanbul) catalogat şi descris succint, pentru prima oară, de răposatul Fehmi Edhem Karatay (m.1968), deşi cuprinde multe naivităţi şi legende, aduce totuşi oarecare lumină pentru personalitatea istorică a lui Sarı Saltuk Baba. Primul învăţat turc, care ne-a lăsat acum un deceniu unele fragmente întinse din acest manuscris, a fost profesorul Fahir Iz, directorul Institutului de turcologie de la Universitatea din Istanbul.

Ebu'l-Hayr Rumî: SALTUKNAME

Ms. Bibl.Muzeului Topkapı Sarayi,Istanbul,fd.Hazine, nr.1612, 618 fol.Arh.st.Buc.Microfilme (Turcia-1975), rola 8o, cadre 1-621.

T R A D U C E R E

Din relaţiile lui Sarı Saltuk cu Kara Davut (fol. 99 v. - 1oo r.).

Domnul (Seyyid) Saltih[1] iubia Kaffa (Kefe).De asemenea îşi însuşise ca patrie (yurt) oraşul Andreia, precum şi oraşul Crimeea (Kırımı). Nu lipsia din aceste trei locuri. Foarte bucuros era devotat şi credincios < lui Allah >. Intr-o zi era un viteaz (gazi) în ţinutul Kefe, era de neam tătar, căruia i se spunea Kara Davud. După Seyyid,< Saltuk > făcuse multe războaie împotriva ghiaurilor şi multe fapte vitejeşti. Acum se odihneşte într-un loc vestit din Hagi-Burhan ?(Tarhan)[2]. Cadavrul său este ca şi viu, pe care tătarii îl vizitează < în pelerinaj >, dar a putrezit... parcă şi acum gu-

1) Grafia variază, în alte izvoare fiind Saltık şi Saltuk sau Saltih.

2) Dacă este Hagi-Tarhan corespunde cu or.Astrahan (Ejderhan) Pit.147

www.dacoromanica.ro

vernează şi stă în ţinutul său. Drumeţii îl văzuseră,se spune că era un adevărat maestru ... era muezzinul[3] unui mecet (mescid). Intr-o noapte a spus: "să ridic un imn de slavă marelui imam"[4], apoi grăind "mai este încă timp", a mai spus "un moment de răbdare cu Demdeki". De aceea i se mai spune acestuia şi Demdeki. Imamul a răsunat şi a zis:" Oare eu nu ştiu"? I-a mai spus:"Citeşte ezanul". Demdeki i-a răspuns:"Vino să-mi calci piciorul. Uite că cocoşul încă n-a cîntat pe tron". Indată imamul a observat cocoşul pe tron. Deodată a apărut ţinutul acestuia. Ai venit, decarece Kara Davud era acel spirit viteaz, care slujia lui Seyyid < Saltuk >. Spuneau că unii sînt dintre turci. Războiul sfînt al acestuia,ţara sa era vestită la tătar. Apoi, slujia pe domnul (Seyyide). După aceea, domnul "Seyyid" i-a grăit: "Măi Davud Du-te fă şi tu expediţii sfinte în unele părţi. Războiul sfînt este de preferat". După aceea, Davud de asemenea a întreprins expediţii sfinte, dar pe cînd mergea, deodată ni meri peste un munte. S-a despărţit de tovarăşii săi de drum. Auzind deodată un ţipăt, acela (el) a descins pe mare. Şi-a legat poalele de un copac. A mers înainte şi a avăzut cum un balaur înghiţise un porc. Cînd a văzut din spate acea fiară (canavarı),Davud a scos sabia şi a înaintat. A lovit < cu sabia > şarpele; părăsind fiara în formă de balaur, Davud a mers înainte. Davud a mers şi a îmbrăţişat un arbore. Şarpele balaur de asemenea a încovoiat de Davud încît să-l înghită.Acea fiară l-a

---

3. Müezin - cel care chiamă de pe minaret la rugăciune pe musulmani, IO, II, 2, p.156.

4. Preot musulman, aici se referă la profetul Mahomet. rom.Imam, cf.IO., II, 2, p.70.

www.dacoromanica.ro

privit,dar Davud îndată ce l-a văzut în acest hal,a mers la o piatră şi şi-a ascuţit dintele. De asemenea, repezindu-se, Davud cu un dinte l-a lovit aşa de tare încît balaurul s-a despicat în două bucăţi de la mijloc. A căzut şi a murit. Fiara s-a întors şi a plecat. Apoi,Davud a venit şi a încălecat calul său zicînd: "Să faci şi tu aşa, dacă şi tu te vei transforma în porc să te întîlneşti cu el". Şi să faci mereu aşa, după cum va face şi această fiară". Apoi, după ce Davud a plecat de acolo şi a ajuns într-o cîmpie (sahra), deodată a fost luat la mijloc de şapte mii de ghiauri ruşi (Rus).<Atunci> Davud singur şi-a rezemat spatele de un copac. Timp de patru zile şi patru nopţi s-a războit cu ghiaurii ruşi. In sfîrşit, a ajuns departe. Davud se războia cu pietre de mînă (el taşlile) din fundul acelui copac. Nu permitea ca ghiaurii să se apropie de el. Arunca pietre mari cît omul. Ghiaurii au slăbit<au ajuns neputincioşi>. S-au strîns în cerc şi au stat. Daud, la rîndul său, a obosit mult. Cît pe-aici era să fie făcut în ţăndări... dar s-a ţinut. Intre timp, a apărut din faţă un praf. Atunci au putut să apară cu gazii lor cei desăvîrşiţi şi i-au atacat pe ghiauri. In frunte cu Davud i-au împrăştiat pe ghiauri, fugărindu-i. Gaziii , la rîndul lor, l-au luat pe Davud şi din Kaffa s-au întors în această parte...

Sarı Saltuk la Istanbul
(fol.285 r.-288 r.)

In acel moment, ghiaurii au adus, acolo, o scrisoare importantă de la împăratul (tekfürden)<bizantin>. Acei ghiauri care o aduseseră au fost copleşiţi de onoruri.<Saltuk>, la rîndul său, a deschis-o şi a citit

www.dacoromanica.ro

سید صالطیق کفه‌یه واردی بر داخی اندن یه شهرلی بر داخی قریمی شهرلی یوزد

ادغندی بو اوج بردن حالی اولمزدی بر و رفیقلید و زاهد ایدی بر کون

کفه دیارندن بر غازی واردی تاتار ادی ادنه قره داود دیرلردی سیددن

صکره چوق غزالر واردی کلر ایلندو خاچ برمانن مشهور بر مقار دنیا بوتر

الونسی شوطه دری کیتد د تاتارلرانی زیارت ادرلر چور عیشد رنکم نزوان

بر نیز دمدمکی جوز رعیشدر ولایتله شوبله اردر داوتور رستاهلر کورمشلر

درنفلدرکه بر بیاج کسی دز هوالله فی لله بر مسجد سوزنی ادی بر کیجه امام نحیاد

ایدویم د دی ایتدی دیجی وقت واربکده صبرایله دمدمکو ددی

انکجون کادمدمکی دلر امام قاقدی بر نیلرمیم ددی دنی وقوددی

دمدمکی ایتدی کل ایا غه بقق باق عرشده داخی حروفلر وار ایلدی امام نظر ایدیجه

عرشده حروفی کوزدی انک ولایتی ظاهر اولدی کلدک جون قرا داوداول

جنی یکت ادی نسیه خدمت ادردی بعضلر ترکدن ادی دیرلر انک غزاسی جوق

بتی تاتارده مشهوردر بس سیده خدمت ادردی بس سید کا ایتدی ای داود ول

سنن بر جانبه غزالر ایله غزا افضل عباداتدر اندن داود داخی غزایه بندی

کیدرکن بر طاغه دوشدی بولدانلر ندن ابرلدی بر قریاد اوازن ایشیدر اول

Facs. II,2. - Din peregrinările lui Saltıkh la Kaffa (Cefe), în Crimeea, şi relaţiile sale cu eroul tatar Kara-Davud.

Saltıkh-Nâme, ms.cit. (Arh.St.Buc., Mf.Turcia, rola 30, c. . . , l).

www.dacoromanica.ro

acea scrisoare; acesta scrisese: "O ! Silihon ! Bine ai venit ! Să vii îndată la noi. Ai scăpat cu bine din capătul acelui munte. Cauza fusese Saltuk. Ţie, ca şi mie ne-a pricinuit lucruri fioroase. A luat din mîna ta Samaria[5], frumuseţia pe care o iubesc. Samaria a venit la mine şi mi-a dat de ştire. Să facem jurămînt, să adunăm de asemenea oaste, să-i distrugem pe turcii lui Saltuk care sînt în Rumelia, să le luăm femeile, să-i dăm de lucru acestuia, tu să vii îndată fără să mai zăboveşti". Apoi, a mai spus: "şeriful[6] să stea acolo, pe loc, iar eu să plec la Haţep. Şi-a schimbat înfăţişarea şi a plecat spre Istanbul. Călugărul (rahip) Silihon şi-a luat înfăţişarea sa, a pornit direct spre un loc, unde era o biserică (kelisa) în care se găseau 4o de călugări. A venit la aceştia şi i-a înştiinţat cine este. La întîmpinare, au căzut la piciorul său, a stat timp de trei zile acolo. De acolo, acela a mers împreună cu 4o de preoţi (papaz) şi au venit pe ţărmul mării de la Constantinopol (Kostantiniyye). Acolo era < schela> căreia i se spunea Eski-Diran ? (Usküdar)[7]. In acea noapte a venit; ghiaurii i-au ieşit în întîmpinare cu corăbiile, l-au cinstit şi l-au onorat. Şeriful trecînd de acolo a venit direct la biserica Buzantin din Galata, unde s-a aşezat. In acea zi, acolo, a predicat şi au discutat. Le-a dat sfaturi acestora. A făcut ca ghiaurii

---

5. Nume de persoană care şi-a imprimat numele cetăţii şi oraşului Samara din Rusia, spre sud de or. Kazan, Cf. Pithcer, op.cit., p.165.
6. Nume dat în hagiografia musulmană unor descendenţi de-ai profeţilor musulmani, îndeosebi din neamul lui Mahomet şi a nepotului său Hasan. Este cunoscut marele şerif de la Meca; nobil (cf. C. Van Arendonk, Sharif, în "E.I." IV, 1934, p.336-341). Şerif cf. IO, II, 2, p.162.
7. Numit şi Scutari, cartier al oraşului Istanbul.

www.dacoromanica.ro

کروُ دوُندی اندن یحاژان اولوب کتدی لخر اول مقامه واردی

انوك ملكی قرشو کلدی نزول و نعت کوردله سندی خوش

کوردلر شریف کوله یوسفی انده قودی کند وکنه کفه دیارسه

کچوب هما باتوبی وانده اولان غازیلری کوردی بوغیه مدن کفه

دیارندن طوردی اندن اوبی کوچوب روم ایلنه کلوردی

هما باتوبی دوبروجه اولان زاویه سنده قودی وامونغز ان

قیزقی اوغلی محمد له تونا کنارینه کی بیاده قویوب بله اولد نوزیف

اولدوری مقام ایدندی توناکناری غزو کافر یقلی

اولمغین عمه حلقه کموت کیدرردی وعله وکرددی

ودنی وعظ ونصیحت ایدردی کاه کاه سجاده نشین اول تونا

صوینه براغوب اوستنه جیقردی کزردی صوینه بتمازدی

دخی براولو عمودی واردی الی سجاده نك اوستنه قوردی

تونایی اوته کجردی الی ایله بیوك عمودی قالدرردی

دکردی جمیع کفار ومسلمان ادراسنه شریفك اوانی سوبایلن

ایدی شونیکه جزدده ایدی ومناقبی سویلیوردی شریف

Fig. II,3. - Prezența lui Saltıkh la Kefe, în Rumelia și a e-a în schitul său din Dobrogea (Dobrujada), lîngă Dunăre (Tuna) - Saltıkn-Name, ms. cit. (... Turcia, rola 80, c.100/I).

www.datoromanica.ro

să fie înghesuiţi cînd s-a făcut noapte; apoi, a stat. Trei locuri din capătul bazarului (carsu) au luat foc. A suflat vîntul şi chiar în acea noapte oraşul a fost cuprins de foc. Ţipetele şi gemetele au ajuns pînă la cer; o mare parte din oraş fiind cuprins de foc; şeriful fiind la mijloc, a ieşit îndată afară, şi-a încălcat calul, a venit, a trecut marea cu o luntre (kayik) şi a ieşit afară. De acolo, şeriful a trecut la Istanbul. Aici venise şi Saltih. A zis că este duşmanul meu. Acest tiran de împărat (tekkür) blestemat s-a prezentat şi a sărutat mîna şerifului. L-au dus şi l-au aşezat lîngă împunătoarea (sururi) Aya Sofya. Timp de trei zile au benchetuit. Ghiaurii s-au jeluit. Apoi, şeriful a grăit: "Ah ! Dacă aş vedea pe acel Saltih, prins şi adus în faţa mea, ce vicleşuguri ne va face el nouă" ? . Auzindu-l, ghiaurii i s-au plîns, au ţipat şi răzvrătindu-se au spus: "să fie oare un mort ? Îngerul său l-a aruncat în fundul (çah) iadului, oare este adevărat" ? Aceşti ghiauri au mai spus: "L-au lăsat, dar se spune că iarăşi a ieşit, oare să fie minciună ?". Au cerut zicînd:"şi iată că împăratul l-a chemat pe acela < Saltuk > aici, să-l întrebaţi cînd vine". In acea noapte, şeriful avînd prilej, iarăşi a dat foc oraşului din partea viilor şi grădinilor, în care era şi fortăreaţa. Indată ce focul căzu pe surcele uscate s-a întins şi asupra oraşului.Ţipetele din oraş s-au înălţat pînă la cer. Apoi, şeriful iarăşi a venit la locul său. Cînd împăratul a auzit această ştire din această parte, şi-a încălcat calul, a venit lîngă şerif. A grăit: "O ! Silihon ! Să mergem la calul tău însemnat cu pete (benekil)[8] şi să aflăm adevărul,ci-

8. Benekli tc.din benek - "semn","pată";cal tărcat(?) - marcat.

www.dacoromanica.ro

لجدی کتدی شریف اوکنه کلدی وافلاق ملکی کلوب بعث نزول کتوردیلر کلدیلر

انلوبیله طغری دشت النه جقدیلر کلدیلر اوتوز دلو بربیل سفر اتدیلر اعیش برکون نعامه

خبر کلدی کم سلطان عز الدین اوغلی فاخدی کلدی دا فضیلر عجم ملکی المشلر عز

بیدن بزو قو وارزق کتوردیلر د دیلر حان سلطانه قرشو جقدی اما شریف وار

مدی و یارنلری دخی کتدیلر کفنه ده اوتوز دلو شریف ایدی بیلوک مسلمانلر جمیع

معتدلر و جبارلر کم کلنلر در نجدن و بابیلدن در و انیا عربدن کلنلر

کر و قیامته دک معتدلر بو عجم ملکندن کلیش در خیرلو طایفه دکر در حضرت

حضرت رسول شرقه بد عا اتدیلر بوز و مصلب صابغه در صادق درجه کلوبن

کلمشدر خبر در مزد . غالب لودر و انلروک باشنه بلا کلدوکن

اندن بیلوک کم بو روم ملکنه کلنلردی دخی دعا اتدیلر بوک هلاکنه

البوز ه سلدی   شریف نمازی روم ایلنه کوچمک سبزه وارد

بر جهود وارذی بزه واردن مازندرانه کلدیکم و ان نسلدن برکسنه بر قوری

واردی جهودا کا عاشق اولدی اندن بر اوغلان وجود . کلدی واردی بنلدی لو

اون دوردت یاشنه کردی جادی اسحاق مازندرانی دردلو قو دیلر برکون بولمیز

بربرده اوتوردرکن ایلچیلرینی جیقه کلوب انوکله مصاحبت ایدوب یا اسحاق

Facs. II,4. - <u>Din relaţiile lui Saltıkh şi Izzeddin Keykaus cu domnul Tării Româneşti "Eflâk meliki", cu Bizanţul şi Iranul, prezenţa lor la Kaffa</u> (sf. sec. XIII - înc. sec. XIV).

<u>Saltıkh-Nâme</u>, ms.cit., (Arh.st.Buc., Mf. Turcia, rola 80, c.100/117

www.dacoromanica.ro

ne a dat focul oraşului". Şeriful i-a răspuns împăratului:"Cine a făcut aceasta de asemenea ştiu, acest foc a fost dat de Saltih". Impăratul şi şeriful au încălecat pe cai, au venit şi au stat pe loc. Oraşul pîrîia puţin a ars. Dar în scurt timp au stins focul. S-au întors din nou la palatul său. Impăratul a vorbit şerifului: "Din cauza ta, Saltih vine şi dă foc acestor oraşe". Şeriful a plîns. Apoi, împăratul i-a vorbit, "Măi, Silihoa ! Să stăm, doar în acest oraş sînt trei sfinţi (veli).Doi dintre ei sînt în cetate, iar unul este în afară. Să faceţi o potecă sub pămînt ! Să ajungem la acesta şi să-l vizităm. Dar este îndeajuns să fii tu, eu şi Samaria, tustrei sîntem destui". Au stat, în timpul nopţii au aprins farul (fanus), au intrat în anticameră (dehliz), au venit şi au ieşit într-un loc.

Alte fragmente din Saltukname publicate de Fahir Iz: Sarı Saltuk ile Rahipler -."Sarı Saltuk şi călugării creştini "(fol.3 v.-5 r.);Sarı Saltuk ile Ilyas Rûmi - "Sarı Saltuk şi Ilyas din Rum" (f.11 r.-13 r.); Sarı Saltuk ile Tekür -"Sarı Saltuk şi împăratul" (f.92 r. - 94 v).Saltuk'un kerametleri -"Minunile lui Saltuk"(f.246 r. - 250 r.); Sarı Saltuk ile Haci Bektaşi - "Sarı Saltuk şi Hagi Bektaşi"(f.257 r-269 r. Saltuk ile Osmanoğulları - "Saltuk şi osmanlîii (f.306 r. -310 r.).

In fine, un paragraf interesant este şi Saltuk ile Nasrettin Hoca <Sarî>"Saltuk şi Nastratin hogea" (f.356 r.-358 r.). Deci,bufonul turc Nastratin hogea a fost o personalitate istorică, contemporan cu Sari Saltuk şi Izzeddin Kaykaus din Dobrogea selgiucă (sec.XIII a 2-a jum.). Primul şi ultimul care s-a ocupat cu acest manuscris, izvor narativ important, este tot Fahir Iz.

www.dacoromanica.ro

خرجنوانه وار بچوق غزالر ایلدی کافرلر اندن قورقرلردی

شریف حضرتی بابا داغه توناکنارندن سیوان

نی
ادزدیق افلاق ملکی راسونی افلاق ایلراین دخی چقندیری قیزقردی

اوغلانی قره بغدانه کندوبه عاصی اولوب ولایتدن زغه یزینی الوب

ضبط ایلدی انوک تاسه سندن که بنوب توتا اوزره سیوان ادردی

شریفک اوزرینه حیقه کلدلر چونکم شریفی کوردی بکلرینه

انتدی ایتدی بوکلی شریف ساغ دکلی زیرا سرخوش ایدی بکاریب

ایتدلر اوت صالیح دراینتدی وارک دنک وارسون انوار بغدانی

بکا طوتسون کتورسون یوخسه انی اولدر زره کافرلر

بزجرنغه بنوب شریفه کلدلر ایتدیلر راسون شیخ درکه بکا بغدانی

طوتسون کتورسون شریف ایتدی اول کسیه خوش ولیک اویاز اوبکا

حبور وبرک ایتدلر عدل ایلدی تکورک ظلمندن فاجدیلر شریف ایتدی

اول عادل بوظالم بن عادلی قویوب ظالمه یاردیم ایتمزم اولکافر

قودیلر کیندلر راسون قاتنه وارد لرخبر ویردلر راسون غضبه

کلوب امرایتدی کمی شریف اوزره التدیلر دخی حکم ایلدی وارغودد

Facs. II,5. - Prezența lui Saltıkh la Baba /dağ/ și relațiile sale cu Țara-Românească și cu Moldova "Kara-Boğdan"...
Saltıkh-Nâme, ms.cit. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 80,c.111/II).

www.dacoromanica.ro

زقاقوم وسنجب وقبجاق وجنكیس وكیهان وابورسبود

بغدان ولاز وصرف وبولان بونلو جمع اولدوم بودكزدكی كافرلودن وندیی

وبولیان وكتالان وریقا زیوكی ریدرود بجه وپوزتغال وقطالیه

وسپانجه ومیلان وقیدرین ولاطین دذبونردن كفیارله لشكرجمع

اولوب كندلرپس بوری كوزدن كلن طغرو آنیا زقلعه سند چقدلر

بر دوار ایدی یونس پیغامبری علیه السلام بالق یودوب قرق كون تكورب

اندن كتورب قومشوب قرق كون یاتمشدی آنی زیارتكاه ایدبدزلری

بونك لشكری آنی كلوب چقدیلر فلیون كلمدی سرور دن قورتوب

بونلر آنوكله باشنه وارمزلودیوب علت ایدب دخی همان خسته

اوردی یرینه نایب دكدی كوندردی چون اول درت یوز بیك

كافرونك جریسی انی قوندلو روم كافرلری یوردن دیلوتوندی

لجوب یدی یوز بیك روم كافرلری قوشرا اواده قوندیلر تكوردخی

استانبولدن طشره كلوب یوز بیكدن زیاده كافرلو چرله عزم اندرنه

قلدی وهم تكورلعین برقان جازوبی غزوب رعك كوندردیكم واره

كتوره پس برقان كتدی اندن تكوردیوردیدی عزم اندرنه اتدی

Facs.II,6. - Din relaţiile lui Saltıkh cu Moldova "Boğdan", Serbia "Sırf" şi cu Bizanţul (Sec. XIII - XIV).
Saltıkh-Nâme, ms. cit. (Arh.st.Buc., mf. Turcia, rola 80,c.425?)

www.dacoromanica.ro

III
DESPRE GAZAVATNAME

Cu mult înainte de fondarea Imperiului otoman în statele turco-islamice,la gaznavizi, samanizi, selgiuchizi şi în califatul arab abasid se obişnuia scrierea unor "cărţi de expediţie, zise gazavatname sau cihadname etc. Aceste cronici minore erau ocazionate de unele expediţii, de cucerirea unor ţinuturi, a unor cetăţi etc. Acest obicei a fost moştenit şi de turcii osmanlîi.Astfel, un fetihname datează din anul 1416-1417 (818 H), adresat de Mehmed I "Celebi" timuridului Şahroh, în care se descrie, în limba persană, expediţia acestui sultan împotriva Tării Româneşti, aici numită Kara Boğdan "Moldavia" (sic !). O astfel de cronică a fost publicată de H.Inalcik şi M.Oğuz, sub titlul Yeni bulunmuş bir gazavât-i sultan Murad - "O cronică a expediţiilor sultanului Murad /II/ găsită recent[1]. Apoi, a fost revăzută şi reprodusă de Halil Inalcik ca anexă (zeyil) la Fatih devri uzerinde tetkikler ve vesikalar (Cercetări şi documente privind epoca lui /Mehmed II/ Cuceritorul,[2]. Din acest text turc dau în traducere românească un fragment privind tratativele turco-maghiare cu ocazia încheierii tratatului de la Sighet (1443-1444 iulie). După 1453 pînă pe la mijlocul sec.al XIX-lea, numărul[3] unor astfel de izvoare narative a crescut la cîteva sute.

---

1. In: "Dil ve Tarih Cografya Fak.Mecmuası", cilt. VII, sayi nr.2, p.481-495.
2. Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara, 1954,p.9 şi anexa p.185-224.
3. Agâh Sırrı Levend,Gazavâtnameler...T.T.Kurumu Basımevi - Ankara ,1956,392 p.+17 facs. (cf. Cronici turceşti... I,p.141-144).

www.dacoromanica.ro

GAZAVATNAME

Gazavat-i sultan Murat - "Expediţiile sfinte ale sultanului Murad" în: Halil Inalcik, Fatih Devri...I,p. 187-192.

... Atunci cînd craiul cel răutăcios[1] a intrat în Belgrad, după cîteva zile a poruncit şi toţi banii (banları) şi herţogii săi (hersekleri) s-au adunat într-un loc şi au început să ţină sfat (torvin)[2]. Şi fiecare din ei a spus <cîte> un cuvînt; după ce au terminat a venit rîndul despotului[3]. Despotul cel afurisit învîrtindu-şi limba a spus: "Vorbele voastre, ale tuturor, sînt cuvinte goale, palavre, eu ştiu că lucrul acesta se va sfîrşi altfel, şi eu v-am spus vouă de multe ori. Dar ce să facem ? Vorba noastră n-a fost ascultată. Chiar însuşi "jupînul"[4] Iancu[5], lovind în onoarea noastră, mi-a zis:"Turcul este ginerele tău[6], să adunăm oaste şi să

---

1. Adică regele Ungariei, Vladislav I, şi al Poloniei, Vladislav III, 1440-1444, noiembrie 10.
2. Torvin, turvin "termen german", nu se întîlneşte în dicţionarele otomane.
3. Gheorghe Brancovici Vucovici, despot al Serbiei mari - 1427 - m.24 dec.1456.
4. Japan, juban nu este în dicţionarele otomane. Credem că este de origine româno-balcanică.
5. Ioan de Hunedoara, m.1456, eroul Transilvaniei
6. Fiica sau sora sa, Mara, era soţia sultanului Murad al II-lea, are şi memorii.

www.dacoromanica.ro

غزوات سلطان مراد بن محمد خان*

(Varak 27 a - 27 b)

(27 a) ... چونكه قرال بدفعت بلغراده داخل اولدی برقچ كوندن صكره امر
ایدوب جمله بانلری وهر كبارى بر یره جمع اولوب طوروب ایلمكه آغاز ایلدیلر
وهر بریسی برسوز سویلدی كیدك سوز دسپوته كلدی دسپوت لعین زبان
دراز ایدوب ایتدیكه سزك جمله كزك سوزی لاف وكزافدر بو ایشك صوكی
بویله اولاجغنی بن بلوردم وسزلره دفعات وكرات [ایله] سویلدم آمابیله بلم سوزمز
طوتلمادی حتی یانقو ژوپان بزم خاطرمزه اروب توركك سنك كوروكندر
آنوكیچون تركی قلیچی صالوب بزه قورقو ویروب دیوب بزی تدبیر ایلمكه
قومدی آنوكیچون بویله اولدی وبن بوكا قائلم ینه بزه ناری بور یاردم ایلدیكم
دیو طوربه ینه بلغرادی كوردك آما بو یخش ینه بزم بحره قادر زیرا بز اوبوز
اجدرك قورروغنه بصدق اشته كوره سزكه یارین اول بهار اولدقده اول ترك
بوبلغرادی بزم باشمزه طار ایدوب وقرلروموز واوغوللروموزی (27 b) آلوب بزم
یاره مز اوزره یاره لر اورمه كركدر همان اركسندن بونك تداركی كورمك كركدركه
زیرا بو تورك اول بزدن براز بوزردی آما شمدی اول بزم صقالمزی صیدی اصلا
بزی حسابه آلمز همان هرنه ایده جك ایسه كز ایدك دیدكده قرال بدفعاله سوز
دكلدی وایتدیكم بونك اولامی بودركه اطراف واكنافه نامه لر یازوب وعسكر
جمع ایلیه لم وتورك جانبنه جاسوسلر كوندرهلم تورك بزم اوزریمزه نه مقدار
عسكر ایله كلور كوروب بزه خبر ویرسنلر اكر اولماز ایسه نفیر عام ایدهرز

* Eser hakkında bak. yukarıda s. 9.

Facs.III. - Expedițiile sultanului Murad al II-lea (1444), menționînd şi rolul lui "Ianku Juban", Ioan de Hunedoara.

Ed. Halil Inalcik, Fatih devri üzerine tetkikler ve vesikalar, Istanbul, 1954, p. 187.

www.dacoromanica.ro

trimitem iscoade (casuslar) în părţile turcului. <Aceştia> să vadă şi să ne dea de ştire cu ce număr de oşti poate să vină turcul asupra noastră. In caz dacă aceasta nu este cu putinţă, să ridicăm atunci gloatele şi aşezîndu-l pe Iancu <de Hunedoara> la Belgrad, noi să mergem şi să-l întîmpinăm pe turc. In caz dacă lumina <lui Allah> ne va ajuta să-l înfrîngem pe turc, atunci îl vom scoate şi pe Iancu din Belgrad, şi căzînd în spatele turcului îl vom distruge. Apoi, înaintînd, vom lua Adrianopolul (Edirne) şi vom putea stăpîni şi domina Rumeli<a>[7] de la un capăt la altul". Cînd a spus acestea, Iancu, aprobînd acest plan al craiului, a spus: "Iată, craiul meu ! Aşa se face treaba". Atunci craiul uitîndu-se iarăşi la despot i-a zis: "Tu ce spui"?, iar despotul i-a răspuns: "Craiul meu ! Ai făcut un plan frumos, dar dacă noi începînd de astăzi am recruta oşti, în cîte zile oastea noastră va fi gata ? Trebuie să socotim şi să vedem aceasta". Şi îndată au făcut socoteala şi au răspuns: "Pînă în şase luni oastea noastră poate fi gata". La acest răspuns craiul a spus: "Hei, craiul meu ! Fiind vară, pînă la încolţirea ierbii cît timp este ?". I-au răspuns că "sînt vreo 50-60 de zile". De această dată despotul a spus: "Craiul meu ! Turcul nu va aştepta ca noi să recrutăm oşti şi să ne pregătim 50-60 de zile; aceasta s-o ştiţi voi aici, căci turcul s-a pregătit de astă-iarnă. Turcul abia îşi aşteaptă iarba[8] şi îndată ce iarba va răsări din pămînt, ei, din

---

7. Rumeli, Turcia europeană, aici mai mult în sens de Peninsula Balcanică. (cf. art. Rumeli în Encyclopédie de l'Islam, III, 1936 p. 1259-1262).

8. Adică sosirea primăverii, cînd turcii porneau în expediţii...

www.dacoromanica.ro

partea cealaltă, vor veni asupra noastră. Chiar acum putea să vină, dar turcul nu ne supraapreciază. El, la rîndul lui, ştie că dacă acum ar veni în această parte, fînul şi orzul aflat în satele noastre o parte va fi ridicat de noi, iar alta va fi aruncată şi arsă de noi în foc. Apoi ce vor face vitele lor ? Pentru acesta ei aşteaptă (katlanur) vara. Aţi văzut că din cauza plecării noastre în timpul iernii, aceştia <ghiaurii> vor incendia toate tîrgurile şi satele, iar noi pentru zaherea am tîrît elefanţi". După ce <despotul> a spus multe cuvinte, craiul i-a vorbit: "Noi, pentru că nu am ascultat de la început vorbele tale, au venit pe capul nostru aceste situaţii proaste (hallar)[9]. Tu eşti un om bătrîn şi ştim că focul inimii tale nu s-a stins, dar ceea ce a fost să fie s-a întîmplat. Acum, pentru aceasta urmează să găsim posibilitatea ca să vedem ce trebuie să facem noi". La aceste cuvinte, despotul cel blestemat vorbi:"Acum putem să nu mai fim nepăsători, ci, pentru a aduna oşti să repezi oameni în toate părţile, şi după aceea să dăm ziyafete mari pentru turcul care a fost luat în captivitate, şi după ce îi vom da galbeni din belşug şi caftane (hil'atlar)[10] să-l eliberăm. Lasă ca acel turc să plece, şi după aceea, noi aranjînd cu solii între noi, să ne apucăm de barba lui Osmanoğlu[11], rugîndu-l să ne ierte

---

9. Termenul hal a intrat şi în limba română, de ex: în ce hal a ajuns ! Cf.LO., II,1,p.198.
10. Hil'at a., caftan tc., un fel de togă din blană de samur, veşmînt de onoare. (Vezi şi mai sus, p. 19 n.).
11. Textual: "Fiul sau urmaşul lui Osman", adică principele otoman.

www.dacoromanica.ro

păcatul şi vina. Să-l rugăm <să dea> pentru mine Semendire[12] şi Güverginlicul[13] . Aşa cred, că Osmanoğlu[14] va avea încredere <în noi>, că la ei există milostenie asupra celui care îşi cere iertare şi nu-şi scot săbiile, şi pe cel care fuge nu-l mai primesc. Voi înşivă aţi văzut aceasta. Dacă lumina lui Allah ne va ajuta şi Osmanoğlu s-ar împăca cu noi, nu poate să se întîmple astfel de lucru. Dacă ne vor dărui Semendire este bine, dacă nu ne-o va dărui, tot bine este, numai să fie pace". După ce a vorbit astfel, au găsit cu toţii că această măsură este chibzuită şi făcîndu-i lui Mahmud bey[15] multe binefaceri şi favoruri şi dîndu-i-se cai împodobiţi cu şei, l-au eliberat pe acesta. Acela s-a îndreptat şi a plecat la padişah. Dar pînă atunci, ghiaurii cei umili pregătindu-şi peşcheşurile[16] , au trimis cîţiva ghiauri la măria sa padişahul.Solii, la rîndul lor, au mîncat şi au băut atîta încît abia au venit. Dar măria sa padişahul,ocrotitorul lumii,într-o zi cînd ieşi şi îşi vedea de treburile celor sărmani şi nevoiaşi, ochii săi s-au scurs după Turhan bey[17] . Şi în acea clipă chiar, a dat porunca (ferman) lui Baltaoğlu[18] zicîndu-i: "Să-l prinzi pe Tur-

---

12. Smederevo or.în R.F.S.Iugoslavia, cetate cucerită de turci în 27.aug.,1439 (843 H.), vremelnic fusese ocupat" şi mai înainte, cf. Pitcher, op.cit., p.166 (Index).
13. Güvercinlik tc.-"Porumbişte,loc cu porumbei", traducere din sîrbeşte "Golubać",or.în R.F.S. Jugoslavia.Pitcher,op.cit.,p.154 I.
14. Adică sultanul Murad al II-lea.
15. Captiv turc în lupta de la Zlatiţa (1443) cu Ioan de Hunedoara.
16. Peşkeş tc.dar,cadou; termenul a intrat şi în limba română,cf.I.O.,II,1,p.292.
17. Fost beylerbey de Rumelia înfrînt în bătălia de la Zlatiţa
18. Suleiman Baltaoğlu,mai tîrziu mare amiral (1451), ciomăgit la asedierea Constantinopolului;de aici Balta-Liman.

www.dacoromanica.ro

han şi să-l aduci la divanul meu"[19]. La porunca sa şi capugiubaşî'ul[2o] l-a prins pe Turhan bey şi, din ordinul padişahului, l-a aruncat în închisoare. Dar, beylerbeyul de Rumelıa, care era Kasım paşa, a vorbit zicînd:"Acest Turhan are de asemenea partizani, trebuie să li se vină de hac şi acestora". Lui Halil paşa care era marele vizir[21] i-a spus multe cuvinte. Dar Halil paşa i-a grăit astfel: "Măi frate paşă, cînd se duce capul picioarele nu rezistă". La acest răspuns, Kasım paşa grăi:"Desigur aşa este, să mă maziliţi din Rumeli<e> şi s-o acordaţi altuia, padişahul să fie sănătos. Nici noi nu putem rămîne fără post". Atunci, măria sa padişahul, ocrotitorul lumii, a acordat Rumeli<a> lui Şahin paşa, şi a dat poruncă ca Turhan să fie dus şi închis în cetatea Tokat[22].

Dar noi să ne întoarcem la povestea noastră cum ghiaurii cei umili îl eliberaseră şi îl trimiseseră pe Mahmud bey. Intr-o zi, Mahmud bey a apărut la Adrianopol. Aceasta făcîndu-i mare plăcere padişahului lumii, l-a întrebat care este situaţia sa şi cum s-a eliberat. Mahmud bey, tot ce văzuse şi tot ce auzise , a explicat una cîte una padişahului. Dar pe cînd padişahul se delecta cu astfel de plăceri şi bucurii, într-o zi au ve-

---

19. Divan t.p., aici în sens de "Consiliu imperial", cf.IO,II,1,p.158-159.
2o. Kapucı-başı tc. şef de porteri la palatul imperial, rom.capugi şi capigiu-başa, în I.O.,II,1, p.3o.
21. Halil paşa, fiul lui Ibrahim paşa, din familia marilor viziri Djandarlıoğlulari; mare vizir: 1438-1453, decapitat de Mehmed al II-lea bănuindu-l de legături tainice cu bizantinii.
22. Oraş în Anatolia,apud Pitcher, op.cit.,p.168.

www.dacoromanica.ro

nit din partea ghiaurilor soli[23], care au intrat în Adrianopol. Apoi, după ce au plecat la paşale i-au cerut favoare. Dar paşalele n-au dat atenţie solilor, nu le-au acordat nici o favoare. După cîteva zile, solii iarăşi au intrat la măria sa Halil paşa; timp de cîteva zile, nu le-a acordat acestora nici o atenţie. A spus numai atît solilor: "eu nu pot să mă amestec în această treabă decît aceea că s-o pomenesc padişahului", deoarece padişahul meu fusese mîniat pe acei ghiauri[24]. Acum, cum putem să-i strecurăm o vorbă ! Oastea musulmană a venit, ceată după ceată, şi adunarea s-a mărit. <Solilor> li s-a spus că "padişahul, pînă ce nu va merge şi nu va ridica această oaste, nu va putea începe tratativele cu blestemaţii <de ghiauri>". Şi aşa le-au pricinuit acestora încă trei zile de supărare. Dar Halil paşa vorbise măriei sale ocrotitorului lumii <sultanului> despre sosirea şi cererea de aman a solilor. Şi apoi, solii prosternîndu-se cu feţele la pămînt, cînd iarăşi l-au rugat pe Halil paşa, acesta le-a spus: "Bine, acum pentru hatîrul[25] vostru să pomenim padişahului". Intr-o zi, solii fiind aşezaţi în divan, au făcut ca să sărute pămîntul <din faţa tronului>. Apoi, Halil paşa s-a adresat măriei sale padişahului zicîndu-i: "Padişahul meu, aceştia sînt

---

23. Adică solii unguri şi sîrbi, în vederea unor tratative care s-au încheiat la 11 iunie 1444, prin semnarea tratatului turco-maghiar, la Sighet pe Tisa, în R.P.Ungară.

24. Adică pe aliaţii creştini care înfrînseseră pe turci în Peninsula Balcanică, sub comanda lui Iancu de Hunedoara.

25. Rom. hatîr - favoare, atenţie cf. I.O, II, 1, p.211-212.

www.dacoromanica.ro

soli. Nimeni nu poate să-i facă responsabili pe soli, pe ambasadori. Padişahul meu, aceştia sînt o garanţie(emin)[26], îndată trebuie să le dau un răspuns şi trebuie să-i expediezi". Atunci, dîndu-se poruncă, li s-au luat scrisorile şi s-au citit. In acestea se spunea: "Padişahul nostru ! Tu eşti sultan de Mecca şi Medina, iar eu sînt craiul unguresc şi sînt din neamul lui Nuşirvan[27], acum suveranul meu, noi am făcut o faptă fără să vrem, ne-am căit de vina noastră. Aceasta am făcut-o noi, dar voi n-aţi făcut toată milostenia, mărinimia este la voi. Padişahul nostru, dacă nu puteţi avea îndurare pentru noi , vă rugăm să aveţi măcar milă de supuşi (raia)[28], ca raiaua să nu fie călcată în picioare. Deşi noi am comis o necuviinţă, o lipsă de respect, totuşi am ştiut măsura noastră. Acum, rugămintea noastră mare la padişahul nostru este ca să dăruiască, iarăşi, Semendirea şi Güverginlicul marelui (koca)[29] despot. După aceasta să fim iarăşi prieteni şi negustorii noştri să vină şi să plece <în ţările noastre> ca şi mai înainte, şi au încheiat scrisoarea zicînd: "şi să fim prietenul prietenului vostru şi duşmanul duşmanului vostru". Cînd padişahul a ascultat scrisoarea, după aceea solul i-a oferit

---

26. Emin are şi alte sensuri: om de încredere, de ex. iskele emini, defter emini, darbhane emini etc. Cf. M. Sertoğlu, op. cit., p. 90.
27. Anoşharvan - forma arabă a denumirii persane Nurşivan pentru Chosroes I, fiul lui Manucir şi a unei fiice a lui Mahmud de Gazna, emir de Djordjan între anii 1029-1042 (420-434 H.).
28. Raia, textual: "turmă", adică gloată; la început ţăran musulman sau nemusulman în Imperiul otoman; apoi supus nemusulman într-un stat musulman, de obicei creştin. Cf. şi I.O., II, 2, p. 96-97.
29. Varianta sa compusă Koskoca (rom. cosgogeamite) tot în sens de mare, a intrat şi în limba română, coscogea în I.O., II, 1, p. 146.

www.dacoromanica.ro

darurile pe care le-au adus şi a ieşit afară din divanul împărătesc. De această dată, măria sa padişahul,azilul lumii, privind la feţele paşalelor, le-a zis:"Ce faceţi ? Iată că ghiaurii ne-au rugat pentru pace". Dar au cerut cetatea Semendriei. Ce măsuri puteţi lua în această privinţă ? " Atunci cînd a vorbit padişahul, paşalele i-au zis: "Padişahul nostru,această treabă nu seamănă cu alte treburi ! Poruncîţi prin firman adunarea întregului divan ca să se strîngă toţi oamenii trebei, mici şi mari, precum şi gloata ienicerească (ocak kalkı)[30]. Să aibă loc sfat că aceşti ghiauri într-adevăr cer să ne împăcăm. Dar cer un număr de două cetăţi, ceea ce nu se poate pînă nu va avea loc un sfat"... Au mai spus că dacă pacea va fi primită prea devreme, este firesc ca tîrguiala să fie întărită. Cînd au spus şi aceasta, paşalele adunîndu-se şi aducîndu-l şi pe sol la acea adunare (meclis)[31] i-au spus: "Ia priveşte solule ! Această treabă ca să fie plăcută, pe răspunderea noastră şi după dorinţa ta, să-l punem de acord şi pe padişahul nostru şi să-l facem să se împace. Dar noi mai avem încă o nedumerire (teklifsiz)[32], dacă poate fi, dacă nu...să nu ne întorci de la prag şi nici să nu faci ca treaba noastră să rămînă în urmă, căci noi sîntem ocupaţi cu toţii cu expediţia, să nu ne împiedici pregătirile". Atunci, solul le-a zis:"Poftiţi, care este dorinţa voastră"? Paşalele i-au spus:"Dacă craii voştri, dacă despotul,dacă Iancu şi dacă

---

30. Aga de ieniceri era membru al divanului imperial.

31. Reuniune, adunare, consiliu, sfat, tribunal.

32. Nelămurire; fără protocol.

www.dacoromanica.ro

însuşi craiul vostru vor putea jura[33], ce frumos <ar fi>, şi în caz dacă nu vor să jure, atunci, să fiţi pregătiţi începînd din această zi şi pînă în timp de 65 de zile să se discute cu plăcere lîngă Belgrad; desigur, această treabă poate să ia o altă întorsătură, adică să întîrzie. In acest caz, dacă nu va avea loc anul acesta, atunci <rămîne> pentru anul viitor şi, iarăşi, dacă nu se va realiza va fi nevoie de încă un an, încît această ceartă va fi tărăgănită pînă la potop[34]". Atunci, solul la rîndul său, le-a răspuns că îşi ia asupra sa ca regii <lor> să jure şi că cineva cu numele de Baltaoğlu va fi trimis în solie. <La aceasta>, paşalele le-au răspuns: "noi să mergem la padişah, să găsim şi pe această cale să-i spunem o vorbă, vrem să vedem de această treabă". După ce au spus aceasta s-au împrăştiat de acolo. S-au înfăţişat padişahului şi i-au făcut cunoscut pe rînd toată situaţia. Şi i-au mai făcut cunoscut padişahului şi plecarea lui Baltaoğlu în solie. La rîndul său şi padişahul, potrivit cu acestea, a dat firman. Solii şi Baltaoğlu s-au îndreptat şi au plecat spre partea ungurească[35]. In ce priveşte, din această parte, după povestirea noastră, măria sa padişahul nostru, ocrotitorul lumii, pe cînd se delecta în plăceri, deodată i-a venit în minte prinţul Şahzade" şi a poruncit să meargă şi să-l aducă pe şahzade[36]. Indată au fost scrise

---

33. Pe <u>ingil</u>, adică pe evanghelie, în timp ce turcii jurau pe coran (<u>Kuran</u>) şi pe sabie.
34. <u>Kiyamet</u> - înseamnă şi judecata de apoi...
35. Adică spre <u>Szighet</u>.
36. Textual:"fiul de şah". Aici este vorba de viitorul sultan Mehmed al II-lea.

www.dacoromanica.ro

scrisori şi au venit oameni pe lîngă fiul de şah. Intr-o zi, prezentîndu-i-se o scrisoare lui şahzade, i-au spus: "Tatăl tău, padişahul lumii, vă doreşte". Iar fiul de şah zicînd:"Porunca este a padişahului" a văzut că este necesar să se aştearnă la drum.<De aceea>, într-o zi, şi-a încălecat calul şi a înălţat tuiurile (tuğ)[37] şi steagurile (sancakların) şi, făcînd ca tacîmul său muzical să-l distreze, au plecat din Saruhan[38].şi potrivit dorinţei au plecat spre oraşul Adrianopol. Intr-una din zile, cînd s-au apropiat de Adrianopol, dascălii (lalaru)instruindu-l pe fiul de şah i-au zis:"Şahzadem, fiul nostru de şah ! Acum cînd noi vom sosi la Adrianopol vor ieşi pentru împlinarea voastră paşalele şi beyii. Să te vedem cum le vei acorda favoruri. La fiecare dintre ei să le acorzi atenţie şi favoruri potrivit cu starea lor,să-i întrebi de sănătate". Şi astfel l-au sfătuit şi l-au învăţat. Intr-o zi, pe cînd s-au apropiat de Adrianopol, într-adevăr, paşalele şi beyii cei mici şi cei mari, l-au întîmpinat pe fiul de şah cu mare cinste şi onoare. De asemenea şi fiul de şah i-a cinstit pe toţi, la fiecare le-a acordat favoruri;apoi a intrat în palat (saray'ya) şi fiul de şah a sărutat mîna padişahului<şi aşa>tatăl şi fiul s-au văzut[39]...

---

37. Insignă militară, constînd dintr-o coadă de cal agăţată pe o prăjină lungă, avînd deasupra o semilună; rom. tuiu, cf.I.O,II,2,p.124.
38. Provincie otomană în Anatolia apuseană, cu capitala la Magnezia sau Manisa, unde prinţul moştenitor Mehmed era guvernator.
39. Urmează abdicarea sultanului Murad al II-lea (mai-iunie 1444), în favoarea fiului său Mehmed al II-lea, şi retragerea sultanului cel bătrîn la Manisa.

www.dacoromanica.ro

IV
AŞIKPAŞAZADE AHMED

Cronicarul "Derviş Ahmed Aşikî s-a născut nu în anul 1400 (803 H.), ci la 795 al hegirei (17 noiembrie 1392 - 5 noiembrie 1393). Locul său de naştere se ştie că este satul Ulvan din Amasya, în nordul Anatoliei. In anii 1437-1438 a participat în campania sultanului Murad al II-lea împotriva Transilvaniei. In 1448 apare ca luptător în bătălia de la Cossovo. A jucat un rol la asedierea şi cucerirea Constantinopolului (1453). A trăit pînă pe la 1484 şi a rămas cunoscut printr-o cronică scrisă într-o turceasca simplă "kaba turkî", intitulată Tarih (Cronică) sau Tevarih-i al-i 'Osman ("Istoriile dinastiei osmane").

Cea mai bună ediţie a acestei cronici aparţine turcologului german Friederich Giese (1929), pe care o luăm ca bază şi în extrasele alăturate. Am ţinut seama şi de ultima ediţie turcă a lui Atsız, intitulată Aşıkpaşaoğlu Tarih <"Cronica lui Aşıkpaşaoğlu">, Istanbul 1970[1], în transcriere latină, adică în turca modernă.

Bibliografie: Cronici turceşti...., vol.I (1966), p.81-105.

---

1. Devlet Kitaplari, Milli Eğitimin Basimevi, V+234 p. (cf. recenzia noastră în rev."Referate şi recenzii. Istorie şi arheologie"IX,6 (1972),p.807-817).

www.dacoromanica.ro

Cronica lui Aşık-Paşazade, Tarih, ed.Fr.Giese, Leipzig, 1929, 324252 p.

p.44 cap.39 **Acest capitol ne explică ce a făcut Suleiman paşa în ţinutul (vilayet) Karasi[1], cu cine s-a sfătuit.**

Intr-o zi, pe cînd <Suleiman paşa> supraveghea vilaietul, a venit la Aydıncik[2], <unde>, văzînd clădiri minunate, a căzut pe gînduri. A stat puţin şi n-a spus nimic nimănui. <Acolo> era un ostaş plăcut şi simpatic, căruia i se spunea Ege-bey, şi care, de asemenea, era cunoscut ca mare viteaz. <Acesta> se adresă lui Suleiman paşa, zicîndu-i: hanul meu, ce gînduri aveţi ? Suleiman paşa i-a vorbit: Mă gîndesc cum trebuie să trecem această mare, şi dacă se trece oare ghiaurul nu va simţi ? <Atunci> Ege bey şi Gazi Fazıl bey i-au vorbit zicîndu-i: "Să trecem noi amîndoi ca să vadă hanul nostru". Suleiman paşa i-a întrebat prin ce loc trebuie să treacă, iar ei i-au răspuns:"hanul meu, sînt locuri de trecere, vaduri apropiate". Au plecat pînă la acel loc, care este Virangehisar[3]. Mai jos de ţărmul mării, la Gürege, Ege bey şi Gazi Fazıl au tras o plută (sal) în faţa <localităţii> Gimbi[4].

---

1. Karasi - ţinut în Anatolia, după numele lui Kara-'Isa, corespunzînd cu Lidya antică.
2. Localitate în Anatolia apuseană, pe ţărmul Mării de Marmara.
3. Virance-Hisar tc.-Fortăreaţa dărîmată.
4. Tzympe, Cimpi (tc) - prima localitate în Tracia orientală ocupată de turci pe la 1352.

www.dacoromanica.ro

Facs, IV. - Trecerea turcilor osmanlîi în Europa şi ocuparea cetăţii "Cimbini" (Tzympe) de Suleiman paşa, fiul lui Orkhan (1350). Aşıkpaşa-zâde, Tevârih-i al-i 'Osman, ms. Bibl. TKSM., Istanbul, fd. "Emânet Hazine" nr. 1433 (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 27, c.49/I

www.dacoromanica.ro

S-au urcat <în es> şi în timpul nopţii au ieşit prin împrejurimile cetăţii Gimbi. Intre vii, a fost prins un ghiaur (kâfir), pe care l-au pus în plută şi dis-de-dimineaţă l-au adus la Suleiman paşa, care l-a îmbrăcat pe acest necredincios cu un caftan, i-a dat pentru cap o pălărie (şapka) şi i-a mai dat un brîu pentru mijloc, chiar şi încălţăminte pentru picioare. După ce l-a împodobit astfel pe ghiaur, l-a întrebat dacă este vreun loc pe unde cineva dintre noi ar putea să intre în cetatea lor. <Atunci> ghiaurul i-a răspuns: "eu am să vă conduc astfel încît nimeni să nu <vă> vadă şi să vă bag în fortăreaţă". Indată au legat mai multe plute. Suleiman paşa a luat 7o-8o de oameni şi au trecut dincolo în timpul nopţii. Această fortăreaţă a Gimbii avea un loc de aruncat gunoiul. Acela i-a dus pe musulmani acolo <şi> îndată au intrat în cetate prin aceasta. La rîndul lor, cei mai mulţi dintre ghiauri erau în afară, pe la vii şi la treierat (harmanlarında) . In sfîrşit, au luat fortăreaţa, dar nu i-au supărat pe ghiauri, poate chiar le-au făcut binefaceri. Au prins dinăuntru cîţiva ghiauri cunoscuţi. In schela (limanında) acestei fortăreţe erau corăbii (gemiler) în care i-au pus <pe aceştia> şi i-au predat oastei care era în faţă. In cele din urmă, în acea zi, au trecut peste două sute de oameni. Ege bey a încălecat pe caii fortăreţei. Lîngă Bolair (Bulair)[5] era o schelă căreia i se spunea Akçe-Liman[6], unde erau corăbii. După ce a ars corăbiile de acolo, s-a întors iarăşi la fortăreaţă. Au păzit corabiile care erau în schela

---

5. Bolair - localitate în Tracia orientală, cf. Pitcher, op.cit., p.149, 11.

6. Adică Limanul-Alb.

www.dacoromanica.ro

<localităţii> Gimbi şi fără să mai stea, au trecut oamenii. In sfîrşit, pe cei mai mulţi i-au dus lîngă oaste şi nici unuia dintre aceşti ghiauri nu le-au făcut supărări. Le-au făcut, poate, şi acestora binefaceri, au fost eliberaţi şi salvaţi. De asemenea, le-au făcut bine, le-au dat libertate femeilor acestora şi lor înşile.Dintre aceşti ghiauri, pe cei care erau navigatori i-au pus în corăbii, iar ei înşişi au stat deasupra lor. Au făcut să treacă în partea de dincoace mulţi oameni. In sfîrşit, în cîteva zile s-au adunat peste două mii de oameni. Prin urmare, ghiaurii din acest Gimbi au făcut înţelegere cu aceşti gazii. Au plecat împreună şi într-o noapte au luat o fortăreaţă căreia i se spunea Aya-Şilonia[7]. Era încă o fortăreaţă, au luat-o şi pe aceasta. Au încăput în mîinile musulmanilor două cetăţi. Au eliberat şi populaţia acesteia şi au unit aceste două fortăreţe. Au mai venit încă mulţi oameni cu corăbiile de la Aidincik. Suleiman paşa a vorbit:"Scoateţi din familiile ghiaurilor din aceste cetăţi pe cei care sînt călăreţi (sipahi) şi deportaţi-i în ţinutul Karasi, aşa încît să nu avem nici un necaz din partea lor". Şi aşa au făcut.Timp de două luni au întărit aceste fortăreţe. Au căutat în în fiecare loc şi pe cel care era periculos l-au dus.

Intr-o zi, s-au adunat ghiaurii din Galipole. Au început să vină asupra lor, şi în lupta care a avut loc, ghiaurul a fost distrus.<Apoi> au zidit poarta fortăreţei. Le-au dat tovarăşi de drum lui Yakub Ege şi lui Gazi Fazıl şi i-au trimis pe aceştia în părţile dinspre Galipole (Gelibolu). Zile şi nopţi, aceştia nu le-au dat pace şi linişte ghiaurilor. Nu le-au dat voie

---

7. Aya-Silonia - "Sf.Silonia" (?).

www.dacoromanica.ro

nici corăbiilor lor să ancoreze în schelă. La apariţia acestor doi gazii, s-au adunat în jurul lor mulţi viteji, pe care i-au pus la marginea Galipolului.Au locuit la Bolair.

< trei versuri>

Gazii au trecut cu bine prin stăpînirea ghiaură,< Ei > au golit multe palate (saray) ghiaure.

Suleiman a trecut în ţara Çorum[8], Gaziii s-au mişcat ca nişte frunze,

Mulţi dintre ei au luat argint în mîini. Zăpăceala a dispărut şi totul n-a mai fost confuz.

Data cînd s-a întîmplat acest eveniment
757 a avut loc în anul 757 al hegirei[9].

Cap.4o Acest capitol explică ce măsuri a luat Suleiman paşa şi cu ce s-a ocupat.

A trimis ştire tatălui său Orhan Gazi că prin sforţarea sa norocoasă a fost cucerită Rumeli[10]. Ghiaurii ei au fost tare slăbiţi. Acum să fie cunoscut aceea că, pentru popularea cetăţilor ţinuturilor, care au fost cucerite în această parte, este nevoie să fie aduşi mulţi oameni dintre musulmani. De aceea să-i trimiteţi pe unii dintre gaziii viteji pentru

---

8. Çorum - de fapt localitate (gr.Nioknia), apud Pitcher,op.cit.,p.15o III
9. 5 ian.-24 dec.1356.
lo. Adică coasta tracică.

Cda. 8/977 Fasc. 5 www.dacoromanica.ro

a fi aşezaţi în aceste cetăţi. Orhan gazi, la rîndul său, a acceptat această cerere (sözü)[11] In ţinutul Karasi veniseră familii nomade de arabi. I-au surghiunit şi i-au trecut în Rumelia. Au locuit un timp în împrejurimile Galipolului. Suleiman paşa a mers mai departe şi a ajuns la marginea <cetăţii> Tekür-Dağı[12].A făcut ca unele cetăţi să fie cucerite pe cale paşnică şi altele prin prădare. Şi-a însuşit ca margine cetatea numită Aydınlik ? (Odüğünlük). Au mers, apoi, la cetatea Haireboli.Zi de zi, continuu, a venit populaţia ţinutului Karasi.Acordîndu-le pămînt (yurt tutub)[13] celor veniţi, s-au ocupat cu războiul sfînt.Intr-un cuvînt, oastea musulmană şi-a întărit spatele (arkalande). In orice parte au plecat, ghiaurii n-au putut să le ţie piept.

cap.41 Acest capitol explică cum au luat <turcii> Konur-Hisar'ul.

Suveranului (tekfür)[14] cetăţii Konur-Hisar i se spunea Kalakonia. Era un ghiaur tare viteaz. Atunci cînd turcul a trecut în Rumelia el n-a descins deloc de pe crupa calului.Şi în această parte au făcut ca Galipolul să fie acordat ca cetate lui Yakub Ege. Acel ghiaur le-a pricinuit mereu multe supărări acestora. Din cînd în cînd lua şi oameni de la aceştia.

---

11. Söz - textual "vorbă","cuvînt".
12. Tekir-Dağı tc.-"Muntele cenuşiu",Rodosto, Rodosçuk, în Turcia europeană(apud Pitcher, op.cit.,p.168 I).
13. Adică loc de vatră, patrie.
14. Fortăreaţa Konur...

www.dacoromanica.ro

Intr-o zi a simţit <aceasta> Suleiman paşa şi i-a înştiinţat pe gazii. Erau cîţiva martalogi (martolozlar)[15] care l-au pîndit pe acest ghiaur ca să iasă din cetate. Cînd au înţeles scopul acestuia, că era să meargă iarăşi prin împrejurimile Galipolului, omul numit Karavia a dat de ştire lui Suleiman paşa. Au întărit paza în toate părţile cetăţii şi în multe locuri au aşezat ascunzişuri cu trupe. Acel ghiaur a mers şi a prins iarăşi un sătean (Karavadi) turc, apoi s-a întors în cetatea sa. <Atunci> gaziul Fazıl s-a pus pe urmele acestui ghiaur, care a venit în fugă şi a intrat în cetatea sa, dînd prilej ca să fie găsuit. I-au distrus, de asemenea, pe mulţi ghiauri şi pe rege (tekfür) l-au dus în faţa cetăţii. Acum, în cetate nu mai era nimeni din partea regelui, şi au predat cetatea prin capitulare lui Sinan paşa. Chiar în acel moment, i-au tăiat capul regelui <Kalakonia>. Şi astfel, tot ceea ce au făcut era necesar pentru padişah, le-au luat toată avuţia, şi tot ce se cuvenea gaziilor le-au făcut binefacere. In cetate l-au aşezat pe Hagi Ilbeki.[16] Şi comandantul Galipolului a văzut că turcul a luat cetatea din toate părţile. Acesta, la rîndul său, a dat-o prin angajament (ahidlen)[17]. Aceste locuri pe care le-am arătat au fost cucerite toate într-un an. Au dat ca timar acel ţinut lui Yacub Ege şi acea regiune (vilâyet) a devenit un loc pentru musulmani (müsülmanlık). I-au

---

15. Martoloz - aici în sens de iscoadă, spion; mai tîrziu grăniver, oaste de serhat (cf. Ettore Rossi, Martolos, în "E.I." III, 1936, p.354), rom. Martalog<u> - element toponomastic.
16. Comandat turc care a participat la cucerirea Rumeliei.
17. 'Ahid - înseamnă şi tratat sau capitulaţie; rom. Ahitnamea cf. I.O., II, 2, p.3.

www.dacoromanica.ro

dat <timar> şi lui Gazi Fazıl. In momentul de faţă, mormîntul în care se odihneşte Gazi Fazıl se găseşte la capătul de dincoace a cîmpiei (ova) Ege. De asemenea, în acel ţinut se află şi mormîntul lui Yacub Ege.

cap.46 Acest capitol explică ceea ce au făcut Hagi Ilbeki şi Evrenoz[18], de asemenea face cunoscut ce a făcut Suleiman paşa.

Atunci cînd au dat <cetatea> Konur lui Hagi Ilbeki, l-au dat şi pe Gazi Evrenoz zicîndu-i că îi este "un bun tovarăş de drum (yoldaş)". Au început să hărţuiască ţinutul (vilâvet) Dimetoka[19] şi alte regiuni <de unde> iarăşi veniau în împrejurimile <cetăţii> Konur. La rîndul său, şi Suleiman paşa, după ce lovia şi lua ţinuturile Haireboli şi Cierlu se întorcea iarăşi la Galipole. Intr-o zi pe cînd vînau, au lovit o fiară (canavar) cu săgeata. Această fiară a fugit, <dar> Suleiman paşa a căzut pe urmele sale. Piciorul calului a intrat într-o gaură <din care cauză> calul a căzut. Suleiman paşa a plecat în lumea lui Allah. Această întîmplare a avut loc
758 anul în anul hegirei 758[20] şi unii spun că în acest

18. Se citeşte şi Evrenez, comandant turc, urmaşii săi sînt Evrenosogluları.

19. Dimetoka, tîrg în apropiere de Adrianopol, apud Pitcher, op.cit., p.151 II.

20. = 1357, de fapt 1359.

www.dacoromanica.ro

an a murit şi Orhan Gaziul. Adevărul este acela că fiul său<Suleiman>paşa s-a dus<din această lume>cu două luni mai înainte...

48 cap.43 Acest capitol explică şi face cunoscut ce a făcut Murad han Gaziul după plecarea fratelui său<Suleiman paşa>în lumea lui Allah .

Murad han, ca să facă incursiune, a plecat spre Rumelia.<De aceea>a venit direct la Brusa (Bursa) şi a adunat o oaste bună din ţinutul Karasi şi din ţinuturile sale.<Atunci>Halil din Giandar (Candarlu)[21],<care>era cadiu (kadı)[22] de Belagik, a devenit cadiu şi de Niceea (Iznik). De asemenea, devenise cadiu şi de Brusa.<Murad>care se împrietenise cu el, l-a luat ca magistrat militar (kadi asker)[23] . L-a luat împreună şi pe dascălul său (lalası) Şahin. După ce a adunat o oaste mare, a venit şi a trecut prin Galipole. A mers direct la Bontoz[24], dar ghiaurul său n-a făcut război, a predat cetatea.<De aceea>ghiaurii au fost lăsaţi la locurile lor. De acolo, a plecat direct la fortăreaţa Ciorlu, ai cărei ghiauri i s-au supus.Au strigat că<altfel>va fi pradă, şi ghiaurii săi s-au războit numai puţin. In sfîrşit, o săgeată a atins ochiul comandantului său.<Ghiaurii>au slăbit, iar gaziii au intrat în fortăreaţă. Au făcut o pradă foarte bogată; de ase-

---

21. Ţinut în nordul Anatoliei,Paflagonia. Paflagonia.Pitcher,p.149 III Canndaroğulları.
22. Judecător musulman,rom.cadiu cf.IO,II, 2,p.24.
23. După 1481 apar doi,unul pentru Anatolia,altul pentru Rumelia.
24. Bontoz - localitate în Tracia.Pontos, Bivados (?).

www.dacoromanica.ro

menea, au dărîmat şi fortăreaţa. De acolo au mers spre cetatea Misini[25], <unde> le-a ieşit în întîmpinare comandantul său, aducînd împreună şi pe fiul său. In acelaşi timp, a adus şi lacătul cetăţii. Sultanul Murad, de asemenea, a plecat şi s-a aşezat în faţa cetăţii. Comandantul a adus şi el foarte multă pradă. Hanul <Murad>, de asemenea, a dat-o toată gaziilor. După aceea, au mers la Burgoz[26], ai cărei ghiauri fugiseră şi lăsaseră fortăreaţa goală. Gaziii, la rîndul lor, au dat foc cetăţii, încendiind-o.

(urmează versuri)...

49 cap.54 Acest capitol explică şi face cunoscut în ce chip a intrat Murad han în Adrianopol (Edirne)

Sultanul Murad gaziul a venit de la Burgaz la Eski <Baba>[27] . A găsit şi fortăreaţa acesteia tot goală. A cucerit cîteva cetăţi. Ghiaurii cetăţii rămasă pustie s-au adunat la Adrianopol. La rîndul său, hanul Murad a dat oaste (leşker) dascălului său "Lala Şahin"[28] şi l-a trimis la Adrianopol. Lala <Şahin> îndată ce a înaintat, ghiaurii au şi venit. L-au întîmpinat cu o oaste mare şi a avut loc război. Ghiaurii fiind înfrînţi, au fugit şi au intrat iarăşi în fortăreaţa Adrianopol. Au trimis şi hanului <Murad> o mulţime de ce pete. Hagi[29] Ilbeki <şi> gaziul Evrenos au venit

25. Misivria sau Silivria (?) Poate Misinli, Pitcher, op.cit., p.160 II.
26. Berkoz tc. fortăreaţă; Burgaz în Turcia şi în Bulgaria.
27. Eski-Baba tc.-"Baba vechi" lîngă Adrianopol.
28. Comandat turc, primul beilerbei al Rumeliei.
29. In text grafiat greşit: Hahi, lipsa unui punct.

www.dacoromanica.ro

amîndoi au căzut în faţa hanului şi l-au adus la Adrianopol. In acel moment, apa Mariţei (Meriç) se revărsase foarte mult. Comandantul Adrianopolului (Edirne tekürü) a intrat în timpul nopţii într-un caic (kayiğa)[30] şi a fugit. A plecat la Enoz[31]. Cînd s-a făcut dimineaţă s-a simţit situaţia proastă (hal). <Atunci> au deschis poarta oraşului şi au cucerit-o în acea zi. Au pus stăpînire pe oraş aşa cum se cuvine.

761 anul 5o Cucerirea aceasta a avut loc <în anul> 761 al hegirei[32], de mîna sultanului Murad han gaziul, care este fiul lui Orhan gazi han.

cap.46 Acest capitol explică şi face cunoscut ce a făcut Murad han gaziul la Adrianopol.

Atunci cînd hanul <Murad> s-a aşezat cu noroc la Adrianopol a permis lui Lala Şahin al său să facă incursiune (akın) în părţile Zagorei (Zagra)[33] şi la Filipopol[34]. De asemenea, era unul <numit> Evrenoz gazi, care a cucerit Ipsala[35]. Aceştia au devenit fiecare la locul său bey de margine (uc beyleri). Intr-o zi a venit un cărturar (danişmend)[36], căruia i se spu-

---

30. Kayk tc. - barcă, a intrat şi în limba română, caic, D.O, II, 1, p.76-77.
31. Numit şi Enez în Grecia.
32. =23 noiembrie 1359 - 1o noiembrie 136o.
33. Este vorba de Eski Zagra, Pitcher, op. cit., p.152.III.
34. In turceşte: Filibe, azi Plovdiv, în R.P. Bulgaria.
35. Ipsala - tîrg în Tracia orientală, lîngă Adrianopol. Pit., p.155.
36. Numele unei dinastii şi provincii turco-selgiuce din Anatolia. Este şi o veche operă literară Danişmendname.

www.dacoromanica.ro

nea Kara Rustem[37], din ţinutul Karaman[38]. Acesta a venit la Giandarlu Halil, care era kadi-asker şi i-a zis:"Domnule (efendi), de ce pierzi atîta avuţie ?" Cadiul i-a vorbit:"acea avuţie ce fel de marfă este ?" Rustem i-a răspuns: "Aceşti prizonieri sînt luaţi de aceşti gazii. Aşa cum a potrivit Dumnezeu (Tenri),din aceştia 1/5 sînt ai hanului şi de ce nu se iau ? Cadi-askerul a făcut arz hanului< Murad>. Hanul l-a întrebat:"Dumnezeu cum spune să se facă această poruncă a sa ?" Atunci l-au chemat pe Kara Rustem care a vorbit zicîndu-i:"Măria sa Dumnezeu spune că orice ar fi,această poruncă să se facă."<Atunci> el însuşi a stat la Galipole şi a luat de la fiecare prizonier cîte 25 de aspri (akçe)[39]. Şi această născocire este măsura a doi cărturari ! Unul este Giandarlî Halil şi celălalt Karamanlu Kara Rustem. De asemenea,i-au recomandat şi lui Evrenoz gaziul ca să ia cîte unul la cinci dintre prizonierii proveniţi din incursiunea sa.I-au mai spus că dacă cineva are cinci prizonieri, să ia de la fiecare prizonier cîte 25 de aspri. Şi potrivit cu această măsură, de asemenea, şi Evrenoz a numit un cadiu şi mulţi băieţandri au fost adunaţi şi aduşi la han. Halil a grăit:"Să-i dăm pe aceştia turcului ca să înveţe turceşte. Şi a spus:"Să-i facem pe aceştia ostaşi (çeri)". Şi aşa s-a făcut ! Zi de zi au devenit mai mulţi, aşa încît, cu toţii s-au făcut musulmani. Turcul i-a folosit pe aceştia mulţi ani, şi de acolo

37. Rustem cel Negru.

38. Provincia Karamania din Anatolia, cu centrul la Konya.

39. Sau akça tc. - "albuţ,albişor", prima monedă otomană, bătută la 1328-1329.

www.dacoromanica.ro

I. Murad'ın Vize, İnceğiz ve Çatalburgaz hisarlarının fethinden sonra bir kavak gölgesinde dinlenmesi

Planşa I. - Miniatură de pictorul Nakkaş Osman, reprezentînd odihna sultanului Murad I, sub un platan, după cucerirea cetăţilor balcanice Vize, Ingeğiz şi Ceatalburgaz (1370-1372). Din Hünernâme, ms.orig.în culori. Bibl. TKSM.,Istanbul, fond Hazine nr. 1523; ed. (în culori) de Şevket Rado şi Nigâr Anafarta, Istanbul - 1969, fol. 4.

www.dacoromanica.ro

i-au dus la Poartă îmbrăcîndu-i cu burcă albă (akbörk).Au fost numiţi "oastea cea nouă"(yeniçeri) şi aşa, pe timpul acestuia s-au înfiinţat ienicerii...

51 cap.48 Acest capitol ne face cunoscut felul în care a fost cucerită Biga (Bega)[4o].

Intr-o zi, Murad han gaziul a auzit cum ghiaurii sîrbi (sirf) adunaseră oaste şi vroiau să vină la Adrianopol. Hanul, la rîndul său, a strîns şi el oaste. A mers şi a venit pe malul ? (tuşina) Bigăi, de unde a vorbit: "Măi gazii, dacă o vrea Allah, o să-i cucerim pe aceşti ghiauri". Gaziii au primit, la rîndul lor. Au trimis ştire la Galipole şi au spus "cîte corăbii sînt să le trimiteţi, să vină". Şi au mai spus: "Să vină şi corăbiile din Aidincik". In sfîrşit, au venit multe corăbii şi în acestea i-au aşezat pe oameni. <Indată ce> au spus: "Pe uscat şi pe mare este pradă", au atacat şi a fost cucerită Biga. I-au distrus pe bădăranii (horiyadını)[41] ghiaurului, pe femeile şi pe băieţii lor i-au făcut prizonieri. Gaziii s-au înecat în prăzi. Bisericile lor au fost transformate în moschei (mescidler),<iar> în casele lor au locuit musulmani. Data acestui eveniment a avut

766

4o. Este şi Eski-Biga, în Anatolia.Cf. Biga, apud Pitcher,op.cit., p.148 III.

41. Horiyat - din greceşte, înseamnă "ţăran".

www.dacoromanica.ro

Anul loc în 766 al hegirei[42]. Mult timp au respins această gloată, au avut loc< lupte> crîncene. Intr-o noapte, au venit ghiaurii şi au forţat Biga. Ghiaurii au făcut o mulţime de nenorociri şi au distrus Biga, Au venit< turcii> şi au pus în locul acesteia Biga de astăzi[43].

cap.49 Acest capitol explică venirea sîrbilor (sirf) la Adrianopol.

Ghiaurul sîrb, care se adunase, a pornit şi a venit în apropiere de Adrianopol. La rîndul său, Şahin Lala, care era pregătit,i-a întîmpinat cu gaziii săi. In întunericul serii, a bătut toba (tolbaz) şi s-a repezit asupra ghiaurilor. Ghiaurul, care se aşezase, stătea pe loc. Indată ce au auzit zgomotul darabanelor, ghiaurii s-au învălmăşit între ei, caii lor au scăpat şi au fugit. Ghiaurii s-au distrus unii pe alţii. Au fost pe malul Mariţei (Meriç).Cei mai mulţi dintre ei s-au aruncat în apă <şi> s-au distrus. Din această cauză au scăpat puţini ghiauri. Unii dintre ei au fost distruşi pe drum de către gazii. Acum, acest loc se numeşte "Sîrbul zdrobit" (Sırf sındığı)[44]. Ghiaurul a pierit şi s-a dus. Şi hanul Murad a auzit că ghiaurul a fost învins. Hanul a venit iarăşi la Brusa şi a circumcis (sünet) pe fiii săi. A făcut la Brusa o casă de binefacere

---

42. = 28 sept.1364 - 19 sept.1365.

43. Biga-Nouă sau Yeni-Biga.

44. Pe rîul Mariţa,mai tîrziu - Mustafa - Paşa-Köprüsü-"Podul lui Mustafa paşa", azi Svilingrad în Bulgaria.

www.dacoromanica.ro

('imaret), iar lîngă acest imaret, un seminar
56 (medrese), iar dervişului din Yenişehir, căruia
i se spunea Pustiu-Poş, i-a făcut un schit sau
metoch (zaviye); a mai făcut un mecet pentru <ru-
găciunea> de vineri şi o moschee în cetatea
Brusa, la poarta palatului său.

60

Cap.60 <Prima asediere a Constantinopolului
de către Baiazid> "Fulgerul" în anul 1391.>

Acest capitol explică din ce cauză Ba-
iazid han a plecat mai întîi la Istanbul[45] şi
mai face cunoscut ceea ce a făcut acolo.

A trecut cu o oaste mare din Galipole
şi a plecat la Adrianopol, avînd ca ţintă să
meargă asupra vilaietului ungureso (Ungürüz).
Din această parte însă, au prins o iscoadă
(casus) a Istanbulului care, de asemenea, avea
în mîna sa o scrisoare (kâğdi), prin care îl
înştiinţa pe ungur: "Turcul va porni asupra
ta". Iscoada pe care au prins-o au dus-o la
han. La rîndul său, iscoada a spus adevărul
zicînd: "şi înainte de mine mai fusese trimis
un om". <Atunci> beilerbeiul Timurdaş a grăit:
"Hei, norocosul meu sultan, este necesar ca
mai întîi să cazi asupra Istanbulului, deoare-
ce ghiaurul şi împăratul (tekürü) acestui Is-
tanbul este un necredincios foarte răutăcios,
ce rost mai are acest oraş ghiaur în mijlocul
ţărilor noastre ? In sfîrşit, trebuie să luaţi

---

45. In text: Istanbul, care nu era încă
cucerit. Cronica e scrisă mai tîrziu.

www.dacoromanica.ro

oraşul, este necesar să-l cuceriţi şi pe aceasta". Hanul a fost de acord cu vorba aceasta. Au venit şi au căzut asupra Istanbulului,l-au împresurat pe mare şi pe uscat. In multe locuri de pe uscat au aşezat catapulte (mancılıklar)[46] căci în acel timp nu ştiau ce este tunul<cu foc> Un număr mare de astfel de tunuri au fost făcute abia pe timpul sultanului Murad<II>şi a fiului său Mehmed<II>han gaziul. In cele din urmă, au făcut ca fortăreaţa Istanbulului cît pe-aci să cadă. Dar, deodată a sosit ştirea care spunea că ungurul a trecut apa Dunării (Tuna suyunu) şi a mers spre Sofia. Atunci, sultanul (kundekiar) a aruncat în foc şi catapultele şi a înaintat şi i-a întîmpinat în împrejurimile cetăţii Cruşavaó (Alacahisar)[47] şi s-au întîlnit. Atunci cînd ghiaurii au văzut oastea musulmană, şi-au împărţit oastea în două bulucuri (bölük) ca să ia oastea musulmană la mijloc. Dar mai înainte de aceasta, de asemenea, se găsise cu oastea islamului.Hanul se ascunsese într-un ascunziş.Gaziii au atacat, au înaintat asupra ghiaurului.
61 Mai întîi, un buluc ghiaur, care a înaintat,a venit pe la spatele<în alte masse mijloc>gaziilor. Dar îndată ce au venit, hanul era şi el prezent<acolo>. Au înaintat asupra oastei

---

46. Mancanlık - un fel de maşini de aruncat bombarde pe ziduri.

47. Cetate şi oraş, azi în R.S.F.Jugoslavia. Kruşevaó apud Pitoeher op.cit., p.146 I.

www.dacoromanica.ro

ghiaure fără să-i acorde iertare (aman). La rîndul său, ghiaurul din această parte cînd a văzut că mai este încă oaste ghiaură, a rupt-o la fugă. Gaziii din faţă l-au călcat pe craiul lor. Prin grija virtuţii lui Allah, au distrus acea oaste ghiaură, încît s-au plictisit de distrugeri, au făcut <mulţi> prizonieri. Şi acel Kara Timurdaş avea un fiu căruia i se spunea Umur bey. Acela a dat această ştire despre acea expediţie sfîntă (gaza) sărmanului de mine. Acesta a mai grăit: "Numai în mijlocul gloatei noastre erau peste 2 000 de prizonieri". Intr-un cuvînt, nici unul din gloata Rumeliei şi Anatoliei n-a rămas fără prizonieri. Gaziii tare s-au săturat. Craiul acelui ungur a scăpat numai cu un număr mic de ghiauri. A fugit, a plecat.

(versuri):

Aici a făcut expediţie sfînta Baiazid han.
Ghiaurilor care au mai rămas le-a plesnit fierea.
Ţinuturile Bosnia-Laz[48] au dat haraci.
Să ştii că mulţi gazii au plecat în Albania (Arnaud).
A mai spus Valahiei (Eflaka): "să vii îndată, să fii robul meu."
Iarăşi i-a venit un gînd pentru Istanbul.

793 anul

Expediţia aceasta a avut loc în 793 al hegirei[49] de mîna lui Baiazid han.

<După întronarea lui Musa Celebi în Rumelia, pe la începutul anului 1411/813.>

---

48. Adică ţara lui Lazăr, Serbia.

49. = 9 dec. 1390 - 28 noiembrie 1391.

www.dacoromanica.ro

cap.7o

Acest capitol constă din explicarea cum sultanul Mehmed, fiul lui Baiazid han, ceru să se întîlnească cu fratele său Musa - în urma acestor certuri, să fie stăpîn - suveran (hâkim) acela pe care îl va ajuta norocul.

Sultanul Mehmed se adresă vizirului său Baiazid paşa, zicîndu-i "Să vă pregătiţi ca să trecem Rumelia". Körşah Melek[5o], care fugise de la Brusa, atunci cînd a intrat în Istanbul, venise la sultanul Mehmed. Baiazid paşa zise:"Stăpînul meu (sultanım), să-l chemăm pe Körşah Melek bey< şi >să vedem ce va zice el ?" L-au chemat şi a venit. I-au spus:"Vrem să trecem în Rumelia, ce măsură trebuie ?" Körşah Melek i-a răspuns:"Trimiteţi sol la împăratul <bizantin> căci nu este alt loc pentru trecere decît de la el", fiindcă Galipole era în mîna lui Musa. L-au trimis ca sol pe cadiul de Keiki-Boza Fazılullah, căci împăratul de Istanbul avea încredere în a-
75 cesta pentru că îi era şi vecin. Fazilullah a venit şi s-a comunicat împăratului despre ce era vorba. Şi după ce au făcut pact şi înţelegere, s-a întors şi a dat de ştire împăratului despre acest plan. Sultanul (hudenkiar), la rîndul său, a pornit cu noroc din Brusa, a mers, a venit şi a ieşit la Yurusa (Burusa ?)[51]. Sărmanul de mine <Aşıkpaşazade> am rămas la Keive[52]. Am zăcut bolnav în casa lui Yahşi Faki[53], fiul imamului lui

---

5o. Turc de origine obscură, ajuns vizir, adică sfetnic.

51. Se poate citi şi Yorosa (?); Yalova (?)

52. Keyve - tîrg în Anatolia.

53. Yahşi Fakih, primul analist otoman, care a scris o cronică a osmanlîilor pînă la Baiazid "Fulgerul".

www.dacoromanica.ro

Orhan bey. Folosesc <cronica> fiului imamului: "Virtuţile dinastiei Osmane pînă la Ildırım han" (Menakib-i al-i Osman ta Yıldırım hana gelince). Atunci cînd sultanul Mehmed s-a aşezat la Yorus, împăratul de Istanbul i-a trimis corăbii şi l-a trecut pe sultanul Mehmed în Rumelia. Cînd a auzit Musa că ar veni sultanul Mehmed, s-a ridicat din Adrianopol şi a plecat în apropiere de ara lui La<zăr>. Sultanul Mehmed a mers şi s-a aşezat la Ingingöz[54]. Evrenozoğlu Ali bey a venit mai înainte, a trecut prin Ingingoz. In acea zi, a venit şi Mihaloğlu Yahşi bey. Mihaloğlu însuşi era beilerbeiul lui Musa şi l-a trimis şi pe fiul său însuşi. In cele din urmă, sultanul Mehmed a mers la Adrianopol şi toţi beii au fugit şi au venit la sultanul Mehmed. In jurul lui Musa au rămas <numai> akıngiii. Abia la Samakov[55] s-au luptat. Musa a fugit, calul său s-a împotmolit în mlaştină. El avea un rob căruia i se spunea Terzi Saruğe[56]. Acesta a furat şeaua (seker) calului lui Musa, l-a prins pe Musa şi l-a trimis la sultanul Mehmed. Seara în cort, s-au ocupat de treaba care era de făcut. In noaptea aceea l-au trimis <pe Musa> pe lîngă tatăl său, la Brusa. L-au prins pe Mihal[57] şi

---

54. Incegöz, localitate în Rumelia. Incegiz, Pitcher, op.cit., p.155 II.
55. Zis şi Ciamurlu (tc. Çamurlu), tîrg în Bulgaria, la sud de Sofia. apud Pitcher, op.cit., p.149 III.
56. In turceşte: "Croitorul galben".
57. Recte pe Mihaloğlu Mehmed bey.

www.dacoromanica.ro

l-au trimis la ceardacul beduin[58] din Tokat.De asemenea l-au trimis la Iznik[59] pe fiul cadiului de Simavna <şeihul Bedreddin Mahmud> împreună cu fiul şi cu fiica sa[60]. Sultanul Mehmed i-a dat, pe lună, o mie de aspri (akçe). Beiul de azapi, un supus de-al lui Musa, a fugit în Ţara Românească, Rumelia a fost cucerită pentru sultanul Mehmed. Au trimis soli la beii din împrejurimi.

/versuri/ ...

816 anul — Data întronării sultanului Mehmed s-a întîmplat în anul hegirei 816 (1413).

79 (Cap.75) — Acest capitol explică şi face cunoscut cum sultanul Mehmed Gaziul, fiul lui Baiazid han, după ce a venit la Brusa, a pornit în Ţara Românească.

El <Mehmed I> a adunat oastea din împrejurimi; Karamanoğlu, de asemenea, i-a trimis oşti, şi Isfendiyar i-a trimis pe fiul său Kasim. <Sultanul> a plecat cu noroc spre ţinutul (vilâyet) Ţării Româneşti, ajungînd pînă la ţărmul Dunării (Tuna). Apoi, i-a trimis pe akıngii iar dînsul a stat şi a construit cetatea Giurgiu (Yerkökü)[61]. Akıngıii s-au întors cu o pradă foarte bogată. Beiul Ţării Româneşti[62], la rîndul său, şi-a trimis haraciul cu un sol (elçi). El s-a supus cu totul şi şi-a trimis pe fiii săi (oğlanların)[63] la Poartă, pentru a

---

58. Adică la închisoare.
59. Denumirea turcească pentru Niceea.
60. Adică cu familia sa.
61. Se poate citi şi Yorgövi din George sau Yorghi.
62. Adică Mircea cel Bătrîn.
63. In alte cronici numai pe fiul său Mihail.

www.dacoromanica.ro

sluji. Apoi, sultanul, la rîndul său, s-a întors iarăşi cu noroc la Brusa.< Preferinţa lui Kasim bey, fiul principelui de Isfendiyar (Kastamonu), de a rămîne în suita sultanului Mehmed I, şi anexarea unei părţi din această provincie, cu cetăţile Tosia, Kiangiri (Ciankiri) şi Kalegik>.

106 (cap.105) Acest capitol istoriceşte în ce chip a fost cucerit Salonicul (Selânik).

Intr-o zi, sultanul Murad han gaziul , adresîndu-se vizirilor săi i-a întrebat:"Acel oraş, numit Selânik, este departe sau aproape? Vizirii i-au răspuns: "Stăpîne, de la Serres (Siröz) pînă la "Hunkiar-Göci" sînt patru etape de mers (göc)". Sultanul grăi:"Atunci de ce staţi, vedeţi îndată de armele pentru expediţie". Şi îndată s-au îngrijit de unelte,arme, ca tunuri şi catapulte. De asemenea, au adus corăbii de la Galipole şi au înaintat zicînd că au de gînd să facă un război sfînt. Au mers drept spre fortăreaţa Selânik şi au tăbărît asupra ei. Numai din împrejurimile sale s-au adunat o mulţime de gazii. Apoi, au dat asalt fortăreţii< Salonic >mai multe zile, s-au războit bine. După aceea, sultanul (hunkiar) grăi: "Măi, paşalelor, pentru cucerirea acestei cetăţi luaţi măsuri". Atunci,Evrenosoğlu Ali bey a zis:"Stăpîne,această asediere a cetăţii cere multă supărare. Sultanul meu, această cetate trebuie să fie prădată; aceasta să fie a acelora care o vor lua". Atunci, sultanul Murad han gaziul a chemat< telalul> şi i-a zis:

www.dacoromanica.ro

"Bre, măi, această cetate este pentru pradă". Deoarece gaziii au auzit vestea pentru pradă, îndată, la rîndul lor, au atacat cetatea din toate părţile, au făcut iureşuri.Au rezemat scările de zidurile cetăţii şi n-au permis ghiaurilor nici să-şi deschidă ochii.De repetate ori s-au pus <pe asediere> şi cu voia lui Allah cel preaînalt au cucerit cetatea. Gaziii s-au înecat în prada avuţiilor şi au luat prizonieri, au avut locuri de pradă minunate şi casele oraşului au rămas pustii. Dar acelora care erau bătrîni şi au rămas <pe loc> le-au dat case spre a fi proprietari particulari (mülkliğe). Au surghiunit populaţia din Vardar-Yeniğesi şi au dus-o la Selânik.De asemenea, aceştia au fost puşi să locuiască în <oraşul> Selânik. Intr-un cuvînt, au făcut dintr-un oraş ghiaur casa islamului.După ce oraşul a fost luat în întregime, sultanul Murad han gaziul,luptător pentru islam, a vorbit:"Hei gaziilor,nu se face o mare binefacere ca aceasta, ca gaziii să prade cetatea pe care populaţia de altă credinţă (ehl-i şerki) au adus-o cu forţa islamului. Aşa că,eu am iubit foarte mult această expediţie sfîntă şi trebuie ca de acum înainte să fac războaie sfinte şi cu voi"

<versuri>

Atunci cînd Murad han a luat Selânikul
S-a gîndit la Moreea şi Ungaria
A poruncit îndată paşalelor să nu stea...
Să meargă în luptă pentru înfrîngerea ghiaurilor...

107

www.dacoromanica.ro

lo7 ... Cucerirea aceasta a avut loc în 833 al hegirei[64] cu mîna sultanului Murad han gaziul, luptător pentru islam.

112 (cap.lll) Acest capitol istoriceşte ce a făcut Evrenosoğlu 'Isa bey în Albania (Arnaud)

Sultanul (Hudenkiar) într-o zi a grăit zicînd: "Să întreprindem o expediţie asupra fortăreţei Kogiagiuk". L-a trimis înainte pe 'Isa bey şi sultanul i-a zis astfel:"Du-te şi să-i saturi de pradă pe akıngiii mei.Allah cel preaînalt să te ajute". Cu voia lui Allah la rîndul său, 'Isa bey a pornit şi a pătruns în ţinuturile stîncoase ale arnăutului.După aceea a dat voie ca să se facă incursiune de pradă (akin). S-au repezit, dar ghiaurul simţise şi se pregătise; au închis îndată drumurile. Dar acolo era un bei cu numele de Iskender[65], care la origine era fiul beiului arnăuţilor. Mai înainte, acesta, la rîndul său,fusese pag (içoğlanı) pe lîngă sultan. Acela <sultanul> dăduse acestuia ca timar[66] ţinutul de margine al arnăuţilor. Dar pe urmă,el s-a răzvrătit împotriva sultanului, a fugit şi s-a <întărit> ca un tîlhar (harami) într-un loc stînoos din Albania, şi încă de la început acea margine era timarul său. Acela închisese calea akıngiilor care plecaseră cu 'Isa bey. Intr-un cuvînt, atunci cînd au pă-

---

64. =3o sept.1429 - 18 sept.143o.

65. Scanderbeg, cunoscutul erou albanez.

66. Timar, adică feudă, cu venit anual de 19999 aspri (akçe) pe an.

www.dacoromanica.ro

truns<acolo> musulmanii, drumurile <fuseseră> legate. Acei gazii, la rîndul lor, şi-au repezit săbiile asupra foştilor robi, distrugîndu-i pe cei mai mulţi dintre ei. După aceea s-au războit atîta cu ghiaurii încît săgeţile lor s-au terminat şi săbiile lor s-au tocit... Cei mai mulţi şi-au găsit moartea de eroi martiri (şehid) ţipînd:"Ţinta este războiul sfînt". Din partea lui Allah să fie răsplătită schimbarea lor.

113 <Versuri de slavă celor căzuţi>

Data acestei cuceriri s-a întîmplat în 846 al hegirei[67] şi la această dată, într-o după amiază, a fost o eclipsă totală de soare.

Acest capitol explică şi face cunoscut cum sultanul Murad han gazi'ul a ajuns la Belgrad şi ce a făcut acolo ?

Sultanul Murad han gazi'ul urmări vilaietul unguresc.După aceea a ştiut că acest Belgrad este Poarta (kapu) ţării ungureşti.De această dată a hotărît să cucerească Poarta aceea.A strîns oaste musulmană (islâm), a venit şi s-a aşezat în faţa Belgradului. Au început, ca şi cum, să se războiască cu fortăreaţa. Au trecut apa sa Sava[68], au lansat incursiuni în împrejurimile sale şi gaziii s-au săturat aşa de tare încît dădeau o roabă (cariye) pentru nimic... Dar nu au putut-o cuceri .

---

67 = 12 mai 1442 - 1 mai 1443.

68. In text:suyin - "apa sa", dar în alte manuscrise Sava sau Sevâ.

Cda. 8/977 Fasc. 6 www.dacoromanica.ro

V
ENVERI

Cronica rimată a lui Enveri, intitulată Düstürname - "Cartea vizirului", terminată în august 1465 (zilhicce 965), a fost editată de Mükrimin Halil pe baza unui singur manuscris (Anciens fond turcs,Paris,nr.25o)[1]. Această ediţie ne-a servit ca bază pentru Cronici turceşti privind ţările române...[2], în care am dat şi o schiţă biobibliografică a lui Enveri.

Călătoria noastră în Turcia (1968) ne-a prilejuit cercetarea unui alt manuscris conservat în Biblioteca Naţională din oraşul Izmir[3], de altfel folosit de Irène Melikoff-Sayar[4]. Ultima filă - 14o - fiind conservată, poartă data copierii manuscrisului "Mah-i ramazanül-mübarek sene-i erbu'ü tes'in ü semanmi'a", adică "binecuvîntata lună ramazan, anul 894[5].

După cum am relatat şi în altă parte[6], Enveri a compus, între anii 1462-1465 (866-869 H.), şi o altă lucrare intitulată Teferrucname - "Cartea incursiunilor", dedicată sultanului Mehmed al II-lea[7]. Această cronică pierdută sau încă nedescoperită, după mărturia autorului cuprinde descrierea campaniei împotriva Ţării Româneşti

1) Düstürname-i Enveri, Istanbul,1928,121 p.,în colecţia "Türk tarin endjumeni kulliyatı", nr.151. Editorul Mükrimin Halil a dat şi un studiu introductiv:Düstürname-Medhal, Istanbul 193o, 98 p.
2. Extrase I, sec.XV - mijlocul sec.al XVII-lea:Vol. I, Editura Academiei R.S.R. Bucureşti,1966,p.33-45.
3. Izmir Millî Kütüphanesi, 16114 Demirbaş ve 22/4ol sıra numerasi (nr.ord.).
4. Le Destan d'Umur pacha (Düstürname-i Enveri),texte, traduction et notes par Irène Mélikoff-Sayar, Paris,1954, 156 p.
5. 894 = 29 iulie - 27 august 1489.
6. Cronici turceşti...I, p.34-35.
7. Cf.Düstürname,ed.de M.Halil,p.1oo,rînd.11;

www.dacoromanica.ro

(1462/866 H.). Este de reţinut că la această expediţie a participat şi autorul cronicii[8]. După două luni, Enveri participă la asedierea şi cucerirea cetăţii insulare Mitilene[9], apoi la asedierea cetăţii Yajoza (Yayça)[1o] din Bosnia, sub comanda marelui vizir Mahmud paşa (1463)[11].

Cronica lui Enveri, numită şi Destan-i Umur pasa, este fundamentată pe un mănunchi de izvoare turco-orientale, ca operele lui Beyzavi, Samarkandi, Hogea Selman etc. Desigur, nu i-au fost străine autorului primele cronici turceşti de Ahmedî (m.1413), Yazıcıoğlu 'Alî (m.1450), Ahmed Şükrüllah (m.1461) etc.

In ce priveşte conţinutul acestei opere istorice, se poate spune că poartă amprentele timpului său, fiind o sinteză de curente populare şi juriste, religioase şi profane, care inspiră literatura preotomană şi începuturile literaturii otomane

Traducerea extraselor următoare, privitoare mai mult la ţările sud-est europene, sînt făcute de pe cele două ediţii Düstürname, prima de Mükrimin Halil şi a doua de I.Melikoff-Sayar, luîndu-se ca bază manuscrisul turc din Bibl.Nat.din Izmir.

In acelaşi timp am ţinut seama şi de studiul valoros al bizantismului francez Paul Lamerle, L'Emirad d'Aydin Byzance et l'Occident. Recherches sur "La Geste d'Umur Pacha", par..., Presses Universitaires de France, Paris, 1957, 276 p. (Bibliothèque Byzantine), în 12 capitole din care unul este intitulat: L'expédition aux bouches du Danube (VIII, p.129-143) ne interesează direct.

---

8. Idem, ed.cit., p.1oo, rînd 13-19.
9. Idem, ed.cit.p.1oo, r.22 şi p.1o1, r.1. In textele turceşti: Midillü; corespunde cu insula Mitilene, fostă Lesbos.
1o. Vechea capitală a provinciei Bosnia, la 5o km. sud de Banjaluka.
11. Cf. Düstürname ed.cit.p.1o8.

www.dacoromanica.ro

DUSTURNAME-I ENVERI - (DESTAN-I UMUR PAŞA)

Mss.Bibl.Nat.din Izmir, nr.16114 Demirbaş (nr.de ordine 22/4o1, 14o fol.;ed.Irène Mélikoff Sayar ,Le Destan d'Umur pacha,Paris, 1954, 155 pag. 251o versuri).

Expeditiile lui Umur paşa, bey de Aydın[1], şi a lui Temür han, fiul emirului de Saruhan[2], în părţile cetăţii Galipole şi devastarea unei fortăreţe lîngă scheÿ[3] <1332>.

... Cum şahul cel victorios a fost trimis, din porunca lui Allah (Hakdan) la împăratul[4] Asen[5] din Galipole (Gelibolu).

Atunci cînd luptătorii (gazi) debarcară la Galipole, ei văzură că toată lumea era înarmată.

Acest comandant - Asen - adunase 5o ooo de oameni, ei ieşiră înaintea <turcilor> şi se făcu un mare zgomot.

---

1. Aydın, oraş şi ţinut în sud-vestul Anatoliei, corespunde cu Izmir, în antichitate:Tralles, Güzel-hisar. apud Pitcher, op.cit.,p.147 II.
2. Sarukhan, dinastie şi principat turcomen în vestul Anatoliei, cu capitala Magnezia sau Manisa.Pitcher,op.cit., p.165 II.
3. Adică portul Galipole.
4. In text Tekfur,cuvînt armeneso însemnînd "purtător de coroană",împărat,comandant.
5. Andronic Asan, socrul lui Ioan Cantacuzen, aflaţi atunci în slujba şi suita împăratului bizantin Andronic al III-lea (1328-m.1341).

www.dacoromanica.ro

Avea trei mii de călăreţi,douăzeci de mii pedeştri
Şi ce putea conta acei care veniseră în sfîrşit să se unească cu ei.
Armata islamului debarcă, se puse în ordine de bătaie şi luă trupele duşmane ca ţintă pentru săgeţile lor.
Armurile de oţel ale duşmanilor scîrţîiau,
Cele două oşti erau în luptă.
Bătălia dură trei zile şi trei nopţi întregi,
musulmanii gemeau, domnea o mare frămîntare.
Din cele două armate sîngele curgea ca un torent;
Atunci se ridicară vaiete şi ţipete de suferinţă.
Cînd paşa văzu că situaţia era rea
şi că musulmanii erau la capătul puterii,
descinse de pe cal, îşi atinse faţa de pămînt,
credincioşii îl văzură frămîntîndu-se chinuitor.
Paşa zise: Ai milă de noi, O Tată care ne hrăneşti;
Căci sîntem fără puteri, pierduţi,chinuiţi.
Dacă Tu nu ne acorzi acum ajutorul tău,
nu vom putea rezista la atîţia necredincioşi !"

Dumnezeu îi împlini dorinţa:
un vînt se ridică;credincioşii văzură că se redeschid porţile succesului.
Vîntul suflă praful asupra necredincioşilor,
pămîntul le umplură ochii,
Necredincioşii fură tare slăbiţi

www.dacoromanica.ro

Şi comandantul Asen fu acoperit de ruşine
Cîmpia se acoperi de corpuri de-ale necredincioşilor;
pe fiecare pogon de pămînt, probabil, cinci mii de morţi.
Ei jefuiră tabăra necredincioşilor
cînd cîştigară victoria.

De această dată paşa atacă Gelibolu
ca să ușureze această sarcină dificilă

Cînd emirul cu renume ajunse în port,
găsi acolo o fortăreaţă numită Lazgöl (Laz).
Ei se strînseseră în jurul acestui fort, lupta fu aspră,
musulmanii au fost surprinşi de aceasta,
Pişrev bei fu rănit la gît,

teroarea soldaţilor făcea să se cutremure pămîntul.
Paşa fu foarte înfuriat de acest incident
de aceea, cînd fortăreaţa fu luată, a fost distrusă,
ei prădară interiorul în timpul luptei
şi scoaseră de acolo bogăţii nenumărate.

Apoi tînărul şah[6] se reîntorsese la Izmir.
Marele beg[7] se bucură aflînd de reîntoarcerea sa.

---

6. Adică Umur bey.
7. In text: Ulu beg, în emiratele selgiuce din Anatolia pămîntul - feuda - era socotit un apanaj al dinastiei al cărui şef se numia Ulu beg, emir-i azam (marele emir) şi sultan-i azam. Acesta avea reşedinţa în capitală, iar copiii şi fraţii săi în provincie cf. I.H.Uzunçarşili, Anadolu Beylikleri, Ankara, 1937 (Türk tarih kurumu, VII, 2).

www.dacoromanica.ro

De acolo ei se duseră la Birgi[8]
Şi veniră să aducă omagii padişahului.
Ceauşii[9] strigau care mai de care:"Salut,
Fi-i binevenit, O şahul dervişilor[1o]".
Paşa sosind sărută genunchii tatălui său,
Acesta îi sărută cei doi ochi şi faţa,
el îi zise:"Ce mai faci tu,O hanule[11],fiul meu,
după greutăţile luptelor, O fiul meu scump ?"
El îi răspunse şahului:"In hatîrul tău, sîntem voioşi
Oriunde am fi, în ţara stăpînită de tine,noi nu ştim ce este tristeţea !"
I-au adus daruri nenumărate
Mîncară şi băură foarte voioşi
El stătu cîteva zile pe lîngă tatăl său
apoi îşi reluă drumul Izmirului,acest om cu faimă mare.

---

8. Birgi, denumire turcească deformată pentru Pyrgion la S-E de Smyrna, apud Pitcher,op.cit.,p.148 III.
9. Çavuş tc.,termenul cabiş şi instituţia exista încă la vechii turci Tu-Kiu şi uiguri în Asia Centrală (cf. Mahmud Kaşgarii, Divani lugat-üt-Türk I, p.368) şi în perioada selgiucă.Ceauşii transmiteua ordine,dirijau trupe etc. Mai tîrziu termenul ceauş a intrat şi în limba română.
1o. In text: Ehl-i Kaba care poate însemna nu numai "Les gens à la robe de bure" (cf.I.Melikoff-Sayar,op.cit., p.63,n.3) ci şi "oameni simpli".
11. Khan sau kagan - suveran, monarh,titlu folosit încă în Asia Centrală s-a transmis la turcii selgiuci, la emiratele din Anatolia şi la osmanlîi.

www.dacoromanica.ro

Emirul se duse la Mundunica[12], astfel o descriu povestitorii (raviler) în manuscrisele lor[13]

In cîteva zile paşa puse să se construiască
multe vase;
el îşi adună armate; oamenii săi erau numeroşi.
Ei construiră galere mari nenumărate
care n-ar fi ocolit o coajă de ou.
El încredinţă o sută de vase lui Ehad Subaşî-ul[14]
care le umplu cu azepi[15], purtători de ciomege
şi bonete roşii,
paşa luă comanda a o sută de alte vase mari
şi le umplu cu gazii.
Yusuf beg şi Ilyas beg[16] s-au îmbarcat şi ei,
în marele vase urcară numai căpitanii[17].

12. Corespunde cu Bodonitsa de lîngă Thermopyle.
13. In text: nüsha, însemnînd şi copie de manuscris.
14. Subaşi, vechi titlu militar la popoarele turcice, în Asia Centrală era "căpetenie de oaste", ministru de război, pe timpul emiratelor din Anatolia şi pe la începutul Imperiului otoman însemna comandat de luptă, comisar militar într-un oraş, mai tîrziu a degenerat; ofiţer inferior, cf. art. Su bashi, în E.I.IV, p.513-514 (J.H.Kramers). Mai tîrziu, în secolele XVI-XVII a intrat şi în limba română sub forma de subaşa.
15. Azeb, a intrat şi în română sub forma de azapi, însemnînd "celibatari", unităţi militare de infanterie uşoară, pedeştri şi de marină (cf. art. Azab, în I.A., Istanbul 1949, p.81-83); cf. ŞII.O., II, 2, p.137.
16. Comandanţi turci neidentificaţi.

www.dacoromanica.ro

Ajunseră mai întîi la insula Kayin[18]
şi merseră în sfîrşit la insula Kesten[19].
Ehad[2o] şi cele o sută de vase se aflau separate de restul flotei,
paşa îşi petrecu ziua aşteptîndu-l,
Cînd emirul porni la drum
ţimbalele şi flautele sunară,
Paşa zise: "Debarcaţi la Bodonitsa (Mumduniça)
şi distrugeţi toată această ţară de la un capăt la altul".
Ei atinseră insula Ipsin[21],
trecură de ea şi sosiră cu scop la Uskura[22].
Ei aveau acolo trei prizonieri turci,
emirul[23] auzi aceasta şi nu-i părăsi;
ghiaurii acestei ţări îi prezentaseră omagii de supunere:
Ei căzură de acord[24] şi emirul îşi luă prizonierii turci.

17. In text: re'is, căpitani de vas, termen şi instituţie încă de pe timpul selgiucilor din Anatolia (cf. A. Yal, Glossaire nautique, Paris, 184o p. 1255). Rom. Re'iz, cf. IO, II, 2, p. 97.
18. In turceşte Koyun, în golful Izmir.
19. Insula Kösten în golful Izmir.
2o. Sarı Ahad (a. "unui"), amiral turc.
21. Ipsin; insula Psara, cf. Pitcher, op. cit. p. 163 III
22. Üsküra, insula Skires (Skyros), cf. Pitcher, op. cit., p. 166 III
23. Adică Umur beg.
24. In text: Ellesürler, din vb. elleşmek " a da mîna"; elleşürmek (mf.) - "a se înţelege".

www.dacoromanica.ro

Apoi flota sosi la Iskebolos[25];
El îşi trimise oamenii săi în portul Qavuq[26].
Aceştia prădară ţările Tuzla[27] şi Mumduniţa
Şi îi puse în situaţie proastă pe ghiauri.
Ei s-au încărcat cu bogăţii nenumărate;
Nu s-au luptat şi nimeni n-a suferit.
Au luat mulţi prizonieri
apoi s-au îndreptat din nou spre vasele lor,

Expediţia lui Umur paşa împotriva cetăţii insulare Negroponte sau Lepanto (to.Agribos) în 1333.

De acolo <turcii> au plecat la Agribos[28]; aceasta este o insulă mare;ei au debarcat acolo.
Aveau acolo zece fortăreţe; ei le ocupară
şi le distruseră; ei prădară o sută de sate.
Au făcut prizonieri locuitorii acestei ţări
şi comandantul din Agribos fu acoperit de ruşine.
Numele acestui comandant era Messire Pir[29],
El trimise ca să-şi strîngă ostaşii.

---

25. Iskebolos, insula Skopelos, care în 1308 aparţinea veneţienilor Tiepolo-Guisi.
26. Kavuk,un fel de turban mare la turci; port kavuk (?),greu de identificat.
27. Tuzla, "sărărie", şi în Dobrogea era o localitate cu acest nume; Aici Karasi Anatolia apuseană,cf.Pitcher, op.cit.p.169.
28. Igribos apud I.Melikoff Sayar în epoca otomană sigur Agriboz, denumire dată insulei Eubeea din Marea Egee, revenită veneţienilor în 1204.Apud Pitcher, op.cit.,p.152 I (şi Negroponte).
29. Messire Pir identificat cu veneţianul Pierre dalle Carceri.

www.dacoromanica.ro

Inaintea insulei Agribos sosi multă oaste
acoperită cu fiare din cap pînă în picioare,
ea atacă.
El aduse catalani şi frînci[30] fără număr
care soseau mereu trupe după trupe.
Paşa[31] aşează deopotrivă pe oamenii săi în linie de bătaie
şi luă trupele inamice ca ţintă a săgeţilor sale.
Tobele şi flautele sunau:
lupta fu astfel că s-ar fi crezut că-i ziua judecăţii de apoi.
Cele două armate se amestecaseră,
vitejii se luptau ca berbecii;
Spadele aruncau fulgere ca trăznetul,
Vîrfurile lăncilor erau îndreptate pentru luptă.
Paşa îndreptă atunci calul său asupra armatei duşmane
şi duşmanul nu putu să-şi găsească scăparea sufletului său.
In spatele lui se aruncară Ehad subaşî:
din armată sîngele curgea ca un torent.
Dündar beg şi Ilyas goni şi caii lor:
Cîţi cîini fură zdrobiţi sub copitele lor;
Ibrahim subaşî şi cu el
Ibrahim, fratele paşei, s-au năpustit şi ei.
Cînd Messire Pir văzu situaţia luptei,
învins , fugi şi se refugie în fortăreaţă.

---

30. Adică europeni,veneţieni,genovezi etc.

31. Adică Ümur beg.

www.dacoromanica.ro

Văzîndu-şi principatul devastat,
se gîndi în fortăreaţă la modalitatea remedierii.
Cînd a învins armata ghiaurilor, paşa
se întoarse de acolo şi îşi adună oamenii în tabără.
I-au înmormîntat pe cei care îşi găsiseră moartea de martir
şi pansară rănile răniţilor.
Messire Pir trimise paşei un mesager,
care îl rugă fierbinte în numele său să facă pace.
Paşa primi rugămintea:
Allah îi dăduse bunătate, nu pe măsură.
Avea acolo cu paşa trei mii de oameni,
toţi erau oameni de arme şi oameni cu merite.
Armata islamului se aranjă pe două poziţii,
care stăteau înlături pe două şiruri.
Messire Pir ieşi din fortăreaţă şi se apropie;
sărută pămîntul în faţa paşei şi se întreţinu cu el.
El îi zise: "O paşă, îţi mulţumesc[32]
că m-ai cruţat şi mi-ai acordat această întrevedere.
In lumea aceasta suveranitatea ta să fie durabilă
şi fundamentul vieţii tale să fie solid !"
Cînd Messire Pir dădu iertare paşei,
ceauşii strigară: Bine aţi venit[33].

---

32. Textual:"Iţi sacrific sufletul meu".

33. In text: Merhaba, care înseamnă şi bună ziua, bună seara etc .

www.dacoromanica.ro

Ei dispuse un ospăţ[34] pentru oaste
şi dădu o masă mare armatei vitejilor.
Unii cîntau din lăută, alţii din flaut sau din chitară,
unii mînçau dulciuri şi conserve de migdale bînd vin.
Paşa, stînd jos, îi privea;
gaziii îl îmbătară pe Messire Pir
şi îl conduseră la fortăreaţa sa,
nu-i omorî pe duşmanii săi, cu toate că a avut ocazia.
A doua zi Messire Pir dădu cadouri paşei,
dar nu ţi-am povestit decît o sutime din poveste.
El îi dădu aur, argint şi pietre preţioase,
rubine, turcoaze şi cu acestea multe stofe.
El îi dădu şi doi cai arabi;
dădu la fiecare cai minunaţi şi catîri,
mulţi băieţi liberi şi femei frumoase din harem;
îi dădu paşei o mulţime de bunuri şi stofe,
ca şi un cal cumpărat cu o mie de florini[35]
excelent, pentru a-i servi la călărit marelui Beg[36]
Şi măriei sale Hızır beg[37] îi trimise un catîr fără asemănare, cu o şea de aur.

---

34. In text: Ziyafet, în rom. ziafet, cf. I.O, II,2, p.389.
35. In text: f'luriye, adică galbeni veneţieni.
36. Adică lui Umur paşa.
37. Comandant turc neindentificat.

www.dacoromanica.ro

Primind toate aceste cadouri, paşa plecă.
El dorea să ia drumul către Gafrulu[38].

Expediţia pe Marea Neagră la gurile Dunării şi dărîmarea Chiliei[39] (1337-1338).

El îşi trimise corăbiile spre Marea Neagră pe uscat, el sosi la ţărm şi cuceri lumea !

Paşa <Umur> trimise din nou scrisori (nameler).
El grăbise întreprinderea acestui război sfînt,
Gaziii acopereau împrejurimile Iz[illegible]ului,
muntele şi cîmpia şi cele şase c[illegible]te[40] erau
pline de oameni înarmaţi.
Ei descinseră toţi spre port[41]
şi urcară în vase (gemiye) cu armele lor;
In fiecare galeră urcă un beg
cînd ei descinseră în port cu caii lor,
Paşa urcă şi el într-o galeră,
el avea trei sute cincizeci de vase, O frate !
Toboşarii, ţimbalele şi trompetele sunau,
el căuta un duşman ca să se bată, acest leu !
Ei navigară zi şi noapte timp de nouăsprezece zile,
a douăzecea zi atinseră uscatul.
In partea aceea n-aveu ţări de devastat,
căci cea mai mare parte a locurilor erau ruine.

---

38. Gafrulu (?) nu este exclus să fie o deformare a lui Gabriel, nume care apare în lista arhiconţilor de Thesalia (sec-XIV) (cf. A. Soloviev, în Byzantino-Slavica" IV: Praga 1932, p.159-174).

39. Chilia, Kilia, azi în U.R.S.S. oraş şi cetate pe Dunăre. cf. Pitcher, op. cit., p. 157 III.

40. Poate mai bine "părţi". In cosmologia musulmană spaţiul era împărţit în şase părţi: sus, jos, drept, stîng, înaint şi urmă. (cf Abdülbaki Gölpınarli, Junus Emre, Div ni, p.692).

41. In text. lim na, adică liman, schel"

www.dacoromanica.ro

تختلاری دوشیوب صابونلا — گامی‌لاری چکدی انلر اونلا
قارا داکیزه گیرور اوچ یوز گمی — بورولر اوتر یرقلو آدمی
چون گمیلر جمله دریایه گرور — قلدروب یلکن حق امریله یورر
مصحف اوقییوب قیلور پاشا نماز — رحل اوکنده اللّها قیلور نیاز
بر اکی کون بونلر اولدیلر روان — کچدی استنبول اوکندن اول زمان
چوق ضیافت ویردی بر تکفور اکا — هیبتینه قلدی پاشانك طکا
کیلیه افلاق اوچینه چقدیلر — بولدوغی ایلی یقوین یقدیلر
کوردی بونلر کلدوکن کافر مکر — اود یقوب بر یرینه ایدر خبر
چوق چری جمع ایلیب کافر کلور — جنك سلطانی بولارکله قیلور
یوریب انده عزیلر چکدی صف — خصم اولدی تیر قضابیچون هدف
آت دیوب پاشا وبکلر یوردی — طاغ وطاشی لشکر انده بوردی
تارومار اعدایی اول دم قلدیلر — آت باشن چونکم عدویه صلدیلر
طولدوررلر کوده‌بیله اول یری — کیمسینی طوتدیلر انده دیری
طوتدیلر چادرلر انده قوندیلر — انده پاشاییله بکلر ایدلر
کچدی پاشا یرینه قلدی قرار — کلدی طوتغونلر دزلمش بی‌شمار
طوردی دیوان قیلدی چاووشلر دعا — خون کالوب دوکلر صولا صغا
طوتغونك انده نجاسن قیردلر — اود یقوب انده قزوغا اوردیلر
پیشروین باره پاره قیلدلر — صفره اجره قوین آتن صلدلر
طورد دیوان بونلر انلاری یدی — حمد ایدب بونلر حقك شکرن ددی
آدم اتن ییدی صندیلر بولار — اغلشور جمله کوزی قان یاش طولار
طاغلب دیوان بولر چون کتدیلر — حکم ادر پاشا اسیره یتدیلر
صندلر بونلاری داخی بیشرور — بی‌یوبن بربر بولاره دیش اورر
٧٥ اود صندی نیجه سینوك قورقودن — غازیلر طورر اویندی اویقودن
قویی‌وردیلر بولار اولدی روان — اولدینه وارب اتدیلر فغان
دیدیلر آدم بیوحیدر کلان — بیزی قیروبن بو رسمه اش قلان

Facs. V. - Expediţia lui Umur beg de Aydın la gurile Dunării şi dărîmarea cetăţii Chilia (1338), din Düsturnâme-i Enverî, ed. Mükrimin Halil, Istanbul-.1928, p. 44.

www.dacoromanica.ro

Cînd ajunseră la Göreme[42]
vitejii trecură de Göreme
şi luară direcţia spre Marea Neagră.
In faţa Göreme-ului se aşezară în linie,
Paşa dădu ordin să se separe, ei se pregătiră
să tragă vasele pe uscat pe jos;
ei unseră scîndurile cu săpun;
şi traseră vasele strigînd.
Trei sute de vase intrară în Marea Neagră,
oameni înarmaţi sunau din trompete.
Cînd toate vasele luară drumul mării,
ei ridicară pînzele şi îşi luară drumul, din
ordinul lui Allah.
Paşa citea Coranul[43] şi îşi făcea rugăciunea,
în faţa pupitrului[44] mulţumia lui Allah.
Călătoriră timp de o zi sau două,
apoi trecură prin faţa Istanbulului.
Un comandant[45] îi făcură mari ospăţuri,
fu încîntat de măreţia paşei.

---

42. Se poate citi şi Germe - "zid"; denumirea unor oraşe din Turcia, încercări de identificare apud.I. Melikoff-Sayar, op.cit., p.90, nr.1 sub Germe.

43. In text: Mushaf - "Cartea", adică Coranul, cartea de bază a musulmanilor.

44. In text: Rahl sau rahle, pupitru unde sînt aşezate cărţile şi în special Coranul.

45. In text: tekfur nu este exclus să fie Cantacuzen, care propusese schimbarea expediţiei împotriva Ţării Româneşti.

www.dacoromanica.ro

Ei ieşiră[46] la Kilia[47] de la marginea Valahiei (Eflak)[48].
devastară şi arseră ţara pe care au găsit-o;
cînd ghiaurii[49] îi văzură sosind,
îşi comunicară vestea aprinzînd focuri;
necredincioşii adunară mulţi oameni şi veniră,
ei le-au dat o bătaie regală.
Azapii se aranjară în linie şi merseră,
ei luară inamicul ca ţintă a săgeţilor lor omorîtoare;
paşa şi beii dădură pinteni cailor lor şi plecară;
oamenii săi acopereau muntele şi cîmpia;
ei îi puseră pe duşamni în încurcătură
aruncînd spre ei caii lor.
Ei umplură acest loc cu corpuri
şi făcură şi prizonieri.
Le-au luat corturile şi s-au instalat în ele,
paşa şi begii au coborît;
paşa intră în cortul său şi se opri acolo,
Prizonierii erau aşezaţi în rînduri fără număr.

---

46. Adică debarcară.
47. Mai înainte se numia şi Licostome (cf.N.Iorga, Chilia şi Cetatea Albă, Bucureşti, 1899; în sec.al XIV-lea avea un consulat şi o garnizoană genoveză (cf.G.I.Brătianu, Le commerce génois de la Mer Noir au XIII-e siècle, Paris, 1929, pp.9 şi 117.
48. Deci pe la 1337-1341, Chilia aparţinea Ţării Româneşti a lui Basarab întemeietorul.
49. sau necredincioşii, creştinii, adică românii.

www.dacoromanica.ro

Se îngenunchiară pe călcîie[50], ceaușii spuseră rugăciunea.
Sîngele curgea în dreapta și în stînga;
Omorîră mulți prizonieri,
apoi aprinseră focul și puseră carne în frigare[51],
ei o fripseră și o tăiară în bucăți
și așeză pe masă carnea de oaie;
ei s-au așezat pe călcîie[52] și mîncară,
apoi aduseră mulțumiri lui Allah.
Prizonierii crezură că ei au mîncat carne de om,
ei țipară atîta încît ochii lor li se umpluseră cu lacrămi de sînge.
S-au ridicat și au plecat;
paşa dădu un ordin, ei se apropiară de prizonieri,
aceștia crezură că se duceau să-i frigă
și să-i mănînce unul după altul mușcîndu-i de-a dreptul cu dinții;
cea mai mare parte erau plini de groază
Gaziii se opriră; la deșteptarea lor
ei i-au pus în libertate, prizonierii s-au dus.
Ajungînd pe la casele lor scoaseră țipete mari

---

50. Divan durma tc. înseamnă nu numai a se îngenunchia (I.Melikoff, op.cit., p.91, n.4). ci a sta și în picioare cu mîinile încrucișate și așezate pe piept.
51. Aici în sens de carne de oaie friptă Kebap.
52. În text tot Divan durmak; avînd un alt sens decît a îngenunchia.

www.dacoromanica.ro

şi spuseră: "Au venit mîncătorii de oameni,
ei ne omoară şi se hrăneso cu carnea noastră !"
Atunci, luîndu-şi familiile, fugiră,
îşi părăsiră ţara şi se împrăştiară în munţi
şi păduri[53].
Azapii, scormonind fiecare munte
în urmărirea fiilor şi fiicelor lor,
capturară mulţi băieţi şi fete frumoase
în timpul acestei vînători şi îi luară cu ei.
Dădură foc la toate oraşele
şi distruseră şi Kilia[54] şi multe fortăreţe.
Apoi îşi adunară prizonierii şi prăzile nenumărate
şi îşi umplură cu ele vasele.
Navigară zi şi noapte timp de patru zile
şi ajunseră din nou la ţărmul Göreme;
acolo, debarcară prizonierii
ei traseră din nou vasele lor pe uscat;
apoi îşi puseră iarăşi bunurile şi prizonierii
în vase şi urcară şi ei.
Debarcară într-un loc unde nu era apă,
paşa puse să sape două puţuri,
se aprovizionară cu apă,
îşi umplură vasele şi plecară.
In fiecare loc unde voia paşa să debarce
i se aduceau avuţii fără număr.
Cînd el ajunse voios de tot la Izmir,
bogaţi şi săraci fură plini de veselie din cauza darurilor sale;

---

53. Chilia, apoi revenită Moldovei.

54. Dag ve ormanlarda tc.

www.dacoromanica.ro

toată ţara Aydın se umplu de bogăţii şi de bunuri
şi veselia domnea peste tot.

< După descrierea asedierii Salonicului, în august 1343 urmează incursiunile lui Umur paşa şi ale lui Domestikos împotriva cetăţilor balcanice, ca Serres (Sirōz), Zichna (Zihne), Chtistopolis (Hiristo), Xanthya (Eksya), Peritheorion (Buru) etc. (noiembrie 1343)>.[55]

Ei se aruncară la picioarele sale şi îl implorară;
ei s-au ţinut în faţa lui în atitudine de respect.
Monarhul Umur paşa a pus să se sape acolo două puţuri,
tot oraşul şi împrejurimile sale băură apă foarte dulce.
El trimise atunci o barcă la Dimetoca
la comandant, acesta plecă la drum
cu Kaloyan, fiul comandantului.
Ei ajunseră la Salonic, steagurile fură ridicate,
paşa veni să-i întîmpine;
ei se grăbiră să-i sărute mîna.
Trei mii de turci, călări şi pe jos,
se duseră să-l întîlnească pe comandant pe uscat;
ei ajunseră, comandantul îmbrăţişă genunchii paşei,
Kaloyan şi el s-au declarat sclavii săi.

55. Oraşe în Peninsula Balcanică.

www.dacoromanica.ro

Paşa aşează coroana pe capul fiului comandantului
şi îi zise:"Domnia ta să fie fericită !"
Salonicul i s-a dat lui de asemenea.
Comandantul şi paşa s-au reîntors
şi vasele îşi ridică pînzele;
acelea luară drumul către Serres,
Măria sa paşa trecu prin Hiristo.
Copitele cailor săi sfărîmară muntele şi cîmpia.
Domestikos şi fiul comandantului, supuşi ca sclavii,
îl însoţiră pe paşă.

Atunci paşa trecu prin Hiristo,
aici se deschide o nouă istorie

Comandantul <cetăţii> Siröz ieşi înaintea lor,
el le sărută mîinile, le oferi o mare ospitalitate;
ei îi impuseră haraci şi îşi reluară drumul;
luară calea spre Zihna[56]
ei pretinse şi de la Zihna haraci.
Acolo au venit beii în mare număr pentru a le oferi serviciile lor;
ei îi impuseră de asemenea la haraci
şi suspendară sabia islamului.
Acesta era un foarte mare oraş Hiristo,armata sa era numeroasă,
multe trupe s-au luptat acolo,

---

56. Sau Zihne, or. şi cetate în Macedonia (Cf.mai sus p. 41 n. 64)

www.dacoromanica.ro
Cda. 8/977 Fasc. 7

Paşa îi puse în încurcătură,
el îi opri şi îi împinse spre fortăreaţă, acest om cu faimă mare.
Paşa zise: "Cei care mă iubesc
să distrugă acest zid care este acolo".
Era un mare zid[57], ei l-au distrus de tot,
au trecut peste el şi s-au răzbunat pe duşman;
ghiaurii îi aduseră avuţii peste măsură,
ei i-au spus:"Cruţă-ne, ia toate avuţiile care sînt acolo[58] şi du-te !"
Cînd au plecat din Hiristo,
dădură peste un oraş mare:
Se numia Eksya[59], era un oraş foarte mare.
Erau acolo o mulţime de ghiauri bine înarmaţi;
din oraş ieşi această armată fără număr
şi toţi aceşti oameni îmbrăcaţi cu fier albastru îl văzură pe paşă
Paşa intră singur pe un teren cu vie şi privi în jurul său;
călăreţii ghiauri ieşiră
şi îl încercuiră;
terenul se umplu de săbii scoase[60].
Unul dintre ghiauri sări peste zid şi-l atacă pe paşă,
mulţi alţii s-au îngrămădit în jurul lui,

---

57. Simbolon, în Macedonia
58. In text: Varmalı almak - "de a lua toate bogăţiile pe care le aveau".
59. Kanthie, oraş în Macedonia sau în Grecia.
60. Adică de armate, de oşti înarmate cu săbii.

www.dacoromanica.ro

unul dintre ei îl ochi din faţă cu săgeata
el făcu faţă tuturor necredincioşilor:
ei erau cinci sute, el îi puse pe fugă.
Atunci intervenină vitejii şi ei fură martorii isprăvii sale.
Poporul ieşi din oraş în gemete şi suspine
cînd aflară că acesta era paşa,
ei îi prezentară omagii sărutînd pămîntul;
îi aduseră daruri.
De acolo paşa luă drumul spre Buru (Buru'ya)[61],
cei doi comandanţi călăreau unul lîngă altul.
Pe cînd îşi urmau drumul în necunoştinţă
au ieşit din Buru contra lor;nu aveau oşti;
Paşa zise: "L-au bătut ei pe fiul comandantului,
spunîndu-i :Te-ai supus turcilor ! şi insultîndu-mă" ?
Deodată vasele lor sosiră la Buru,
şi paşa dădu poruncă pentru luptă.
O mulţime de oameni s-au aşezat pe o căruţă,
o traseră spre mijlocul turnului;
Comandantul dirija manevra; o numeso "mica broască"[62]
ei o traseră spre interiorul turnului;
oamenii sparseră zidurile oraşului cu ghioagele,

---

61. Buru Kale, cetatea Buru,corespunzînd cu Peritheorion şi nu cu Berrhoé,adică Verria din Macedónia,cum identifică case Mukrimin Halil.

62. In text: Bagacuk - "broască mică",cuvînt vechi turc (cf.Mahmud Kâşgari... III,p.226); mai tîrziu s-a spus Kurbacık.

www.dacoromanica.ro

ei aruncară cu pietre, nimeni nu tremura.
Ei stropiră "mica broască" cu smoală şi cu răşină
şi trimise fier înroşit înăuntru;
"mica broască" luă foc, gaziii ieşiră de acolo,
paşa se miră văzîndu-i că trăiesc.
La prînz, ghiaurii ajunşi la capătul puterilor, cerură iertare,
pentru că se aruncaseră asupra oraşului o mulţime de săgeţi.
Acest loc se dădu şi el în întregime comandantului (tekfur),
au venit şi i-au sărutat mîna, bucuria şi veselia domnea peste tot.
Era în ţara sîrbă[63] un luptător viteaz
numit"Muncila"[64], era foarte înalt;
In fruntea a patru mii de oameni el veni spre paşa
căruia aceştia îi jurară credinţă şi îşi încrucişară mîinile pe piept.
El sărută mîna paşei şi comandantului (tekfur)
şi se puse la dispoziţia lor, acest dragon[65].
Toţi cei care îl vedeau rămîneau încremeniţi,
toţi erau impresionaţi de înfăţişarea lui impozantă;

---

63. In text sirf ilinde (elinde), deşi este vorba mai mult de Bulgaria.
64. Momcilo, socotit de N.Iorga bulgar (cf.Geschichte des osm.Reiches,I, p. 187), angajat în slujba lui Cantacuzen (cf.Cantacuzen...III,ed.Bon.II, p.398-403).
65. In text: jde<r>ha - "balaur", ostaş viteaz.

www.dacoromanica.ro

talia sa era ca aceea a doi oameni,
văzîndu-l îl luai drept un minaret.
Paşa dădu ordin să fie îmbrăcat cu haine de turci
şi îl luă în slujba sa cu armata sa.
Apoi corăbiile intrară în Meriç[66]
şi urcară cursul său pînă la Dimotica[67].
Paşa se duse la Gümülcüne[68],
armata ieşi contra lui, ea curgea ca un torent.
Mumcila urcă pe calul său şi-i dădu pinteni,
gaziii atacară cu el;
au fost impresionaţi de aerul său impozant,
ghiaurilor le era frică,nimeni nu îndrăznea să se apropie;
Peste tot se ridicară ţipete, se cerea "iertare".
El făcu semn cu mîna lui Muncila, şahul lumii,
paşa îl chemă şi îi zise: "am iertat",
cruţă aceşti oameni, O eroule".
Ei au primit acolo multe bogăţii şi stofe,
aur,argint şi pietre preţioase.
Era un ostaş în apropiere de mare,
părăsind acest loc, monarhul se duse acolo;

---

66. Meriç, denumirea turcă pentru rîul Mariţa.
67. Dimetoka, oraş în Turcia europeană, în apropiere de Adrianopol (cf.mai sus)
68. Gumulgina, Komotini în R.P.Albania, în Turcia europeană etc.)gümülcine cf.Pitcher, op.cit., p.154 I.

www.dacoromanica.ro

era oraşul Igrican[69] , mulţi oameni ieşiră de acolo.
Paşa îi atăcă din spate, îi brutalizâ,
apoi el se întoarse şi îşi năpusti din nou calul înspre ei[70].
Duşmanul fu învins, ar fi putut oare să-şi găsească salvarea ?
Cea mai mare parte fu omorîtă, unii au fost făcuţi prizonieri,
emirul îşi luă prada cincizeci de cai cu harnaşament[71].
Ei pătrunseră în ţările sîrbe şi bulgare[72]
şi luă pradă mulţi boi, iepe şi oi,
luă cu ei şi orz şi grîu mult
şi aduseră totul la Dimotica.
Kaloyan[73] plecă la Istanbul
şahul lumii îi dădu voie.
Comandantul şi paşa plecară în incursiune (akına)
călare, pe jos, ici şi colo,

---

69. Gratianopolis...
70. Tactica militară zisă partică, constînd din a simula o fugă şi apoi a ataca, folosită foarte mult de cavaleria asiatică, în special de turci şi mongoli (cf. F.Lot, L'art militaire et les armées au moyen-age, Paris, 1945, I, p.206, II, p.288, 332).
71. In text: donlu at -"cal învestmîntat, gătit"(donanma); înşeuat.
72. In text: Sırf u Bulgar....
73. Kaloian, Jean...

www.dacoromanica.ro

In drum Pişrev beg[74] răposă,
paşa se întoarse şi îl îngropă.
Pentru el ţinu mare doliu,
toată lumea se îmbrăcă în negru
yasakcii[75] săi erau morţi.
Oi ce fericire îi aşteaptă pe cei care mor în slujba lui Allah:
cimitirile lor sînt făoute din pietre,
pămîntul care îi acoperă este frămîntat cu lacrimi;
Gaziii plecară, trupe după trupe,
paşa rămase cu trei oameni, ei dădu pinteni calului său:
unul era Ilias beg, celălalt Ehad beg
şi al treilea era fiul lui Ehad,şeful armatei.
Deodată un nor mare de praf li se ridică în faţă,
o mare armată sosi asupra lor:
aveau care cu orz, grîu şi mei
şi şase mii de oameni care sunau din trompete.
Treizeci de mii se adunară lîngă paşă,
el nu avea acolo decît acest număr de luptători.
Paşa le zise:"Dacă fugim, ei ne prind
şi vom fi toţi călcaţi în picioare sub copitele cailor;

---

74. Pişrev beg, greu de identificat.

75. Yasakci, dim Yasak - "cod legislativ", cel care veghiază la menţinerea ordinei, poliţist; gardian.Rom.Iasacciu, cf.I.O,,II 2,p.67.

www.dacoromanica.ro

să murim luptînd cu nume bun,
să găsim aici toţi moartea eroică".
Ehad beg zise:"noi căutăm această zi,
Allah a vroit ca astăzi să aibă loc serbarea
noastră funerară[76]".
Ei traseră toţi spadele şi merseră.
Ghiaurii ţimură sfat acolo unde se opriseră
şi întreaga armată veni să aducă omagii paşei;
fiecare veni la rîndul său să sărute pămîntul
în faţa lui
şi ei îi ziseră:"Sîntem sclavii tăi,O monarhule !
Nu ne omorî, nu ne face război".
Cei care au fost martori fură miraţi;
şase mii de persoane să aducă omagii la treizeci de oameni !
Acest convoi de vlastăţi se ducea la Istanbul,
el nu luptă, a fost întors spre Dimotica
şi aceşti şase mii de oameni avură învoirea să plece.
In ce priveşte gaziii, ei sosiră la Kolba[77]
şi prădă toată regiunea
devastînd totul, totul ars,luară drumul înapoi
şi ajunseră deodată la Dimotica:
într-o lună au întors lumea pe dos
Ii spuseră: "Dacă Meriç îngheaţă,
incursiunile în Rumelia vor fi imposibile".
Atunci paşa se gîndi la fraţii săi,
la luptătorii cu care îşi mînca pîinea şi sarea;

---

76. In text:Isbu dügünü -"această nuntă"
77. Se poate citi şi Kulba (?) apud Pitcher op.cit., p.158 III; Kulp şi Kulpa + Domestikos "loghotet"Ioan Cantacuzen,apoi împăratul Ioan VI (1341-1354).

www.dacoromanica.ro

Însă comandantul veni spre el şi zise:"Vai !
rămîi cu mine în această iarnă,O padişahule !
Iţi voi pregăti cantonamentele de iarnă[78]:
Voi fi pe pragul uşei tale bietul tău sclav !
Dacă nu rămîi aici în această iarnă,
ghiaurii mă vor ataca şi mă vor pune în încurcătură.
Dacă vrei să pleci, ia-mă cu tine,
voi merge la Izmir să locuiesc,dă-me ocrotirea ta".

Intrarea bulgarului Moncilo în slujba lui Umur paşa şi a lui Domestikos. Incursiunile lui Umur paşa şi a lui Momcilo împotriva cetăţilor balcanice: Komotini(Gümülcine),Gratianopolis (Igrican) şi Kolba (?).Rămînerea lui Umur paşa cu zece mii de oameni la Dimetoka şi jefuirea cîmpiei Zagra din nord-estul Bulgariei>.

... Apoi Ehad subaşî şi Ilyas beg plecară, rămase acest şah viteaz.

El trimise pe aceşti doi subaşîi,
şi au pornit la drum plîngînd;
toată armata şi toate vasele sale porniră,
singuri rămaseseră o mie de oameni viteji;
ei luară bunurile şi stofele,plecară
şi ajunseră pe neaşteptate la Ayasoluk[79].
Cînd Hızır beg află că paşa rămăsese,
făcu acestor doi subaşî tot felul de observaţii

78. In text:Kış yarağın - "ceea ce este potrivit pentru iarnă.
79. Ayasoluc ,Altoluogo (It.,),azi Seluk (tc.),oraş şi cetate în Anatolia apuseană, la gura rîului Menderes,cf.Pitcher, op.cit.p.147 II care se varsă în Marea Egee,cf.I.A. I (1949),p.56-57 (Besim Darkot).

www.dacoromanica.ro

el le zise: "Unde este deci fratele nostru,
ce-aţi făcut cu asta ?
Aţi plecat lăsîndu-l în ţara ghiaurilor !"
Ei îi răspunseseră:"Sîntem sclavi şi el padişah:
el ne-a trimis, el ne-a fixat drumul;
Nu ne stă bine să ne încăpăţînăm,
el ne-a îndepărat de pe lîngă el contra voinţei noastre".
Paşa se opri în această ţară
şi îşi scoase din cap toată neliniştea[80].
Oamenii săi invadară cîmpia Zagora[81],
devastară, prădară şi incendiară această regiune
Apoi, trimiţînd caii lor la păşunat,
el rămase la Dimotica.
Deodată sosi la Edirne o armată:
praful se ridică pînă în cer, armata sfărîma pămîntul;
Tot ce mai găsi ca animale pe cîmpie,
ea le adună şi le luă;
ea devastă şi toată ţara pînă la Dimotica
şi-i făcu rău comandantului.
Paşa se avîntă, se grăbi, alergă,
găsi un cal, îl încălecă şi-i dădu pinteni.
El ajunse singur asupra armatei pe la spate.
Văzîndu-l armata se întoarseră dintr-o dată.

---

80. In text:Sevda - pasiune sau patimă arzătoare, violenţă,provocînd o stare de melancolie şi confuzie.

81. Aici este vorba de Eski Zagra,numită şi Zagora din nord-estul Bulgariei.

www.dacoromanica.ro

Sosind asupra lor singur,acest viteaz,
ei ascultară tot ce făcu el, acest erou fără pereche;
cînd toată armata îl atacă
fiecare ţinînd în mînă o lance grea,
contra a 2o din aceste lănci el o ridică dinainte pe a lui;
ea se sfărîmă, el scoase sabia sa;
toţi ghiaurii îl loviră cu lăncile lor,
el nu dădu înapoi, întinse scările de la şea;
lovi şi sfărîmă mînerul de la trei lănci,
ca şi vîrful uneia dintre ele;
el lovi la gît pe unul dintre cai, care se prăbuşi;
în dreapta şi în stînga nu erau decît lănoi şi săbii;
calul răscoli adînc pămîntul, îl lovi pe stăpînul său, îl omorî
arătîndu-i sălbăticia sa.
Deodată miile de oameni ai paşei sosiră;
fiind toţi pedeştri, traseră cu săgeţile.
Comandantul din Adrianopol[82] se avîntă,
dădu pinteni calului său, armata rămase în urmă;
Paşa întinse mîna şi-l smulse de pe calul său,
el făcu din acesta scutul său, acest monarh.
Armata sa se azvîrli pentru a-l prinde
ca să-l împiedice de ai tăia capul;
însă necredinoioşii, ciuruiţi de lănci,fugiră,
oaii lor răniţi păreau că zboară.

82. In text: Edirne tekfuri - "guvernatorul Adrianopolului".

www.dacoromanica.ro

Paşa îl azvîrli la pămînt şi îl omorî,
el umplu Adrianopolul de plînsete şi vaiete.
Ei se năpustiră, urmărind şi masacrînd zece mii de oameni:
munţii şi cîmpia se umplură de corpuri de la un capăt la altul;
Unii au luat cîte zece, alţii cîte cinci ghiauri,
unii îi omorau, alţii îi luau vii.
Comandantul sosi pe neaşteptate atunci şi-l văzu pe paşă,
el avea doisprezece oameni cu el;
el spuse multe rugăciuni, îl felicită
şi se duse de asemenea pe cîmpul de luptă:
el văzu că comandantul Adrianopolului fusese tăiat în bucăţi,
că munţii şi cîmpia erau pline de corpuri,
el zise:"Comandantul Adrianopolului este,
sfîrşitul său era deci hotărît,aici trebuie să-i fie mormîntul".
Cînd el află că acesta era comandantul,
paşa plînse mult şi se văită.
Ei îl puseră într-un cosciug şi îl vîndură,
îl vîndură cu preţul de zece mii de piese de aur.
El zise:"Iată sfîrşitul pe care-l aşteaptă toată lumea,
fiecare dintre noi va sorbi această cupă a morţii;
fie şah sau sclav, bogat sau sărac,
toţi sînt muritori, nobili şi suverani se duc la fel !"
Cînd paşa se întoarse în oraş cu comandantul
fusese pregătit un mare ospăţ,ca pentru nuntă,

www.dacoromanica.ro

el îl invită pe paşă în casa sa,
pregătise special o sărbătoare;
el spuse:"Paşa să vie să mă vadă căci sînt bolnav
şi vreau să-l întreb un leac pentru boala mea".
Paşa se duse noaptea în casa comandantului,
ca să-l uşureze şi a-l bucura prin vederea sa.
El văzu tot palatul decorat,
acest frumos loc fusese transformat în paradis.
Comandantul avea trei fete, frumoase ca hüris[83]
hainele lor din cap pînă în picioare erau de aur şi bogăţii;
ele erau toate trei acoperite de pietre preţioase,
ce plăcere pe cel care putea să le vadă !
Toţi beii şi aceste fiice se găseau acolo,
ele arătau acolo adorabile ca fecioarele din paradis.
Una dintre fete se numia Despina,era frumoasă,
niciodată o altă asemenea frumuseţe nu văzuse lumina zilei.
Cînd comandantul le lăsă să fie văzute,
nici una dintre ele nu lăsa sufletele să rămînă în corpuri.
Insă el nu ridică capul pentru a le privi,
el lăsă ochii în jos, şahul vitejilor.
Comandantul îi zise:"O stăpîne al lumii,
sînt sărmanul tău sclav, tu eşti hanul meu !

83. Hüri, după credinţa musulmană fecioare nemuritoare din paradis, dotate cu o "frumuseţe cerească" şi cu toate virtuţiile, destinate pentru însoţirea celor virtuoşi.

www.dacoromanica.ro

Averea mea, capul meu, fiul meu, fiica mea,
toate sînt ale tale;
tot ceea ce în lumea aceasta este al nostru,
este al său;
1765 ia deci pentru tine pe una din aceste trei
fiice".
Paşa le văzu, fu încîntat de ele,
el se înroşi, se reîntoarse în cortul său[84],
el aruncă pe fratele său comandantul în dis-
perare.
Un necredincios veni să-l caute şi îi zise:
"O monarhule !
1770 Ia-o dar pe fiica sa, nu-l face de ruşine pe
comandant".
Paşa spuse atunci acestui necredincios:
"Dar se cuvine ca să dea pe fiica sa fratelui
său ?
Comandantul este fratele meu, fiica sa este
fiica mea
în credinţa noastră aceasta nu se face"...

1865 Aici frîncii[85] debarcară la Izmir, ei dădură o luptă şi cuceriră fortăreaţa portului

Ascultă cum este compusă această poveste:
Vă voi povesti-o cu toate amănuntele, O
prieteni !
Pentru că paşa[86] devastase ţările ghiaurilor
1870 pentru că pusese stăpînire pe avutul şi cape-
tele lor şi îi băgase în boală.

---

85. Adică europenii, italioţii sau fran-
cezii.

86. Adică Umur beg de Aydin.

www.dacoromanica.ro

pentru că el luase de la toţi ghiaurii dare
şi tribut[87]
şi nu le lăsase în mînă nici tron,nici coroană;
pentru că în Marea Neagră şi în Mediterana
cîştigase multe victorii şi traversă multe drumuri,
pentru că mersese pe mare o lună întreagă pe drum
el îi distrusese pe acei care refuzau să-i dea respectul cuvenit,acest om cu renume,
albanezii, grecii,bulgarii şi frîncii
s-au unit pentru a-i face război.
Ei se duseră să-l găsească pe Papă[88] şi i se plînseră lui,
ei îi povestiseră tot ce făcuseră paşa.
Atunci paşa dispuse să se strîngă avuţiile,
ca să-l distrugă pe paşă.
Papa porunci tuturor ţărilor, zicîndu-le:
"puneţi-vă în slujba credinţei[89]"
Unii dădură o mie de florini[90] , alţii o sută,
unii cinci sute, alţii cincizeci sau treizeci;
Ei strînseră multă bogăţie,bunuri şi obiecte preţioase,
cu scopul de a-i face paşei tot felul de răutăţi.

---

87. In text: bac ve haraç.
88. Papă fiind Clement al VI-lea:1342-1352.
89. Religiei musulmane
90. Ducaţi veneţieni.

www.dacoromanica.ro

Multe zale, scuturi, platoşe şi coifuri
fură fabricate de aceste ţări aliate;

Ei făcură şi săbii, suliţe şi pumnale,
vroiau să organizeze o armată;

ei făcură şi tunuri şi arbalete,
arcuri şi săgeţi şi puşti;

ei construiră multe galere (kadırgalar),
fabricanţii de instrumente de război lucrau neîncetat;
ei s-au pregătit timp de trei ani şi unsprezece luni
şi cînd totul fu gata, ei dădură ordin să sune tamburele şi flautele[91].
Numărul vaselor lor era imposibil de apreciat,
nimeni n-a menţionat în cărţi atîtea vase !
Acel Mese Marti[92] care fiind prizonier
îşi căpătă libertatea la moartea comandantului (tekfur);
el ajunse pe lîngă Papă[93] şi deveni unul dintre căpeteniile castei;
el căută ocazia ca să se bată cu paşa.
Era acolo un luptător numit Batraş[94]
el deveni şi el şef, şi Papa îi zise:"Du-te"!
Mese Piri fu şi el numit şef,
după ce şi-a adunat trupe multe,ei plecară.

91. In text:Kus ve nay.
92. Messire Martin Zaccaria care în 1314 urmă fratelui său Benedetto.
93. In text:Babosa,adică Papasa,"preotului".
94. Adică Patriachul latin de Constantinopol, după 24 noiembrie 1339, fiind Henri d'Asti; unul dintre comandanţii cruciadei...

www.dacoromanica.ro

In fiecare insulă pe unde treceau ei,
îşi alăturau şi oameni;
toate ţările se uniră cu frîncii
unii de voie, alţii de nevoie[95]
De la Dimotica i se trimise veste paşei
oă fratele său, comandantul, era în nelinişte.
Paşa află că veniau o mulţime de frînci
Că inima lor era plină de ură şi că ei veneau cu război.
Pe cînd citea vestea, deodată apărură vasele
umplînd lumea cu strigătele lor de război:
unele vase aparţineau Rodos-ului,
altele Papei,iar altele /insulei/ Imbros[96].
Aruncînd ancora, se aranjară toţi în linie de bătaie-
Să dea Allah cel atotputernic să-i nimicească !
Batras blestematul[97] aruncă trei săgeţi[98]
măriei sale paşa, pline de trufie şi ură;
el îi zise:"Iţi aruno trei săgeţi
şi voi omorî odată cu tine mulţi oameni de-ai tăi !"
Insă paşa îi trimise trei săgeţi mari
şi îi zise:"Dacă aceasta este intenţia ta faţă de mine,
cu aceste trei săgeţi eu vă voi lovi pe toţi trei,
şi dacă o vrea Allah, eu vă voi învinge şi vă voi omorî !"

---

95. Adică forţaţi.
96. Se ştie că la această cruciadă participară Veneţia,Geneva,Hugues IV,regele Ciprului,hospitalierii din Rodos şi ducele de Naxos,Nicolo II Sanudo.
97. Adică patriarhul de mai sus.
98. La vechii turci aruncarea de săgeţi simboliza o invitaţie provocatoare.

www.dacoromania.ro

Emirul Dündar îi spuse atunci:
"Noi n-avem armată, O la noroc !
Cere fraţilor tăi să ne dea oşteni
şi să ne trimită oamenii din Tir şi Ayasoluk[99]."
La aceste cuvinte el se supără, paşa lumii[100],
el nu cheamă atunci pe nimeni în ajutorul său.
Duşmanul petrecu noaptea la ancoră[101],
dimineaţa se duse, sună trompetele;
şi sosiră toţi la fortăreaţa portului
pe care vroiau s-o cucerească.
Cînd dimineaţa paşa sosi de la fortăreaţă
trompetele sunau, steagurile fură înălţate.
Zgomotul celor două armate urca pînă la cer,
s-ar fi crezut că-i ziua de apoi.
Se trăgea cu puştile fără de număr care făceau:
"ciac, ciac..."
parcă era o ploaie de zemberek[102].
Atunci cînd frîncii mergeau la atac
turcii luau şi le aruncau săgeţi lungi,
îi forţau să se retragă spre mare
şi să-şi aleagă fuga...

---

99. Oraşe Tirul şi Sidonul, cunoscute în antichitate.

100. Adică Umur beg de Aydın.

101. Adică la scheală, port sau liman.

102. Zemberek, un fel de catapultă, aparat de aruncat bombarde asupra unor cetăţi; termenul a pătruns şi în limba română. rom. zimberec, cf. I.O., II, 1, p. 390.

www.dacoromanica.ro

Text turcesc transcris în caractere latine

1 a.

.....

Geliboliya Esen tekfura çun
hükm olur Hakdan şeh-i mansur çun

Çun Geliboliya çıkdılar guzat
gördüler kim leşker olmuş kayinat
ol Esen tekfur ola elli bin er
cem' kıldı karşu çıkdı kopdı şer
atlu otuz bin yeğirmi yaya
urk olup geleni sonra kim saya
leşker-i Islam çıkd çekdi saf
düşman alayin oka kıldı hedef
gök demür a'da çiğiş eder
iki leşker uğraşuban cenk eder
dün ü gün cenk oldı üç gün sertaser
Müslimanlar zarı kılur kopdı şer
sanki seyl iki çeriden kan revan
oldı ol dem kopdı feriyad ü figan
gördü paşa çünki yatlu oldı hal
Müslimanlar içre kalmandı mecal
atan indi yüzini paşa urur
ani mü'minler giriv edüp görür
dedi paşa: "lütf et ey Perverdiğar
kalmışuz biçare ü hayran ü zar
bize bu dem Senden olmazsa meded
kılımazus biz bu çok küffare red"
Hak anun kıldı du'asın müstecab
çıkdı bir yel buldu mü'min feth-i bab
tozı yel kâfirler üzre savurur
gözlerine toldurur toprak urur
sındı kâfir ol arada hvar u zar

www.dacoromanica.ro

ol Esen tekfur oldı şer'msar
oldı kâfir gövdesi sahra tolu
bir dönüm yerde ola beş bin ölü
kâfir ordusunu yağma kildılar
orduya çünkim muzaffer geldiler

Gelibolinun lemon kasdın bu kez
kıldı paşa ta ola müşkil genez

Çun lemona erdi mir-i nam'dar
Laz'göl adı vardi anda bir hisar
ol hisara üşdiler saht oldı cenk
Müslimanlar ol şavaşdan oldi denk
Piş'rev beg boğazında yara yer
heybetinden leşkerün ditrerdi yer
ol işe paşa katı yazban olur
kal'e andan alınup viran olur
içini yagmalayup oldi kital
bi-had anda hasıl oldi ruz u mal
çıkdı andan Izmire şah-i civan
Ulu Beg işitdi oldi şad'man
Birgiye andan revane oldılar
padişahun hizmetine erdiler
çağırışur çavuşlar der "merhaba
hayir makdem ey şeh-i ehl-i kaba"
verdi paşa öpdi atası dizin
ol anun öpdi iki gözin yüzin
dedi kim: "sen mitesin ey han oğul
bu seferler zahmetinden can oğul"
dedi şaha:"himmetüde hurremüz
kanda olsa devletünde bi-gamuz"
getürür bi-hadd u payan armagyn
oldılar yeyüp içüben şad'man
atasiyle kıldı bir kaç gün karar
yine Izmire vardı ol nam'dar

www.turcomanlar.com

Mumduniçaya revan olduğu mir
raviler nüsha içinde böyle der

Yapdı bir kaç günde paşa çok gemi
cem' olur leşker öküşdür ademi
yapdilar ulu kadırga bi-hesap
kökelerden kılmazidi içtinab
yüz gemi verdı Ehad Subaşıya
kim çibuk börki 'azep çokdur koya
dahi yüz elli gemi paşa alur
gazilerile anı tolu kılur
bindi Yusuf beg dahi Ilyas
ulu gemilere likin re'is beg
Kayın adasına evvel erdiler
Kesten adasına andan gitdiler
Yüz gemile ayru düşmişdi Ehad
muntazır paşa olur ol gün eved
eyledi göç ol aradan çun emir
çalınuridi nakara ü nefir
dedi paşa: "Mumdaniçaya çıkum
ol diyari cümle sertaser yukun"
Ipsin adasına kim bus erdiler
geçüp andan Usküyayi gördiler
Anda olımişdı üç Türk esir
anlari işitdi komadi emir
ol elün küffari tapu kıldılar
elleşürler Tü'rk andan aldılar
andan erdi Iskebolosa çeri
Kavuk ilmonina gönderdi eri.
Tuzlayile Mumdaniçanun elin
kıldılar yağma üzüp kâfir belin
bi-kiyas anda alurlar mal ü genc
yok savaş çekmedi kimse anda renc
çok esir anda buluban aldılar
dönüben andan gemiye geldiler
.....

www.dacoromanica.ro

Andan öte Igribosa gitdiler
bir ulu adadur ana yetdiler

On hisar anda varıdı aldılar
yıkdılar yüz köy yağma kıldılar
ol elüm halkını kıldılar esir
Igribos tekfurini kıldı hakir
Adı tekfurun Mese Piridi pes
leşkerini dermeğe göndürdikes
Igribos ünine çok leşker gelür
başdan ayağa demür hamle kılur
Kadalanile firegi bi-'aded
alay alay getürür yok ana had
çıkdı paşa dahi anda çekdi saf
oka a'ada alyin kıldı hedef
çalınuridi nakara u nefir
kopdı mahşer anda oldı dar u gir
iki leşker birbirine karışur
gaziler koç gibi anda urışur
berk ururdı tig'lara san yıldırım
sünüler yalmani harbe müstakim
depdi paşa ol çeriye ol dem at
bulimaz anda 'adu canı necat
depdi ardındca Ehad Subaşı hem
sey'l gibi akdı leşker içre dem
depdi hem Dündar' beg Ilyas beg
at ayaginda kalur ey nice seg
depdi Ibrahim' Subaşıyle
begün Ibrahim' hardeşi bile
çün Mese Pir anda ol hali görür
kaçdı sındı döndi kal'eye girür
el vilayet gördi kim oldı harab
kal'ede tedbir ani görür sevab

www.dacoromanica.ro

çünki paşa sidi kâfir leşkerin
döndi kondi orduya aldı erin
defn' kıldılar şehid olanları
bağladılar hem yara urnaları
yalvarur paşaya elçi veribir
"barışalum" deyüben Pir-i Mesir
dıleğın anun kılur paşa kabul
rifk' vermiş Allah ol değil fuzul
varidi paşayile üç bin er
cümlesi ehl-i hüner
leşker-i Islam' çekdi iki saf
ya'ani anlar durdılar iki taraf
kal'den çıkdı Mese Pir erişür
yer öper paşa öninde görüşür
dedi:"ey paşa feda canum sana
görüşüp benümle kimadun bana
ol cihanda devletile pay'dar
'ömrünün bünyadı olsun üstüvar"
çün Mese Pir etdi paşaya du'a
çağrışup çavuş'lar der:"merhaba"
leşkere anda ziyafet eyledi
gazilerün leşkerini toyladı
kim kopuz kim ney kimi çalar rebab
kimi yer nuklile lisun u şarab
oturup paşa temaşalar kılur
gaziler serhoş Mese Piri kılur
yine kal'esine iletürler ani
kımadı fursatda bulup düşmani
piş'keşler çekdi paşaya yarın
sana dedim kissanun yüzde birin
altun u gümişile kiymetlü taş
la'l ü firüze anunla çok kumaş
verdi paşaya hem iki tazi at
at katır her birine verdi onat

www.dacoromanica.ro

çok firenk oğlani çok kız karavaş
verdi paşaya oküş mal u kumaş
bin filuriye alınmış hem bir at
Ulu Beg raniyiçün verdi onat
hem Hızır beg hazretine bir katır
altun eyerlü veribir bi-nazir
aldı anları geçer andan öte
diler ol gafrulu yolını duta
.....

Kara Deryaya kurudan ol gemi
çekdi kopdi feth' kıldı ' alemi

Yine paşa nâmeler irsal eder
ol gaza etmege isti'cal eder
Izmirün cevreyanin tutar guzat
tağ u sahra leşker oldı şeş cihat
cümlesi anda limana indiler
yarağile hep gemiye bindiler
her kadırgaya birer beg bindiler
atlarile çün limona indiler
bindi paşa bir kadirgaya dahi
üç yüz ellidi gemisi ey ahi
çalınur kus u nakara u boru
düşman ister uğraşa ol şir'ru
gece gündüz on tokuz gün gitdiler
karaya yegirmi günde yetdiler
ol yanada uracak el yoğidi
gerçi kim virane yerler çoğidi
çunki bunlar Germeye erişdiler
gaziler Germeyi öte aşdılar
girdi bunlar Kara Deniz ol taraf
Germe önünde bular bağladi saf
hük'm paşa kıldı etdiler yarak
kurudan gemi çeker olup yayak

www.dacoromanica.ro

tahtaları döşeyüp sabunile
gemileri çekdi anlar ünile
Kara-Denize girür üç yüz gemi
borular öter yaraklu ademi
çün gemiler cümle deryaya girür
kaldurup yelken Hak emrile yürür
Mushaf okıyup kılur paşa namaz
rahl öninde Allaha kılur niyaz
bir iki gün bunlar oldilar revan
geçdi Istanbul öninden ol zeman
çok ziyafet verdi bir tekfur ana
heybetine kaldı paşanun tana
Kiliye Eflak ucına çıkdılar
bulduğı eli yakuban yıkdılar
gördi bunlar geldügin kâfir meğer
od yakup biribirine eder haber
çok çeri cem' eyleyüp kâfir gelür
cenk-i sultani bularunla kılur
yüriyüp anda 'azepler çekdi saf
hasm oldı tir-i kazayiçün hedef
at depüp paşa vü begler yüridi
tağ u taşı leşker anda büridi
tar ü mar a'dayi ol dem kıldilar
at başın çünkim 'aduya saldılar
toldururlar govdeyile ol yeri
kimisini tutdılar anda diri
tutdılar çadırlar anda kondılar
anda paşayile begler indiler
geçdi paşa yerine kıldı karar
geldi tutgunlar dizilmiş bi-şümar
urdi divan kıldı çavuşlar du'a
hun' gelüp dökilür sola saga
tutgunun anda nicesini kırdılar
od yakup anda kazuga urdılar

www.dacoromanica.ro

pişürüben pare pare kıldılar
sofra içre koyun etin saldilar
turdi divan bunlar anları yedi
hamd edüp bunlar Hakun şükrin dedi
adam etin yedi sandılar bular
aglaşur cumle gözi kan yaş ţolar
ţağilup divan bular çün gitdiler
hükm eder paşa esire yetdiler
sandilar bunları dahi pişürür
yeyübem birbir bulara diş urur
ödi sıdı nicesinün korkudan
gaziler ţurur uyandı uykudan
koyiverdiler bular oldı revan
evlerine varup etdiler fiğan
dediler:"adam yeyücidür gelen
ţizi kirubar bu resme aş kılan"
ehl-i beytih pes aluban kaçdilar
koyup elin tağ u orman açdılar
süzdi tagdan taga yüridi 'azep
kıldı oglan kızın anlarun ţalep
güzel oğlan ü güzel kız bi-şümar
aluban getürdiler kılup şikâr
koylerini cümle oda yakdilar
Kiliyi hem nice kabe yıkdılar
pes esir ü mal' bi-hadd aldilar
gemiye cümle gelübeb todilar
dört' gün gece ü gündüz gitdiler
yine Germenün kıtına yetdiler
anda erüben esiri dökdiler
kurudan yine gemiyi çekdiler
malile cümle esiri pes bular
gemiye koydı kamu gemi ţolar
çıkdılar bir yere yoğdı anda su
anda paşa kazdurur iki kuyu
sulanup bunlar azık su aldılar
yine gitdiler gemiye ţoldilar

www.dacoromanica.ro

çikmak isterse paşa her yana
malı bi-hadd ergürürlerdi ana
Izmire çün geldi paşa gam
armağandan hurrem oldı has ü mal
1305 ţoldi Aydın eli cümle genc ü mal
şad'lıkdan cümle oldı hub' hal
.....
1485 ele ayaga düşüp yalvardılar
Kurşu divan baglayuban ţurdilar
iki kuyu kazdi anda şehriyar
tatlu gayet içdi hep şehr ü diyar
bir kayik Dimetokaya ol zeman
1490 göndürür tekfura ol oldı revan
Kaloyan tekfurun oğli geldi hem
Selânike gitdi götrildi 'alem
ana paşa çıkdı istikbal eder
bunlar el opmege isti'cal eder
1495 Türk otuz bin varidi yayan
kurudan tekfura oldılar revan
geldi tekfur öpdi paşanun dizini
Kaloyanile kul etdi kendözin
tacı tekfur oğli başına kodı
1500 kutlu olsun hem ana paşa dedi
Selâniki dahi teslim etdiler
dönüben tekfur ü paşa gitdiler
gemiler derya yüzince gitdiler
pes ki Siröz yolın anlar tutdılar
1505 hazret-i paşa Hiristodan gider
tağ u taşı at ayakları dider
bile tekfur oğlıyile bendevar
paşa hidmetinde kıldılar karar

www.dacoromanica.ro

Oldı paşa çun Hiristodan revan
bunda açıldı yine bir das'tan

Karşu çıkdı Sirözun tekfuru hem
çok konukluk kıldı el öpdügi dem
anları kesip haraca 'azm eder
Zihna yolını ţutup andan gider
Zihnadan dahi harac istedi ol
hidmet etdi anda begler geldi bol
anları dahi haraca kediler
anda Islamun kılıcın aşdılar
ulu şehridi Hiristo çok eri
anda uğraş eyledi hayli ceri
kıldı paşa anları zir ü zeber
kal'eye koydı sıyup ol nam' ver
dedi paşa: "her ki severse beni
anda germe var yıka cümle ani"
bir ulu gemrmeydi yikd urde temam
geçdı andan kıldı hasma intikam
anda bi-hadd getürür küffar' mal
dediler: "ko bizi git var malı al"
çün Hiristonun öninden göşdiler
bir ulu şehr üzerine düşdiler
adı Eskya ulu şehir ol meger
anda kâfirden yaraklu bi-hadd er
şehr içinden çıkdı leşker bi-kiyas
gök demür geymiş görür paşeyi nas
bağa girmiş yalunuz paşa bakar
at üzer gerçi kâfirler çıkar
ara yere aldı paşayı bulur
bağ içi yalın kılıçile ţolar
çıkdı bir kâfir ana divar aşar
çok 'adu varınca paşaya üşer
karşudan birisi okile urur
cümle kâfir karşudan anı görür

www.dacoromanica.ro

beş yüz er vardı sınup döndürür
sonra erişdi guzat anı görür
şekir halkı çıkdı zari kıldılar
çün anı paşayidügin bildiler
yer öpüben cümle turdı ţapuya
armağanlar getürürler kapuya
'az 'm paşa Buruya andan eder
iki tekfur iki yanında gider
geçeriken yolca bunlar bi-günah
Burudan sökmişler ana yok sipah
dedi:"tekfur oglını rı dögdiler
Türke tapdun' deyü bana sögdiler"
Buruya çıkdı gemiler nagahvar
hükm eder paşa kılurlar 'tar' zar
kanlı üstinde nice ev etdiler
burc' dibince çeküp iletdiler
bagacup derler ani tekfur eder
burc bibine iterler ol gider
deldiler şehri künlüngile çeri
taş atuban hiç' kayurmaz biri
bağacuya zift ü katran etdiler
içine kızgun demüri yetdiler
bağacup yandı çıkar taşra guzat
tanladı paşa bular buldı necat
öyleyin kâfir bunaldı der aman
ok atıldı şehre zira bi-keran
oldı ol yer dahi tekfurun temam
el öperler oldı cümle şad u gam
bir bahadır Sırf elinde varidi
Mumcila adi kati cebbaridi
dört bin yer çekdi paşaya gelür
leşkeri el bağlayup tapu kılur
öpdi paşayile tekfurun elin
hidmete ol ejdeha bağlar belin

www.dacoromanica.ro

kim görürse anı valih oldular
heybetine cümle hayran kaldılar
kaddiiken er boyunca varidi
anı kim görse sanur menar idi
Tür'k ţonim ana paşa geydürür
leşekerle anı oile uydurur
gemiler andan Merice girdiler
çikuban Dimetokaya erdiler
anda Gümulcüneye paşa çıkar
çıkdı leşker sey'ldür sankim akar
Mumcila ata binübeu depdi at
bile anunla hücum etdi guzat
keybetine kaldılar anun ţana
kâfir ürker kimse gelemez ana
çagrışuban dedi kâfir: "el-aman"
Mumcılaya el salar şah-i cihan
çağirur paşa dedi: "verdem aman"
dedi:"koğıl anları ey pehlivan"
geldi andan dahi çok mal u kumaş
altun u gümiş ü hem kiymetlü taş
anda deryaya yakın bir şeh'r var
gitdi andan anda vardı şehriyar
Iğrican şehridür ol çıkdı çok er
basdı paşa ardını kıldı zarar
döndi paşa ol çeriye depdi at
has'm sındı bula mı andan necat
payesi krildı kim(i) oldı esir
elli tonlu at alur anda emir
Sırf u Bulgar ellerine girdiler
çok sığır ü yund u koyun sürdiler
götürürlercarpa bugday bi-keran
Dimetokaya getürdiler revan
Kaloyan Istanbula oldı revan
verdi destur ana ol şah-i cihan

www.dacoromanica.ro

gitdi tekfurile paşa akına
atlu u yayan iraga yakına
Pişrev beg yolda dünyadan gider
döndi paşa geldi anı defn eder
kıldı paşa anun içün katı yas
kara geydi anun içün cümle nas
anda fevt oldi yasakçısi bile
zi sa'adet Hak yolında kim öle
sinleleri yapilupdur taşile
yağrulup toprakları göz yaşile
gitdi bölük bölük oluban guzat
üşdi paşa üç kişiyle depdi at
biri Ilyas beg Ehad begdür biri
hem Ehad beg oğlı leşker serveri
bir ulu toz kopdı karşu nagahan
leşker erişdi bulara bi-keran
kanlılar arpa buğday u ţaru
altı bin er bile çalınur boru
geldi paşa yanına otuz kişi
bu kadar dur anda ancak yoldaşı
dedi paşa: "kaçsavuz bunlar yeter
at ayağında cemi'umuz ţiter
eyü adile savaşda ölelüm
cümlemüz bunda şehadet bulalum"
der Ehad beg: "isterdük bu güni
Hak bu gün bititdi işbu dügüni"
çekdi kılıç cümle bunlar yüridi
turduği arada kâfir kuridi
tapu kıldi cümle geldi ol çeri
yer öper paşa öninde her biri
dediler:"sana kuluz ey şehriyar
bizi kırma eylemegil kar ü zar"
tana batdı gören anda ol işi
otuz ere tapdı altı bin kişi

www.dacoromanica.ro

ol azuk Istanbula kılmışdı' azm
Dimetokada varup kılmadi rezm
gitdi destur oldı ol altı bin er
Kulubaya erdi gaziler meger
anun elin cümleyağma etdiler
yikuban yakup dönüben gitdiler
çıkdi Dimitokaya nagah bular
'alemi bir ayda kıldı tar u mar
dediler kim:"tonusar Meriç katı
Rum elinün ayrışısar akını"
andı paşa dahi hem kardaşların
yeduği nan ü nemek yoldaşların
geldi tekfur ilerü eyledi ah:
"benümle ol bu kış ey padişah
kış yarağın her ne kim vardur kılam
ben senün kapunda biçare kulam
çun bu kış kılmaya sen bunda karar
beni kâfir çıkup eder tar u mar
sen eğer gitsen beni al bile git
varam Izmire evümle himmet et"
Pes Ehad Subaşıyle Ilyas'beg
gider oldı kaldı ol şah-i dilir
Göndürür bu iki subaşiyi ol
ağlaşuban gitdi anlar dutdı yol
cümle leşker gitdi vü cümle gemi
kaldı ancak bin yarar er ademi
aldılar mal u kumaşın gitdiler
nagahan Ayasoluğa yetdiler
Hızır beg çun kaldı paşayı bilür
bu ikiye dürlü mihnetler kılur
dedi: "kani kardaşumuz nitdünüz
siz koyup kâfir eline gitdünüz"

www.dacoromanica.ro

dediler kim:" biz kulunuz ol padişah
bizi ol göndürdi ol gösterdi rah
elümüzden gelmez eylemek 'inad
gücile kendüden etdi bizi yad"
bu yanada paşa oturur
cümle sevdasyi başından götürür
Zagora ovasına vardı çeri
urdu garet kıldı yakdı ol yeri
atlarnı çayira salmış idi
Dimetokada bular kalmışidi
Edirneden (Edrineden) nagahan erdi çeri
toz göge çıkdı dider leşker yeri
ne kadar sahrada buldısa tavar
sürdü gitdi vü toparladı bular
urdılar hem Dimetoka dek elin
üzdiler tekfurun anunla belin
yügürüp paşa depinüp çapınur
buldı bir at bindi aha depinür
yetdi ardından yalunuz leşkere
anı görup döndi leşker yeksere
çün yalunuz anda yetdi ol dilir
dinle netdi ol bahadır la-nazır
hamle kıldı çun ana cümle çeri
tutuban yoğun sünüler her biri
ol yegirmi sünüye sünü urup
sındı sünüsi kılıç çekdi turup
cümle kâfir erişüp urdı sünü
dönmedi ol ţurdi gerüp üzenü
çaldı kesdi üç sününün ağacin
bir sününün dahi yalmanı ucın
bir atun boynın çalar yıkıldı ol
oldı sünüyile kılıç sağ u sol
at yıkıldı çaldı ıissın öldürür
yavuz etdügini ana bildürür

www.dacoromanica.ro

nagahan paşanun erdi bin eri
yayan olup ok atarlar her biri
Edrine tekfuru geldi ilerü
depdi atın durdi ol leşker gerü
sunuban paşa anı atdan kopar
kalkan edindi anı ol şehriyar
depinür ol leşker anı almaga
ta komayalar başını çalmağa
kâfire ok urdılar döndi kaçar
atlar meoru olup sankim uçar
yere urup anı paşa öldürür
zar ü efgan Edrineyi ţoldurur
kova kıra gitdiler hem on bin er
küh u sahra toldi gövde sertaser
kimi on tutdı kimi beş kâfri
kimi öldürür kimi ţutar diri
çıkdi tekfur anda paşayi görür
on iki er vardi yanında ţurur
çok du'alar kıldı okur aferin
varuban hem gördi ol ugraş yerin
gördi tekfur anda hurd olmış idi
küh u sahra gövdeler ţomışidi
dedi:"tekfurı budur Edrinenün
va'desi toprağı bundaymiş bunun"
anıtekfur idügin çünkim bilür
ağladi paşa katı nevha kılur
anı tabuta koyuban satdılar
on bin altuna bahaya satdılar
dedi: "budur 'akibet 'alem işi
bu ecel zarbını içer her kişi
şah eger kulu eger bay ü geday
cümle fanidür gider bay ü hüday"
geldi paşa şehre tekfurile çün
bir ulu sohbet kurıldı san dügün

www.dacoromanica.ro

evine paşayı da'vet eyledi
hassatan evinde sohbet eyledi
dedi: "paşa bana gelsün hasteyim
derdüme andan deva ben isteyim"
geldi paşa geoe tekfur evine
ta ki yerinmeye göre sevine
gördi bezenmişidi hasr ü seray
cennete dönmişidi ol hub'cay
varidi üç kızlararı huri misal
ţonları baştan ayağa zer ü mal
ol kızın üçi murassa' poş'dur
anları görenün işi hoş'dur
cümle gegler kızları anda temam
huriler gibi cenan kılmış makam
Des'pina bir kız adı ol nigâr
hüsnile görmedi mislin ruzgâr
çünki tekfur eyledi 'arz anları
her biri tende komazdı canları
kaldurup başın etmez iltifat
baş aşağa eylemiş şah-i guzat
dedi tekfur: "ey hudavend-i cihan
ben kemine kul sana sen bana han
mal u başum oğlum u kızum senün
bu cihanda ne ki var bizüm senün
işbu üç kızdan birini al sana"
gördi paşa bunları kaldı tana
utanup döndi otağına gider
kardaşı tekfurı ol numid eder
geldi bir kâfir dedi: "ey şehriyar
al kızın tekfuri kılma şer'msar
ol zeman paşa dedi ol kâfire
"kardaşa ne vec'h kişi vere
kardaşum tekfur'dur kızı kızum
dinümüzde yokdurur işbu bizüm".
.....

www.dacoromanica.ro

Hoge Selamdan işidildi bu söz
yaza kâtip nakl eder ol yüze yüz
Çıkdugı Izmire bundadur firenk
aldı limonun hirsarın kıldı cenk
Dinle ne vechile dür bu das'tan
evvel-ahir şerh eyden ey dostan
çünki paşa yıkdı kâfir ellerin
mal u başın aldı üzdi bellerin
cümle kâfirden elinde taht u tac
Kara Deryaya u Ak Deryaya ol
çok gazalar eyleyüp çok aşdı yol
aldı deryadan bir aylık yol temam
urdı kim tapmadısa ol nik'nam
Arnavud u Rum u Bulgar u Firenk
ittifak etdi derilüp kıla cenk
vardı Baposa bular feryad eder
her ne paşa etdise anlar yad eder
pes Babos buyurdı kim cem' ola mal
kıla paşayi bular ta payimal
her bir iklimə Babos hükm eyledi
"din yoluna çalışun" der söyledi
bin filuri kim verdi kimi yüz
kimi beş yüz kimi elli kim‹i› otuz
todururlar çok hazayyin mal ü genc
ta ki vereler paşaya dirlü renc
çok' zirh hem kalkan u çukaă ışık
düzdiler bi-hadd oluban müttefik
hem kılıçlar harbeler hem gürdeler
düzdiler bunlar çeri etmek diler
düzdiler hem çanralar hem zenberek
ok u yaylar bile kıldılar tufek
yonılar kadırgalar çok erişür
savaş alatın düzenler dürüşür

www.dacoromanica.ro

yarağ eylediler üç yıl on bir ay
çun temam oldı çalındı kus u nay
gemilere yoğidi a'dad u hadd
kimse kilmamış kıtab içinde hadd
şal Mese Marti ki ţutgun idi ol
çünki tekfur öldi nagah buldı yol
Babosa vardı çeriye oldı baş
diler ol paşayile kıla savaş
bir bahadır varidi Batras adı
baş olur hem Babos ana: "var" dedi
hem Mese Piri dahi baş etdiler
derilüp bi-had çeriler gitdiler
her ne adaya kim erişdi çeri
bile gönülerdi ol ada eri
cem' her millet olur efrenğile
kimi hoşlugile kimi rencile
Dimetokadan verilidi haber
kardaşı tekfur' dur kim kopdı şer
bildi paşa kim gelür çokluk firenk
içleri kim ţolu tışlaridi cenk
görinür bu sözdenken nagah gemi
toldurup avaz-i gavga 'alemi
gemilerin kimisidi Rodosun
kimi Babosun kimi Iğribosun
bırağup lenger kamusı çekdi saf
Hak te'ala bunları kıla telef
vertibir üç okı Batraş-i la'in
hazret-i paşaya ţolu kibr ü kin
dedi: "sana ururam üç okları
hem senünle öldürem ben çokları
bu dahi üç kesme gönderdi ana
dedi ana: "buyise kasdun bana
işbu üç kesmeyle üçünüz uram
Hak buyuyursa ben sizi basam kiram"

www.dacoromanica.ro

mir-i Dündar ana dedi ol zeman
"leşkerümüz yok bizüm ey kam'ram
iste kim kardaşlarun vere çeri
gele Tireyle Ayasoluğ eri"
kakıdı ol söze paşa-i cihan
kimse da'vet eylemedi ol zeman
lenger üzre gece yatdı çun'adu
subhdem yüridi çalındı boru
cümle limon kal'esine erişüp
anı almak dilediler dürüşüp
çıkdı paşa kal'eden çun sub'hdem
borular öter götürildi 'alem
göke çıkmışdi iki leşker üni
sanasan kopdı kiyamet ol güni
atılır çat çat edüp bi-had tüfek
sanki yağmur çanrayile semberek...

www.dacoromanica.ro

VI
KIVAMÎ

Viaţa cronicarului turc poreclit Kivam ed-din, Yusuf sau Kasim (?), din secolul al XV-lea, este foarte puţin cunoscută.Se poate spune că a fost cărturar (molla, kadi, ulema) şi o bună parte din viaţa sa şi-a petrecut-o palatele lui Mehmed al II-lea, din Adrianopol şi Istanbul. In calitatea sa de palatin (sarayli)a participat în diverse expediţii ale acestui sultan, dintre care una împotriva Ţării Româneşti (1462) şi două împotriva Moldovei lui Ştefan cel Mare (1476). De asemenea a participat la campania sultanului Baiazid al II-lea împotriva Moldovei, care se încheie cu cucerirea cetăţilor moldoveneşti Chilia şi Cetatea-Albă sau Akkerman. Se poate spune că "Scrisoarea de cucerire"(Fetihname) a celor două cetăţi, în vara anului 1484(889 H.), au fost redactate de Kivamî. Aceasta procedează elegia (kaside), imnul de laudă (medh) şi epilogul consacrat personalităţii şi cuceririlor sultanului Baiazid al II-lea.

Fiind la o vîrstă înaintată, se poate spune că Kivamî a murit pe la finele anului 1488 sau pe la începutul celui următor. Nu este exclus să fie aceeasi persoană cu defterdarul Kivamî ed-din Kasim, care după cum s-a dovedit documentar[1] , între 1478-1511 era în viaţă.

Acum 5o de ani, F.Babinger i-a pus în discuţia pe cei

---

1. Cf.M.Tayyib Gökbilgin,XV-XVI.Asırlarda Edirne ve Paşa livası.Vakıflar - mülkeler - mukataalar (Adrianopolul în secolul al XV-XVI-lea şi sangeacul Paşei.Fundaţii pioase, proprietăţi şi arenzi),Istanbul 1952,p.93,95,99,1o6, 1o7 şi 32o. Şi aici sînt două personaje,din care unul trebuie să fie Kasim Kivamî, căci slujba unuia între 1478-1511 pare a fi lungă.

www.dacoromanica.ro

doi Kivamii, Yusuf şi Kasım[2], fără însă a ajunge la o concluzie certă.

Kıvamî este autorul unei cronici turceşti intitulată Fetihname-i sultan Mehmed (Cartea cuceririlor sultanului Mehmed), dedicată sultanului Baiazid al II-lea după cucerirea cetăţii moldoveneşti Akkerman. In cuprinsul lucrării are un titlu mult mai lung: Tevarih-i sultan Mehmed bin Murad han m'a zikr sultanat-i sultan esselatin Bayazid han hullede-i hilafethu (Istoriile sultanului Mehmed, fiul lui Murad han, împreună cu descrierea domniei sultanului sultanilor Bayazid han, domnia să-i fie veşnică), care reflectă adevăratul conţinut al cronicii. Această cronică, în proză şi versuri, se păstrează astăzi într-un manuscris unic, avînd o istorie încurcată.

In concluzie, cronica lui Kivamî este un izvor preţios, edit, dar încă nefolosit, atît pentru domnia sultanului Mehmed al II-lea (1444-1481), cît şi pentru primii opt ani din domnia fiului şi urmaşului său Baiazid al II-lea. Această operă nefiind accesibilă colecţiei noastre de Cronici turceşti privind istoria ţărilor române (Buc.1966, vol.I), am ţinut ca cel puţin în această crestomaţie să dau două fragmente importante: Expediţia sultanului Mehmed al II-lea împotriva Albaniei, la Şcodra (1483), şi Campania lui Bayazid al II-lea asupra Moldovei (1484).

Fragmentele traduse se bazează pe ediţia facsimilată a lui Franz Babinger.

Bibliografie: Fahir Iz, Eski Türk Edebiyatında Nesir..., Istanbul, 1964, p.545-550; Războieni. Cinci sute de ani de la Campania din 1476, Buc.1977, p.264-273 m6o

2. Cf. Franz Babiger, GOW, p.45 şi urm.

www.dacoromanica.ro

Kıvamî: Fetihname-i sultan Mehmed. Mss. Nat. Bibliothek, Berlin, nr.1975, 4°, 160 fol., ed. Franz Babinger, Istanbul, 1955, VIII + 322 p; Arh.St.Buc. Microfilme (Turcia), rola 61, cadre 1-162.

Expediţia lui Mehmed al II-lea împotriva Scodrei din Albania (Işkodra seferi).

255 Atunci cînd sultanul lumii islamice[1] şi-a tîrît oastea, strălucitor şi puternic ca soarele lumii, beyul şi-a încălecat leul său şi a venit, cu noroc şi fericire, şi s-a aşezat deasupra cetăţii Iskenderiyye[2]; inimile oastei islamice s-au bucurat. Dar în sufletele ghiaurilor cei blestemaţi a căzut foc. Sultanul a poruncit, şi îndată au început s-o bată din fiecare parte cu tunurile, aşa încît au bătut cetatea cu înverşunare. Zi de zi, războiul şi lupta, bătălia şi ciocnirea au început din ambele tabere să fie mai mari. De asemenea
256 au făcut breşe (kedükler) din loc în loc. Deodată, într-o dimineaţă, a venit în mintea oastei islamice: "să simulăm un iureş şi să vedem la ce rezultat vom ajunge, şi dacă este posibil să luăm cetatea". Indată, oastea musulmană s-a adunat iarăşi, beii şi spahiii descălecînd de pe cai au devenit pedeştri. Şi-au îmbrăcat platoşele şi armurile, şi-au pus pe cap coifurile şi-au vînturat săbiile goale, şi-au riscat ca-

---

1. Adică Mehmed al II-lea: 1444-1445, 1451-1481.
2. "Alexandria" din Albania, aici Şkodra, Scutari (gr.), cf. Pitcher, op.cit., p. 155 III.

www.dacoromanica.ro

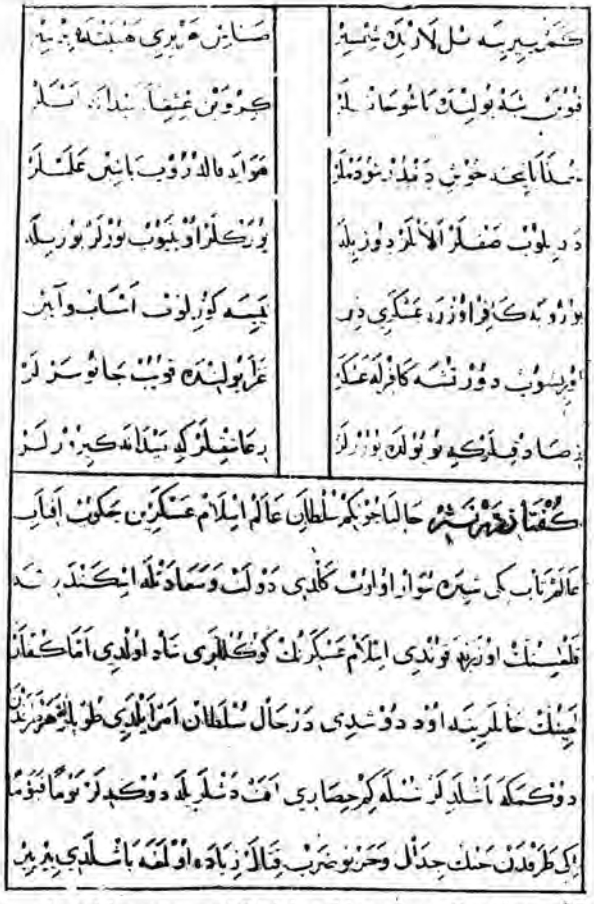

Facs. VI. - Asedierea cetăţii albaneze Scodra (Iskenderiyye) de către sultanul Mehmed al II-lea "Cuceritorul" (1477).

Kıvâmî, Fetihnâme-i sultan Mehmed han, ms. Bibl.Berlin,nr.1975, ed. Fr. Babinger, Istanbul - 1955, p. 255.

www.dacoromanica.ro

petele şi sufletele pentru padişahul lumii. Apoi, iarăşi, au fost desfăşurate steagurile mari aurite, iarăşi tobele mari au bătut şi ţimbalele au sunat; iarăşi din toate părţile rîndurile au fost înşirate şi alaiurile au fost aranjate. Deodată, dintr-o parte, au început să ţipe cu toţii: "Allah, Allah, Allah". De asemenea, şi-au pus în gînd să facă iureşuri asupra cetăţii din dragoste pentru Allah. Tunurile producătoare de foc, puştile şi arcurile trăgeau ca ploaia din toate părţile ca o vijelie. Apoi, iarăşi au început să tragă îngrozitor de la mijloc din tunuri, din tunurile darbzen[3] pline de focuri, ca nişte braţe de flăcări; iarăşi <trăgeau> din toate părţile cu dinţii încleştaţi, iarăşi fluturau în mîini săbii goale, iarăşi plămîni fripţi, iarăşi în cîmpul de bătălie o sută de mii de suflete şi capete, pentru un obol (bir pul), au dat atac asupra ghiaurilor cei blestemaţi. Dar au văzut că nu este nici o putinţă de a pătrunde în cetate prin breşe (gedüklerden). Deşi au făcut atîtea şi atîtea eforturi, totuşi n-au avut nici o victorie pe calea cuceririi <cetăţii>. Iarăşi dintr-o inimă prietenească i s-a arătat oastei
257 islamice o licărire de mîngîiere şi speranţă.

---

3. Zarbazen to.(darbzen,rom),tun de calibru mic, folosit în vechea armată otomană.Fiind uşoare (cca.5o-loo dirhem), două darbzenuri se puteau transporta pe un cal, aruncau bombarde de cîte o jumătate de oca.

www.dacoromanica.ro

Iarăşi, din castelul măreţiei (kaşr-i calâliden), s-a înfăţişat frumuseţea consolatoare, captivatoare de adevăr. In acel iureş, pentru şahul lumii[4], au căzut la pământ mulţi viteji. Şi-au predat sufletul, ajungînd la capătul eroismului de martiri. In cele din urmă, oastea musulmană a slăbit. S-au întors. Trişti, mîhniţi şi abătuţi, fiecare stăpîn de cort (cadırlu) a venit în cortul său. Aceasta fiind situaţia, ghiaurii şi păgînii (müşrikin) s-au bucurat din porunca lui Allah. Fără îndoială, la un moment dat, hatîrul luminos al sultanului s-a împrăştiat. Dar iarăşi a poruncit zicînd: "cetatea se poate bate cu pietre nenorocite, aşa că beyii şi kedükliii[5] pot să-şi aştepte fieful. Fiecare să fie din nou pregătit din timp. Mai este necesar încă un iureş. Dacă aceasta este din îndrumarea lui Allah cel drept şi cel preaînalt, vom cuceri-o". Şi toţi beiyii s-au supus iarăşi poruncii sale, fiecare a stat la locul său. Şi gedükliii ca şi mai înainte au fost în slujba lor. Multe zile au bătut cetatea din toate părţile, cu dinţii încleştaţi, pe care au dărîmat-o. Deodată, într-o dimineaţă, a anului 883, în a 21-a zi a lui rebi <?>[6], într-o zi de luni,

---

4. Epitet pentru sultanul Mehmed al II-lea.
5. Kedükli, categorie de slujbaşi la palatul sultanului, care comanda oştaşi; feudal. Cf. M. Sertoğlu, op. cit., p. 113-114.
6. In caz dacă este rebi I 883 = 22 iunie 1478, rebi II era peste o lună.

www.dacoromanica.ro

oastea musulmană s-a agitat ca marea şi a atacat cetatea din toate părţile. De astă-dată şi-au lăsat, cu sinceritate sufletele pe cîm-
258-259 pul de luptă, s-au sacrificat pentru şahul lumii... <Nazim-versuri>.

260 In acest ultim iureş, fiindcă mulţi gazii şi-au întins feţele la pămînt pentru sultanul lumii, ei au murit ca eroi martiri. Iarăşi Allah, cel preaînalt şi preadrept, a acordat gaziilor oastei musulmane ziua martirajului (şehadet ruzu). El însuşi şi-a arătat din bunăvoinţa sa desăvîrşită generozitatea acestui tablou. <Acestea> pe prietenii săi i-a întristat, iar pe duşmanii săi i-a bucurat. Fără îndoială că fiecare lucru este de la acesta <Allah>. El este unic, veşnic şi liber în faptele sale. In stăpînirea sa nu este nici un asociat şi nici un sfetnic (veziri yok). Acţiunile sale sînt de la natură, lumea este a sa.

Desigur, Allah iarăşi nu le-a permis să se retragă cu toate că au depus atîtea eforturi
261 şi sforţări, din suflet şi din inimă, pe calea cuceririi <cetăţii>, totuşi n-au avut nici o victorie. In sfîrşit, sultanul a ţinut sfat cu vizirii săi. Au ajuns la aceea încît au spus: "Să facem aşa după cum este halul său, să vedem care sînt fortăreţele din jurul său. Să sperăm că, cu ajutorul şi grija lui Allah, le vom cuceri pe acestea, să le aducem sub stăpînirea noastră. In sfîrşit, trebuie să se ia o măsură şi pentru aceasta. De asemenea şi această <fortăreaţă Şcodra>, dacă este porunca lui Allah, va fi şi ea a noastră". Indată a poruncit vizi-

www.dacoromanica.ro

rului timpului (asef uz-zeman),orînduitorul lumii, căpeteniei gaziilor, lui Davud paşa[7], zicîndu-i că "la capătul lacului era o fortăreaţă vestită cu numele de Yabîk[8], să se meargă asupra aceleea cu beyii Rumeliei şi să o asedieze cu o ploaie de pietre. Să depună eforturi din suflet şi din inimă. Astfel încît,dacă Allah cel preaînalt şi glorios me va ajuta are să fie cucerită".

Davud paşa, la rîndul său, s-a supus poruncii sultanului lumii, s-a închinat în faţa sultanului lumii, încingîndu-şi din suflet brîul vitejiei. Cu toţi beyii Rumeliei şi cu toate uneltele de luptă şi cu arme de atac şi tot ce era înregistrat<a trecut la faptă>.De asemenea, a mers şi împotriva fortăreţei aceea numită Yabık. Intr-o dimineaţă, deodată, a apărut din părţile răsăritului soarele şi întunericul nopţii a dispărut de pe faţa lumii.Lumea s-a umplut de lumină, inimile au venit la loc,
262 Davud paşa a venit şi el asupra cetăţii, şi iarăşi, potrivit cu obiceiul, a poruncit beylor. Fiecăruia i-a arătat locul. Au ajuns şi au împconjurat fortăreaţa. S-au aşezat unii după alţii, fiecare la locul său, din loc în loc şi-au îndreptat tunurile<asupra cetăţii>. După ce au poruncit acestea, căpeteniile credinţei au spus că "spre a aduce lumina lui Allah asupra sulta-

---

7. Davud paşa, albanez de origine, mare vizir: 1483-1496.

8. Yabık (?), poate Balık (?), Papuk (?).

www.dacoromanica.ro

nului Mehmed gaziul, să fie trimis cineva la fortăreaţă cu pepeni (harbuz) semănaţi <de ei>, spre a vedea întărirea duşmanului, şi care să fie vizitat de ghiaurii din cetate". Şi aşa, l-au trimis pe unul în cetate ! Indată ce ghiaurii şi păgînii l-au văzut pe acesta, minţile lor au dispărut. Au văzut şi s-au gîndit că: "în caz dacă nu ne vom astîmpăra şi ne vom război mereu cu aceia <turcii>, ei ne vor omorî cu pietrele nenorocirii. Este de preferat ca îndată să cerem iertare (aman), căci viaţa este mai bună decît moartea. Este mai bine să vedem lumea încă cîteva zile". Fără îndoială, au cerut aman. Au dus <cheile şi> lacătul cetăţii la picioarele lui Davud paşa. Au spus: "Atît noi cît şi cetatea sîntem ai sultanului lumii" şi au mai zis: "la tot ce este poruncă împărătească ne-am supus". Şi iarăşi, din inima lui Allah a avut loc binecuvîntarea veşnică asupra oastei islamice. Deodată au repezit soli (kasıdler) la ordia împărătească a sultanului lumii. Au venit şi au dat de ştire zicînd: "cetatea Yabık s-a cucerit". Sultanul lumii s-a bucurat şi a zis: "Allah să fie lăudat, bunătatea şi favoarea sa este călăuza noastră". Iarăşi după inima lui Allah şi această cucerire a reuşit. Inimile tuturor oştilor musulmane
263 s-au bucurat. Acum, după aceasta, şahul lumii a poruncit beylor Anatoliei şi oastei de poartă (kapu halkına)[9] zicîndu-le: "Aceştia să mai

9. Oastea permanentă, ogeacul ieniceresc.

www.dacoromanica.ro

plece la o cetate care se găseşte într-o stîncă din apropierea Iskenderyyei, care a fost vestită, cu numele de Dragaz (Dragos)[10], să împresoare şi cetatea aceea. Să aşeze tunuri din toate părţile şi s-o bată, avem speranţa că cu ajutorul lui Allah, dacă cucerirea va reuşi, s-o stăpîniţi". Toţi beyii supunîndu-se poruncii < sultanului > au plecat. Şi au împresurat şi această cetate, şi au aşezat tunurile şi au bătut-o mai multe zile cu pietrele nenorocirii. In cele din urmă, într-o zi, pe timp de dimineaţă, s-a deschis în grădina trandafirie a bolţii cereşti un trandafir din a cărui culoare s-a luminat faţa lumii, oastea musulmană s-a frămîntat, s-a entuziasmat şi a luat măsuri chibzuite pentru aranjarea uneltelor de luptă şi a armelor de atac, tot ce era necesar tuturor beyilor lor. Iarăşi au înălţat steagurile aurite, iarăşi au început să vînture în mîini săbiile scoase. Dintr-o parte au dat atac asupra cetăţii, au mers împotriva ghiaurilor şi păgînilor. Şi au început din nou să cadă din toate părţile ca o ploaie din tunuri, puşti şi zemberekuri[11]. Iarăşi au înălţat cu toţii ţipătul mahomedan, au umplut din nou toată lumea cu ţipetele: Allah, Allah, Allah ! Ghiaurii şi păgînii au spus "oare cum să nu luăm în seamă poruncile lui Allah", au
264 văzut că evenimentele s-au întîmplat altfel.

---

10. In greceşte "capră", adică se puteau căţăra acolo numai caprele.
11. Un fel de resort pentru aruncare de pietre; catapultă. (cf.mai sus).

www.dacoromanica.ro

A căzut foc în sufletele lor. Indată, oastea musulmană a fost aşezată în toate părţile cetăţii cu săbiile scoase[12]. Toate căpeteniile ghiaure ale ţării au fost trecute prin sabie ca nişte castraveţi. Au luat în captivitate familiile lor. Iarăşi oastea musulmană, s-a îmbogăţit cu avuţii de pradă şi iarăşi au dat de ştire sultanului lumii zicîndu-i:"Allah cel glorios şi cel preaînalt ne-a mai înlesnit şi cucerirea acesteia". Sultanul lumii, de asemenea, a găsit că-i bună această cucerire din inima lui Allah. S-a bucurat foarte mult din <tot> sufletul său. A spus că: "Allah să fie lăudat, victoria cuceririi a fost prietenă cu noi". După aceea, mai era în acea ţară o fortăreaţă pe marginea mării, într-un loc unde era liman[13], vestită, cu numele de Leş (Laş?)[14]. Sultanul lumii a poruncit cu toţi beyii să plece şi dacă este să fie de la Allah, să forţeze cetatea pînă cînd şi această fortăreaţă să fie cucerită. Indată, toţi beyii au plecat cu oastea musulmană. Au mai adus tunuri şi pentru aceasta, pe care au bătut-o cu pietrele rezboirii, au cucerit-o cu lovituri de săbii... <versuri>.

265 Atunci cînd toţi beyii musulmani au plecat cu beyii Rumeliei şi Anatoliei asupra cetăţii Leş de pe marginea acelei mări, ghiaurii păgîni, cînd au văzut măreţia oastei mu-

---

12. In text: "cu sabiile goale".
13. Port, schelă.
14. Leş cf. Alessio apud Pitcher, op.cit., p.159 II.

www.dacoromanica.ro

sulmane, a căzut foc în sufletele lor.N-au putut să ia nici o hotărîre. Indată au aşezat în corăbii familiile, avuţiile şi bogăţiile lor. Si cu mîna lor chiar au dat foc cetăţii şi au plecat pe mare[15]. Oastea islamică, din această parte, aşezase un tun într-un loc apropiat de fortăreaţa de pe marginea mării. După ce l-au umplut <cu bombarde>, fiind gata şi pregătiţi, au rămas <pe loc>. Dar îndată ce ghiaurii s-au aşezat în corăbii, au ieşit din port şi au por-
266 nit <pe mare>. Oastea musulmană a tras cu tunul pregătit în această parte. Deodată piatra bombardă (afet)[16] a ajuns ca un fulger şi a lovit, din plin, corabia ghiaurilor, aşa încît fiecare scîndură a corăbiei era transformată în surcele care pluteau pe suprafaţa mării ca nişte păsări de apă. Ghiaurii păgîni s-au înecat în mare. Oastea musulmană cînd a văzut aceasta, şi-a repezit caii în mare prinzîndu-i pe ghiauri, pe unii i-a făcut prizonieri, pe alţii i-a ucis. A dat un spectacol minunat, ciudat (garib). Iarăşi în lumina minunăţiilor <profetu>lui Muhammed lumea invizibilă rămîne strălucitoare.Iarăşi bunăvoinţa dumnezeiască şi-a arătat binefacerea în toată frumuseţea sa credinţei padişahului, gaziul sultan Mehmed, şi oastei islamice. Au dat de ştire sultanului lumii zicîndu-i: "Iată şi situaţia a-

---

15. Adriatica sau Mediterana.
16. In text: afet taşı, piatră de marmoră de o,5o sau 1 oca (greutate).

www.dacoromanica.ro

cesteia este astfel". Sultanul lumii, la rîndul său, a găsit că-i place şi această cucerire făcută din inima lui Allah. S-a buourat din inimă şi suflet. Deoarece fortăreţele din împrejurimile Iskenderiyyei[17] au fost cucerite, fiecare într-un fel, sultanul lumii s-a întors la tronul stăpînirii sale, după care a făcut sfat cu vizirii săi. In sfîrşit, au luat această măsură ca să se facă două turnuri (burgaz)[18] în partea de jos a lacului care curgea la marginea cetăţii Iskenderiyyei, să taie acest turn ca să nu fie cu putinţă ca ghiaurii din ţara frîncilor (Firekistin)[19] să vină cu corăbiile
267 din largul mării şi să aducă merinde şi ostaşi. Indată s-au apucat de clădit , au muncit multe zile şi le-au terminat. Au aşezat într-însa oaste, arme şi provizii. După aceea au pus acolo pe unii dintre beyii cu sangiacuri multe. Au aşezat acolo mai multe mii de oşti, dintre azapi[20] şi ieniceri, pînă cînd au înconjurat cetatea Iskenderiyye şi au aşteptat <acolo>. Ghiaurii dintr-însa au început să slăbească şi să rămînă neputincioşi. Cucerind-o şi pe aceasta, vestea a fost adusă la tronul stăpînirii. In sfîrşit, după ce au făcut toate acestea, însuşi sultanul lumii s-a retras de lîngă cetatea Iskenderiyye cu oastea sa cuceritoare de ţări şi cu beyii săi, podoaba ţării, şi cu oastea sa de poartă, întorcîndu-se la tronul său. Dar chiar

---

17. Iskenderiyye-Alexandria (în Egipt), aici Skodra albaneză.
18. Burgaz înseamnă şi fortăreaţă.
19. Firenkistan - aici Veneţia.
20. In text: azeb, oastea pedestră sau de marină, rom. azap (cf. mai sus).

www.dacoromanica.ro

înainte de a ajunge, în apropiere de oraşul Kostantiniyye[21], au venit pe urmele sale solii din ţara Veneţiei (Firenkistandan), care au adus diverse daruri.<Aceştia> au predat la ţărîna de la picioarele sultanului lumii cetatea Iskenderiyyei încă cu multe fortăreţe şi şi-au cerut iertare.<Ei> au cerut aman de la sabia şahului lumii aruncătoare de scîntei. Toată "ţara frîncilor" (Firenkistan) s-a supus poruncii gaziului Mehmed han. Ghiaurii, din prudenţă, au apelat la lumina islamului.

269-298 <După descrierea morţii sultanului Mehmed al II-lea , a luptei dintre fiii săi, Baiazid şi Gem sultan, în proză şi versuri, urmează>:

299 ... Luptele turcilor cu ungurii

...Blestematul acela de ungur (üngürüs), duşmanul credinţei<islamice>şi oastea sa de diavoli, încă de mai înainte pricinuiau mereu răutăţi ţinuturilor învecinate.<Ungurii>treceau mereu în ţările islamice şi săvîrşeau acte necuviincioase. Desigur,pentru asigurarea liniştei şi înlăturarea tulburării de la graniţă (yacuc), şahul lumii a poruncit ca beyii de Anatoli<a> şi Rumeli<a> să se adune cu oştile lor, şi să meargă la fortăreţele pe care le făceau pe marginea mării, în apropiere de Semendire[22]. Aşa încît

---

21. Denumire dată cetăţii Constantinopol de către arabi.

22. Smenderevo, oraş şi cetate în R.F.S. Jugoslavia, în apropiere de Belgrad.

www.dacoromanica.ro

să nu fie cu putinţă ca blestematul de ungur să treacă încoace. <In timp ce> însuşi sultanul lumii a ieşit cu noroc şi fericire şi s-a retras în tabăra de vărat (yaylağa), potrivit cu înalta poruncă necesară, beyii Anatoliei şi Rumeliei au plecat <acolo şi> au făcut fortăreţe pe marginea Dunării. După ce au pus temelia unui zid mare ca acela al lui Iskender[23] bey, s-au întors, au venit şi s-au închinat la ţărîna de la picioarul sultanului lumii. După aceasta, dorinţa arzătoare a şahului lumii a fost pregătirea unui război "sfînt" (gaza), într-una din părţi, pentru cauza lui Allah. N-a păstrat în inima sa luminată nici o hotărîre, a ţinut sfat şi a discutat mereu şi a ţinut seama de părerile înţelepte şi experienţa vizirilor. <Sultanul> a spus că "lumina soarelui islamic trebuie să se întindă pretutindeni spre a scăpa de întunecimea ţărilor ghiaure". A făcut cunoscut zicînd: "Cu oastea mea cuceritoare de ţări şi cu oamenii ţării
300 mele trebuie să cad asupra unor fortăreţe, şi ţara trebuie s-o lovesc cu sabia mea în mînă şi s-o cuceresc".

Campania împotriva cetăţilor Chilia şi Cetatea Albă

Acum, înţelegerea a fost asupra faptului că în stăpînirea ghiaurului acela, numit

---

23. Zidul lui Alexandru cel Mare.

www.dacoromanica.ro

Mengli Giray Han sefere katılmak üzere II. Bayezid huzurunda

Pl. IX. - Miniatură de N. Osman. Mengli Ghirai, hanul Crimeei, promiţînd sultanului Bayezid II că va participa în expediţia împotriva lui Ştefan cel Mare, vv. Moldovei (1484/889 H.).

Din Hünernâme, ms. orig. în culori, ed. cit., fol. 31

www.dacoromanica.ro

"moldoveanul" (Kara Boğdan)[24], erau două fortăreţe. Una era vestită, cu numele de Chilia (Kili) şi alta era renumită, cu denumirea de Akkerman[25]. Trebuie ca acele fortăreţe să fie aduse la tronul stăpînirii, deoarece acel ghiaur căruia i se spune Kara Boğdan[26] a început să facă multe fapte <contrare> şi nedemne. Ar fi spus şi vorbe deşarte. Chiar pe timpul gaziului sultan Mehmed han, care se odihneşte acum în rai, deşi mîncase din strachina acestuia, totuşi nu se ferise de răutăţi. Fără îndoială că dorinţa şi hotărîrea fericită a sultanului Baiazid han gaziul era de a întreprinde, cu ajutorul lui Allah, atît cît va dăinui credinţa, acea expediţie <în Kara Boğdar>. Scopul său era de a-i cuceri fortăreţele, de a-i prăda, incendia şi ruina ţara sa, de a-i transforma bisericile în moschei, de a le strica şi a aşeza în locul lor mimbere; dorea ca pe celălalt mal al Dunării să facă să se citească rugăciunea musulmană (hutbe)[27], aşa cum se spune în versetul: "Cu ajutorul lui Allah atotstăpînitorul sublim şi marele dăruitor de toate <versuri>.

301-302 ...<Descrierea în versuri a unui sfat (meclis) pentru întreprinderea expediţiei împotriva Moldovei şi cucerirea cetăţii Chilia>.

---

24. Boğdan sau Kara-Boğdan denumire dată Moldovei; aici este vorba de Ştefan cel Mare.
25. Adică Cetatea-Albă.
26. Adică Ştefan cel Mare
27. Predica făcută de un hatip în moschee vinerea, pronunţîndu-se şi numele împăratului.

www.dacoromanica.ro

<Descrierea în proză (nesir).> Acum, sultan-
303 ul Baiazid han gaziul a poruncit ca îndată
să se depună eforturi, din inimă şi suflet,
pentru expediţia împotriva Moldovei. A scris
porunci împărăteşti şi a repezit olăcari (u-
laklar)[28] către beyii din Anatolia şi Rume-
304 lia ca să strîngă oşti şi să fie pregătiţi.
Astfel că să grăbească şi să adune toate
uneltele de luptă şi armele de război,să-
biile strălucitoare şi arourile cu săgeţi,
precum şi toate materialele pentru expedi-
ţie. Apoi, după ce le-au înregistrat (kayd)
să fie pregătiţi < pentru expediţie>.Fără în-
doială că toţi beyii s-au supus înaltei po-
runci şi aşa s-au străduit şi au depus efor-
turi şi au adunat tot ce este necesar şi im-
portant, cum ar fi cai zdraveni, săbii tăioa-
se şi însoţitori tineri care de multe ori
îşi repeziseră săbiile asupra duşmanilor cre-
dinţei, luptători puternici, care trecuseră
prin foc. Oştile Anatoliei şi Rumeliei s-au
adunat în al 889-lea an de la hegira[29] pro-
fetului lumii, al lui Allah... şi padişahul
credinţei < musulmane>, sultanul Baiazid han,
implorînd ajutorul lui Allah, şi-a pus în
gînd şi a îndreptat un război sfînt împotri-
va Kara-Boğdaniei pentru cauza lui Allah,aşa
cum spune versetul < nazım-versuri>...

---

28. Ulak, curier, mesager,stafetă;rom.
olac, cf.I.O.,II,1,p.277.

29. = 30 ian.1484 - 17. ian. 1485.

www.dacoromanica.ro

305 Intîmplarea a făcut ca într-o dimineaţă, bătrîna boltă cerească să ia în mîna sa un pahar (cam) din ţinuturile răsăritene. Apariţia sa a luminat inima populaţiei lumii. Din tristeţea nopţii în beznă, cele două oraşe sfinte (haremein)[30] şi întreg pămîntul a fost cuprins de bucurie. Atunci bolta cereas-
306 că cea albastră a intrat deodată în ceruri. Desigur, datorită acelei superiorităţi, <sultanul> sultanilor lumii, Baiazid han gaziul, Allah să-i prelungească domnia pînă în zilele de apoi, s-a pus în faţa oastei islamice, Allah s-o binecuvinteze, ca o stea călăuzitoare a lumii. Vitejii (gaziler) bucurîndu-se au pornit. Oastea islamului, unii din aripa dreaptă, alţii din flancul stîng, a înaintat ca stelele cereşti trecînd peste rîuri şi a ajuns pînă la acel loc care este marginea apei Dunării. Oastea, după ce s-a aşezat în acea regiune, <sultanul> a poruncit ca să fie pregătite corăbiile. Indată, potrivit cu porunca padişahului, corăbiile au fost pregătite. Oastea islamului s-a străduit multe zile; oastea islamului a trecut pe marginea cealaltă a Dunării, în dar ul-harb. Dar apa Dunării era un fluviu amestecat şi adînc ca marea. Allah să-l mîntuie, din cauza nimfelor şi spiritelor sale, care sînt fără săgeţi şi arcuri şi cu săbii fără teci, se povesteşte că în fiecare an, pe fiecare margine a lui zboară şi se odihnesc mii de suflete. Astfel, în

---

30. Adică Meca şi Medina

www.dacoromanica.ro

zilele răposatului şi defunctului, preafericitului şi eroului martir, sultanul Murad han gaziul ,care se odihneşte în rai, într-o zi, în marele său sfat (meclis) < se vorbi > despre împreunarea Nilului cu Eufratul şi a Tibrului cu Sat've. A fost amintită înţelegerea răposatului Şeyhî în acel sfat. In descrierea acestor ape, povestitorii au exagerat mult, ceea ce spunsese şi Şeyhî[30] zicînd: "Apa Dunării, care se găseşte în vecinătatea noastră, este mai preferabilă decît izvorul paradisului (kevser)[31]." Exagerase despre Dunăre. Răposatul sultan Murad han gaziul a obiectat şi i-a zis lui Şeyhî: "Cum apa Dunării poate fi mai miraculoasă decît izvorul paradisului ?" Răposatul Şeyhî în răspunsul său arătă că pentru gazii a fost recomandat izvorul raiului fiind făcut pentru binefacere. Dar Dunărea însăşi, prin esenţa sa, este o apă pentru gazii. In fiecare an ia capetele a zece mii de turci fără săbii şi fără cuţite, fără să sîngereze. Cînd spuse că "virtutea mare nu este decît în kevser", acest cuvînt a fost găsit plăcut răposatului şi defunctului sultan Murad han gaziul,care se odihneşte în rai,acordîndu-i daruri şi binefaceri. Dar aceasta se întîmplase la

307

30. Yusuf Sinan poreclit Şeyhi (?-1429) poet turc în sec.XIV-XV, are cîteva colecţii de poezii: Divan, Name etc. (cf.Vasfi Mahir Kocatürk, Turk edebıyatı tarihi (Istoria literaturii turceşti), Ankara, 1970, p.207-215).

31. Kevser, sursa delicioasă a paradisului musulman din care se adăpau credincioşii; nectar.

www.dacoromanica.ro

foarte puţini dintre padişahii islamului, care trecînd apa Dunării a trebuit să lupte cu ghiaurul.

Sultanul Baiazid han gaziul, desigur, venind cu noroc, a trecut cu oastea islamului în parţea cealaltă a Dunării înşîngerate (kanlu). A ajuns aşa cum a dorit şi s-a aşezat potrivit cu obiceiul, deoarece se făcuse dimineaţă. A înaintat cu noroc. Moldoveanul (Kara Boğdan)[32], atunci cînd a auzit despre trecerea şahului lumii[33] în partea de dincoace a Dunării, a fugit şi nu şi-a găsit loc unde să-şi vîre <capul>. Dar prin trecerea sultanului lumii a "urinat sînge" de frica săbiei. Fără îndoială, sultanul lumii a înaintat şi a venit mai întîi în faţa vestitei fortăreţe numită Chilia (Kili). Indată, fără să-i dea răgaz, nu i-a permis să-şi deschidă ochii, s-a aşezat lîngă ea şi i-a împconjurat partea dinspre uscat <versuri>...

... <Bucată în proză>. Deoarece acum, căpetenia şahilor lumii, Baiazid han gaziul, a tîrît, cu noroc şi fericire, oastea cuceritoare de ţări, îndreptîndu-se asupra cetăţii Chilia, după ce a venit, s-a aşezat lîngă ea împresurînd-o, a poruncit să se scoată tunurile din corăbii şi să fie aşezate în faţa cetăţii, şi s-o bată cu bombardele. Au dărîmat-o şi au făcut-o una cu pămîntul. A poruncit oastei sale ca să o prade. Musulmanii s-au îmbogăţit cu avuţii de pradă.

32. Adică Ştefan cel Mare

33. Sultanul Mehmed al II-lea.

www.dacoromanica.ro

Spre a fi cucerită < Chilia > cu lovituri de tun şi cu sabie, cu ajutorul grijei lui Allah, desigur, marii emiri şi viziri au luat cele mai chibzuite măsuri pentru luptă. Ei au scos tunurile din corăbii (gemi'lerden), le-au dus şi le-au aşezat din loc în loc, în toate părţile cetăţii. Apoi, au început s-o bată cu bombardele (afet'daş). Timp de mai multe zile[34] au lovit-o < cu tunurile > , s-au luptat şi s-au războit. < Turcii > au făcut ca ghiaurii cei păgîni şi oastea lor blestemată să slăbească foarte mult. Pe cînd stăteau zicînd:"fie astăzi, fie mîine, să facem iureş", s-a găsit leacul ghiaurului.Văzînd că nu este nici o posibilitate de a scăpa de teama săbiei şahului lumii[35], au cerut îndată iertare (aman). S-au supus poruncii padişahului. Toate lucrurile şi familiile lor le-au aşternut la ţărîna de la picioarele şahului lumii. Desigur, căpetenia şahilor lumii, Baiazid han gazi'ul, să aibă califatul şi domnia veşnică din favoarea împărăţiei pînă în ziua de apoi, iertîndu-i, le-a eli-
311 berat toate familiile, cu lucrurile şi avuţiile lor. De asemenea, a făcut ca nici unul dintre ei < moldovenii > să nu sufere vreo pagubă. Astfel a avut loc acea cucerire a cetăţii Chilia din partea gaziului sultan Baiazid han. S-a scris inscripţia că "Şahul Baia-

---

34. De fapt opt zile, între 6-14 iulie 1484, cetatea fiind apărată de pîrcălabii Ivanco şi Maxim.
35. Sultanul Baiazid al II-lea.

www.dacoromanica.ro

zid este cuceritor al Chiliei[36]. Această cucerire a fost foarte bine văzută şi de Allah. <Sultanul> s-a bucurat din suflet şi inimă.

După aceasta, în acea ţară mai era desigur încă o cetate vestită, căreia i se spunea Akkerman[37]. <Sultanul>, de asemenea, pregătindu-se, s-a ocupat şi de cucerirea acesteia. A spus că are de gînd să facă încă o expediţie sfîntă din dragoste pentru Allah. A poruncit, de asemenea, oastei sale să fie gata pregătită. Şi emirii cei mari ai oastei islamice s-au pregătit aşa cum se cuvine. Şahul lumii s-a ridicat deodată, cu noroc şi fericire, din faţa cetăţii Chilia, S-a îndreptat asupra fortăreţei Akkerman.

Bucată în versuri (<u>mazim</u>)...

312-312 Autorul Kıvamî, participant la expediţie, ridică un imn de laudă sultanului Baiazid pentru cucerirea Chiliei şi pornirea sa asupra cetăţii Akkerman şi începerea aşedierii acesteia...[38]

314 ...Bucată în proză. Deoarece, acum, căpetenia şahilor lumii, sultanul Baiazid han gaziul, aşezîndu-se în faţa oştilor islamului, a poruncit ca să vină asupra cetăţii Akkerman, să scoată tunurile din corăbii să le tragă şi să le ducă asupra fortăreţii <Akkerman>, să le aşeze din loc în loc, să dărîme fortăreaţa cu bombardele, să facă breşe <în ziduri> şi, de asemenea, să în-

---

36. Această inscripţie s-a aflat mult timp deasupra porţii acestei cetăţi.
37. Rom.- <u>Cetatea-Albă</u> - din Civs-Alba.
38. Fiind versuri care nu exprimă ceva deosebit, renunţăm la traducerea lor.

Cda. 8/977 Fasc. 10 www.dacoromanica.ro

315 treprindă iureşuri, < au cerut > mai întîi ajutorul grijei lui Allah, şi Allah cel preaglorios şi preaînalt să le arate drumul drept spre calea cuceririi. Supunîndu-se, fără îndoială poruncii şahului lumii, vizirii şi emirii, oastea Anatoliei şi Rumeliei şi oastea de poartă (kapuhalkı) au scos tunurile din corăbii. Tipînd toţi într-un glas:"Allah este unul şi Mahomet profetul său"(tehlil)[39] şi-au instalat < tunurile > din loc în loc în faţa cetăţii. Au bătut fortăreaţa, din toate părţile, cu bombardele. S-au luptat şi s-au războit multe zile[40], dar şanţul ei (handakı) era foarte mare şi abrupt (sarp). De asemenea au început să sape canaluri subterane (lagimlar) şi să-i umple şanţul < cu pămînt şi pietriş > . Desigur, ochiul oastei islamice obosise. Au atacat-o din toate părţile. Ghiaurii cei păgîni, oastea lor de diavoli blestemaţi, din cetate, cu sprijinul lui Allah,au slăbit foarte mult şi au văzut că nu este nici o putinţă de scăpare. Au văzut că treaba s-a îngreuiat. S-au gîndit că viaţa este mai bună decît moartea. De aceea, îndată, chiar în acel

---

39. Sau şehâdet - "simbolul credinţei mahomedane".Nimeni nu putea deveni musulman fără să spună această formulă religioasă.
40. Din alte surse se ştie că Cetatea Albă a fost asediată timp de două săptămîni şi cucerită la 5 aug. 1584 fiind apărată de moldoveni , conduşi de pîrcălabii Gherman şi Oană.

www.dacoromanica.ro

ceas, au cerut aman.S-au supus poruncii sultanului, şahul lumii,gaziului Baiazid han.Au <predat> fortăreaţa, şi-au întins familiile, mărfurile şi avuţiile la ţărîna de la picioarele şahului lumii. Speriindu-se de ascuţişul săbiei strălucitoare a şahului lumii,pentru a-şi salva capetele,s-au hotărît pentru aceasta. Desigur, sultanul Baiazid han gaziul, căpetenia şahilor lumii, şi cu ajutorul lui Allah, credinţa zilei, pe unii dintre ghiaurii ieşiţi din mulţime i-a eliberat împreună cu familiile şi lucrurile şi avuţiile lor, iar pe alţi ghiauri i-a făcut prizonieri[41] , i-a dat oastei islamice şi oastea musulmană s-a îmbogăţit în împărăţia sa. Ei s-au rugat, < bucuroşi de > avuţiile de pradă, pentru continuarea împărăţiei şahului, Baiazid han gaziul. Desigur, şi această cucerire şahul lumii a găsit că este plăcută din partea Domnului. Din suflet şi inimă a mulţumit foarte mult lui Allah. < ...
316-323 Imn de laudă în versuri pentru sultanul Baiazid han şi scrisoarea de biruinţă, scrisă în versuri şi proză de Kivamî >[42]

---

41. In alte cronici se arată că o parte din populaţia Cetăţii Albe a fost deportată la Eski-Biga din Anatolia pentru popularea acelui ţinut.

42. Spaţiul, oarecum şi versurile, nu ne permit traducerea părţii finale a acestei cronici.

www.dacoromanica.ro

VII

T U R S U N B E Y

Contemporan cu sultanii Mehmed al II-lea şi Baiazid al II-lea, cronicarul turc Tursun Bey sau Tursina a murit după anul 1487. Ca scrib al divanului imperial (Divan kâtibi) a participat şi la expediţia turcilor împotriva Ţării Româneşti (1462). A ocupat cîteva demnităţi, printre care şi pe aceea de defterdar al Anatoliei.

In calitatea sa de secretar şi istoriograf al sultanului Mehmed al II-lea a scris o cronică intitulată: Tarih-i Ebu'l Feth-i sultan Mehmed Lan (Istoria sultanului Mehmed han, părintele cuceririi), care are valoarea ei, aparţinînd unui contemporan şi martor ocular la mai multe evenimente istorice. In extrasele noastre (Cronici turcesti... I,1966, p.66-67) am folosit ediţia lui Mehmed 'Arif (Istanbul 1914-1916, Anexă la TOEM). Cu ocazia deplasării mele pentru cercetări în arhivele din Istanbul am făcut un microfilm de pe manuscrisul turc din Bibl. Topkapı Sarayi Müzesi, fond Revan nr. 1470, pentru arhivele st. Buc. (Microfilme, Turcia rola 33). In această crestomaţie am folosit ediţia lui Ahmed Tezbaşar < Istanbul 1974 > din care dăm două fragmente: Cucerirea Bosniei şi a cetăţii genoveze Caffa, traducerea fiind însoţită de textul turc.

Tursun Bey, Fatih'in Tarihi - "Tarih-i Ebu'l Feth", ed. Ahmed Tezbaşar < Istanbul 1974 > , 198 p.+ 16 p. Lugatçe - "vocabular".

Cf. şi RAZBOIENI 500 de ani de la campania din 1476..., nr.61, p.273-276: Campania în Moldova după Tursun bey, (M. Guboglu).

www.dacoromanica.ro

سال کذشته ده ذکر اولندغی کبی غزوهٔ افلاقی قلعهٔ مدللویه
تذییل اتدی دلدی که ایام ظفر فرجام سنه سبع وستین
وثمانمائه طراز فتح مملکت بوسنه یله مطرز اولا وولایت
بوسنه بر مملکت وسیع اکثری جبال راسیاتدر طاغلری
رفیع وقلاعی منیع معادن فضه وذهبی مشتمل بر مملکتدر
آب وهواسی لطافتندن منبع محابیب جنس انس اولمشدر که
هر که که تشبیه محابیب اولنمالو اونسه مشبه به انی ادرلر
بوسنه محبوبنه بکزدرلر مثل سایردر محبوب اوغلانلر
ومحبوبه جاریه لری قامت بالا وصورت زیبا وطلعت بیضا
میلا شهلا صفتلریله عالمده کنش کبی مشهورلردر بیت
قامت رعنالرندن اوتنر سرو سهی ∴
اول دیارك باغ وراغینه بودر که آورمز قدم
شرم ادر شمشاد قدندن صنوبر رشك ادر ∴

کالمزلر باغه طغلرده اولدلر ثابت قدم ∴ وبو مملکتك
شمالیسی طایفهٔ بنی اصفر انکروس وغربی وجنوبیسی دریای
مغرب زمین که انتهاء طولی اقصای ارض غرب درشیله که
غایت بعدندن کنایتدر بوسوز که اتراك روم اراسنده
مثل سایردر چونکه اوغلان توسنیه کوندرانی بوسنیه
وآنك قرالی اکرچه برسم جزیه خزینهٔ عامره یه مبالغه مال
ورردی ودرکاه فلك اشتباهه نسبت عهدی واردی
اما دسپوت فرتوتك قزی قیدزوجیتله اول بدبختك
تختنده بولنماغن قلعهٔ سمندره ازرنده دعوی باطل ادب
دسپوت فرتوتك ملکیدر دیو فتحنك تأخیرنه وتسویفنه
سبب اولدی ونیجه آثار نقض عهد اظهار اتدی بردخی
بوکه اول مدبر بدفعال بوجهتدن که اتاسن الدرب قرال
اولمشدی خیانت عقوق ابوت حقوق ریاستدن اکا

Facs. VII,1- <u>După expediţia împotriva Ţării Româneşti urmează urmează descrierea Bosniei şi cucerirea ei de către Mahmud paşa</u>

Tursun bey, <u>Tarih-i Ebu'l-Feth</u>, ms. Bibl. TKSM., Istanbul, fd. Revan nr. 1097 (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 33, c. 490).

www.dacoromanica.ro

96 Traducere

Cucerirea Bosniei (Bosna)

Bosnia şi Herţegovina (Hersek) fiind cucerite, în întregime, şi anexate ţărilor islamice[1], potrivit cu planurile anterioare proiectate de < Mehmed II > Cuceritorul, au fost luminate cu lumina islamului. Dar această treabă norocoasă nu s-a putut realiza decît după expediţii peste expediţii împărăteşti < împotriva acestora > .

Ţara Bosnia, nefiind lipsită de putere şi fiind printre statele de rang mijlociu, era cunoscută prin frumuseţea sa naturală, prin apa şi clima sa plăcută. Cînd se descria frumuseţea unei ţări, se spunea: "Este o ţară minunată ca Bosnia". Băieţandrii şi fetele sale simpatice şi roabele sale frumoase, cu taliile lor svelte şi elegante şi cu calitatea frumuseţii lor, erau vestite ca soarele în lume.

Patru versuri (beyt) < închinate frumuseţilor naturale şi femeilor Bosniei > .

Această ţară se mărgineşte la nord cu ţara ungurească (Engürüs), iar la sud-vest cu Marea < Adriatică > . Cu ocazia luării Semendriei de către sultanul Mehmed "Cuceritorul"[2], a fost semnalată şi apropiata intrare a Bosniei în stăpînirea osmană. Deoarece, craiul său[3] se căsătorise cu fiica despotului[4], pretindea drep-

1. Adică Imperiul otoman.
2. Or.Smederevo,capitala Serbiei,a fost asediată de Mahmud paşa în 1458, cucerită şi adăugată Imperiului otoman în 1459,ceea ce transformă Serbia într-un paşalîc turcesc.
3. Stepan (Ştefan) Tomasevič.
4. Gheorghe Brancovici;soră cu Mara,văduva lui Murad al II-lea.

www.dacoromanica.ro

turi asupra Semendriei şi s-a iscat pricina şi gîlceava pentru < dreptul de > stăpînire a fetei de despot.Afară de aceasta, situaţia internă a ţării fiind foarte rea poporul nu plăcea conducerea şi pe conducătorii săi.Din cauza tiraniei şi atacurilor < din partea > maghiarilor, nu numai poporul ci pînă şi unii dintre nobilii săi (asilzade) cereau stăruitor dominaţia turcească. In ce priveşte ordinea şi liniştea (huzur), bogăţia şi siguranţa sufletului aduse de administraţia turcului au vestit şi cunoscut .

Victoriosul padişah otoman[5] în dorinţa de a-i invita < să treacă > la islam şi de a-i aduce la linişte, a poruncit expediţia împărătească împotriva Bosniei. Musulmanii au preferat cu cea mai mare plăcere acel ţinut.

Au făcut să crească şi să înfloreasă menziluri[6] peste menziluri, atît în locurile de vărat (yaylaklarda) cît şi în cîmpii (ovalarda) . In timp de aproape două luni,a fost înfiinţat, în ţară, arcul serhatului împărăţiei. Spre a completa prima etapă a victoriei,< turcii > au venit asupra cetăţii Bibofçe[7] şi a ţării Bosnia. Intre părţi a avut loc un mare război şi o luptă minunată. Cu toată rezistenţa cetăţii, la sosirea padişahului lumii, a fost cucerită de ostaşii acestuia, întocmai ca şi cucerirea grădinilor de trandafiri de către vîntul dimineţii[8] Situaţia s-a răspîndit printre ghiauri.

---

5. Mehmed al II-lea.
6. Menzil, a intrat şi în l.rom.,staţiune de poştă cu cai dresaţi pentru transport,etc.(cf.L.Şăineanu,"I.O." II,2, p.79).
7. Numită şi Babofça, cucerită mai tîrziu de turci; Bobocsa cf.Pitcher op.cit., p.147 III.
8. In text: bad-i sabanın (recte: sabahın)

www.dacoromanica.ro

< Conducătorii > altor cetăţi, gîndindu-se la soarta lor, au luat măsuri. Dar în faţa puterii oştilor sultanului neputînd face nimic, s-au supus osmanlîilor împreună cu comunele lor.

Unii dintre ghiauri însă, din pricina nebuniei lor, s-au răsculat şi s-au apucat să opună rezistenţă. S-au retras şi s-au aciuit în văgăunile munţilor (becenelere) din locuri stîncoase. Dacă s-ar explica forma de desfăşurare a expediţiilor sfinte întreprinse de sultanul Mehmed, părintele cuceririi,în aceste părţi, ar putea fi la fel ca şi expediţia lui Timur < -lenk >, marele cuceritor al ţimpului, întreprinsă în ţara India (Hindustan). Este mai mare chiar şi decît aceasta.

98 Aşa de pildă, este o colină ascunziş,care, fiind la poalele unui munte mare, este o stîncă în flăcări. Au dat năvală în partea ei de jos. Dintr-o parte a ei s-a aranjat un drum cu scări, din care se putea ieşi unul cîte unul, în timp ce mijlocul ei era o grotă (magara) adîncă.După ce se mergea puţin, se vedea un drum în formă de vale, în lungime de două fersah'uri[9]. Imprejurimile sale fiind < locuri > cu arbori stufoşi şi stînci mari, erau periculoase pentru orice creatură omenească care nu cunoştea drumul.Ghiaurii satelor şi comunelor din împrejurimi se strînseseră în locuri stîncoase şi în munţi sălbatici,avînd în frunte cîte un diavol de conducător ales; arătînd perseverenţă în încăpăţînare, luaseră măsuri de ceartă şi apărare împotriva oastei viteze a sultanului.

9. Fersah - unitate de măsură pentru distanţe la vechii perşi,echivala cu o zi de mers călare.

www.dacoromanica.ro

Spre a lua măsuri împotriva acestor încăpăţînări şi duşmănii înverşunate, ordia victorioasă s-a aşezat lîngă aceste ascunzişuri. Cîteodată pornindu-se asupra lor cu ţipetele de "Allah este mare" şi "Allah este unul şi Mohamet este profetul său"[10], îi speriau şi le prădau împrejurimile. Uneori, din porunca sultanului, Mahmud pasa[11] şi ceilalţi bey, cu ajutorul şi puterea binefacerii lui Allah, se înfundau în văgăuni şi aveau succese în cucerire. Pe unii îi slăbeau cu focul şi altora tăindu-li-se apa şi mîncarea, îi cuceriau. Au scos atît de mult plean şi doium[12] din grote, încît scribii au ajuns neputincioşi să le ţină socoteala în condici (defter).

Aşa s-au întîmplat aceste lupte ciudate şi curioase. < Parcă > munţii se împreunau, în fundul văgăunilor şi stîncilor se încăierau forţele islamice cu ghiaurii, < turcii > se căţărau din stîncă în stîncă, păreau că sînt nişte scări în formă de piatră dintr-un drum pietros şi luptîndu-se mereu, ieşiau pînă la gura văgăunilor. Adunătura ghiaură fiind unită şi aflîndu-se deasupra, victoria turcului nu putea fi cu putinţă îndată, şi cîţiva ostaşi musulmani, ţinînd pe loc douăzeci de ghiauri, făceau posibilă sosirea în grabă a tovarăşilor lor de luptă la gura văgăunilor. Spre a deschide calea pentru

---

10. Formula religioasă numită şehâdet, reprezentînd simbolul religiei mahomedane: "la ilahe illahlah ve Muhammed resul ullah".
11. Mahmud paşa, mare vizir sub Mehmed II născut din părinţi creştini la Cruşavaó (tc. Alacahisar) din Serbia, în 1474 a fost mazilit, închis la Yedi-Kule şi ucis.
12. In text: esir ve doyum, adică "robi şi pradă".

www.dacoromanica.ro

victorie, gaziii <turci> luptau piept la piept, cu săbiile, îi apucau de păr şi de bărbi. In timpul acestor lupte, musulmanii şi ghiaurii se încleştau, se trîntеau unii pe alţii la pămînt şi uneori le nimiceau unele organe, şi chiar se rostogoleau în vale. Indată ce gazii şi-au întins mîinile spre victorie şi pradă, apărătorii începeau să fugă, şi din cauza văgăunilor, stîncilor şi prăpăstiilor ei înşişi preferau să moară, în timp ce ghiaurii rămaşi în urmă nimerind peste sabia oastei <turceşti> îşi primeau pedeapsa.

Să prescurtăm povestirea ! Ostaşul care cîştigase victorii, în care cetate şi văgăună îşi punea piciorul cu voia lui Allah, obţinea victorie. Cu această pompă, spahiii, azilul victoriei, s-au întins ca valurile mării în această ţară înfloritoare, întinzîndu-şi mîinile pentru victorie şi pradă. In posesia fiecărui gaziu nu erau mai puţini de cinci, zece sau chiar cinsprezece dintre tinerele formecătoare, cu staturi înalte şi zvelte, pe care le-am descris mai sus.

Cortul împărătesc a fost aşezat într-o localitate cu numele de Trovnik.[13] Au adus un prizonier pe care l-au întrebat unde s-ar găsi craiul. După ce au aflat că se găseşte, sigur, în fortăreaţa Jaice (Yayçe)[14], a fost emis firmanul în care se spunea:"Mahmud paşa să meargă în trap asupra sa, cu oastea de Rumelia, şi în această expediţie, pe cînd craiul se găseşte încă în nepăsare şi îngîmfare, să fie asediat în cetate".

Mahmud paşa a ajuns cu oastea pe marginea apei Yayçe din comuna (nâhiye) Derbav[15] şi a prins o lim-

13. Travnik, azi în R.F.S.Jugoslavia, cf. Pitcher, op.cit.,p.169 I.
14. Numit şi "Jajcza,Jajce,Jaitse,Jayça,era capitala acestui regat mic, azi în R.F.S.Jugoslavia,cf.Pitcher,op.cit.,p.156 I.
15. Drobav - Drava / ?

www.dacoromanica.ro

bă (dil)[16]. A luat ştirea că "regele, ieri spre seară (ikindi), a plecat cu gloata sa lîngă cetatea Sokol[17]". Fiind luată această ştire, a poruncit ca să se meargă asupra cetăţii Sokol. Ghiaurul îşi schimbase locul de aşezare şi îşi luase multe măsuri de apărare şi îşi pregătise chiar teren pentru luptă.

Apoi, a prins încă o limbă, adică o iscoadă. De la acest rob s-a luat această ştire: "Craiul a venit noaptea, ne-a dat instrucţiuni şi apoi ieşind, a plecat în partea cetăţii Gülüc[18]". Aceeaşi ştire fiind luată şi de la o altă iscoadă, au aflat şi că < ghiaurii > s-au pus pe sfat în trecătoarea stîncoasă (sarp) din Sokol şi Gülüc. Deci, n-a fost cu putinţă să-l asedieze pe crai în Yayçe, fiind un ghiaur care ştia multe vicleşuguri folositoare. A înţeles să facă ca mulţi oameni să umble din munte în munte. Nu era o hotărîre convenabilă < pentru turci > ca oastea padişahului să fie mutată dintr-un munte într-altul şi să-l caute din munte în munte.

< Turcii > au spus: "să mergem şi să asediem cetatea Yayçe". Pînă acum, Mahmud paşa n-a găsit că < aceasta > este potrivită. Acum, a spus cu înţelepciune că "Am luat ştire de la ghiaur, şi este vînatul meu săgetat. Este într-o dezordine şi teamă. Atacîndu-l la timp, duşmanul acesta trebuie să fie învins". Potrivit cu aceasta, beyii şi ostaşii au plecat chiar în prima seară şi au intrat în trecătoare. S-au aprins torţe şi în noaptea aceea

---

16. Iscoadă, în acest sens a intrat şi în română.
17. Sokol - "Şoim", azi în R.F.S.Jugoslavia, cf. Pitcher, op.cit., p.107.
18. Numit şi "Kliacza, Glutz şi Kliutch", în R.F.S. Jugoslavia, apud Pitcher, op.cit., p.158 I: Klyuč.

www.dacoromanica.ro

întunecoasă, muntele şi marea s-au luminat ca ziua. Rugăciunea de dimineaţă a avut loc la gura trecătorii, s-au ridicat multe cereri şi rugăciuni măriei sale lui Allah.

Două versuri (beyt) ...

S-au aşezat în împrejurimile cetăţii Güllüc . Sangeacbey'ul de Tîrhala[19], Turhan Bey'oğlu Ömer bey, fiind dinainte < numit > iscoditor, a fost repezit înainte. S-a luat ştire de la acesta că, craiul şedea nepăsător în fortăreaţă.Potrivit cu aceastä < veste > , cetele au fost îndată legate şi s-a păşit, din cetate, în incursiune în acea parte. Hărţuitorii şi-au repezit caii înainte,dar la mijloc era un fluviu mare, care nu permitea trecerea. Şi singurul pod care era pe fluviu fusese-ră tăiat de ghiauri ! Din această cauză oştile fiind trecute înot pe ţărmul din faţă, s-a mers asupra fortăreţii.

In timp ce craiul, care bănuia că oştile padişahului sînt încă departe, a crezut că cei sosiţi sînt cetele de akîngii. Nedîndu-le atenţie,a şezut în cetate şi a dat ordin să i se aducă pahare pentru vin. In scopul de a-i aţîţa, făcea ca ghiaurii săi, de statură uriaşă, să bea cîte un < pahar > plin pentru fiecare zece capete de turci. El însuşi, spre a urmări şi a admira spectacolul bătăliei, urcîndu-se pe un turn înalt, a aranjat cete puternice dintre forţele sale de pedeştri şi călăraşi, care erau pregătite < pentru luptă > . Inchizînd împrejurimile < fortăreţei > cu puşcaşi şi tunuri (darbzenlerle), < restul > l-a vîrît într-un loc de la marginea oraşului,iar

19. Azi Trikkala, oraş în Thessalia (Grecia) cf.Pitcher, op.cit.,p.168 III.

www.dacoromanica.ro

el însuşi s-a făcut supraveghetor din turn.

Aceste forţe aranjate în rînduri, la marginea oraşului, la întîlnirea lor cu vitejii <turci>, care trecînd apa înot în partea cealaltă, au umplut toate părţile ţipetele de "Allah e mare, Allah, Allah", au dat loc la o încăierere cu un mare măcel.

<O strofă de şase versuri (nazim) în care se descrie desfăşurarea luptei cu săbiile strălucitoare, răspînditoare de sînge şi zborul bombardelor ca lăcustele ...>

102 In sfîrşit, cu ajutorul lui Allah, încă înainte de sosirea lui Mahmud paşa, s-au dat peste cap şi au respins <çam> o sută de ghiauri,<iar> o parte au distrus-o.

In acest timp cei care erau rămaşi în urmă, de dragul vieţii lor s-au grăbit să intre în cetate. Pînă la sosirea lui Mahmud paşa, fortăreaţa a fost asediată şi s-a dat foc oraşului.Cu ajutorul vîntului, într-un ţimp scurt, cetatea fiind slăbită, a cerut iertare. Craiul, spre a-şi salva capul, a ieşit <din cetate> angajîndu-se să predea <turcilor> toate cetăţile şi bogăţiile sale. De fapt, a fost trimis drept la azilul taberei victorioase.

Mahmud paşa, îndată ce a auzit că unul dintre fraţii cei mai mici ai craiului s-ar fi ascuns în cetatea numită Azuçay[20], a mers îndată împotriva acesteia şi a asediat-o. Cei din cetate, neavînd curajul să reziste, s-au predat. L-au scos şi pe fratele craiului şi l-au predat <turcilor> Şi astfel, şahul, părintele cucerirei, cîştigînd victorii, s-a aşezat lîngă cetatea Yayçe. Craiul

---

2o. Azuçay, ? , Çay înseamnă şi rîu.

www.dacoromanica.ro

şi fraţele său au fost prinşi. Cetatea Yayçe, care n-avea asemănare în frumuseţe şi trăinicie, fiind dintre ţinuturile padişahului, a fost predată spre a fi sub voinţa padişahului. Victoriosul padişah, pe unii dintre prizonierii găsiţi în fortăreaţă scoţîndu-i, i-a dăruit bey'lor, iar pe alţii i-a lăsat în cetate.

După aceste victorii şi cuceriri, padişahul l-a trimis pe Mahmud paşa împotriva Herţegovinei (Hersek), care era ţara unui bey sub supravegherea unui crai. Acesta fugind înainte, a ajuns la mare. Glorioasa oaste <turcă> a cucerit şi cele mai multe dintre cetăţile acestuia şi ţara sa. După aceasta, beiul Herţegovinei, Hersek beyi[21] trimiţîndu-l pe fiul său[22] să slujească la Poarta împărăţiei, a cerut iertare. Şi iertarea sa a fost făcută ca mahzar[23] la împărăţie. De asemenea şi fiul său, fiind printre cei care au slujit la Poarta împărăţiei, a ajuns atît bey de Anatolia, cît şi bey de mare[24]. La un an sau doi după aceea, toată Herţegovina a fost adăugată pămînturilor osmane. Afară de aceasta, între ţinutul islamic şi ţara Bosnia erau doi beyşori ghiauri vestiţi, numiţi Kovacioğlu[25] şi Pavlioğlu[26]. Fiecare domnind separat, s-au dedat la gîlceavă şi neînţelegere. De asemenea, aceşti ghiauri, fiind prinşi de slujitorii împărăţiei, au fost predaţi înaltului devlet. Cetăţile şi ţările lor fiind luate în întregime, au intrat printre ţările islamice.

---

21. A devenit renegatul Hersekzade Ahmed paşa, ajuns mare vizir.
22. Stipan Kossarić (m.1467).
23. Numit şi arz sau arzmahzar - cerere adresată Porţii pentru probleme importante; a intrat şi în română: Arz-mahzar, cf.IO, II, 2, p.8.
24. Vezi nota 21, autorul nu ştia că a ajuns şi mare vizir.
25. Fiul lui Kovač.
26. Fiul lui Pavli.

www.dacoromanica.ro

Intr-un cuvînt, în această expediţie sfîntă, fiind cucerite patru ţări (vilâyet) au fost numiţi < peste ele > sangiacbey şi cadii. Asupra minelor lor de metale şi sare au fost însărcinaţi emini[27], iar pentru raia a fost instituită capitaţia şeriatului (cizye-i şer'i)[28].

Cu această evidentă cucerire şi-au însuşit pradă bogată. Sultanul, după ce a făcut binefacere beylor şi oastei sale, s-a întors la Istanbul, capitala împărăţiei.

Cucerirea cetăţii Caffa (Kefe)

Sultanul, după ce a făcut atîtea cuceriri şi lucruri cu noroc, nu s-a odihnit. Lansînd incursiuni în toate părţile şi-a anexat împărăţiei sale noi ţări şi şi-a lărgit mult hotarele. Apoi, trimiţînd oştaşi, a cucerit cetăţi şi ţări, pe care le-a stăpînit.

Una dintre aceste fapte, < pentru care a > luat învoirea lui Allah, este şi acţiunea pentru cucerirea cetăţii Caffa. Aşezată dincolo, pe ţărmul Mării Negre, în faţa insulei Uş-Sak[29], Caffa era o cetate puternică, aparţinînd ghiaurilor genovezi, în vecinătatea mongolului şi tătarului[30]. Din cauza construcţiei sale puternice, hanul tătăresc[31] şi mongolii încă n-au ajuns să calce cu piciorul împrejurimile sale.

---

27. Emin - aici în sens de administrator sau intendent (cf. M. Sertoğlu).
28. Dare pe cap de locuitor la o anumită vîrstă.
29. In text: Cetiret'Ül Uşşak; Caffa, aşezată în partea de sud a Crimeei (cf. W. Barthold, Kafa în "E.I.", II, p.657-658).
30. Adică a hanatului tătăresc, fondat în 1438 de Hagi Ghirai, şi a Hoardei de Aur.
31. Mengli Ghirai 1469-1474; a doua domnie: 1478-1514.

www.dacoromanica.ro

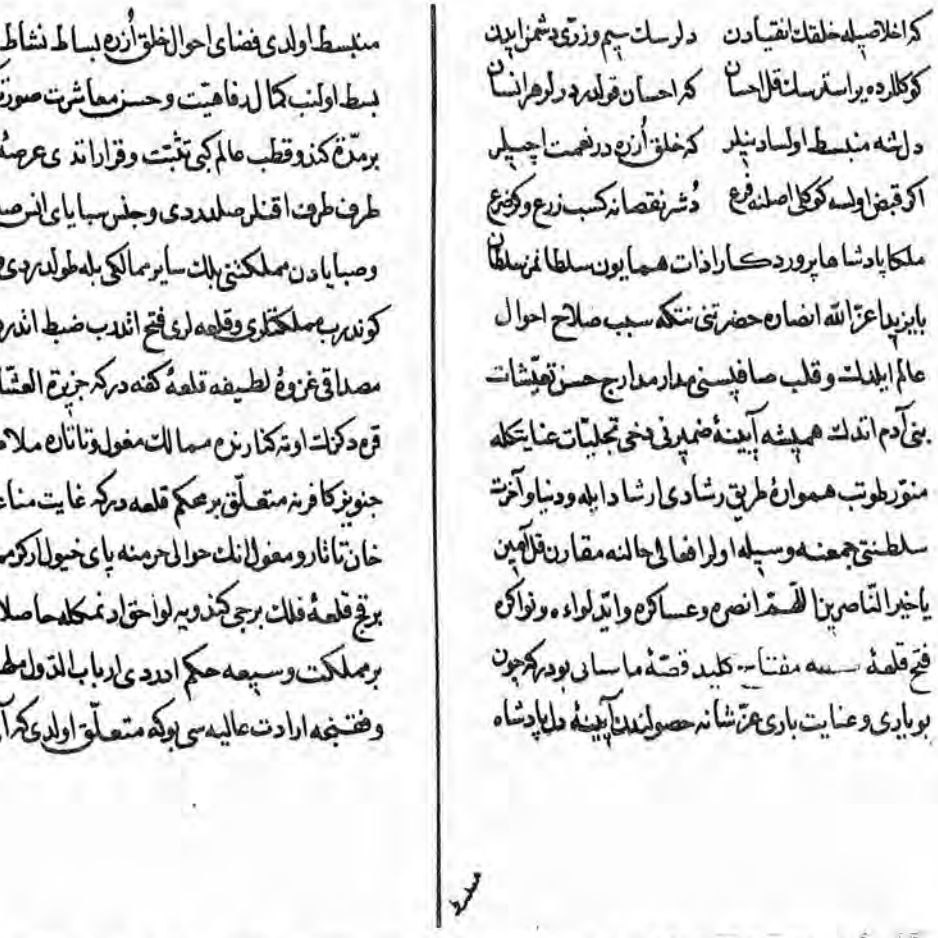

Facs. VII,2. - Asedierea şi cucerirea cetăţii Kaffa (Kefe) de către vizirul Kedük Ahmed paşa /9 iunie 1475/.
Tursun bey, ms. cit. (Arh.st.Buc., Mf. Turcia, rola 33,c.534).

www.dacoromanica.ro

< Sultanul Mehmed al II-lea > a dorit s-o adauge şi pe aceasta împărăţiei sale. Numind un valiu[32] dintre musulmani, pentru acea parte,
147 a poruncit echiparea şi înarmarea corăbiilor cu gîndul de a desfiinţa darea ghiaurilor. Potrivit cu acest ordin, a fost înfiinţată îndată o flotă.

< Strofă în şase versuri > Nazım

Dacă ar vedea aceasta gaziul Umur bey[33]
Va spune că nu este altă flotă ca ea.
In această privinţă, maonele (mavnalar)[34]
şi galerele (kadırgaları)

Ai crede că înaintau ca un munte pe apă.
De strălucire au devenit parcă un vulcan (nistan),
De steaguri roşii, parcă o grădină de trandafiri (gülistan).
Numindu-l căpetenie (başbug)[35] pe Gedik Ahmed paşa[36], i-a ataşat oaste. Şi cu această flotă a dat năvală asupra Caffei. Traversînd Marea Neagră, a ajuns la menzilul ţintit şi a înaintat asupra < Caffei > . Fortăreaţa, vestită în lume prin trăinicia sa, a ajuns în scurt timp la pragul cuceritorului şi a fost cucerită cu bătaie

32. Valiu - "guvernator", aici în sens de mare amiral.
33. Umur bey, principe de Aydın (1334-1348), care şi-a petrecut viaţa numai în expediţii şi lupte navale (Vezi Cronica lui Enveri, Düstürname).
34. Mavna sau Maona, categorie de vas din flota otomană cu 26 de perechi de vîslaşi (M.Sertoğlu).
35. Başbog, aici, mai mult în sens de amiral, cf. IO., II, 2, p. 137.
36. Pe atunci mare vizir.

www.dacoromanica.ro

de tunuri din partea oştilor credincioase ale sultanului. In urma cuceririi, a încăput în mîna < turcilor > din tot ce aveau mai scump frîncii (Frenk)[37] şi ruşii şi grecii (Rum) şi mongolii, bogăţii şi comori, o pradă aşa de bo-
148 gată, încît nu era o treabă prea uşoară a le socoti.

După aceea, toate cetăţile din împrejurimi aducîndu-şi şi cheile, şi-au înclinat grumazul şi s-au supus. Cetăţile fiind cucerite toate în numele sultanului < Mehmed al II-lea >, cu toate ţinuturile lor, au fost ocupate şi stăpînite. După ce a fost instituită capitaţia şeriatului şi dările obişnuite, împreună cu bogăţia de pradă fără socoteală, încăpută în mîinile lor, s-au înfăţişat sultanului. Această cucerire a avut loc în anul 1475 (880 H.).

37. Aici, genovezi.

www.dacoromanica.ro

Text în alfabetul turc modern

96 BOSNA'NIN FETHI

Bosna ve Hersek'in tamamen fet<h> edilerek Islâm memleketlerine iltihaki ve Islâm nuru ile aydınlatılması Fatih'in önceden tasarladığı planlara dahildi. Bu hayırlı iş ise, üst üste yapılan sefer-i hümayun ile hakikat oldu.

Bosna memleketi kudretten mahrum olmayan orta derecede memleketlerden olup tabiat güzelliği ve suyu ve havasının letâfeti ile tanınmıştır. Bir memleketin güzelliği tarif edilirken "Bosna misillü râna ülkedir" denilirdi. Mahbub oğlanları ve mahbube cariyeler, servi gibi boyları ve güzelik sıfatları ile âlemde güneş gibi meşhurdurlar.

Beyt:

Kamet-i rânalarından utanır serv-i sehi
Ol diyarın bağ ü rağına budur ki urmaz kadem
Serm eder şimşad kadimden sanavber teşk eder
Salmazar bağa dağlara oldular sabit kadem

Bu memleketin, kuzeyi Engürüs memleketi, güneyi ve batisi ise derya ile çevirilmiştir. Fatih Sultan Mehmed Semendre'yi almak sureti ile Bosna'nin dahi yakında Osmanlı Ülkesine dahil olacağını işaret etmiştir, Kralı, Despot'un
97 kızı ile izdevac ettiğinden, Semendre üzerinde hak iddia etmiş ve - Despot kızı - // mülküdür- davasında bulunmuştu. Ayrica memleketin ic

www.dacoromanica.ro

durumu gayet kötü olup halk, hükûmeti ve idarecileri sevmezdi. Macarlarin zulüm ve baskilari neticesi yalniz halk değil, bazı asilzadeler bile şiddetle Türk idaresini istiyorlardı.Türklerin idareye getirdikleri düzen ve huzur, mal ve can emniyeti bakımından malûm ve meşhurdu.

Muzaffer Osmanlı padışahı, Islâm'a davet etmek ve huzuru getirmek amacıile Bosna üzerine sefer-i hümayun buyurdu. Ehl-i Islâm hüsn-ü sefa ile o bölgeye tevcih gösterdiler.

Menzil, menzil, hâh yaylaklarda hâh ovlarada merhaleler kat ettiler.Takriben iki ayda tak-i devlet serhad memleketi üzerinde kuruldu. Zeferin ilk merhalesini tamamlamak için Bibofçe kalesi ve Bosna memleketi üzerine geldiler. Taraflar arasında azim cenk ve acaip harp oldu, Bunca, dayanıklığına rağmen kale, âlemlerin padişahi gelmeden onun kulları tarafından,bad-ı sabanin gül bahçeildi. Diğer kaleler akibetlerini düşünüp tedbirler aldılar. Fakat, sultanın askkerinin kuvveti karşısında hiç bir şey yapamayip nahiyeleri ile birlikte Osmanlıya tâbi oldular.

Fakat bazı kâfirler, akılsızlıkları sebebi ile olsa gerek<t>ir, isyana ve karşı koymaya başvurdular. Sarp yerlere ve becenelere ve becenelere sığındılar. Sultan-i Ebul Feth'in buralara yaptığı gazalar ve cereyan tarzı anlatılırsa, ancak zamanın sahipkıranı Tirmur'un Hindustan memleketine yaptigi gazalarar denk düşer. Hatte ondan daha ziyadedir.

98 Meselâ, bir becene tepe var ki, yüce dağ etiğinde yalın kayadır Üstü aşağısına havale ol-

www.dacoromanica.ro

muştur. Bir yanından merdiven şeklinde yol tertip etmişler ki, birer çikilir. Ortası ise gayet derin magara'dır. Biraz gidilince iki fersah uzunluğunda vadi şeklinde bir yol olduğu görülür Etrafı ağaçlık ve kayalıl olduğu için yolu bilmeyen adem oğlubun gitmesi mümkün olmayip nice tehlikeleri vardır.

Bunun gibi sarp yerlere ve haşin dağlara, etraf nahiye ve köylerin kâfirleri toplanmışlar, başlarında reis olarak bir iblisi seçip, inad üzere israr gösterip sultanın kahraman askerine karşı kavga ve müdafaa tertibini almışlardı.

Bu inad ve duşmanlık hırsına karşılık tedbir olmak üzere orduyu zafer, bu beceneler yanında konar, kâhi tekbir ve gülbank sesleri ile üzerlerine yürüyüp kavga ve yağma ederlerdi.Kâh sultanın emri ile Mahmud Paşa ve sair beyler, Allah'in kuvvet ve yardım ihsanı ile beceneler içine dalip fethe müyesser olurlardı. Kimini ateşle zebum ederler ve kimin suyunu ve yiceginî kesmek sureti ilnee feth ederlerdi.Mağaradan o kadar çok esir ve ganimet çıkarmışlardı ki, kâtipler defter tutmaktan aciz kalırlardı.

Bu aoâib ve garâib oenkler şöyle vaki olurdu. Daha bitişik, uçurum ve kaya dibinde Islâm kuvvetleri ile kâfir tutuşur, merdiven şeklindeki taştan yontma yoldan dögüşe becene agızına kadar çıkarlardı. Kâfir cemâatı üstte ve toplu olduğundan, Türk'ün derhal galebesi mümkün olmaz ve bir kaç Islâm askeri yirmi kâfiri oyalayip yoldaşlarının tez elden be //
99 cene ağzına gelemesini mümkün kılardı.Gaziler zafere yol açmak için kılıç kılıça, saç saça,

Cda. 8/977 Fasc. 11
www.dacoromanica.ro

sakal sakala olurlardı. Bu cenk arasında Müslüman ve kâfir kucaklaşırlar biribirlerini yere çalıp bazı azalarını kırarlar hatta uçuruma yuvarlanırlardı.Gaziler zafer ve yağmaya el uzantınca müdafiler kaçmaya başlar uçurumlar ve kayalık sebebi ile kendi ihtiyari ile terk-i can ederlerdi. Geri kalan kâfir ise cezasını çeker ve askerin kılıcına çarpardı.

Hikâyeyi kısa keselim, Zaferler kazanmış asker, hangi kaleye ve beceneye ayak bastı ise Allah'ın izni ilefetih mümkün ve kolay oldu.Bu tantana ile sipah-i zafer penâh bu mamur memleket içinde deniz dalgaları gibi yayılıp zafere ve yağmaya el uzattılar. Yukarda zikr ettiğimiz servibâlu dilberlerden, her gazi tuzağında beşten, ondan, onbeşten aşagı olmadı.

Otağ-i hümayun Trovnik adlı yerde kuruldu. Bir esir geirdiler. Kralın nerede olduğunu soruldu. Yayçe kalesinde olduğu keskin olarak bilindikden sonra ferman-i kaza şoyle cereyan buldu: - Mahmud Paşa Rumeli askeri ile üzerine ilgar ede ve bu gazada kral, henüz gaflee ve gurur içinde iken kalede mahsur oluna.-

Mahmud Paşa Yayçe nahiyesinde Derbav suyu kenarına yetişti. Ve bir dil tuttu.

Haber aldılar ki: Kral dün ikindi vakitinde kapusu halkı ile Sokol kalesinden yana gitti. Bu haberin malûm olmasi üzeri Sokol kalesine yürüyüş emri verildi.

Kâfir mekân değiştirmek sureti ile, hayli, müdafaa terţibi almış ve mukabeleye dahi zemin hazırlamış.

loo Sonra bir dil daha tutuldu.Bu esirden şu malûmat alındı.

www.dacoromanica.ro

- Kral gece geldi, bize talimat verdi. Çıktı Gülüc kalesi tarafına gitti.

Ayni haber tutlan başka dillerden dahi alınınca, Sokol ile Gülüc arasındakı derbendde meşverete oturdular.

Kralı Yayçe'de muhasara etmek mümkün olmadı. Yarar hile bilen kâfirdir. Bir nice adamı ile dağdan dağa yürümek gelir. Padişahın askerini böyle derbentlere sürmek ve dağ dağ dol ştırmak isabetli bir karar değildir. Varalım Yayçe Kelesini muhasara edelim dediler.

Şöz buraya gelince Mahmud Paşa iltifat etmedi. Ferasetle dedi ki - Kâfirden haber aldım. Oklanmış avımdır. Bir nice uygunsuzluk ve korkaklık içindedir. Zamanında hücum edip duşmanı maglûp etmek grektir. Bunun üzerine,beyler ve askerler ilk akşamdan göçüp derbend girdiler. Meşaleler yandı. O karanlık gecede dağ ve dere gübdüz gibi aydınlık oldu.Sabah namazı derbend ağızında kılınıp, Hazret-i Allah'a çok dualar ve yalvarışlar oldu.

Beyt:

Yüzünü ki yere sürüp eyle talep
Ki verir muradın kişiye Calap

Gülüc havalisine yerleştiler. Tırhala sancagi beyi Turhan Bey oğlu Ömer Bey daha onceden gözcü olarak // ileriye salınmıştı. Ondan haber alındı ki, kral kalede gafil oturur. Bunun üzerine, derhal alaylar bağlandı ve kaleden yana yürüyüşe geçildi. Cerhaci ileri at sıçrattı. Fakat arada geçit vermez büyük bir nehir vardı, Ve kâfir nehir üzerindeki tek köprüyü kesmişti. Bu sebepden askerler yüzdürülmek sureti ile

lol

www.dacoromanica.ro

karşı yakaya geçirilip kale üzerine varıldı.

Kral ise, padişahın askerlerini henüz irakta bildiğinden gelenleri akıncı birlikleri sandı. Küçumseyerek kalede oturup şarap kadehleri getirtti. Tahrik etmek maksadı ile dev çüsseli kâfirine on Türk başına bir dolu içirdi.Kendisi de cenk temâşâsı için yüksek bir burç üzerine çıkıp, hazır bulunan kuvvetlerinden atlı ve yaya muhkem alay tertip etti. Etrafını tüfenkendaz ve darbzenlerle kapatıp,şehir ucunda mevzuye sokdu ve burodan seyirci oldu.

Şehir ucunda sıralanan bu kuvvetler,suyu yüzüp karşi yakaya geçen yigitlere mukabele edince, her taraf tekbir ve Allah Allah sesleri ile doldu.Büyük bir kırışma didişme oldu.

Nazım:

Kılıçlarkedildi ve sındi sünüler
Dolupdurdu meydan kan ile serâser
Kovan arısıydi sanaydın tüfekler
Masum andan oldur ki Allah bekler
Uçar zenberekler çekirge misâli
Kime konsa cânindan ederdi kâlî

1o2 Neticede Allah'in yardımı ile, henuz Mahmud Paşa gelmeden kâfirin yüzünü döndürüp bir kısmını kırdılar. Geri kalanlar ise can derdine düşüp kale içine dar girdiler.Mahmud Paşa yetişince kale muhasara edildi ve şehrine ateşler atıldı. Rüzgârin yardımı ile kale kısa zamanda zebun olup aman diledi. Kral başını kurtarmak için bütün kalelerini ve hazinelerini vermegi taahüt edip çıktı. Doğruca dergâh-i zafer penaha gönderildi.

www.dacoromanica.ro

Mahmud Paşa kralın küçük kardaşının Azuçay adlı kalede saklandığını işitince derhal üzerine yürüyüp muhasara etti. Kaledekiler mukavemete cesaret edemeyip teslim oldular. Kralın kardeşini dahi çıkarıp verdiler.

Böylece şah-i ebul feth ,zaferler kazanıp Yayçe kalesi üzerine kondu. Kral ve karındaşı tutuldu. Güzelik ve sağlamlıkta benzeri olmayan Yayçe kalesi padişah memleketlerinden olup onun iradesine teslim edildi.

Muzaffer padişah, kalede bulunan esirleri çıkarıp bazısını beylere bahş etti.Bazılarını da kalede bıraktı.

Bu fetihler ve galibiyetlerden sonra, padişah Mahmud Paşa'yi Hersek üzerine gönderdi ki, o dahi kral nazırırı bir memleket beyidir. Ilerilere kaçıp denize ulaştı.Şanli asker onun dahi ekser kalelerini ve memleketini feth etdi. Hersek beyi daha sonra, oğlunu astane-i devlet hizmetine gönderip af talebinde bulundu. Ve aff-i şahaneye mazhar oldu.Oğlu dahi devlet
103 kapusunda hismet görenlerden olup, kâh Anadolu beyi // kâh deniz beyi oldu. Daha sonraki bir, ıki yıl içerisinde Hersek'in tamami Osmanlı toprokları arasına dahil oldu.

Bundan gayri, dar-ül Islâmla Bosna memleketi arasında Kovacoğlu ve Pavlioğlu adlı meşhur, iki kâfir beycegiz vardi. Ikisi de ayri ayri beylik edip fitne ve huzursuzluğa meydan verirlerdi. Bu kâfirlor dahi bendegân-i devlet tarafından tutulup devlet-i aliye teslim edildiler. Kaleleri ve memleketleri tamamen alınıp Islâm memleketleri arasına dahil oldu.Hasılı bu

www.dacoromanica.ro

mübarek seferde dört vilâyet feth edilip sancak beyi ve kadılar tayin olundu. Madenleri ve tuz ocakları üzerine cizye-i şer'i konuldu. Bu feth-i mübinle bol ganimet elde edildi. Sultan, beylerine ve askerine ihsanlarda bulunup devletinin merkezi Istanbul'a döndü.

www.dacoromanica.ro

VIII
ORUÇ BIN ADIL

Unul dintre cei mai vechi cronicari turci otomani Oruç-"post", fiul lui Adil, s-a născut la Adrianopol înainte de mijlocul sec. al XV-lea. Din partea introductivă a cronicii sale rezultă că era fiul unui negustor de mătase (el-kazzas). Un timp a fost secretarul "elkâtip" sultanilor Murad al II-lea şi mai ales al lui Mehmed al II-lea "Cuceritorul". După cucerirea Constantinopolului (29 mai 1453) s-a mutat la Istanbul, noua capitală a Imepriului otoman. Pînă acum cîţiva ani se credea că Oruç a murit pe la sfîrşitul sec.al XV-lea (cf. Cronici turceşti..., vol.I, p.47). Or, descoperirea unui act de donaţie al fundaţiilor pioase (vakif) din Adrianopol şi publicarea lui de către cunoscuta cercetătoare Irène Beldiceanu-Steinherr (Paris)[1], ne-a arătat că la 1509 Oruç era încă în viaţă. Intr-un manuscris din cronica sa (ms.Oxford) intitulată Tevarih-i al-i Osman - "Istorile dinastiei Osmane" se tratează evenimentele Imperiului otoman de la început pînă la anul 1467/872 H.) anul expediţiei împotriva Caramaniei (Karaman). Intr-un alt ms.(Cambridge) se continuă descrierea evenimentelor istorice pînă la 1494 (899) cînd are loc o expediţie împotriva Ungariei. Un al treilea manuscris a fost descoperit în Biblioteca oraşului Manisa. In ultimii ani (1972), turcii au publicat o ediţie în transcriere latină, ilustrată cu cîteva facsimile. Mai înainte (1925/1926), pe baza celor două manuscrise din Anglia, Cronica lui Oruç bin Adil a fost editată, în caractere arabe, de Fr.Babinger.

1) Un legs pieux du chroniqueur Uruj by Irène Beldiceanu-Steinherr, în "Bulletin of the School of Oriental and African Studies", Univ.of London, vol.XXXIII, Part 2, 1970, p.359-363.

www.dacoromanica.ro

In prezentarea extraselor alăturate (traducere şi text) am ţinut seama de ambele ediţii. Fragmentele care urmează se referă la cuceririle lui Murad I în Peninsula Balcanică (Rumelia), situaţia după bătălia de la Cossovo, bătălia de la Nicopol, stricarea moravurilor otomane. (cf.Cronici turceşti...,I,p.47).

Oruç b.Adil, Tevarih-i al-i Osman, ed. Franz Babinger, Hanovra, 1925-1926 (1343 H.), 140 p.(text) + 16 p. şi Oruç Beg tarihi (Cronica lui Oruç bey), Istanbul 1972, 141 + XLVII p.+ facs.

Traducere

Din cuceririle lui Murad I în Rumelia.

23 "... După aceea, Murad han a trecut iarăşi din Galipole (Geliboli'den) la Malgara (Magalgara)[1], <iar> pe Evrenos bey şi pe Lala Şahin trimiţîndu-i cu oastea rumeliotă, aceştia au cucerit Terfozi'ul[2]. După ce s-au întors de acolo s-au întîlnit din nou cu Murad gaziul. După ce au plecat şi de acolo, au ajuns în părţile <tîrgului> Ingingiz[3]. Mai era o cetate care se numia Polnia (Pulnia)[4], căreia turcii îi spuneau Tenkri-Yıkdıgı (Yakduğu)[5] . Este o fortăreaţă puternică.Populaţia acelui ţinut (vilâyet) a fugit şi a intrat în acea fortăreaţă. < De aceea > Murad gaziul a venit şi s-a

---

1. Malkara sau Migalkara.Deformare din Mihal-Kariye - "satul lui Mihal" în apropiere de Adrianopol. cf.Pitcher,op.cit.,p.159-III.
2. Terfoz, localitate lîngă Adrianopol,cf.Pitcher, op.cit.,p.168 II.
3. Localitate în apropiere de Istanbul,cf.mai sus.
4. Apollonia în Peninsula Balcanică,în Rumelia.
5. Tanrı-Yıktıgı - "Dărîmat de Dumnezeu", porecla dată cetăţii de mai sus.

www.dacoromanica.ro

năpustit asupra cetăţii cu gaziii săi. Timp de multe zile au asediat-o , < dar > nu s-a putut lua. Atunci cînd sultanul Murad gaziul a văzut că nu se poate lua cu luptă,a privit încă o dată asupra cetăţii zicînd: "Dumnezeu s-o dărîme pe aceasta", a oftat cu durere . Un timp a respirat, rugăciunea sa a ajuns la locul citat. Chiar în acel moment a plecat de lîngă cetate şi a ajuns cu noroc la un copac "stufos" (kala) căruia i se spunea "plopul". Si astăzi mai are urmă, i-a mai rămas rădăcina. Umbra sa ocupa un loc întins.Sultanul Murad han gaziul, neputînd să ia cetatea, a venit şi s-a rezemat cu spatele de copacul sălbatic < unde > şezuse. Pe cînd era în această frămîntare, după un moment de observare a sosit o ştire prin care au spus: "Sultanul meu, o parte a fortăreţii s-a dărîmat".S-a prăbuşit prin puterea lui Allah cel preaînalt,făcîndu-se praf şi pulbere. Sultanul Murad han gaziul l-a numit pe acel arbore sălbatic "cel norocos". Murad han gaziul a trimis < acolo > pe Lala Şahin, care, după ce a ajuns, a luat prizonierii fortăreţii, a adunat şi i-a adus bogăţiile sale. Dar la rugăminte, au eliberat iarăşi populaţia cetăţii, cu înţelegere şi angajament. Iarăşi a plecat fiecare la locul său. In interiorul acelei cetăţi au găsit vase de aur. Gaziii şi-au pus acele vase de aur pe cap. De atunci a rămas obiceiul de a pune pe cap căşti (Üsküf)[6] de aur.Şi din nou sultanul Murad han gaziul a plecat de acolo şi a sosit la Adrianopol. L-a trimis pe Haireddin paşa[7] şi

---

6. Usküf, înseamnă şi "bonetă de aur".

7. Candarli Hayreddin, primul kadı asker şi apoi vizir otoman pînă la 1387.

www.dacoromanica.ro

pe Evrenos bey zicîndu-le:"Mergeţi şi cuceriţi ţări şi vilaiete". Evrenos bey a ajuns, s-a străduit din greu, şi a cucerit Sketta (Isketi) şi Marulia[8] luîndu-le şi haraciul. Era un sangiac bey căruia i se spunea Deli Balaban[9]. < Acesta > a mers asupra cetăţii Serres (Siröz) , pe care a asediat-o. De asemenea, a mers şi Lala Şahin şi au cucerit < cetăţile > Kavala şi Dırama şi Zihna.[10]Apoi, au mers la Kara-Feria[11]. Au cucerit-o şi pe aceasta. Şi în ţinutul Saruhan[12] erau yoruci (yörükler)[13] nomazi. I-au deportat pe toţi aceştia şi i-au dus în părţile Serresului. După aceea au mers şi au cucerit Manastırul[14]. Apoi, au căzut asupra < cetăţii > Salonic (Selânik), dar neputînd s-o ia, i-au cuprins tot vilaietul. Mergînd şi de acolo, au cucerit ţinutul independent "Karlı"[15] în 787 < al hegirei > [16]. După aceea, Murad han gaziul a început să se războiască cu Lazoğlu[17]. Lazoğlu i-a trimis sol (elçi) care i-a grăit: "Desigur, să vină să se războiască cu acesta". A venit această ştire de la Laz < ăr > pentru război. Murad han gaziul, de asemenea, a împrăştiat în

---

8. Localităţi în Macedonia.
9. Adică Balaban cel nebun.
10. Localităţi tot în Macedonia:
11. Beroia în antichitate, Verria în evul mediu pînă astăzi. Turcii l-au tradus din Mavro-Verria.cf.crt.Karaferya în E.I.II.(1936),p. 175 (J.H.Kramers), cf. şi mai sus.
12. Saruhan, provincie în Anatolia apuseană.
13. Yörük sau Yürük, un fel de ţigani nomazi.cf. Pitcher,op.cit.p.168 II.
14. Cetate şi oraş în Macedonia,locuit de aromâni.
15. Karlova,ţinut şi oraş azi în Bulgaria:Karlovo idem,p.156 III.
16. = 12 febr.1385 - 1 febr.1386.
17. Lazăr Greblianovici,regele Serbiei.

www.dacoromanica.ro

toate părţile scrisori (nameler). A adunat oşti.Strîngînd pe gaziii din Anatolia şi Rumelia a pregătit zece mii de pedeştri (yaya) din Anatolia şi zece mii de azapi (azob) din Rumelia; şi după ce a mai adunat un număr de douăzeci de mii de akıngii[18], s-au făcut laolaltă 5o sau 6o de mii de oameni; a ieşit şi a ajuns la Kosovo. Acolo a avut loc înţelegerea aliaţilor.De asemenea Lazoğlu a strîns oşti de la sîrbi (sırfdan),de la bosnieci (lazdan),,de la albanezi (arnaudan) şi de la unguri.(Üngürüsden). De asemenea şi acela a ieşit la Kosovo. Murad han gaziul şi-a adus cu el pe cei doi fii ai săi[19], < care > au stat în cele două flancuri (kol). El însuşi a stat în centru (göğüsde). Cele două oşti întîlnindu-se între ele, s-au războit tare. In sfîrşit, mulţi ghiauri nenorociţi fiind omorîţi,oastea lor a fost învinsă; toţi (kamu) au plecat. Pe cînd oştile plecaseră în toate părţile, Murad gaziul rămăsese singur. Intre timp, < din întîmplare > , a ieşit un ghiaur[20] dintre morţi pentru jertfă, care a înaintat zicînd:"voi săruta mîna padişahului". Dar n-au ştiut că < acesta > fusese unul dintre beii ghiauri puternici. A fost o neglijenţă. A fost predestinat ca el însuşi < sultanul > să fie ajuns de nenorocirea morţii. Nimeni nu poate să se opună ceasului morţii. Blestematul avea în mînecă un hanger strălucitor.Acesta, după ce a venit l-a lovit cu hangerul pe padişah[21]

---

18. Cavalerie neregulată sub comanda ereditară a Mihaloglîilor.
19. Adică pe Yakub şi pe Bayazid cu oştile sangeacurilor lor.
20. In alte cronici: Miloş Kobilici sau Obilici.
21. Adică pe sultanul Murad I.

www.dacoromanica.ro

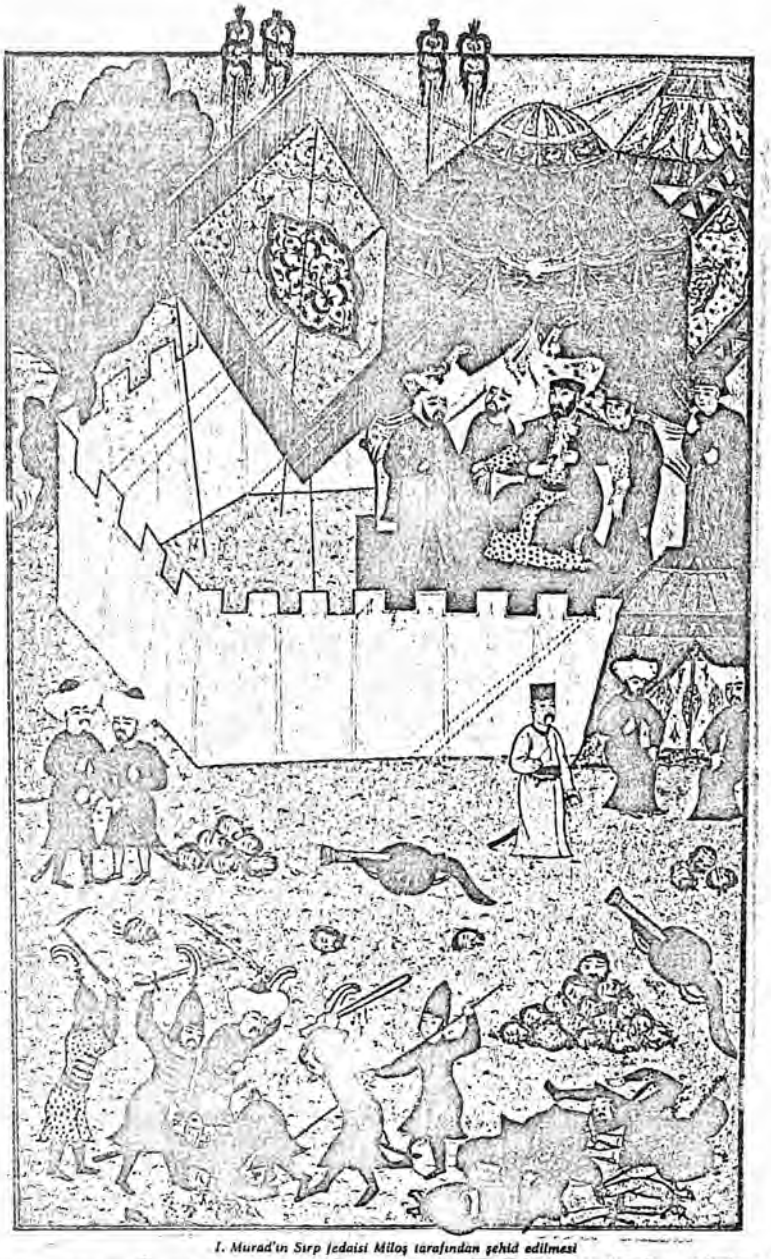

I. Murad'ın Sırp fedaisi Miloş tarafından şehid edilmesi

Pl. II. - Miniatură de N. Osman, reprezentînd asasinarea sultanului Murad I de sîrbul Miloș /Obilici/ în bătălia de la Kosova (iunie 1389).

Din Hünernâme, ms.orig în culori, ed.cit., fol. 6.

www.dacoromanica.ro

pe cînd stătea pe cal. In acel moment, Murad han gaziul şi-a găsit moartea de erou martir (şehid). Milostenia lui Allah cel preaînalt să fie asupra sa !

< Patru versuri (beyt) privind moartea sultanului Murad I la Cosovo .>

26 Cînd Murad gaziul a ajuns în lumea celor drepţi, Allah să-i lumineze mormîntul, beyii, la rîndul lor, au venit într-un loc şi au făcut înţelegere. Ei au găsit că sultanul Bayazid han este potrivit < să fie > în locul tatălui său. Au trimis ştire lui Y'akub Celebi zicîndu-i: "Vino, te vrea tatăl tău". L-au adus, şi în çorţ au avut grija lui, < adică l-au omorît > .(cf.Pl.)

După ce sultanul Bayazid han a fost făcut padişah, s-au apucat iarăşi de luptă. Ţipînd: "Mare-i Allah"!, au atacat dintr-un loc. Au făcut un mare război. In acel timp, prinzîndu-l pe Lazoğlu[22] şi pe fiul său[23], i-au adus la sultanul Bayazid han. La porunca sultanului Bayazid, de asemenea, le-au tăiat capetele la amîndoi (sic).

Ghiaurul fiind înfrînt, gaziii biruitori şi victorioşi au venit iarăşi la Adrianopol, cu bogăţii din pradă. Sultanul Bayazid han s-a aşezat pe tron. Viaţa hanului Murad fiind de 73 de ani, a domnit timp de 30 de ani.

Situaţia după bătălia de la Cosovo

In 788 al hegirei[24], sultanul Bayazid han a mers şi a cucerit Kratova (Kara-Tova)[25]. De acolo

22. Lazăr, despotul Serbiei mari.
23. Ştefan Lazarević.
24. 22 febr.1386 - 21 ian.1387.
25. Regiune minieră în R.F.S.Jugoslavia.

www.dacoromanica.ro

a mers şi a trecut în Anatolia. Cadavrul gaziului Murad han l-au îmmormîntat la Brusa. Efendiul[26] Ishak bey, căruia i se spunea Paşa Yiğit[27], acela a mers şi a cucerit Usküpül (Usküpü)[28]. Mai era unul căruia i se spunea Firuz bey[29], acela a mers şi a cucerit Vodena şi Vidinul. In sfîrşit, au venit şi s-au aşezat la Adrianopol.

Evrenos bey[30], la rîndul său, a cucerit Vodena şi Cetruze[31]. Firuz bey a trecut în Ţara Românească şi a făcut incursiune (akin). A venit cu pradă foarte mare...

27 (28) ... In 791 al hegirei[32] a trecut în Rumelia, < unde > a cucerit ţara sîrbească (sırfilim) şi Güverginlicul[33] şi a lăsat văleleu (velvelev) ţara ungurească. Timp de o lună a forţat Belgradul, dar neputînd să-l ia, s-au întors iarăşi, în 792 al hegirei[34].

Sultanul Bayazid a venit de acolo şi a cucerit Nicopolul (Nikbuli) şi Silistra (Silisre). Pe atunci beiului Ţării Româneşti i se spunea

---

26. Efendi,"domn" (gr.), aici în sens de dascăl.
27. Igit paşa, cuceritorul Bosniei;Yigit tc.-viteaz.
28. Usküb- Scoplje în R.S.Jugoslavia, cucerit în 1391 de Yigit paşa.
29. Pare a fi un renegat neamţ Fritz (?) mort în bătălia de la Ankara (iul.1402).
30. Evrenos bey a fost beylerbeyul Rumeliei.
31. Tîrguri şi cetăţi în Peninsula Balcanică.
32. 31 dec.1388-19 dec.1389.
33. Güvercinlik tc.trad. din sîrbă Golubać -"porumbişte".
34. = 20 dec.1389 - 8 dec.1390.

www.dacoromanica.ro

﴿ ٩٨ ﴾

دیلر اندن کچوب سرخان ولایتنی ونکه ایلنی و منتشه ایلنی
فتح اندی اندن کلدی بك شهرنی و قره‌حصاری الدی اندن
کچوب عثمانجوغی و قصطمونی و اماسیهٔ فتح اندی هجرتك
یدی یوز طقسان برنده روم ایلنه کجدی سرف ایلنی و کوکر-
جنلکی فتح اندی و انکروس ولایتنه ولوله برقدی و بلغدادی
بر ای اکردوب الیمیوب کیرو کلدی هجرتك یدی یوز طقسان
اکیسنده اندن سلطان بایزید کلوب نیکه‌بولی و سلی‌سرهٔ فتح
ایدب افلاق بکی او وقت برجی کافر دراردی سلطان بایزیده
قارشو کلوب عظیم جنك اندی شویله کم مسلماندن و کافردن
اخیلی ادم هلاك اولدی کافر چرسی چوقلق ادی بربرندن آیرد
اولمیوب مسلمانلر زبون اولملو اولیجق علی پاشا بر تدبیر
ایلدی مشعله‌لر یاقوب نقدر مسلمان الوسی وار ایسه طاشدپ
صویه دوکدیلر اغراش یرنده بر مسلمان الوسی قومادیلر صباح
اولدغی کبی اول اردن کجدیلر کیتدلر کافرلر بر طرفه دخی
کجدلر کافر بکی اغراش یرنه بر ادم کوندردی کوردیلر
مسلمان الوسندن کمسه یوقدر برجی کندو کلدی کوردیکه
مسلمان الوسندن کمسه یوق اما کافردن چق قرلمش کافره
هیبت دوشب خورقدی اول داخی بر طرفه قچوب کتدی سلطان
بایزید دخی کلوب تونی کچوپ نیکه‌بولیدن ادرنیه کلدی
صکره برجی کافر عاجز اولوپ خراجه مطیع اولدی هجرتك
یدی یوز طقسان اچنده اندن‌موره طرفنه واردی کندوسی قره
قریده اتوردی اچور ایللرم اقن ویردی هجرتك یدی یوز
طقسان دردنده اندن صکره سلطان بایزید استنبوله دشدی
حصار اتدی بو حالده ایکن خبر کلدیکم انکروس قرالی
کلوب نیکه‌بولی اوزرنه دشدی ددیلر بو خبری اشیدجك بش

Pl.VIII.-Fragment din cronica lui Oruç bin Adil privind lupta de la Argeş între Mircea şi Bayazid "Fulgerul" (1394).

www.dacoromanica.ro

Mircea (Birgi, Mirgi)[35] ghiaurul. < Acesta > a ieşit în faţa sultanului Bayazid şi s-a războit aşa de tare, încît au murit o mulţime de oameni de la musulmani şi de la ghiauri. Oastea ghiaură era multă, neputîndu-se să se despartă una de alta, se pare că musulmanii erau mai slabi. < Atunci> paşa[36] a făcut un plan. A făcut să se aprindă torţe şi a pus să se transporte cadavrele cîte erau. N-au lăsat nici un cadavru musulman la locul numit Argeş (Agraş) şi cum s-a făcut dis-de-dimineaţă, au plecat din acel loc. Ghiaurii, de asemenea au fugit într-o parte. Beiul ghiaur < Mircea > a trimis un om la locul de luptă. Au văzut că nici unul dintre morţi nu era musulman. Mircea a venit el însuşi şi a văzut că nici unul nu era dintre morţii musulmani. Dar erau mulţi distruşi dintre ghiauri. Ghiaurul fiind copleşit de spaimă, s-a îngrozit. De asemenea şi acela s-a dus şi a fugit într-o parte. La rîndul său, şi sultanul Bayazid a venit şi a trecut Dunărea (Tunai). Din Nicopole a venit la Adrianopol. Apoi, ghiaurul Mircea slăbind, s-a supus haraciului[38] în 793 al hegirei[39]. De acolo a plecat spre partea Moreei (Mora), iar

---

35. Adică Mircea cel Bătrîn.
36. Djandarlu Ali paşa, mare vizir între 1387-1406 dec.
37. Intr-o altă versiune a cronicii: ograş- "luptă".
38. Cronicarul Oruç nefiind contemporan, nu se ştie dacă Mircea sau Vlad Uzurpatorul a plătit haraci (1394-1397).
39. = 9 dec.1390 - 28 noiembrie 1391.

www.dacoromanica.ro

el însuşi a şezut la Kara-Feria[40] şi a dat voie să se facă incursiuni în ţinuturile din împrejurimi în 794 al hegirei[41].

Prima asediere a Constantinopolului

După aceea, sultanul Bayazid a căzut asupra <cetăţii> Istanbul (Constantinopol) pe care a asediat-o.

Bătălia de la Nicopole

Pe cînd era această situaţie, a venit ştirea care spunea că a sosit craiul ungureso[42] şi a căzut asupra Nicopolului. Atunci cînd a auzit această ştire, <sultanul Bayazid> a înaintat cu zece mii de voluntari (gönüllü) şi s-a întîlnit <cu cruciaţii> pe lîngă Nicopole, unde a dat un atac peste noapte. Ghiaurii beţi, zicînd:"a venit turcul", s-au atacat unii pe alţii, au căzut în apa Dunării şi au murit. Insuşi craiul abia a scăpat şi a plecat. Gaziii săturîndu-se de pradă s-au întors din nou la Adrianopole.

In 795 al hegirei[43], sultanul Bayazid s-a năpustit iarăşi asupra Constantinopolului, dar în cele din urmă încheindu-se pace, au aşezat acolo un om numindu-l cadiu[44]. Apoi, a clădit o fortăreaţă în faţa <loca-

---

40. Adică Verria din Macedonia (cf.mai sus n.).
41. =29 noiembrie 1391 - 16 noiembrie 1392.
42. Regele Ungariei pe atunci era Sigismund de Luxenburg: 1387-1437.
43. = 17 noiembrie 1392 - 5 noiembrie 1393.
44. Judecător musulman (tc.kadı)

www.dacoromanica.ro

Macarların Niğbolu Kalesini muhasarası ve Yıldırım Bayezid'in gelişi

Pl. IV. - Miniatură, reprezentînd asedierea cetăţii Nicopole de cruciaţi şi sosirea sultanului Bayezid I (sept.1396). Din Hünernâme, ms. orig. în culori, ed.cit., fol. 8.

www.dacoromanica.ro

litățiі > Taraklu-Yenigesi[45] , au făcut meceturi[46] şi o mahala[47].

Stricarea moravurilor otomane

De acolo a venit şi s-a aşezat la Adrianopole. Vılkoğlu[48] şi-a dat fata[49] sultanului Bayazid.Pînă la fiica lui Vılkoglu, < sultanii > nu ştiau ce este beţia şi orgia. Pînă atunci nu era petrecere cu vin. Pe timpul lui Osman şi a lui Orhan erau cărturarii ('ulema)şi dacă cineva din dinastia lui Osman comitea un păcat, atunci ulemalele fugiau de la aceştia şi nu mergeau pe lîngă padişah. Nu se permiteau lucruri rele. Pînă la Çandarlu-Kara Halil[50] şi turcul
29 Rustem[51], lumea nu se umpluse de violenie. Ciandarlu Kara Halil a murit, şi fiul său 'Ali paşa a devenit vizir în locul său; < acesta > a făcut la Adrianopol o casă de binefacere ('imaret) la capătul "Podului cel lung" (=Uzun-Köprü). In 796 (sic) al hegirei[52], atunci cînd 'Ali paşa a fost făcut vizir,dinastia osmană era un neam necioplit (salib); au vomit cărturarii şi au început < să dea > sentinţe şi să facă violenii; atunci cînd au îmbrăcat ... au

45.In faţa oraşului Constantinopol,cf.Pitcher, op.cit.p.168 I.

46.Mecet (Mescit) tc.moschei,geamii.

47. Maha'a,mahale - în sens modern,cartier.

48. Vîlkoğlu, Vuk Brancovici - Vukovici, dar mai tîrziu, după 1427.Deci, o confuzie cu Ştefan Lazarevič.

49. Pe Oliviera, fiica despotului Lazăr.

50. Cunoscut sub numele de Hayreddin,originar din Ciandar, or. în Kastamonu, a fost primul kadı-asker "magistrat militar" apoi vizir.

51. De fapt Kara Rustem - "Cel negru",venise la turci din Iran ('Agem).

52. = 6 noiembrie 1393 - 26 octombrie 1394.

www.dacoromanica.ro

dat sentinţe[53]. Aceştia au născocit obiceiul de a vinde şi de a se tîrgui în ţinuturi pentru aspri vechi.Cadiii, de asemenea, au făcut fel de fel de lucruri rele. Ei au ruinat lumea prin luarea de mită (rușvet). Sultanul Bayazid cînd a auzit < aceasta > a poruncit ca toţi cadiii, toţi cîţi erau, peste 2o, să fie duşi şi închişi într-o casă din Yenişehir[54]. Apoi,sultanul Bayazid a mai poruncit zicînd: "Cîţi cadii ar fi în închisoare, cu fiii şi fiicele lor, să fie aruncaţi în foc". Atunci Ali paşa a rămas neputincios, nu i-a mai rămas să scoată nici măcar o vorbă în faţa padişahului, deoarece ştia că era aşa de mînios încît nu permitea nimănui să-i vorbească. Dar padişahul avea un măscărici (nedim), un fel de arab abisinian (habeş), era un foarte bun bufon. Ali paşa l-a chemat pe acel măscărici şi i-a vorbit astfel:"Bre, harapule, în caz dacă îi vei salva pe cadii, îţi voi face multe binefaceri şi favoruri". Bufonul, după ce a stat un timp şi s-a gîndit, s-a îmbrăcat îndată cu o rochie şi şi-a încălţat un papuc, aşa îi plăcea să fie trimis în solie (peikvar). Aşa a venit la ospăţul padişahului. Hanul Yıldırım (=Baiazid) venind foarte încruntat, a stat în faţa acestuia. Padişahul i-a grăit: "Bre, astăzi ai venit foarte gătit, care este scopul tău ? Arapul i-a vorbit:"Astăzi am unele cereri de la sultanul meu, dar mă tem !" Atunci padişahul i-a zis: "Nu te teme, spune tot ce vrei de la mine". Arapul i-a grăit: "Sultanul meu, cererea mea de la tine este aceasta, ca să mă trimiţi în solie la Constantinopol (Kostantiyye) .

---

53. In text: fetvai, adică fetvale,rom.fetva,cf. IO.,II,2, p.53.

54. Yenişehir -"oraş nou", în Anatolia şi în Rumelia (Larissa din Grecia).Cf.Pitcher,op.cit. p.173 III.

www.dacoromanica.ro

Padişahul l-a întrebat :"Bre, harapule, ce vrei să faci la Constantinopol ?", iar harapul i-a răspuns: "stăpînul meu, îi voi cere de la împărat (tekfürdan) pe cîţiva dintre călugări (keşiş); că tot îi distrugem pe cadii, aceşti călugări să fie conducători de cadiate (kadılık). Padişahul i-a răspuns:"măi harapule, pînă ce călugării să fie cadii, mai bine să fie supuşii mei". Harapul i-a răspuns: "Sultanul meu, aceşti călugări tot au citit, dar aceşti supuşi n-au citit". Hanul Yıldırım îi vorbi zicîndu-i: "Măi harapule, acum aceşti cadii, au citit şi ei".Harapul i-a răspuns:"Cel care nu poate citi poate să fie cadiu ?" Atunci hanul Yıldırım i-a grăit:"Bre harapule, cum să facem ?", iar harapul i-a zis: "Acea treabă o ştiu paşalele". Atunci hanul Yıldırım l-a chemat pe Ali[55] paşa şi adresîndu-i-se l-a întrebat: "Măi 'Ali, acum aceşti cadii sînt citiţi (învăţaţi) ?" Iar 'Ali paşa i-a spus: "Da împărate, dacă cineva nu a învăţat poate să îndeplinească slujba de cadi ?". Hanul Yıldırım i-a zis: "Da au citit < adică au învăţat >! Atunci de ce nu respectă ceea ce au citit şi fac lucruri necuviincioase (yaramazlıklar) ?" Ali paşa i-a răspuns:"Sultanul meu, venitul acestora este puţin şi nu au îndrumare".Padişahul i-a zis: "Acum, să le dai o cale de îndrumare, aceştia să încaseze de la moşteniri, ca dare (resim), 2o de aspri (akçe) la looo de aspri; şi în caz dacă se scrie o scrisoare legală (şer'ai), la fiecare scrisoare să pună cîte doi aspri. Aceste dări au fost puse de 'Ali (Halil) paşa şi de atunci au rămas pînă astăzi. Se spune că acesta este narhul[56] lui 'Ali paşa, care este de doi aspri... < Răzvră-

---

55. In text apare Halil, dar care apare ca prim vizir mai tîrziu, sub Murad al II-lea şi Mehmed al II-lea.

56. Narh, taxă; preţ fix.rom.nart. cf.IO.,II,1,p.27o.

Cda. 8/977 Fasc. 12
www.dacoromanica.ro

tirea lui Karamanoğlu 'Ali bey, trecerea lui Bayazid în Anatolia la 797 H.[57] agresiunea lui Bayazid I împotriva emiratelor din Anatolia; sosirea lui Timur - Lenk, bătălia de la Ankara şi captivitatea lui Bayazid; convorbirea cu Timur: "Bu gün bana ise yarın sanadır" - (Dacă ziua de astăzi este a mea, ziua de mîine este a ta)[58]...>

Descrierea situaţiei după bătălia de la Ankara (iulie 1402)

37 ... Răposatul <Baiazid> Yıldırım han a avut şase fii. Unul pierind în timpul luptei, i-au mai rămas cinci fii. Unul era emirul Suleyman, unul Mehmed han, unul 'Isa şi unul 'Musa şi altul mai mic era Kasim, care pe atunci au fost bey. Emirul Suleiman avînd ca vizir pe 'Ali paşa şi < agă de yeniceri > pe Hasan aga şi ca subaşı[59] pe Ine bey, i-a luat pe aceştia şi au plecat în Rumelia[60]. După ce au venit, s-au aşezat la Adrianopol...

La rîndul său, sultanul Mehmed era la Amasia[61], unde s-a aşezat fără să facă vreo mişcare. Iar 'Isa şi cu Musa Celebi alungîndu-se între ei, au ajuns în vilaietul Karası[62]. In sfîrşit, Musa Celebi l-a înlăturat pe 'Isa Celebi şi a rămas singur. Apoi a venit şi s-a aşezat la Brusa. Emirul Suleiman cînd a auzit aceasta a plecat din Rumelia şi a ajuns la Brusa. Musa Celebi, a fugit, a

57. 27 oct.1394 - 15 oct.1395.

58. Dicton turc care figurează pe o inscripţie funerară din Muzeul de istorie a or.Bucureşti (cf. Mihail Guboglu, Les inscriptions orientales de la ville de Bucarest. In "SAO" VII (1967), p.251-253.

59. Subaşı, la început căpetenie de război, apoi comisar militar, edilul unor oraşe. (cf.şi mai sus, p. n.)

60. Adică în Turcia europeană.

61. Amasia, oraş în Anatolia de nord.

62. Provincie în Anatolia.

www.dacoromanica.ro

plecat în Karamania. A rămas lîngă Karamanoğlu[63].Emirul Suleiman, la rîndul său, cînd a auzit aceasta a dus pe sora sa,Fatma hatun[64], şi pe fratele său mai mic, Kasım Celebi,la împăratul din Constantinopol[64] (Kostantin tekfuruna). S-a împăcat cu împăratul. Emirul Suleiman a trecut, iarăşi, în Rumelia şi s-a aşezat pe tronul său. In 805 al hegirei[65], sultanul Mehmed a auzit, la Amasia, de întronarea emirului Suleiman < la Adrianopol > . A trimis ştire emirului Suleiman zicîndu-i: "Dorinţa mea este ca fratele meu mai mare să fie sănătos". I-a trimis peşcheşuri[66]. La rîndul său şi emirul Suleiman trimiţîndu-i băieţi simpatici s-au împăcat între ei...

Lupta lui Musa Celebi pentru stăpînirea Rumeliei cu ajutorul lui Mircea cel Bătrîn

< După un popas de cîţiva ani în Ţara Românească, pe la 1409, Mircea, la rîndul său, a dat oaste < lui Musa > şi l-a trecut din Silistra în Rumelia. Şi beyi Rumeliei au ştiut că emirul Suleiman se ocupa cu ospăţuri şi că îşi întorsese faţa de la ţară (memleket), dar şi beyii,la rîndul lor, îşi întorseseră feţele de la acesta. < De aceea > au trimis ştire lui Musa Celebi. Tavgiii[67] Rumeliei luîndu-l pe Musa, l-au dus direct la Adrianopol, deoarece auziseră,încă de mai înainte,că pe timpul tatălui său, Yıldırım han, era bey de akıngii[68].

63. Textual: "Fiul lui Karaman" adică principele de Karaman - pe atunci Mehmed, fiul lui Alaeddin (m.1426).
64. Pe atunci Manuel II Paleologul: 1391-1425.
65. =1 august 1402 - 20 iulie 1403.
66. Daruri, cadouri.
67. Dregători locali,poate fi şi timargi, posesor de timare. După N.Iorga,"purtători de tuiuri" ceea ce nu poate fi.
68. Comandantul cavaleriei neregulate, înseamnă că luase locul lui Mehmed Mihaloğlu.

www.dacoromanica.ro

Se obişnuise cu tavgiii, din care pricină, toţi tavgiii au venit în jurul său. S-a dat de ştire emirului Suleiman zicîndu-i că "Musa Celebi luase Rumelia". Dar emirul Suleiman, la rîndul său, fiind mahmur[69], a rămas pe loc ca şi cum dormia. A întrebat:"Musa ce face în ţara mea ?" A plecat din acel loc, cu oastea anatoliană a trecut din Galipol (Geliboli) şi a venit direct la Adrianopol. Pe cînd emirul Suleiman se aşezase în ţinutul (nahiye)[70] Adrianopol, pe neaşteptate sosi Musa Celebi. S-au războit, dar norocul (devlet) şi-a întors faţa de la emirul Suleiman. In cele din urmă, emirul Suleiman a fugit, dar cînd a ajuns într-un sat, care se numia Düğüncülü[71], gloata (halkı) acelui sat, găsindu-l pe Suleiman, l-au prins şi l-au omorît. Emirul Suleiman... a domnit şapte ani şi jumătate. < Versuri (beyit) ... >

După aceea, Musa Celebi s-a suit pe tron, a devenit padişah în 813 al hegirei[72]. Musa Celebi aducînd gloata[73] acelui sat, i-a întrebat: "De ce fără învoirea mea l-aţi ucis pe fratele meu ?" Le-a dat foc < să ardă > cu fiii şi fiicele lor.

Musa Celebi şi-a luat ca vizir, din Rumelia, pe Körşah Melek[74], iar beylerbeylicul Rumeliei a fost dat lui Mihaloğlu Mehmed bey. Magistratura militară (kadıaskerlik) a acordat-o lui Simavna Kadısıoğlu[75] şi beyu-

---

69. Trezit după beţie.
70. Nahiye, comună regiune, rom. nahiea, cf. IO, II, 2, p. 157.
71. În alte cronici Düğüncüler, adică "nuntaşi", denumirea unui sat în Rumelia.
72. = 6 mai 1410 — 24 apr. 1411.
73. Adică populaţia, locuitorii.
74. Mai tîrziu, trimis la împăratul din Constantinopol fuge la sultanul Mehmed I în Anatolia.
75. Fiul cadiului din Simavna, lîngă Adrianopol, cunoscutul învăţat al vremei; Şeihul Mahmud Bedreddin.

www.dacoromanica.ro

lui de azapi i-a dat "emir-i alemlik"[76] şi fiecare sangiac[77] a fost dat supuşilor săi.

Un fiu şi o fiică, rămaşi de la emirul Suleiman, au fugit şi au intrat în Constantinopol. In această parte, Vidinul devenise duşman[78] şi < de aceea > Musa Celebi a plecat şi a luat acea parte. A luat şi Pravadia (Pervadi)[79] şi Madara[80]. A plecat de acolo şi a ajuns în ţara lui Laz<ăr>, < unde > a luat < localităţile > Köprülü şi Akça-Bolu[81], Musa bey, fără să stea, a început să cucerească ţinuturi şi ţări, repezia incursiuni (akın) în toate părţile, la care participa el însuşi. Din cînd în cînd năvălia şi asupra Constantinopolului, forţîndu-i poarta < cetăţii > . Intors, a căzut asupra Silivriei[82], şi pe cînd se luptau la Silivria, într-o noapte, Körşah Melek a fugit, a intrat în Constantinopol. Musa bey s-a întors de aici cu oştenii şi călăreţii săi, venind la Adrianopol. Să vezi această soartă ce întorsătură a luat! < Descrierea luptelor din Rumelia, între Musa şi fratele său Mehmed Celebi, bey de Amasia ... >

---

76. Emir-i 'alem a., bayraktar tc, adică "principe pentru steag", stegar şef.
77. Sancak tc., regiune, ţinut.
78. Adică cei din Vidin se răsculaseră.
79. Tîrg şi cetate din nord-estul Bulgariei.
80. Madara, oraş lîngă Şumla în Bulgaria.
81. Localităţi din Serbia.
82. Silivri, localitate în apropiere de Constantinopol.

www.dacoromanica.ro

Oruç Beg tarihi, Istanbul 1972,141 +XLVII p. + fasc.

.....

44 15

18 Ondan sonra Murad Han Gazi geri Gelibolu 'dan geçip Malkara'ya geldi.Evrenüs Beg'i ve Lala Şahin'i Rumeli Cerisi'yle ; göndererip varup Terkoz'u fethettiler. Oradan gelip Sultan Murad Gazi ile buluştu . Oradan geçip 21 Incegiz tarafına vardılar.Poline derler bir hisar vardı. Türkler ona "Tanrı Yıktığı" derler. Sarp kale'dir. O ülkenin halkı kacıp o 24 sihara girdilor. Murad gazi gelip Gaziler'le 45 hisarın üstüne düştüler. Bir bir nice gün kuşattılar. Alınamadı. Sultan Murad Gazi bunı 3 "Tanrı yıka" dedi. Dest ile ah etti. Bir nefer etti. Duası oku nişana eriştı. Hemen hisar üzerinden göçüp gitti. Vardı, "Devletli Kaba 6 Ağacı" derlerdi bir kavak ağacı vardi,şimdi dahi eseri vardır, kökü kalmıştır, gölgesi kayli yer tutmuştu. Sultan Murad Gazi hisarı 9 alamayip gelip Devletli Kaba Ağac'a arkasını vererek daynaip oturmuştu.

Bu üzüntüde iken biraz sonra haber geldi ki: "Sultanim'.

12 Hisarın bir tarafı yıkıldı",dediler.Hak Taalâ kudretıyle yıkıldı".Altı üstüne geldi.Sultan 15 Murad Han Gazi o ağaca "Devlet li Kademli Kaba Agaç" diye ad verdi.

Murad Han Gazi, Lala Şahini'i gönderdi. Gitti. Hisarın esirlerni alıp mallarını toplayarak getirdiler ama hisarın kalan

www.dacoromanica.ro

halkının gönüllünü alarak amd ile serbest bıraktılar. Sonra yerli yerine vardılar.

O kalenin içinde altın taslar buldular. Gaziler o tasları başlarına gyidiler. Başa altın üsküf giymek o zamandan kaldı.Adet oldu. Sonra Murad Han Gazi Edirne'ye geldi.

Veziri Hayreddin Paşa'yi ve Evrenüs Beg'i gönderdi. "Varın, eller fethedin" dedi. Evenüs Beg varıp iş güç edinerek Iskete'yi ve Marily'yi fethetti. Haracını aldı.

Deli Balaban bir sancak beği vardı.Serez üzerine vardı, kuşatti. Lalaha Şahin dahi gitti. Kavala, Dirama, Zahna ve Serez-i fethettiler. Karaferye'ye vardılar. Onu dahi fethettiler. Saruhan-eli'nde göçer Yörükler verdı. Onları hep göçürüp Serez tarafına getirdiler. Ondan sonra varıp Manastırı fethettiler. Şehri alamayip çevresini hep aldılar. Oradan varıp müstakil Karli-eli'ni fethettiler 787 sende.

Ondan sonra Murad Han Gazi, Lazoğlu ile cengetmeye başladı. Lazoglu elçi gönderdi: "Onunla karışlaşıp harbedelim; gelsin"dedi. Lazoğlusndan bu haber gelince Murad Han Gazi dahi her tarafa mektuplar yolladı. Asker toplayip Anadolu'dan lo.ooo yaya, Rumeli'nden lo ooo azap, 2o ooo kadar akıncı olmak üzere 5o-6o bin kadar adam toplayip Kosova'ya çıktı.Kuvvetlerinin hepsi orada birleşti.

Lazoğlu dahi Sırp, Arnavut ve Ungürüs'ten asker topladı. O dahi Kosova'ya çıktı.Sultan

www.dacoromanica.ro

Murad Han Gazi iki oğlunu birlikte götürdü. Bunlar iki kolda durdular. Kendisi göğüste durdu.

Iki ordu karşılaşıp büyük bir savaş yaptılar. Tafsilâtı çoktur. Sonunda kâfirler'i kırdılar. Çerisi bozguna ograyup gettiler. Çeriler her tarafa gitmişken Murad Gazi yalnız kalmıştı. Bir fedâi mel'un ölüler arasından çıkıp Padişahın elini öpeceğim diye yürüdü. Meğer yigit kâfir beglerinden imiş. Bilmediler gaflete düştüler. Takdirde olacak ne ise olur. Ecel gelince kim se engel olamaz. Mel'un yeni içinde keskin hançer varmış. Gelip Padişahı, at üzerinde dururken, hançerle vurdu. Murad Han Gazi orada şehit oldu. Tanri'nin rahmetine kavuştu.

beyit (versuri)....

Tanri, kabrini nurladırsını, Gazi Murad,

Hak emrine varınca begler dahi bir yere gelip ittifak ettiler. Sultan Bayazid Han'ı babası yerine lâyik gördüler. Yakub Celebi'ye haber gönderdiler. "Gel, seni baban ister" diyip getirdiler. Çadir içinde kaydını gördüler. Sultan Bayazid Han Gazi'yi Padişah kılıp sonra savaşa başladılar. Tekbîr getirip bir yerden düşmana üştüler. Büyük cengettiler. Orada Lazoğlu'nu oğlu ile tutup Sultan Bayazid Han'a getirdiler. Sultan Bayazid Han buyurdu: Ikisinin de başını kestiler. Kâfirler bozuna ugrayip Gaziler muzaffer oldular. Ganimet mallariyla göçüp geri, Edirne'ye geldiler. Sultan Bayazid Han, tahtına geçip oturdu.

www.dacoromanica.ro

Gazi Murâd Han'ın ömrü 73 yıl olup 30 yıl beglik eyledi.

Hicretin 788'inde Sultan Bayazid Han varıp Kıratova'yi fethetti. Oradan göçüp Anadolu'ya geçti. Murad Han Gazi'nin ölüsünü Bursada gömdüler.

Ishak Beg efendisi Paşa yigit varip Uskûb'ü fethetti. Firuz Beg de varıp Vidin'i fethetti. Sonra gelip Edirne'de oturdular.

Evrenüs Beg dahi Vodina'yi Çetroz'u fethetti. Firuz Beg, Eflak-eline geçip akın eyledi. Sonsuz ganimet maliyla geldi... Yıldırım Han Bursa'da oturdu...

3 Oradan geçip Osmancıgı, Kastamonu'yu ve Amasya 'yi fethetti hicretin 791'inde.

Oradan gelip Nigebolu'yu ve Silistre'yi fethedip Eflak'a geçip Eflak'in Be/gi o vakit Mirçi kafir idi. Mirçi kâfir, Sultan Bayazid'a asker çekip karşi geldi. Karşılaşıp büyük cengettiler. Oyle ki müsülmanlardan, kâfirlerden de hayli kırgın oldu. Iki taraftan hayli adam öldü. Gördüler ki, kâfir askeri çokluk. Gündüz iki asker birbirinden ayrılmadı. Gece olunca iki asker ayrılıp her biri bir tarafta konakladı. Vezir Ali paşa o gece şöyle bir tedbir yaptı: Meşaleler yaktırdı. Ne kadar müsüluman ölüsü varsa hepsini taş tıp suya attılar. Uğraş yerinde müsülman ölüsü bırakmadılar. Ertesi güne kadar bu işi ettiler. Sabah olunca oradan göçüp gittiler. Müsülmanlar bir tarafa gidince Mirçi kâfir ugraş yerine adam gönderdi. Gördüler ki kimse yok. Mirçi kâfir kendi geldi.

www.dacoromanica.ro

Pl. III. - Miniatură de N. Osman, înfăţişînd întronarea sultanului Bayezid I "Fulgerul" după bătălia de la Kosova (1389)
Din Hünernâme, ms. orig. în culori, ed. cit., fol. 24

www.dacoromanica.ro

yatiyor
yerinde kâfir'den bir çok kırılmış/ama
müsülüman ölüsünden bir kimse görünmez.
Mirçi kâfir'e dehşet düştü. Kâfirler
çok kırılmış diye korktu. O dahi bir tara-
fa kaçtı, gitti.

Sultan Bayazid Han yüz aklığı ile Tu-
na'yi geçdi. Nigebolu'dan doğru Edirne'ye
geldi. Sonra Mirçi kâfir dahi âciz kalıp
barış yaptı. Haracını gönderdi. Itaat etti.
Hicretin 792'- si içinde.

Oradan Bayazid Han, Mora tarafına vardı.
Kendisi Karaferye'de oturdu. Cevre ellere
akın için emir verdi.

Ondan sonra Sultan Bayazid Han, Istan-
bula varıp küşattı. Bu halde iken haber
geldi ki üngürüs kıralı, Nigebolu üzerine
düşti dediler. Bayazid Han dahi bu haberi
işidince Istanbul üzerinden güçüp atı ya-
rar, kendi yarar seçkin yiğitlerle,lo ooo
kişiyle hızla gelip Nigebolu üzerinde bu-
luştu. Sarhoş kâfirler gafil yatarken bas-
kın ettiler, kılıç koydular. Kâfirler Türk
geldi diye korkuya düşüp birirını kırdı.
Çoğu Tuna'ya girip batarak öldü. Kiralın
kendisi güçlükle kurtuldu. Gaziler fırsat
bulup gayet zengin oldular. Sonra oradan
dünüp Istanbul üstüne yürüdüler. Sonun-
da sulh edip şehir içine adam koydular.Sul-
tan Bayazid Han bir kadı tayin etti. Tarak-
çi Yenicesi'nin hisar erlerini getirip
içine koydular. Mescit yapip bir mahalle
haline getirdiler hicretin 795'inde.

www.dacoromanica.ro

Sultan Bayazid Han oradan gelip Edirne
'de oturdu. Vılukoğlu' nun kızını kendisi
için istedi. Düğün edip aldı. Viluk kızı
gelmeden önce Sultan Bayazid Han içki me-
clisinin ne olduğunu bilmez di. O vakte ka-
dar şarap sohbeti olmazdı.Osman Gazi,Orhan
Gazi ve Murâd Han Gazi zamanında yanlarında
âlimler vardı ki Osmanlıı Hanedanından
bir günah işlense Ülemâ onlardan kaçardi.
Padişah yanına gitmezlerdi. Bozuk iş etmez-
lerdi. Tâ ki Candarli Halil ve Türk Rüstem
gelinceye kadar. Türk Rüstem'e Mevlâna Rüs-
tem dediler. Ululadılar. O dahi âlemi hiy-
leyle doldurdu.

Sonra Candarli Halil paşa öldü. Iki
oglu kaldı: biri Ali paşa, biri Ibrahim pa-
şa. Ali paşa, babası yerine vezir oldu.
Sonra Ali paşa da öldü. Kardeşi Ibrahim pa-
şa vezir oldu. Ibrahim paşa dahi öldü.Yeri-
ne Halil paşa vezir oldu.

Sultan Bayazid Han, Edirne'de,Uzun Kö-
prü başında bir imâret yaptırdı. Hicretin
796' sında.

Halil paşa tek başına has vezir olunca
bir sözü iki olmazdı. Onun zamanında dâniş-
mendler çok oldular. Osmanli Hanedanı sert
ve sağlam bir aile idi...

Veziri Ali paşa dahi zevk ehli kişiydi.
Halkın çogu daha zevke düştü. Kadıların dahi
fesatları ziyade oldu. Rişvetle âlemi harap
ettiler.

Sultan Bayazid Han işitti ki kadılar
türlü türlü fesatlar ederler, çok öfkeli

www.dacoromanica.ro

kişi olduğundan buyurdu: ne kadar kadı varsa getirdi. 2o'den ziyade idi. Emir verdi. Yenişehirde bir eve koydular. Hapttiler. Sonra Yıldırım Bayazid Han hükmetti: Hapiste ne kadar kadı varsa oğlu ile kızı ile yakın dedi.

Veziri Ali paşa şaşırdı. Padişah söz söylmeğe halı kalmadı. Zıra bilirdı ki öfkesi olduğu zaman kimse söz söyleyemezdi.

Padişahın bir nedîmi vardı. Habeş Arap'tı. Gözde nedîmlerdendi. Ali paşa o nedîmi çağırdı:"Bire Arap ! Eğer kadıları kurtarırsan sana çok nesne ihsan ederim" dedi.

Maskara kalktı. Hemen acele bir fistan giydi. Bir pabuç giydi. Hızla padışahım huzuruna geldi. Yıldırım Han gayet kızgın iken gelip karşısında durdu. Padişah:"Bire bugün gayet acele etmişsin. Maksadın nedir" ? dedi. Arap:"Bügün Sultanımdan bir nesne dilerim ama korkarım" dedi. Padişah: "Korkma, söyle. Benden ne dilersen dile" dedi. Arap: "Sultanım ! Senden dileğim budur ki beni Istanbula elçiliğe gönderesin" dedi. Padişah: "Bire Arap ! Istanbul'da ne eyleyeceksin" dedi. Arap dedi ki:"Sultanım ! Tekfur'den bir kaç keşiş isteyelim". Padişah: "Bire Arap ! Keşişleri ne yapıcaksın" dedi. Arap: "Sultanım ! Buradaki kadıları hep kılarım. Bu keşişler kadılık etsinler" dedi. Padişah dedi ki:"Bire Arap ! Bu keşişler kadılık edecek yerde kendi kullarıma ettirsem olmaz mı ?" Arap

www.dacoromanica.ro

dedi ki: "Sultanım ! Bu keşişler hep okumuşlardır. Bu kullar okumuş değildir". Yıldırım Han dedi ki: "Bire Arap Arap ! Oyleyse bu kadılar dahi okumuşlarmıdır ?" . Arap: "Okumayan kişi, kadı olurmu" dedi. Yıldırım han dedi ki: "Ya bire Arap ! Nice edelim ?". Arap: "O işi paşalar bilir" dedi.

Yıldırım Han, Ali paşa'yi çağırttı. Dedi ki: "Ey Ali ! Bu kadılar şimdi okumuşlarmıdır ?". Ali paşa dedi ki: "Ya sultanım okumadık kişi kadılık edebilir mi ?". Yildirim Han dedi ki: "Ya okumuşlardırdır da nıçın okuduklarını tutmazlar, kötülük ederler ?". Ali paşa dedi ki: "Sultanım Bunların parası azdır ve başka gelirleri de yoktur." Padişah: "Oyleyse bunlara bir gelir buluver" dedi.

Ali paşa bunlar için miras taksiminde 1ooo akçada 2o akça hisse koydu. Sonra şer'î mektup yazılsa her mektupta 2 akça koydu. Bu vergileri Ali paşa koydu. O zaman dan beri kaldı. "Ali paşa narhi iki akçadir" dedikleri budur.

Sonra Yıldırım Han gazâ hazırlıkları yaparken Karamanoğlu Ali Beg yürüdü. Ülkeyi incitti. Hamideli'ni aldı. Anadolu'yu karıştıdiye Yildırım Hana haber geldi....

... Temür Han, Afrâsiyâb gibi büyük ordu toplayib Anadolu ülkesini almak kasdiyla çıkarak geldi. Once Sivas şehrini alıp yıktı...

www.dacoromanica.ro

63 12. ... Temür Han: "Kabul edeyim söyle" dedi. Yıldırım Han dedi ki: "Senden dileğim budur
15 ki benim ocağımı söndürmeyesin. Bu ğün bana ise yarın sanadır. Tatar askeri'ni bu memlekette bırakmayasın. Birlikte alıp gidesin" dedi...

65 3 Yıldırım Han'ın ömrü 60 yıldı. 15 yıl beğlik eyledi. Yildirim Han merhumun alti oglu oldu idi. Birisi savaş cephesinde ka-
6 ybolup beş oğlu kaldı: Birisi emîr Süleyman, birisi Mehmed Han, birisi Isa, birisi Musa, birisi de Kasım. Kasim küçüktü

9 Oradaki beg böyle oldu, emîr Süleyman 'i, veziri Ali paşa ve Hasan aga ye Inebegi subaşı alıp Rumeli'ne gittiler. Gelip
12 Edirnede oturdular.

Sultan Mehmed, Amasya'da idi. Hiç hareket etmeyip oturdu.

15 Isa bey ve Musa Celebiler birbirlerni kovalayarak Karasieli'ne vardılar. Sonunda
18 Musa Celebi, Isa Celebi'yi aradan kaldırdı. Kendi kaldi. Gelip Bursa'da oturdu.

Emîr Süleyman bunu işitti. Rumeli'nden
21 geçip Bursa'ya vardı Musa Celebi kaçdı. Karaman'a gitti. Karamanoğlu yanında kaldı. Emîr Süleyman da bunu işitip kizkardeşi Fatma
66 Hatun'u ve küçük kardeşi Kasım Celebi'yi
3 Istanbul Tekfürür'ne rehin bıraktı. Tekfür'le barış yaptı. Emir Süleyman geri Rumeli'ne geçip tahta oturdu hicretin 805'inde.

Emîr Süleyman'in tahta geçtiğini Ama-
6 sya'da Sultan Mehmed işitti. Emîr Süleyman'a haber gönderdi: "Babamiz gittiyse emrim, ulu

www.dacoromanica.ro

kardeşim sağ olsun"diye hediyeler gön-
derdi. Emir Süleyman dahi onlara köleler
gönderdi. Barıştılar.

Emîr Suleyman, Karmanoğlu'na haber
gönderdi. "Kardeşim Musa.Celebi'yi koyu-
vermesin" diye barış yaptı...

Emîr Süleyman, Ali paşa'nın bedava
şarabıyla içkiye düşmüşken Isfendiyaroğ-
lu, Musa Celebi'yi / gemiye bindirdi.
Sinob şehrinden Eflak'a gönderdi.O vakit
Eflak-eli'nin beği Mirçi kâfir'di.Musa
Celebi, Mirçi kâfir'in yanına vardı.Mirçi
dahi ona asker verdi - Silistre'den Ru-
meli'ne geçti. Rumeli begleri dahi bildi-
ler ki emîr Süleyman zevkle meşguldur ,
memleketten yüz döndürmüştür. Begler dahi
ondan yüz çevirdi. Musa Celebi'ye haber
gönderdiler. Rumelei Tovcilari Musa Ce-
lebi'yi alıp doğru Edirne'ye getirdiler.
Zira evvelden Tovcilar bunu işittiler ki
babası Yıldırım Han zamanında akıncı beği
idi. Tovcılar'la alişmıştı. O sebepten
bütün Tovcilar yanına geldiler.

Emîr Süleyman'na Musa Celebi,Rumeli
'ni Musa Celebi, Rumeli'ni aldı diye ha-
ber oldu. Emîr Süleyman dahi mahmurlukla
uykudan uyanır gibi kalktı. "Musa benim
Elimde ne yapiyor" dedi. Oradan geçti.
Anadolu askeryle Gelibolu'dan geçip do-
ğru Edirne'ye geldi. Emîr Süleyman,Edir-
ne bölgesinde konmuşken Musa Celebi an-
sızın erişti. Cengettiler. Devlet emîr
Süleymandan yüz döndürmüştü.

www.dacoromanica.ro

Sonunda emîr Süleyman kaçti. Bir köye var-
68 di kı adi Dövëncili<Döğüncülü>'dir. O köy
halkı emîr Süleyman'i bulup öldürdüler.
3 Emir Süleyman, Allah rahmetine vardı.Rah-
meti bol olsun. Yedi buçuk yıl beğlik eyle-
di.

6 vers (beyit)...

Ondan sonra Musa Celebi tahta geçip
9 padişah oldu hicretin 813'ünde. Musa Cele-
bı o köy halkını getirip "niçin benden izin-
siz kardeşimi öldürdünüz" diye oğlu ile,
kızı ile yaktı.

12 Rumeli'nde Musa Celebi, Kör-Şahmelik'i
vezir edindi. Mihaloğlu Mehmed Beg'e Rumeli
Beğlerbeğiliği'ni verdi. Simavana Kadısıo-
glu'na kadı'askerlik verdi. Azap beg'e san-
15 cak beğliği verdi. Her sancağı kendi kul-
larına verdi.

69 Emîr Süleyman'in bir kızı kaldı.Kaçıp
Istanbul'a girmişlerdi.

3 Bir taraftan Vidin düşman olmuştu.Mu-
sa beg gidip o tarafı aldı. Piravadi ve
Madar'i dahi aldi. Oradan geçip Sırbistan'a
6 vardı. Köprülü'yü ve Ohçabolu'yu aldı.Musa
beg durmadan eller, memleketlr açmaya baş-
ladı. Her tarafa akın salar, kendi de bir-
9 likte giderdi. Zaman zaman de Istanbul önü-
nü keserdi. Bu sebeple kapısını kapatti.Ge-
lip Silviri'ye vardı. Silivri'de cengeder-
12 ken Kör-Şahmelik bir gece kaçtı. Istanbul'a
girdi. Musa beg bundan kuşkulandı. Döndü.
Oradan geçti. Edirne'ye geldi. Göre ki bu
dünya ne yüz gösterdi.

www.dacoromanica.ro

Bu taraftan sultan Mehmed,Amasya'da dururken işitti ki Musa, Rumelinde müstakil beg oldu, Sultan Mehmed dah sabredemedi.Yavaş yavaş Bursa'ya indi. Asker topladı.Bursa halkı karşıladılar. Sultan Mehmed',Bursa tahtına geçip oturdu. Emîr Süleyman'ın hükmettiği yerlere sultan Mehmed hükmetti Diledi ki Rumel'ne geçe,kardeşi ile cengede.

Sultan Mehmed'e Bayazid paşa vezirdi. Sultan Mehmed, Bayazid paşa'ya: "Rumeli'ne geçmeye tedbir bulun. Nereden geçelim"dedi. O vakitte Kör-Şahmelik, Istanbul'dan çıkıp sultan Mehmed'e geldi. Bayazid paşa:" Kör-Şahmelik'i çağıralım. Görelim ne der " dedi. Vardılar, Kör-Şahmelik'i çağırdılar. Geldi. "Padışahın Rumeli'ne geçmesi nereden doğru olur" dediler. Kör Şahmelik dedi ki: "Istanbul Tekfürüne adam sallın. Onunla sulh edelim. Oradam gayri yerden geçemeye imkân yoktur. Zira Gelibolu geçidi Musa beg elindedir. Musa beğin adamları orada duruyor. Geçilmez".

Vardılar Gebze kadısı Fuzullah'ı elçilige gönderdiler. Fazullah, Tekfür'le gayet dosttu. Geldi. Tekfürle anlaşma yaptı. Sultan dahi Bursa'dan göçtü. Tekfür gemiler hazir etti. Sultan Mehmed'i Rumeli'ne geçirdiler.

Musa beg işitti ki kardeşi Sultan Mehmed gelir. Musa beg, Edirne'den göçtü. Sırp Eli'ne vardı. Bu tataftan Sultan Mehmed dahi Incigiz'e geldi. Evrenüs beg oğlu Ali

www.dacoromanica.ro

beg karşıladı. Buluştular. Mihaloğlu Yahşi beg dahi geldi. Mihal'ın kendisi Musa'nın beglerbeğisi idi. Oğlunu gönderdi, kendi gelmedi. Velhasil sultan Mehmed,Edirne'ye geldi. Bütün begler Musa'dan yüz döndürdüler, kaçtılar. Sultan Mehmed'e geldiler Musa beg'in yanında yalnız akıncılar kaldı.

Sultan Mehmed,Edirne'den göçtü.Varıp Samako'da Musa ile karşılaştılar.Uğraştılar. Sonunda sultan Mehmed, Musa'yi yendi. Musa kaçt[1].Kaçarken atl bir çamura çöktü. Musa'nın bir terzi kulu vardı. Saruca derlerdi. Meğer Musa'nin atını sinirlemiş.Musa attan yıkıldı. Saruca / tutup Musa'yi sultan Mehmed'e getirdi. O gün akşam vaktı Musa'nın kaydını gördüler Hak emrine vardı.

beyit

Gitdi Musâ cihandan,devşürdi raht
Değdi sultan Mehmed'e tâc ile taht.

Sonra Musa beg'in ölüsünü,Bursa'ya babası Yıldırım Han yanına getirdiler. Musa beg üç-buçuk yıl beglik etti. Edirne de Eski Cami'yi yapıp yapısını yer yüzüne çikarmıştı. Sonra gelip sultan Mehmed tamamladı...

Biz gelelim geriye : Bu taraftan Mihal <oğlu> beg'i tuttular.Tokat'ta Bidevi Çardag'a gönderdiler. Hapsettiler. Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrediin'i oğlu ile,kızı ile gönderdiler Bin /akça ulûfe verdiler. Şeyh Bedreddin'in başka bir menâkibi vardır. Burada söylemek olmaz. Musa'nin bir kulu

www.dacoromanica.ro

vardı. Azap derlerdi. Kaçtı. Eflaka gitti.
Anadolu ve Rumeli bütünüyle sultan Mehmed'in
oldu. Tahta geçip padişah oldu hicretin 816'
sında. Sonra sultan Mehmed her tarafa mektu-
plar gönderdi. Elçiloştiler .Barışlar yapıl-
dı. Yalnız Karmanoğlu'ndan gelmedi...

74 Biz gelelim geriye: Garip bir kıssa var-
dır. Gerçi burada gerekmezdi ama yeri geldi:
Simavna Kadısıoğlu Şyhe Bedreddin kazaskerken bir kethüdası vardı. Ona lakıbı ile Börklüce Mustafa derlerdi. Simavnaoğlu şeyh iken has müridi Börklüce Mustafa idi. Karaburun'a varip şeyh oldu. Türlü türlü fesatlara başla
75 dı. Hayli mürâîlik / eyledi. Aydın-eli'ni kendine döndürdü. Her türlü tertipler kurdu.
Hâşa, kendine peygamberim diye inandırdı.

Bu taraftan dahi Seyh Bedreddin,Iznik'te oturmuşken Börklüce Mustafa'yi işitti ki işi ilerlemektedir, mel'un şeytan, gönlüne kuruntu düşürdü. Içi içine sıgmayip karekte geçmek istedi. Taktiride olsa gerekti. Zevk ü safa etmek istiyordu. Vardılar, şeyh Bedreddin'i memleketten sürdüler. Yanına adamlar verip Samsun'a kadar götürdüler, kovdular.

Şeyh Bedreddin, Isfendiyaroğlu'na vardı. Oradan dahi durmayıp Kefe'ye geçti. Oradan dolaşip Eflak-eli'ne çıktı. Bu taraftan dahi Börklüce Mustafa'nın şeyh ile ittifaki vardır dediler. Sultan Mehmed dahi veziri Bayazid paşa ile oğlu sultan Murad'a Anadolu Askerini koşup Börklüce Mustafa üzerine gönderdi. Varıp Karaburunda karşılaştılar. Arada hayli cenk oldu. Çok adam öldü. Sonunda Bör-

www.dacoromanica.ro

klüce'yi yendiler. Kendisini tutup paraladılar. O hiyleye uyan sofîleri de kırdılar. O memleketi zaptettiler. Padişahın kullarına timar olarak üleştirdiler. Bayazid paşa, sultan Murad'la Manisa'ya geldi. O sırada sultan Murad, Manisa'da otururdu.

Sonra bu taraftan Dorlak Hu Kemal derler birisi çıktı. O dahi çok müridi ve dost edindi. Yirmi binden ziyade olduları. Onlar dahi bir tayfa olup gürültüyle memlektlerde gezerlerdi. Onlar dahi türlü fesada başladı. Dinsizcesine hayli mürâîlikler eylediler. Aydın eli'ni ve o tarafları azdırdılar.Onun üzerine de asker gönderdiler.Varip onu dahi tuttular. Ona uyanları dağıttılar.

Bu taraftan sultan Mehmed, Serez tarafına vardı ki Selânik üzerine düşe. Beri yandan şeyh Bedreddin, Eflakeli'ne geçmişti. Eflakeli'nden gelip Silistire'den geçerek Agaç-Denizi'ne geldi. Oradan her tarafa birkaç sofî gönderdi "Padişahlık benimdir.Tahta bana aittir. Subaşlık ve sancak isteyen gelsin " diye haber saldı. "Aydın-eli'nde Börklüce Mustafa benim hizmetkârimdi.Yanlış hareket etti" dedi.

Şeyh, Ağaç-Denizi'nden çıktı. Çok kişiler ona uydu. Maiyeti çoğaldi.Bedbaht sofîler, kazaskerken timar verdiği erler ve tovacılar hep yanına toplandılar. Fakat gördüler ki, bunun işinde hayır yoktur,hepsi dağıldı, gitti.

Serez'de sultan Mehmed'e haber verildi. Sultan Mehmed, kapıcıbaş ile 2oo kişi gön-

www.dacoromanica.ro

derdi. Gelip Zagra'da tuttular. Serez'de sultan Mehmed'e ilettiler. Mevlânâ Haydar derlerdi bir ulu bilgin vardı. Acem-eli'nden gelmişti. Şeyh ile hayl tartıştılar / Arada çok sual ve cevap geçti.Nihayet mevlâna, Haydar'ın sözü üstün geldi. Fetva verdi: "Kanı helâl malı haram" dedi.Sonra şeyh'in kendisi de bu fetvaya uygun fetva verdi. Ikisinin ittifaki ile Serez'de bir yerde astılar. Orada bir mezara gömdüler. Hicretin 820' si idi.

Sultan Mehmed oradan döndü. Bursa'ya vardi...

www.dacoromanica.ro

IX

MEHMED NEŞRI

Născut înainte de mijlocul sec.al XV-lea, M.Neşrî, cărturar turc (mevlâna) cunoscut, a trăit pe timpul sultanilor Mehmed al II-lea, Baiazid al II-lea şi Selim I. A avut posibilitatea să cunoască bine şi să descrie amănunţit domnia acestor trei sultani mari ai împărăţiei otomane. Spre sfîşitul domniei lui Mehmed al II-lea, ocupa un loc important în ierarhia cărturărească (ulema) a Imperiului otoman. A murit la o vîrstă înaintată, pe la anul 1520 (926 H).

M.Neşrî a rămas cunoscut în istoriografia otomană printr-o cronică universală, intitulată Cihannuma - "Cartea lumii", compusă din şase părţi (kısım). Din această vastă operă care începe de la Adam, s-a păstrat numai ultima parte, a VI-a (el-kısım es-sadis), intitulată Tarih-i evlâd-i Oğuz han ve mülûk-i Selçkiyye Rumiyye ve Selatin- al-i Osman, adică "Cronica fiilor lui Oguz han şi a stăpînirii selgiucilor de Rum şi a sultanilor dinastiei otomane". Deci, cronica tratează istoria turcilor de la Oguzi sau uzi (gr.) pînă la sultanul Selim I. Are două ediţii bune, una facsimilată, aparţine turcologilor Theodor Menzel şi Taeschner (I.Leipzig, 1951 şi II Leipzig, 1955) şi alta turcească, de Faik Reşit Unat şi dr. Mehmed A.Köymen (I). T.K.Basımevi, Ankara, 1949 şi II, Ankara, 1957). Aceasta din urmă, editată în două volume, pînă la sfîrşitul domniei lui Mehmed al II-lea "Cuceritorul", are textul în transcriere cu litere arabe şi latine. Volumul al III-lea, consacrat domniei sultanilor Baiazid al II-lea şi Selim I, este demult anunţat, dar n-a apărut încă. Dacă în ediţia noastră de Cronici turceşti privind ţările române...(1966) am folosit ediţia

www.dacoromanica.ro

germană, în extrasele alăturate, privind asedierea, cucerirea şi popularea Constantinopolului, ne bazăm pe ediţia lui Faik Reşid Unat. O bibliografie mai amănunţită a lui Mehmed Neşrî, mult mai detaliată, am dat-o în Cronici turceşti... I, p.1o7-1o9.

Kitâb-i Cihan-Nümâ Neşri tarihi, II, cilt (= vol., ed.Faik Reşid Unat - dr.Mehmed A.Köymen, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1957, p.688-689.

Povestirea cuceririi Constantinopolului (Hikâyet-i feth-i Kostantiniyye).

Se povesteşte că în acel an[1], îndată ce s-a făcut primăvară, cînd armele pentru cetate au fost completate, sultanul Mehmed[2] a poruncit lui Halil paşa[3], zicîndu-i :"Dascăle (lala), anul acesta să asediem[4] Istanbulul < şi > strîngînd o oaste mare, sultanul (hunkâr) s-a îndreptat spre Istanbul. De acolo, împăratul (tekfur) Istanbulului trimiţîndu-l în solie pe sfetnicul său (veziri), ghiaurul Kir-Luka[5] a cerut iertare[6]. Sultanul n-a arătat nici o favoare solului. Pe scurt, a poruncit să se pregătească unelte şi au căzut asupra Istanbulului. Oastea pe care el însuşi o alesese din toate părţile lumii şi cu care plecase, nu avea sfîrşit. Poate era mai mult decît o oaste. Cărturarii şi şeicii şi dervişţii şi călugării naivi (abdallar) aşezaţi în mînăstiri,

---

1. = 1453 (857 H.).
2. Mehmed al II-lea "Cuceritorul" (el-Fâtih): 1451-1481 (a 2-a domnie).
3. Fiul lui Ibrahim paşa, ultimul mare vizir otoman din familia Djandarlîilor:1438-1453.
4. In text:yaylarım, din vb.yaylamak,"a săgeta", adică "să-l lovim".
5. Lucas Notaras.
6. Probabil fiindcă susţinuse răscoala lui Karamanoğlu.Ibrahim bey, ceruse de la Mehmed II un haraci exagerat şi îl ameninţase cu lăsarea în imperiu a prinţului otoman ostatec în Bizanţ.

www.dacoromanica.ro

Fig. VI. - Miniatură, înfățișînd asedierea Constantinopolului de sultanul Mehmed al II-lea "Cuceritorul" (apr.-mai 1453/857 H.)
Ms. Bibl.Nat.,Paris,no.9087,în ed. Fr.Babinger, Maommetto il Conquistatore e il suo tempo, Milano - 1957,p.232-233(în culori)

www.dacoromanica.ro

كتاب تواريخ آل عثمان المشهور بنام جهان نما

حمد بی قیاس و شکر بی نهایه اول خالق

کردکار و صانع پروردکاره که امر کن

براله عالم ارواحی و اشباحی ظهوره

کتوده طباق افلاکی پیراسته

و بساط خاکی افراشته قلوب

نبات و حیوانات له زمینی زین ایلیوب

انسانی زیور عقله و زینت نطقه

Facs. IX,1. - Miniatură, titlul şi începutul cronicii lui M. Neşrî..., despre turcii oguzi (uzi), selgiuci şi osmanlîi.

Neşrî, Kitab-i tevarih-i al-i Osman... benâm Gihannüma, ms.Bibl. TKSM., Istanbul, fd. Hazine nr. 1361, fol. 1 (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia rola 27, c.432/II).

www.dacoromanica.ro

bătrînii şi tinerii şi gloata sa zicînd "războiul este mare", au venit la Istanbul. Şi turnîndu-se tunuri la Adrianopol, cu înfăţişare de balaur, s-au repezit şi cei din ceata de pedestraşi (yayadan) şi müsellem[7] şi azapi (azebten) şi spahii (sipâhi), le-au adus <tunurile> şi aşezîndu-le în toate părţile, au început să bată cetatea. Şi fiecare dintre aceste albine ale tunurilor erau parcă nişte duhuri uriaşe care inspirau groază tăriei ţinutului, din jurul lor au tras <tunurile> asupra <cetăţii> cu lanţuri de fier. Ici şi colo, din loc în loc, au fost aşezate metereze (metrisler) mari şi întinse. Înfăţişarea lor ca nişte cetăţi semănau cu bolţile cereşti. Au fost făcute ascunzişuri în aceasta. Erau nişte balauri care semănau cu nişte sperietori aşezate în mijlocul muntelui. Din mai multe locuri au aşezat, de asemenea, tunuri darbzanlar[9], care aruncau bombarde şi distrugeau şi doborau rîndurile <duşmanului>, precum şi prankuri (pirnagı)[10] cu o detunătură ca tunetul cerului şi zburau ca trăznetul.

Vers (nazım):

In reşedinţa cetăţii au aranjat (düzem) pazarul
S-au adunat la aşezarea de săbii şi săgeţi
Au venit toate tunurile prankurile
Au stat un timp ca munţii "yîr yîr (?)

---

7. Categorie de oaste privilegiată, care după înfiinţarea ienicerilor se ocupau şi cu munca cîmpului. Lucrau cîte 5 un ogor, la expediţie pleca unul.
8. Azeb- "celibatar", oaste pedestră şi de marină (arsenal).
9. A intrat şi în rom. darbzen - "care loveşte", pentru asediere de cetăţi.
osmanlîi, mai mare decît tunurile zise "Cakloz".
10. Pranki, şi mai mic decît "badaluşka".

www.dacoromanica.ro

De acolo, după ce au împresurat partea de uscat dinspre Anatolia, a Istanbulului, l-au înconjurat şi cu un număr de 4oo de corăbii (gemi) dinspre partea mării. De asemenea, un număr de 7o de corăbii le-au coborît pe mare, în fundul fortăreţii între < locurile > numite Kozlıca-Pınar[11] şi Kozlıca-dere[12], care în partea de sus a Galatei, mai jos de colină, şi-au întins pînzele în timp ce cu o ceată au înaintat dinspre uscat, luptătorii lor stăteau în picioare (ayagın). De asemenea şi-au făcut un pod de mare[13] ; şi în locurile, din toate părţile, unde a fost cu putinţă, au zidit metereze puternice, aşa încît fiecare aşezare puternică era parcă un uriaş (hiremân) făcut din timpuri fără socoteală. In ascunzişul lor au pus dintre tunurile asemănătoare balaurilor cu şapte capete, care din suflarea lor, pietrele şi copacii nu găseau scăpare. Talia şi staturile lor semănau a minarete[14], gurile lor a peşteri < şi > au început să bată mereu neînfrioosat spatele zidurilor puternice, lovindu-le cu pietre tari cît pumnul. Şi din alte locuri cu putinţă, mulţi viteji dintre ieniceri şi puşcaşi au început neînfricoşaţi luptă şi război.

Vers:

O epopee consacrată acestui tablou
al tulburătorului război
Pe care nu-l făcuse nici Rustem şi nici Neriman[15]
Săgeţile care zburau erau parcă iscoade între ei.
Au început să ducă vestea morţii.

---

11. Fîntîna cu nuci.
12. Gîrla sau pîrîul Kozluca.
13. Poate pe Bosfor şi Cornul de Aur.
14. Adică înalte şi svelte.
15. Eroi în mitologia persană.

www.dacoromanica.ro

692-693 Suflecîndu-şi mînecile, vitejii îşi vînturau săbiile scoase din teci şi intrau pe cîmpul de luptă. Repezind parcă toiagul lui Moise asupra ghiaurilor, fiecare se credea un fel de faraon, care la vedere păreau nişte balauri cu şapte capete. Bubuitul tunurilor s-a înteţit din cauza pulberii vechi. Au început să verse foc asupra fortăreţii. Zidurile de piatră[16] erau însă scuturi puternice în faţa cetăţii. Cel care se lovea de pietre îşi distrugea faţa şi ochii. Dar, tunurile darbzen şi pirankur, care trăgeau zgomotos în faţa fortăreţei Istanbulului, erau înaintea ghiaurului scuturi (kalkan) de piatră. Cu cîte o lovitură de tun i-au împrăştiat < pe bizantini > . In acea bătălie ploua parcă cu pietre din cer asupra fortăreţii. Cei care erau în ea nu puteau nici măcar să-şi deschidă ochii. Zgomotele puternice ale prafului de puşcă ajungeau pînă la bolta palatului şi înălţimile văzduhului. Trecînd şi de acolo, intra în auzul îngerilor. Forma înspăimîntătoare a detunăturilor prafului de puşcă slăbeau curajul
694-695 < ostaşilor > cetăţii şi făceau ca feţele zidurilor căzute să fie ca pămîntul. Timpul senin şi cerul albastru fiind acoperite de focul şi fumul ridicate în văzduh, apăsau asupra cetăţii. Zarva, gemetele şi suspinele ghiaurilor, îmbrăcaţi în zale albastre, jos nu se distingeau de tunete şi fulgere. In cîteva zile i-au găurit < cetăţii > toate colţurile ca o sită de cernut. Păcătoşilor care erau în ea li s-a tăiat speranţa

www.dacoromanica.ro

de la firul vieţii, luînd înfăţişarea unor oameni morţi. Ca nişte nori negri ce apar deasupra munţilor, ei se repezeau asupra zidurilor şi turnurilor < cetăţii > . Au început să tragă în toate părţile săgeţi şi bombarde din puşti, întocmai ca o ploaie.

< Exprimarea acestui spectacol în 4 versuri > .

De asemenea şi gaziii din acea stă parte fiind aşezaţi pentru atac, luptă au început să cînte cîntece de război din coardele săbiilor. Ivindu-se din toate părţile zgomotul detunăturilor prafului de puşcă, lumea s-a umplut de muzică şi flacără. Fiecare ostaş era îmbătat şi turmentat cu flacăra dorinţei războiului. Au înaintat şi s-au urcat pe parapetele vechi, din faţa fortăreţei. Lăncile şi-au deschis aripa steagurilor şi săgeţile au zburat cu cea mai mare grabă. Fiecare erou şi-a luat scutul pe spate, cu îmbrăcămintea sa vărgată, fiecare s-a transformat într-o panteră. Parcă un ţinut muntos curgea neîncetat în cetate. Iureşurile şi atacurile ajungeau pînă în fundul zidurilor. Unii ţipau iar alţii se căţărau pînă în vîrful turnurilor... Unii dintre < turci > stăteau jos, de unde trăgeau o ploaie de săgeţi asupra celor care apăreau ca nişte păsări pe ziduri. Aratîndu-i din depărtare cu degetul pe ghiaurii ca-

696-697

16. Editorii au citit dis "exterior", ceea ce mă îndoiesc. Cred că trebuie citit taş. Aceeaş grafie).

www.dacoromanica.ro

re < urmau > să moară împuşcaţi, cei care aveau pe şolduri săbii cîntau parcă din strună < şi > capetele ghiaurilor zburau jos de pe trupurile lor, rostogolindu-se ca pietrele din vîrful munţilor. Cadavrele lor ca nişte bastioane că deau dintr-o singură lovitură, îngrămădindu- o ca pietrele şi cioburile în şanţuri. In timp ce ghiaurii morţi aveau înfăţişarea unor mistreţi doborîţi, feţele musulmanilor care semănau îşi găseau moartea de eroi martiri/cu luna plină. Marginile fortăreţei s-au înroşit ca lalelele. Gaziii îi ameninţau de jos cu săbiile pe ghiauri, în timp ce aceştia aruncau de sus asupra lor coloane mari de piatră. Pietrele şi copacii cădeau din cetate în afară ca o ploaie a nenorocirii din cer. Mai aruncau de sus, asupra musulmanilor, apă fiartă şi smoală (zift) încălzită, omorîndu-i în cele mai mari
7oo-7o1 cazne, pedepse pe care ei îşişi urmau să le primească în iad. < Descrierea asedierii în proză şi versuri, comparînd vitejia turcilor cu aceea a lui Rustem din epopeele persane > .

Impăratul (tekvur)[17] , văzînd acest hal, s-a sfătuit cu sfetnicul său (veziri)[18], Kir Luka, ca să predea cetatea. Dar frîncul[19] spunînd: "Noi ne războim nu ca să o predăm, fiecare dintre noi luptînd cu zel pentru credinţă şi onoarea lui Mesia (Mesih)[20], nu putem preda

---

17. Constantin al XI-lea Paleologul.
18. Megas domestikos - "marele loghotet".
19. Genovezul Giovanni Longo di Giustiniani (m. 1453).
20. Adică Isus Christos.

www.dacoromanica.ro

turcului un oraş ca Istambulul", nu i-a lăsat. Apoi, opunîndu-se şi încăpăţînîndu-se, a insistat că nu trebuie să predea cetatea, şi ei s-au străduit pentru luptă şi război. < Continuarea luptei, săparea unor tuneluri subterane, efectuarea unor breşe în ziduri şi pătrunderea turcilor în oraş... > In dimineaţa zilei de 2o a lui cemazi evvel 857 [21], într-o zi de marţi într-un ceas binecuvîntat, din porunca padişahului, ocrotitorul lumii, toată oastea a venit la picioarele sale, căci, mai înainte, împăratul poruncise prădarea Istanbulului şi fusese chemat la oaste. Fiecare ostaş era pregătit în orice clipă pentru luptă, aşteptînd orice ocazie < pentru a pătrunde în cetate >. In acest timp, tunurile vărsau un foc ucigător. Dar în acel moment s-a produs deodată un tumult ca în ziua judecăţii de apoi.

7o4-7o5 De groază şi teamă a făcut să se cutremure cerul şi pămîntul. Din cauza acestui spectacol îngrozitor, curajul ghiaurilor a slăbit şi înfăţişarea lor a devenit pămîntie. Adîncimea fiecărui şanţ era ca puţul iadului, plină de foc, unde fiecare < dintre ghiauri > avea să-şi primească pedeapsa.

< Descrierea poetică a unor scene de groază din timpul pătrunderii în oraş >.

Se spune că, < asedierea > a început în anul 857 al hegirei, în a 15-a zi a lunei rebi' ül-evvel[21]. Şi la data de mai sus, în a 2o-a zi a lunei cemazi ül-evvel, în zorii zilei de

---

21. = 26 martie 1453, data cea mai veridică; în alte izvoare apare 25 rebi'I= 5 aprilie 1453.

www.dacoromanica.ro

marţi, anul 857[22], a fost cucerit < Constantinopolul >.

Cronogramă (Tarih)[23]

Înaintaşii n-au avut prilej pentru cucerirea Constantinopolului. Sultanul Mehmed cucerindu-l în cele din urmă, şi-a scris inscripţia.

Gaziii[24], pătrunzînd în oraş, i-au tăiat capul împăratului şi pe sfetnicul său, Kir Luka, l-au făcut prizonier cu toată suita sa. De asemenea, în cetate era un impostor (düzme), care se dădea drept fiul lui Osman (oğlu)[25] şi pe acela l-au ucis. Şi pe bădăranii lui din cetate răi din fire, i-au trecut fără milă prin ascuţişul săbiei. Iar pe familiile lor, punîndu-le în lanţuri, le-au luat în captivitate. Gaziii îşi repezeau topoarele asupra idolilor de aur şi de argint din Sfînta Sofia (Ayasofya'da) şi din alte biserici, sfărîmînd braţele unora, şoldurile şi capetele altora. Şi prădînd tot ce găsiau din lucrurile ghiaurilor, s-au săturat peste măsură. S-a întîmplat aşa cum au prezis profeţii, slavă lor: "Nu este nici o îndoială că Constantinopolul nu va fi cucerit. Un emir de oşti îl va lua pe acesta, un emir fericit şi ordia sa este o oaste fericită"[26]. Cu toate acestea, gaziii au dăruit florini şi aspri cu găleata[27]. De atunci a rămas un proverb care se aplica unui îmbogăţit: "Ai participat parcă la prădarea Istanbulului".

---

22. După unele calcule, 28 mai.
23. Inscripţie.
24. Ienicerii.
25. După unii Orhan, fiul emirului Suleiman (m.1412).
26. Este un verset transmis prin tradiţie (hadis).
27. Ölcek - unitate de măsură; dimirlie.

www.dacoromanica.ro

Dacă descriem toată prada care a avut loc, vorba se va prelungi mult de tot. In această bătălie au avut loc astfel de evenimente încît este cu neputinţă de a le descrie, nu se pot exprima nici prin viu grai. Gloata din Galata[28], cînd a văzut cum s-au aruncat gaziii ca nişte lupi flămînzi asupra Istanbulului, i-au adus sultanului Mehmed pe tîlmaciul (dilini) fortăreţei Galata. Apoi, cine a putut fugi din Istanbul a ajuns şi a intrat în Silivria[29]. De acolo, şi-au trimis cheile cetăţii Silivria şi s-au supus sultanului (Hûnkâra). După aceea, Karagea bey a plecat şi a cucerit Kum-Burgaz'ul şi Bigodos'ul[30] .Apoi, într-o zi de miercuri, Halil paşa fiind luat cu suita sa pentru a păzi cu cinste fortăreaţa, a fost închis[31].Povestea acestora este lungă şi trebu - rile lor sînt cunoscute, deoarece, la drept vorbind , Halil paşa era vestit în lume. După aceea, în ziua de vineri şi-a îndeplinit rugăciunea la Ayasofya. S-a citit rugăciunea mahomedană în numele lui Mehmed han. Karamanoğlu[32] auzind de luarea Istanbulului, a început să-şi lovească genunchii cu pumnul şi să zică: "Osmanoğlu şi-a pus bazele puterii sale. < Pornind > de acolo, el ne va surghiuni din ţara noastră". Spunînd acestea, el s-a supărat foarte tare. Lumea este, pentru Allah.

Povestea cu privire la începerea populării Constantinopolului

Se povesteşte ca atunci cînd sultanul Mehmed a

---

28. Adică genovezii sau peroţii din Pera.
29. Silivri - cetate în apropiere de Constantinopol.
30. Alte cetăţi apropiate de Constantinopol.
31. Fiind bănuit de prietenie cu ghiaurii (gâvur ortağı).
32. Ibrahim bey (1424-1463).

www.dacoromanica.ro

Facs. IX,2. - Istorioara populării Istanbulului după cucerire
M. Neşrî, ms. şi ed. cit. (Kodex Menzel), p. 181.

www.dacoromanica.ro

cucerit Istanbulul a dat subăşia (subaşlığı)[33] supusului său Suleyman bey. Apoi, i-a spus: "Să te ocupi cu populatea oraşului". După aceea, sultanul Mehmed cerînd populatea Istanbulului, a trimis oameni în toate ţinuturile otomane zicînd: "Cine vrea să vină şi să aibă proprietate la Istanbul..."Aşa i-a chemat pe mulţi din toate părţile. Această veste răspîndundu-se prin lume,cine a dorit a venit de hatîr, dar proprietate n-a avut. Au văzut că pe această cale,Istanbulul nu se poate popula. De aceea, sultanul (Hunkâr) a poruncit ca unii dintre bogaţii şi alţii dintre săracii fiecărui ţinut să fie surghiuniţi la < Istanbul >. Cadiilor şi subaşîilor le-au fost adresate poruncile:"Surghiuniţi oameni din toate părţile , să-i aduceţi şi să umpleţi Istanbulul". Surghiunindu-se oameni din toate părţile, Istanbulul începu să se populeze şi să se învioreze. De aceea au pus chirie asupra caselor celor aduşi. Din această pricină, populaţia desgustîndu-se, a spus: "Aţi făcut ca să ne vindem casele noastre, aţi făcut ca să plecăm din patria noastră, dar dece ne-aţi adus aici , ca să plătim chirie (kira) pentru aceste case de ghiauri ?" Din această cauză cea mai mare parte din populaţie şi-a luat lumea în cap şi a plecat, unii lăsîndu-şi muerile şi copiii. De aceea, un oarecare cu numele de Kula Şahin[34], care rămăsese de pe timpul tatălui şi bunicului sultanului Mehmed, i-a grăit într-o zi padişahului: "Măi norocosule, stăpîn al meu, sînt un bătrîn care am rămas de pe timpul

---

33. Veche instituţie turcă,originară din Asia Centrală.Subaşı era un fel de comisar al oraşului Istanbul.

34. Numitul veteran Kula-Şahin sau Şehabeddin a fost beylerbey de Rumelia,înfrînt în Ţara Românească şi în Transilvania de Iancu de Hunedoara (1441-1442).

www.dacoromanica.ro

bunicului şi tatălui tău. Atîtea ţări au cucerit tatăl şi bunicul tău, dar n-au pus chirie. Această faptă nu este pentru demnitatea sultanului". Apoi a tăcut.Aceste cuvinte l-au impresionat pe padişah, ceea ce a făcut să desfiinţeze arendăşia. Si atunci, îndată a început să se populeze iarăşi Istanbulul şi să se înviioreze.

< Aceasta a ţinut > pînă atunci cînd Rum Mehmed paşa[35] a devenit vizir, acela iarăşi l-a aţîţat pe sultanul Mehmed, l-a lăcomit şi l-a pus să înfiinţeze din nou arendăşia. El însuşi fiind copil al Istanbulului îi invidia pe musulmanii care veniau şi intrau degeaba în posesia caselor din oraşul său. Arendăşia de astăzi a fost din îndemnul său.

---

35. Rum, adică grec de origine, fiind renegat, a fost mare vizir: 1466-1469.

www.dacoromanica.ro

Il. VII. - Miniatură, orig. în culori, de Nakkaş Osman, privind așezarea cetății Belgrad de sultanul Mehmed al II-lea și apărarea ei eroică de transilvanul Ianou de Hunedoara (iunie - iulie 1456)

Din Hünernâme, ms. și ed. cit. fol. 29.

www.dacoromanica.ro

Neşrî tarihi

689 Hikâyet-i feth-i Kostantiniyye

Şöyle rivâyet ederler ki, çün ol yıl askerde kale yarağı tamam oldu, hemen bahar olduğu gibi, Sultan Mehmed, Halil Paşa'ye emr etti:"Lala, bu yıl Istanbul'u yaylarım" deyip, asâkir-i 'azîm cem' edip, Hünkâr Istanbul'a müteveccih oldu. Andan Istanbul'un tekvuru, veziri Kir - Luka[1] nâm kâfiri elçiliğe gönderip, aman diledi. Hunkâr elçiye aslâ iltifât etmedi. El-hâsil,buyurup, esbâbı ihzar edip, Istanbul'un üzerine düştüler. Etrâf-i 'âlemden kendi ihtiyarile varan askerin nihâyeti yoktu. Belki askerden çok-
691 tu'Alimler ve şeyhler ve dervişler ve tekkenişîn abdallar, pîr ve civân ve halk-i cihân gazâ-yi ekberdir deyip, akıp, Istanbul'a geldi. Ve Edirne'de ejderhâ-peyker toplar döktürüp, yayadan ve müsellemden ve 'azebden ve sipâhî tayifesinden üşüp, getirip, Istanbul'un her tarafına kurup, kaleyi dövmege başladılar. Ve bu zikr olan top kovanlarının her biri ki, nerredevler gibi iklim-i salâbetin mehib dîvâneleriydi, etrâfından demir zincirle üzerine doğru çekildi. Câ-be-câ 'azîm ve vesi' metrisler tertib olunmuş idi. Sebihleri husûne, benaları gerdûne benzer idi. Anlara kemîn edildi. Gûyâ ejderler idi ki, bu vâdi-i kûh içre mekîn oldu. Nice yerlerden dahi sahşiken ve seng - efken, mevzûn-kaamet ve matbû'-hey'et darbuzanlar ile ra'd-âvâz ve sâ'ika- pervâz pırangalar kurdular.

Nazım:

www.dacoromanica.ro

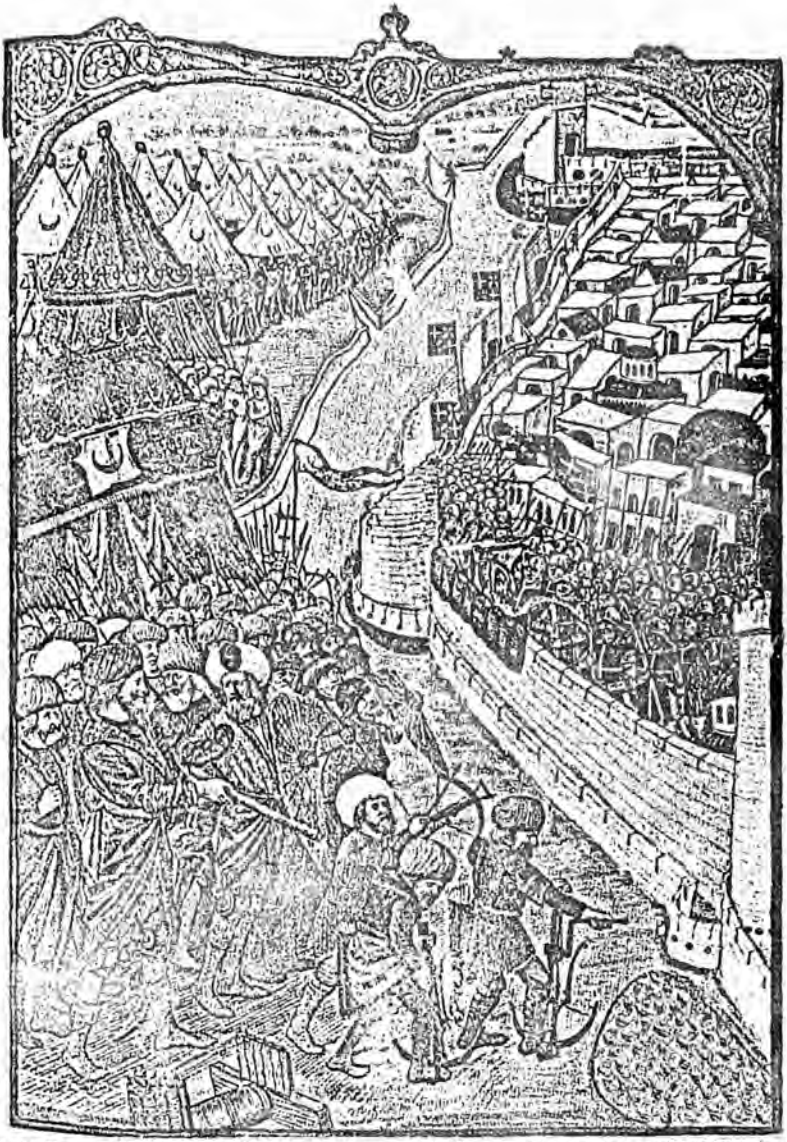

Pl. VIII.- Miniatură, reprezentînd asedierea cetăţii insulare de Mehmed al II-lea "Cuceritorul" (1480).
Ms. Bibl.Nat.,Paris,no.6067,în ed. Fr.Babinger,op.cit.,p.520.

www.dacoromanica.ro

Düzem pazarını taht-i kale'de
Kurmağa cem' oldu geldi tîg ü tîr
Geldiler toplar, pırangılar kamu
Durdular hengâme cebelî yîr yîr

Andan Istanbul'un kurudan yanasını Anadolu kuşadıp, dört yüz pâre gemi dahi deryâ tarafından kuşaatti. Ve yetmiş pâre gemi dahi kelenın üst yanından, Kozlıca-Pınar ve Kozlıca - dere dahi derler, Galata'nın üst yanından tepeden aşağı yelken açıp, savaşçıları içinde ayagin dururken bir tasnifle kurudan yürüdüp, hisar dibine denize indirdiler. Ve deniz üzerine köprü dahi yaptılar. Ve etrâf-i cevânibinden kabil olan yerlere muhkem meterisler binâ eylediler ki, her biri bünyân-i gerdûn ve hiremân gibi gerdiş-i zemandan bî-pervâ idi. Kemînlerine
693 // toplardan nice ejderhâ-yi heft-erler kodılar ki, nefesinden taş, ağaç rehâ bulmazdı. Kaametleri minâre (ye), dehânları magaraya benzerdi, Bîmuhâba püşt-i dîvar-i pâydâri, müşt-i ahcâr-i sulble dövülüp, gîr ü dâra başlandı. Ve saîr münâsib olan yerlerden yeni'çeriden ve gayriden tüfeng-endâzlar, nice ser-bâzlar durup, bî-muhâbâ darb u harb u ceng ü cidâle başladılar.

Nazım:

Bu resme bir neberd-i fitne destân
Ne Rüstem kılmışiydi ne Nerîmân .

Tirler ki, arada çüst ü çâlâk casuslar idi, ecel peyâmin iletip götürü başladılar. Tîgler çalışıp, âstîn-i niyâmindan kollarını çıkarır meydân-i rezme girdi. Gönderler 'asâ-yi Mûsâ gibi dîde-i küffâra ki, her biri bir Fir'avındı yedi başlı ejderha gibi görünürdü. Topların

www.dacoromanica.ro

âvâzi yine eski sâikalardan ele aldi. Hisar üstüne ateşler saça başladı. Dış dıvarlar ki kale yüzünde pâydâr siperleridi, taşlara tutup, yüzünü gözünü bozdu. Na'ra-zen darbuzanlar ile pür yanku pırankılar Istanbul'un bendenlerini ki, üzerindeki kâfirlerin önünde taştan kalkan idi, birer darb ile tartağan eylediler. Güyâ ol cengte hisarim başına gökten taşkar yağar idi. Içinde olanların gözlerini açmağa mecâli yoktu. Sâ'ıkâ-gidâr avâzler tâ gird-i sarây-i feleke erdi. Andan dahi geçip, vardı, gûş-i Sürâşa girdi. Bu şehm-nâk na'raların heybeti ile hisarın zehresi çâk olup, dıvarları yüzün düşer, hâk // olurdu. Ebr-i kebûd
695 gibi safha-i hava pür-dûd-i âteş-endûd olup, ferak-i kaleden ki bâm-i felege muhâzî idi, Gök içinde olan firak-i küffârin zâriliği aşağıda sada-yi ra'dden fark olunmaz idi. Bir kaç gün içinde her köşesini kef-i kef-gîr gibi delik eylediler. Içindeki Tâgîler ki, rişte-i hayattan ümidi kesmişler, bi-esrihim ölüm eri olmuşlardı, dağlar üstünde kara bulutlar derilir gibi burc u bârûları üzerine derildiler. Tîr ü tüfeng zenberegi etrafa bârân gibi yağduri başladılar.

Nazım:

Tüfeng fındıkları peykânlı oklar Yağardı
kullelerden çüst ü câlâk
Gelirdi sanki dağlardan ovaya Dolular
gibi yağmurlar hışm-nâk

Bu taraftan gaziler dahi bezm-i hücûmu kurup, tâziyâne-i tîgle sâz-i cengi çala başladılar. Her taraftan na'ara âvâzeleri kopup, cihan içi sûz u sâzî ile doldu. Sevk-i mey-i cihâd-ile her kişiyi mest ü medhûş etti. Hisara karşı ka-

www.dacoromanica.ro

dem-i ikdama binip yürüdü. Nîzeler bayrakları kanadını açtı. Oklar bâl-i isti'calle uçtu.Her bir dilîr siperini arkasına vurup, alaca pullarıyla her biri pelenge döndü, kûhsâr-i hisara durmaz ağardı. Hücum ve gullavv-ile yürümüşler çak dıvarı dibine ermişlerdi. Kimi durup, nerdübanla eve-i burûcına 'urûc eder, dağlar başında 'ukaab gibi canlı şikâri üzerine döner idi. Kimi aşağıdan durup, tîr ü tüfengle bârûlar üzerinde kebûter gibi mürg-i cân saydını eyleridi.
697 Tüfengle ölecek kâfirleri iraktan parmakla // gösterip, kılıçlar yanında olanlar yelekler gibi çalardı. Bedenler üzerinden kâfirler başları aşağıya dağlar üstünden taşlar gibi uçardı.Burç gibi bedenleri birer darbeyle yıkılır, seng ü çûb gibi hendek içine tıkılır idi. Kutelâ-yi küffârın odundu,hizem-i sa'ir ve meyte-i hinzîr gibi, başları kararıp, ol bed-râ'yların elinde şehid olan müslimînin yüzleri bedir aya benzedi. Kan-ile hisarın yakaları lâle zâra döndü. Dâmen-i yemîn ü yesâri sâha-i Yemen gibi 'akîk-i rahşânla doldu. Küffâra gaziler aşağıdan zebân-i tîgle düşnâm eder, anlar da yukardan üzerlerine söğenler bırakılardi . Içerden dışarıya taş ve ağaç, gökten kazâ gibi nüzûl ederdi. Müslümanların üzerine yukardan kaynar sular ve kaynar ziftler akdarıp, cahîmde kendiler (in) e olacak 'ikab cezasına hamîmler ile 'azâbı elîmler ederlerdi. Bir zaman her gün bu uslûba kârzâr olunup, gerçi gaziler elinde küffârın kâri zârî idi, amma karşıdan dest-i tûp ile tahrib olunan savaşçı yerleri ânî taş, ağaçla evvel-kiden üstüvâr ederler, baabil olup,

www.dacoromanica.ro

derûn-i hisara yol vermezler idi. Her gün anlar içeriden bend eder bunlar taşradan bozar idi. Bir'acâib cengidi-ki, ortada edilir idi. Bir tur fe destân idi-ki ol anda edilirdi.

Lazım:

Ortalıkta bir'aceb destan idi,
Nîce Rüstemler ana hayran idi.
Gömemişti bir dahi mislin cihan,
Görmeye gide ola âhir zaman.

599 Bedenler üzerinde olan tüfeng-endâz kâfirlerden bir tîrendâzi-ki kasd eylese tüfeng ü tîr ile pireyi gözünden, ibreyi yordusunden urmağa kaadirler idi, bir bedende durup, hayli zaman bezm-i rezmi germ eyledi. Aşağıdan kendüye tîr ü tüfengle zafer bulam diye sâ'y edeni kendindem ön, ol şikâr edip, kazâ-yi mübrem gibi arzusuna irürmezdi. Bâzi-i harb içinde dest-i tüfengi her kimin ki nasibine sehm atardı, nakd-i canını mecâl vermeyip üterdi. Her kim-ki anınla ceng ü rezm güreşini tutardı, ânî arkası yere geldi. Dest-i bîâmânninda çok kimseler şehadet menzelesibe erişti. Asla nâire-i fesâdının intıfâsına kaadir olmayıp, bu gazâ-yi envere zafer kimsenin dîvân-i a'mâline mektûb almadı. Âkibet hazret-i Paşa-yi 'âlîrâ'y-i, rezm-azmây hasd eyledi-ki, bu sayd-i semîmi kendi şikâr eyleyip, bu belâ-yi âsümânî ve kazây-i nâgehânin def'ine bi-nefsihi mübâşir ola. Anı Rüstem gini kemân-i shatini ele alıp, bir tîr-i râsti kabze-i küşâda kodu. Zarâfetle bir küşe-i tenhâda durup, ol mel'ûnun hengâm-i fırsatına nâzır oldu. Şîr, şikârını öner gibi,kabzesindeki minkaar'i tîr-i can-hiraşla hazır oldu. Be-gaayet câpük kâfir idi.Kaabil

www.dacoromanica.ro

olup, mehakk-i şikâra gelmez, nefs-i habîsini tehlike yerine salmaz idi. Hazret-i Paşa-yi zafer-yâr ki, meydan-i hünerin şîri, merdân-i neberdin mîri idi, âhir ol mel'ûnu nice türlü vaz' ü tedbîr ile dâm-i tedmîre düşürdü. Gân ol Paşayi, gâh Paşa ani gözleyip, iki cânib tîr-i meramı nişân-i susûle ilkaa mülahazasında iken
Fol // ittifak hazret-i Paşa-yi zafer-yâr fürce bulup, bâzû-yu pür-zûrurundan ol pelîd-i mağrur üzerine bir tîr-i râst gönderdi.Kavs-i kazâdan tîr-i kader çıkar gibi ânî erişti. Çak seri bî-sâmânına dokundu. Anı peykâr-i âteşâni bir yanından bir yanına çıktı. Ehl-i Islâma sandığı yaramaz sanulur kendi başına uğradı. Hemen habîsi çâh-i cehenneme ısmarladı. Zemîn ü zaman hazret-i Paşanın bâzû-yi pür-zûruna tahsîn ü âferîn eylediler. Ser-i sa'âdetlerine yazılmış gazâ-yidi.Gayre mukayyed olmayıp, ânî gelicek bir ân dahi tevakkuf eylemedi, küllü müyesserin limâ hulık fehvası gün gibi aşikâr oldu.

Nazım:

Gazâ-i ekber idi bu be-gaayet
Anın çün değme yire eğmedi baş
Göricek hazret-i Paşayı ânı
Kabul etti kılıp tîrine şâbâş

Bâri bir zaman üslûb-i mezkûr üzerine ceng ü cidâl olup, mukaddemât-i fütûha muhkem mübaşir olmuşlar idi. Ceyş-i slâmin cûş ü hurûşu dü â-yi ebrâr gibi âsümâna erişip, tîglerinden kan,mîglerin den bârân gibi yağardı.

Andan Tekvur bu hâli görüb, veziri Kir Luka ile müşavere ettikim, kaleyi vere. Freng komayıp "Biz ceng ederiz, veremeyiz. Her birimiz din gay-

www.dacoromanica.ro

retine, Mesih 'izzetine ölünce (ye kadar) çalışıp, Istanbul gibi şehri Türk'e vermeyiz" diye 'inâd ve temerrüd tarikine sâlik olup, kaleyi vermemeğe gereği gibi Isa'y edip, darb u harbe ikdam eylediler. Her bâr ki, küffârin âteş-i hased ile sîneleri germ olup, leheb-i hiddetleri
703 // zebâne ura; âb-i nâb-i şimşir ile mecâl vermeyip, söyündürürlerdi. Küllemâ evkâdü nâren li'l harbi etfe'alla-llahü. Illâ ki dîde-i muksûd dahi vakt-i mev'nduna bakıp, vücûd-i şerâit ve irtifâ'i mevâni' husûle gelmiş değildi Meğer bu fikr-i sahînin netâyic-i mukaddemâtına mevkuf idi. Hazret-i padişah-i (...) bârgâhın âsümân-i zamîrinden gün gibi dırahşân oldu.Tamam bir nice üstâd lağım-zenler Ferhâd - pîşe kûh-kenler ihzar olundu ki, dest külükleri seng-i ruhâmi mûma, kûh-i siyahı zerre kâha saymazdi. Her biri kasd etse tişe-i endişeyile bir anda yerin altından üstüne yetişe.

Nazım:

Her biri bir nâm-ver ustâdidi,
Hâke mûşek senge şan Ferhad idi

Dîvarlarının bün-i bünyâdına bir nice yerden 'amik lağımlara başladılar. Çak esnasından altını bir vechile teovîf ettiler ki, üzerinde kulel-i hisar kal'a-i felek gibi mu'allak kalıp, altında lagımların her biri ulu gaarlara, zîr-i zemînde yapılmış 'azîm dâralara döndü. Hizâne-i derûnlarına sığan mikdar huşk-leb ve âteş-meşreb nice kîse top otları koydular. Cemâzel-evvelin yirminci günü <857>, seşenbih gününün subh-i sâfî vaktinde, mübarek saatte padişah-i 'âlem-penâhin emri ile, cümle asker ayağ üzerine gelip, zirâ

www.dacoromanica.ro

önürdüsü gün Hunkâr Istanbul'a yağma emredip, askere de çağırdılmış idi. Her kişi hengâm-i cenge hazır ve evân-i fırsata nâzır olucak, vâdi şikemlerinde mahzûn olan top otlarına yer yer ateş degürdüler. Rûz-i kiyâmet gibi nâ-gâh ol ânda bir gürültü koptu. Havf u haşyet-ile zemîn ü zamân
705 titredi. Ol heybetle keferenin zehresi çak ve çehresi hâk oldu. Her bir lağımın derûnu câh-i cehhennem gibi şerer-i nâr ile dolup, dehen-i ejder-leyin her biri bir yerden ağıra- verdi. Nefes-i âteş-bâri önünde bulduğu seng u çûbu, saman çöpü gibi göklere uçurdu. Duhan-i siyah sehâb-i muzlim gibi çarh-i kebûda ağıp, direk oldu.

Nazım:

Kulleler kâfirlerin ahvaline,
Kahkahayla top otun güldürdüler.
Yıkdı, virân eyledi bârûları,
Koptu gök gürler gibi küldürdüler

Küffâr-i nâ-bekârın başlarına bu belâ-yi nâgehânî ericek, nîcesi şaştıgından kendüyü hisar üzerinden pertâb edip, itti. Gazilerin önünde zîr ü zeber oldu. Bâkisi ehl-i islâma karsi gelip, hâlet-i yeste imân başa gelir gibi aman çagrişi başladi. O nâdânlar bu hâlet-i ihtiyariyyevi vakt-i zarûret ve iztirârda dahi makbul ola sandilar. Kimse iltifat etmedi.

Eydürler ki, hicretin sekiz yüz elli yedinci yalında, rebi'ul evvelin on beşinde ibtidâ olundu. Ve bu mezkûr tarihin cemazelevvel yirmisinde seşenbih günü subh-i sâdık vaktinde, sene 857 feth olundu .

www.dacoromanica.ro

Tarih:

Feth-i Kostantiniyyeye fırsat bulmadılar evvelûn
Feth edip Sultan Mehemmed yazdı tarih âharûn

Gaziler şehre girip, Tekvurun başını kestiler // ve veziri Kir Luka'yi dahi ta'allukatiyle esir ettiler. Ve dahi kalede Osman oğlu geçinir bir düzme varidi, anı - dahi tepelediler. O har-nihâd horyadlarını bi-esrihim kılıçtan geçirdiler Ehl ü ıyallerini esîr-i selâsil ü eglâl edip, Ayasofya 'da vesâir kiliselerde altın ve gümüş putları gaziler nacak üşürüp, kimi kolunu, kimi budunu, kimi başını götürüp ve kâfirlerin meta' larından her ne-kim buldular ise, yağma edip,mübâlağa doyumluklar oldu. Kale'n-Nebi 'aleyhi's-selâm, "Letüftehannel-Kostantiniyyete ni'me'l-emîrü emîruha ve ni'me'l-ceyşü ceyşühâ".Hattâ Gaziler Filoriyi, akçeyi öleçek ile bahş ettiler. Ol vakittenberi, darb-i mesel olmuştur ki, bir kişiyi ginâya nispet etseler, "Istanbul yağmasına mi tuş oldun" derler.

Andaki doyumlukları tamam zikr edersevüz kelâmi tavîl olur. Bu cengte nice hâdiseler olmuştur kalem vasfinda kaasır, diller tafsîl linde 'âcizdir. Ve Galata halkı gazilerin Istanbul'a aç kurt gibi koyulduğunu görücek, Galata hisarının dilini Sultan Mehmed'e getirdiler. Andan Istanbul'dan kaçan köke varıp, Silivri'ye girdi. Andan Silivri miftahını gönderip,Hünkâra itaat ettiler. Andan Karaca bey varıp, Kum Burgaz'ını ve Rigados'u feth etti. Andan çarşamba günü Halil Paşa cümle ta'allukatiyle hisarı beklemeğe

www.dacoromanica.ro

ve burgaz'ı müşerrer kılmağa tutulup, habs olundu. Bunların hikâyetleri tavîldir ve kazyeleri malûmdur. Zirâ vakı'a-i Halil Paşa âlemde meşhur-
709 dur. Andan cuma günü Ayasofya'da cuma namazı kılınıp, // Mehmed Han adına hutbe-i Muhammedî okundu. Karmanoğlu Istanbul'un alındığını işidip, eliyle dizini döğüp, "Osmanoğlu yurd issı (sı) oldu. Bizi andan yurttan sürer" diye be-gaayet gamnâk oldu. Vallahü a'lem.

Hikâyet-i ibtidâ-i 'imâret-i Kostantiyye

Rivâyettir ki, Sultan Mel ed çünkü Istanbu'u feth etti, subaşlığı Süleyman Bey kuluna verdi. "Şehri 'imâret etmek ardınca ol" dedi. Andan Sultan Mehmed Istanbul'un m'amur olmasını isteyip, cümle Osman vilâyetlerine adamlar gönderip, "istiyen gelip Istanbul'da mılk tutan tutsun" diye etrâf-i âlemde çağrıttılar. Bu haber âleme çav olup, hatırı olan gelip mülk tutmadı. Andan Hunkâr buyurdu-ki, her vilâyetinganîsinden ve fakîrisinden süreler. Kadılara ve subaşılara hükümler varıp, "her taraftan adamlar sürüp, getirip, Istanbula dolduralar". Her taraftan adamlar sürüp Istanbul'a doldurıcak, şen olmağa başladı. Andan bu gelen kişilerin evlerine mukata'a vaz'ettiler. Bundan halk nefret ettiler, eyittiler: "Evlerimizi bize sttırıp, vatanmızdan âzmend edip, bizi burda bu kâfir evlerine kira vermeğe mi getirdiniz ?" diye ekser halk avratini ve oğlanını bırakıp, başını alıp gittiler. Andan Kula Şahin derlerdi, Sultan Mehmed'in atasından ve dedesinden kalmış kişiydi, Pâdişaha bir gün eyitti: "Hay devletli Sultanım, atan, deden zamanından kalmış eski ki-

www.dacoromanica.ro

şiyim. Bunca memleket ki, atan, deden feth ettiler; mukata'a vaz'etmediler. Bu nesne //. Sultanıma dahi lâyik değildir", deyip, sükût etti. Pâdişaha bu söz tesir edip, mukata'ayı götürtdü.Hemem Istanbul yine 'imârete yüz tuttu. Tâ şuna değin-kim, Rum Mehmed Paşa vezir olup, ol yine Sultan Mehmed'i igvâyile tamâ'a düşürüp, yene mukata'a vaz' ettirdi. Kendi zirâ Istanbul oğlaniydı. Müslümanlar gelip, kendi şehrinin evlerini müft tasarruf ettiklerine hased edip, bu şimdiki mukata'a anım igvâsiyle olmuştur.

711

www.dacoromanica.ro

X

Cronicile anonime Tevarih-i al-i Osman continuate de Mühieddin al - Cemâli

Începînd cu lupta de la Varna (1444), poate şi mai înainte, în Imperiul otoman a fost scris un număr considerabil de cronici anonime, numite şi Tarih-i sau Tevarih-i al-i Osman (Istoria sau istoriile dinastiei Osmane). Unele dintre ele duc descrierea evenimentelor istorice pînă pe la sfîrşitul sec. al XV-lea, iar altele pînă pe la începutul celui următor. Cele mai multe manuscrise ale acestor cronici se găsesc în bibliotecile oraşului Istanbul, altele în Biblioteca Naţională din Paris (Fonds turc ancienne), Bibl. Nat. din Viena etc. Manuscrisele unui număr considerabil din aceste cronici anonime au fost fie folosite, fie copiate sau prelucrate de Mühieddin al-Cemâli (m.1557). In acelaşi timp, acesta le-a şi continuat pînă pe la mijlocul lunei mai 1556 (zilhicce 963). Această operă a fost cunoscută şi folosită în Europa încă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea de către Anton Francić Bischof (m.1573), Hans Caudier Spiegel (m.1579) şi umanistul Hans Leunclavius (Francforti 1588 şi 1591).

Este meritul lui Friederich Giese, turcolog din Breslau, care în 1922 a scos o ediţie critică a vechilor cronici turceşti (în text litografiat), luînd ca bază cele mai bune manuscrise. In 1925 a publicat şi o traducere bună în limba germană.

Extrasele alăturate privind descrierea unor evenimente mai importante, începînd din 1486 pînă la 1546, ca: primirea unui sol din Moldova, fondarea unor instituţii la Adrianopol de Baiazid al II-lea, răzvrătirea şi acţiu-

www.dacoromanica.ro

nea lui Selim I pentru cucerirea tronului, întronarea sultanului Suleiman I Magnificul (152o) şi cucerirea cetăţii Belgrad (1521), asedierea şi cucerirea cetăţii insulare Rhodos (1522), răscoala ienicerilor (1523) şi expediţia împotriva Austriei (1543) sînt traduse din ediţia lui Fr.Giese (text turc).

Date mai amănunţite despre Cronicile anonime şi continuatorul lor vezi Cronici turceşti ... I,p.177-179.

www.dacoromanica.ro

Tevarih-i al-i Osman ed. Fr.Giese I,
Breslau, 1922, 174 p.+ V + 421 p.

Mss. W 1 (= Wien)

118 < După descrierea primirii unui sol din Moldova (Kara-Bogdan) şi expediţia lui Davud paşa în Arabia urmează >[1]:

... La rîndul său Davud paşa întorcîndu-se de acolo a dat învoire oastei, iar el însuşi a venit în comuna (nahiyye) Vize[2] unde s-a întîlnit cu sultanul Baiazid.

119 Apoi, a venit în luna şevval 891[3] şi s-a aşezat la Adrianopol (Edirne); pe la mijlocul lunei şevval[4], blestematul de ungur a trimis un sol renumit, care se numia Iahşioğlu[5]. Venind în solie, sultanul Baiazid l-a cinstit foarte mult pe Iahşioglu. Potrivit cu obiceiul, l-a conăcit şi l-a căftănit (hil'atlar verüb) trimiţîndu-l înapoi, în ţara sa, cu multe bogăţii. Acesta, după ce a ieşit din Adrianopol, a pornit pe drum, dar cînd a ajuns lîngă Semendire[6], Saum, beyul călăreţilor săi, unul dintre vitejii acelui ţinut, zicînd că "este prilej pentru războiul sfînt" şi fiind puternic, hărăzit prin destin pe calea dragostei pentru Allah, şi-a repezit calul pe neaşteptate şi l-a ştacoat pe Iah-

---

1. Cf. Cronici turceşti...I (1966), p.187.
2. =/localitate în Rumelia, între Adrianopol şi Istanbul, cf. Pitcher, op.cit., p.17o I.
3. 3o sept.-28 oct.1486.
4. 1o-2o oct.1486.
5. "Fiul lui Iahşi".
6. Smederevo, cetate şi oraş în R.S.F.Jugoslavia aproape de Belgrad.

www.dacoromanica.ro

şicoğlu întocmai cu Rustem şi Neriman[7]. Din cauza unei lovituri de sabie, fiind rănit la burtă şi la cap, din cauza acelor răni, blestematul de Iahşioğlu a murit, condamnat să fie lumină în rai sau dat focului din infern; atunci şi acel gaziu a fost făcut erou martir. Din mila lui Allah cel preamilostiv, pî ă ce au fost găsiţi, s-a aflat cum au murit abia pe la mijlocul lunei zilkade în anul 891 al hegirei[8].

In prima zi a lui muharrem 892[9], sultanul Baiazid s-a aşezat la Adrianopol. După ce a stat aici cîteva luni, în a 15-a <zi> a lunei şaban <892>[10] a ieşit din Adrianopol şi a sărbătorit
12o marele bayram[11] pe drum. De acolo a mers şi s-a aşezat la Istanbul. Pe la începutul lunei zilkade <892>[12] a fost făcut locul de conăcit (konaklık) al noii instituţii de binefacere ('imaret) din Adrianopol. Ulemalele paşnice, sărmanii, bogaţii şi săracii puteau conăci la aşezămîntul padişahului. Acest aşezămînt de binefacere începînd să lucreze chiar din ziua aceea, a fost aşezat la locul său personalul angajat pentru case de îngrijire (bimarhane)[13]. In acest timp, sultanul însuşi s-a aşezat la Istanbul şi după ce a fost populat, în anul 894 al hegirei[14], sultanul Baiazid

---

7. Eroi în mitologia persană, deseori menţionaţi în Şahname a lui Firdusi.
8. =7-16 noiembrie 1486.
9. = 28 dec.1486.
10. = 6 august 1487.
11. Sărbătoarea musulmană de la sfîrşitul lunei ramazan, rom.bairam, cf.10.,II,2,p.9-10.
12. =19-27 oct.1487.
13. Adică spital, în sens modern policlinică.
14. =15 dec. 1488 - 24 noiembrie 1489.

www.dacoromanica.ro

s-a aşezat iarăşi la Kostantiniyye[15] şi a împrăştiat scrisori în toate părţile lumii. A adunat azapi[16] din Rumelia şi Anatolia, a trimis cu oşti < spre Ungaria > pe vizirul Hadım[17] Ali paşa, pe beylerbeyul de Rumelia, Halil bey (bâk), şi ataşîndu-i pe beylerbeyul de Anatolia, Sinan paşa, cu oştile de Rumelia şi de Anatolia, i-a luat şi pe ienicerii şi oastea de poartă (kapu halkı). De asemenea, a venit şi solul unguresc, care în acel moment s-a întîlnit cu padişahul < Baiazid al II-lea > la Istanbul. Atunci, într-o zi de sîmbătă, pe la începutul lunei rebi'ül-ahîr < 894 >[18], vizirul Hadım paşa a ieşit din Constantinopol şi
121 trecînd marea s-a îndreptat spre Karaman...
124 < Descrierea expediţiei împotriva Arabiei; după împăcarea cu egiptenii urmează > ... In această
125 parte, murind beyul unguresc, Ievizeoglu[19] l-a atacat pe craiul Iancuoğlu[20] şi prinzîndu-l l-a pus în închisoare. Devenind crai în locul său a trecut pe tron. Sultanul Baiazid i-a trimis sol şi s-au împăcat...

Pe la anul hegirei 897[21], sultanul Baiazid a ieşit iarăşi din Istanbul, a venit şi s-a aşezat lîngă Adrianopol. După ce a stat aici multe zile zicînd: "am < de făcut > o expediţie mare", a adunat oşti multe din Rumelia şi Anatolia, oastea

---

15. Denumirea arabă pentru Constantinopol.
16. In text azeb, unităţi de marină "celibatari" şi pedestraşi.
17. Hadım, servitor, slujitor; eunuc (rom.: hadîmbul).
18. = 4-13 martie 1489.
19. Fiul lui Gevize (?)
20. Fiul lui Iancu, adică Matiaş I "Corvin".
21. 4 noiembrie 1491 - 22 octombrie 1492.

www.dacoromanica.ro

de poartă şi akıngiii. Apoi, zicînd "am de întreprins un război sfînt (gaza) asupra vilaietului unguresc", a mers la Sofia. Neavînd însă loc expediţia împotriva Ungariei, i-a oprit pe Iahia paşa şi pe Ahmed bey, cu oastea ungurească la Sofia, iar pe Davud paşa l-a trimis în partea < cetăţii > Usküp[22]. Iar el, după ce l-a aşezat pe Iahia paşa cu oastea rumeliotă înainte, a adunat toată oastea la Manastır[23]. De acolo a mers direct în ţara ionică (Icvan ili)[24]. Venind şi corăbiile pe mare, au închis şi au barat locurile de fugă aleghiaurilor. La rîndul lor, ghiaurii s-au retras în munţi şi în locuri stîncoase şi au stat acolo. Drumurile pînă acolo erau aşa de prăpăstioase încît nici cioara nu putea să încapă şi nici diavolul nu putea să înainteze cu dughiana sa. După unele povestiri se spune că populaţia sa era numai dintre haiduci, haini pentru padişahii lor, aşa de uniţi încît nu dădeau nici haraci. Trăind în locuri stîncoase şi stînd în gura unor văgăuni puteau lupta bine. In ciuda stîncilor aruncate de ei, ca o nenorocire cerească, a suliţelor ca limbile de şerpi, a săgeţilor de lemn şi de fier otrăvite, vitejii oastei islamice, neţinînd seama de toate acestea, se sprijineau pe scuturi şi căţărîndu-se pe munţi i-au atacat. Impuşcîndu-i pe aceşti duşmani ai credinţei şi trecîndu-i prin sabie, i-au făcut prizonieri pe nevestele lor şi pe copiii lor. Au dat foc şi au încendiat satele şi semnăturile, ruinînd totul. De acolo, padişahul s-a întors şi a venit la Manastır, unde a stat cîteva zile... < Descrierea unor întîmplări şi petreceri în tabăra sultanului, după plecarea din Manastir > . De acolo, pa-

---

22. Azi Scoplje ,capitala unei republici în Jugoslavia.
23. Manastır, cetate şi oraş în Macedonia,Bitolia (cf.mai sus, p.).
24. In sens de Grecia.

www.dacoromanica.ro

dişahul a venit direct la Adrianopol, unde s-a aşezat. Era în anul 898 al hegirei[25]. In timp ce sultanul Baiazid stătea la Adrianopol, în Bosnia era cineva căruia i se spunea Hadım Iakub aga, şi un sangiacbey, care chemaţi pentru akın în vilaietul ungureso, au mers acolo cu un număr de trei-patru mii de akıngii.Beylerbeyul ungureso, ghiaurul Derengil[26] ban, ieşind cu 4o ooo de ghiauri în faţa oastei islamice, s-a luptat. Dar ghiaurii neînţelegîndu-se între ei, Allah cel preadrept a dat prilej oastei islamice să aibă victorie asupra ghiaurului. Astfel, oastea ghiaură fiind învinsă a fugit. Derengil ban fiind prins viu a fost pus în lanţuri şi trimis sultanului Baiazid. La rîndul său, sultanul Baiazid auzind de această ouoerire s-a bucurat. <Acestea> au fost în anul 899 al hegirei[27].

După aceasta, sultanul aşezîndu-se la Istanbul se ocupa cu înaltele treburi ale împărăţiei. Apoi, sultanul Baiazid adunîndu-şi oastea a pornit asupra <cetăţii> Inebahtı[28], iar pe mare a trimis un număr de 200 de corăbii.Acestea, după ce au plecat, întîlnindu-se pe mare cu flota ghiaură s-au războit de multe ori. Un ghiaur, cu numele de Loredan[29], apropiindu-se de puntea (barca)[3o] corăbiei amiralului (reis) Burak[31], şi încă un ghiaur apropiindu-se din altă parte şi luîndu-l pe reisul

---

25. = 23 oct. 1492 - 11 oct. 1493.
26. Derecseni, în alte izvoare,învins cu 25ooo ghiauri la Kırbova sau Krbava (1493).
27. = 12 oct.1493 - 1 oct.1494.
28. Loredano, amiral venetian...
29. Lepanto, numit şi Negroponte,E.I.t.III (1936), p.23-24 şi Pitcher, op.cit.,p.159 I,
3o. Barça, şi categorie de vas otoman
31. Burâk reis cf.I.A., I, p.8o4.

www.dacoromanica.ro

Burak între ei, a avut loc o mare bătălie. Nedespărţindu-se unul de altul, în cele din urmă, din corabia lui Burak reis au aruncat "neft"[32] în corabia ghiaurului. Corăbiile ghiaurilor luînd foc, au ars mereu pînă ce s-au apropiat de corabia lui Burak. Aprinzîndu-se astfel cele trei corăbii, au ars şi au pierit toate. S-au luptat pînă ce au ajuns în golful (yöre) Inebahtı. De acolo corăbiile ghiaure despărţindu-se, corăbiile islamice au mers asupra <cetăţii> Inebahtı. Fiecare au deschis foc cu tunurile asupra fortăreţii. Padişahul, la rîndul său, a venit înaintînd pe uscat. Atunci cînd ghiaurul a văzut că pe mare a sosit o flotă mare şi pe uscat a ajuns padişahul, şi-a pierdut speranţa că îi va mai veni vreun ajutor. Rămaşi neputincioşi, s-au împrăştiat, beyii lor ieşind afară, au adus cheile cetăţii, pe care le-au predat sultanului Baiazid. Aceasta s-a întîmplat în 905 al hegirei[33]. Sultanul Baiazid s-a întors de acolo şi a iernat la Adrianopol. Cînd a venit vara, iarăşi a făcut expediţie cu oastea din Runelia şi Anatolia şi cu gaziii şi cu o mare flotă pe mare. Au ajuns şi au intrat în ţara Moreea (Morədi yarına) căzînd asupra cetăţii Motun[34]. Sosind şi corăbiile pe mare, au înconjurat cetatea. Au făcut să plouă asupra sa foc din tunuri. Apoi, după ce au scos tunuri şi arme din corăbii, au aşezat în faţa fortăreţii metereze şi tunuri. Bătînd cetatea şi aruncînd asupra sa tot ce doreau (havalüler), timp de o lună, zi şi noapte, s-au luptat din două părţi. Dărîmînd cu

---

32. Petrol, în sens de materie inflamabilă.

33. = 8 aug.1499 - 27 iul.1500.

34. Modon, oraş în sudul Greciei, art.în E.I. t.III, p.619-622.

www.dacoromanica.ro

tunurile o parte din zidurile cetăţii, în cele din urmă, prin grija lui Allah, a avut loc încă un iureş pe timpul chindiei[35]. Padişahul a poruncit să fie prădată. A fost cucerită prin forţă şi violenţă. Toţi bădăranii săi (hairadanı)[36] au fost trecuţi prin sabie, iar pe femeile şi băieţii lor i-au făcut prizonieri. Această cucerire a avut loc pe la începutul lunei muharrem ≺ 906 ≻[37]. Apoi au făcut rugăciune (namaz) într-însa. După aceea, plecînd din Moton, s-au îndreptat asupra cetăţii Koron[38]. S-au aşezat în acel conac, care era între Moton şi Koron. La conac au fost întîmpinaţi de cei cu cheile ≺cetăţii≻ Koron, pe care le-au predat sultanului Baiazid. Aceasta, de asemenea, s-a întîmplat în binecuvîntata lună a lui muharrem din 906 al he-
128 girei[39]. Atunci cînd au fost luate aceste cetăţi, ghiaurul veneţian (venedik) a primit ajutorul din Spania; aceştia venind cu arme şi multe corăbii, au căzut asupra cetăţii Midillü[40], unde, aşezîndu-şi tunurile, a bătut-o. O parte, de cinci sute de arşini, a fortăreţei a făcut-o una cu pămîntul. Au venit feriyadcii[41] din Midillü şi au dat de ştire. Atunci, îndată au fost pregătite corăbiile din Istanbul, azapii au înscris vîslaşi (kürekçi) pe care aşezîndu-i în corăbii i-au trimis. Inainte

---

35. tc.ikindi, timp între amiază şi seară. rom.chindie cf.IO,II,1 p.113.
36. Hoyrat (gr.), om de la ţară, adică ţăran.
37. = 28 iul. - 6 aug.1500
38. = Koron, oraş în sudul Greciei, art. în I.A. t.II, p. ...cf.Pitcher, op.cit.p.158
39. = 28 iul.-26 aug.1500.
40. Adică Mitilene, insula Lesbos din Marea Egee. Cf.Pitcher, op.cit p.159 II.
41. Feriatçi, cel care ţipă după ajutor, vestitor.

www.dacoromanica.ro

de aceasta populaţia din Istanbul nu dădea azapi şi avariz[42]. Acestea de atunci au apărut. Au scris şi îndată s-a făcut obicei ('adet). In timp ce flota musulmană se îndrepta spre Midillü, pînă ce corăbiile au ajuns acolo, ghiaurul a făcut de 18 ori iureşuri asupra cetăţii, dar n-a putut-o cuceri. Cînd corabia musulmană a ajuns în apropiere de Midillü, aceştia intrînd în corăbiile ghiaure au fugit. Apoi, cînd corăbiile ghiaure au sosit la Midillü au reparat iarăşi locurile care au fost dărîmate. Intorcîndu-se de acolo, au venit la Istanbul. După aceea, beyii Veneţiei găsind de cuvinţă să trimită peşcheşuri[43] s-au împăcat. Aceasta s-a întîmplat în anul 9o7 al hegirei[44]. După aceasta, sultanul Baiazid neîntreprinzînd expediţii s-a aşezat la Istanbul, unde a huzurit. In sfîrşit, în a treia noapte a zilei a şasea a lui gemazi ül-evvel din anul 915 al hegirei[45], după rugăciunea de culcare, a avut loc un cutremur îngrozitor la Istanbul, astfel încît minaretele[46] oraşului s-au dărîmat şi coloanele lor s-au sfărîmat; bolţile meceturilor[47] s-au despicat, multe dintre ele au căzut la pămînt. Ogeacurile[48] caselor s-au dărîmat, zidurile lor au crăpat şi cele mai multe s-au prăbuşit. Turnurile şi coloanele şi legăturile fortăreţei s-au dărîmat şi unele locuri au crăpat. Multe clădiri renumite şi ka-

---

42. Avariz, un fel de impozit direct în provinciile turceşti; corvadă.
43. Peşkeş tc., dar, cadou. (Cf. mai sus p. n)
44. 17 iul. 1501 - 6 iul. 1502.
45. 22 aug. 1509.
46. Turnul unei moschei sau geamii.
47. Mecet, o geamie sau moschee mai mică Cf. I.O., II, 1, p. 255-256.
48. Coşul casei pentru ieşit fumul de la sobă.

www.dacoromanica.ro

ravan (kârban) serayuri[49] s-au dărîmat. Mulţi oameni au pierit şi au rămas sub ziduri. Fiecare, care avea o fîntînă şi o casă, a fugit afară din casa sa. Unii au plecat imediat în stradă, au fugit de sub clădiri. In noaptea aceea, pînă dimineaţa, pămîntul s-a clătinat mereu, toată populaţia, bărbaţi şi femei, n-au dormit, văzînd această nenorocire au ţipat. Unii se ocupau cu recitirea simbolului credinţei mahomedane: La ila ullah Muhammed resul-ullah[50], alţii se pocăiau implorînd iertarea păcatelor. După aceea, timp de 40 de zile şi 40 de nopţi, din oră în oră, cutremurul nu s-a liniştit, pămîntul s-a mişcat mereu. Cînd situaţia a ajuns în acest hal, sultanul Baiazid a trimis în toate părţile porunci. Au fost scoşi şi aduşi un număr de 80 000 de salahori (serahor) dintre meşteri, arhitecţi, (benna) şi unii argaţi (irgat) din Rumelia şi Anatolia. Au început repararea cetăţii Istanbul. Din loc în loc şi la fiecare capăt au aşezat oameni şi arhitecţi demni de încredere. Potrivit cu aceasta, a fost pus pentru

< pază şi > ordine aga de ieniceri, Iunis aga, iar sultanul Baiazid a trecut la Adrianopol, unde s-a aşezat...<Descrierea răscoalei "ereticilor" (kızılbaşi)[51] din provincia Teke-ili[52] din Anatolia şi a situaţiei în Orientul şiit> ...

129

---

49. Kervan-seray, loc de popas, un fel de hotel: han turcesc.
50. Mărturia se numeşte şehadet: "Nu este decît un singur Dumnezeu şi Mahomed este profetul său". (Cf. mai sus p. n.)
51. Kızılbaş, "cap roşu", eretic, schizmatic, adică şiit.
52. Tinut în Anatolia, provenit din vechiul emirat selgiuchid.

Cda. 8/977 Fasc. 16 www.dacoromanica.ro

کافری اسپانیادن یاردم آلوب یراغله ووافر کمیلرله کلوب مدللی قلعه سنك
اوزرینه دوشدی طوپلر قورب دوکدی حصارك بش یوز ارشون مقدار کیرنی یرله
برابر ایلدی مدللیدن فریاد چی کلوب اعلام ایلدی استانبولدن علی التعجیل
کمیلر دونادوب عزب کورکجی یازوب کمیلره قویب کوندردیلر بوندن اول استانبول
خلقی عزب وعوارض ویرمزلردی اول وقت ضروری اولدی یازدیلر همان عادت
اولدی چون اسلام دونماسی مدللیه متوجه اولدی کمیلر انده وارنجه
اول ارالقده کافر اون سکز کره حصاره یوریش اتدی الیمادی چون
اسلام کمسی مدللیه یقین واردی کافر کمیلرنه کیروب قاچدیلر پس اسلام
کمیلری مدللیه وارب اول یقیلن یرلری کرو تعمیر اتدیلر اندن دونب استانبوله
کلدلر اندن صکره وندیکك بکلری ضروری اولوب پشکشلر کوندروب بارشدیلر
هجرتك طقوز یوز یدیسنده ایدی بوندن صکره سلطان بایزید سفر اتمیوب
نیجه زمان استانبولده قرار ایدوب حضورده ایدی بوندنصکره هجرتك
طقوز یوز اون بشنده جمادی الاولك التنجی کونی ثلاثا کیجه سی یتسو
نمازندن صکره استانبولده برهیبتلو عظیم زلزله واقع اولدی شویله که
شهرك مناره لری یقیلوب میللری اوزلدی ومسجدلرك قبه لری یارلدی
نیجه سی ییره ایندی واولرك اوجقلری یقیلوب دیوارلر یاریلوب نیجاسی
یقلدی وحصارك قوللری وبرغوزلری وبندلری یقلدی وبعض یرلر یارلدی
ونیجه نشانکاه بنالر وکاربان سرایلر واولر یقلوب نیجه آدملر دیوار التنده
قالدی هلاك اولدی باش قیوسی اولوب هرکشی اولو اوندن طشره آچوق
یرلره قاچدی حولوسی اولان حولسنه کیردی باغچسی اولان بغچسنه واردی
بعضلر صوقاغه کیدی ویردی یعنی بنالر التندن قاچدیلر اول کیجه صباحه
دکین ییر حرکت اتدی جمیع خلق ارکك دشی ارل کیجه اویومیوب اول عبرتی
کوروب فریاد ایلدیلر کیمی تسبیحه تهلیله توبه واستغفاره مشغول
اولدی اندنصکره قرق کونه دکین کیجه وکوندز ساعت ساعت تدریجله زلزله
ساکن اولدی حرکت اتدی چون حال بویله اولدی سلطان بایزید اطراف
عالمه حکملر داغیدوب روم ایلندن وانا طولیدن بنادن وایرغاددن سکسان
بیك نفر سراخور چقاروب سردرلر کلوب استانبولك قلعه سی تعمیرینه
مباشرت اتدیلر ییر ییر باش باش معتمد ادملر ومعمارلر قودیلر وبوجمله نك
اوزرینه یکیچری اغاسی یونس اغابی یکیچریله حواله قیوب سلطان بایزید

Facs. X. - Descrierea marelui cutremur de pămînt din Istanbul (aug. - sept. 1509).

Mühieddin al-Gemâlî, Tevarih-i al-i Osman, ed. Fr. Giese (1922), P. 138.

www.dacoromanica.ro

130 ... După aceea, prinţul Selim <I> ieşind din Trapezunt s-a urcat într-o corabie şi a trecut la Caffa (Kefe)[53] . De acolo a ieşit la Chilia şi Akkerman[54] din părţile Rumeliei. Sultanul Baiazid cînd a auzit aceasta, i-a trimis ca soli, la sultanul Selim, pe cadiul de Istanbul, Sarı Kirez, şi pe Sekbanbaşı[55] pentru sfat. <Ei>au ajuns şi i-au spus: "du-te la sangiac că alţi fraţi de-ai tăi şi noi, la rîndul nostru, vom pleca. Numai ceartă să nu fie". Sultanul Selim le-a zis:"Oare nu este porunca lui Allah ca să merg o dată la trei-patru ani să fac pace, şi eu la rîndul meu, să merg şi să sărut mîna tatălui meu ?" Apoi, a mai spus: "După aceea să plec la sangiac". Intr-un cuvînt, solii neputînd să-i împiedice, s-au întors la sultanul Baiazid .<Atunci>, sultanul Baiazid a spus că: "i-am dat lui Semendire <numai ca> să plece acolo". Dar sultanul Selim grăi: "Nu, trebuie să văd faţa tatălui meu, să-i sărut mîna, altfel nu plec". <Acestea> au fost în anul 917 al hegirei[56]. După aceea, sultanul Selim a venit şi s-a aşezat în apropiere de Adrianopol. De asemenea şi sultanul Baiazid ridicîndu-se din Adrianopol şi-a pregătit oastea. Apoi, s-a îndreptat spre Istanbul. La rîndul său, sultanul Selim a spus: "de la Adrianopol pînă la Istanbul nu mai este nici un duşman.

---

53. Vechea staţiune Feodosia în Crimeea.
54. Akqirman, denumire turco-tătărească pentru Cetatea Albă.
55. Sekbanbaşı - "căpitan de seimeni" - căpetenie de ieniceri.
56. = 31 martie 1511 - 18 martie 1512.

www.dacoromanica.ro

Nu am alt scop decît să-i iau pe aceşti bey şi oşteni şi să merg. <Tata> are de gînd să-l aducă la domnie pe fratele meu Ahmed sultan[57]". Acela, a plecat şi el pe urmele tatălui său. Pînă la hotarul <localităţii> Ciorlu[58] s-a luptat cu tatăl său. Picioarele sultanului Baiazid <erau bolnave>, nu aveau leac, n-avea putere nici să încalece pe cal. Era în haraba. Inchidea acoperişul harabalei şi se ruga pios marelui Allah cel preaînalt. După ce s-au războit puţin, sultanul Selim fiind învins şi-a strîns toate uneltele şi visteria şi a fugit. Pe ţărmul Mării Negre era un sat care se numia Media (Medillüye)[59]. Sosind acolo, a urcat într-o corabie şi a fugit la Caffa (Kefe). In cursul acelei ierni, urcîndu-se iarăşi în corabie, a ajuns în Rumelia. In această parte erau unii pentru sultanul Ahmed, ca judele militar (kadı-'asker) Müiddoğlu şi Tacizade Nişangi bey şi Yünüs paşa. Aceştia, fiind pentru sultanul Ahmed, au spus: "Să vină sultanul Ahmed şi să se facă padişah". Pregătiseră şi peşcheşuri[60]. Ienicerii simţind această situaţie au călcat într-o noapte casele acestora şi le-au prădat de tot ceea ce aveau. De asemenea, au călcat şi casa lui Hasan paşa[61]. Au făcut multe răutăţi. Omul sultanului Ahmed care venise, a scăpat cu fuga din oraş. După aceea, ienicerii au trimis ştire sultanului Selim zicîndu-i: "să vină, că noi îl vom aşeza pe tron". Sultanul

---

57. Adică prinţul Ahmed.

58. Çorlu - localitate în Turcia europeană, între Adrianopol şi Istanbul. (Tzouroulos gr.). Cf. Pitcher, op.cit., p.150 III.

59. Poate Midia, cap în Dobrogea...

60. Adică daruri.

61. A fost unul dintre viziri.

www.dacoromanica.ro

Ahmed venise şi el la Maltepesi[62], în apropiere de Üsküdar[63]. Acesta intrînd în schimb de ştiri (laberleşüb) cu tatăl său, acesta i-au trimis şi multe mii de florini (filuri). De acolo, Ahmed, întorcîndu-se, a început să ocupe arendăşiile (mukata') şi schelele Anatoliei. La rîndul său şi sultanul Korkud[64] a ocupat unele locuri. Sultanul Ahmed cu oamenii săi s-au apucat de război. La rîndul său, sultanul Korkud s-a urcat cu doi-trei indivizi într-o corabie din partea Galipolului, < şi de acolo > au venit la Istanbul şi au intrat într-un mecet (mescid) în apropiere de cazărmile (oda)[65] ienicereşti. Sultanul Baiazid auzind aceasta, l-a scos din mijlocul ienicerilor şi l-a aşezat într-o casă din oraş. De acolo, venind cu permisiune, a sărutat mîna tatălui său şi s-a dus iarăşi în odaia sa.

La rîndul său, sultanul Selim venise pînă la Küçük-Cekmeci[66]. Dar atunci cînd veni în apropiere de oraşul Istanbul, sultanul Korkud i-a ieşit în întîmpinare şi întîlnindu-se s-au luptat de pe cai, consolîndu-se unul pe altul. După aceea sultanul Selim a venit şi a intrat în oraş, aşezîndu-se într-un ceair din Yeni-Penç[67]. Sultanul Kor-

---

62. Maltepe, (pelekanon gr.) "Colina avuţiei", localitate la vreo zece km. de Istanbul, cf. Pitcher, op.cit., p.159 III.
63. Scutari, cartier al or. Istanbul, pe coasta asiatică.
64. Adică prinţul Korkud.
65. Oda (rom. odaie) are şi alte sensuri: unitate militară, campanie Cf. I.O, II, 1, p. 274-275.
66. Tîrg între Adrianopol şi Istanbul.
67. "Noul Cinci".

www.dacoromanica.ro

kud a plecat şi el la locul său. Apoi, ienicerii, adunîndu-se , au plecat la divan[68]. Au trimis paşalelor un număr de zece "căpetenii de pedeştri" (yaya-başı) zicîndu-le: "Fiul padişahului nostru, Selim, este sultanul nostru", deoarece el < Baiazid > s-a îmbolnăvit, n-are putere să plece în expediţie, să-i faceţi arz ca să dea împărăţia (padişahlık) fiului său Selim".Au mai spus:"Desigur, în caz dacă nu veţi face 'arz, vom ieşi afară şi noi vom îndeplini treaba voastră, îl vom urca pe tron pe sultanul Selim". Paşalele fiind atacate, au intrat chiar în acea zi împreună cu yaya-başı la padişah şi şi-au prezentat 'arzul. Padişahul le-a răspuns: "Deoarece eu sînt încă sănătos, împărăţia mea (beylığimi) n-o voi da nimănui". Atunci,marele vizir Mustafa paşa[69] i-a zis: "Preafericite stăpîne, noi am mîncat pîinea şi sarea ta, să ne fie halal, dar aceştia vor ieşi mai înainte afară şi vor termina cu noi", Dar padişahul i-a răspuns: "Acum, eu nu-i voi da împărăţia mea (padişahlığımı). Ce, vor veni şi mă vor omorî ?" Aceştia (=yaya başı'ii) i-au vorbit: "Nu, nu vă vor omorî, dar vă vor apuca de capătul caftanului, vă vor tîrî în război şi vă vor detrona". Atunci, padişahul, după ce s-a gîndit puţin, şi-a ridicat capul şi a grăit:"Am dat împărăţia mea fiului meu Selim". Atunci, toţi ienicerii au început să strige:"Allah, Allah" şi au plecat spre sultanul Selim. Aceasta s-a întîmplat în 918 al hegirei[70]. A doua zi, sultanul Baiazid şi-a

---

68, = Adică la sfat.

69, Mustafa paşa, mare vizir.

7o. = 19 martie 1512 - 8 martie 1513;acest eveniment a avut loc la 19 apr. 1512 (2 safer 918).

www.dacoromanica.ro

trimis lăzile vistieriei (hazine sandukların) şi pe paşale la sultanul Selim, zicîndu-le:"Mergeţi la padişahul vostru". Dar, el < Selim > să-mi dea un răgaz de 2o de zile, iar el să dea la Yeni-Bağçe[71] . Apoi, a mai spus:"Eu ieşind de acolo, voi pleca la Dimotika[72] şi voi şedea acolo". Au făcut aceasta 'arz sultanului Selim, care a spus: "să poftească, să aleagă şi să stea cît timp doreşte". In ziua următoare a venit şi a sărutat mîna tatălui său, care, ridicîndu-se, i-a zis:"Vino fiule, acum eşti tu padişah, iar eu sînt mazilit,şezi !" Dar sultanul Selim i-a răspuns: "Ferească sfîntul, eu sînt robul şultanului meu, văzîndu-i faţa, doreso să-i sărut mîna". Baiazid i-a zis: "Tronul tău să fie binecuvîntat, eu am dat învoire supusului său, fiule, îţi dau < tronul > din inimă şi suflet. Dar sfatul meu este acesta,să nu ucizi pe nimeni pe nedrept". Acela < Selim >, la rîndul său, a primit, a ieşit şi a plecat la Yeni-Bağçe şi s-a aşezat în cortul său. A doua zi (yarindan) sultanul Selim chemîndu-i pe aga de ieniceri şi pe ieniceri, <aceştia> au venit şi au făcut divan.Adresîndu-li-se acestora, le-a zis: "Nu puteţi să mă primiţi la împărăţie decît dacă mă acceptă toţi. Deci,acum dacă cineva dintre voi va fi contra, îi puteţi veni sau nu de hac, îl puteţi împiedica sau nu ? Dacă lucrurile stau numai aşa, primesc domnia".

---

71. = "Grădina cea nouă".

72. Localitate lîngă Adrianopol, numită şi Dimetoka (tc.),Didymoteichon (gr.) , cf. mai sus.

www.dacoromanica.ro

133 După aceea, a doua zi, a făcut din nou divan. Au venit paşalele, în aceeaşi zi a spînzurat de un copac un ienicer "cu bonetă" (üsküflü) şi a retezat capul unui lefegiu (bir ulufecinin)[73]. Într-adevăr, acel ienicer pleca mereu la sultanul Ahmed şi se întorcea, adică făcea spionaj (casusluk). Atunci cînd împărăţia a fost acordată sultanului Selim, sultanul Korkud, la rîndul său, urcă într-o corabie şi plecă în partea Manissei[74].

După acestea, sultanul Baiazid a ieşit din Istanbul şi a plecat la Dimotika. Sultanul Selim a pornit, prin poarta adrianopolitană, ca să-l trimită < pe Baiazid > în provincie. Deschizînd uşa harabalei i-a dat unele sfaturi sultanului Selim vorovind multe. Apoi, luîndu-şi rămas bun, a plecat. Cînd abia ajunsese la Sazlu-Deria[75], din jurul satului Hafsa[76], fiind lovit de destin, sultanul Baiazid a murit acolo, milostenia lui Allah să fie asupra sa; trupul său fiind adus la Istanbul, a fost înmormîntat în aşezămîntul său de binefacere (imaretinde)...

Intronarea sultanului Suleiman I Magnificul şi cucerirea cetăţii Belgrad.

Sultanul Suleiman, după ce a intrat în seray, s-a aşezat pe tronul împărătesc, devenind padişah. Aceasta a fost în 17-a lunii şevval din anul al 926-lea[77]. Atunci cînd sultanul Suleiman

---

73. Lefegii, erau anumite unităţi şi în ţările române.
74. Numit şi Magnezia, capitala principatului Saruhan din Anatolia apuseană.
75. "Gîrlă cu stufăriş"... Numită şi Sazlıdere cf.Pitcher, op.cit., p.165.
76. Hafsa, sat în apropiere de Adrianopol, în drum spre Dimotika.
77. = 30 septembrie 1520.

www.dacoromanica.ro

s-a urcat pe tron şi a devenit padişah, după cîteva luni a adunat arme şi oşti pentru cucerirea Belgradului. In anul 926, în a 11-a zi a lunei cemazi Ül-evvel[78], a întreprins expediţie în Rumelia. L-a trimis pe Ahmed paşa, beylerbeyul Rumeliei, cu oastea rumeliotă, asupra cetăţii Böğürdilin[79]. Cum a ajuns, făcînd război fără răgaz, a dat iureş, a cucerit-o cu sprijinul lui Allah şi cu puterea binefăcătoare a profetului <Mahomet>. Dar, mulţi oameni au căzut la pămînt. A trimis padişahului capete şi ghiauri răniţi şi pe Piri paşa[80] l-a trimis asupra Belgradului. Acesta, cum a ajuns, a asediat cetatea. Apoi, sultanul Suleiman însuşi a plecat împotriva Belgradului, unde, aşezînd tunuri şi darbzenuri[81], au săpat canale subterane (lagımlar). Prin canal, dărîmîndu-i fortăreaţa, l-a făcut una cu pămîntul. Intr-un cuvînt, în a 27-a zi a lunei binecuvîntate ramazan, au cucerit cetatea Belgradului, care s-a întîmplat în 927 la hegirei[82].

Cucerirea cetăţii insulare Rhodos

După aceea, în a 20-a zi a lui recep a anului 928[83], sultanul Suleiman a făcut expediţie <împotriva> Rhodosului. Cu 15 zile mai înainte, îl trimisese pe Mustafa paşa cu flota pe mare. Sosind şi padişahul în Anatolia, printr-o schelă numită Mermeris[84], din Menteşeili[85], de acolo a trecut cu

78. =29 aprilie 1520.
79. In R.S.F.Jugoslavia; se mai numia, cf. Pitcher, op.cit., p.149.
80. Piri paşa, mare vizir pînă la 1523.
81. Darbzen, o categorie de tun mic, numit şi zarbzen (cf. mai sus).
82. = 31 august 1521.
83. = 15 iulie 1522.
84. = Marmora (?)
85. Menteşe-ili, ţinut în Anatolia de mijloc.

www.dacoromanica.ro

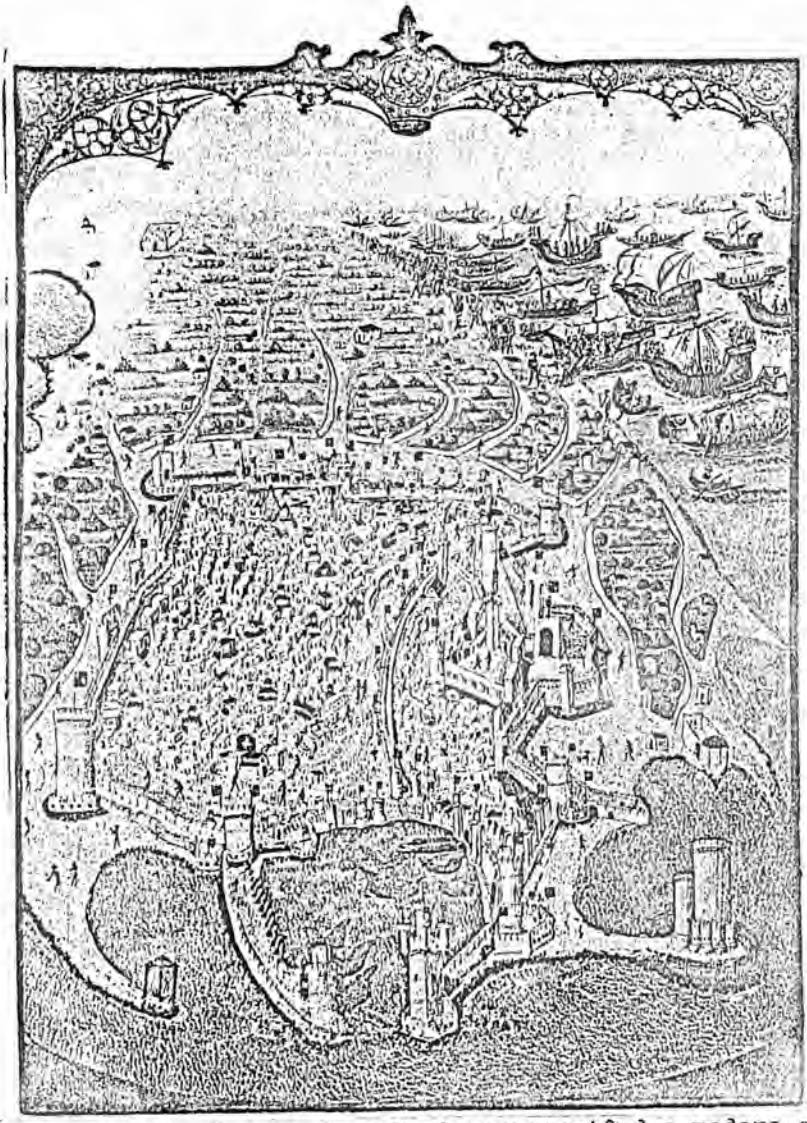

Pl.X- Miniatură, orig. în culori, reprezentînd o vedere generală a insulei Rodos, asediată și cucerită de sultanul Suleiman I "Magnificul" (1522).

Ms.Bibl.Nat., Paris, no.6063 și în ed.Fr.Babinger, op.cit., p.584 - 585.

www.dacoromanica.ro

corabia şi a căzut asupra cetăţii Rhodos pe care a asediat-o. Ghiaurul dinlăuntru împodobind corpul cetăţii cu stofe şi cu postavuri rare[86] , a făcut tot felul de petreceri şi veselii. Mult timp au avut loc lupte, dar n-a fost cu putinţă să fie cucerită. Dar, în cele din urmă, în faţa golfului fiind o colină, oastea s-a repezit <acolo> , a săpat pământul, pe care transportîndu-l, au umplut cu el şanţul (hantağni). L-au bătut cu dargzenurile şi l-au săpat sub temelie făcînd canale. I-au dărîmat unele locuri. In sfîrşit, ghiaurul a văzut că a rămas puţin pînă la cucerirea cetăţii. Fiind slăbiţi, beyul lor,"marele maestru" (megaci mastur)[87],a cerut aman zicînd: "Nimeni să nu dea atac şi să nu facă agresiune asupra avuţiei, asupra fiilor şi fiicelor noastre şi să nu ia robi. Pe această cale, fiind pace, să putem ieşi afară din fortăreaţă. A prezentat peşcheşuri padişahului şi a predat cetatea. A ieşit <din cetate> cu supuşii,avuţia şi familia, au intrat în corabie şi s-au dus în ţara frîncilor (firenkistan)[88] . Musulmanii care fusesră închişi în cetate,fiind şi ei eliberaţi, au scăpat. In a treia zi a lunei safer, Rhodosul a fost cucerit. Aceasta s-a întîmplat în 929 al hegirei[89]. Fortăreţele Istanköy[9o] şi Bodrum[91] , de pe coasta Anatoliei, au fost luate împreună. De acolo, sultanul Suleiman s-a întors şi

---

86. Eskerlad (?)

87. Al Ordinului cavalerilor Ioaniţi, care era Adam d'Issle (?)

88. Cavalerii Ioaniţi s-au retras în insula Malta.

89. = 22 dec.1522.

9o. Insula Cos (Kos gr.), cf.Pitcher, op.cit., p.155 III.

91. Si astăzi poartă acelaşi nume, din gr.Petronion, cf. Pitcher, op.cit., p.148,III.

www.dacoromanica.ro

s-a aşezat la Istanbul... Cu vicleşug, au fost ucişi Şehşüvaroğlu 'Ali bey şi cei patru fii ai săi pentru că nu ajunseseră din vreme la cucerirea Rhodosului.

Răscoala ienicerilor. După aceea, în a 23-a noapte a binecuvîntatei luni regeb <929>[92] s-au răzvrătit ienicerii, călcînd casa lui Ayas paşa[93] şi a defterdarului[94] Abdüs-Selâm. A doua zi, în noaptea de miercuri, au călcat casele lui Ibrahim paşa[95] şi Mustafa paşa[96], dar n-au putut lua nimic.

Expediţia lui Suleiman I Magnificul împotriva Ungariei (1526).

După aceea, sultanul Süleiman punîndu-şi în gînd să întreprindă o expediţie mare împotriva ungurului şi zicînd că "războiul sfînt este mare", a adunat o oaste mare de cinci-şase sute de mii de oameni. Pornind, a trecut peste podul făcut pe Dunăre. A trecut şi peste apele pe care se construiseră poduri. Atunci cînd <sultanul> s-a îndreptat spre părţile Budei (Budun), blestema-
140 tul de rege (kıral)[97] şi-a strîns şi el oastea, îmbrăcată în zale albastre. Apoi, venind pe timpul chindiei (ikindi), s-a întîlnit cu oastea islamică şi a avut loc o luptă mare. Au pierit, din

---

92. = 7 iulie 1523.
93. Vizir, şi mai tîrziu mare vizir, autor al unei cronici otomane.
94. Ministru de finanţe.
95. Mare vizir.
96. Tot mare vizir.
97. Ludovic II Iagello: 1516 - m.29 august 1526.

www.dacoromanica.ro

din ambele părţi, mii de oameni, unii au fost decapitaţi, alţii răniţi. După aceea, prin grija lui Allah cel preaînalt, ghiaurul a fost zdrobit. In acea bătălie a pierit însuşi craiul <ungureso>, <iar> ghiaurii şi-au întors feţele şi au început să fugă. Gaziii căzînd pe urmele ghiaurilor, au înaintat distrugîndu-i mereu. De acolo, padişahul a plecat şi a ajuns la Buda, reşedinţa tronului. Luînd Buda cu forţa, au făcut prizonieri pe bărbaţii şi femeile sale, în al 932-lea <an> al hegirei[98]. De acolo, sultanul s-a întors şi s-a aşezat la Adrianopol. După ce a stat un timp, de acolo a plecat şi s-a aşezat la Istanbul. <Descrierea răscoalei gelalîilor din Anatolia, sub comanda lui Haci Bektaşoğlu Kalender Celebi şi înăbuşirea ei de către vizirul Ibrahim paşa>.

Sultanul Suleiman a întreprins a doua expediţie împotriva Ungariei. Trecînd din Belgrad apa Dunării, a ajuns la Buda. Banul Transilvaniei (Erdel Bani)[99] a venit şi s-a supus. Aducînd peşcheşuri, a sărutat mîna padişahului. De asemenea şi padişahul găsindu-l plăcut, i-a acordat tronul Budei[100]. Plecînd de acolo, a căzut asupra cetăţii Peć (Piç)[101], pe care a asediat-o. Aşezînd tunuri, timp de 20 de zile au bătut cetatea. După ce au dărîmat o mică parte a fortăreţii, pe cînd erau încă în război, deodată au fost surprinşi de iarnă. A nins şi s-a făcut frig. Oastea şi animalele neputînd rezista la ger, au părăsit forţat cetatea. S-au întors şi s-au

---

98. = 18 oct.1525 - 7 oct.1523.
99. Ioan Zápolya.
100. Cf. Cronici turceşti... II, p.148 - 149.
101. Peć, oraş în R.S.F. Jugoslavia, numit şi Ipek, cf. Pitcher , p.163 I poate fi şi Pecs sau Fünfkirchen.

www.dacoromanica.ro

aşezat iarăşi la Istanbul. Aceasta a fost în 935 al hegirei[102] ... < Circumciziunea fiilor sultanului: Mustafa, Mehmed şi Selim şi petrecerî la Atmeidan > , care a fost pe la mijlocul < lui > zilkade în 936 al hegirei[103].

Expediţia împotriva Austriei

Şi iarăşi sultanul Suleiman a îndreptat o expediţie împotriva ţării nemţeşti (Alaman). In 938, în a 28-a zi a lui ramazan[104], au ieşit din Istanbul. Intenţionînd să meargă asupra blestematului de spaniol (Ispania) au mers, au dărîmat, au incendiat, au ruinat totul şi au intrat în ţara germană (Alaman)[105]. Timp de două luni au umblat pe acolo şi locurile peste care au nimerit le-au lovit, nenorocindu-le (berbad). Ghiaurul a venit la întîlnire, dar nu s-au putut ciocni, a luat însă mulţi oameni, atît din spate, cît şi din faţă, şi din oastea împrăştiată. Voievodul[106] lui Mihaloğlu[107], numit Kasım, cu permisiunea padişahului, s-a despărţit de oaste cu 12 ooo de neferi, akîngii de Rumelia. Aceştia, care plecaseră într-o parte pentru incursiune de pradă (akın), s-au săturat mult. Dar, la întoarcere, pe cînd veniau şi încă nu se uniseră cu oastea < sultanului > au dat peste un ascunziş (posu) la gura unei trecători (dağ bend ağızında), unde era aşezată oastea ghiaură în zale. Beyul acestor akîngii, împreună cu voievodul Kasım, su-

---

102. = 15 sept.1528 - 4 sept.1529.
103. = 5 sept. 1529 - 24 aug.1530.
104. = 4 mai 1532.
105. Recte Austria.
106. Voyvoda tc. - în sens de administrator.
107. Mihaloglîi, comandanţi de akingii, era Hizir bey Mihaloğlu.

www.dacoromanica.ro

ferind o înfrîngere, unii au murit ca eroi martiri (şehid), alţii au fost făcuţi prizonieri. După aceea, fiind o iarnă grea, padişahul s-a întors la Istanbul, unde s-a aşezat. Atunci, pe sultanul[108] Mustafa l-au scos la sangiac. Aceasta a fost în anul 939[109] . Pe atunci, sultanul era în expediţia împotriva Germaniei. Intr-o zi, amiralul (kapudan) numit Andreia Doria (Tori), din partea blestematului de spaniol, şi afurisitul de bey al Rhodosului, marele maestru (megali mastur), au scăpat cu aman, au primit sprijin şi ajutor de la beyii din ţara frîncilor. Strîngînd oaste şi flotă, au venit prin surprindere pe mare, şi au căzut asupra ţinutului Moreea, cu un număr de 50 de "parça"[110] şi 50 de galere (kadırga), şi cu un număr de 25 000 de luptători (savaşcı). Mai întîi au luat cetatea Koron şi după aceea Ballu-Badra[111] şi cucerind cele două fortăreţe ale strîmtorilor (Boğazhisarların), călăreţii şi pedestraşii lor au lovit şi au jefuit ţinutul Moreea (Mora). Mulţi bărbaţi, femei şi copii, fiind luaţi prizonieri, au fost maltrataţi.

<Aceasta>s-a întîmplat în 939 al hegirei[112].

Mai înainte de aceasta, era un om viteaz şi inimos, provenit din insula Midillü, numit Haireddin. Fiind marinar, cunoştea situaţia mării şi mult timp se ocupase cu pirateria (korsanlık etmiş). Intîlnindu-se pe mare cu mulţi ghiauri, se luptase cu ei şi îşi cîştigase un renume. Mulţi voluntari, adunîndu-se pe lîngă el şi însuşindu-şi corăbii, se ocupau cu pirateria şi vînatul pe

---

108. Recte: prinţul.
109. =3 aug.1532 - 22 iul. 1533.
110. Barca - o categorie de vas, cf.M.Sertoğlu,op. cit.,p.31 I.
111. Pally-Patra, oraş şi cetate în Peloponez,recte Balyadra (tc.) adică Patras,cf.Pitcher,op.cit., p.148 I.
112. Cf. nota 109.

www.dacoromanica.ro

mare. Allah cel preaînalt i-a dat prilej şi a cucerit de la ghiauri, în ţinutul Magreb[113], cetatea numită Gezair[114], pe care a stăpînit-o . Fiind vestit în toată ţara frîncilor, potrivit cu limba frîncă, a fost numit Barbaricе[115]. Peşcheşurile sale veniau la răposatul nostru sultan Selim. Apoi, darurile sale veniau, de asemenea, şi la sultanul Suleiman, care auzind de calităţile sale, i-a trimis ştire zicînd:"Să vină". Apoi, mai sus numitul Haireddin aşezînd în cetatea sa pe oamenii săi potriviţi el însuşi a venit la Istanbul cu cîteva galere, a adus peşcheşuri şi a sărutat mîna padişahului. La rîndul său, padişahul cinstindu-l şi mai mult, i-a acordat beylerbeylikul mării (deniz beylerbeyliğni) cu 40 x 10000 <(=4 000 000) de aspri> . Intrînd în rîndul vizirilor, a fost numit Haireddin paşa. După aceea, i s-a dat o flotă cu un număr de o sută de mii de galere şi arme; pe la mijlocul lunei zilkade <939>[116], mai sus numitul Haireddin paşa a plecat pe mare şi a întreprins o expediţie în ţinutul Moreea. Atunci cînd ghiaurii au aflat această ştire, au părăsit cetăţile şi locurile pe care le luaseră, şi intrînd în corăbii, au plecat în ţara frîncilor (Firenkistana). Apoi, aşezînd în <aceste> cetăţi 200 de ieniceri şi 300 de azapi, le-a populat din nou. După aceea, cu acea flotă, Haireddin paşa a plecat în ţinutul Magreb. Sosind acolo, a luat din mîna arabului vestitul oraş numit Tumus[117], pe care l-a stă-

---

113. Textual:"apusean",aici nordul Africii, Alger şi Tunis.
114. Algeria, (cf.nota 111).
115. Adică Barbaross.
116. = 5-12 iunie 1533.
117 Adică Tunis.

www.dacoromanica.ro

pînit şi s-a aşezat acolo.<Aceasta> s-a întîm-
142 plat în 94o al hegirei[118]...

Expediţia împotriva Ungariei

149 <După descrierea relaţiilor cu banul Transilvaniei>[119]..., sultanul Suleiman a îndreptat iarăşi o expediţie împotriva valaietului unguresc. Plecînd din Istanbul, a ajuns la Adrianopol. A petrecut acea iarnă acolo. După aceea, în ziua a 18-a a lunei muharrem <949>[12o], ridicîndu-se din Adrianopol, a intrat cu arme grele şi cu multă oaste în valaietul unguresc. A căzut asupra fortăreţelor principelui Báthóry (Pirin Batra'nın) şi ale altor bey. Mai mulţi, după ce au căzut asupra cetăţii Malkuh[121] şi asupra altor fortăreţe ca Piçena[122], Strigoniu (Est rgon)[123], Som-Belgradi[124] şi Tata[125], la <asedierea> fieoăreia au avut loc lupte mari şi măcel (kırgun). Au fost cucerite prin forţă şi violenţă. Dar la fiecare le-au pierit mulţi oameni. Rămăşiţele pămînteşti ale orailor din timpuri trecute, care zăceau la Som-Belgradi, pentru fiecare erau destinate mausolee (türbeleri). Se spune că acolo se odihnea însuşi Salsal (bin Dal)[126].

---

118. 23 iulie 1533 - 12 iulie 1534.
119. Cf. Cronici turceşti..., vol.I, p.189.
12o. = 4 mai 1542.
121. Malkuh (?), după grafie poate şi Malkoç (?).
122. Pecen, Peceli (?) adică Pecevi sau Pecs (cf. mai sus, p.),
123. Numit şi Grân, în apropiere de Buda. Esztergom (magh) cf. Pitcher, op.cit., p. 152 III.
124. Istolny-Belgrad, ibid. p.
125. Tata, în Ungaria.
126. Erou legendar.

www.dacoromanica.ro

Apoi, în aceste cetăţi fiind aşezaţi oameni pentru fortăreţe (hisar erleri), ca păzitori, santinele (nobetçi), voluntari, azapi; în ţinuturi-
150 le şi vilaietele lor sangiacbeyi şi oşti, le-au stăpînit. Iar loçurile lor care au fost distruse, s-au reparat. După aceea, padişahul s-a întors în a 17-a zi a lunei şa'ban, a intrat şi s-a stabilit la Istanbul. A fost în anul hegirei 950[127]. Padişahul, după ce a venit şi a intrat la Istanbul, în ziua următoare a fost adus, din Manisa, cadavrul prinţului (sultan) Mehmed, fiul de şah (şahzade). După ce s-au închinat, l-au dus şi l-au înmormîntat la vechile odăi (oda). Padişahul s-a întristat mult. Pentru sufletul său au pregătit mîncăruri şi au dat de pomană. Au eliberat pe mulţi prizonieri, dintre bărbaţi şi femei. <Descrierea ceremonialului religios>. Aceasta s-a întîmplat în anul hegirei 950[128]. După aceea, în a 5-a zi a lunei gemazi Ül-evvel, a murit Haireddin paşa şi a fost
151 înmormîntat la Beşik-Kaya[129]. Era în anul 953 al hegirei[130].<Descrierea evenimentelor din Orientul şiit şi cucerirea cetăţii Timişoara de către vizirul Ahmed paşa ...>[131].

---

127. = 15 noiembrie 1543.
128. = 6 aprilie 1543 - 24 martie 1544.
129. Beşik-Taş - şi azi denumirea unui cartier din Istanbul.
130. = 4 iulie 1546.
131. Cf. Cronici turceşti..., vol.I, p.189-190.

www.dacoromanica.ro

PARTEA II-a

XI

IBN KEMAL sau KEMAL PAŞAZADE

Fiul lui Kemal paşa, Şemseddin Ahmed (m.1535), ocupă un loc important în istoriografia otomană. Opera sa cea mai importantă este Tevarih-i al-i Osman (Cronicile dinastiei osmane), în care descrie foarte amănunţit, în zece cărţi (defter)[1], faptele osmanlîilor de la început (sec.XIII), până la începutul domniei sultanului Suleiman I Magnificul, folosit în Cronici turceşti... (I, p.191-216) şi Defter I (Ankara - 1970) de istoricul turc Şerafettin Turan.

Afară de această operă măreaţă, Ibn Kemal are o descriere amănunţită, poetică, a campaniei şi bătăliei de la Mohács (aug.1526). Această operă intitulată, mai pe scurt, Mohâçname a fost editată încă la 1859, de orientalistul francez Pavet de Courteille, sub titlul: Histoire de la campagne de Mohacs (Mohaçname) par K m l Pacha zadeh..., după un ms.turc din Bibl.Nat.Paris şi altul din Dresden. Mohaçname, deşi are unele mici fragmente şi ştiri răzleţe cu privire la ţările române, n-a fost inclusă în Cronici turcesti... I, doar numai semnalat după J.Thury (p.217-218).

Cu ocazia ultimei mele călătorii la Istanbul am făcut un microfilm de pe un manuscris turc din Bibl. Centrală Süleymaniye, fond Esa'd efendi nr.2336,153 fol. pentru Arh.st. din Buc. (Rola 81, Turcia, cadrele 1-154).

---

1. Defter, textual "condică, registru", aici în sens de carte. Ultimul defter (X) privind domnia lui Suleiman I Magnificul abia a fost început.

www.dacoromanica.ro

Am folosit pentru traducerea unor fragmente atît ediţia citată(Paris 1859) cît şi manuscrisul de mai sus.

Bibliografie: Ismet Parmaksizoğlu, Kemal Pasazade, în: "Islâm Ansiklopedisi" VI.Cilt (=vol.), Istanbul 1965, p.561-566. Acest articol completează prezentarea lui F.Babinger, Kemal-Pasha-Zade "E.I." II (1927), p.902-903.

Ibn Kemal, Mohaçname sau Fetihname-i sefer-i Mohaç li-mevlana Kemâl paşazade, ms.turc Bibl. Süleymaniye, Istanbul, fond (kisim) Esa'd efendi nr.2336, 153 fol.;scris: nesih-divâni. Arh.st.Bucureşti, microfilme (Turcia), rola 81, cadrele 1-154. Pavet de Courteille, Mohaçname, Paris 1859, 165+199 p.

Traducere - rezumat
(p.196-199)

≺Descrierea campaniei lui Suleiman I Magnificul împotriva Ungariei şi a bătăliei de la Mohacs (aug. 1526/932 H.) cuprinde următoarele 47 capitole numite "dastan"≻:Intenţia sultanului de a întreprinde o mare expediţie împotriva ţării lui Beni-Asfar (1); Echiparea şi înarmarea oastei (2); Pregătirea expediţiei şi plecarea armatei otomane împotriva Ungariei blestemate (3); descrierea oastei tătare (4); anexe la amănuntele precedente şi prefaţa istoriei campaniei (5); motivele care l-au determinat pe sultan pentru întreprinderea expediţiei (6); plecarea armatei otomane din capitala Istanbul, în frunte cu sultanul (7); adunarea unităţilor de cavalerie şi infanterie în cîmpia Sofiei, din porunca sultanului (8); plecarea sultanului din Sofia în marş spre Belgrad (9); aflarea de către duşman de pornirea campaniei sultanului (10); despăr-

www.dacoromanica.ro

٢٢٤٦

Facs. XI,1. - Cronica expediţiei şi a bătăliei la Mohács(1526) Kemâlpaşazade, Fetihnâme-i sefer-i Mohaç..., ms. Bibl.Süleamaniye, Istanbul, fd. Esa't efendi,nr.2336,f.1 (Arh. st. Buc., Mf.Turcia, rola 81, c.2 I).

Cda. 8/977 Fasc. 16

www.dacoromanica.ro

ţirea marelui vizir Ibrahim paşa de sultan, sosirea sa pe malurile rîului Sava şi construirea unui pod (11); trecerea în revistă a oastei de către sultan (12); părăsirea ţărmurilor rîului Sava şi înaintarea sultanului, cu oaste, spre ţara ghiaurilor unguri (13); înaintarea lui Ibrahim paşa, după cucerirea unor tîrguri asupra fortăreţei Petervardein, în care se întăriseră ghiaurii (14); descrierea aşedierii cetăţii de mai sus şi luarea de măsuri pentru ocuparea ei, sosirea unor ştiri plăcute (15); în ciuda a două încercări de aşezare, cetatea rămîne în mîna apărătorilor (16); a treia aşezare din porunca paşei, cucerirea cetăţii şi jefuirea oraşului, potrivit cu promisiunea (17); plecarea paşei asupra cetăţii Illok şi cucerirea ei (18); predarea ghiaurilor din cetate şi iertarea lor prin cererea de aman (19); cucerirea multor pălănci şi fortăreţe în ţinutul Sirmium (Srem) şi anexarea lor la Imperiul otoman; restabilirea ordinei şi liniştei în aceste părţi (2o); înaintarea victorioasă a oastei otomane şi traversarea rîului Drava, sosirea acestor ştiri îngrozitoare la auzul regelui (kıral) Ludovic (21); năvala armatei tătare în Ungaria, sub comanda hanului lor, Sahib Ghirai, şi lupta sa cu ghiaurii (22); înaintarea vizirului cu oaste, distrugerea podului şi declanşarea furtunii împotriva ghiaurilor (23); întîlnirea şi încăierarea oastei turceşti cu ghiaurii unguri, precum şi lupta acestora cu musulmanii (24), serbarea victoriei de către sultan şi vizir, vînzarea trofeelor de pe cîmpul de luptă (25); lupta beilor de avangardă şi a trupelor de akîngii împotriva cavaleriei care venia să aşedieze şi rolul lor pe cîmpul de luptă (26); anexe la capitolele precedente (27-28); des-

www.dacoromanica.ro

crierea înfrîngerii suferită de armata craiului ungurese (29); anexă la capitolul precedent (3o); expedierea unor "scrisori de victorie" (fetihnameler) din partea sultanului în toate părţile lumii şi înaintarea expediţiei împotriva Budei, capitala ghiaurilor (31); descrierea capitalei craiului (32); povestea celor două tunuri (33); anexe la acest capitol şi reflexii (34-35); noi amănunte despre capitala Ungariei şi ultimele zile de şedere acolo a craiului blestemat (36); instalarea sultanului Suleiman Magnificul în capitala regelui, petrecerea timpului său fie în sărbătoare, fie în vînătoare prin împrejurimile Budei (37); năvala cetelor de cavalerie otomană, din porunca sultanului, în restul stăpînirilor ungureşti, ţinuturile mărginaşe ale caesarului austriac şi ale slavilor, ecoul acestor erupţii în lumea necredincioşilor (38); hotărîrea sultanului de a părăsi Buda, adunarea trupelor pe malul drept al Dunării; evacuarea capitalei regelui, trecerea Dunării şi incendierea oraşului (39); îndreptarea sultanului spre răsărit, urmînd cursul fluviului Dunărea; incursiunea vizirului Ibrahim paşa, însoţit de emiri războinici şi oşti victorioase, spre nord, şi întreprinderea unei incursiuni în ţările ghiaure din aceste părţi (4o); anexă la capitolul precedent (41); sultanul victorios şi atotputernic asediază măreaţa fortăreaţă a ghiaurilor Badj (recte Beç), adică Viena; pîrjolirea şi ocuparea ţării ghiaurilor (42); amînarea cuceririi unor districte din Ungaria, prezenţa sultanului pe ţărmurile Tisei, în împrejurimile Timişoarei (Dımışkar) etc. (43); apariţia unor rebeliuni, cauzele şi eşuarea lor (44); traversarea Dunării de către armata otomană, în frunte cu sultanul, şi intrarea ei în Srem; traversarea Savei de pe podul construit anterior, urmarea aceluiaşi itinerariu (45); moartea unui prinţ al casei otomane - şehzade

www.dacoromanica.ro

Abdullah sultan (46)la întoarcerea sultanului la Istanbul şi aşezarea sa în măreaţa capitală de pe perla Bosforului (47); copia unei scrisori împărăteşti adresată de Suleiman Magnificul tuturor guvernatorilor de provincii din Imperiul otoman în urma victoriei de la Mohács .

Traducere

Cap.III. - Pregătirile expediţiei glorioase şi plecarea vitejilor gazii, purtători de victorie, în ţara blestemaţilor unguri.

Sultanul cel norocos şi victorios[1], fiind hotărît să-l atace pe afurisitul de comandant al ghiaurilor[2] şi să aibă o luptă cu vechiul său adversar plin de ură, a dat ordine emirului emirilor, celui mai mare dintre viziri, muşirul cel orînduitor al treburilor, sfătuitor înţelept ca şi Asaf[3] , Ibrahim paşa, poruncindu-i să grăbească o expediţie măreaţă. Ca urmare, olăcari iuţi la zbor ca vîntul au fost expediaţi la beii şi războinicii din toate provinciile, ca toţi să-şi pregătească armele, să fie echipaţi pentru luptă, să fie zeloşi în mînuirea aroului şi să fie pregătiţi pentru orice moment în vederea plecării. De asemenea, au fost adresate porunci categorice tuturor comandanţilor care se aflau în vilaietul Anatoliei şi Rumeliei. Ştirea expediţiei ajunse la

---

1. Suleiman I Magnificul: 1520-1566.
2. Ludovic al II-lea: 1516-1526.
3. Asaf - înţeleptul sfetnicul Solomon; titulatura vizirilor otomani.

www.dacoromanica.ro

(2o) vitejii şi comandanţii sultanului... Un firman a fost adresat încercatului beilerbei al Karamaniei, Hurrem paşa, <pentru mobilizarea tuturor forţelor sale şi aşzarea taberii lor, înainte de plecare în cîmpia Cezareei> . Olăcari iuţi ca vîntul primăverii au fost expediaţi şi la voievodul Tării Româneşti[4], banul (sic) Moldovei[5] şi la Seadet Ghirai[6], care era aşezat pe tronul Crimeei şi <Deşt-i> Kipceacului, spre a le semnala şi lor hotărîrile luate în divanul împărătesc al lumii şi spre a le aduce la ounoştinţă mişcările trupelor sale victorioase. Porunca măriei sale <sultanului> , trimisă principilor aflaţi în aceste provincii îndepărtate, prevedea ca ei să depună eforturi mari pentru adunarea tuturor oştaşilor din ţinuturile lor de stăpînire, din toate tîrgurile şi satele, care trebuia să aibă tot echipamentul lor de război pregătit pentru expediţie, să fie gata a participa oricînd, fără şovăire, supunîndu-se ou totul poruncilor împărăteşti emise de Poarta-Fericirii.

22 (21) Cap.IV. Descrierea oastei tătare

Seadet Ghirai, urmaş al ilustrei familii a lui Ginghis<han>, cuceritorul lumii, venise să se prosterneze în faţa tronului sultanului binecuvîntat şi glorios, şi îşi datora ridicarea sa pe această consideraţie. Plin de prietenia atît de preţioasă a suveranului, oprise norocul în mîinile sale. Asemenea bucăţilor solipitoare, care stră-

4. Radu de la Afumaţi: 1525-1529.
5. Ştefăniţă: 1517-1527.
6. Hanul Crimeei: 1532-1551.

www.dacoromanica.ro

Facs. XI,2. - Expedierea unor olăcari cu firmane la vv. Ţării-Româneşti, domnului(Ban) Moldovei şi lui Seadet Ghiray, hanul Crimeei.

Kemālpaşazade, op.cit., (Arh.St.Buc.,Mf.Turcia,rola 81,c.18/I)

www.dacoromanica.ro

luceso la soare, el urcase pînă la culmea onorurilor.In cerul grandorilor, răspîndea o strălucire asemenea aceleia a lunei.

Vers: Fiecare bucăţică care se ridică din pragul porţii tale urcă pînă la cer, unde se distinge la strălucirea soarelui.

Tronul său asemănător cu luna era ca arcul care luceşte la soare; armata sa, ca planetele, era în mişcare noaptea şi ziua. Cortul său era un nor de culoarea trandafirilor; pînzele care-i formau împrejmuirea păreau ca un miracol care străluceşte departe în cîmpie. Oştile sale nenumărate erau mai multe decît boabele de nisip pe care legiunile le duceau, decît picăturile apei de ploaie. Soldaţii săi ca oţelul, sprinteni şi năvalnici ca apa şi ca vîntul, puternici ca Ahriman[7] , păreau că sînt de neam divin; ei nu aveau nevoie nici de provizii, nici de merinde pentru drum. Tot ce împingea pe bucăţica de săgeată, în grădina de vînătoare, le servia ca hrană. In cursele lor vijelioase prin mijlocul deşertului,oamenii rămîneau nesimţitori la oboseală, şi năduşeala nu le uda caii. Copitele lor n-aveau nevoie nici de fier, nici de cuie. Pentru a-şi pregăti carnea cu care se hrăniau, nu le trebuia nici vas, nici frigare. Inotători îndemînatici, ei ştiau să se lipsească de lopeţi şi de vase, călători curajoşi, ei nu luau cu ei nici învelitori pentru caii lor, nici furaje. Sub hainele lor de piele de oaie, erau lupi distrugători de munţi în război.Mîncau fără deosebire carnea tuturor animalelor, şi a tuturor

---

7. Erou legendar în mitologia persană; zeul binelui.

www.dacoromanica.ro

păsărilor moarte sau vii. Tari ca zidurile cas-
23 telului Haramaa[8], constituţia lor fizică nu su-
feria nimic din cauza anilor. Nu se vedeau de-
loc oameni fără dinţi, care semănau cu sideful
perlelor explorate de o mînă lacomă, nici a că-
rui faţă fusese îngălbenită ca frunzele de toam-
nă. Lunile scurgîndu-se n-a scăzut luciul ochi-
lor lor, ca acela al lunei şi soarelui supus va-
riaţiilor. Talia lor nu se îndoia deloc sub
greutatea vîrstei, ca bolta rotundă a cerului.
Bătrînii centenari, cu feţele strălucitoare ca
o sabie, cei de şaptezeci de ani, cu ochi pă-
trunzători ca vîrful unei suliţe, răspîndeau
departe o strălucire, aceleia a unui cărbune
aprins. La vederea lor se credea că vezi rocile
ascuţite ale munţilor măreţiei sau ghiaţa care
înlănţuia fluviul energiei.

Vers. - Barba nu creştea în jurul bărbiei
lor; dar cum să răsară verdeaţa pe ghiaţă ?
Ochii lor erau foarte mici ca atomii, faţa lată
ca un scut. Fruntea lor era ca o rocă pe munte-
le măreţiei, şi capul lor o sculptură[9] în cîm-
pia măreţiei.

29-34 După descrierea itinerariului din Istan-
bul, Halkalıbınar şi pînă la Adrianopol (Edirne)
urmează:

35 (34) Apoi, au plecat din Adrianopol şi după cî-.

---

8. Se poate citi şi Herman (cf.Kamus III,p.580). Două castele vechi construite de Edris spre a păstra cărţile de ştiinţă pe timpul potopului; după alţii sînt atribuite lui Sinan, fiul lui Müşelsel, sau unui faraon antic.
9. Explicaţie mai amplă, dar presupusă de Pavet de Courteille, p.162-163 (cap.IV.).

www.dacoromanica.ro

teva zile de marş, au sosit la Filipopol (Filibe)[10], unul din cele mai vechi oraşe ale Serbiei (sic). Ea fusese capitala grecului Philikos[11], tatăl lui Zalkarnein[12]. Cîmpiile acestei ţări dispărură sub vălurile acestei armate nenumărate. Livezile verzi udate de rîul Mariţa (Meriç) au fost împodobite cu corturi roşii şi albe < Descrierea mărinimiei sultanului faţă de locuitorii Bulgariei şi continuarea marşului spre Sofia >. După ce au traversat defileul numit Kapul-Derbend[13], oştile au ajuns să campeze în frumoasa cîmpie a Sofiei, unul din oraşele importante ale ţării lui Laz<ăr>[14]. Acolo, sultanul a făcut să curgă din nou fluviul bunătăţii şi libertăţilor sale. El nu i-a lăsat în lipsă şi nevoie pe nenorociţii care sufereau de foame
(35) şi mizerie. Măreaţa sa dărnicie le-a satisfăcut, în acelaşi timp, inima şi ochii. Razele dreptăţii sale căzuseră pe oraş şi asupra ţării, pe cei albi şi pe cei negri, şi lumina mărinimiei sale lumina deopotrivă pe bogaţi şi pe săraci. Soarele dreptăţii sale strălucia pentru cei care gemeau mereu de întunecimea şi răutatea soartei.

Vers. - Pretutindeni unde arborele norocului său îşi întindea umbra sa, trebuia să pălească strălucirea soarelui şi a lunei.

---

10. Azi Plovdiv în R.P.Bulgaria.
11. Filip al II-lea, regele Macedoniei.
12. Denumirea dată în Orient unui mare cuceritor, aici este vorba de Alexandru cel Mare.
13. Recte Kapulu-Derbend, adică "Trecătoarea cu porţi".
14. Lazăr Greblianovici, regele Serbiei (m. 1389, Cosovo).

www.dacoromanica.ro

36 In a 17-a zi a lui şa'ban <932>[15], cînd oastea ajunse la Sofia, cortul împărătesc a fost aşezat lîngă acest oraş. Timp de şapte zile au campat în această localitate, au primit, aici, pe solii domnului (bey) Ţării Româneşti (Eflak)[16] şi pe trimişii beiului de Chios[17], care aduseseră daruri din partea stăpînilor lor şi care, după îndeplinirea misiunii lor, se duseră înapoi mulţumiţi.

4o (39) Cap.X. Duşmanul află că sultanul a pornit în campanie

Iscoadele veniră să afle de la craiul rău al ghiaurilor[18] că sultanul glorios adunînd oastea sa războinică, pusese să se bată tobele războiului sfînt, şi arborase steagul expediţiei pentru cucerirea Ungariei. Această veste otrăvi viaţa acestui mizerabil şi distruse de sus pînă jos edificiul odihnei şi a liniştei sale. El chemă pe lîngă el pe şefii oştilor sale şi pe principalii dintre ofiţerii (zabiţi) săi şi îi informă despre acest eveniment teribil. El le zise: "Sultanul mării şi al pămîntului, Neriman[19], cel teribil şi măreţ, vine în contra noastră, în fruntea tuturor trupelor numeroase, sau mai curînd a (4o) cavaleriei distrugătoare. Praful pe care îl ridică aceşti oameni de război întunecă cerul, şi

---

15. = 29 mai 1526.
16. Radu de la Afumaţi.
17. In text: Sakız adasi beyi; greu de identificat, beyul insulei Chios.
18. Ludovic al II-lea, regele Ungariei.
19. Neriman, erou legendar în mitologia persană.

www.dacoromanica.ro

armata lor acoperă toată suprafaţa pămîntului". Vorbind astfel, el consultă pe sfetnicii săi de pierzare şi pe emirii săi prost inspiraţi, şi cu toţii hotărîră mijloacele prin care să facă faţă furtunii care îi ameninţa. Orbiţi de fumul mîndriei care li se urcase la creier, aceşti perverşi aruncă din nou partea supunerii şi umilinţei; ei schimbară multe cuvinte aiurite despre avantajele răzvrătirii şi încăpăţînării .. In sfîrşit, luară hotărîrea de a face apel la toţi oamenii capabili să poarte arme, pentru a le face cunoscută situaţia lor disperată la Beni-Asfar[20], şi la toate puterile creştine, care puteau să le dea ajutor şi asistenţă, de a se adresa mai ales coloanelor de ghiauri, sultanilor Boemiei şi Poloniei şi mai cu seamă de a desfăşura toată activitatea posibilă pentru înrolarea soldaţilor şi a echipării lor complete. Ca urmare, ei expediară beilor Poloniei şi Boemiei trimişi însărcinaţi să le facă cunoscut situaţia adevărată a lucrurilor. La primirea acestor veşti, răii nu pierdură nici o clipă pentru a ridica oamenii şi a strînge muniţiile de război.

42 (41) Austria şi Germania trimiseră multe contingente, la care s-au mai adăugat oastea pedestră grosolană şi nepricepută a Michkârs[21] şi croaţilor. In acelaşi timp, au aprovizionat piaţa cu

---

20. Fiul lui Asfar ;poreclă dată unui popor necunoscut.
21. Greu de identificat, nu este exclus să fie vorba de maghiari!to.macar.

www.dacoromanica.ro

mărfuri pentru război cu tot felul de merinde potrivite şi se făcură toate pregătirile trebuincioase pentru a sărbători lupta. In curînd s-au adunat aproape o sută de mii de călăreţi aleşi şi încă o mulţime de infanterişti războinici, toţi gata să intre în teatrul de luptă în ziua bătăliei. Ei s-au înşirat în spatele Savei şi Dravei, în speranţa că aceste două fluvii puneau o piedică de netrecut invaziei duşmanului de temut, care îi ataca şi că ele opreau flăcările năvalei lor. Aşa că aceste sminteli, disprețuind vocea de salut pe care le-o dădea Allah cel atotputernic, şi aruncînd pacea şi iertarea pe care le-o propusese, se lăsară seduşi de sugestiile diavolului şi îşi puseră încrederea în elemente simple.

(41) Vers. - Craiul pervers, cu destinaţie rea, îndată se grăbi să se pregătească de război, dar avea atît de puţină încredere în soldaţii săi, că ceru ajutor apei fluviilor.

42 In timp ce dintr-o parte inamicul se înşela prin pregătiri zadarnice de apărare, de partea cealaltă cuceritorul lumei înainta mereu, urmat de vitejii săi, toţi, tineri şi bătrîni, de temut ca leoparzii cu săbiile scoase în mînă, şi însoţit de o cavalerie vijelioasă. In fiecare zi această armată trecea o etapă, şi îngustînd din ce în ce spaţiul pe care îl trecuse, se pregătia să distrugă registrul existenţei zadarnice a necredincioşilor condamnaţi pierzării. In douăzeci şi două a lunei şa'ban[22] s-au oprit într-un loc

22. = 3 iunie 1526.

www.dacoromanica.ro

numit Iflaklar[23], care avu onoarea să serviască de cantonament sultanului. Acolo, după vechiul obicei al otomanilor, beii şi ostaşii din Rumelia primiră poruncă de a o lua înainte cu o zi de cortul imperial.

78 Cap.XXI. - Trupele victorioase ale islamu-
(74) lui au trecut Drava. Această veste înspăimîntătoare ajunse la urechile craiului < ungures >

Sultanul, cucerind prin puterea săbiei sale întăriturile şi fortăreţele Sirmiei[24], hotărî să meargă să-l atace pe crai chiar în inima ţării sale şi să invadeze cu un picior victorios stăpînirile sale ereditare. Ca urmare, Ibrahim paşa plecă înainte, însoţit de o cavalerie iute; valurile trupelor sale acoperiau pămîntul, şi praful negru pe care îl ridicau paşii lor se răspîndia pînă la cer.

Vers. - Trecînd staţiile, el ajunse fluviul numit Drava. Munţii, auzind vuietul apelor sale, se mişcau tremurînd şi coborau în cîmpie.

Pentru a trece acest fluviu asemenea unei mări, s-a hotărît construirea unui pod de vase, lat, solid, care să nu se teamă că va face vreo pagubă cuiva, şi se ocupă fără răgaz de a aduna toate materialele necesare pentru această întreprindere. Toţi oamenii cunoscători în această materie se gîndeau că construcţia unui astfel de pod necesită cel puţin trei luni, şi, totuşi, da-
79 torită măsurilor chibzuite şi stăruinţei inteligente ale marelui vizir, fu terminat în timp de

---

23. Valahi, este vorba de o trecătoare în Balcani; Vlahi balcanici.
24. Srem, în R.S.F. Jugoslavia.

www.dacoromanica.ro

trei zile. La douăsprezece ale lunei zilkade[25], sultanul trecu podul şi se duse să cantoneze
(75) pe celălalt mal. Toate întinderile (kaza) pe care le-a trecut, în dorinţa sa arzătoare de războinic, le-a spălat de petele idolatriei cu apa săbiei sale puternice ca mulţimea. Totuşi întinzîndu-se zvonul că armata trecuse Drava, şi că sunetele teribile ale toboşarului războiului umplea aerul şi cerul, această veste înspăimîntătoare ajunse la urechile serdarului Ungariei.

Vers. - Cu toate acestea, la Afrasiab[26] ajunse vestea că Sohrab[27] aruncase un pod de vase peste fluviu.

Acest blestemat adunase în jurul lui peste cincizeci de mii de călăreţi şi pedestraşi, toţi soldaţi războinici, cu figuri întunecate şi ameninţătoare, înalţi ca pinii şi platanii, cu inima îmbătată de vinul mîndriei deşarte şi al presupunerii. Aflînd de apropierea duşmanului, întrebuinţă toată îndrăzneala sa, el dădu ordin să sune trîmbiţa bravurei, făcu să răsune pînă la capătul pămîntului vocea trîmbiţei puterii sălbatice şi neîmblînzite, şi, ieşind din capitala sa, se ridică pe aripile vitezei pînă în vîrful răscoalei şi a încăpăţînării. Ajuns în cîmpia Mohaci (Mohaç)[28] îşi aşeză cortul, hotărît să

---

26. = Presupus han karahanid.
27. Erou legendar, socotit strămoşul turcilor în Asia Centrală.
28. Tîrg aşezat pe malul drept al Dunării mai sus de confluenţa sa cu Drava. Mai tîrziu, în 12 aug.1687, sub domnia lui Mehmed IV, aici oştile otomane au fost înfrînte de austrieci (cf.J.v. Hammer Histoire de l' Empire ottomane, t.XII, p.213, vezi şi I.A. t.III (sub voce)

www.dacoromanica.ro

instaleze în acest loc mersul luptei şi să apere acolo cu jertfă proviziile războiului, făcu mari pregătiri pentru a primi cu sărbătoarea unei lupte sîngerînde pe oaspeţii care veniau de aşa de departe şi cu atîtea greutăţi. El înţelese că nu putea găsi sală de festivitate mai demnă de acest nou Gemşid[29] decît un cîmp de bătaie unde capetele, alunecînd în praf, serveau de cupe, în care vinul curgea în valuri de sînge, unde ţipetele luptătorilor înlocuiau acordurile instrumentelor. Şi ce pămînt mai vrednic să înveselească ochii decît acest hipodrom unde scutul se desfăcea ca trandafirul, unde casca se rotunjia ca un boboc de trandafir, unde hangerul se înălţa ca irisul? Poetul seducător care a compus versurile următoare le-a făcut pentru sultan, acest soare al cerului gloriei.

Vers.-Vinul din care ne-am îmbătat este
80 (76) sîngele duşmanilor noştri; craniile lor ne servesc de cupe, sabia şi hangerul ne îmbălsămează...

Ceea ce determinase pe necredincioşi să caute acest loc este că altădată ei avuseseră un angajament cu călăreţii tătari, pe care îi biruise. Cu ghiarele luptei şi cu ciocul tăios al bătăliei, ei au smuls invadatorilor ţării lor pana succesului şi al ferioirii. In acest atac, au dovedit influenţa fericită a stelei lor şi acest loc fusese pentru ei rodnic, le mersese bine; iată pentru ce, şi de această dată, ei instalară acolo cîmpul de luptă.

---

29. Erou legendar în mitologia persană.

www.dacoromanica.ro

<Din cap.XXII, înaintarea şi năvala oastei tătare...>

81 Atunci, tîrgul luptei a fost distrus, stofe-
(77) le luptei nu mai găsiră cumpărători, şi comer-
ţul războiului sfînt se prelungi. Cei care mai
căutau încă bucuriile prăzii şi doreau să-şi cîş-
tige solda preţioasă a expediţiei se aruncară în
marea aventurilor, şi, îmbarcîndu-se la Sinope, se
îndreptară spre Rumelia. Ajunşi în cîmpia Dobro-
gei, se adunară în jurul stăpînului tronului sfînt
al regelui ţării minunilor, al sultanului Sarı-
Saltık[30], unul dintre aceşti sfinţi iluştri, sub
aparenţa unui prinţ, care străluceşte atît prin
virtuţiile lor eminente cît şi prin calităţile lor
războinice.

Vers.- Este unul dintre aceşti oameni care
se acoperă cu virtuţiile lor extraordinare ca
ale unei profesii monahale, care îşi fac o coroa-
nă din disprețul pentru măreţiile lumei. Ce impor-
tanţă au pentru ei suveranii ! Suveranii au ne-
voie de ei !

Punîndu-se deci sub ordinile acestui stăpîni-
tor de comori ale milei, a acestui pelerin al re-
gatului războiului sfînt, ei ascultară de ordine-
82 le demne. Pentru el, fără a socoti distanţele şi
greutăţile, făceau mereu incursiuni în ţara bul-
garilor şi a valahilor. Însoţit de călăreţii o-
guzi[31] se arunca pe cîmpiile de expediţie, şi

30, Saru-Saltuk-Baba, (Sultan-"Stareţ").

31. Oguzi, uzi, sau guzi, vechi triburi turceşti.

www.dacoromanica.ro

primindu-i pe toţi flămînzii la banchetul prăzii, le sătura pofta distrugătoare.Celebra cîmpie Cîpceak era atunci sub dominaţia unuia dintre fiii nepoţilor lui Ginghis han, Bereket[32] han, al cărui cap binecuvîntat fusese încoronat cu glorioasa coroană a islamului. Făcînd o năvălire în Moldova, în fruntea hoardelor sale năvalnice, repurtase o victorie asupra ghiaurilor acestui ţinut. Akkermanul[33] şi Chilia, aşezate pe malul Dunării, slujiau de oprire şi loc de odihnă trupelor islamice. Prezenţa lor în aceste ţinuturi este atestată şi pe mormîntarile şi mausoleele comandanţilor lor, pe care timpul le-a respectat.

Astfel, Tarkan Iazîçi, Salpi Guenli, Kutlu Bagâkatlı Suiu[34] sînt locuri cunoscute în ţară, şi se văd destule care-şi trag numele de la triburile celebre, care îşi aveau reşedinţa obişnuită odinioară în aceste împrejurimi.

Vers.- Ele însăile au trecut, însă numele lor a rămas; locul pe care locuiau îi aduc aminte.Oamenii nu rămîn în lume; dar numele lor este nepieritor, şi se perpetuă în memoria prietenilor şi a necunoscuţilor.

Oguzii de pe malul drept al Dunării şi tătarii de pe malul stîng nu le lăsară nici o clipă de odihnă ghiaurilor; ziua şi noaptea făceau incursiuni pe pămînturile lor, le trecea prin foc

---

32. Cunoscut ca Berke han al Hoardei de Aur (m.1277).
33. Cetatea-Albă - din Civis-Alba,azi Bielgorod-Dniestrovski RSS Ukraina,cf.Pitcher,op.cit.,p.146 I.
34. Localităţi din părţile tătăreşti, Bugeacul de mai tîrziu.

www.dacoromanica.ro

Facs. XI, 4. - Expedierea unor firmane în Țara-Românească, în Moldova, la Chilia și Akkerman de pe malul Dunării (după Mohács)

Kemâlpaşazade, ms. cit., f. 82 r.-83 v. (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 81, c. 82).

www.dacoromanica.ro

şi sabie. In această epocă, un detaşament din armata lui Berket han, asemănător valurilor unei mări furioase, traversă Valahia (Eflak), şi trecînd peste Balcani, întinse o cursă pînă în ţara ungurilor (sic). Aceşti blestemaţi aduseră cu ei biruinţă asupra credincioşilor, şi pe acei care s-au aruncat în învălmăşala luptei îi făcură prizonieri. Mai exact, această înfrîngere făcu celebră cîmpia de la Mohaci despre ca-
83 re am vorbit. Oastea tătară era puţină, şi aceea a ghiaurilor fără număr, în proporţie de zece la unul. Cei care joacă tablele războiului cînd pierd, cînd cîştigă. Cavalerii aventuroşi care caută vînatul în expediţie îl iau sau se prind ei înşişi,

Vers. - Cîteodată vinul dragostei dă veselie inimei şi cîteodată tristeţe. Astfel este norocul acestei lumi de jos: aşa cum vine, aşa se duce.

86 Cap.XXIV. - Acest capitol tratează întîlni-
(81) rea care avu loc pe cîmpul de luptă între necredincioşi (ghiauri) şi trupele islamului, şi lupta pe care au dat-o răsculaţii bravilor apărători ai credinţei <musulmane>.

Intr-o dimineaţă, atunci cînd orizontul se colora cu raza aurorei, cînd steagul lunei era distrus, trupele infernului fugeau.

Vers. - Cînd aurora îşi arăta faţa de trandafir, cînd faţa cerului fu ca tăiată de o lovitură de sabie, în clipa cînd sultanul Orientului[35]

35. Adică sultanul Suleiman I Magnificul.

www.dacoromanica.ro

arbora steagul său cu figură de luptător, în care, trupele luminei apăreau, soldaţii negri ai nopţii se ascunseră, legiunile statelor fură împrăştiate,

Vers. - Cînd astrul care luminează lumea îşi scoase sabia sa, armata întunericului fugi din faţa zilei, cînd răsăritul soarelui care saluta victoria trimitea primele sale lumini, zorile surîdeau la orizont, cînd briza dimineţii respira blînd, otomanii, apucaţi de un sfînt entuziasm, se ridicară în valuri agitate; steagurile îşi ridicară mîndre capul. In mijlocul armatei, ca şi în cele două aripi ale sale, pedestraşii şi cavaleria înarmate din cap pînă în picioare, îşi formară liniile de luptă şi se împărţiră pe corpuri.

Vers. - Cetele se formară, rîndurile se aliniară, toboşarul sună, şi steagurile fură desfăşurate.

In ce priveşte paşa, pe care norocul îl urmărea peste tot, care făcea să strălucească faţa lumei prin luminăţia înţelepciunii sale, care împodobia pămîntul cu florile dreptăţii sale; cînd el
87 (82) apucă sabia sa de temut, gata de a intra în teatrul de luptă, el semăna cu soarele, care împrăştie razele sale asupra lumii. In timpul luptei, era un om tînăr, plin de ardoare ca primăvara; în sfaturi, era un bătrîn tot aşa de experimentat ca şi soarta cu multe nestatorniciI.

Vers. - El îşi încinse platoşa şi îşi puse cuca pe cap. Ai fi putut zice că-i un chiparos cu săbii crescute pe tulpină. Leu furios, paloşul de oţel pe care îl ţinea în mînă era ca o oheie pen-

www.dacoromanica.ro

tru a deschide lumea.

Cînd toţi vitejii care înaintau pe cîmpul de luptă, ţinîndu-şi capul sus ca lăncile, scoaseră mîndri piepturile pentru săgeţi şi săbii ca şi pentru suliţe; trupele au fost aranjate în mijloc şi în cele două aripi ale armatei şi punîndu-se în mişcare oa munţii de fier, plecară în marş. Aceste valuri de oameni, mişcaţi de vîntul războiului sfînt, acopereau faţa pămîntului. Era o mare ciudată, plină de peşti în formă de săbii şi suliţe. Vîrfurile lăncilor siriene săgeţile de lemn, cu vîrf de fier, ascuţite[36], semănau cu peştii care sar afară din apă.

Vers. - Săbiile incrustate ou aur şi argint aruncau o astfel de strălucire că boul şi peştele s-ar fi băgat, din cauza lor, în măruntaiele pămîntului.

Potrivit ordinului măriei sale imperiale, pajii sultanului, toţi foarte înfuriaţi, o luară înainte cu paşa şi cu trupele numeroase care erau sub comanda sa. Zgomotul făcut de marşul lor făcea să se cutremure cerul şi pămîntul. Munţii şi cîmpiile erau acoperite de valuri de bronz.

Vers. - Şi s-au pus în mişcare cu mişcări măreţe, ca şi corpul munţilor care-i întăreită o contracţie subterană.

Cînd soarele fu la zenit, chiar în timpul cînd puterea ghiaurilor mergea spre declin şi era aproape să fie distrusă în întregime, armata

---

36. Un fel de suliţe (?) romane care se aruncau în duşmani.

Cda 8/977 Fasc 17

www.dacoromanica.ro

88 (83) atingea locul unde trebuia să se dea lupta şi să facă popas. De acolo, se vedea cantonamentul duşmanului şi praful pe care îl ridicau alergătorii. Bali bei[37], comandantul Semendriei, un adevărat lup de război, al cărui loc de predilecţie era cîmpul de cadavre, jucase deja jocul sîngeros al bătăliilor cu ghiaurii acestor ţinuturi şi îndreptase contra lor ciocul de pasăre iute al săgeţilor, şi ghiarele nemiloase de leu ale sabiei. Paşa[38] îl chemă deci la el , pentru a se introduce în părerile vechei sale experienţe, şi îl consultă asupra mijloacelor de a ţine piept inamicului, şi de a obţine asupra lui o biruinţă hotărîtoare. Emirul răspunse că un duşman vechi era un creditor nemilos, că el trebuie deci să întrebuinţeze toată energia posibilă pentru a găsi mijlocul de a-l învinge; că de un adversar răufăcător şi răuvoitor, fie el slab ca o furnică nevoiaşă, trebuie totdeauna să te fereşti.

Vers. - Ştii tu ce a spus Zal[39] lui Rustem eroul ?: "Nu poţi să priveşti pe duşman ca pe un vrednic de dispreţuit şi fără putere. Cînd vezi slăbiciunea unui inamic, nu-l dispreţui pentru aceasta; gîndeşte-te la ceea ce cositorul face diamantului.

De mult, ungurii aveau obiceiul, cînd se pregăteau de luptă, să se acopere cu armură din cap pînă în picioare, ei şi caii lor, cu armuri, căşti

---

37. Unul dintre Malkocioglîi (Cf.F.Babinger, Geschlecht von Malqoč.,oghulus...,Roma 1938.
38. Ibrahim paşa, marele vizir.
39. Erou legendar,avea ca fiu pe Rustem.

www.dacoromanica.ro

şi cuirase. Numai ochii le apăreau, şi păreau a cărbuni aprinşi în mijlocul unui fum, sau o stea într-un nor negru. Şi prudentul emir fu de părere că era extrem de greu să susţii lovitura lor; el zise: "Aceşti mizerabili sînt ca scufundaţi în oţel, din talpa picioarelor pînă în vîrful capului. Cînd se aruncă cu toţii, cu o forţă de neînvins, ei zdrobesc corpurile de armată cele
89 mai puternice, ca potopul care sfarmă panta mun-
(83) ţilor. Tot ceea ce ating cu vîrfurile lăncilor lor înflăcărate este ca şi mistuit. Se cade deci ca atunci cînd vom şarja cu cavaleria lor năvalnică, să deschidem rîndurile în faţa lor, pentru a evita această lovitură, şi ca în sfîrşit să-i prindem în flanc. Pînă acum, astfel am gonit pe cîmpul de luptă, oricît de mic a fost numărul lor, aceste armate sîngeroase cu suliţe lungi în loc de rezistenţă, şi astfel ar trebui să facem noi astăzi. Leul tînăr cînd vrea să atace, oricît ar fi de viteaz, trebuie să recurgă la experienţa lupului bătrîn.

Vers. - "Ceea ce omul tînăr vede într-o oglindă, bătrînul ştie să vadă într-un tiul[40].

"Insă armata noastră numeroasă, cu mersul ei şi cu organizaţia ei după vechile obiceiuri, este incapabilă să desfăşoare cu succes în contra duşmanului manevra de care am vorbit. Ultimile sale corpuri sînt ticsite de un bagaj uimitor de unelte cît munţii şi de lăzi pe spatele cămilelor şi catîrilor; cum ar fi deci posibil să se deschidă

---

40. Pînză uşoară, subţire (tc.tül).

www.dacoromanica.ro

rîndurile pentru a da loc de trecere ghiaurilor şi a-i lăsa să se bage în luptă în mijlocul nostru ?" Paşa plin de prudenţă şi înţelepciune, ascultînd cu cea mai mare atenţie aceste cuvinte pline de bun simţ, rămase o clipă gînditor şi tăcut; apoi mintea sa luminată, asemenea loviturii lui Gemşid, oglindă adevărată în care se împrăştie toate temerile, sanctuarul luminilor sfinte, concepu un plan pe care îl aduse la cunoştinţă emirului spunîndu-i: "Comunicaţi că noi campăm aici, şi daţi ordin pentru aceasta slujbaşilor şi slujitorilor armatei. Odată scăpaţi de catrafusele de bagaj, să intrăm în cîmpul de luptă cu pedestrimea şi cavaleria sprintenă şi pricepută în luptă". Bali bey consimţi la această idee şi strigă: "Acum văd bine că ajutorul binefăcător al inspiraţiei divine, acest ajutor atît de stimat şi preţuit de toţi oamenii de seamă şi cu experienţă, te serveşc ca îndrumător; iată pentru ce toate aceste idei ingenioase, care ies din marea adîncă a gîndirii, apar mai întîi în mintea parfumată şi în închipuirea luminată a paşei, acest general îndemînatic, să conducă atît o bătălie cît şi să împodobiască grădinile cu trandafiri ale palatului prudenţei.

90
(84)

Vers. - Mintea ta este un izvor nesecat de sfaturi bune, cuvintele tale sînt un model de vorbire frumoasă şi claritate.

In executarea acestui plan, paşa dădu ordin tuturor slugilor din armată ca să pregătească camparea şi să instaleze cortul sultanului în faţa duşmanului. In ce priveşte emirii, le-a poruncit să nu lase cetele lor să se împrăştie, ci de a

www.dacoromanica.ro

le ţine sub arme şi gata de luptă. El porunci beilor din avandargă de a-i alege, dintre cei patruzeci sau cincizeci de mii de akîngii care erau sub ordinile lor, pe oamenii cei mai înfuriaţi şi mai puternici, şi de a merge să se aşeze cu ei într-una din extremităţile cîmpiei unde trebuia să aibă loc bătălia. Ei trebuia să stea departe ca simpli spectatori ai luptei, să nu pună deloc mîna pe farfuriile acestui ospăţ sîngeros, şi să evite de a lua parte la ciocnire pînă atunci cînd vor vedea că trupele ghiaure se pun în mişcare în masă din poziţia lor, şi fac să zboare în toate părţile praful luptei;atunci, ieşind deodată din ascunzătoare, să cadă în spatele acestor blestemaţi, să-i străpungă pe unii cu lăncile lor, să-i striviască pe alţii sub loviturile ghioagelor lor grele, să-i sufoce între ghiarele crude de lei ale paloşelor şi să-i striviască pe toţi fără iertare. Beii,ascultînd de poruncile superiorilor lor, se duseră la posturile care le fuseseră desemnate şi recurseră la orice pentru a se achita cu succes de misiunea care le fusese încredinţată. Restul cavaleriei şi pedestrimei se stabili în cîmpie şi se pregăti de luptă. In timp ce vitejii aşteptau cu nerăbdare ca turnătorul bătăliei să le prezinte vinul sîngeros, de culoare roz, în cupele săbiilor tăioase, o ghiulea plecă din bateriile duşmane şi căzu în faţa frontului trupelor. Astfel,
91
(85) zgomotul puternic al tunului, dînd semnalul hărţuielilor, dădea de veste tuturor eroilor că clipa decisivă sosise.

www.dacoromanica.ro

(86) Vers. - Alergătorul destinului aduse sufletelor mesajul morţii; săgeţile morţii se îndreptară exact asupra sufletelor care le servia ca scop; turnătorul ucigaş al răzvrătiţilor soartei vărsă tot vinul său în cupa morţii.

1o6 (1oo) Cap.XXIX. - Descrierea fugii în dezordine a armatei blestematului de crai al ungurilor.

Armata ghiaurilor fiind învinsă, lancea puterii lor fu zdrobită, arcul puterii lor fu înmuiat, zidul puternic al forţei lor fu răsturnat de tunul războiului, registrul măreţiei lor fu rupt şi mutilat ca sînul trandafirului deschis de curînd, piepturile lor pline de mînie fură umplute cu apă sîngerată ca bobocul de trandafir.

Vers. - Ordinile lor nu mai erau executate, caii lor nu mai alergau; bătrîni şi tineri zîmbiau de dispreţ la vederea lor.

Semănînd tîrgul cîmpului de bătălie cu stofe de luptă, ei fugeau de valurile săbiilor sfîntoietoare, şi se străduiau să-şi salveze capetele din vîrtejul sîngeros al luptei. Părăsindu-şi bagajele şi corturile, se aruncară în toate părţile cu fumul disperării în inimă, cu faţa şi ochii plini de praf. Neînfricaţii musulmani, întorcîndu-le spatele la duşmani, le schimbară lumina zilei în întuneric greu. Ei prăvăliră în puţul iadului trupe de cîte cincizeci sau de o sută, dîndu-i pe unii ca hrană leului de sabie, făcînd din alţii ţinta săgeţii distrugerii.

1o7 (1o1) Vers. - Unul primia dintr-o dată o lovitură de săgeată în ceafă, dacă se întorcea, un vîrf de lance îi străpungea pieptul.

www.dacoromanica.ro

Săgeţile şuierînd în urechile acestor rebeli puşi pe fugă, părea că murmură, în trecerea lor, cuvinte ameninţătoare[41]. Ei fură urmăriţi de stele căzătoare care îi străpungeau fără încetare. Fierul ascuţit al săbiilor tăioase se izbia de cetele gemînde, şi le striga[42]: Am făcut să coboare un fier cu vîrful oţelit. Luciul sclipitor al lăncilor omorîtoare făcea ca să sclipească în
108 ochii lor acest verset groaznic[43]: Lumina aproa-
(103) pe că i-a orbit.

Vers. - Capitolul isprăvilor de război a fost epuizat în întregime[44], n-a mai fost vorba decît de mîini care îi apucau pe învinşi de gulerul hainelor. Curelele şi funiile luptătorilor începu să acţioneze; se auziau ţipete din toate părţile: prinde, atacă !

Funiile pe care ghiaurii le adusese pentru a-şi lega inamicii fură puse la propriile lor gîturi. Sufletele lor fură arse în focul luptei pe care ei o aprinseseră cu mîinile lor. Ei zăceau pe cîmpul masacrului, cu rinichii îndoiţi ca ciocul păsărilor de pradă, cu măruntaiele jupuite ca o trestie despicată. Cîmpia unde fluviul bătăliei cursese, era presărată cu capete de oameni semănate ici şi colo cu pietrişuri.

---

41. Koran, suratul 37, versetul 10, se poate traduce şi prin: se pare că murmurau continuu.
42. Koran, suratul 57, versetul 25.
43. Koran, surat 2, verset 19.
44. Aceleaşi expresii în cronica lui Sa'deddin: Tac-ut-tevarih (ms.fol.87).

www.dacoromanica.ro

Vers. - Erau întinşi pe această vastă cîmpie cai în dezordine ca spatele unui arici.

Faţa pămîntului, clima colinelor, vîrful înălţimilor, fundul văilor erau acoperite de membre mutilate.Cîmpul de luptă era plin de corpuri ale complicilor satanei şi teancurile de cadavre îngrămădite în spatele cîmpiei se ridicau pînă la bolta cerului.

Vers. - Morţii acoperiau faţa pămîntului; din toate părţile se ridicau teancuri de cadavre.

Patruzeci pînă la cincizeci de mii de puşcaşi şi pedestraşi, înspăimîntători în lupta cu panterele cu ghiare ascuţite, fură înghiţiţi în vîrtejul luptei şi călcaţi în picioare. Cămăşile de zale, pe care le purtau pe spate le serviră de plasă, şi îi împiedicară să fugă. Cîmpul de bătălie era plin de corpuri de-ale acestor nenorociţi.

Vers. - Cămăşile de zale se întinseră ca o funie de moarte, sabia tăie creanga speranţei.

Cei care scăpară din acest loc primejdios şi care putură să ajungă pe coasta acestei mări furtunoase, îi întîlniră pe akîngii, care ieşiră înspăimîntaţi din ascunzişurile lor pentru a le bara drumul.

Vers. - Vitejii ieşiră din ascunzişuri, asemenea buclelor de păr ale unei frumoase; ghiaurii căzură o mulţime pe faţă ca petele negre pe piele[45].

Distrugîndu-i pe toţi acei pe care îi atinseră cu lăncile lor omorîtoare, akîngiii cutremurară cerul şi pămîntul cu ţipetele lor îngrozitoare.

Vers. - La ţipetele lor înspăimîntătoare, care plecau din ascunzişuri, cerul se răsturnă pe pămînt.

La apusul soarelui, invazia de seară a trupelor în ţara de Rum[46], făcu o puternică schimbare în folosul acestor nenorociţi. Participarea soldaţilor negri ai întuneri-

45. Termenul yüz - luat în sens persan.
46. Rum, mai mult în sens de Anatolia;Rumili - Peninsula Balcanică.

www.dacoromanica.ro

calui le scăpară din mînă musulmanilor. Un mare detaşament de ghiauri, rătăcindu-se din cauza întunecimii, s-au dus şi s-au împotmolit în mlaştinile care se învecinau cu fluviul. Ceilalţi, fugind din focul luptei, au preferat să fie înghiţiţi de valuri şi se aruncară în Dunăre. Acest cuvînt aspru[47]: Ei s-au înecat, apoi aruncaţi în foc, s-a auzit din nou printre ei. Timp de mai multe zile, apele duseră cadavrele acestor nenorociţi pînă în faţa Semendriei şi Belgradului.

In ce priveşte craiul blestemat, după ce fusese aşa cum am povestit mai sus, distrus şi redus la neputinţă sub loviturile duşmanilor săi, după ce
109 (103) şi-a văzut masa compactă a trupelor sale tăiată în două de tăietura săbiei şi penele aripilor măriei smulse de ghiarele luptătorilor, simţind că situaţia sa era disperată, a fugit de pe cîmpul de luptă, rănit, învins, desamăgit în speranţele sale, despuiat de tot, fără suită şi părăsit de ai săi. Cu inima arsă de focul ruşinii, acest răzvrătit se prăvăli, cu calul şi cu armele sale, în fluviu, unde a îngroşat numărul celor care trebuia să piară de apă şi flacără.

Vers.- Ars de focul învălmăşelei, se aruncă în apă; fugind de ploaie, el întîlni grindina.

Cartea existenţei sale trecătoare fu închisă prin pierderea acestei lumi şi a felicitării eterne[48]. Tabăra sa, care semăna în frumuseţea sa cu rondurile de flori din grădină primăvara, fu ca lovită de secetă. Toate aceste mantale de culori stră-

---

47. Koran - surat 71, verset 25.

48. Koran, surat XXII, verset 11.

www.dacoromanica.ro

lucitoare, asemănătoare trandafirilor deschişi, fură asvîrlite pachete unele peste altele, ca bobocul de trandafir în grădini[49]. Cuirasele, tunurile şi armele de tot felul din care formase grămezi mari, fură împrăştiate în toate părţile. Chesoanele, care semănau cu bolta cerului şi cuprindea toate bogăţiile lumii, fură prădate şi rămase goale ca straşina săracului şi punga avarului cel mai zgîrcit. In ce priveşte armata victorioasă, îmbogăţită de atîta pradă, ochii şi inima sa fură copleşite de bani şi de aur ca narcizele şi bobocii de trandafir.

111 (105) Cap.XXXI. - Acest capitol istoriseşte cum sultanul, după ce a trimis scrisori de biruinţă în toate părţile lumii, conduse el însuşi frînele războiului sfînt spre capitala ghiaurilor.

Succesul acestei victorii strălucite, nenorocită pentru ghiauri, şi una dintre cele mai glorioase ale islamului[50], era datorită emirului războinic, vizirului plin de înţelepciune, Ibrahim paşa, a cărui lance era ca ciocul şoimului puterii, al cărui scut însetat de sînge era ca ghiara leului vitejiei. Pentru a-l recompensa, padişahul îi puse, cu propria sa mînă, pe turbanul său, o pană imperială, care îl acoperi cu umbra sa ca aripa fericirii supreme. Un scrib cu mînă îndemînatică,

---

49. Traducere liberă, fragmentul fiind cam confuz.
50. Cronicarii turci consideră că a fost cea mai formidabilă victorie pentru turci, depăşind marile bătălii de la Otlukbeli (1473) cu Uzun Hasan şi Çaldıran (1514), în Anatolia orientală şi Iran.

www.dacoromanica.ro

cu mintea lucidă, fu chemat la divanul[51] lui Solomon[52] al secolului său, şi compuse acolo, într-un stil plin de expresii elegante, de gînduri ingenioase, şi împodobit cu metafore de un gust ireproşabil, scrisori de victorie, unde expusese în rezumat tabloul acestei mari zile. In ce priveşte amănuntele,

Vers. - Totuşi s-au strîns mii de scriitori, abia putură să povestească aceasta, unul la mie.

Alergătorii iuţi în zborul lor, ca steaua căzătoare şi ca vîntul nordului, aduseră în toate părţile aceste veşti îmbucurătoare. Olăcari, urcaţi pe cai iuţi ca fulgerul, porniră înspre Moldova, Valahia şi cîmpiile Kipceac[53], pentru a răspîndi, în Orient şi în Occident scrişorile de victorie[54] cu care au fost însărcinaţi. Triumful pe care Allah îl acordase armelor musulmane fură numaidecît cunoscut în Egipt (Mişir), Siria, Alep, Alger, Africa, şi ajunseră la urechile arabilor, perşilor, turcomenilor şi triburilor curde. Sărbătorile publice fură celebre în toate oraşele
112 şi în toate fortăreţele; grijile şi necazurile
(106) dispărură şi făcură loc unei bucurii mari generale. Istanbulul, împodobit în haine de sărbătoare, semăna cu palatul unui logodit; totul strălucea de ornamentaţii de culori strălucitoare, el bria ca pana unui păun.

51. Consiliul imperial, împărătesc.
52. Suleyman tc. provine din Solomon, nume semitic.
53. Kîpceak - denumire dată sudului Rusiei după numele unui vechi popor turc.
54. Sau "scrisori de cucerire" - Fetihname.

www.dacoromanica.ro

Vers. - Fiecare scîndură semăna cu o pană de păun; fiecare prăvălie cu tronul lui Kaus[55]. Fiecare loc era plin cu aur şi podoabe; marea şi măruntaiele pămîntului îşi dăduseră toate pietrele lor preţioase.

Fiecare colţ de stradă era împodobit ca şi comoara negustorilor bogaţi. Multe zile trecură astfel în odihnă şi linişte în mijlocul sărbătorilor şi înveselirilor. Persoanele de toate vîrstele şi de toate condiţiile sociale, lăsînd la o parte afacerile şi lucrul, îşi spălau necazurile sufletului lor cu apa limpede a plăcerii şi ştergeau de pe oglinda inimii lor rugina nevoilor şi neliniştilor.

Vers. - In tot Iranul, după trecerea hotarelor ţării de Rum[56], pămîntul fu acoperit cu brocarte preţioase.

In timp ce capitala islamului răsuna de strigătele de bucurie, ţara ghiaurilor era răvăşită şi devastată, şi locuitorii săi învinşi şi tîrîţi în sclavie. Cum am spus şi mai sus, bande numeroase pustiau aceste provincii; stingînd cu apa săbiilor lor focarele de nelegiuire, ele pătrunseseră, cu repeziciunea curenţilor de apă din munţi, în colţurile cele mai îndepărtate.

Vers. - Akîngiii se aruncară asupra trupelor numeroase; se putea zice că-i o mare de sînge cu valuri agitate.

Călăreţii, înspăimîntători în mîna lor, năpădiră ca un torent în ţara ghiaurilor. Legănînd

---

55. In mitologia persană reprezinta emblema puterii şi măreţiei (cf. Şahname I, 486).
56. Adică a Anatoliei.

www.dacoromanica.ro

cu mîinile lor trăznetul săbiilor lor scînteietoare, asemenea unui nor gros de furtună, ei dădură foc tuturor locuinţelor. Cerul era acoperit de praful ridicat de oameni şi de fumul incendiilor. Pămîntul şi aerul erau cuprinse de
(106) acestea; lumina zilei era întunecată.
113 Vers. - O coafură neagră se puse pe capul acestei ţări; ea se acoperi cu o îmbrăcăminte întunecată de fum.

Se părea că, în disperarea sa, ea îşi pusese doliul locuitorilor săi nenorociţi. Astfel de valuri de sînge se răspîndise, că aerul umed care se ridica din ele ruginea oglinda aerului. Invingătorii sfărîmară rezistenţa nelegiuiţilor şi le luară cu ei bunurile şi femeile; ei smulseră pinii din această parte pentru a culege de acolo trandafiri; ei înăbuşiră albinele şi culeseră mierea; fără a face deosebire nici de vîrstă, nici de sex, nici de starea lor, ei puseră mîna pe tot ce găsiră; scufundîndu-se în marea expediţiei sfinte, nu lăsară deloc nici măcar un singur foc aprins pe acest pămînt al dispreţului. Ei plimbară peste tot măturа distrugătoare a jafului; nu rămaseră piatră peste piatră în mînăstiri şi biserici. Prin toate cîmpurile pe unde au trecut, focul mistui recoltele. Sub loviturile distrugătoare şi crude ale ghiarei luptătorilor, preoţii fură dezgustaţi de viaţă şi plictisiţi de această lume; călugării avură figura înnegrită de fumul jafului şi al devastării.

Vers. - Musulmanii îi aruncară în flăcări pe aceşti mizerabili jertfiţi focului; fumul incendiului se răspîndi în această aşezare a necredinţei.

www.dacoromanica.ro

Prada pe care o strînseră învingătorii, din toate felurile de obiecte preţioase, de mărfuri şi animale, era atît de mare, că toţi îşi umpluseră punga dorinţei lor şi cupa ambiţiei lor. Infometaţii, a căror poftă nu fusese niciodată satisfăcută, fură plini peste speranţele lor laocome; săracii, care nu văzuse niciodată faţa bogăţiei, îşi încărcară cu bogăţii buzunarele lor mereu goale. In timp ce bandele de borfaşi erau ocupate cu prădarea pămînturilor ungurilor, elita trupelor, care însoţia peste tot scara imperială, se îndrepta, în linie dreaptă asupra capitalei craiului. Mulţumită Atotputernicului, aceasta a fost a treia zi a lunei zilhigge <932>[57], cînd ea < elita > îşi atinseră scopul marşului şi al speranţelor lor.

Vers. - Aceasta promisiune pe care destinul o făcuse fu împlinită; această întreprindere pe care împrejurările o cereau reuşiră din plin.

139
(129) Cap.XLIII. - <u>Pentru ce amînă sultanul pentru altă dată cucerirea unor ţinuturi ale Ungariei, şi ce întîmplări neprevăzute i-a adus soarta în momentul în care, cu trupele sale victorioase, era la malul Tisei, în apropiere de Timişoara.</u>

Pe malul de răsărit al Tisei care, aşa cum am spus, curge dinspre nord spre miază-zi, se găseau o mulţime de oraşe şi cetăţi. Comitatele de la Timişoara şi Transilvania erau cele mai vestite dintre toate. In vechime, posesorii acestor ţinuturi fertile se arătase ca supuşi şi ascultători regelui Ungariei. In epoca în care sultanul, cuceritorul lumei,

---

57. = 1o sept.1526.

www.dacoromanica.ro

Vers. - Cine comandă totodată timpului şi pămîntului, care dă ordine la toate şi la toţi,

Punîndu-se în fruntea armatei sale de temut, făcu să se audă sunetul extraordinar al tobei războiului sfînt, şi mărşăluia în contra ungurilor blestemaţi, în sunetul trompetei expediţiei; provincia Timişoara şi toate ţinuturile care depindeau de ea erau guvernate de un om înţelept şi cu experienţă . Cînd văzu că craiul era hotărît să lupte contra padişahului,acest
140 Fönix cu aripi întinse spre cerul prosperităţii şi fericirii, el alese partea prudenţei, îşi dădu destul de bine seama de a nu se strînge pe cîmpul de bătaie cu ceilalţi comandanţi ghiauri şi se mulţumi să trimită în locul său pe fratele său cu cîteva contingente. In ceea ce îl priveşte, el rămase în mijlocul moşiilor sale,ascuns şi stînd deoparte: el s-ar fi rezervat ca să ia parte la un război al cărui rezultat nu putea să fie dezastruos; ştia că în ziua luptei, în zgomotul învălmăşelii, nelegiuiţii n-ar putea deloc să ţină piept eroilor islamului.

Vers. - Sfioasa gazelă va putea ea să lupte contra leului ? Cînd se va juca şacalul cu ghiarele cu lupul ?

Sultanul împrăştiind în aer, în suflul războiului sfînt, recolta puterii duşmane, nu lăsă nici un locuitor în toate ţările care se învecinau cu capitala ghiaurilor. Parcurgînd cîmpiile mănoase, el smulse din drumul său triumfal, cu mîna lăncei sale puternice, spinii răscoalei şi rezistenţei. La întoarcerea din această expediţie strălucită şi norocoasă, ajunse, cu armata sa mai numeroasă ca boabele de nisip şi furni-

www.dacoromanica.ro

141 (130) cile, pe malul Tisei, în preajma moşiilor şefului sus-zis. Incepu, natural, proiectele sale de cucerire de a arunca valurile invaziei înspre Timişoara şi de a supune, prin forţa sabiei, toate cetăţile care se găseau în acest ţinut înfloritor. Insă,vîntul opus nu permise ca vasul războiului sfînt să poată naviga pe marea expediţiei. Cursierul tuturor sezoanelor nu vroi să se lase condus după placul sultanului. Timpul căldurilor trecînd repede, sosi timpul frigului.Grădinile, colinele înverzite, munţii se despuiară de gătelile lor, bazarul livezilor se golise, florile s-au veştejit. In sînul fluviilor, ca şi pe faţa cerului, apa şi aerul îngheţară.Veşmîntul graţios al arborilor şi obrazul plin de
141 plăcere al cîmpiilor înverzite se acoperiră de o culoare gălbuie. Faţa limpede a fîntînelor nu mai aveau admiratori; nu se mai doria decît locuinţele bine încălzite. Cei care fuseseră pasionaţi după plăcerile plimbării nu le mai plăceau acum decît dezmierdările arzătoare ale focului.

Vers. - Cum intra dorinţa de foc în inimile tuturor oamenilor, respiraţia scotea aburi negri de fum. Deşi focul era cel mai pătrunzător dintre elemente, asprimea frigului îl făcea sclavul tuturor mîinilor.

Drumurile acestei ţări fiind grele şi impracticabile în timpul iernii, expediţia trebui să fie amînată pentru altă dată cînd ar fi avut mai multe şanse de a o vedea că reuşeşte; cu atît mai mult cu cît o întreprindere nu trebuie niciodată începută înainte sau după ora care a fost hotărîtă de soartă. Or, timpul în care această pro-

www.dacoromanica.ro

vincie trebuia să fie anexată la posesiunile islamului nu sosiseră deloc, şi zilele nu veniseră în care eroii războiului sfînt trebuie să onoreze cu prezenţa lor cîmpiile locuite de rebeli. Ca urmare, această treabă fu amînată pînă la o ocazie mai bună, şi se puse în practică acest sfat înţelept: "Cînd vrei să intri, gîndeşte-te mai întîi cum să ieşi".

Vers. - Oamenii prudenţi care încearcă o faptă ostăşească ţine cont, înainte de toate, de sfîrşitul luptei; cînd şi-au asigurat retragerea, atunci intră pe teritoriul duşman, şi se apucă de distrugere şi de pîrjolire.

O altă cauză contribui la amînarea cuceririi acestei ţări. Cînd în tot Imperiul otoman fu cunoscut că sultanul, traversînd fluvii largi şi adînci, pătrunsese pînă în inima Ungariei, înainte ca vestea victoriilor sale să se fi răspîndit, oameni răi, intraţi pe calea perversităţii, se puseră să caute un şef în jurul căruia să poată să se adune. Aceşti tulburători, asemenea atîtor forţe de discordie şi răzvrătire, erau pe urma unui ticălos, izvorul cel dintîi al tuturor războaielor lăuntrice, în scopul de a se alerga la el cum zboară fluturii pe lîngă lumînare. Cînd trebuia să aştepte acolo cel mai puţin, ei găsiră obiectul dorinţei lor, şi scutul maşinaţiunilor lor îşi atinse scopul. Se văzu că apare un mîrşav din tribul Buzaokli[58], care nu avea altă ocu-

(131) 142

58. Nume de la ţinutul Bozok din Anatolia, jud. (Kaza) Sultan-Önü şi numele unui vechi trib turc aşezat acolo., Pitcher, op.cit., p. 149 I.

www.dacoromanica.ro

paţie decît de a-i constrînge pe cei slabi.Deschizînd fără măsură gura lăcomiei, el sfîşia oamenii cu dinţii ascuţiţi ai unei zgîrcenii fără măsură. El ducea tulburarea şi violenţa în toată ţara[59] şi strica cu coarnele sălbăticiei sale tot ce putea să atingă.

Vers.- Fiinţa sa era întortochiată ca un arc, haina răutăţii se potrivia perfect pe talia sa.

148 (137) Cap.XLV. - Sultanul, însoţit de toată oastea sa, trece Dunărea şi intră în Srem (Sirmium) apoi, trecînd peste Sava pe podul care fusese construit de curînd, îşi urmă drumul.

Providenţa, care are mare putere asupra voinţii suveranilor, care îngăduie faptele pe care le-am povestit mai sus, făcu ca sultanul,dintr-o măsură de precauţie, să se hotărască să intre din nou în ţările sale, şi amînă pentru altă dată cucerirea restului Ungariei. Ca urmare, trecu Dunărea, în capul oştilor sale, în faţa Petervardeinului. Era în prima zi a lunei muharrem <933>[60], cînd începea noul an, cînd musulmanii intrară în încîntătoarea cîmpie a Sirmiei. Marele vizir rămase pe pod pînă cînd escadroanele foarte numeroase care îl urmau pe sultan, şi tot grosul armatei îl traversară fără piedici şi fără greutăţi, ca şi toţi cei ale căror rang şi putere le asigurase un post în tot timpul pe lîngă scara şeii imperiale. In timp ce Ibrahim paşa rămase în arier-
149 gardă cu cîteva trupe, sultanul trecînd peste

---

59. In text: vilâyet-i urusunda (recte:Ulu' sunda).
60. = 8 oct.1526.

www.dacoromanica.ro

Sava, mergea să cantoneze în cîmpia care se întinde în faţa Belgradului. Acolo, conform obiceiului, au fost împărţite caftane[61] beilor Rumeliei şi Anatoliei. Ei şi soldaţii lor au fost lăsaţi liberi şi s-au întors în ţara lor şi la familiile lor, glorioşi şi plini de bucurie. Padişahul, debarasat de o mulţime de oameni şi bagaje de prisos, îşi urmă drumul şi se duse să onoreze cu prezenţa sa cîmpia Ihtiman[62]. In timp ce trupele victorioase campau în acest loo, marele vizir se găsi cu tabăra după ce efectuă toate operaţiunile ce-i fusese încredinţate. El se prezentă la sultan şi avu fericirea, pe care atîta o dorise, de a se putea închina în faţa majestăţii sale imperiale.

Vers. - Jupiter şi soarele se întîlniră, şi această fericită întîlnire răspîndi asupra lumii o strălucire foarte mare; influenţa sa norocoasă se simţi peste tot.

(138) In timp ce gloriosul împărat se reîntorcea din expediţia sa, după ce făcuse să dispară urmele duşmanului din toate provinciile pe care le întîlnise, deodată sosi un trimis cu o veste bună, anunţînd că tribul răzvrătit Buzaoklı a fost distrus cu săgeţile şi cu săbiile, şi că focul revoltei turcmene fusese stins cu apa paloşului triumfător.

---

61. Adică veşminte de onoare, un fel de togă din blană de samur; erau de trei feluri: 1. hilat-i fahire - "caftan strălucitor", 2. evsat -"mijlociu" şi 3. edna - "obişnuit" (după Dimitrie Cantemir). In română şi în limbile balcanice s-a vulgarizat în halat. In turca orientală: sogat.(Cf. şi mai sus p. 56 ,n. 1o)
62. Ihtiman tîrg în Bulgaria.Cf.Pitcher,op. cit., p.155 I.

www.dacoromanica.ro

Vers. - In orice împrejurare, arată-te drept ca sabia; dacă eşti încovoiat ca arcul, vei merita să fii omorît.

150 Capetele şefilor răsoolalei, aceste fructe ale arborelui revoltei culese din grădăina cîmpului de bătălie, au fost asvîrlite la picioarele padişahului,

Cap. XLVI. - In acest capitol, plin cu amănunte triste, se povesteşte cum un tînăr chiparos din grădina suveranului s-a ofilit; cum perla din cutiuţa de bijuterii a puterii, steaua strălucitoare a constelaţiei fericirii supreme, şahzade[63] Abdullah sultan,"ajunse în grădinile paradisului".

Vers. - Soarta este un balaur cu îndoituri ascunse, care sfîşie cu dinţii pe toţi oamenii, tînăr sau bătrîn. Pămîntul n-a crescut nici măcar un singur sugaci pe care balaurul soartei să nu-l fi înghiţit. Ce de vieţăţi au băut deja din paharul otrăvit al morţii ! De cîte ori lumea, plină de lacrămi, s-a acoperit cu haine de doliu. Nu apărea nici un punct de aureolă care să nu fie ars în focul disperării, nu trecea o noapte care să nu aibă suspine tînguitoare. Lacrămile care curg din ochii lumii obinuite alcătuiesc mări întregi; munţii nu sînt decît capetele măruntaielor lor, care se răsucesc de durere. Fiecare noapte îi este o zi de doliu;stelele îi sînt atîţia spini care îi sfarmă inima ! El are mii de plăgi crude şi niciodată o potolire

---

63. Fiul de şah, adică murise.

www.dacoromanica.ro

dintr-o durere. Există un om care să ştie o consolare pentru astfel de necazuri[64] ?

Cine poate să îndepărteze vîntul infectat al necazurilor ? Cine poate să vindece rănile săbiilor durerii ?

151 Vers. - Norii groşi nu sînt deloc un scut care opreşte săgeţile morţii, alifia cu opium nu este deloc un remediu contra otrăvii soartei. Dacă trebuie, aruncă în vînt cerul şi măreţiile lui, mistuie în focul incendiului lumea şi tot ce cuprinde ea.

(139) Toate făpturile sînt expuse loviturilor nenorocirii. Cînd o lună se ridică pe cerul atotputernic, ea cade numaidecît în declin. O plantă, fie ea crescută în grădina creaţiei, momentul în care se ofileşte vine numaidecît. Suveranul care se ridică, săracul care plăteşte tribut, tînărul ca şi bătrînul, toţi îşi poartă sarcina necazurilor acestei lumi pline de încercări. Nimeni de pe acest pămînt nu este scutit de dureri şi necazuri cumplite. Toţi, fără deosebire, îşi văd trandafirul existenţei lor veştejindu-se la suflul tristeţei care atacă sănătatea.

Vers. - Lumea este o caravană (karavanserai) şi oamenii nu sînt decît călători. Dacă vrei o şedere mai durabilă, părăseşte această colibă bătută de vînturi, grăbeşte-te să ajungi în locul plăcerilor, pătrunde în partea luminoasă, desfăte de o sarcină nefolositoare, dă la o parte umbra departe de pămînt.

---

64. Poeţii Baki efendi şi Akif efendi au elegii mişcătoare despre moartea lui Suleiman I Magnificul, a fiicei sale etc.

Cda. 8/977 Fasc. 18 www.dacoromanica.ro

In aceste grădini ale creaţiei, totul strălucind de strălucire falsă, trandafirii nu au de-
152 loc culoare de durată, lalelele nu exalează mirosul stabilităţii, apele curgătoare sînt lipsite de virtutea folositoare vieţii în contra chinurilor vieţii, malurile rîurilor n-au nici farmec, nici plăcere.

(140) Vers. - Vedeţi deci dacă lalelele sînt împodobite cu culorile dăinuirii. Cine a putut să găsească în trandafirii săi pa stabilităţii ? Apele sale care curg mereu fac să se audă la urechia inteligenţei vocea sepărării, vîntul care suflă face să arate sufletului mirosul distrugerii.

In această lume de dureri, în această reşedinţă de chinuri şi de tristeţi, acul cumplit al insectelor este aproape de miere şi otrava se înmulţeşte alături de antidot. Viaţa înceapă cu bucuria şi plăceri, în mijlocul cîntecelor armonioase, şi se stinge în accente plîngătoare şi triste de rebab[65]. Necazurile vin după plăceri, tristeţea merge pe urma paşilor veseliei. Spinii sînt nedespărţiţi de trandafiri, şi capul este apăsător şi greoi a doua zi după o petrecere veselă. Puternicul padişah probă pe sine însuşi cît sînt de juste şi întemeiate aceste meditaţii. Cînd în primăvara fericirii culegea florile victoriei şi triumfului, şi că, inima i se deschidea de bucurie ca un trandafir, de prea multă bucurie, se plimba cu mare plăcere prin brazdele cu flori ale expediţiei glorioase, el află că

---

65. Rūbâb (persan) - un fel de chitară, mandolină.

www.dacoromanica.ro

unii rebeli îşi ridicaseră capul în ţara turcomenilor, şi că ei s-au întărit în munţii revoltei şi rezistenţei. Această veste aruncase praful uimirii în mintea sa luminoasă şi întunecase prin aceasta strălucirea cu suflul rece al neliniştei. Numaidecît după aceea, într-adevăr, un mesaj anunţase slujitorilor Sublimei Porţi că vicioşii fuseseră nimiciţi, şi pătrunzînd pînă la majestatea sa imperială, făcuse să urmeze bucuria după tristeţe în inima sa; însă venise timpul cînd o stea strălucitoare din cerul fericirii supreme să atingă declinul său, unde un copăcel din grădina imperială era să fie veştejit .

Vers. - Aşa este această viaţă trecătoare;
153 astăzi încîntătoare şi blîndă, mîine grea şi dureroasă; cerul nu se învîrte întotdeauna la fel; cînd ne umple de bucurie, cînd ne loveşte dureros, cînd se arată generoasă cu noi, cînd este aspră şi zgîrcită. Ea nu rămîne niciodată mult timp nici duşmana, nici prietena noastră.

Anul 933 al hegirei[66], înprimele zile ale anului, şahzade[67] plecă din această lume, eliberat de necazuri şi de acum înainte la adăpost de
141 toate instabilităţile soartei. Pasărea curată a sufletului său, ieşind din colivia corpului său, zbură în locuri superioare. El se eliberă pentru totdeauna de dorinţele lacome, fierbinţi ale ouptorului mare al destinului şi veni să se bucure de liniştea paradisului îmbălsămat. Incă tînăr, prinţul abia subsese laptele mamei vieţii sale, că soarta îl făcu să bea otrava destinului tiran. Nemilosul destin îi tăie viaţa cu coasa lunei noi, cu mult înainte de zilele maturităţii.

66. Incepe la 8 oct.1526.
67. Adică Abdullah Celebi,fiul lui Suleyman I.

www.dacoromanica.ro

Vers. - La moartea acestui tînăr prinţ, roţile scîrţîiră de durere pe pămînt; mulţimea plîngea, în cer, declinul acestei luni plină de farmec.

In amintirea acestei întîmplări triste, limba acestui secol recita versurile următoare, prin care atrăgea asupra sultanului lumii toate binecuvîntările cerului:

Vers. - Dacă o stea a dispărut din constelaţia fericirii supreme, ar putea sa întunece mereu soarele care răspîndeşte lumina sa asupra lumii ! Dacă unul din juvaerurile din cutia de bijuterii a califatului s-a stricat, ar putea această mare să cuprindă întotdeauna în sînul său o comoară de nepreţuit de perle ! Da ă unul din turnurile sale s-ar surpa sub lovitura întîmplărilor, ce neclintit ar rămîne acest castel al măririi pe temelia sa ! Cînd o privighetoare ar zbura din grădina fericirii, cum s-ar mai desface
154 trandafirii la întonarea mulţimilor de păsări. Dacă Atotputernicul, care a făcut să crească orengile acestui pom, i-ar da rădăcini nepieritoare, ar putea să crească din ce în ce mai puternic, atît cît ar dăinui lumea !

Cap.XLVII. - <u>In acest capitol se povesteşte te cum sultanul cuceritor, hanul sublim, acoperit de glorie şi prosperitate, ajunse în capitala sa, frumoasă ca cerul, şi intră în palatul său, reşedinţa plăcerii şi a măreţiei, de unde, asemenea cerului care împodobeşte pămîntul, el răspîndeşte asupra întregului pămînt bucuria şi liniştea.</u>

Sultanul atotputernic şi plin de noroc, cu drapelele strălucitoare ca soarele, cu lăncile

www.dacoromanica.ro

strălucitę ca stelele căzătoare, majestatea sa padişahul,

Hemistih: Fericirea să-l urmeze peste tot,
(142) victoria să-l însoţiască pas cu pas, ... care adăposteşte pe supuşii săi la umbra protectoare a dreptăţii sale şi îi apără de dorinţele nedreptăţii şi de întunericul asupririi, sosi în capitala sa, după ce răspîndi ploaia de binefaceri în toate ţările pe care le-a traversat. Intrarea sa în această reşedinţă imperială produse peste tot bucurie. Veselia şi pacea intrară din nou în inimile lor îngrijorate, lumina păru mai strălucitoare ca niciodată în ochii aproape stinşi, fîntînele secate curgeră din nou, corpurile obosite îşi regăsiră vigoarea.

Vers. - Tronul Khosroes[68] îşi reluă spendoarea şi strălucirea, coroana imperială strălucea mai frumos ca oricînd, palatul califatului se împodobi cu o nouă lustră, divanul lui Solomon se ţinu cu o măreţie fără pereche, îngerii ridicară
155 bolta cerească plină de perle pentru a le răspîndi cu mare belşug asupra fiecărui pas al sultanului.

Cînd vestea reîntoarcerii triumfătoare a padişahului a fost cunoscută, toate urechile erau îndreptate spre porţi, ca cercurile care au fost fixate pe ea; toţi ochii alunecau spre drumuri, ca fîntînele.

Vers. - De la plecarea ta, cele două urechi ale mele sînt pironite spre poartă ca un inel, ochii mei s-au întins pe drum ca fîntînele.

---

68. Numele unui rege persan.

www.dacoromanica.ro

Chiar în ziua cînd ajunse în reşedinţa gloriei sale şi de unde se pregăti să-şi facă intrarea în Istanbul, toată populaţia, mare şi mic, grăbită să-i aducă omagiu, se scurse în întîmpinarea sa, ca un fluviu imens. Chiar şi vîntul şi norii, supuşi ordinilor acestui rege atotputernic, curăţiau drumul la trecerea sa şi îl acoperiau cu aer îmbălsămat.

Vers. - Sacaua[69] de nori î pr pătau drumurile, făraşul vîntului mătura drumul pe care trebuia să-l urmeze regele. Ochii cerului vărsau lacrimi de bucurie, faţa lumei surîndea şi se înveselia de plăcere.

(143) In această zi norocoasă, timpul primelor lumini ale zorilor fericirii supreme veniră să se arate, şi se văzură cum străluceşte măreţia supremă a sultanului, care mergea înaintea escadroanelor stelelor sale imperiale[70], poporul sărbătoria cu fericire o sărbătoare aşa de mare, şi oraşul fu năpădit de veselie şi bucurie mare.

Vers, - Crenelurile ridicau mîinile lor spre cer pentru a cere binecuvîntarea lui Allah asupra sultanului, porţile îşi deschideau gurile pentru a-l lăuda. La vederea măreţului palat şi a vîrfurilor lui mîndre, şanţurile intrau sub pămînt ca lovite de ruşine. Zidurile dimprejur, dornice de a-l vedea pe sultan, de departe, se lungiau, întinzîndu-şi gîtul din toată puterea lor[71].

---

69. Saka tc. - romîneşte sacagiu, numele vasului împrumutat celui ce aducea apă cu butoiul tras pe roţi ca un cărucior. Cf. rom. Saca, IO., II, 1, p. 304.
70. Face aluzie la cele şapte tuiuri (cozi de cal) ale sultanului, care mergeau înainte. (Cf. mai sus, p. 53 n. 37).
71. In text: örenti sau [illegible]...

www.dacoromanica.ro

156 Casele păreau că se urcă una peste alta şi-şi fixează privirile curioase pe drum. Străzile se desfăşurau în faţa pasului sultanului, îi arătau cu braţul drumul pe care avea să-l urmeze.

In ziua de 7 a lunei safer a anului 933[72], această expediţie glorioasă fu din fericire terminată. După ce perla măriı gloriei a fost reînchisă în caseta fericirii supreme şi steaua strălucitoare a cerului puterii reintrase în constelaţia noblefei, sultanul lumii îşi găsi odihna în delicioasa reşedinţă a palatului său.

Vers. - Padişahul intră în palatul său ca soarele, ca un fel de nobil. Dreptatea sa, aruncînd în vînt clădirea tiraniei, umplu lumea de lumina sa.

Prietenii puterii sale să fie totdeauna veseli, duşmanii imperiului său să fie mereu bătuţi ! Steagurile sale victorioase să poată flutura pînă în ziua învierii şi armatele sale să rămînă triumfătoare pînă cînd va răsuna trompeta judecăţii de apoi.

Vers. - Suveran atotstăpînitor al universului, soarele şi luna se ţin în faţa lui ca Behadur han[73]. Intr-o clipă el l-a distrus pe Behadur han, duşmanul său, cu vîrful lăncilor noastre.

Allah să-i păstreze mereu edificiul grandorii sale !

Vers. - Soarele puterii sale să strălucească în veci ! Numele său să fie ilustru, dorinţele

---

72. = 13 noiembrie 1526.
73. Behadır - han mongol (?). Nu ştiu la cine face aluzie cronicarul.

www.dacoromanica.ro

sale să fie împlinite. Acela care, orbit de orgoliu, şi-ar întoarce ochii de la el, prăpastia iadului să-i fie mereu reşedinţa sa !

157 (144) Copia scrisorii imperiale[74] de cucerire adresată de măria sa sultanul viteaz Suleiman han către toţi guvernatorii provinciilor din Imoriul otoman, ca urmare a victoriei de la Mohaci.

Aşa cum s-a hotărît anume, în cartea sfîntă, de a se combate păgînii şi a se lua armele pentru a condamna pe nelegiuiţi, strămoşii mei iluştri şi de glorioasă memorie (Allah să le lumineze mormintele !) îşi făcuseră întotdeauna o obişnuinţă sfîntă de a strînge comori de recompense veşnice în expediţiile sfinte. Pentru mine, slăvita mea persoană, înpodobit cu califatul, am fost mereu asistat de iertarea celui Preaînalt şi steagurile mele imperiale au fost fără încetare luate la victorie: toată aceasta, prin marea dărnicie divină, care completează cu darurile sale pe cei pe care şi-i alege; căci Allah îşi răspîndeşte darurile cu dărnicie[75]. Vroind deci să întreprind războiul sfînt, m-am închinat în faţa tronului suveranului distribuitor de dărnicie generoasă. Punîndu-mi încrederea în generozitatea fără margini a celui care a zis: Cînd întreprindeţi o expediţie, puneţi-vă credinţa în Allah[76], plini de speranţă, de altfel sub protecţia minunată a şefului profeţilor, conducător

---

74. Această scrisoare se găseşte şi în colecţia lui Ruksanzade Ahmed Feridun, Münş'at es -Selatin (Corespondenţa sultanilor), ed.Istanbul,2 vol.
75. Koran, surat LVII, verset 21.
76. Koran, surat III, verset 153.

www.dacoromanica.ro

prin excelenţă, senioria sa Mahomet (numele său să fie totdeauna binecuvîntat), eu m-am simţit cuprins de dorinţa de a avea şi eu partea mea din această măreaţă făgăduială: Da, Allah îi iubeşte pe cei care se luptă tari ca zidurile[77]. Supus acestui ordin, Riscă-ţi pentru credinţă averea, chiar şi viaţa; nimic nu este mai de folos pentru voi[78], dornic de a obţine o recompensă şi un renume în această lume şi în cealaltă, eu am întors frînele expediţiei în contra unui regat alăturat provinciilor musulmane şi locuite de cei mai răi dintre ghiauri, ungurii, aceşti mizerabili care neagă apostolatul Domnului celor două lumi; care rătăciţi din cauza greşelilor lor, au pierdut calea drumului bun. Tare prin ajutorul aceluia care deschide după placul său porţile victoriei, am desfăşurat steagu-
(145) rile mele triumfătoare. In timp ce, cu armata
158 mea vîjîitoare ca marea şi cu vitejii mei acoperiţi cu zale, străbăteam etape îndepărtate şi numeroase, leopardul din fortul vitejiei, tigrul pădurilor vitejiei, eroul plin de zel sfînt, Rustem al cîmpului victoriei, leul bîrlogului stăpînirei, perla preţioasă a oceanului atotputernici , campionul credinţei, marele vizir, beilerbei de Rumelia, Ibrahim paşa, fruntea războinicilor de neînvins din provincia sa, mergea înaintea mea în marş. Ajuns pe malul rîului Sava care curge prin faţa Belgradului, locul victori-

---

77. Koran, surat LXI, verset 4.

78. Koran, surat LX, verset 41.

www.dacoromanica.ro

ei, el a trecut acest fluviu pe un pod solid,şi a intrat în insula Syrmia, ale cărei cîmpii şi munţi au fost acoperiţi de o mulţime de corturi. Eu însumi, pe care nu-l părăseşte niciodată norocul, am ajuns în urma avangărzii mele.Insoţit de leii muntelui de luptă, de acei care restabilesc edificiul religiei Imperiului, şi care întăresc temeliile gloriei şi rep ezentării, vizirii mei Mustafa paşa şi Aias paşa şi de emirul emirilor, beilerbei de Anatolia, B hram, ca şi de ceilalţi sclavi ai porţii mele şi de vitejii de Anatolia, am îndreptat spre Syrmia umbra steagurilor mele norocoase. Printre locurile cele mai întărite ale Ungariei, se găsia oraşul Varadin[79], care era celebru prin soliditatea şi întăriturile sale şi a fortificaţiilor sale[80]. Zidurile sale aeriene pătrundeau pînă la cer şi turnurile sale străpunse de nori atingeau constelaţiile. Acest bîrlog al diavolilor de ghiauri astupînd drumul războiului sfînt (gaza), am dat ordin vizirului meu de a merge să-l distrugă de sus pînă jos. Unul dintre acei pe care duşmanii îl numiau ban[81] închipuindu-şi că el ar opune o oarecare rezistenţă armatei mele fără număr ca stelele, aşezase în faţa oraşului

---

79. Adică Peterwardein, Petrovardin în R.F. S.Jugoslavia. (Petrovara,din cf.Pitcher, op.cit.p.163 I.)
80. Cu alte cuvinte:"zidurilor de apărare".
81. Cred că este vorba de banul Transilvaniei, Ioan Zápolya, care n-a vroit să participe alături de regele Ungariei la confruntarea de la Mohács.

www.dacoromanica.ro

o adunătură de nenorociţi; însă, cînd a răsunat la urechile sale vuetul teribil al sumedeniilor de tacîmuri < muzicale> de bronz, el şi-a pierdut cumpătul şi a fugit pe partea cealaltă a Dunării. Acolo, el şi-a adunat trupele, şi a pus
159 în manevră tunurile şi balimezele[82] în speranţa
(146) de a opri trecerea valurilor mele. Tocmai atunci, prin graţia lui Allah cel preaînalt, au sosit cam opt sute de vase puse în mişcare de oameni cutezători, astfel că, fie pe uscat, fie pe apă, oraşul întărit a fost înconjurat din toate părţile de corturi şi vase. Atunci, ca şi cînd o voce răsunătoare i-ar fi chemat la arme pe toţi ghiaurii, strigîndu-le, Bateţi-i pe cei care refuză să creadă în Allah şi în ziua de apoi[83], marele meu vizir, în fruntea unei trupe de elită, s-a năpustit asupra periferiilor oraşului, din partea de pe uscat, în timp ce vasele mele atacau bateriile şi fortificaţiile ridicate pe celălalt mal al fluviului. Aceşti lei şi aceste pantere de temut, năpustindu-se asupra duşmanului cu putere de neînvins, făcînd faţa lumei prea strîmtă pentru a putea să-şi găsească un refugiu, au fost cucerite cartiere mărginaşe şi i-au dat ca hrană spadele lor scînteietoare pe toţi rebelii de nimic, pe care i-a găsit acolo. Din partea sa, flota mea, transpunînd în faptă aceste cuvinte: Noi am făcut ca el să fie ucis de diavoli cu

---

82. Balimieza (it), tun de calibru mare pentru asedierea de cetăţi.

83. Koran, surat IX, verset 29, rom. Baliemez, cf. IO, II, 2, p. 11.

www.dacoromanica.ro

pietre[84], a făcut să plouă fără întrerupere asupra necredincioşilor răi grindina uoigătoare a artileriei sale răsunătoare ca trăsnetul, a redus la tăcere tunurile lor şi i-a împrăştiat chiar pe ei, fără să fi avut timpul de a se recunoaşte. Papa (Tumur Paoli), cedînd la îndemnul luptătorilor săi, şi-a căutat salvarea prin fugă, şi ne-a lăsat pe acolo singurii stăpîni ai fluviului. Totuşi, rebelii care erau închişi în cetate, încrezîndu-se în tăria întăriturilor, după cuvintele: Ei au crezut că zidurile lor i-ar proteja[85], au continuat să se ţină în apărare.Atunci au fost instalate baterii în cele patru colţuri ale oraşului şi trăgînd asupra lui noaptea şi ziua, l-au ciuruit cu loviturile lor distrugătoare. Zidurile, slăbite de tun, au căzut în ruină, şi turnurile, surpîndu-se sub exploziile de mine, s-au prăbuşit. Vitejii islamului s-au aruncat, plini de o sfîntă dorinţă, însufleţindu-se la sunetul acestor cuvinte: Allah ţine cheile viitorului şi numai el le cunoaşte[86], şi repetînd cu încredere, Allah al meu, întăreşte paşii noştri şi dă-ne nouă izbîndă asupra ghiaurilor[87], emirii renumiţi, şefii puternici, toţi eroii războinici de pe cîmpul de bătălie au luat cu
160 asalt cetatea, iute ca rugăciunea drepţilor ri-
(147) dicată spre cer. Ajunşi la picioarele zidurilor,

84. Koran, surat LXVII, verset 5.
85. Koran, surat LXIX, verset 2.
86. Koran, surat VI, verset 59.
87. Koran, surat II, verset 251.

www.dacoromanica.ro

ei au găsit în breşă o trupă de duşmani răi, care se pregătiau să-i primească şi care au făcut ca să plouă asupra lor bătăile de puşti, de lănci, smoală aprinsă, bîrne şi pietre. Pînă la prînz, lupta s-a întreţinut, de o parte şi de alta, cu înverşunare. Săgeţile musulmanilor păreau că spun ghiaurilor de împunsăturile lor ucigătoare: Gustaţi pedeapsa pe care aţi meritat-o[88], în timp ce sulițele şi lăncile le duceau această înştiinţare funebră: Moartea vă va ajunge peste tot, cu toate că veţi fi după întăriturile ridicate[89]. Totuşi, el nu intra în hotărîrea celui veşnic ca să ne acorde victoria pentru ziua aceea, şi viteji au văzut strălucind în sertarul minţii lor splendoarea acestui verset: Cereţi lui Allah sprijinul său şi fiţi hotărîţi în răbdare[90]. Atunci s-au ridicat baterii noi şi s-a pus în practică mine în diferite locuri. La 17 şevval, care cădea într-o vineri, dîndu-se foc minelor, această mîndră cetate, ou capul în nori, a fost schimbată în praf, după acest cuvînt: Noi le-am făcut talmeş-balmeş[91]. Pe fiecare din breşele mari făcute în ziduri lucea departe acest verset: Este un ajutor trimis de Allah şi o reuşită care nu se va lăsa mult timp aşteptată[92]. Loviţi de spaimă, mulţi ghiauri, fugind îngroziţi din faţa suliților şi lăncilor,

---

88. Koran, surat VII, verset 37.
89. Koran, surat IV, verset 80.
90. Koran, surat VII, verset 125.
91. Koran, surat II, verset 84.
92. Koran, surat LXI, verset 13.

www.dacoromanica.ro

se aruncau ei înşişi de sus de pe creneluri. Atunci luptătorii credinţei, năvalnici ca trăznetul, năvălind în cetate din toate părţile, au dat oamenii hrană săbiilor lor şi i-au luat prizonieri pe femei şi copii. Cei din cetate şi cei mai mulţi notabili dintre locuitori, refugiaţi într-un turn, au bătut la poarta ilustrei mele bunătăţi, pentru a aplica acest precept: "Bunătatea şi milostenia care purifică izbînda", eu i-am iertat. După ce s-au bucurat toate urechile de această veste bună, Noi ţi-am dat o victorie strălucită[93], după ce au depus omagiul de recunoştinţă la picioarele tronului celui care acordă binefaceri la toţi, am intrat ca învingător în cetate, şi am schimbat templele şi bisericile. Vocea muezinului s-a făcut auzită, şi rugăciunea de vineri s-a făcut, în acea zi chiar, în principala moschee. Printre cetăţile care mai erau încă în mîinile ghiaurilor, era cetatea Illok, importantă prin adîncimea fundaţiilor şi înălţimea zidurilor de întărire. Împrejmuirile se aflau chiar în adîncul pămîntului; turnurile ridicîndu-se în cer, îşi duceau capetele încoronate de nori pînă la cer; şanţurile egalau prin adîncimea lor priceperile cele mai pătrunzătoare. Inginerii cei mai îndemînatici şi maeştrii cei mai pricepuţi epuizase toate resursele artei lor în această construcţie măreaţă. Cum acest oraş servia ca punct de orientare ghiaurilor, aţîţătorilor făţarnici de rătăcire şi răzvrătire, marele meu vizir (pe care

161
(148)

93. Koran, surat 2, verset 18.

www.dacoromanica.ro

Allah să-l facă mereu ilustru), voind cu ajutorul celui Atotputernic, să-l cureţe de murdării, a dat ordin să-l asedieze de pe uscat şi de pe apă. Tunuri de temut, cu gurile înflăcărate ca de balaur, au fost puse în manevră şi au împrăştiat zi şi noapte focul războiului. Însăşi bolta cerească a fost zguduită de bubuit, în timp ce aburii sîngelui duşmanilor şi fumul artileriei au cuprins aerul. Totuşi, ceata de rătăciţi închişi între zidurile fortăreţei, înfăptuia prin starea sa tristă, adevărul acestor cuvinte: Ei îşi pun degetele în urechi, înspăimîntaţi de bubuiturile trăznetului, tremurînd în faţa morţii[94]. Scăldaţi în valurile spaimei, arşi de focul neliniştei, văzînd cum flutură în aer steagurile victorioase ale islamului, aceşti nenorociţi înţelegînd însfîrşit aceste cuvinte: Soldaţii noştri
192 vor fi victorioşi[95], n-au găsit altă cale de salvare decît aceea a supunerii. Legîndu-se de poala hainei intervenţiei binefăcătoare a vizirului meu, s-au umilit în praful tronului meu, şi
(149) au cerut îndurarea şi mila mea. Pentru a mă conforma acestui percept:"Pentru că tu l-ai învins pe duşmanul tău, acordă-i dovezi de recunoştinţă", eu l-am iertat. In a douăzeci şi opta zi a lunei sus-zise, paşa însoţit de vitejii săi soldaţi, fiind aproape de oraş pentru a-şi face intrarea în el, nenorociţii care ceruseră iertare, adînc abătuţi şi umiliţi , au deschis ei singuri porţile. Atunci a răsunat la urechile mu-

---

94. Koran, surat XXXVII, verset 73.

95. Koran, surat XV, verset 46.

www.dacoromanica.ro

sulmanilor această promisiune: "Intraţi, sînteţi în toată siguranţă"[96]. Odată stăpîni pe oraş, din mila lui Allah cel atotputernic,ei au arborat pe metereze steagurile mele victorioase; chemarea la rugăciune s-a făcut auzită, vocea blestemată a clopotelor a fost înlocuită cu cîrtecele pioase ale celor drepţi şi bisericile ghiaurilor au fost transformate în moschei pentru adevăraţii adoratori ai lui Allah (că mii de ovezi de recunoştinţă i s-au adus !). Dincolo de acest oraş ungurii mai aveau încă multe altele, care erau ca cheile provinciilor ghiaurilor şi care serviau ca puncte de orientare banditil r: astfel erau Eric, Gurguriciah, Djervik, Berkas, Soutin, Vekin, Erdoud, Temirukceh, Noukai, Vukovar, Bevarigi, Ussek, Ratchah[97]. Locuitorii lor, înspăimîntaţi de vocea teribilă a oastei mele cuceritoare, şi-au pierdut capul de frică. Unii, asemenea stelelor cometei Ursului, s-au împrăştiat în văi şi în munţi; alţii şi-au tîrît frunţile în praful Porţii mele atotputernice şi au cerut iertare. In ce priveşte provinciile, oraşele şi dependenţa lor, ele au fost anexate posesiunilor Imperiului otoman. In urma acestei victorii, eu am plecat în întîmpinarea craiului, cu armata mea, în timp ce flota mea şi bravii,pe care ea îi ducea,urcau cursul fluviului <Dunărea>. Ajunşi pe malurile Dravei, care seamănă cu Nilul şi cu
163 Gihun prin abondenţa apelor sale, şi întrece Eufratul prin viteza cursului său, a fost construit

---

96. Koran, surat VII, verset 126.

97. Denumiri deformate ale unor oraşe din Ungaria, poate şi din Austria.

www.dacoromanica.ro

în două sau trei zile un pod de vase, mare şi rezistent, pentru trecerea oştii. La 22 ale lunei zilkade <932>[98], urmat de trupele de neînvins, şoimul dorinţei mele arzătoare s-a repezit, cu aripile întinse, spre Ungaria-blestemată. In timp ce ţinuturile lor fertile erau călcate în picioare de cavaleria mea, am ştiut ce face duşmanul. Cînd el a aflat vestea despre expediţia mea cuceritoare, craiul Ungariei, Ludovic, i-a adunat în jurul său pe toţi ghiaurii care sînt sub stăpînirea sa (puteau să fie decepţionaţi pentru totdeauna de speranţele lor !), cu sufletul lo t de spaimă pe care i-o inspirau suliţele victor. oase ale musulmanilor, el a cerut fierbinte ajutorul tuturor beilor ghiauri care i-au trimis trupe auxiliare. Craiul blestemat, găsindu-se în capul a aproape o sută cincizeci de mii de oameni acoperiţi cu armuri, avansase din şapte sau opt marşuri de la Buda, capitala sa, pînă în cîmpia Mohaci. Acolo, împins de îndemnurile unui orgoliu nebun, hotărîse să lupte cu armele în mîini contra soldaţilor islamului. Acolo dădu dispoziţie să se instaleze multe baterii şi se pregătia să-i primească pe credincioşi cu peste zece mii de puşcaşi. In ce mă priveşte, eu am văzut lucind în oglinda strălucitoare a minţii mele imperiale altarul inspiraţiilor divine, faţa acestei vorbe: Domnul nostru poate face să piară duşmanul vostru şi să vă dea oraşul[99] şi cristalul limpede

(150)

98. = 30 august 1526.

99. Koran, surat XXXIII, verset 27.

www.dacoromanica.ro

al gîndului meu a fost luminat de reflectele acestor cuvinte: Allah v-a dat ca moştenire pămînturile lor,ţările lor, averea lor[100]. Punîndu-mi deci încrederea în hatîrul Creatorului celor două lumi, recurgînd la puterea miraculoasă a Creatorului lumei (Allah să-l compleşească cu binecuvîntările sale !), am alergat la duşman, în fruntea trupelor
164 mele teribile în ciocnirile lor, mulţi ca furnicile, înmulţite ca stelele. Miercuri, în 2o ale lunii zilkade, după amiază, a avut loc ciocnirea, pe cîmpia de la Mohaci. In momentul în care torţele luptei şi ale războiului se aprindeau de amîndouă părţile, musulmanii au făcut să se ridice pînă la urechile dascălilor divini zgomotul armonios al chemării lor în ajutor; tunurile prin vocea tunetului au explicat cu zarvă acest verset: Cînd pămîntul s-a zguduit în adîncul său[102], spadele omorîtoare au aţîţat focul măcelului; lăncile crude
(151) au strălucit pe cîmpul de bătălie ca un foc sclipitor; tunurile şi puştile, dovedind această vorbă: Luminile aproape le-au smuls vederea[103], au lovit cu loviturile lor nemiloase pe nenorociţii consacraţi iadului. Totuşi, craiul blestemat, însoţit de ostaşii săi de desfrîu, s-a năpustit asupra oştii de Rumelia, pe care o comanda beilerbeiul de Rumelia, marele meu vizir,Ibrahim paşa,(Allah să-i eternizeze gloria !). Chiar atunci acest erou şi-a desfăşurat toată valoarea care este născută

---

100. Koran, surat XIX, verset 1.
101. Koran, surat II, verset 19.
102. Koran, surat LVIII, verset 9.
103. Koran, surat IX, verset 25.

www.dacoromanica.ro

în el. Din spadele lor strălucite, care străpung cuirasele, luptătorii islamului i-au aruncat pe ghiauri hrană fierului omorîtor; ei i-au aruncat în praf sub lovirile lăncilor lor şi a săgeţilor cu cioc de fier; ei i-au forţat să-şi reia în mare grabă drumul locului lor de rătăciţi.Munţii şi cîmpiile, pe toată întinderea cîmpului de luptă, erau acoperite de cadavrele duşmanilor.Ungurii care erau în aripa cealaltă, văzînd această încurcătură, au fugit, ca măgarii josnici în faţa leilor; înspăimîntaţi de măcel, faţa lumii a părut strîmtă ca ochiul furnicii în privirile lor pierdute. După ce şi-au epuizat în zadar eforturile pentru a lupta contra invingătorilor lor, aceştia, datorită lui Allah, şi-au aruncat viaţa lor mizerabilă în focul distrugerii, unde a fost nimicită. Ei i-au trimis pe aceşti respin-
165 gători pe drumul iadului, unde vor arde: ce drum trist[104] ! La sfîrşit, vîntul victoriei a părut că murmură suflînd Allah v-a dat ajutorul său în multe părţi[105], şi vestitorul izbînzii a făcut să se audă la urechile credincioşilor versetul triumfului. Atunci blestematul de crai, punînd în practică această vorbă "Oricine îşi salvează capul realizează un cîştig",dispăru de pe cîmpul de luptă. Musulmanii,punîndu-se în urmărirea acestei trupe de răufăcători, i-au trecut pe cei mai mulţi prin tăişul săbiei; alţii, aruncîndu-se în Dunăre, s-au înecat, ca oamenii faraonului.

---

104. Koran, surat LVIII, verset 9.
105. Koran, surat IX, verset 25.

www.dacoromanica.ro

Capetele banilor lor şi ale generalilor lor au fost date hrană spadelor şi tăiate; cei care au scăpat de fier au fost luaţi prizonieri. Steagurile acestor nenorociţi au fost date jos; armele lor, gurile de foc, muniţiile au fost luate. In ce priveşte căpetenia lor, nu se ştie dacă a murit sau dacă este viu. Toţi robii luaţi, de orice condiţie ar fi fost, au fost distruşi cu sabia, şi cadavrele lor au devenit prada furnicilor şi şerpilor. Mulţumiri să fie aduse celui Preaînalt ! Steagurile islamului au fost victorioase şi duşmanii legei Stăpînului oamenilor au fost alungaţi din ţara lor şi omorîţi.Astfel, generozitatea lui Allah a acordat oştilor mele glorioase un triumf, astfel că niciodată nici sultanii iluştri, nici hakanii atotputernici, nici chiar însoţitorii Profetului n-au repurtat una asemenea. Ceea ce rămăsese din naţia blestemată a fost extirpat; laudă lui Allah stăpînul lumei[106]. Aşa să fie ! Chiar în ziua care a fost favorizată pentru acest triumf al islamului, purtătorii ordinului meu imperial au fost expediaţi pentru a răspîndi bucuria şi fericirea printre toţi acei care urmează credinţa celui mai bun dintre oameni. Dacă o vrea Allah , cînd vă vor sosi aceste veşti să le sărbătoriţi cu bucurii şi petreceri, ca sa se răspîndească în toate părţile,şi voi să aveţi grijă de a vă ruga şi de a face şi pe alţii să-l roage pe cel Preaînalt pentru pros-

(152)

106. Koran, surat VI, verset 45.

www.dacoromanica.ro

peritatea imperiului nostru. In ultimile zile ale lunei zilkade din anul 932[107].

Spre a forma o idee mai amplă despre această descriere mai mult poetică decît istoriçă, cu unele reflexii filozofice şi teologice, cf. şi Notes et extraits par M.Pavet de Courteille, op. cit., 153-195, avînd unele explicaţii interesante.

107. = 29 august - 7 septembrie 1526.

www.dacoromanica.ro

Facs. XI, 3. - Expedierea unor "oărţi de cucerire" (Fetihnâme), după bătălia de la Mohács, în Moldova, Ţara-Românească şi în Deşt-i Kıpçak...

Kemâlpaşazade, ms. cit., f. 33 (Arh.st.Buc., Mf.Turcia rola 81, c. 33).

www.dacoromanica.ro

XII
LÜTFI PAŞA

A fost nu numai mare vizir şi cumnat al Sultanului Suleyman I Magnificul ci şi om de carte. A rămas cunoscut în istoriografia otomană printr-o operă intitulată Asafname[1] - "Cartea sau Codul vizirului" - importantă pentru cunoaşterea vieţii şi operei autorului. In acelaşi timp, cuprinde materiale interesante cu privire la situaţia şi organizarea internă a imperiului. Opera sa are şi un aspect juridic.

Lütfi paşa a rămas cunoscut în literatura istorică turcă şi printr-o cronică intitulată Tevarih-i al-i Osman[2] în care descrie evenimentele Imperiului otoman de la început pînă pe la anul 1561. Autorul şi-a scris opera în exil la Dimotica, descriind corupţia şi alte slăbiciuni care rodeau atunci Imperiul otoman. In 1923 (1341), Ali efendi bazîndu-se pe manuscrise bune, în special din Brusa, a consacrat acestei cronici o ediţie critică (Istanbul, 456 p.) documentată, confruntînd descrierea evenimentelor istorice şi cu alte cronici. Este preţioasă mai mult ultima parte privitoare la sec. al XVI-lea, perioada la care autorul a fost martor ocular şi a jucat un rol politic important în viaţa Imperiului otoman, trecînd prin toată ierarhia feudalo-militară a Porţii. Alătur cîteva fragmente mai importante, din ediţia de mai sus, privind evenimentele Campania împotriva Austriei (1543), ocuparea oraşului Cazan (1551-1552) de Devlet Ghiray etc.

1. Cf. Rudolf Tschudi, Das Asafname des Lütfi Pascha... în: "Turkische Bibliothek", Berlin 1910, 45+XXI+ + 38 p.
2. Editată de Ali efendi, Istanbul 1341 (1923), 456 p.

www.dacoromanica.ro

Despre autor şi viaţa sa vezi mai amănunţit Cronici turceşti ... vol.I, p.233 - 235 (XIV).

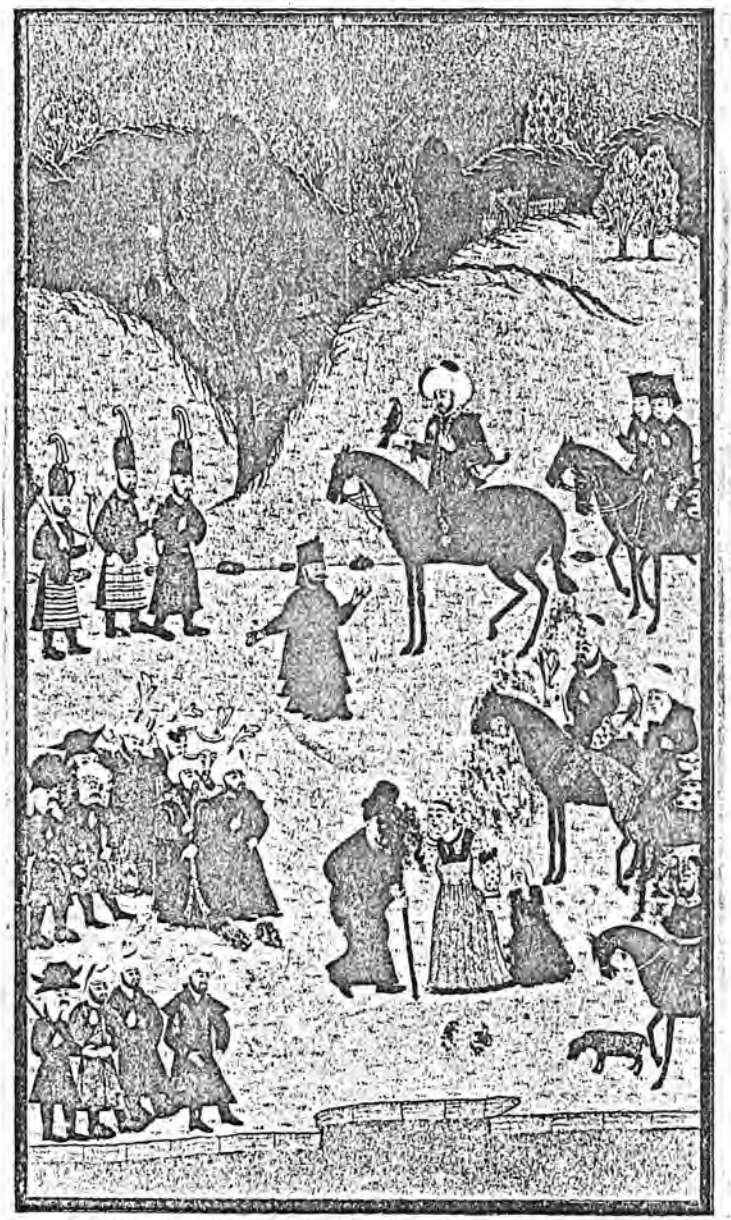

Çelebi Sultan Mehmed'in Eflâk Seferine giderken Tuna Nehri kenarında Uruscuk'ta kıyandan bal çalanları cezalandırması

XI. V. - Miniatură, orig. în culori, de Nakkaş Osman, reprezentînd un episod din expediţia lui Mehmed I Celebi în Ţara Românească (1416-1417/819 H.).
Din Hünernâme, ms.şi ed. cit., fol. 11.(Cf. şi Lihail Guboglu, Cronici turceşti... II, p.20-21, în reprodusă în culori).

www.dacoromanica.ro

Lütfi paşa, Tevarih-i Al-i Osman, ed. Ali, Istanbul, 1341/1923, 450 p.

414 Campania lui Suleyman I Magnificul împotriva Austriei şi bătălia pentru Strigoniu - apr. 1543 (950 muharrem -).

... In a 18-a zi a lunei muharrem din anul 950 al hegirei[1], padişahul < Suleyman I Magnificul >, cu fiul său Baiazid, au sosit la Belgrad. De acolo a plecat la Ösek[2], căci în apropiere de aceasta se afla pe rîul Drava (Tarova) o cetate întărită şi fortificată, numită Valpova[3] < înconjurată > de apă. Aceasta fiind supusă împăratului Vienei (Biç Kralına tabi') pricinuia musulmanilor din Esseg multe supărări. Sultanul Suleyman, de asemenea, acordîndu-i beilerbeiului de Rumelia[4] multe tunuri, i-a poruncit să meargă pe orice cale ca să ia fortăreaţa aceea. Acela, la rîndul său, s-a supus îndată poruncii şi a plecat cu oastea rumeliotă şi şi-a aşezat tunurile în faţa cetăţii, şi mult timp a bătut acea fortăreaţă cu tunurile. In cele din urmă, oraşul său (varoşi) fiind luat cu loviturile < tunurilor >, fortăreaţa sa interioară a cerut iertare (aman); ghiaurii săi fiind scoşi din cetate, într-însa au fost puşi oameni care au luat în stăpînire fortăreaţa[5]. Deoarece Val-

---

1. = 23 apr. 1543.
2. Osiek, Eszék, oraş pe malul drept al Dunării inferioare. Cf. Pitcher, op.cit., p. 152 III.
3. Cetate şi oraş în Jugoslavia, cf. Pitcher, op.cit. p.169 III.
4. Ahmed paşa.
5. După I.Pecevi, la 19 rebi'I 950 (= 23 iulie 1543).

www.dacoromanica.ro

pova a fost luată, <turcii> au trecut apa Drava şi au mers la cetatea numită Sikloş (Siklos)[6]; padişahul islamului a poruncit să fie aduse tunuri şi la aceasta, şi după ce a fost bătută mult timp, în sfîrşit, a fost luată. De asemenea au fost cucerite şi ocupate cîteva cetăţi din împrejurimile acestora. Cu ocazia cinstirii
415 împărăteşti pentru victoria luării Sikloşului a fost citit ezan'ul[7] şi bisericile (kemais) ghiaurilor cei rătăciţi au fost transformate în moschei (mescid). Fiind cucerită şi subjugată în a treia <zi> a lunei rebi ül-ahîr din anul mai sus arătat[8], au fost aşezaţi într-însa un pîrcălab viteaz (ẏarar dizdar) şi ostaşi de cetate. Potrivit cu înalta poruncă, beilerbeii de Anatolia şi Rumelia au retras tunurile şi le-au aşezat în corăbii (gemilere). Sultanul a două continente şi a două mări a plecat cu oastea victorioasă spre şesul Budei (Budim); la sosire, potrivit cu vechiul obicei, cei care se găsiau în dreapta şi în stînga, făcînd alai, au înaintat. De asemenea şi cu ocazia sosirii tunurilor cu corăbiile au făcut diverse petreceri şi veselii. După aceea s-au îndreptat asupra cetăţii Strigoniu (Üstürgon), care mai înainte, pe cînd era supusă Budei, şi-a întors faţa de la Buda şi s-a supus blestematului de crai de la Viena (Beç), numit Ferdinandus (Ferandananus)? Şi Ferdinandus a trimis

6. /Cetate şi oraş în Ungaria, cf. Pitcher, op. cit. p.169.
7. Ezan, chemarea musulmanilor la rugăciune, făcută de muezzin.
8. = 6 iul 1543.
9. Ferdinand I de Austria: 1526-1564.

www.dacoromanica.ro

mulţi oameni la acea fortăreaţă şi a făcut ca să fie stăpînită. Şi toţi răufăcătorii şi leventii ghiauri, care erau în împrejurimile Vienei şi în alte locuri, au venit şi au făcut popas[10] la Strigoniu. Aceştia, din cînd în cînd, făceau incursiuni la Buda şi pe musulmanii pe care îi găsiau prin împrejurimile sale nu-i cruţau; omo-
416 rîndu-i, le luau lucrurile şi vitele < şi > se întorceau. Mult timp s-au ocupat cu aşa ceva. Sultanul islamului, la rîndul său, a venit pe uscat cu oaste şi pe Dunăre cu corăbii încărcate cu tunuri şi oaste şi a împresurat Strigoniul[11]. A făcut să se aşeze metereze şi tunuri şi asediindu-l mai multe zile, au făcut de două ori iureşuri, dar n-au putut să-l ia. In sfîrşit, au pus stăpînire pe turnul său de apă (su-kule) şi ghiaurii fiind lipsiţi de apă au slăbit. In mod forţat, au cerut iertare de la padişah, şi populaţiei sale acordîndu-i-se aman, au predat cetatea[12]. După aceea, au scos steagul padişahului islamic deasupra cetăţii şi au făcut veselie; reparînd părţile cetăţii care au fost distruse, au pus într-însa oameni viteji şi au umplut-o cu zeherea. S-a dat poruncă beilerbeiului de Anatolia ca să transporte tunurile cu corăbiile la Stolni-Belgrad)[13] şi să plece din părţile Budei. In a 14-a zi a lunei cemazi Ül-evvel din anul sus-arătat[14], padişahul islamului a pornit spre cetatea Tata. Ghiaurii cetăţii de mai sus cînd au auzit de îndreptarea marelui cuceritor asu-

---

10. Adică s-au împămîntenit, încetăţenit acolo.
11. După I.Pecevi la 22 rebi'II 950 = 25 iul. 1543.
12. = 6 cemazi I 950 = 7 aug.1543 (după I.Pecevi).
13. Belgradul ungurese în R.P.Ungară, numit şi Sthulweissenburg şi Székesfehérvár (magh.) cf.Pitcher op.cit., p.167 III.
14. = 15 aug.1543.

www.dacoromanica.ro

pra lor, s-au speriat foarte tare; au ieşit cu oheile cetăţii în întîmpinarea lui Ulama bey ; acesta le-a trimis, cu omul său, padişahului musulman. Potrivit cu aceasta, a acordat iertare ghiaurilor şi, ataşîndu-i om, l-a trimis înapoi la cetate şi ghiaurii, la rîndul lor, ieşind din fortăreaţă, au predat cetatea. Şi ghiaurii au plecat la cetatea Komran (Komorn)[15] . Padişahul islamului a poruncit ca cetatea Tata să fie dărîmată. In apropiere de acel loc era o cetate care se numia Istolni-Belgrad şi avea deasupra un loc ascuns şi foarte întărit. Aceasta, din trei părţi, avea trei oraşe (varoş), care stăteau ca un paznic de noapte spre oraş, ca un balaur
417 cu trei capete. Fiecare <varoş> avea şanţuri (handak), era plin de unelte de război. A fost construit din partea unui padişah, numit Istol Ianu[16], după anul 5374 de la apariţia lui Adam. In trecut, cînd mureau regii Ungariei erau înmormîntaţi acolo, şi acei care le luau locurile lor, în semn de stimă şi onoare, îmbrăcau cîte o coroană. Atît interiorul cetăţii cît şi al oraşelor sale erau pline de o oaste zăpăcită, care nu permitea nimănui să pună piciorul pe acel ţinut. Acum, cînd în mod special au aflat de îndreptarea padişahului, azilul lumii, pentru cucerirea cetăţii de mai sus şi pentru extirparea duşmanilor islamului, la sosirea acestuia, călăreţii şi pedestraşii cetăţii de mai sus erau

---

15. Cetate şi oraş în Austria, cf.Picher, op.cit., p.158 I.
16. După I.Pecevi: Istefan, adică Ştefan.

www.dacoromanica.ro

pregătiţi. Imbrăcaţi în zale şi fiare stăteau în faţa oraşului lor. Gaziii din această parte, fără să le dea răgaz, deodată s-au împreunat şi trăgînd din tunuri s-au războit tare. Tunurile şi uneltele de luptă, care au fost trimise cu beilerbeiul de Anatolia, au fost transportate cu bivoli din locul numit Mecal (?) şi au fost aşezate pe metereze. Această fortăreaţă scumpă era plină de unguri şi germani (alaman) şi cehi şi un număr de 6 ooo de armaşi (silah-
418 şor) de-ai ţarului (çarin) şi ai Spaniei şi ai Portugaliei (Portakal) şi de ghiaurii puşcaşi războinici care o păzeau. Indată, în acel moment, tunurile fiind aşezate, au început s-o bată. Musulmanii din afară şi ghiaurii dinlăuntru s-au războit[17] multe zile. In sfîrşit, fiind ajunşi de grija şi favoarea lui Allah, în a 2-a zi a lunei oemazi Ül-ahîr[18], acea fortăreaţă întărită şi puternică a fost cuprinsă de fum. Gaziii din această parte zicînd că acum este prilejul, îndată au făcut iureş din loc în loc, dar într-o clipă de luptă şi încăierare, trupurile s-au vopsit cu sînge roşu. Mai mult de trei mii de ghiauri au fost trecuţi prin sabie şi mulţi dintre ei au fugit în fortăreaţa interioară. După aceea s-au aşezat şi tunuri, din loc în loc, în faţa fortăreţii interioare. Tocmai cînd intenţionau să tragă, ghiaurii care erau în cetate au cerut iertare; şi padişahul, puternic ca cerul, le-a acordat aman şi scoţîndu-i din fortăreaţă, a stăpînit ce-

17. In text: oem olup - "adunîndu-se"...
18. = 2 sept. 1543.

www.dacoromanica.ro

tatea. In a treia zi a lui cemazi ül-ahîr,într-o zi de luni, din anul mai sus arătat[19], steagurile islamului fiind scoase din fortăreaţă, au făcut tot felul de petreceri şi veselii. Acolo era şi o biserică artistică[20], care fiind transformată în moschee, acolo, padişahul feţii pământeşti şi-a făcut rugăciunea de vineri. Iar pentru paza şi apărarea cetăţii a pus acolo ostaşi viteji şi apoi s-a întors, cu noroc, din al patrulea menzil la Buda. Aici, avînd loc un mare divan, a acordat vizirilor şi emirilor săi caftane strălucitoare (fahire hilatlar) şi a trimis scrisori de cucerire în toate părţile lumii. Din Buda a treout la Pesta (Peşte) şi din Pesta a plecat la Varadin[21]. De acolo, din Belgrad, a venit vînînd şi pescuind la Istanbul, dar cînd a ajuns în apropiere de tîrgul (kasaba) numit Çorlu a venit ştirea morţii fiului său,Mehmed sultan, pentru care s-a necăjit mult. După ce a ajuns la Is
419 tanbul a ţinut doliu şi în acea < iarnă > a iernat la Istanbul, unde s-a aşezat. < Descrierea luptei turcilor ou portughezii din India ... >

Din preocupările sultanului Suleiman Magnificul

... Şi în iarna aceea < sultanul > a ieşit iarăşi din Istanbul la vînătoare la Çorlu.In timp ce pe fiul său, care era sultanul Selim <II> îl pusese mai înainte la Adrianopol (Edirne),

19. = 3 sept.1543.
20. După I.Pecevi, era biserica în care erau înmormîntaţi regii unguri.
21. Ung. Petrovaradin,germ. Petrovardein.

www.dacoromanica.ro

444 atunci cînd plecase la Kızılbaşi[22], pentru paza Rumeliei. După ce multe zile s-a ţinut de petrecere, veselie şi vînătoare, l-a adus pe acesta şi, în sfîrşit, l-a trimis din nou cu mari favoruri şi onoruri la Magnisa[23].

Atunci cînd s-a făcut anul hegirei 957[24], <sultanul> s-a aşezat la Istanbul şi la sosirea anotimpului de toamnă (güz) a venit la Adrianopol; în acea iarnă a iernat la Edirne.

Ocuparea hanatului din Cazan de către ruşi şi devenirea lui Devlet Ghirai ca han al Caffei şi Crimeei

Şi în acest an, ghiaurii Moscovei (Moskov kâfirleri) l-au luat pe hanul vilaietului numit Kazan[25] şi ţara a rămas fără stăpîn (isüz)[26]. Hanul din acel vilaiet urma să fie numit han al acelui loc, din partea tătarilor. Vilaietul Kazan fiind rămas fără han, hanul din Caffa, Seadet Ghiray[27] han, a trimis ştire sultanului Suleiman, padişahul islamului <şi> i-a făcut cunoscut zicîndu-i: "Devlet Ghiray sultan[28] este fiul fratelui meu, să-l trimiţi la noi şi

22. Textual înseamnă "Cap roşu", denumire dată ereticilor persani; este vorba de expediţia împotriva lui Tahmasp şah al Iranului. Kızılbaşn în onomastică românească
23. Magnezia, numit şi Manisa, capitala principatului Saruhan din vestul Anatoliei, reşedinţă pentru fiii sultanilor (cf. art. Manisa de V. Minorsky, în "Encl. Isl. t. IV (1934), p. 261-262. (Vezi şi mai sus, p.?)
24. = 2o ian. 155o - 8 ian. 1551.
25. Cetatea şi or. Cazan era una din supravieţuirile Hoardei de Aur.
26. Isuz, textual "orfan" lipsit de ceva.
27. Han al Crimeei: 1524-1538. Cred că este vorba de Sahib Giray, han al Crimeei: 1532-1551, care l-a precedat pe Devlet Ghiray.
28. Înseamnă că Devlet Ghiray era ostatec sau refugiat la Poartă.

www.dacoromanica.ro

خلقنك اكثری رضا ویرمیوب پادشاهدر تختنده یراشور دیو کلماتلر اتدوکلرنده روم شاهی بو اصل (۱) کلماتی ایشیدیجك مخالفت ایتمیوب وقیش قیامت ایچنده اسلامبوله عزم ایلدی . و یولده خیله صوق زحمتلرین چکوب بالآخره اسلامبوله کلدی .

و اول قیش کرو اسلامبولدن چورلو طرفلرنه شکاره چیقوب اوغلی سلطان سلیمی که سابقا قزلباشه کتدکده ادرنه‌ده روم ایللو حفظی ایچون قومش ایدی کتوردب نیجه کون عیش ونوشده و شکارده اولب آخر وافر انعاملر واحسانلر ایدوب کرو مغنیسایه کوندردی .

۹۵۷ سنه

و تاریخك طقوز اللی [illegible] و یجق اسلامبولده قرار ایدوب و کوز فصلنده ادرنیه (۲) کلوب عیش ونوش وشکار اوزره اولب اول قیش ادرنه‌ده قشلادی .

و بو ییلده مسقو کافرلری قزان نام ولایتنك (۳) خانن آلوب مملکت اسیسوز (٤) قالیجق اول ولایتده خان نصب اولنمق اولجق کفه‌ده اولان تاتارلر خانی اول یروك (٥) خانی نصب ایدرمش . قزان ولایتی خانسوز (٦) قالیجق کفه خانی سعادت کرای خان اسلام پادشاهی سلطان سلیمانه خبر کوندردیکم دولت کرای سلطانکه (۷) قرنداشمك اوغلیدر بزه کوندرمسزکه بز دخی قزان ولایتنه کوندروب خان ایدهلم .

اما لایعلم الغیب الاالله کفه خاننك غرضی بو ایدیکم دولت کرای سلطانی پادشاهدن استیوب و کتوردب قتل ایتمك ایدیکه کندودن صکره خانلق اوغللرینه قالا (۸) ایدی .

پادشاه عالمپناه دخی دولت کرای سلطانی نیجه لشکر ایله کوندروب

(۱) بوراده (اصل) کلمه‌سی درلو معناسنه‌در . (۲) (ادرنه‌یه) (۳) دوغروسی (ولایتك) . (٤) (اسی) صاحب دیمك اولمغله (اسیسز) صاحبسز دیمکدر (٥) شیمدیکی املایه کوره واو فضله‌در (٦) شیمدیکی املا ایله (خانسز) . (۷) دوغروسی (سلطانیکه) اولمالیدر (۸) قاله .

Facs. XII, - Ocuparea hanatului din Kazan de către ruşi şi devenirea lui Devlet Ghiray ca han al Crimeei şi Kaffei (1551-1552). Lütfi paşa, Tarih, ed.Istanbul, 1923 (1341 H.), p. 444.

www.dacoromanica.ro

noi, la rîndul nostru, îl vom trimite în vilaietul Kazan ca să-l facem han".

Dar nimic nu se întîmplă fără voia lui Allah ! Scopul hanului din Caffa era ca să-l ceară pe Devlet Ghiray şultan de la padişah şi aducîndu-l, să-l omoare. El vroia ca după dînsul hanatul (hanlik) să rămînă fiilor săi.

Padişahul, azilul lumii, la rîndul său,
445 l-a trimis pe Devlet Ghiray cu multă oaste;acela de asemenea, a mers la Caffa, care era reşedinţa tronului lui Seadet Ghiray. A mers pe uscat , <apoi> a intrat într-o corabie pe mare şi a mers drept la Caffa şi a petrecut un timp la Caffa. Atunci cînd acesta a poposit la Caffa, cei mai mulţi dintre emirii şi beyii tătarilor,poate şi toţi, şi-au întors feţele de la Seadet Ghiray şi, venind, l-au invitat pe Devlet Ghiray la <domnia> hanat<ului> . Acela, la rîndul său, n-a acceptat zicîndu-le: "Eu n-am venit pentru hănia de aici, din porunca padişahului lumii am venit pentru alt scop". Aceştia, de asemenea, n-au primit cuvîntul său şi i-au spus: "Ca fiu de han/şi sigur trebuie să fii han peste noi,aşa esti han că nu te vom lăsa din mîini căci hanul<Seadet Ghiray> este prea lacom, viclean şi perfid;nici unul dintre noi nu l-a dorit şi n-a fost nimeni <stăpîn> pe avutul său, căci a luat totul cu tiranie". Şi astfel, l-au descris în ce hal era. Devlet Ghiray, la rîndul său, a văzut că neamul tătăresc avea răzvrătiţii şi uzurpatorii săi. Şi-a zis că n-are salvare de la aceştia şi pentru înlăturarea medjlisului le-a vorbit astfel: "După părerea noastră, <iată> care este sensul

www.dacoromanica.ro

acestei dorinţe înflăcărate ! Voi vreţi, deci, acum să mă faceţi duşman cu un astfel de han şi apoi părăsindu-mă, să mă daţi în mîna acestuia In caz dacă sînteţi credincioşi vorbelor voastre atunci mergeţi, atacaţi-l şi ucideţi-l pe han,
446 prădaţi-i marfa şi avuţia, sau tăiaţi-i capul unuia dintre fiii săi şi să mi-l aduceţi;numai aşa vă voi acorda încredere şi pot să fiu han peste voi". Intr-adevăr, într-un timp scurt, au plecat şi tăind capul unui fiu de-al său[29],l-au adus. Devlet Ghiray cînd a văzut această situaţie i-a crezut pe supuşii săi, şi, acceptînd hanatul, s-a făcut bey. După aceea, au mers, şi, de asemenea, l-au ucis pe han şi în afară de aceasta au mai distrus < încă > doi-trei fii de-ai acestuia, şi luîndu-i toată avuţia şi marfa, a pus stăpînire pe ele. Cînd lucrurile s-au petrecut aşa, Devlet Ghiray han a făcut arz şi a încunoştinţat pe padişahul lumii[30] astfel cum s-a întîmplat această treabă. Sultanul Suleiman, la rîndul său, s-a liniştit şi l-a iertat pe Seadet Ghiray.

In sfîrşit, a hotărît ca hanatul să fie acordat noului han[31] şi i-a trimis multe binefaceri şi favoruri.

In acest an, a dat boala peste sultanul Suleiman, dar vindecîndu-se prin tămăduirea lui

---

29. Adică de-al lui Seadet Ghiray.
30. In text: Haft iklim - "Cele şapte climate".
31. Adică lui Devlet Ghiray I: 1551-1577, socotit cel mai mare han al Crimeei.

www.dacoromanica.ro

Allah cel preaînalt, a plecat de la Adrianopol la Istanbul. Şi atunci cînd s-a făcut anul 958[32], beilerbeiul de Rumelia <Ahmed paşa> a plecat cu oastea de Rumelia şi, trecînd prin Belgrad, a plecat la Varadin. Şi de la Varadin, după ce a pregătit o schelă, trecînd prin "Şesul Turcului" (Türk Sahrasın), a luat din mîna necredinciosului fortăreaţa numită Pecevi, de pe ţărmul rîului Tisa[33], în care a aşezat ostaşi. De aici, beilerbeiul Rumeliei, mergînd la Timişoara (Dımışvar) a asediat-o mai multe zile... [34].

447 Şi în acest an, atunci cînd ghiaurii au luat iarăşi Lipova (Lipve) , după aceea au rîvnit la Seghedin, care era în mîna musulmanilor. Ghiaurii cei violeni adunîndu-se şi <plecînd>
448 la Seghedin, aceştia s-au unit pe ascuns cu ghiaurii cetăţii. Şi afară de aceasta, au pregătit şi mii de călăreţi ghiauri care stăteau la Lipova. Intr-o zi au pornit pe neaşteptate şi luînd oraşul Seghedin, musulmanii care erau într-însul au fugit în fortăreaţa sa interioară. Beilerbeiul de Buda[35] a trimis feriyadci şi a făcut cunoscut zicînd: "Au venit asupra noastră multe mii de ghiauri şi împreunîndu-se cu ghiaurii din oraşul Seghedin şi deoarece nu ne-aţi sprijinit, ne-au luat fortăreaţa. Beilerbeiul de Buda, îndată ce a luat această ştire, s-a repezit în galop cu

---

32. = 9 ian. - 28 dec.1551
33. Oraşul şi cetatea Pecs nu se află chiar pe Tisa, între Dunăre şi Drava.
34. Cf.Cronici turceşti...vol.I (1966), p. 249-250.
35. Duygun paşa sau Toygun paşa.

www.dacoromanica.ro

oastea sa asupra ghiaurilor, care plecau drept la Seghedin şi se aflau acolo. Atunci cînd ghiaurii au auzit de venirea musulmanilor, călăreţii şi pedestraşii ghiauri, ieşind înaintea lor, a avut loc o mare luptă, încît la aşa ceva nici nu se aşteptau. In sfîrşit, ajutorul şi grija lui Allah, cel preaînalt, sosindu-le, a dat putere credinţei islamice şi gaziii i-au distrus pe ghiauri aşa de tare, încît nu se poate descrie. După aceea au plecat la Seghedin, i-au distrus, de asemenea, şi pe ghiaurii de acolo şi s-au întors înapoi la Buda cu o pradă bogată.

Şi atunci cînd a venit anotimpul de toamnă, sultanul de Rum[36], Suleiman, a venit din Islambol la Adrianopol, unde şi-a petrecut acea iarnă cu vînătoarea. A plecat în părţile dintre Ipsala şi Inöz, unde cu favoriţii şi gloata sa, a vînat multe zile, şi de acolo s-a întors la Adrianopol...[37].

449

36. Impărat de Rum, adică al Bizanţului.
37. Urmează descrierea evenimentelor anului 959 (=1551-1552), asedierea şi cucerirea Timişoarei şi ocuparea unor cetăţi bănăţene.

www.dacoromanica.ro

XIII MUSTAFA SELANIKI

Originar din Salonic (to.Selânik), începînd din 1584 a ocupat cîteva funcţii importante în ierarhia Porţii. Moare cam pe la 1599-1600. A rămas cunoscut printr-o cronică importantă, intitulată Tarih-i Selâniki Mustafa efendi (Istoria lui Mustafa efendi din Salonic), în care descrie amănunţit evenimentele istorice începînd din 1563 pînă pe la 1599. A fost editată pe baza unui singur manuscris şi numai pînă la anul hegirei 1000 (= 1591). Această ediţie am folosit-o la întocmirea volumului I (1966) Cronici turceşti... (p.357-398).

Ediţia pe care am folosit-o, aici, publicată de Klaus Schwarz (Freiburg 1970), făcînd abstracţie de Vorwort, p.III-VII, consacrată unei schiţe biobibliografice adusă la zi, nu este decît o reproducere a învechitei ediţii stanbulene (1864/1281 H.).

Avînd în vedere valoarea istorică a acestei cronici, merita demult o ediţie critică, bazată pe toate manuscrisele existente.[1]

Cu ocazia primului congres internaţional de istoria social-economică a Turciei (Ankara, 11-14 iul.1977), prof.Bekir Kütükoglu (Istanbul) a prezentat comunicarea Selâniki Mustafa Efendi'nin Devlet Teşkilâti, Siyasî ve içtimaî görüşlerine dair (Despre concepţiile politice şi sociale ale lui Selâniki Mustafa efendi privind organizarea Imperiului otoman .

---

1. Despre manuscrisele acestei cronici preţioase cf.F.Babinger, GOW, p.137; Istanbul Kütüphâneleri Tarih Cografya yazmalari Katalogu II (Istanbul-1944): Un manuscris în Bibl.Chiril şi Metodiu (Sofia), folosit de noi în Cronici turceşti...I şi altul la Leningrad (Bibl.Inst.de orientalistică). cf.L.V.Dmietriena...op.cit., p.175, nr.165.

www.dacoromanica.ro

Facs. XIII,1. - Miniatură și începutul cronicii lui M. Selânikî privind evenimentele anului 1563 (971 H.).

Mustafa Selânikî, Tarih, ms.Bibl.TKSM.,Istanbul,fd.Revan nr. 1137, fol. 1 (Arh.st.Buc., Mf. Turcia, rola 5, c. 520).

www.dacoromanica.ro

Tarih-i Selaniki, Klaus Schwarz Verlag Freiburg, 1970, VII + 351 pag.

99 Cucerirea insulei Cipru (Kıbrıs) sub sultanul
100 Selim al II-lea (1 august 1571).

<Descrierea relaţiilor anterioare turco-cipriote; insula Cipru, stăpînită mai înainte de veneţieni, a fost adusă sub stăpînirea nominală a Imperiului otoman odată cu cucerirea Egiptului de către sultanul Selim I, în 1517, cu obligaţia de a plăti un haraci anual de 8 000 de galbeni>.

... Spre sfîrşitul (anului 977)[1] de la hegira profetului[2], măria sa sultanul Selim han[3], califul pămîntului şi al timpului[4], l-a numit pe al treilea vizir Piyâle paşa ca serdar peste flota împărătească. Şi ataşîndu-i pe măria sa amiralul (kapudan), Ali paşa, cu zece sangiacbey, cu spahii şi alaybeyii lor, precum şi două mii de ieniceri războinici, împreună cu zagırgibaşı, şi mai dîndu-i încă 84 de galere şi baştarde[5] din arsenalul amiralităţii, apoi, echipîndu-i cu arme, unelte de luptă şi muniţii, fiecare sub comanda unui căpitan de corsari (korsan reisleri), au ieşit cu mare pompă <din Istanbul>, apucînd-o spre largul mării. ...

Şi în a 20-a zi a lunei zilkade, din anul de mai sus <977>[6], într-un timp de bun augur,

---

1. Parantezele (...) aparţin textului turc (la indicarea anilor).
2. = iunie - iulie 1570.
3. Selim al II-lea: 1566-1574.
4. Adică al lumii, titlu dat sultanilor otomani (figură de stil).
5. Baştarde - vas amiral; vas de război cu 26-30 perechi de vîslaşi
6. 12 aprilie 1570.

www.dacoromanica.ro

şi-au ridicat ancorele din faţa < cartierului > Beşiktaş şi au făcut alay[7] în faţa palatului împărătesc[8]. Au tras din tunurile lor făcînd petreceri şi veselii.<Descrierea solemnităţii pentru obţinerea victoriei împotriva ghiaurilor... Amin > . Apoi, după 2o de zile, vizirul Lala Mustafa paşa îndeplinindu-şi rugăciunea de micul bayram[9], în geamia din Beşiktaş, a oferit, din mărinimie şi milă, jertfele sale (kurbanların) oastei islamice pentru dragostea faţă de Allah. S-a aranjat şi s-a împodobit cu toţi oamenii săi viteji, pregătind unelte pentru luptă şi război. < După aceasta > , au ieşit cu o desăvîrşită pompă şi măreţie avînd un număr de 124 de corăbii ale flotei, corăbii încărcate cu tunuri, mavone[1o] arhipline de arme şi piraţi (pirat). Luîndu-şi rămas bun de la unităţile ajutătoare ale oastei islamice au împroşcat zgomotos din tunuri şi puşti în toate părţile văzduhului. Iar mai înainte de aceasta, plecaseră al treilea vizir Piyale paşa şi capudanul Ali paşa.

In a 22-a zi a victoriosului safer (anul 978)[11], toate corăbiile flotei imperiale, venind într-un loc din faţa insulei Kıbrıs[12], s-au unit. Apoi, apropiindu-se de o localitate cu numele de Tuzla[13], au aşezat o schelă (iskele)[14]. In orice chip, atît din partea mării cît şi a uscatului se impunea veghe în partea duşmanului credin-

---

7. Trecere în revistă a forţelor navale.
8. Topkapı Sarayi, în spatele Sf.Sofia, pe acropola bizantină.
9. In text: Zilhicce bayramı, la 7o zile după marele bayram.
1o. In cronica lui Tursun bey apare: mavna, vas de război, Pitcher, op.cit., p.157.
11. = 26 iulie 1571.
12. Denumirea turcească a insulei Cipru -"Chiparos". Cyprus cf. Pitcher, op.cit.p.157 II.
13. Tuzla - "sărărie" nu figurează la Pitcher.
14. A intrat şi în română (cf.L.Săineanu, I.O.II,1: Schele).

www.dacoromanica.ro

ţei. Au fost desemnate corăbiile pentru trecerea[15] oastei islamice din corăbiile flotei imperiale. De pe uscat şi din schela Fetke (Finike ?), oastea islamului a început să înainteze valuri peste valuri în stăpînirea duşmanului credinţei , < vasele > i-au trecut din Tuzla, insula de mai sus, pe Iskender paşa, beylerbey de Anatolia, pe Hüsein paşa, beylerbey de Karaman; pe Behram paşa, beylerbey de Sivas; pe Lala Giafer paşa, beylerbey de Mara'ş şi pe fiul său Mustafa paşa
102 şi pe Behram paşa cu toate căpeteniile şi oştile islamice. In acel loc,aşezîndu-se în apropiere de fortăreaţa puternică şi întărită peste măsură, numită Lagforsa[16], au asediat cetatea de mai sus din toate părţile. Fiind aşezate tunurile şi meterezele (metrisler), bătălia şi încăierarea a început din partea oştilor < Porţii >. Neputîndu-se veni în ajutor ghiaurului din celelalte cetăţi, timp de 40 de zile incontinuu au avut loc lupte crîncene şi cu ajutorul celui Preaînalt ghiaurii cei umili nefiind cruţaţi de omor şi măcel au devenit hrană săbiilor strălucitoare. Şi această bătălie nefiind ca nici un alt iureş,mulţi dintre musulmani au băut şerbetul martirajului, grăbindu-se să meargă în lumea binefacerii. Dar în schimbul martirajului lor, victoria şi cucerirea Islamului a avut loc, răspîndindu-se în toate părţile lumii... Intr-adevăr, în acea zi,întîmplîndu-se cucerirea şi victoria, oastea musulmană a avut în această expediţie, într-un

15. Adică debarcarea flotei otomane pe insulă.
16. In alte izvoare: Lekfoşa - Nicosia, recte Lefkoşe cf.Pitcher, op.cit.p.159 I.

www.dacoromanica.ro

ouvînt, atîta pradă şi prizonieri, ceea ce niciodată nu s-a văzut şi nu s-a auzit < Vers > ...

(Proză - "Nesir"). A doua zi după această cucerire, fiind trimise cheile cetăţii Kezine[17], la supunerea lor, a fost ocupată. Pe marginea mării se afla vestita şi celebra fortăreaţă Magosa[18], întărită cu desăvîrşire. In sfîrşit, comandantul său (bey)[19] care era un blestemat, bazîndu-se pe marea sa îngîmfare, pe forţa şi puterea sa, nu şi-a plecat capul. N-a vrut să-i restituie pe neputincioşii prizonieri musulmani, care gemeau sub mîna sa. In sfîrşit, toată oastea musulmană iernînd în insula de mai sus, a fost necesară asedierea < Magosei > . Serdarul cu demnitate, Mustafa paşa, aşezîndu-se acolo, Piyale paşa şi capudanul Ali paşa au luat flota imperială şi s-au întors teferi şi sănătoşi, odată cu anotimpul, la Istanbul... Această cucerire s-a întîmplat în anul 1571 (978).

Istorioara privind plecarea serdarului vizir, generosul Ahmed paşa, în partea Rumeliei. In a patra zi a lunei zilhioce din anul de mai sus[20], generosul vizir Ahmed paşa, fiind numit
103 serdar pentru uscat, a ieşit şi el cu mare pompă

---

17. Recte: Girne-făcînd abstracţie de punct la r., se citeşte Girene, numită şi Serinya sau Kyrenia = Cerînes, fortăreaţă în partea de nord a insulei Cipru, în faţa ţărmului de sud al Anatoliei.

18. Famagusta, aşezată pe ţărmul răsăritean al insulei Cipru. Vechea sa denumire era Arsinae, iar în epoca romană se numia Fama Augusta. Guvernatorul Famagustei era Asthor Baglione.

19. Marco-Antonio Brakadino, iar comandantul artileriei, Luigi Martinengo.

20. = 3 mai 1571.

www.dacoromanica.ro

şi solemnitate <din Istanbul>, şi de asemenea Lala Hüsein paşa, beylerbey de Rumelia, cu oastea de Rumelia şi cu 1500 de ieniceri şi 600 de silihdari cu chehăile lor şi lefegiii de dreapta şi de stînga, care au plecat < spre serhatul Veneţiei >...

Rest de istorioară a Magosei din insula Cipru

Nu este cu putinţă de a descrie şi a explica cum, mai înainte de aceasta, generosul serdar şi oastea musulmană s-au războit şi s-au luptat pentru asedierea şi cucerirea cetăţii Magosa din insula Cipru. In cele din urmă săpîndu-se şanţuri pe sub pămînt, au dat foc prafului de puşcă şi au aruncat în aer zidurile şi turnurile < Magosei >. La timpul exploziei au murit ca eroi martiri şi mulţi dintre emiri, care întinzîndu-şi aripile, au zburat în rai. A rămas în lume numai descrierea frumuseţii lor. Astfel, printre mulţi alţii, şi-au găsit moartea de eroi martiri: Makbul Ferhad aga, bey de Malatia, şi bey-ul de Aintab, Ayas paşazade Suleyman bey, şi un alt Ayas paşazade Mahmud bey şi făcîndu-se breşă în cetatea de mai sus, pe toţi ghiaurii care se întăriseră acolo i-au trimis cu focul sabiei în lumea cealaltă.Iar pe bey'ul lor blestemat, pentru faptul că violase tratatul privind predarea prizonierilor musulmani, l-au ucis în cele mai mari cazne şi chinuri, trăgîndu-i-se peste faţa ochilor cu fierul înroşit. Apoi, cetatea de mai sus fiind zidită şi întărită mai bine ca înainte, a fost aşezată în ea oaste nenumărată, cu arme şi muniţii din belşug. Ca beylerbey < de Cipru > a fost numit şi designat Muzaffer paşa. Au fost aşezaţi acolo sangiacbey, oşti de cetate, ceata de voluntari şi aga de ieniceri. Iar ceea ce mai rămăsese din corăbiile flotei, cei care nu muriseră, luîndu-l pe onoratul serdar[21], s-au îndreptat spre

21. Pertev paşa,pe atunci, al 2-lea vizir.

www.dacoromanica.ro

Fasc. XIII,2. - Asedierea şi cucerirea insulei Cipru sub comanda amiralilor otomani Piayâle paşa şi Ali paşa în 1570-1571 (978 H.

M. Selâniki, ms. cit. (Mf. Arh.st.Buc., rola 5).

www.dacoromanica.ro

Istanbul, unde după ce au sosit, au intrat în arsenalul amiralităţii.

(Mırsa' - hemistih) - Domnul să fie lăudat, că iarăşi Ciprul s-a luat, în (anul 1571/978).

Pe cînd se întorceau pe mare, ca o pedeapsă dumnezeiască, corabia cu tunuri şi galionul (kalionu)[23] lui Mehmed paşa, care abia îşi ţineau încărcăturile, focul atingîndu-se uşor de praful de puşcă, mulţi oameni dintre ostaşii musulmani şi dintre prizonieri au pierit. < Această > ştire proastă a venit la Istanbul. Şi restul dintre corăbiile flotei imperiale, care ieşiseră împreună cu onoratul, măria sa, serdarul, un număr de două corăbii cu tunuri dintre cele mai alese, care abia ieşiseră pe ţărmul salvării, au fost avariate de o furtună devenind remorcă (yedek) pentru mare... Sosirea ştirii despre întîlnirea cu duşmanul credinţei şi înfrîngerea flotei imperiale din porunca lui Allah cel preaînalt (Anul 979). < Bătălia de la Inebahtı sau Lepanto >.

In prima zi a lui rebi'ül-evvel[22], au venit de pe mare ştiri cu scrisorile unor emiri. Au arătat că dogii Veneţiei au făcut prietenşug cu blestematul de spaniol. Pe baza înţelegerii şi unirii lor, şi-au cheltuit toată bogăţia pentru procurarea de flotă şi adunarea unui mare număr de războinici. Jurîndu-şi, au făcut pact şi înţelegere ca, de această dată, să se întîlnească cu flota musulmană care ieşise pe mare, spre a-şi pune în aplicare gîndurile lor rele. Au spus: "să ne răzbunăm pentru luarea insulei Cipru < de către turci > . Au trimis iarăşi iscoade şi au mai zis: "Cu înştiinţare, nepăsarea nu este permisă"... Din această pricină, măria sa

22. 27 iulie 1571.
23. Galion, corabie mare de război, a intrat şi în rom.(Cf.L.Săineanu I.O.II, 2, p.54).

www.dacoromanica.ro

padişahul, ocrotitorul lumii, să-i fie califatul veşnic, a trimis hatt-i humaiun'uri şi teşchere'le ilustre (tezkere-i şerif) măriei sale serdarului şi spre partea lui capudan paşa. I-a zis, întărindu-i:"Desigur, atacînd insulele Zaklisa şi Çoka[24] să procuri pradă pentru oastea musulmană şi luînd ştire despre nenorocita flotă a ghiaurilor josnici, să pleci asupra lor". După ce le-a poruncit astfel, cu voia şi înţelepciunea Domnului, au mers la insulele amintite, şi pe cît a fost cu putinţă le-au lovit.

Apoi, ajungînd < pe mare > în faţa veneţianului, aveau legătura cu Ahmed paşa de pe uscat. Dar în momentul cînd s-au întîlnit, cei mai mulţi războinici,ieşind din oorăbii, cele mai multe dintre vase au fost golite de oaste, iar ienicerii şi spahiii s-au apucat de pradă în insule, aducînd daruri (peşkecik) serdarilor lor.Indată ce spuneau "am venit aproape de ai mei", ieşiau cu permisiune pe uscat. Pe atunci, nesosind încă teşcherea' ua împărătească, posibilitatea de a se întîlni cu flota era departe. Dar pe urmă, s-a spus că, de asemenea, este sigură întîlnirea flotei nenorocite a ghiaurilor, cei umili pînă la pămînt, pe mare, cu flota împărătească". Luîndu-se această ştire adevărată, că bătălia va avea loc în mod sigur, atunci s-au luat forţat, vrînd-nevrînd azapi şi războinici din cetăţi; abia cîte un rînd de oameni au fost procuraţi pentru corăbii. In a 18-a zi a lui cemazi Ül-evvel (anul 979)[25] , în ziua 1-a (= duminică), serdarul Pertev paşa, capudanul Ali paşa şi răposatul Haireddin paşazade Hasan paşa, beylerbeyul Algerului apusean (Cezairul garb), Uluc Ali paşa, venind în-

24. Insule în Marea Egee, pe coasta Greciei...

25. = 8 oct.1571.

www.dacoromanica.ro

tr-un loc din faţa insulelor, de unde se vedea uscatul "Kara-gărünür"[26], a avut loc un sfat pentru măsuri. Atunci, Uluc Ali paşa ar fi spus: "Veniţi, să ieşim în largul mării, căci sîntem între insulele de unde se vede uscatul, războiul este anevoios. Dar capudan paşa nedispreţuindu-l pe duşman, a zis: "ghiaurul este înarmat şi în
106 corăbiile <turceşti> nu sînt luptători". Dar vorba sa nefiind ascultată, el însuşi s-a urcat îndată, mai întîi într-un vas plin cu arme, şi s-a repezit asupra unei mavone ghiaure. In timpul bătăliei crîncene, fiind lovit de <gloanţele> unei puşti, deodată şi-a găsit moartea de erou martir, şi oastea musulmană, de asemenea s-a încăierat fiecare cu <cîte> o corabie ghiaură. La începerea bătăliei, cele mai multe dintre corăbii voind să se retragă din luptă, au ţintit să iasă îndată spre uscat. Aşezînd, astfel, corăbiile pe uscat, oastea care se afla în ele s-a aruncat în apă. In acest timp, Pertev paşa intrînd şi el într-o fregată (fırkate) a ieşit pe ţărm. Uluc Ali paşa, la rîndul său, împreună cu un număr de 22 de corăbii de Alger, luînd şi corăbiile încăierate de pe mare, a avut biruinţă şi victorie. Iar oastea din corăbiile din partea aceasta, care se retrăseseră spre mal, au fugit. Ceata păcătoasă, expusă mîniei lui Allah, fiind găsită în pustiu cu mii de supărări şi greutăţi a fost prinsă şi pedepsită.

---

26. Nu este exclus să fie şi denumirea unei insule egeice.

www.dacoromanica.ro

Pertev paşa, care scăpase cu cîteva corăbii, a putut să-şi ia umilita şi înfrînta sa corabie. De asemenea, reuşind să-şi ia blestemul celor nenorociţi, a venit la casa sa din Istanbul.<Semistih...> .

Această <înfrîngere> de asemenea s-a întîmplat în (anul 979 , 1571).

Şi astfel, această pagubă şi înfrîngere a venit pe capul musulmanilor... <Descrierea luptelor vitejeşti pe uscat, sub comanda serdarului Ahmed paşa şi călcarea tratatului de pace de către ghiaurii veneţieni şi spanioli> . Versuri (beyt)...

107 Intr-un cuvînt, atît prin măsurile proaste ale lui Pertev paşa cît şi ale lui Capudan paşa, s-au scris aceste pagini, în bătaia vîntului, despre laşitatea pe care au avut-o ei în lupta cu duşmanul credinţei.

Versuri (nazım)...

<Plecarea sultanului Selim al II-lea la Adrianopol pentru vînătoare, cucerirea unor cetăţi de către serdarul Ahmed paşa şi beylerbeyul de Rumelia, Hüsein paşa; iernarea lor la
108 Salonic; schimbări în ierarhia Porţii...> In prima zi a lunei Şa'ban (anul 979)[27], mai susnumitul capudan Kılıç Ali paşa a venit cu un număr de 42 de galere (kadırga), baştarde şi galioane (kalite) în marele oraş Istanbul, mergînd direct la arsenalul amiralităţii... <Măsuri pentru refacerea şi completarea flotei imperiale după înfrîngerea de la Lepanto.>

---

27. = 19 dec. 1571.

www.dacoromanica.ro

XIV
SEYYID LOKMAN

Este fiul lui Seyyid Hüsein aş-'Aşuri originar din Urmia[1]. In 1569 (976 H.) a fost numit "poet de curte" (şahnameci) pentru a cînta în versuri domniile sultanilor. A fost nu numai poet, ci şi pictor al curţii, fiind cunoscut ca un excelent miniaturist. In această calitate a contribuit din plin la ornarea manuscrisului Hünername "Cartea măiestriei" cu diverse miniaturi în culori, unele privitoare la ţările române în special scene din sec. al XVI-lea. In anul 1596 (1005 H.), fiind mazilit, a fost numit în postul de defterdar. In anul 1601 (1010 H.), era încă în viaţă.

In calitatea sa oficială pe care a avut-o ca istoriograf de curte, S.Lokman a terminat, în 1590, o cronică rimată intitulată Şahname-i al-i'Osman (Cartea împărătească a dinastiei Osmane), prezentînd evenimentele de la începutul statului otoman pînă la 1588 (997 H.).

Este autorul cronicii Selimname, în care se descrie domnia lui Selim al II-lea (1566-1574). Mai are şi o cronică în proză, intitulată Mucmil-üt-tümar, în care descrie evenimentele otomane pînă la anul 1584 (992 H.), precum şi o operă intitulată Kiyafet ül-insaniyya fi şemail el 'Osmaniyye, consacrată descrierii portului, înfăţişării şi personalităţii sultanilor.

Este de reţinut că Seyyid Lokman a mai scris, în 1599, o mică cronică intitulată Oguzname, păstrată

---

1. Transcris şi Urmiya, regiune şi oraş în provincia persano-turcă Azerbaidjan (Cf. amănunţit art. de V.Minorsky, Urmiya, în Encyclopédie de l'Islam" IV (1934), p.1088-1093).

www.dacoromanica.ro

în Bibl. Naţională din Viena, în codicele Historia Ottomana 1713 (ms.Bibl.Nat. Viena, nr.1001, fol.109 v.-117 r.), prezentată în catalogul lui Gustav Flügel (Wien II, p.225 şi urm.). Manuscrisul tratează acelaşi subiect ca şi fragmentul din Selçukname a lui Yazıcıoğlu, adică aşezarea turcilor şi tătarilor în Dobrogea şi în stepele cumanice (kıpçak) pînă în Moldova. Textul turcesc a fost editat cu o traducere latină: Seid Loqmani ex libro Turcico qui Oghuzname inscribitur excerpta, de turcologul finlandez J.J.W.Lagus (Helsingfors, 1854). Seyyid Lokman a rezumat nu numai cronica lui Yazicioğlu, ci a cunoscut şi alte izvoare istorice[2].

Din cuprinsul succint al cronicii "Cartea-oguză" (Oguzname) de Seyyind Lokman am dat în paranteze ascuţite părţile, rezumativ, fragmentele care privesc dominaţia selgiucilor în ţinutul Anatolia, zis "Memâlik-i Rum". In ce priveşte Europa orientală, adică Dobrogea Macedonia şi din Crimeea pînă în Moldova (Kara-Bogdan), unde s-a întins dominaţia dinastiei selgiuce, sub Izzeddin Kaykaus (Gagauz), fragmentele au fost traduse aproape integral. Acestea au fost date, ca anexe, în patru facsimile, spre a ilustra mai bine textul turc al lui Seyyid Lokman.

Bibliografie: F.Babinger, G.O.W., 164-167; Aurel Decei, Dobruca în "Islâm Ansiklopedisi", 28 Cüz (Istanbul, 1946), p.632; Const.C.Giurescu, Ştiri noi despre străromâni în Dobrogea, în rev."Tomis" Politic, Social Cultural. Anul II, nr.12, decembrie <Constanţa> 1967,

---

2. Ţin să mulţumesc şi aici tînărului turcolog Mihnea Berindei care, în cadrul colaborării noastre, mi-a pus la dispoziţie un xerox din Oğuzname (text turc) de Seyyid Lokman (Arh.-Bibl.Ecole des Hautes Etudes en Sciances Sociales/Sorbonne, Groupe de Recherche sur l'Histoire Médiévale de l'Europe Orientale et de l'Empire Ottoman).

www.dacoromanica.ro

p.4, col.1-2 + 1 facs. (fol.113 b.); Osman Turan, Keykâvus II. Kayka'us II, 'Izz al.Din (1238-1278), în: "Islâm Ansiklopedisi" 63 Cüz, Ikinci Baskı, Istanbul 1968, p. 642-645. (Cf. şi bio-bibliografia cu notele respective apud Yazıcioğlu Ali, I)...

Seyyid Lokman, Oguzname în "Historia Ottomana" no. 1713 - ms.Bibl.Nat.Wien, nr.1001, fol.109 v.-117 r; mf. Arh.St.Buc., rola..177 (Austria), cadrele: 537-545.

Bismullah şi unul dintre cei pioşi Saru[2]-Saltik, milostenia lui Allah asupra sa, trecînd cu nişte familii nomade (oba) de turci în Rumelia, s-a aşezat în regiunea Dobrogei. <In Oguzname se arată fuzionarea selgiucilor cu turcii osmanlîi. Trecerea lui Saru-Saltik în Rumelia a avut loc în anul 662[3]. Cel care a cercetat şi a scris Oguzname, pe scurt, este Seyyid Lokman care speră că... Fondarea dinastiei selgiuce de Selgiuc, fiul (ben) lui Dudak; unul dintre fii săi numit Mi-

---

1. Basmala sau Besmele, formulă religioasă folosită de musulmani la începerea unui lucru; de aici apare ca titlu pînă şi în fruntea manuscriselor, grafiat cu litere groase ca de ornament zis "sülüs" (Cf. mai amănunţit art. de Kasım Kufralı în "Islâm Ansiklopedisi" I, Istanbul 1949, p. 568-570).
2. Editorul J.J.Lagus luîndu-se după grafia textului turc a transcris mereu Sadu, în loc de Saru sau Sarı. Grafia lui d. şi r. adeseori se confundă, fiind aproape identice. Sarı înseamnă în turcă "galben". Mormîntul lui Sarı-Saltuk se păstrează, pînă astăzi, la Babadag în Dobrogea.
3. = 4 noiembrie 1263 - 23 oct. 1264.

www.dacoromanica.ro

f.110 r. kail (Mihail)[4], mort într-o expediţie, a fost tatăl lui Toğrul beg, fondatorul imperiului turco-selgiuchid în Horasan şi Iran. Acesta, după ocuparea Bagdadului, a întreprins o expediţie cu 12 ooo de războinici în ţinutul Rum, adică în Imperiul bizantin, luîndu-l în captivitate pe
f.110 v. Eranios[5]. După ce s-a întors în Mavara an-nahar[6]
(c.539) a murit şi i-a urmat la tron vestitul Malekşah, avînd ca vizir pe Nizamul-Mülk. ceputul luptelor cu bizantinii şi instalarea elgiucilor la
f.111 r. Konya (Ikonium), sub Suleima ş h. Ascensiunea
(c.538) şi decadenţa selgiuoilor de Rum. Domnia sultanilor Izzeddin Keykaus (I) şi Alaeddin Kaykobat. Relaţiile cu mongolii din Iran "Ilhan" sub Hulagu han, conducătorul unei expediţii în Iran, şi ameninţarea posesiunii lui Ertogrul, strămoşul osmanlîilor, din Söğütçük[7]. Bătălia dela Kösedag
f.111 v. (1243) cu mongolii, înfrîngerea armatei selgiuce şi retragerea lor la Konya. Certuri pentru domnie între fraţii Izeddin Keykaus (II) şi Rukneddin > ...

f.112 r. (c.539) Situaţia care a urmat se descrie, în în-

---

4. Acest nume apare şi la istoriograful persan al-Kazvini (sec.XIII) etc., ceea ce denotă că înainte de a primi islamul, turcii selgiuci erau şi creştini, nu numai şamani.
5. Trebuie să fie un comandant bizantin ca Ştefan Lighionides, poate şi împăratul Roman IV Dioghenes.
6. In arabă: "Dincolo de rîu", dincolo de anticul Oxus, ţinut între Sîr-Daria şi Amu-Daria care se varsă în lăcul Baykal din Asia Centrală.
7. In cronicile turceşti: Söğüt - "salcie" leagănul Imperiului otoman.

www.dacoromanica.ro

tregime în epopeea (Dastan)[8] trecerii răposatului Sarı Saltuk Dede în Rumelia... Trecerea lui Sarı Saltuk Dede <în Europa>, mila lui Allah asupra sa, cu ceata de yoruci (yorugân)[9] musulmani din Anatolia în Rumelia, se descrie pe scurt şi în Oguzname...

f.112 v. (c.541) <Infrîngerea sultanului Izzedin Keykaus de către fratele său Rukneddin, cu ajutorul mongol, şi retragerea acestuia spre Bizanţ>...

f.113 r. (.54o) Atunci,el însuşi a dat de ştire împăratului (Fasiliyos)[1o], trimiţîndu-i om pentru un loc de aşezare (yurt). <Impăratul găsind că cererea este bună i-a oferit, cu generozitate, ospitalitate. Izzeddin Keykaus odată retras în Antalia şi apoi ajuns la Istanbul,cu suita şi familia sa, a fost primit cu mare pompă,acordîndu-i-se diverse favoruri. In acest timp,vizirul Ali Bahadır şi imbrahorul (mirahor)[11] Oğuzlu neputînd rămîne cu oastea lor, în slujba lui Rukneddin, care asedia Konya, cu mare teamă,din cauza răutăţii turcilor de la margine, au ajuns la

f.113 v (c.542)

---

8. Cred că este vorba de opera Saltukname în care se descrie amănunţit viaţa, faptele şi "minunile" lui Sarı-Saltuk (cf.p.).

9. Sau iuruci, turci nomazi, transferaţi din Anatolia în Rumelia şi mai tîrziu,îndată după instalarea lui Suleiman paşa pe coasta Traciei orientale (1352-1353).

lo. In textul turc se deformează, în loc de basileus sau vasileus, termen bizantin pentru împărat, suveran. Atunci domnia Mihail VIII Paleologul.

11. Termen de origine persană: "Principe al ieslelor", al grajdurilor; aici, în sens, de comis împărătesc.

www.dacoromanica.ro

Constantinopol (Istanbul). Cu permisiunea împăratului au fost puşi în slujba lui Izzeddin Kaykaus. Ali Bahadir, fiind trimis de multe ori în Rumelia, a dat dovadă de bravură, distrugînd pe duşmanii împăratului. Toate aceastea au făcut ca el să se înalţe în ochii vasilevs'ului. De aceea împăratul îi acordă din visteria sa, de fiecare dată, caftane (hil'atlar), bogăţii şi diverse binefaceri.

... Intr-o zi sultanul Izzeddin şi 'Ali Bahadır s-au adresat împăratului (Fasiliyos'a) zicîndu-i: "Noi sîntem de neam turc nu putem sta mereu în oraş. Dacă ne-ai acorda un loc în afară şi ne-ai fixa < acolo > , vom putea să ne aducem familiile de turci din Anatolia, care ne aparţin, şi acolo putem să iernăm şi să vărăm. Fasiliyos, care ştia că ţara Dobrogea este un ţinut bun, cu o climă plăcută, le-a dat-o acelora ca vatră (yurt) şi loc de aşezare; şi ei au trimis ştire, în taină, familiilor turceşti din Anatolia care le aparţineau. < Acestea > , sub pretext de iernare, au descins cu Saru Saltık la Iznik[12] şi din Iznikmid[13] au venit la Üsküdar[14]. Au trecut < de aici > multe case turceşti şi mult timp a fost

---

12. Denumirea turcă pentru Niceea antică şi bizantină, cf.art. Iznik în "Encyclopédie de l'Islam" II (1927), p.606 (J.H.Mordtmann).
13. Nicomedia din Asia Mică a devenit la turci: Iznikmid.
14. Numit şi Scutari, cel mai vechi şi cel mai vast cartier din Istanbul cu vedere frumoasă spre Bosfor, pe coasta asiatică, întinzîndu-se la poalele colinei Bulgurlu (cf.J.H.Kramers, Uskudar, ibid. p.1111-1113).

www.dacoromanica.ro

Fasc. XIV,1. - Despre colonizarea Dobrogei cu turci selgiuci sub conducerea sultanului Izzeddin Kaykaus şi a ascetului Sarı - Saltuk, după 1263 (662 H.).

Seyyid Lokman, Oğuzname, ms. Nat.Bibl. Viena,nr.1001,f.113 r. (Arh.st.Buc.,Mf. Austria,rola 177, c.540).

www.dacoromanica.ro

în ţara Dobrogea două-trei tîrguri de musulmani şi un număr de 30-40 bulucuri (bölük) de familii nomade (oba) turceşti. Aici, în Dobrogea răspunzînd duşmanilor împăratului îi nimiceau. Dar într-o zi, la Istanbul, sultanul Izzeddin <Keykaus> şi 'Ali Bahadır se apucară de chef (keyf) beţie şi petrecere. Pe timpul servirii paharelor limbile unor apropiaţi ai sultanului Izzeddin s-au încărcat cu nişte palavre. Ei au spus că: "sultanul a căzut strîmb din vechea sa stăpînire.
f.114 r Dar odată cu jurămîntul asigurat au arătat că suita şi măreţia sultanului au crescut şi că sînt vreo zece-douăsprezece mii de ostaşi (er). Dacă am pîndi un prilej şi l-am găsi pe împărat, să-l facem să dispară. <Atunci> tot padişahlîcul Istanbulului şi al acestei ţări va fi al sultanului. Apoi, va fi ocazia ca să-i revină şi Anatolia". <Dar> paharnicul (şarapdar)[15], Kir Kediyet[16], fiind grec (Rum), din pricina înclinării spre neamul său, a doua zi a mers la împărat şi i-a raportat totul. Impăratul era un om cuminte şi chibzuit. N-a scos la iveală această treabă. Dar timp de cîteva zile a aşteptat ocazia. Parcă s-a lenevit să pună mîna pe ei! Intr-o zi

---

15. Şarap înseamnă "vin"+ sufixul -dar care arată o meserie, adică acel care servia la masa selgiucilor vin (paharnic, cupar).

16. In acest text primul termen se poate citi şi Kebir - "mare", dar cred că este vorba de Kyr, greceşte "domn". Al doilea termen Kediyet, nu ştiu dacă am citit bine, nu este exclus să fie corupt de turci.

www.dacoromanica.ro

(o.541) sub un pretext oarecare, a chemat la casa sa pe imbrahor'ul Oğuzlu beg şi pe 'Ali Bahadır. Prinzîndu-i şi punîndu-i în lanţuri i-a aruncat în închisoare. Şi-a trimis vechili (müvekiller)[17] la casa sultanului < Izzeddin Keykaus >, din Istanbul, şi după cîteva zile l-a trimis pe numitul sultan, împreună cu doi băieţandri de ai săi, într-o fortăreaţă puternică, întărită (muhkem)[18], unde i-a închis. Pînă şi pe mama sa, care era sora împăratului, a pus-o cu doi băieţaşi de ai săi în casa sa din Istanbul. Iar pe sultan l-a închis, cu doi fii mai mari, cu Ghiaseddin şi Göymers, în fortăreaţa aceea. Si apoi, după cîteva zile trăgînd cu fier înroşit peste ochii imbrahorului Oğuzlu l-a orbit, iar pe 'Ali Bahadır l-a ucis. Dregătorii (nöker) şi cei care făceau parte din suita sultanului şi ai lui 'Ali Bahadır puteau să se salveze dacă se lepădau de credinţa lor < musulmană > şi intrau în neamul Mesiei[19]. In caz dacă vreunul nu renunţa la credinţa islamică rămînea pentru totdeauna în închisoarea împăratului. Dar preaînaltul < Allah > cel drept l-a inspirat pe < Rukneddin > fratele sultanului < din Konya > . Acesta, trimiţînd ştire din Sinope, hanului Berke, hanul Deşt'ului[20], l-a

---

17. Aici, în sens de reprezentant, paznic şi gărdian.
18. In alte izvoare apare cetatea Ainos sau Enez (tc.).
19. Adică selgiucii au fost creştinaţi cu forţa de bizantini.
20. Deşt-i Kipceak - corespunde cu "stepa cumanilor", cîmpia unui vechi popor turc (Kıpceak) din stepele pontice.

www.dacoromanica.ro

rugat zicîndu-i: "Scapă, salvează pe fratele meu". Şi hanul Crimeei[21], de asemenea, i-a trimis o oaste mare. Din întîmplare, în acel an era o iarnă foarte aspră (muhkem), apa Dunării (Tuna) îngheţase foarte mult. Oastea lui Berke han trecînd pe ghiaţă l-a scos pe sultan din închisoarea acelei cetăţi, salvîndu-l. De asemenea şi Berke han a venit pe urma lor, cu multă oaste,
f.114 v. (c.543) asediind Istanbulul. L-a strîmtorat pe împărat (tekkür), care apoi a cerut pace şi oastea tătărească l-a trimis pe sultan în slujba lui Berke han. Şi hanul l-a cinstit, făcîndu-i multe onoruri. Din simţămîntul generozităţii sale au băut împreună "lapte de iapă şi hayran" (Kımız u Hayran)[22], adică l-a copleşit cu favoruri şi mare cinste. Şi transferîndu-i pe turcii din Dobrogea, împreună cu Saru-Saltuk în Deşt-i Kipceak, i-a dat sultanului < Izzeddin Keykaus >, drept fie (timar), Solkat'ul şi Sa'daku'ul, iar turcilor < dobrogeni > un loc de aşezare ca ţară (yurt).

După această situaţie (hal), împăratul punînd pe mama sultanului şi pe prinţişori într-o corabie (gemi'ye) i-a trimis în Kar<a>-

---

21. De fapt al Hoardei de Aur (Altın-Ordu), hanatul Crimeei fiind înfiinţat abia în 1438 de către Hagi Ghirai.

22. Această băutură din lapte de iapă numită kımıs era folosită de popoarele turcice în Asia-Centrală, la curtea lui Attila (după Priscus din Panion).

www.dacoromanica.ro

تكفوردي اكلنديلر عسكره صلح اتديلر و تاتار لشكري سلطاني بركه خان
خدمتنه كتورديلر خان اكا غايتده اعزاز و اكرام قلوب نوازش اتدي
وكرانلو طوبليوب آنكله قيرم و قبرلرنطولوين اچيدي دكريكي سيق
غالدي بني اصيلنه كوره رعايت ايتدي و دوبروجه تركلرني صارو
صالتق ايله دشت قبچاغه ايلتوب سولجاد و سعداقي سلطانه تيمار
ويركلرويير ويورت ويردي بوحال العسكره سلطانك اناسي كوچك
شهزاده لر ايله فاسليوس كيده قويوب دكردن قرويرينه كوندردي
و اول ييرك سوباشلغي محصولن شهزاده لره تعيين ايدوب اناقيزندن
دوشلكي اول خاتونه ويردي انكيچون سمري دخي ذكر اولان قابويرانا
قپوسي دريلر اتفاق بركون انا خاتون قپويه متصل اولان برج اوزرنده
چيقوب دفع غم ايدركن ناكاه افواهده غير واقع برخبر شايع اولوب
ديديلركه سلطان بولده اجل ايرشوب فوت اولدي وانا خاتون بو يكيت
خبري كرچك صانوب وتحمله مجال قالميوب بي اختيار كندوسني يره اوز
فغان ايتلدي عاقبت بو مصيبت ايله بيرين درشوب فوت اولدي
فاسليوس قزي زيترا اولو قرداشنه ويردي كي قرم اشي قاتنه كتوردي
چونكه سلطان عز الدين اناسي واقعه سني وايكي اوغلان حبلري فاسليوس
قاتنده اسير قالدقلرين اشتدي اول حسرتده كيجه وكوندز آه ايدر
ناكام و نامرادلق ايامنده صبر اتدي و عالم غيبتدن بوشدتلره فرج اولا
ديو اومار دي عسكره بركه خان قرمك بعضي نواحيسني دخي ويردي
چوق مدت قرمده قرم بتسه ايلنده دكن مسلمان اولمدي قرم بعد انده
دخي ادينه سيبيدي اورد سلطان عز الدين نال حالي و ايلنا ميلرك
آل سلجوقه مدت مديده استبداد نصكره انقراض اري و قراها نلونك
حرامي لق ايله تسلطلري و نام و نشانلري فنا اولدي الاحمان

Fasc. ΔxV,2. - Ospitalitatea acordată sultanului Izzeddin Kaykaus de Berke han; transferarea turcilor selgiuci din Dobrogea, în frunte cu Saru-Saltuk și stăpînirea numitului sultan din Crimeea pînă în Moldova "Kara-Boğdan" (sec.XIII-XIV).

Seyyid Lokman, ms. cit., fol.114 v. (Arh.st.Buc.,Mf.Austria, rola 177, c. 543).

www.dacoromanica.ro

f.115r. (c.512) Veria. Şi venitul subăşiei[23] din acel loc a fost acordat prinţişorilor, iar ceea ce cădea de la Poartă i-a dat acelei sultane-mame (Hatun). De aceea pînă astăzi, porţii de mai sus i se spune: "Poarta Mamei" (Ana kapusi). Intr-o zi, din întîmplare, sultana-mamă (Ana-Hatun) ieşi deasupra unui turn, legat de poartă, şi pe cînd încerca să-şi alunge supărarea deodată s-a răspîndit , prin zvon, o ştire. Se spunea că "Sultanul <fiul ei > fiind lovit, pe drum, de ne orocirea morţii, ar fi pierit. Si sultana-mamă crezînd că această ştire este adevărată şi neavînd putere pentru rezistenţă,fără să se gîndească, s-a aruncat la pămînt. A început să ţipe. In sfîrşit, cu această nenorocire, căzînd din turn,a murit. Impăratul < bizantin > a dat Kara-Verria (Feriya) fratelui său mai mare şi pe fratele său mai mic l-a trimis pe lîngă acesta. Atunci cînd sultanul Izzeddin < Keykaus > a auzit întîmplarea cu mama sa şi rămînerea a doi băieţaşi de-ai săi ca prizonieri (esir) pe lîngă împărat, tare s-a supărat, zile şi nopţi stătea şi ofta mereu. Apoi, Berke han l-a consolat acordîndu-i încă unele părţi ale Crimeei. Stăpînirea sa musulmană, mult timp era din Crimeea pînă în ţara Moldovei (Kara-Bogdan iline değen)[24]. Se mai păstrează încă,pe

---

23. Instituţie turcească reprezentată de un subaşi; aioi mai mult în sens de comisar militar, poliţai etc. In rom. subaşa.

24. Este vorba de "părţile tătăreşti" din sudul Moldovei; apoi Bucak .

www.dacoromanica.ro

numele său, în Moldova, un mecet (mescid)[25] ...

<Declinul puterii selgiuce, după nă ala mongolilor din Iran, zişi "Ilhan", tîlhăria lui Karamanoğlu, expediţiile victorioase ale lui O man Gazi, fondatorul imperiului otoman, fiii sultanului ʿIzzeddin Keykāus la curtea bizantină,
f.115v (c.543) apariţia unui pretendent fals pentru tronul selgi - chid numit Cimri[26], născocit de Karamanoğlu şi şi înlăturarea acestuia; pretenţia numitului uzurpator că ar fi fiul lui Izzedin Keykaus, decedat în Deşt-i Kipceak, în slujba lui Berke han
f.116r (c.544) Relaţiile Hoardei de Aur cu selgiucii din An to lia (Rum) şi cu Ilhanizii din Iran. Destramare Imperiului turco-selgiuchid, formarea un r emirate şi relaţiile lor cu mongolii din Iran. I ceputul domniei victorioase a lui Osman Gazi, întronat în 1299 (699 H.)[27], căsătoria sa cu Mal tun[28], fiica şeihului Edebali[29], mama emirului Orhan şi prevestiri despre gloria şi măreţia viitorului Imperiu otoman sub cîrma dinastiei otomane > şi Mehmed<III > cel care domneşte acum este al 13-lea sultan din această dinastie.<După înşirarea posesiunilor otomane din Asia Mică şi din Egipt urmează :>în Rumelia se întind din

---

25. Geamie mică turcească (în Bucureşti: str. Mecetu'lui).
26. A bătut şi monede ca semn al suveranităţii sale (I.H.Uzunçarşılı).
27. Data oficială a înfiinţării emiratului otoman, viitorul imperiu.
28. "Femee comoară"; prinţesă, împărătească.
29. Era originar din Adana din sudul Anatoliei.

www.dacoromanica.ro

f.116 v. (c.545) Istanbul pînă în Ungaria, iar din hanatul Crimeei şi Caffa (Kefe) pînă la Viena (Beç) şi Germania (Alaman). De asemenea, insule ca Rodos şi Cipru (Kıbrıs) şi multe alte insule renumite au fost luate sub stăpînirea < otomană > cetatea Agria (Eğri)[30] fiind acum la hotar (serhadd), şi se speră că după lunile acestui an 1oo8[31] vor avea loc şi alte cuceriri plăcute (cemile)...[32]

Din prezentarea acestor fragmente, se vede clar că Seyid Lokman, pe lîngă faptul că a sintetizat conţinutul operei lui Yazicioglu 'Ali, a făcut şi unele adăugiri la "Cronica selgiucă" (Selçuk-Nâme) a lui Ahmed bin Mahmud (m.1569 - 157o/977 H.). Completările privesc mai mult "Sultanatul de Rum", adică istoria selgiucilor de Anatolia şi îndeosebi ramificaţia lor în Europa orientală (Dobrogea, Macedonia şi Crimeea).

---

30. Numit şi Eger (magh.) şi Erlau (austr.), cucerit sub sultanul Mehmed al III-lea (21-28 sept.1596), după un asediu de şapte zile cf.J.de Hammer, Histoire de l'Empire ottoman VII, (Paris, 1837), p.291;..."Prise d'Erlau..." (p.327 şi urm.), urmează descrierea bătăliei de la Keresztes.
31. = 24 iul.1599 - 12 iul 16oo.
32. Formule de încheiere.

www.dacoromanica.ro

XV

ŞARIH Ül-MENAROĞLU AHMED

Cu toată importanţa operei sale istorice, viaţa lui Şarih Ül-Menarzade Ahmed efendi este puţin cunoscută. A fost fiul unui mare dascăl (müderris) stambulean, Mehmed efendi, cunoscut şi sub numele de "Şarih Ül-Menâr"[1], care a trăit în secolul al XVI-lea. Şarih Ül-Menârzade, adică fiul său Ahmed efendi, s-a născut pe la 1574 şi a murit între 1656-1657. A moştenit cariera de dascăl la seminarele musulmane (medrese), în special la Beşiktaş şi la seminarul lui Davud paşa, precum şi pe aceea de predicator (imam) la moscheile din Istanbul. A scris poezii în cele trei limbi islamice (araba-persana şi turca) ocupîndu-se şi cu ştiinţa astronomică (nucum ilmi)

Se spune că manuscrisele operei sale tratau istoria de la "facerea lumii" pînă la anul hegirei 1065 (1655). După moartea sa, manuscrisele sale au încăput în mîinile vizirilor Köprülü, care au pus bazele primei biblioteci publice din Istanbul (1660). Aşa se explică de ce în anul 1700, cînd marele vizir Amucazade Hüseyi paşa, din această familie, l-a însărcinat pe Naʿima ca istoric oficial (vaka'nüvis), şi i-a pus la îndemînă şi manuscrisele lui Şarih Ül-Menaroğlu Ahmed efendi. Acest lucru este confirmat de însăşi mărturia lui Naʿimaı în partea introductivă a operei sale (ed.Istanbul, p.10). In cuprinsul operei sale, tot acesta afirmă nu odată:"Cel care a scris această carte: Şarih-Ül-Menarzade...".
In această privinţă este cît se poate de concludentă încheierea manuscrisului turc din Bibl. Topkapı Sarayi, Istanbul, fond Revan nr.1169, fol.673 r.: "Manuscrisul a-

1. Despre nume şi autor cf.Şeyhî, Vakâyi'al-fuzâle, p.119,294 etc.

www.dacoromanica.ro

cestei cronici, dusă pînă la anul 1065, aparţine răposatului Şarih Ül-Menârzade Ahmed efendi"[2]. Istoricul turc Münir Aktepe, care a consacrat manuscriselor lui Naïma un articol, în număr de 50 în Bibl.or. Istanbul, n-a putut stabili care dintre ele ar aparţine acestuia[3]. Un alt istoric, Cavit Baysun, într-un articol din Enciclopedia islamică[4] recunoaşte apartenenţa acestui manuscris lui Şarih-Ül-Menârzade Ahmed .

2. Acest ms.turc nu este menţionat în Catalogul lui F.E.Karatay (1961).Cu ocazia deplasării mele la Istanbul (1967) amfăcut un microfilm.
3. In rev."Tarih dergisi", sayi 1 (Istanbul 1949), p.51 şi urm.
4. Cf."Islâm Ansiklopedisi"...9o.Cüz (Istanbul 196o). p.44-49. Microfilm.

www.dacoromanica.ro

TARIH-i MENAROĞLU AHMED, ms.Bibl.Topkapı Sarayi Müzesi, Istanbul, fond Revan nr.1169, 674 fol.; Arh.st. Buc. Microfilme (Turcia),rola 26, cadrele 389-1059.

(f.I-XV) c.386-403 <Partea introductivă, lipsă la început, la cronica lui Menaroğlu Ahmed, pare a fi un adaos ulterior, avînd şi alt scris faţă de text.>

Traducere

Pe la sfîrşitul anului 982[2], sultanul Selim han, fiul lui Suleiman han, plecînd în lumea milei Domnului, vizirii şi, îndeosebi, marele vizir Mehmed paşa[3] au trimis, îndată, olăcar (olak) la Magnisa[4] după prinţul mai mare, sultanul Murad han. Marele padişah, cu cea mai mare grabă, în a opta zi a lunei ramazan din anul de mai sus[5] a ajuns la Istanbul, reşedinţa califatului. In aceeaşi zi a avut loc <augusta sa> întronare împărătească. Supuşii porţii (kapu-kulları) , cu toţi demnitarii şi notabilii (ayân) au sărutat mîna < padişahului > ca şi la ceilalţi padişahi ai lumii, sultanul Murad semănînd unui trandafir, a însoţit cortegiul funebru, care semăna cu stelele, care transporta rămăşiţele pămînteşti ale părintelui său

---

1. Filele (abr.f.) manuscrisului nu au, totdeauna, numărătoare clară.
2. = 1574, de fapt a murit în noaptea de 12-13 dec.
3. Sokollu Mehmed paşa, mare vizir (1565-1579) sub trei sultani.
4. Numit şi Manisa, capitala vilaietului Saruhan, or .de reşedinţă a moştenitorilor tronului otoman.
5. = 22 decembrie 1574.

www.dacoromanica.ro

Fasc. XV,1. - Miniatură şi primele două file din cronica lui Şarih ül-Menârzâde, începînd cu anul 1574 (982 H.).

Şarih ül-Menâr âde Ahmed, Tarih , ms. TKSM., Istanbul, fd. Revan 1169, fol. 1 v. - 2 r. (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 26, c. 4).

www.dacoromanica.ro

(f.1 v.) spre cuibul paradisului.
(c.404 I) S-au ataşat la cortegiul funebru cei cinci prinţi, împreună cu marele muftiu (seyh-Ül-islâm) Hamid efendi, care a citit rugăciunile sale. A fost înmormîntat lîngă sf.Sofia (Aya sofya) . In acea zi s-a făcut pomană şi s-a împărţit hrană <săracilor>

In ziua următoare, vizirii, cărturarii (ulema) şi demnitarii lepădîndu-şi hainele de doliu, din ziua înmormîntării, s-au prezentat iarăşi pentru sărutarea mîinii padişahului şi prezentarea de felicitări cu ocazia întronării. După cîteva zile, avînd loc schimbarea demnităţilor, padişahul încingîndu-şi sabia, însoţit de suita sa călare, a vizitat cimitirul Eyub şi mormintele strămoşilor săi glorioşi... Versuri...

Din cauza supărării numitului vizir <Sokollu Mehmed paşa> , padişahul, spre a-l consola, l-a mazilit pe Feridun bey[6] din postul său de la divanul imperial, exilîndu-l din capitala împărăţiei; iar pe intendentul său "kehâya" (ketuhuda) l-a spînzurat. In locul său l-a numit pe unul dintre reprezentanţii medrese'lelor, pe Mu'alimzade. Chehaia marelui vizir , Hüsrev kethuda, de asemenea, a fost ma-

6. Ruksanzade Feridun bey, mare cancelar otoman, a rămas cunoscut ca autor al unei mari colecţii de documente Münşeat es-Selâtin (Corespondenţa sultanilor), oferit drept dar noului sultan Murad III.

www.dacoromanica.ro

zilit din postul său. Pe căpetenia de başkapugii <ai palatului>, Sinan aga, l-a expulzat de la Poarta sa. Şi, de asemenea, trimiţîndu-l pe marele imbrahor[7] Ferhad aga, l-a ucis pe valiul de Buda, Mustafa paşa[8], nepotul numitului vizir...

<Schimbări în ierarhia Porţii ...>In acest timp murind şeyhul islam Hamid efendi, demnitatea sa a fost acordată lui Kadizade efendi. Dar pînă la acordarea sentinţei (fetva) n-a avut linişte şi n-a scăpat de atacul acestuia. Astfel, după scurgerea a trei ani de la întronarea sa, pe la începutul binecuvîntatului ramazan din anul 985[9] a fost trimis pe lumea cea laltă...

C.4o5 I (f.3 v)

C.4o6 II (f.4 r.)

Apoi, marele serdar, purtător al semnelor de victorie, a mers şi a ocupat cetatea Tumanis[1o]... In a 21-a zi a lunei safer cel norocos din anul 991[11], murind Feridun bey, demnitatea sa a fost acordată defterdarului mijlociu, nişangi'ul Abdul-Mihiyi. Dar după 4o de zile, Abdul-Mihiyi fiind mazilit, locul său a fost acordat lui Boyalı Mehmed paşa, înlăturat de la vizirat...

---

7. Mirahor-i kebir - comis împărătesc avînd grija grajdurilor palatului, a intrat şi în rom. imbrohor (Cf. L. Şăineanu, "I.O." II, 2, p. 7o).
8. Cf. Listele lui Antal Gévay, Buday-paşak..
9. = 12 - 21 noiembrie 1577 (recte 1579).
1o. Cf. D.E. Pitcher, op.cit. (nota 72), introducere , p. 129 Dmnasi.
11. = 16 martie 1583.

www.dacoromanica.ro

In primăvara anului 992[12] a sosit ştirea la Istanbul că <Özdemir> Osman paşa, care era la paza Porţilor de Fier (Demur-Kapu), a ajuns la Caffa (Kefe'ye), numindu-l pe noul han tătar ... Dar, între timp, răsculîndu-se hanul Crimeei, Mehmed Ghiray han, au fost trimişi în expediţie, pentru ajutorare Sinan paşa şi Ferhad paşa. La arzul emirului-emirilor din Caffa acesta se jeluia de răscoala şi răzvrătirea numitului han <tătar>, a fost trimis, pe ascuns, un hatt-i şerif şi lui Osman paşa...Dar, între timp, şi raiaua din Caffa se răsculase. Atunci, Osman paşa a îndreptat o expediţie împotriva Caffei, pentru restabilirea ordinei şi păcii. De aici a înaintat spre Astrahan (Ejderhan), pornind de pe calea Dagıstanului...

C.407 II (f.7.v)

In acel timp, tot în anul 992[13], zvonindu-se de pornirea marelui serdar, spre a înlătura răscoala Caffei, răufăcătorii, care îndrăzniseră <să comită aşa ceva>, s-au împrăştiat. Atunci, s-a renunţat la expediţia împotriva Crimeei, deoarece fiii răzvrătiţi ai lui Mehmed Ghiray fugiseră în Tugay[14]. Apoi, adunînd multă oaste, ei au venit la Bagçe-Saray[15] şi s-au apucat iarăşi de răutăţi. Noul han tătăresc neavînd putere să-şi apere cetăţile, marele vizir s-a grăbit să treacă, cu vasele din Sinope, în Crimeea, pentru înlăturarea răscoalei şi răzvrăti-

---

12: = aprilie - mai 1584.
13: = 14 ian.1584 - 2 ian.1585.
14. Numit şi Turgay, ţinut în Asia Centrală.
15. "Palatul grădinilor", capitala hanatului din Crimeea.

www.dacoromanica.ro

rii... Dar, între timp, Ferhat paşa fiind invitat la Istanbul toate treburile expediţiei din Orient au rămas în sarcina vestitului comandant general Özdemir Osman paşa .

C.4 8 I. (f.8 v) In luna muharrem din anul 993[16] s-a poruncit ca o mare gloată <de oaste> să meargă în campania din Orient. Pe atunci nu se obişnuia ca beylerbey'ul (emir-ül-ümerâsi) de Rumelia şi aga de ieniceri să meargă împreună în expediţie. Aga'ua de ieniceri păzind numai Istanbulul, abia numai un număr de zece sanciacbey din Rumelia au plecat în campania din Orient. Restul, care se spunea că este necesar pentru Sofia şi trebuiau să rămînă acolo, au fost luat de la emirul emirilor din Rumelia. Promiţîndu-le că vor primi timarele şi zeametele libere, rămase de pe urma celor căzuţi <în război>, un număr de cîteva mii de neferi a fost trimis cu chehaia (kethuda) de ieniceri/care nu se despărţea de Poarta împărăţiei[17] şi nu dorea să înainteze spre Orient...

16. = 3 ian. - 1 febr. 1585.

17. Adică din Istanbul.

www.dacoromanica.ro

Evenimentele anului 1000[1]

C.411 I

(f.25 r.-26 v) <Mazilirea marelui vizir Ferhad paşa şi numirea lui Siyavuş paşa; descrierea evenimentelor de la graniţa Bosniei şi Croaţiei, unde Hasan paşa luptă împotriva austriecilor şi cuceri cetatea Behke.>

(C.412 I) Pe la începutul primăverii anului 1592, Hasan paşa, adunînd iarăşi oastea şi raia'ua Bosniei, a înaintat cu o mare gloată asupra ghiaurilor <austrieci>. După ce a construit un pod peste rîul Köbe (Köpe), în apropiere de Yenihisar, a trecut în regiunea croată (Hırvat). Beii renumiţi din acel hotar (serhat), comandanţi de cetăţi, şi principele Transilvaniei (Erdel Banı)[2] şi generalul croat, adunîndu-se cu toţii, l-au întîmpinat cu oaste mare. Apoi, după o luptă straşnică, oastea musulmană a obţi-

(f.27 r) nut victorie şi ghiaurii au fost învinşi, dar şi Hasan paşa s-a îngîmfat...

<Şeihul Mehmed el-Buhari (din Buhara) pe timpul sultanului Murad al III-lea>... a venit la Constantinopol (Kostantiniyye) şi apoi a murit în Rumelia, la Silistra, în 1592.

Evenimentele anului 1001[3]

... <In urma unei ranchiune>, pe la sfîrşitul lunei iunie (evahir ramazan) 1593, marele vizir Sinan paşa l-a mutat, cu rang de

---

1.= 1591 oct. 19 - 1592 oct.7.

2.Sigismund Báthori: 1581-1597.

3.1592 oct.8 - 1593 sept.26

www.dacoromanica.ro

vizir, pe Kirli Hasan paşa la Timişoara (Tamışvar); iar în locul acestuia numindu-l pe fiul său, Mehmed paşa. <Pe acesta> l-a trimis ca emir al emirilor (emir-Ül-Ümera), adică beilerbei de Rumelia.

<Infrîngerea lui Telli Hasan, paşa de Zringid (Zirinioğlu), comandantul cetăţii Kanisha (Kanije) şi campania lui Sinan paşa în Ungaria.

(C.411 I) Evenimentele anului 1002[4]

In ramazan (=1002)[5], valiul de Timişoara (Tamaşuar) şi valiul de Bosnia, venind cu oşti numeroase din partea serdarului <Sinan paşa> , s-au aşezat pe coasta (yaka) Pestei (Peşte) ...

(f.29 v.) (C.415 II) In acest timp, pe cînd valiul de Timişoara venise în ajutor şi era la Pesta, a sosit ştirea că populaţia unei pălănci (palanga), din provincia sa, s-a răzvrătit. Atunci, la sosirea ştirii, paşa de mai sus, alergînd şi ajungînd în mare grabă, i-a ucis pe toţi răzvrătiţii.

(f.3o r.) C.416 I <După asedierea cetăţii Raab (Yanık) şi descrierea unor lupte cu austriecii conduşi de herzogul Mateiaş, înfrînt şi rănit, şi de de fratele ducelui de Franţa (Duca) ucis de t pe malurile Dunării, urmează:>

---

4. = 1593 sept. 27 - 1594 sept. 15.
5. = 21 mai - 19 iunie 1593.

www.dacoromanica.ro

c.416 II

Începutul răscoalei lui Mihai (Mihal)[6], vv. Țării Românești

Voievozii Țării Românești trebuia să dea care (haraba) de tunuri și cai pentru nevoile expedițiilor. Deși, mai înainte, el <Mihai Vodă> trimisese pentru expediția din Wesprim (Pesprem) două-trei sute de cai, totuși, oamenii trimiși de marele vizir i-au cerut, iarăși, și din Belgrad cai și zaherele și plata tributului (hazine). Acesteș nesosind însă la timp la Belgrad, <Mihai vv.> a fost mustrat. Apoi, <solul său> ajungînd cu 4oo de cai, cu bani și cu daruri sub cetatea Gyõr (Yanık), i s-a spus că "n-a sosit la timp" și s-a poruncit ca el să fie ucis. Fiind scăpat prin mijlocirea fiului său[7], Mehmed pașa, li s-a respins darul, și atunci <turcii> au grăit: "Oare de ce aceste țări trebuie să fie în mîna unor ghiauri? Inșallah - "dacă o vrea Domnul" la primăvară, expediția noastră va fi împotriva Țării Românești". Oamenii săi <ai lui Mihai> au fost închiși, dar au fost trimise porunci repetate ca să fie eliberați la întoarcerea la Belgrad.

Răzvrătitul de Mihai era însă hotărît în mintea sa de a se pregăti de răscoală. Pricina răscoalei sale a fost modul de a fi fost tratat cu mînie și cu furie, ceea ce se va povesti la anul care urmează.

---

6. Mihai Viteazul, vv. Țării Românești.

7. Adică al marelui vizir.

www.dacoromanica.ro

Fasc. XV.1. - Unirea Transilvaniei cu Ţara-Românească şi Moldova în lupta împotriva dominaţiei otomane; atacarea cetăţilor dunărene de către români, în 1594-1595 (1003 H.).

Şarih ül-Menârzâde, ms. cit. (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 26, c. 417/II).

www.dacoromanica.ro

Anul 1003[8]

c.417 I

(f.31 v.-32 r.) <După descrierea unor evenimente din Ungaria - cucerirea cetăţii Győr, asedierea cetăţii Comoram se arată măsurile nechibzuite ale serdarului Sinan paşa.> Dar vina cea mai mare

C.417 II <a lui Sinan paşa> era aceea că, nearătînd prietenie faţă de voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, i-a jignit. Neprimind darul său, care sosise, şi voind să-l omoare pe omul său, era o greşeală nechibzuită şi nefolositoare şi îl îndreptăţia să se răscoale cu mînie şi plin de furie.

Răscoala voievodatului Moldovei <Aron Tiranul>

Începînd expediţiile ungureşti, împăratul a trimis scrisori tuturor emirilor ghiauri. De asemenea şi papa le porti pe cele 4o de neamuri creştine la atac împotriva musulmanilor. De aceea, Transilvania şi Ţara Românească şi Moldova unindu-se, au hotărît să se răscoale şi au început să atace localităţile de pe malurile Dunării.

Voievodul Moldovei[9], de atunci, era o creatură (kerde) a lui Sinan paşa. Ferhad paşa, dorind mazilirea acestuia, i-a acordat locul său unui băieţandru, cunoscut sub numele de "beizadeaua moldovenească". Se spune că acel copilandru, crescut şi hrănit în propria sa avuţie

---

8, = 1594 sept.16 - 1955 sept.5.

9. Aron Tiranul.

www.dacoromanica.ro

<a lui Ferhad paşa> îmbrăţişase islamul. Potrivit cu obiceiul a fost trimis cu capugibaşî alăturîndu-i un ceauş de înscăunare (iskemle çavuş). Dar înaintaşul său răsculîndu-se i-a întors pe dos pe cei veniţi. Aceştia, cînd au cerut ajutor de la Poartă, Ferhad paşa l-a desemnat pe Mustafa paşa, care era beilerbeiul său şi era chehaia pe timpul lui Sinan paşa. Acesta fiind mazilit din Maraş[10], a fost trimis <în Moldova> cu o ceată de ostaşi şi
C.411 I cu agalele unor zeamete, spre a scăpa de dato-
(f 33 r.) rii, de dări (bedel)[11] pentru care fusese dat firman. I-au ataşat şi 2000 de ieniceri. Dar la sosirea lor, Dunărea fiind îngheţată, s-au aşezat în cîmpia Rusciucului, şi în timp ce treceau tunurile în partea Giurgiului (Yerkökü), oastea ghiaură <românească> atacînd prin surprindere l-au ucis pe Mustafa paşa cu mulţi oameni şi pe mulţi alţii i-au făcut captivi. După aceea, răscoala Moldovei s-a întărit din zi în zi.

Ştirea răscoalei lui Mihai, voievodul Ţării Româneşti

In Ţara Românească fiind multe oi, vite cornute (sığır), miere şi sare (nemek), voievozii ei de cîte ori se reînnoiau, negustorii şi bogătaşii din Istanbul mergeau şi, plătind cu aspri (akçe), strîngeau de la raia oi şi miere şi seu (rugan)... şi de cîte ori cereau aces-

---

10. Alexandru cel Rău sau Petre Cazacul.

11. Bedel - înseamnă şi "dări".

www.dacoromanica.ro

te lucruri drept dobîndă, se iscau gîlcevi nenumărate. Insă şi speculanţii (muameliciler), pretinzînd aspri, îl supărau pe domn (bey)cu blesteme şi înjurături.

In Bucureşti (Bükreş), capitala sus-numitului Mihai, fiind peste 4ooo de creditori (dâyin), şi slugile celor mari erau cămătari. Aceştia, zilnic, îl atacau <pe Mihai vv.> , aruncau cu pietre în palatul său (saray)[12] şi cu orice lucru ce încăpea în mîinile lor îi loveau pe oamenii care se aflau la poarta lui. Necazurile şi supărările din partea acestora scoţîndu-i sufletul lui <Mihai vv.> , el îi invită într-o zi pe aceştia şi sfătuindu-i, în cîteva cuvinte le-a arătat mărinimia sa zicîndu-le:"In caz dacă mă ucideţi, avutul voştru se va pierde, poftiţi şi supuneţi-vă cuvîntului meu.Plecaţi cu oamenii numiţi pentru ţinuturile Ţării Româneşti şi aduceţi avuţiile încasate, şi din ele luaţi-vă înapoi aşprii voştri". Cînd a grăit acestea, după multe şovăieli şi încăpăţînări,au consimţit. Dar avuţiile obţinute şi aduse, nefiind îndestulătoare pentru toate datoriile, ei au cerut dobînzile <cuvenite> . Atunci <Mihai vv.> a cerut să vină cadiul[13] de Giurgiu la tocmeala socotelilor. <Acesta> însă fiind bolnav, plecă locţiitorul (naib)[14] său, Ali Gian efendi, deoarece în Ţara Românească, de cîte ori era o pricină de judecată cu musulmanii, mergînd, cadiii de Giurgiu erau însărcinaţi să le rezolve. Ali Gian efendi a văzut astfel socotelile lor: omul care pretindea 6o de poveri (yük)[15] de aspri <trebuia> să arate un act de datorie. Cînd însă acesta zicea că "într-adevăr, actul este al meu, dar arată-mi ce mi-ai

---

12. In alte cronici:Kurta,adică Curtea domnească.
13. Cel care împărţia dreptatea,adică judecător. magistrat.
14. Ajutor de judecător,substitut.
15. Un yük = loo ooo aspri.

www.dacoromanica.ro

dat <în schimb> , lămureşte felul mărfurilor şi preţul lor, abia atunci, cu chiu cu vai, se mulţumia cu ceea ce i se arăta. De pildă <i se dădea> pentru 1o poveri de aspri un hanger împodobit <cu pietre preţioase>, pentru 2o de poveri de aspri, un takîm de harnaşament (raht); pentru 5 poveri de aspri... , toate laolaltă se urcau la 6o de aspri.<Românul> însă zicea:"Deci musulmane, lucrurile pe care mi le-ai dat, <se pot> lua cu un preţ de patru ori mai mic, ceea ce mi-ai dat cu cinci poveri, ia-le, eu ţi le dau cu o povară". După mii de certuri şi gîlcevi, îl făcea să primească 6o de poveri, făcînd ca şi cadiul să le înregistreze şi să le facă hoget[16]. Apoi, punea şi pe scribii săi să scrie. Cele care valorau mai puţin de 1o aspri nu le punea la socoteală zicînd că acestea sînt mai puţine. Pe această cale, a făcut ca toată datoria sa să fie scăzută la 6ooo de aspri. De la sus-numitul naip, Ali Gian, s-a transmis povestirea care spunea: "Am ieşit afară <şi> un ghiaur pe care îl cunoşteam demult, venind lîngă mine, mi-a zis: „Hogea Ali Gian, îmi sînteţi prieten de 2o de ani, chiar în această clipă să pleci, să nu rămîi pînă la chindie (ikindi), să nu stai nici la Giurgiu, ci să cauţi şi să-ţi salvezi sufletul la Rusciuc, <căci> aşa stau lucrurile. <Românul> zicînd toate acestea, s-a îndepărtat. Intîmplător (yak'a), văzînd că în oraş este zarvă peste măsură de mare şi adunare de cete de ghiauri, din colţ în colţ, îndată m-am urcat într-o caleaşcă (koçya) şi grăbit, m-am întors la Giurgiu. Or, pînă ce l-am înştiinţat pe cadiu şi pînă ce am pornit, chiar în acea oră, blestemaţii, omorîndu-i pe toţi cămătarii, împreună cu musulma-

16. Hüccet - rom.hoget, act de cumpărare-vînzare; zapis.

www.dacoromanica.ro

nii care erau acolo < la Bucureşti > au venit în pîlcuri şi au atacat Giurgiul.Neflind o altă cale < de scăpare > şi fiind înotător, am trecut Dunărea înaintînd pe partea cealaltă;a mai trecut încă un om. Ne-am salvat doar doi, < ghiaurii > au ucis majoritatea bărbaţilor şi femeilor, peste 4ooo de musulmani care erau la Giurgiu; mulţi dintre ei, fiind făcuţi prizonieri, au fost apoi arşi în foc". Acest eveniment s-a întîmplat în luna gemazi'ül-evvel 1003[17].

C.418 II (f.33 r.) Acei care se aflau în ţinutul Moldovei, fugind în părţile Chiliei (Kili) şi Cetăţii-Albe (Akkerman) şi Hîrşovei (Karsova) au făcut cunoscut la Poartă această situaţie (hal)trimiţînd jălbi (mahzar) din Rusciuc. Locuitorii din Rusciuc, ridicîndu-se, s-au împrăştiat în munţi (balkan) şi prin împrejurimi. Dar atunci fiind timp de iarnă, nu s-a putut strînge oaste,în grabă,de la Poartă şi a rămas pentru primăvară.

(34 r.-35 v.) < Pe la mijlocul lunei ianuarie 1595
C.421 II (1003)[18] a avut loc moartea sultanului Murad al III-lea şi întronarea lui Mehmed al III-lea, mazilirea şi surghiunirea lui Sinan paşa la Malgara, acordarea sigiliului viziral lui Ferhad paşa. >

Răutatea ghiaurilor Ţării Româneşti şi Moldovei, atacul şi incendierea Brăilei (Ibrail) şi Akkermanului.

---

17. = 1o ian. - 1o febr. 1595.

18. De fapt la 27 ian.1595.

www.dacoromanica.ro

Mai înainte, voievodul Moldovei, Aron, mergînd asupra Tighinei (Bender), i s-a împotrivit Ahmed bey, emir de Bender, care s-a luptat împreună cu gaziii săi; după aceea, < vv.Moldovei > a venit,iarăşi,asupra Chiliei şi Akkermanului, asediind Akkermanul. Locuitorii ţinutului cerînd ajutor mai întîi de la Gazi Ghirai[19], a sosit atunci Adil Ghirai[2o], cu o ceată de ostaşi şi îndată ce i-au atacat pe ghiauri, hotărîrea (karar) s-a schimbat în fugă; atunci, unii dintre blestemaţi au fost ucişi, alţii au fugit şi, de asemenea, cei mai mulţi dintre ei au fost prinşi.

Afurisitul de Mihai, voievodul Ţării Româneşti, trimiţînd pe serascherul său, <banul Mihalcea>, cel răufăcător, la Brăila, acesta a atacat < oraşul > pe neaşteptate. Atunci, populaţia intrînd în cetate, ghiaurii au prădat-o şi i-au incendiat suburbia (varoş) şi după aceea, aşezîndu-şi tabăra, au început s-o asedieze.

Apoi, iarăşi trei-patru mii de ostaşi tătari, "iuţi ca vîntul", trecînd Dunărea pe ghiaţă şi dîndu-le ajutor celor asediaţi, le-a stricat tabăra şi au distrus peste o mie de ghiauri. Blestemaţii,adunînd peste 2oooo de ostaşi, dintre răufăcători maghiari şi ardeleni şi valahi, au venit şi au atacat cu tunurile Brăila. Dar,îndată ce au atacat-o, gloata cetăţii ieşindu-le în faţa s-au războit un timp. Ghiaurii fiind însă fără număr şi rezistenţa anevoioasă şi grea, au intrat în cetate şi au început să lupte. Din pricina dezgheţării fluviului Dunărea, ajutorarea asediatorilor fiind grea, ghiaurii cei blestemaţi au intrat în metereze şi au început

---

19. Gazi Ghirai, hanul Crimeei.

2o. Pe atunci kalgai sultan, adică moştenitorul tronului tătar.

www.dacoromanica.ro

să bată cetatea. Făcîndu-se niște mine (lağım)[21] și dîndu-se lupte mari, populația disperată s-a sfătuit să iasă prin tratative.

Atunci, Kara Çeauș Mehmed bey și Mustafa Çeauș, devenind mijlocitori, <ghiaurii> au jurat, după credința lor, beilor maghiari și s-au pus chezași că nu se vor pricinui nimănui pagube. S-a hotărît ca toți <turcii din Brăila> să fie trecuți cu corăbiile pe malul celălalt <al Dunării>. Dar, atunci cînd îi treceau pe credincioșii lui Mahomet, <ghiaurii> i-au scos <din corăbii> cu forța oprindu-le avutul și au început să facă răutăți în toate părțile. Astfel, aproape 4ooo de ghiauri din oastea sa au jefuit <avuții> în valoare de vreo looo de poveri (= loo ooo aspri) făcînd ca populația să se vaiete și să suspine și, apoi, ghiaurii, împresurîndu-i, i-au făcut prizonieri pe cei mai aleși dintre musulmani. Pe unii i-au prădat și pe alții au început să-i omoare. Kara Çeauș, îndată ce văzu acest hal, a strigat: "Bre, mincinoșilor, unde este angajamentul vostru ? Se poate așa ceva la o nație ?" Indată ce le-au spus acestea, beii maghiari, împiedicîndu-i cu sabia pe ghiauri, au omorît pe cîțiva dintre ei și au trimis populația dincolo, trecînd-o peste Dunăre.

In acest timp, blestematul de Mihai, așa cum s-a arătat mai înainte, prin uciderea lui Mustafa paşa, beilerbey de Maraș, și-a întărit răscoala și a început să facă răutăți în toate părțile. Astfel, aproape 4ooo de ghiauri din oastea sa au mers la Silistra ca s-o devasteze. Dar Mustafa bey, sangiacbeiul (mirliva) Silis-

---

21. Lağım tc. - canal subteran; tunel; rom. lagum - mină cf. I.O., II, 1, p.232.

Cda. 8/977 Fasc. 22 www.dacoromanica.ro

trei, înştiinţat de toate acestea, şi-a strîns multă oaste închizînd drumul acelor blestemaţi. Astfel, din cei 4ooo de ghiauri neputînd scăpa
C.422 I. nici măcar o sută, <pe ceilalţi> i-au trecut
(f.36 v) prin sabie. Si aşa a avut loc o întreagă răzbunare.

Serdariatul lui Ferhad paşa împotriva Ţării Româneşti şi Moldovei

Mai înainte, cînd a fost distrus Giurgiul, au sosit la Poarta împărăţiei scrisori de disperare, că blestematul de Mihai, cerînd ajutor de la ţările ghiaure din vecinătate, a distrus şi a devastat cu aproape 1oo ooo de ostaşi toate tîrgurile (varoş) de pe malul Dunării, pricinuind stricăciuni populaţiei. Cînd această ştire a ajuns la urechea padişahului <Mehmed al III-lea>, marele vizir <Ferhad paşa>, fiind numit serdar, a fost însărcinat să meargă în primăvară, în acea parte <asupra Ţării Româneşti>.

Intr-adevăr, strîngîndu-se cele necesare pentru luptă, înainte de începutul primăverii, a venit cu oaste şi au fost trimise poruncă beilor din apropiere pentru a pregăti un pod de trecere de la Rusciuc spre Giurgiu, muniţii (gebehane), poduri pe vase (tonbaz) şi charestea. Au fost emise înalte porunci, atît pentru muniţiile necesare, cît şi pentru pregătirea meşterilor în această treabă şi au fost trimise înştiinţări repetate şi întărite beilor de Silistra, Nicopole şi Vidin. <Alte pregătiri în vederea expediţiei împotriva Ţării Româneşti : numirea lui Lala

www.dacoromanica.ro

Mehmed paşa ca serdar pentru pază şi sosirea lui la Vidin; locul lui Mehmed paşa, fiul lui Sinan paşa, beilerbei de Rumelia, a fost acordat lui Hasan paşa de la paza Vidinului..., răzvrătirea
(f.37 v.) spahiilor şi atacul lor asupra lui Ferhad paşa...

C.423 I Indreptarea lui Ferhad paşa în părţile Ţării Româneşti

17 şa'ban 1003[22].

Ferhad paşa, ieşind de la Poarta împărăţiei (=Istanbul) pentru campania asupra Ţării Româneşti, s-a aşezat la Davud-Paşa. Cel de-al 2-lea vizir, Ibrahim paşa, a fost numit caimacan. Iemişci Hüsein paşa, agă de ieniceri, a rămas la Poartă, iar unul dintre comandanţii de ieniceri (zağırgibaşî), aga, a fost însărcinat cu 10 000 de ieniceri să participe la expediţia împărătească. Tunurile şi alte muniţii, în zece cadrige (kadırga), au fost expediate pe Dunăre spre Rusciuc. Dar caimacanul, ginerele (damat) sultanului, Ibrahim paşa, deşi în aparenţă se arăta că este ocupat cu preocuparea de muniţii pentru expediţie, totuşi, în taină purta duşmănie pe Ferhad paşa <pe care nu-l slujia cu sinceritate>, netrimiţîndu-i cele necesare; la Adrianopol au loc ciocniri între ieniceri şi tunari pentru nişte corturi. Ferhad paşa, pe cînd mergea pe drum, trimitea padişahului "cereri de ajutor" şi de multe ori îi făcea cunoscut spunînd: "Duşmanul este pregătit în faţa Bucureştiului, iar noi sîntem în

---

22. =27 apr. 1595.

www.dacoromanica.ro

apropiere de Rusciuc, dar oastea de pe lîngă noi este puţină şi aceştia <ostaşii> sînt cotonogi. Spre a veni de hac duşmanului, este nevoie de mai multă oaste". Ibrahim paşa însă spunea: "Padişahul meu, inima oastei este desgustată de Ferhad paşa...".

In acest timp, la 5 ramazan 1003[23], ţinuturile Moldovei şi Ţării Româneşti fiind prefăcute în paşalîc (eyalet), Ţara Românească a fost acordată lui Saturgi Mehmed paşa, iar Moldova,
(f.38 v) lui Giafer paşa, fost bey de Şirvan; apoi, toate
C.423II ţinuturile lor, cu arenzi şi înregistrări (kuiut) şi cu inspecţia lor financiară (defterdarlîği), au fost date lui Ienişehirli[24] Mehmed bey. După aceea, s-a dat firman pentru recrutarea încă a 12 000 de ostaşi localnici.

Sosirea lui Ferhad paşa la fluviul Dunărea (Tuna)

Pe la sfîrşitul lunei şevval 1003[25], cînd marele vizir a intrat în Rusciuc, a fost pregătită cherestea pentru pod. Sosind tombazuri[26] de la Nicopol, pe la începutul lunei zilkade 1003[27], au început construirea podului. Prinzînd o limbă (dil)[28], s-a aflat că adunarea răufăcătorului Mihai se află la Bucureşti şi că au sosit ajutoare de aproape 70 000 <de oameni> din Transilvania şi Ungaria (maghiari). Pe la mijlocul lui

---

23. = 14 mai 1595.
24. Originar din Ienişehir-"Oraşul Nou", în Anatolia.
25. =27 iunie -6 iulie 1595.
26. Luntre pentru construirea de poduri din vase.
27. 8-17 iul.1595.
28. Dil.tc.-"limbă" a intrat şi în l.rom. în sens de iscoadă.

www.dacoromanica.ro

iulie <1595> , beilerbeiul de Rumelia, Hasan paşa, a luat aproape 4 ooo de prizonieri <de la> români şi de la maghiari, care după ce au arătat alai, s-au amestecat cu ordia. In acest timp, marele vizir şedea sub un umbrar şi urmărea situaţia podului <ce se construia>. Podul, în patru-cinci zile, a fost întins din faţa Rusciucului şi legat de o insulă de pe la mijlocul Dunării. Partea cealaltă, pînă la cetatea Giurgiu, fiind lungă, abia-abia dacă îl completau 5oo de vase (tonbaz). In apropiere de cetate, fluviul fiind puţin adînc, au fost numiţi sangiac bey pentru tăierea de copaci mari pentru coloane şi stîlpi.

In timp ce se astfel podul, fostul defterdar Ibrahim paşa, plătind soldele lunare (mevacib) celor patru compănii (oda), stătea la Belgrad. Marele vizir Ferhad paşa, după înlăturarea nenorocirii lui Mihai, avea de gînd să meargă la Belgrad.

Mazilirea lui Ferhad paşa şi viziratul lui Sinan paşa

<Caimacanul Ibrahim paşa şi alţi partizani de-ai lui Sinan paşa calomniindu-l mereu pe Ferhad paşa, sultanul l-a mazilit> . La 1 zilkade 1oo3[29], Sinan paşa îşi luă în primire postul la reşedinţa viziratului începînd să se pregătească pentru nimicirea lui Ferhad paşa. Astfel, îl învinuia că "avea înţelegeri în taină cu voievodul Ţării Româneşti, Mihai, şi făcuse cauză comună cu acesta pentru distrugerea oastei musulmane. Apoi, spunînd că nelegiuitul (küfürü) a fost corupt, a făcut să se dea sentinţă (fetva) pentru uciderea lui. După ce a luat sigiliul padişahului pentru nimicirea acestuia, l-a însărcinat pe chehaia de capugii, Ahmed

29. = 8 iulie 1595.

www.dacoromanica.ro

aga, înmînîndu-i un hatt-i humaiun pentru îndeplinirea acestui scop. Totodată, trimise şi o poruncă specială pentru luarea în stăpînire a depozitelor de muniţii şi a celor trebuincioase pentru expediţie <împotriva Ţării Româneşti>. Dar Ferhad paşa, aflînd de planul lui Sinan paşa, lăsă comanda oastei la Dunăre lui Saturgi Mehmed paşa şi se întoarse îndată la Istanbul, unde, după scurt timp, este închis şi ucis la Yedi-Kule.

C.421 I (f.39r.)

C.424 II

Descrierea amănunţită a campaniei lui Sinan paşa asupra Ţării Româneşti

La 11 zilkade 1003[30], paşa de mai sus <Sinan>, părăsind cîmpia Davud Paşa..., ajunse la Adrianopol şi de acolo, după ce trecu prin trecătoarea Cialîk-Kavak, ajunse, prin Şumla (Şummi) şi Razgrad (Hezargrad) şi intră în ordie pe la sfîrşitul lui zilkade 1003[31]. Podul de mai sus a fost întins pînă în apropiere de fortăreaţa Giurgiului. Fiind terminat pe la mijlocul lui zilhigge 1003[32], marele vizir a trecut cu oastea sa, iar valiul Hasan paşa, cu oastea Rumeliei, a fost numit ca hărţuitor (çerhagi) şi Saturgi Mehmed paşa, cu oastea siriacă (Şam), era pe aripa dreaptă, iar beii de Salonic (Selânik) şi de Nicopol au fost însărcinaţi cu paza podului.

---

30. = 18 iulie 1595.

31. = 28 iulie - 6 aug.1595.

32. 15-24 aug.1595.

www.dacoromanica.ro

De la Poartă (= Istanbul), venind împreună şapte cadrige de muniţii, s-au alăturat de Rusciuc, şi la 17 zilhicce 1003[33] au pornit şi din Giurgiu, aşezîndu-se într-un loc cu stejari, la "capătul Călugărenilor" (Kalukeran-başı)[34]. De acolo, de la trecătoarea cu stejari, se întindea valea Bucureştilor, de unde, pînă la Bucureşti, erau patru mile. Caraulele, ajungînd în valea <de mai sus> pe cînd populaţia stătea liniştită, s-a ridicat un nor de praf din valea Bucureştilor şi s-au văzut cetele ghiaurilor (alay). Rîndaşii (at-oğlanlar)[35] de cai, speriindu-se, au venit la corturi. Dar oastea încălecînd pe cai, marele vizir i-a împiedicat legînd rîndurile, a întins soînduri pe mlaştinile din faţa lor; iar ceata de ienicheri, stînd în pădurea de stejari, a scos zece tunuri "împărăteşti" (şahi)[36] în vîrful dealului şi a tras cu tunul în ghiauri. Oastea musulmană a înaintat pe drumul de mijloc şi i-a împins înapoi pe blestemaţi, iar tunurile fiind înşirate, au arătat înfăţişarea victoriei. Pe la mijlocul chindiei, după ce au distrus un număr mic de ghiauri, ceilalţi au stat într-o învălmăşeală în faţa trecătorii. Toată oastea era pregătită..., vizirul s-a aşezat la capătul de dincoace al vadului Călugăreni.

Ghiaurii <români> au aprins focuri în valea Bucureştilor şi noaptea mînau cu steagurile o cireadă de bivoli cu ţipete şi zgomote.

33. = 23 aug. 1595.
34. Adică marginea vadului Călugăreni.
35. Adică îngrijitorii de cai; at-oğlan înseamnă şi mînz.
36. Tun de calibru mare pentru asedierea de cetăţi.

www.dacoromanica.ro

In Cronica Behcet-et-tevarih ("Podoaba istoriilor")[37] se scrie că "Imprejurimile podului Călugăreni erau un loc mlăştinos, cu păduri. Cînd s-a descins acolo, a apărut deodată o ceată a ghiaurilor, care s-a apucat de luptă; şi atunci cînd tunarii şi puşcaşii, aşezaţi la gura pădurii, s-au adunat, Saturgi[38] Mehmed paşa, Haidar paşa, Hüsein paşa şi Ayas paşazade Mustafa paşa au trecut podul cu foarte multă oaste şi s-au împotrivit oastei duşmanului cu mare înverşunare. Cu două-trei ore înainte de amiază şi pînă pe timpul dintre cele două rugăciuni s-au războit straşnic <turcii şi românii> . Cînd au luat 12 tunuri de la ghiauri, s-a văzut că este o adevărată victorie. Dar locul de mai sus <Călugărenii> fiind mlăştinos şi păduros, mai susnumitul <Saturgi> Mehmed paşa, a fost rănit pe cînd fugea, iar Hüsein paşa şi Haidar paşa şi Mustafa paşa, fiind înfundaţi în mlaştini, şi-au găsit moartea de eroi martiri. Potrivit zicalei "Cel care seamănă discordie seceră suferinţe", în acel an nenorocit, din pricina urei sale, a fost el însuşi <Sinan paşa> fără de noroc, sfîrşind într-un fel foarte rău. La acest atac al ghiaurilor, el însuşi a fugit şi a căzut într-o mlaştină; despărţindu-se de falnicul (yorük) său cal, dintr-o mlaştină ieşia şi într-alta cădea; apoi, cînd ba ieşia, ba stătea, un viteaz din Rumelia, numit Hasan, l-a ajuns

37. Credem că este vorba de cronica lui Mehmed bin Mehmed, Nuhbet et-tevarih ve'l-ahbar (cf. Cronici turceşti..., vol.I, p.413-419 (1966).

38. Mai corect ar fi Satîrgi (Satırcı), dar aşa este grafiat în text: Saturcı .

www.dacoromanica.ro

şi luîndu-l în spinare, l-a scos din mlaştină.
(f.39 v.) Mai sus-numitul şi-a cîştigat o faimă cu pore-
C.425 I cla de "Mlăştinarul" (Batakçı). Deli Hasan, deveni apoi "căpitan de delii" (delibaş)[39] al lui Kogia Murad paşa.

Fuga ghiaurilor

In acea noapte, fitilul traistei unui ienicer de pe lîngă tunurile mari (darbzen) atingîndu-se de foc, cînd pulberea sa a luat flăcări şi a ajuns la pulberăria întinsă din apropiere, s-a produs o detunătură şi s-a ivit fum; aceasta pricinuind spaimă în oaste, ţipetele de "Gülbank"[40] s-au înălţat în văzduh spunînd că"oastea ghiaură a dat un atac peste noapte asupra oastei musulmane". Apoi, învălmăşindu-se între ei, au fugit. Voievodul Mihai a ajuns, la timp, în Bucureşti şi o mică oaste ghiaură a mers în ţinutul Moldovei. După aceasta şi-a ridicat oştile şi au rămas la Bucureşti.

Fiind timp puţin şi strîmtorare în ziua luptei, a fost greu să se meargă în capătul celălalt al pădurii, în cîmpie, astfel că, s-au întors şi s-au aşezat. După ce s-au odihnit două zile şi au adus iscoade de la ghiauri,la 18 zilhicce 1003[41], cînd s-a aflat despre sosirea ghiaurului <Mihai vv.> la Bucureşti ,

---

39. Deliii ca şi beşliii erau un fel de trupe, o categorie de oaste.

40. Are mai mult sens de chemare a credincioşilor la rugăciune, un fel de ezan.

41. = 24 aug.1595.

www.dacoromanica.ro

Hasan paşa a trecut cu oastea sa trecătoarea <Călugăreni> şi s-a aşezat în cîmpie; iar akîngiii s-au împrăştiat prin împrejurimi şi au adus tîrînd cu ei prizonieri şi vite.

Mihai, evacuînd Bucureştiul, a ajuns la Tîrgovişte, dar nici acolo n-a putut să stea, a plecat în partea muntoasă de la graniţa Transilvaniei, greu de trecut.

Marele vizir, la 2o zilhicce 1003[42], a trecut vadul <Călugăreni> şi a ajuns cu oastea sa la Bucureşti unde a descins pe cîmpie. După ce s-au aşezat altare (mihrab) şi pristol (mimber) în bisericile[43] din Bucureşti, s-a făcut rugăciune. Au distrus înfăţişarea globurilor aurite de deasupra boltelor şi idolii <din> biserici şi mînăstiri.

Sfatul serdarului pentru alungarea ghiaurilor şi zidirea fărtăreţii

Marele vizir <Sinan paşa>, adunînd notabilii şi demnitarii (ayan ve erkân) în cortul său, a spus cît este de dăunător, să se acorde mereu provinciile Ţării Româneşti şi Moldovei unor ghiauri, ale căror răscoale provoacă supărări. Inlăturîndu-i pe aceştia, a pus să se zidească îndată o cetate întărită şi <ţara> să fie transformată într-un "eyalet"..., şi la trecătoarea Tîrgoviştei, de asemenea, <a cerut> să fie zidită o cetate... Cei care erau de faţă, crezînd că această părere este potrivită, au aprobat-o. In felul acesta au scris un "raport viziral" (telhis)[44] pe care l-au trimis la

42. Adică au fost transformate în moschei.
43. = 26 aug.1595.
44. In acest sens şi sub forma de telhis a intrat şi în l.română (cf.Lazăr Şăineanu,I.O.,II,2, p.217.

www.dacoromanica.ro

Poartă. Şi Ţara <Românească> a fost dată lui Saturgi Mehmed paşa. Cînd marele vizir cu toţi notabilii au ajuns în oraşul (varoş) Bucureşti, arhitecţii au început să repare cele două caturi întărite ale mănăstirii lui Alexandru Vodă[45] care era <aşezată> pe locul unei vechi cetăţi. Cerîndu-se procurarea de cherestea şi muniţii, pe la sfîrşitul lunei zilhicce 1003[46], au început zidirea cetăţii, care a fost terminată în 12 zile. Aceasta va fi povestită mai amănunţit la anul care urmează...

(f.40 r) C.425 II <Acţiunea ghiaurilor la serhatul unguresc şi asedierea cetăţii Strigoniu>. Beilerbeii de Anatolia, Bosnia, Karamania (Karaman), Sivas, Buda, Timişoara..., au făcut adunare la vechea Budă, unde s-au aşezat... La 1 zilhicce 1003[47], fiul lui Sinan paşa, care era serdar, <Mehmed paşa>, avînd în suita sa pe Sofu Sinan paşa, beilerbei de Buda, Mihaliçli Ahmed paşa, beilerbei de Timişoara, Tiriyaki Hasan paşa, beilerbei de Sighetvar, Mahmud paşa, beilerbei de Alep şi pe Osman paşa, beilerbei de Yanık, a ajuns cu 10 000 de ostaşi la Strigoniu şi s-au aşezat în faţa duşmanului. <Descrierea luptei şi aruncarea austriecilor în Dunăre...> Evenimentele anului 1004[48].

---

45. Credem că este vorba de mănăstirea Radu Vodă, unul dintre ctitori fiind Alexandru Vodă.
46. = 28 aug. - 6 sept. 1595.
47. = 8 aug.1595.
48. = 1595 sept.6 - 1596 aug.24.

www.dacoromanica.ro

C.426 I

Năvala rătăcitului de Mihai <Viteazul> asupra cetăţilor Bucureşti şi Tîrgovişte

Marele vizir Sinan paşa a făcut o fortăreaţă de lemn şi scînduri la Bucureşti, a întărit-o cu tunuri şi muniţii şi a aşezat acolo 1 ooo de ieniceri şi alţi 1 ooo de ieniceri recruţi (kuloğlu). La 13 muharrem 1004[49], a sosit în cîmpia Tîrgovişteî, pe care a găsit-o pustie, deoarece populaţia fugise mai înainte. De aceea şi aici, ca şi la Bucureşti, a început să facă o fortăreaţă cu două caturi şi să sape un şanţ adînc în jurul ei, pe care l-au terminat într-o lună. <Aici> au fost aşezate tunuri, muniţii şi oaste. Dîndu-li-se merinde (zahire) şi plătindu-li-se soldele (mevâcib), s-au întors la 12 safer 1004[50].

In ziua cînd a sosit în prima localitate, rebelul voievod Mihai, ieşind cu oaste din pădure, a împresurat Tîrgovişteа. Se auzia din ordie bubuitul tunurilor. In trei zile, luînd cu forţa cetatea, l-a tras în ţeapă pe Ali paşa şi pe Koci bei, şi pe alţi notabili rămaşi în cetate i-a fript de vii, făcîndu-i chebap (kebab), apoi, a făcut prizonieră oastea rămasă în urmă şi după ce a dărîmat cetatea a plecat.

In acea zi, cînd a sosit la serdar ştirea asedierii cetăţii şi s-a cerut ajutor, şi pe cînd oastea musulmană stătea îngrijorată, au ieşit din pădure, în apropiere de tabără, 3oo de

---

49. = 18 sept.1595.

5o. = 17 oct.1595.

www.dacoromanica.ro

ghiauri; oastea de Rumelia, cînd s-a pus pe urma lor, toţi s-au întors răniţi şi înfrînţi.Din pricina nenorocirilor care urmau una după alta,
(f.41 r.) oastea a fost cuprinsă de teamă şi neavînd pu-
C.426 II tere să se întoarcă iarăşi în cetate, spre a-şi vedea de treabă, au venit în sfîrşit la Bucureşti.

Aici,dîndu-se firman pentru un popas de cincisprezece zile, au fost numiţi oameni cu poruncă straşnice ca, mai întîi să treacă oastea, apoi negustorii şi pe urma lor să nu mai treacă nimeni.

Cînd s-a văzut că frica oastei creşte mereu, au retras din Bucureşti tunurile, au încărcat muniţiile în harabale, au golit şi au incendiat fortăreaţa pe care o zidiseră. Neavînd putere să se adăpostească acolo, pe la miezul nopţii au plecat în apropiere de pod; şi trecînd în trap strîmtoarea, au venit la Giurgiu, unde au făcut popas trei zile.

Şi din zăpăceală au luat măsura nechibzuită aşezînd un om la capătul podului, au început să ia darea de 5% (pencik) de la vreo 10 000 de harabale şi prizonieri. Mai înainte, oastea musulmană făcînd incursiune (akın) la graniţa Transilvaniei, a tîrît mai multe mii de care (haraba) prizonieri şi vite de încălecat (devab), pe care apoi le-au vîndut la un preţ scăzut în ordie. Negustorii, luînd multe turme de oi, pe cînd treceau peste pod, cu alte lucruri, vameşul şi scribul (emin ve kâtip) , aşezaţi la capătul podului,strîngeau asprii sub numele de "cincimea" (pencik) . Dar, îndată ce

www.dacoromanica.ro

au luat de ştire de apropierea oastei ghiaure a lui Mihai, s-a renunţat la această avuţie. Sinan paşa, trecînd noaptea cu nerușinare (yüsüz), a dat învoire întregii oşti. Pînă spre dimineaţă, au trecut ienicerii, tunurile şi o parte din muniţii, numai celelalte "poveri" (agarlik), vărsîndu-se, au rămas pe loc.

Din pricina supărărilor, parcă toată lumea s-a schimbat în ziua judecăţii de apoi. Intre cele două rugăciuni[51], pe cînd fiecare era zăpăcit şi neatent, s-a văzut că cetele ghiaure şi-au şi întins tabăra pe cîmpia Giurgiului.

Deodată, cetele de pedeştri, mergînd de asemenea pe malul Dunării, de pe un deal s-a tras din tunuri şi din puşti, tăind podul în două. Oastea şi poverile, care erau, au căzut în Dunăre, unii ţipînd de pe pod, cereau "ajutorul lui Allah" <şi> au plecat pe cursul Dunării, cutremurînd lumea cu ţipetele şi suspinele lor.

De această dată, nefiind cu putinţă oastei musulmane ca să treacă din partea cealaltă a apei în partea aceasta, ghiaurii neştiind ce este iertarea, s-au repezit cu săbiile asupra lor. Neiertînd pe nici unul, sîngele lor s-a scurs ca torenţii de apă. Multe mii de musulmani au murit acolo şi majoritatea akîngiilor găsindu-se pe malul celălalt, nici unul n-a scăpat; şi aşa, tăindu-se rădăcina akîngiilor, <aceştia> s-au stins. Tunurile şi cea mai mare parte a muniţiilor căzînd în mîna duşmanilor, blestemaţii au aprins varoşul cetăţii Giurgiu şi au început să-l bată cu tunurile. O astfel de nenorocire şi pagubă nu s-au întîmplat nici într-o epocă, şi o înfrîngere aşa de mare nu s-a văzut niciodată !

---

51. Adică în timpul dintre amiază şi chindie, după masă, mai mult spre seară.

www.dacoromanica.ro

Năvala duşmanului asupra cetăţii Giurgiu

In acel timp, s-a închis în fortăreaţă o ceată de ostaşi ghiauri şi au bătut-o <cu tunurile> timp de trei zile, şi în lo safer loo4[52] au luat-o cu iureş. După ce au ucis pe toţi musulmanii dintr-însa, şi-au întors tunurile şi au început să tragă în ordie.

Supunerea Moldovei hanului tătar

In acest timp, au sosit cu scrisori agalele de la măria sa hanul tătăresc, Gazi Ghirai han[53], care venind cu oastea sa în Moldova, raia'ua s-a supus şi s-a făcut chezaşă ca să pună mîna pe Mihai-pricina răutăţilor - şi pe renegatul Rıdvan[54].

După aceasta, s-a înţeles din scrisoarea sa şi din vorbele agalelor cererea lor, ca să fie numit domn (hâkim) peste ei unul dintre
C.427 I mai marii tătarilor; dar nu s-a dat învoire
(f.41 v.) pentru aceasta, ci au trecut-o cu vederea.

Mazilirea lui Sinan paşa şi numirea lui Lala Mehmed paşa ca mare vizir

Din pricina situaţiei nenorocite a lui Sinan paşa în părţile Ţării Româneşti, şi a laşităţii fiului său, <Mehmed paşa>, ghiaurii

---

52. = 15 oct.1595.
53. Adică Ghirai cel Viteaz, han al Crimeei: 1596-1608 (a doua oară). In 1595 a fost şi Feth Ghirai.
54. Ştefan Răzvan, vv.Moldovei, apr.24 - aug.1595, ucis în dec. de Ieremia Movilă.

www.dacoromanica.ro

Fasc. XV,2. - Dezastrul campaniei lui Sinan paşa în Ţara Românească, năvala lui Mihai Viteazul asupra Tîrgoviştei şi Bucureştilor; asedierea şi incendierea Giurgiului de către români (1595/1001

Sarih ül-Menarzade, ms. cit. (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 26, c. 426/I).

www.dacoromanica.ro

<austrieci> au avut victorie la Strigoniu, musulmanii şi mai marii împărăţiei tare s-au supărat . Din cauza acestor nenorociri, la 16 rebi Ül-evvel 1004[55], padişahul <Mehmed al III-lea> îl mazili şi surghiuni <pe Sinan paşa> la Malkara ,şi marele vizirat a fost acordat lui Lala Mehmed paşa, care mur. în scurt timp. <Sinan paşa deveni iarăşi are vizir, pentru a cincea oară, dar moare curînd şi este înlocuit cu fostul caimacam Ibrahim paşa...>

C.427 II (f.42 r.)

<Anul 1004[56]... >

Cearta dintre Hogea Sa'deddin efendi[57] şi marele maftiu (şeyh Ül-islam)

A treia zi, cînd sigiliul viziral a fost acordat lui Ibrahim paşa, hogea efendi,venind pentru felicitări, a şezut împreună cu marele vizir. In acel moment, au sosit scrisori de la Hasan paşa, fiul lui <Sokolli> Mehmed paşa, care era la paza ţărmurilor Dunării. Sosind şi scrisori de pocăinţă (zaraatnameler) din partea lui Mihai <Vodă> şi a altor boieri din Ţara Românească, fiind de faţă şi hogea <padişahului> lumii <Sa'deddin>, aceasta împreună cu ilustrul vizir <Ibrahim paşa> au început să le citească. Deodată, în acel timp, a venit la sfat (meclis) pentru felici-

---

55. = 19 noiemb. 1595.

56. = 6 sept.1595 - 24 aug. 1596.

57. Cunoscut ca istoriograf otoman (m.1599).

www.dacoromanica.ro

tări şi muftiul Bostanzade efendi, şi fiecare dintre cei doi au stat deoparte şi de alta a vizirului; dar hîrtiile care veniseră, deoarece se găseau în mîna lui hogea efendi, acesta a deschis sfatul citindu-le cu voce tare. <Urmează discuţie vie între hogea efendi Sa'deddin şi marele muftiu, care degeneră în ceartă.>

Gîlceava dintre hogea efendi şi muftiu a fost pentru această pricină: hogea efendi a zis că de îndată ce boierii Ţării Româneşti şi Mihai <Vodă> şi-au recunoscut vina, aceasta ajută ca să nu li se dea un răspuns care să-i dispere, şi ca garanţie pentru pocăinţa lor să fie luat ostatec fiul lui Mihai <Nicolae Pătraşcu.> In această formă să fie scrisă scrisorile <adică> răspunsul. După aceasta, cînd muftiul Bostanzade i-a zis că angajamentul lui Mihai nu este întemeiat şi că resemnarea sa să nu fie primită, s-au apucat de ceartă şi gîlceavă. In sfîrşit, neputîndu-se înţelege şi văzînd că este fără rost a continua, muftiul efendi s-a ridicat şi întorcîndu-se către vizir i-a zis: "Noi am venit pentru felicitare şi nu pentru ceartă. Allah cel preaînalt să vă binecuvinteze postul !" Apoi, s-a întors şi a plecat acasă. <Plecarea bruscă a marelui maftiu l-a determinat pe hogea Sa'deddin să întrebe dacă această atitudine este potrivită atunci cînd se hotărăsc treburile împărăţiei şi atunci cînd el o făcea pe reis'ul efendi citind hîrtiile care veniseră.>

Apoi, după ce a zis multe vorbe, <hogea Sa'deddin> a luat el singur hotărîrea, dictînd lui reis Ül-küttab[58] Musa Celebi răspunsurile ce trebuia date lui

58. In uz a intrat mai mult sub forma de reis efendi to. - "şeful scribilor", mare demnitar otoman, care depindea direct de marele vizir; la început şeful cancelariei divanului imperial, apoi cancelar şi ministru de externe (cf. J. Deny, Re'is Ül-kuttab, în "E.I." III (1936), p. 1219-1221).

www.dacoromanica.ro

Mihai şi boierilor din Ţara Românească. După aceea, ridicîndu-se, a plecat la menzilul său.

<Expediţia sultanului Mehmed al III-lea
C.428 II. împotriva cetăţii Agria (Eğri)[59].>
(f.43 v.) Sfatul demnitarilor împărăţiei...

Cînd Gigalazade a zis:"Cucerindu-se Comornul (Komran), este cu putinţă paza ţărmurilor Dunării", ceilalţi viziri i-au răspuns:"Comornul nu este o cetate renumită..., dar fortăreaţa Agriei este solidă şi întărită, mai cu seamă că formează hotar important între oraşele austriece şi ţinuturile Transilvaniei; şi,apoi, avînd minereuri şi metale, a devenit şi mai vestită.

C.429 I. Evenimentele anului 1005[60]
(f.44 r.)

<Năvala austriecilor asupra cetăţii Hatvan şi cucerirea Agriei de către turci .>

După cum s-a arătat şi în "scrisoarea de cucerire" (fetihname), cînd ghiaurii au aflat că suita şi oastea padişahului au ajuns la hotare (serhadd) regii Vienei şi Spaniei, papa,ducele (Duka) Transilvaniei şi cei şapte regi,ridicîndu-şi gloatele, cam 300 000 de ostaşi s-au adunat în părţile Agriei. Apoi, cînd au sosit într-un loc, pregătiţi cu 100 de tunuri şi muniţii, aranjate după gîndurile lor rele, au dat, peste noapte, un atac pe neaşteptate asupra ordiei împărăteşti pe cînd musulmanii asediau cetatea Agria...

---

59. Erlau (în Austria),Eğer (Ungaria),azi în R.P.Ungară.
60. = 25 aug.1596 - 13 aug.1597.

www.dacoromanica.ro

Impăratul (cesar) Maximilian[61], fiind beteag şi şchiop, şi-a încredinţat coroana şi toată oastea sa fratelui său, herţogul Matyaş[62]. Acesta, la rîndul său, unindu-se cu Transilvania, au stabilit cum să atace ordia...

<Despre îndreptarea oastei musulmane asupra ghiaurilor şi discuţia vizirului Gazanfer aga, se spune:>

Apoi, au făcut să vorbească prizonierii. După ce au spus cu deamănuntul numărul şi mulţimea ghiaurilor, cantitatea armelor de luptă, înţelegerea lor pentru distrugerea oraşelor musulmane şi prezenţa printre ei a blestematului de Sigismund (Jigmun)[63], principele Transilvaniei (Erdel bani)[64], toţi prizonierii au fost ucişi. Apoi, marele vizir a venit la cortul său...

<Inaintarea pentru luptă, suita sultanului, care pe de o parte îl avea pe marele vizir <Ibrahim paşa> şi pe hogea Sa'deddin şi descrierea poziţiei trupelor turceşti> ... Oştile de ieniceri, cu puştile pe umăr, stăteau înşiraţi în faţa padişahului. De asemenea, în faţa lor, legîndu-se cu lanţuri harabalele de tunuri, de o parte era Hasan paşa, valiu de Rumelia, şi cu <Mihalclu Ahmed paşa>, beylerbei de Timişoara, şi ceilalţi, fiecare la locurile lor.

<Infrîngerea ghiaurilor şi unele măsuri nechibzuite din partea turcilor.>

Expediţia de la Weitzen (Vaç)[65] şi serdariatul lui Saţurgi Mehmed paşa

---

61. De fapt, Maximilian al II-lea (împărat roman) abdicase la 12 oct.1576 în favoarea lui Rudolf al II-lea pînă în 1611.
62. Matiaş al II-lea abia la 29 iunie 1608 vine ca rege al Ungariei.
63. Adică Sigismund Báthori.
64. Textual "Ban de Ardeal".
65. Vacs, oraş şi cetate în Ungaria sau Austria, cf. Pitcher, op.cit., p.169 III.

www.dacoromanica.ro

La 1 şa'ban 1005[66], cel care ocupa al 5-lea loc de vizir, Saturgi Mehmed paşa, a venit de
C.437 I la paza ţărmurilor Dunării şi s-a făcut serdar al oastei musulmane.

(f.52 r.) Evenimentele anului 1006[67]

<Plecarea serdarului Saturgi Mehmed paşa
(f.52 v.) la cucerirea cetăţii Tata (Dotiş), apoi, după un divan, are loc plecarea spre Weitzen ...>

C.437 II La 12 ale lunei şa'ban 1006[68], cînd a venit vizirul Teriyaki Hasan paşa, a sosit ştirea despre asedierea Timişoarei de către "ardeleanul" (Erdeloğlu)[69]. Din această pricină, s-au trimis porunci beilerbeiului de Sivas, Mahmud paşa, şi beilerbeiului de Rokka, 'Ali paşa, şi beilerbeiului de Adana, Mehmed paşa, care abia veniseră la ordie cu oştile pe care le aveau pe lîngă ei, ca să meargă în ajutorul Timişoarei.

... Şi, iarăşi, în a 18-a zi din aceeaşi lună[70], plecînd <din cîmpia Pestei> au ajuns la o localitate numită "Armutlu"[71]. In ziua următoare, s-a aşteptat în acel loc sosirea tunurilor cu corăbiile. Ceata tătărească a adus 2o de "limbi" (dil), adică incoade, din tabăra duş-

---

66. = 2o martie 1597.
67. = 14 aug.1597 - 3 aug.1598.
68. = 2o martie 1598.
69. Adică principele Transilvaniei, Sigismund Báthori...
7o. = 26 martie 1598.
71. "Cu pere", loc. în Ungaria, cf.Pitcher, op.cit., p.147 I.(dar şi în altă parte).

www.dacoromanica.ro

mană. De asemenea i-a înştiinţat despre sosirea "ardeleanului <adică Transilvania> în ajutor.

< Mai înainte, la 1 noiembrie 1597, oastea musulmană cu serdarul a descins în apropiere de Weitzen, în menzilul Armudlu, apoi trecînd la Postha, s-au aşezat în faţa unor mori de lîngă cîmpia Koyun-Oda[72].>

In acel loc au venit crainicii (feriatcii) şi au spus: "Principele Transilvaniei (Erdeloğlu) asediază de mult timp Timişoara". S-a hotărît ca împotriva acestuia să fie trimis beilerbeiul de Sivas, Mahmud paşa, ataşîndu-i-se oastea Bosniei şi pe unii dintre emirii Rumeliei.

C.44o II

(f.55 r.)

Începutul campaniei împotriva Oradiei
(Varat)

Apoi, după zilele aspre de iarnă, s-a apropiat primăvara. Saturgi Mehmed paşa, care se afla în cîşla'ua Belgradului, rămînînd serdar ca şi mai înainte, era însărcinat să întreprindă expediţii şi să meargă în partea ghiaurului. De aceea, el şi-a aşezat corturile pe cîmpia Belgradului şi a dat porunci pentru pregătirea celor necesare, cum ar fi completarea muniţiilor.

<Anul trecut, deoarece nu se făcuse nici o ispravă, o fortăreaţă ca Győr (Yanık) a fost pierdută> ... , de această dată, s-au trimis

---

72. Poate mai bine Koyun-Ova - "Cîmpia Oaiei".

www.dacoromanica.ro

bani (hazine) şi oaste îndestulătoare.Şi avînd loo un divan împărăteso, oei cunoscători ai treburilor de la serhat au spus:"La hotarul Timişoarei, principele Transilvaniei întinzîndu-şi mîna asupra cetăţilor, ghiaurii au luaţ fortăreţele Lipova (Lipve), Inău1 (Yanova) şi Oradea. Aşa că, dacă în aoest an nu va fi expediţie în acea parte, scăpăm din mîini şi Timişoara. In acest sens venind mahzaruri de la Timişoara, au adus şi telhisul[73] serdarului <Saturgi Mehmed paşa> .

Gerrah Mehmed paşa i-a înfăţişat serdarului şi mai bine starea acelor părţi. Cînd <acesta> a spus oă "odată ce ghiaurii au tabăra în ţinuturile Strigoniu şi Györ este mai importantă paza acelor părţi, au trimis în aoel an, zahire şi oaste îndestulătoare ca ajutor cetăţilor. Apoi, mai spunînd că "este nevoie să se întreprindă o expediţie împotriva Transilvaniei, deoarece pînă ce Ţara Transilvaniei nu va fi invadată şi atacată, Ţara Românească şi Moldova nu vor fi stăpînite", cu toţii s-au unit în această părere. Şi aceasta fiind făcută cunoscut la Poartă, s-a emis, în acest sens, un hatt-i şerif, s-a urat noroo în această acţiune, s-a făcut havale serdarului şi i s-a trimis caftan (hil'at). <De asemenea s-a poruncit şi lui Gazi Ghirai han să se unească cu multă oaste tătărească cu serdarul .>

La 14 zilkade loo6[74], într-o zi de miercuri,serdarul a ieşit afară din Belgrad... şi au fost trimişi oeauşi cadiilor de pe malul Dunării ca să pregătească zahirea.

---

73. Adică raportul viziral.

74. = 18 iunie 1598.

www.dacoromanica.ro

Deoarece se hotărîse expediţia împotriva Transilvaniei, în a 9-a zi a lunei zilhicce
C.441 I 1006[75], s-a început aşezarea unui pod de vase
(f.55 v.) pe Dunăre, mai jos de Belgrad, în punctul numit Taş-Burunu[76]. Cu un efort deosebit, un pod lung de aproape 850 de arşini a fost terminat în 18 zile. Apoi, oastea musulmană a început să treacă în ţinutul Transilvaniei. In aceeaşi zi, a venit un om din partea hanului tătar şi a făcut cunoscut sosirea sa la Rusciuc.

Beilerbeii de Karamania şi Maraş, însărcinaţi cu paza Budei, după sărbătoarea sacrificiilor (idhâ)[77] au pornit din şesul Belgradului şi au plecat în acea parte < spre Transilvania ? > . Pe la sfîrşitul lunei zilhicce 1006[78], a trecut şi serdarul peste podul < de pe Dunăre > şi s-a aşezat la Panciova.

C.441 II Inşallahi tealâ - "dac-o vrea Allah cel
(f.56 r.) preaînalt", restul din situaţia acestei campanii va fi povestit la anul care vine....

Evenimentele anului 1007[79]

Descrierea situaţiei expediţiei la Oradea

Şi anul trecut s-a trimis hatt-i humaiun lui Saturgi Mehmed paşa, care era serdar la

---

75. = 13 iulie 1598.
76. Sau Taş-Burnu tc. - "Promontoriul de Piatră".
77. In turceşte Kurban bayramı.
78. = 25 iulie - 3 august 1598.
79. = 4 aug.1598 - 23 iul.1599.

www.dacoromanica.ro

serhatul unguresc. In acel an, fiind călcată pacea, după întîmplările din Agria, s-a dat poruncă straşnică ca să i se dea o pedeapsă aspră blestematului numit Sigismund <Báthori> , voievodul Transilvaniei, care, unindu-se cu regii <Europei>, se străduia să pricinuiască pagube musulmanilor. "Intrînd în ţara Transilvania, se angaja s-o incendieze şi s-o dărîme, s-o devasteze şi s-o prade; apoi, pricinuindu-i pagube şi stricăciuni, să nu dea atenţie nici unei fortăreţe şi cetăţi". Tot în acest sens, i-a fost trimisă şi din partea dascălului împărătesc (hoca-i şehriyari)[80] o scrisoare cu sfaturi.

<După Pancicva, unde a avut loc adunarea, Saturgi Mehmed paşa>, la 25 zilhicce 1006[81] a preferat să se aşezat în şesul Becikerek şi să aştepte acolo. <Schimbări în ierarhia Porţii.>

Sosirea hanului Gazi Ghirai

La 27 muharrem 1007[82], cînd serdarul, beii şi agalele de buluc (bölük agaları) au mers, din nou, la măria sa hanul ca să-l întîlnească, s-a citit în întregime hatt-i humaiunul care venise de la Poarta împărăţiei, atunci, hanul şi serdarul au stat în picioare. După rugăciune, bătrînii şi cunoscătorii treburilor hotarelor le-au venit înainte pentru sfat.

---

80. Adică din partea lui Hogea efendi Sa'deddin.
81. = 29 iul. 1598.
82. = 30 aug.1598.

www.dacoromanica.ro

C.442 II (f.56 v.) Cînd au spus: pe ce drum trebuie să se meargă în ţara Transilvaniei spre a o prăda" şi după ce s-au sfătuit mult, cunoscătorii serhatului au început să vorbească, zicînd: "Sînt trei drumuri prin care se intră în ţara Transilvaniei. Unul este drumul cetăţii Lipova, altul al Sebeşului şi Lugojului, şi în sfîrşit, altul este drumul Oradiei.

Cînd Gazi Ghirai a spus că "cel mai bine este să se meargă pe un astfel de drum, încît dacă duşmanul s-ar opune, atunci să se poată lupta", unul dintre bătrînii hotarelor i-a zis: "Stăpînul meu (padişahım), drumurile Sebeşului, Lugojului şi Lipovei fiind tari, nu este cu putinţă trecerea lor după cum se porunceşte, căci dacă duşmanul ştie, nu se poate închipui lupta şi rezistenţa lor"! Nu acelaşi aspect îl are drumul Orăzii, drum lat, sub toate formele este mai întins. Gazi Ghirai han l-a mai întrebat: "Ghiaurii din cetatea Oradea, ieşind şi închizînd drumul oastei pot pricinui pagube ? Dacă aceasta se poate, cucerind mai întîi cetatea, mai este apoi nevoie şi să se plece ? Şi după asedierea cetăţii trebuie să se aştepte mult ? "Apoi, mai zicînd - "găsindu-ne acolo, spre a-i linişti gîndul serdarului, dacă nişte saltinbaci aruncă de două-trei ori din tun, este posibilă cucerirea cetăţii ? "Potrivit cu această disoluţie, că mai întîi să fie stăpînită cetatea şi că ar fi mai bine ca, după aceea să se plece împotriva lui Sigismund, s-a luat hotărîrea.

www.dacoromanica.ro

Indată ce s-a hotărît plecarea în acea parte, defterdarul oastei Ekmekçizade a început să procure muniţiile necesare pentru stăpînirea cetăţii <Oradea>.

In acest timp, de cînd au ieşit din Belgrad şi pînă la sosirea hanului <tatar>, a trecut timp de două luni şi timpul pentru expediţie era la jumătate. La Becikerek a avut loc un popas de 55 zile şi a mai rămas timp puţin. Pe la începutul lunei safer 1007[83], Yogun aga, unul dintre agalele din Timişoara, fiind numit călăuză pentru oastea islamică, au pornit.

S-au oprit lîngă cetatea Cenat (Canad), pe marginea rîului Mureş (Maroş). Fiind asediată, au tras din cîteva tunuri şi ghiaurii din ea, părăsind cetatea, au fugit în ascunzişul (cenklistan) din împrejurimi. Cetatea Cenad încăpîndu-ne pe mîini fără osteneală, oastea tătărească ajungîndu-i pe ghiaurii fugiţi, pe unii i-au ucis şi pe cei mai mulţi i-au făcut prizonieri. In aceeaşi zi, după ce au fost ucişi aproape 150 de ghiauri, în faţa cortului serdarului, ţinutul Cenad a fost acordat lui Şakşaki Ibrahim bey, pe atunci, nazîr[84] de Belgrad. <Versuri satirice ale lui nişangi 'Abdi Celebi pe seama lui Şakşaki.

Mergînd de acolo, s-au aşezat la capătul unui munte, la poalele unei pălănci numite Vilagoş[85]. După aceasta, cînd s-au aşezat în şesul cetăţii Arad, găsînd-o părăsită, au stăpînit-o.

Pe atunci, venind un sol de la principele Transilvaniei (Erdeloğlu), acesta a adus scrisori care spu-

---

83. = 3-12 sept.1598.
84. Nazır - "observator", un fel de inspector;termenul a intrat şi în l.rom.;Brăila a avut un astfel de nazır (Cf.ID.,II,2,p.271.).
85. = 13 sept.1598.

www.dacoromanica.ro

neau:"Măria sa hanul să ne împace cu majestatea sa padişahul". In acest timp, plouînd foarte mult, a pricinuit greutăţi oastei.

La 9 safer 1007[86], a sosit cu oastea provinciei sale Mustafa paşa, beilerbei de Erzerum. La 13 safer[87], oastea musulmană a trecut cu mii de greutăţi apa Mureş şi după ce a traversat pe marginea ei, la cîteva conace, a descins la capătul unui pod din preajma unei palănci virane, numită "Bey". Acolo, oastea din Gyula (Güle)[88] l-a întîmpinat pe serdar şi i-a procurat două tunuri "Badaluşka"[89], unul din Gyula şi altul din Timişoara.

In zilele de 25 şi 26 safer 1007[90], au trecut cu mii de greutăţi cîteva rîuri şi locuri mlăştinoase şi în al 8-lea conac (menzil) au ajuns în şesul Oradiei, unde a sosit şi
C.442 II Yusuf paşa, beilerbei de Van.
(f.57 r.) Hanul, despărţindu-se de localitatea Cenad, a plecat pe un alt drum ca să prade ţara duşmană, apropiindu-se de Oradea. La 29 safer 1007[91], s-au aşezat sub cetatea Oradea. Aceasta

---

86. = 11 sept. 1598.
87. = 13 sept. 1598.
88. In româneşte se numia Gilău.
89. In izvoare apare şi în alte forme: Bacaluşka, Dedeluşka, Beceluşka etc.; O categorie de tunuri otomane mai mari decît tipul zis Pranki şi mai mic ca Marten. (Cf.M.Sertoğlu, op.cit., p.26).
90. 27 şi 28 sept.1598.
91. 1 oct.1598.

www.dacoromanica.ro

cetate, fiind între Transilvania şi Austria, era o fortăreaţă bogată şi înfloritoare, cu varoşuri în împrejurimi. Era aşa de întinsă şi puternică, încît putea să încapă în ea 2o ooo de ostaşi. Viile sale, în afară de varoşul său cu clădiri, se întindeau pînă la Pesta, cum ar fi de la zidurile Istanbulului pînă la menzilul lui Davud paşa. <Cenadul > era un oraş aşa de mare, ale cărui grădini şi bostane frumoase ouprindeau imensitatea oerului, încît nu se poate descrie. Mai înainte de aceasta, intrînd în cetate cîteva mii de ostaşi austrieci, de vreo doi ani, se întăriseră (musallat) acolo, iar neamul maghiar s-a aşezat în sate şi comune.

Lupta şi asedierea Oradiei

Mai înainte, cînd oastea tătară a atins varoşul, ghiaurii care erau acolo au ieşit şi s-au încăierat timp de o zi şi o noapte. In sfîrşit, vitejii tătari au dat foc oraşului. Atunci cînd tătarii şi-au scos familiile şi trăsurile (kocı)[92] şi au fugit în altă parte, tătarii le-au ajuns din urmă şi ucigîndu-i pe cei mari, au pus mîna pe o pradă bogată. După aceasta, hanul tătar şi serdarul, sfătuindu-se cu mai marii oastei, a spus: "Este îndeajuns să ruinăm ţara duşmanului sau este mai bine să ne străduim pentru stăpînirea oetăţii Oradea ? Atunoi, toţi au strigat într-un glas că nu este potrivită părăsirea unei cetăţi aşa de puternice, apropiată de stăpînirea otomană, care este lacătul Transilvahiei şi Austriei, şi, în drum, obstaoolul cel mai puternic al blestemaţilor. Găsind oă este potrivită această părere, la 1 rebi ul-evvel, într-o zi de vineri <1oo7> [93], au intrat

92. Koci, termen ung. kocs - landou; a intrat şi în l.rom. veohe sub forma de cocie.
93. = 2 oct. 1598.

www.dacoromanica.ro

în casele de piatră împodobite ale oraşului şi a fost nevoie ca să se sape şanţuri. Apoi, au început s-o bată cu cele trei tunuri pe care le aveau.

La început, însărcinaţi numai cu ruinarea ţinuturilor duşmane, n-au adus tunuri şi alte unelte pentru cucerirea de cetăţi, şi timpul se împuţina. O cetate aşa de puternică era de la sine înţeles că, nu era cu putinţă să fie luată într-un timp aşa de scurt, dar după părerea serdarului, aceasta fiind totuşi cu putinţă, era desigur o mare greşeală.

Bombardarea ei s-a început din timp, dar s-a văzut că este foarte solidă şi întărită. Deci, a fost greşită părerea acelora care spuneau, la început, că "va fi cucerită numai cu cîteva aruncături de tun"; acum, < aceştia > au început să zică: "Odată, unul dintre regi, după ce a asediat-o timp de 45 de zile, nereuşind s-o cucerească, s-a retras ruşinat".

Cele trei tunuri nefiind de ajuns, i-au mai cerut beilerbeiului de Agria, Sofu Sinan paşa, căruia i se acordase mai înainte provincia Anatoliei. <De aceea> i s-a dat firman prin care i se poruncea: "Să vii la ordie şi să aduci zece tunuri, împreună cu cele necesare, care sînt la Agria". Neglijîndu-se răspunsul şi cînd se repeta porunca către capu-chehaia[94], cunoscut sub numele de "Bayr tilküsi-oğlu"[95], acesta minţia mereu prin răspunsurile pe care le dădea:"A sosit ştirea, tunurile sînt încărcate în harabale, bivolii pentru tras sînt adunaţi din satele Agriei". In sfîrşit, n-au venit muniţiile de

---

94. In text: kapu-kethuda, un fel de administrator, intendent.
95. "Fiul vulpoiului de munte".

www.dacoromanica.ro

la Agria şi s-au strîns puţin cîte puţin pulberea şi muniţiile găsite în pălăncile din împrejurimi. Acestea au fost întrebuinţate şi n-au ajutat la nimic. Au pus vreo două mine (lağım)[96] dar cetatea fiind puternică, nu s-a resimţit deloc".

In acest timp, ceata tătărească, de cîte ori voia să meargă în incursiune, serdarul răspundea:"Dacă o vrea Allah, după cucerire, mergem împreună". Neîngăduind tătarului şi oastei
C.443 I de akîngii să întreprindă incursiune, i-a lăsat
(f.57) fără rost, ţinînd pe loc atîta oaste dornică să galopeze. Allah este înţelept, atunci a plouat mereu, mai mult de 40 de zile, şi din pricina atîtor ploi, cîmpiile şi văile au fost inundate. Deoarece împrejurimile cetăţii erau din pămînt moale şi avea multe părţi cu mlaştini, oastea s-a zăpăcit. Torenţii au năpădit peste meterezele ienicerilor şi au fost umplute cu noroi. Comandanţii (zabit)[97] au suferit mult, deoarece noroiul ajunsese şi în corturi. Rîul din oraş, umflîndu-se zilnic, nu îngăduia trecerea în tabără, nu se putea merge de la un cort la altul. Furia vîntului era aşa de puternică, încît smulgea şi arunca ţăruşele corturilor. Picioarele vitelor se înfundau pînă la burtă. Gloata s-a hrănit, cîteva zile, cu carne de oaie şi de vacă, găsită din belşug. Au cumpărat oi cu

---

96. In sens de canal sau tunel subteran, a intrat şi în l.română.

97. Termenul de zabit, mai mult în sens de stăpînitor, conducător şi ofiţer, a intrat şi în l.română.

www.dacoromanica.ro

cîte unul sau doi aspri. Cîmpia Orăzii se umpluse de turme, cele mai multe fiind tîrîte de la raia'ua[98] Solnocului şi o mică parte de la raia'ua duşmană.

Dar blestematul, căruia i se spunea "ardeleanul" (Erdeloğlu) [99], se întărise în munţi greu de trecut. Oastea musulmană, după ce se zăpăcise de atîtea suferinţe şi pe cînd era desnădăjduită din pricina torenţilor şi mlaştinilor, deodată au venit "crainicii" (feryatci) cu mahzaruri, din părţile Budei, spunînd: "Vreo 80 000 de ghiauri, după ce au distrus Buda veche, au chinuit şi au ucis populaţia <garnizoana> sa, acum au asediat Buda cu tunuri mari. Dacă ajutorul va fi neglijat, Buda ne va scăpa din mîini. Şi, mai înainte de aceasta, venind în fiecare zi cîte un crainic cu arzuri şi mahzaruri, spunea: "Sîntem pe cale să ne îndreptăm spre Weitzen (Waç) şi Buda. In acest timp sîntem în aşteptarea tunurilor din Agria. Duşmanul care vine este un duşman puternic. Nu se poate face faţă numai cu trimiterea a 2 000 de ostaşi". Din această pricină, serdarul şi oastea sa au fost cuprinşi de grijă şi panică; cînd oastea musulmană, legată de suferinţe, a rămas în faţa Orăzii şi cînd ghiaurii au venit asupra Budei, s-a răspîndit zvonul că Mihai <Viteazul> , ştiind că este ocazie de pradă, a trecut, de asemenea, Dunărea în partea Nicopolului, <unde> l-a atacat pe <Ahmed> Hafız paşa[100] şi i-a pricinuit mari pagube.

---

98. Adică populaţia, locuitorii.

99. Principele Transilvaniei.

100. Fost sangiacbei de Bosnia, care a fost însărcinat cu paza ţărmurilor dunărene, apoi a fost numit (1600) al doilea vizir.

www.dacoromanica.ro

C.443 II
(f-58 r.)

In acest timp, de cîte ori neamul tătăresc cerea învoire ca să meargă în incursiune, ca să devasteze Transilvania, serdarul răspundea:"Dacă o vrea Allah, după ce vom cuceri cetatea, plecăm împreună". Dar cu această speranţă deşartă, timpul trecea, cetatea n-a fost cucerită. Astfel, nedînd învoire incursiune, atît tătarii cît şi oastea de akîngii au fost ţinuţi pe loc. Din cauza gerului, mîinile şi picioarele nu mai rezistau.

Intoarcerea oastei musulmane spre Belgrad

Nefiind cu putinţă cucerirea cetăţii Oradea, s-au ridicat din faţa ei sub pretextul de a salva Buda, şi au plecat spre Solnoc. Din pricina ploilor multe, rîurile de pe drum s-au umflat ca Marea de Oman. Deşi încă de la plecarea <spre Oradea> i se recomandase paşei de Timişoara, Ismail paşa, să construiască poduri, totuşi acesta n-a dat nici o importanţă şi n-a pregătit nici un pod.

La venire, au trecut numai trei rîuri şi numai unul avea pod. La întoarcere, trebuind să treacă cu bărcile 12 rîuri mari, fiecare a fost trecut cu mii de suferinţe şi nenorociri. Animalele fără socoteală, ale multora au pierit în apă, şi din cauza gerului mulţi <ostaşi> s-au îmbolnăvit. O bună parte a oastei hrănindu-se, din lipsă de provizii, numai cu grîu, s-a îmbolnăvit de dizenterie, a căzut şi a rămas pe loc. Tunurile erau tre-

www.dacoromanica.ro

cute pest apele despre care s-a vorbit,fîni trase cu pripoane.

In această expediţie, Kogia (Koca) Murad paşa, care era belerbei de Diarbekir, şi Mahmud paşa, beilerbei de Alep, şi Sofu Sinan paşa, fiecare intrînd în cîte un jug, au tras de tunuri. Populaţ a, după cum a voit, s-a făcut părtaşă la astfel de nenorociri. Mai înainte, din Gyula pînă la Oradea au mers trei zile, de această dată, au venit în 12 zile, cu mii de suferinţe. Din cauza gerului, a foamei şi a lipsei de provizii sute de oameni se împotmoleau în mlaştini.

In cîmpial Gyulei a venit la crăinicie Iskender bey, chehaia lui Teriyaki Hasan paşa, devenit apoi paşă, şi a insistat pentru ajutor, deoarece cetăţile Wesprim, Palota şi Tata au fost cucerite de austrieci. Urnindu-se de acolo, au venit la Solnok. La Gyula şi Solnok i-a iscat ceartă mare pentru hrană.O pîine se vindea cu un galben. Acolo a avut loc un popas de o zi. Mai înainte au venit cu speranţa că aici sînt pregătite vase cu merinde. Dar oastea a văzut că pe rîul Tisa nu este nici o urmă de corăbii cu zaherea.

< Oastea, lihnită de foame, se răzvrăteşte şi ienicerii, apucînd cîte un par, l-au lovit pe serdar pe cînd fugea, rănindu-l la cap în multe locuri. L-au ocărît şi, la un moment dat, i-au jefuit bucătăria şi cămara (kiler). Nu este nici o îndoială că, dacă nu se opuneau comandanţii lor, îl sfîşiau în bu-
C.444 I. căţi.Renunţînd la Buda,turcii pleacă la Se-

www.dacoromanica.ro

(f.58 v.) ghedin, unde găsind corăbii cu zaherea pe Tisa, oastea a prins puteri. Intre timp, a sosit ştirea că varoşul Budei a fost incendiat şi dărîmat şi mulţi dintre locuitorii săi ucişi; amărît şi zăpăcit, serdarul se îmbolnăveşte. A fost o campanie nenorocită, care a adus foarte multe pagube.>

Scrisoarea lui Hogea Sa'deddin către serdarul Saturgi Mehmed paşa. <Acesta, fiind prieten cu serdarul, i-a trimis o scrisoare cu sfaturi şi reproşuri, arătîndu-i greşelile> i-a scris: "... în al doilea an vi s-au îndeplinit toate dorinţele şi pe cînd vi s-a trimis oaste fără socoteală, aşezînd pod spre ţinutul Transilvaniei, aţi zăbovit 55 de zile; aţi stat aşteptîndu-l pe măria sa hanul <tătar> şi s-a făcut cunoscut duşmanului în ce parte veţi pleca. De asemenea, duşmanul a simţit teama şi lipsa de cutezanţă de a înainta, slăbiciunea şi numărul mic al oastei. Şederea atît de lungă a făcut ca oastea să fie închisă ca într-o scrisoare, şi înţelegînd desnădejdea ,duşmanul şi-a retras poverile (agirlik) în munţi.

In timp ce ţi s-a trimis de la Poartă scrisoarea padişahului poruncindu-ţi: "Nu este an pentru cucerirea de cetăţi, să faci incursiune în Transilvania şi s-o devastezi", aţi zăbovit pentru două cetăţi şi aţi rămas pentru iarnă. Inainte de înlăturarea primejdiei duşmane, nu era potrivit să vă pierdeţi timpul cu luarea a două cetăţi. Şi dacă le-aţi cucerit, nu semănau cu cetăţile luate de la noi, şi cu acestea duşmanul nu slăbia...

www.dacoromanica.ro

Inainte de întîlnirea taberelor, s-au trimis hatt-i humaiunuri repetate, care spuneau: "Trimiţînd multe cete de oaste otomană
C.442 II şi multă oaste tătărească în Transilvania
(f.59 r.) (Erdelistan), să faceţi incursiune (akın), să ardeţi şi să dărîmaţi tot ceea ce are, să invadaţi şi să-i pustiiţi toate ţinuturile.." In ciuda poruncilor împărăteşti, din nenorocire, nu s-a făcut nici o ispravă, într-adevăr pentru cucerirea cetăţii nu s-a făcut nici o pregătire; cu trei tunuri, aşezîndu-vă în faţa unei fortăreţe puternice ca Oradea, aţi făcut ca oastea să slăbiască şi pentru că nu s-a dat atenţie pentru paza hotarelor (serhat), Buda şi împrejurimile ei au fost pustiite. Făcînd ca oastea otomană să aştepte sub zidurile Oradiei, aţi închis ca într-o scrisoare şi oastea tătărească. Oprindu-i pe cei care voiau să facă incursiune pe pămînturile duşmane, înlăuntru Transilvania a rămas în pace. Voievodul Transilvaniei <Sigismund Báthori>, pe cînd, fără speranţă, era victorios asupra oastei noastre, Mihai n-a pierdut ocazia, ţările sale fiind în linişte şi văzînd că oastea noastră este legată în faţa cetăţii şi neavînd nici o teamă dinspre părţile Transilvaniei, s-a pus pe capul ţării noastre şi a jupuit pielea de pe populaţia acelui ţinut..." <Alte mustrări făcute
C.445 I. serdarului Saturgi Mehmed paşa pentru pagubele pricinuite familiei osmane în cursul ultimilor doi ani...>

www.dacoromanica.ro

Năvala ghiaurilor asupra cetăţilor Wesprim (Pesprim), Palota, Papa, Tata şi prima asediere a Budei

Indată ce s-a hotărît plecarea vitejilor musulmani în ţinutul Transilvania, serdarul ghiaurilor, Maximilian, s-a adunat, în apropiere de cetatea Ianîk, cu toţi acei care veniseră anul trecut în ajutorul său. Astfel, au venit 5 ooo de călăraşi de la frînci[1ol], 12 ooo de puşcaşi cu oastea italiană, de asemenea şi fratele său, herţogul Mateiaş, cu austriecii, germanii şi alţi ostaşi ghiauri, peste 6o ooo de pedestraşi şi călăreţi, şi s-au sfătuit ca să ajungă în ajutorul principelui Transilvaniei. Dar serdarul, asediind cetatea Orăzii, principele Transilvaniei s-a ascuns în munţi prăpăstioşi. Atunci, ei au spus că "nu este nevoie de atîta ajutor, hotarele Budei rămînînd pus-
(f.6o r). tii, este timpul să asediem cetatea Buda..."

Vitejii musulmani, care erau asediaţi, au făcut tot ce au putut. Au trimis, una după alta, scrisori pentru cerere de ajutor (feriatnameler) serdarului <Saturgi Mehmed paşa> şi hanului tătar <Gazi Ghirai>, care erau sub cetatea Orăzii. Ei au cerut ajutor spunînd:"Dacă nu veniţi în persoană, cetatea ne va scăpa din mîini...". Dar tătarii şi unii dintre ostaşi, fiind la sedierea <Orăzii>.

1ol. Frînc (rom.Frîncu) - european.

www.dacoromanica.ro

iar alţii împrăştiaţi în acele părţi, n-a fost cu putinţă să plece. <Numai hanul tătar a reuşit să trimită vreo 2o ooo de tătari, sub comanda lui Bektaş paşa ...>

C.445 II Postul lui Sinan paşa, mort în luptele din varoşul Budei, a fost dat beilerbeiului de Buda, Mihaliçli Ahmed paşa, şi Buda a fost acrodată lui Div[1o2] Suleiman paşa, beilerbei de Timişoara, care acum era în oaste; de asemenea, au trimis acestuia, unul după altul, şapte bei de sangeaci şi cîteva sute de ostaşi de buluc (bölük), cu solde mărite. Asediul Budei a durat 4o de zile...

Infrîngerea lui Hadım Hafız paşa la Nicopol prin vicleşugul lui Mihai cel afurisit.

(f.6o v.) Mai înainte, Hafız Ahmed paşa, beilerbei
C.446 I de Bosnia, fiind însărcinat cu paza ţărmurilor Dunării, plecase la hotarul Vidinului. In luna rebi ül-evvel din acest an loo7 [1o3], a a fost numit pe lîngă el stăpînul Adanei, Ramazanzade <Ahmed paşa>, pentru slujba de pază. Cu cîţiva sangeacbei, ridicîndu-se şi plecînd din Vidin, mergeau pentru pază în părţile Rusciucului şi Silistrei, şi pe drum s-au aşezat într-un loc, într-o cîmpie, numită Senadin[1o4], în apropiere de Nicopol.

1o2. Div înseamnă "mare, uriaş", de aici: divan.

1o3. = 2 oct. - 31 oct. 1598.

1o4. Senadin - Snadin, greu de identificat.

www.dacoromanica.ro

Rebelul voievod al Țării Românești, Mihai, pînă la începerea expediției în Transilvania, apucă drumul căinței și pocăinței pentru răscoala sa. Dar îndată ce se află că oastea otomană a rămas legată de Oradea, a început să-și dea la iveală vicleșugul. A trimis în solie pe un afurisit, cu numele de Dimo, la <Ahmed> Hafız paşa şi i-a făcut cunoscut că "cere învoire să-i îmbrățișeze picioarele și că este pregătit, din nou, pentru încheierea păcii și primirea supunerii".

Solul cel șiret, întîlnindu-se cu Hafız paşa, și-a așezat pe țărmul Dunării cortul său măreț, împodobit și ornat în mod fastuos. Apoi, a început să aștepte trecerea lui Mihai cu corăbiile. Dar cînd s-au văzut pe drumul îndepărtat trăsăturile (koçi) acoperite cu postav roșu, l-a întrebat pe blestematul de Dimo, solul lui Mihai, ce sînt acelea ? care a răspuns zicînd: "Sînt harbalele cu vistierie (hazine)[105] și daruri". Fiecare crezînd cuvîntul solului, pe cînd le așteptau pe acestea, l-au văzut pe dușman și în partea opusă. Fiind fără arme, l-au înconjurat (seyre dulan halka koydılar) . Oastea rătăcitului (zal) de Mihai era de peste 2o ooo, pe cînd a lui Hafız paşa abia dacă era de 3ooo de oameni, și cei mai mulți nici nu aveau asupra lor arme de luptă. Dar "harabalele cu daruri", văzute în depărtare, erau care au tunuri. Ghiaurii cei blestemați s-au apucat de luptă. După o mică bătălie, neputînd să reziste, și-au ales fuga. Din cauza acestei nenorociri, care a apărut pe neașteptate, Hafiz paşa și-a perdut mințile, fiind învins, s-a întins pe gîndul calului și a fugit în părțile Tîrnovei. Mulți credincioși de-ai lui Mahomed[106] au murit și

---

105. Adică cu avuții, bogății; hazine înseamnă și tribut; rom. hazna (cf. IO, II, 1, p.214-215).

106. Adică mahomedani, musulmani; turci.

www.dacoromanica.ro

o bogăţie mare a încăput în mîna ghiaurilor. După această victorie, Mihai cel rătăcit a asediat cetatea Nicopol. Dar multă oaste, dintre locuitorii Dobrogei[107] şi Zagrei, s-au strîns şi au dat atac pentru alungarea duşmanului. După 2o de zile de luptă cu populaţia cetăţii, cînd au văzut că sînt atacaţi şi din afară, au renunţat la asediu, au trecut Dunărea şi au plecat spre partea Bucureştilor.

Se povesteşte că, toată avuţia lui Hafiz paşa a fost devastată şi prădată. Haina (libas) pe care o îmbrăca şi turbanul (selimini), cînd au fost aduse blestematului de Mihai, îngîmfîndu-se mereu cu hăinie, a îmbrăcat o femeie uşuratică cu turbanul

şi cu haina paşei. Apoi, a arătat-o oastei sale şi rîdea cu hohote spunînd: "vedeţi că l-am prins pe serdar; nu este nici o deosebire între acela şi aceasta".

După aceasta, mai sus-numitul paşă a venit la Nicopol şi şi-a reparat locurile ruinate ale cetăţii; dar pe cînd era în tabără de iarnă, la Hezargrad, a fost numit de la Poarta împărăţiei cel de-al IV-lea vizir, Mahmud paşa, pentru paza ţărmurilor Dunării.

C.446 II (f.61 v.) <Bazîndu-se pe cronica lui Hasan Beyzade, autorul povesteşte că atunci/cînd serdarul descinse-se în cîmpia Filipopolului, sosise solul din

---

1o7. Ed. a III-a, p.2o5 este grafiat greşit Biruge în loc de Dobrice.

www.dacoromanica.ro

partea lui Gazi Ghirai han, de la paza cetăţii Sonbor. Apoi, după ce s-a închinat Abdul Aziz aga, Saturgi paşa a acordat ca feudă (arpalık) ţinutul Silistrei hanului de mai sus[108].

<Ibrahim paşa a 3-a oară mare vizir şi serdar împotriva cetăţii Uivar şi omorîrea fostului serdar Saturgi Mehmed paşa pentru eşecul de la Oradea.>

(f.62 v.)
C.448 I

Evenimentele anului 1008[109]

<In timp ce Ibrahim paşa înainta spre Uivar, hanul tătar Gazi Ghirai, supărat de strangularea fostului serdar, se retrase bolnav la Sonbor, dar este invitat să participe la expediţie.>

Dar după o şedere de vreo săptămînă acolo, la 7 safer <1008>[110], a sosit Balıkcizade Mustafa cu solul Transilvaniei. La 29 a lunei august, cînd au descins la capătul unui ghiol (göl) de pe ţărmul Dunării, a venit scrisoare de la Gazi Ghirai <despre participarea tătarilor la expediţie>.

La 22 rebi'Ül-ahir <1008>[111], după ce au trecut apa Ampoiul (Ibiul ?) şi rîul Oradea (Varat), s-au aşezat în şesul Orăzii, lîngă lacul (gölü) Sekmehal. Oastea trimisă pentru incursiune a adus un număr de prizonieri şi vite...

63 v.-64 r.

---

108. Notă sau titlu marginal; adică lui Gazi Ghirai al II-lea.
109. =24 iul.1599 - 12 iul.1600.
110. 29 aug. 1599.
111. = 17 noiembrie 1599.

www.dacoromanica.ro

C.449 II

Supunerea frîncilor din cetat a Papa

Cei 3 ooo de frînci veniţi în ajutorul Austriei, fiind puşi la paza cetăţii Papa, nu primeau solde şi nu se înţelegeau cu maghiarii, de aceea s-au supus turcilor; în orice expediţie, aceştia au dat dovadă de vitejie . Cu ocazia întreprinderii expediţiei la Hotin de către sultanul Osman, în alaiul împărătesc erau şi cîteva sute de frînci, care erau rămăşiţele acelei cete. La asediul de la Hotin, n-au pierdut nici o clipă. Mai cu seamă pentru omorîrea ghiaurilor ruşi şi cazaci, luaţi vii (sakaalibe), îi întindeau pe sticle încălzite la foc, îi făceau frigărui (kebap) şi îi făceau să moară în chinuri groaznice.

C.45o I
(f.64 v.)

Calităţile demne de laudă ale serdarului Ibrahim paşa

<Descriind unele calităţi ale ma elui vizir Ibrahim paşa, autorul spune>: In sangiacul Semendriei şi în p rt a Timiş rei erau flăcăi voinici şi raiele potrivite pentru luptă; cu toţii veniau ei înşişi <la Ibrahim paşa> , luînd steaguri, au făcut înţelegere ca să meargă şi ei într-o aripă (kol) [112] pentru înlăturarea răutăţilor. Darul şi favoarea sa pentru comandanţii lor era ca să aibă deasupra lor <înălţat> o pîslă de Salonic (Selanik keçesi), modelată

---

112. Kol tc. înseamnă şi "braţ".

www.dacoromanica.ro

în chip de leu. Apucînd aceasta, cei pomeniţi, dintre raiele, mergeau fălindu-se . <Strădania lui Ibrahim paşa de a-i cîştiga pe supuşii creştini de partea turcilor.>

Ascultarea şi supunerea lui Mihai <Viteazul>

După înfrîngerea lui Hafız paşa, Güzelge[113] Mahmud paşa, fiind în fruntea spahiilor musulmani, s-a îndreptat împotriva lui Mihai <Vodă> . Dar răutăciosul de Mihai, fiind sfătuit de raia'ua Ţării Româneşti, s-a angajat ca să trimită avuţia haraciului (mal-i haracin) îndoită, pe care trebuia s-o plătească mai înainte, an de an; dar a cerut să i se acorde voievodatul. Acesta, în cursul lunei rebi' ül-ahîr <1008> [114], l-a rugat pe sus-numitul paşă să intervină <la Poartă, în acest sens> .

C.452 (f.65r.-65v.) <Aducerea în captivitate a hanului Simon din Georgia, răscoala gelalîilor şi apariţia rebelului Kara Iazıgi...>

Evenimentele anului 1009[115]

(f.66 r)

C.451 II <Plecarea marelui vizir şi serdar, Ibrahim paşa, la Kanişa şi sosirea lui Teriyaki Hasan paşa, cuceritorul cetăţii de mai sus.> ... Cînd au trecut podul de la Essek (Ösek)

---

113. Güzelce tc. - "Cel frumuşel"; In Hurmuzaki supl.II, vol.II/1895 este trecut Giseldi ! Era pe atunci al IV-lea vizir.
114. 21 oct. - 18 noiembr. 1599.
115. = 13 iunie 1600 - 1 iul.1601.

www.dacoromanica.ro

(f.66 v.) tuiurile (tug) au fost întoarse spre partea dreaptă şi trimise spre ţinutul Babofcea[116]. In acest timp a venit solul răutăciosului de Mihai <Vodă>, numit Dimo, aducînd daruri şi scrisoare. La 16 safer <1008>[117], după ce a trecut podul, solul de mai sus a fost împreunat şi trimis cu reisul efendi (reis ül-küttab) Hamza efendi, la Poarta împărăţiei.

C.452 I (f.67r.-68v.) <Plecarea turcilor la cetatea Sikloş şi luarea unui tun care arunca ghiulele mari de cîte 18 ocale, luptele de la Bobofcea şi cucerirea cetăţii Kanisza.>

f.69 v. Pricina mazilirii caimacamului Hafız paşa

C.455 I Mai înainte de aceasta, pe cînd <Hafîz> Ahmed paşa îndrepta o expediţie spre Kanisza afurisitul, numit Dimo, solul răzvrătitului Mihai, venise la generosul serdar şi marele vizir Ibrahim paşa pentru situaţia cetăţilor Ineu (Yanova) şi Lipova (Lipve).

Generosul serdar Ibrahim paşa, alăturîndu-i lui Dimo pe Yazıgizade, care se găsea pe lîngă reisul efendi (ül-küttab), l-a trimis cu unele arzuri[118] la Inalta Poartă. Acesta <serdarul>, ca să simuleze o anumită prietenie faţă de Mihai <Vodă>, îl recomandase pentru salvarea celor două cetăţi <Ineu şi Lipova>.

---

116. Babocsa - loc. în Ungaria, cucerită de turci în oct. 1566, cf. Pitcher, op. cit. p. 147 III.
117. =5 sept. 1599.
118. De la Mihai Viteazul.

www.dacoromanica.ro

Atunci cînd mai sus-amintiţii <Dimo şi Yazigizade> au ajuns la Poarta împărăţiei, se găsea caimacan Hafîz Ahmed paşa, pomenit mai sus. Mai înainte, cînd Hafîz Ahmed paşa se afla la paza Nicopolului, Mihai venise cu şiretenie asupra sa şi făcuse ca acesta să fugă învins. Mai sus-numitul Dimo, sosind ca sol în numele lui Mihai, îl înşelase pe paşa zicîndu-i că vin hamabalele vistieriei (araba hazinesi) apoi, carele acoperite cu postav roşu, pe care el le arătase drept care ale vistieriei, au ieşit care de tunuri ale lui Mihai, şi Mihai, atacîndu-l deodată, a prădat avuţia paşei omorînd mulţi oameni. Iată că acea ranchiună (ukde) a rămas în inima paşei, şi de această dată, cînd el a venit în persoană, paşa[119] voind să se răzbune pe acel blestemat, a cerut sentinţa (fetva) de la şeihul islam Sun'ullah efendi şi marele muftiu i-a dat o fetva cu explicaţie amănunţită spunînd: "Intr-adevăr, atît Mihai cît şi solul său blestemat şi viclean fiind plini de răutate, angajamentul şi credinţa lor nefiind potrivite nici într-un chip cu şeriatul, amîndoi trebuie să fie distruşi şi ucişi". Potrivit cu această fetva, Hafız Ahmed paşa, fără să piardă o clipă, l-a omorît în chinuri groaznice <pe Dimo>, spînzurîndu-l de piept (bögür). <Afară de aceasta, Hafız Ahmed paşa a avut neînţelegere cu marele vizir Ibrahim paşa, la Kanisza, neţinînd seama de o poruncă împărătească pentru serhaturi.>

Desigur, aceasta s-a adăugat la cazul lui Dimo şi astfel marele vizir <Ibrahim paşa> a fost martor la aceste două trădări <ale lui Hafız Ahmed paşa>. Această situaţie i-a venit greu serdarului şi de aceea a trimis arzuri la măria sa valide sultan[120], mama padişahului, şi la marele eunuc

---

119. Hafız Ahmed paşa pe atunci era kaymakam paşa, adică ţinea locul marelui vizir Ibrahim paşa.
120. Veneţiana Baffa, soţia lui Murad III şi mama sult. Mehmed al III-lea.

www.dacoromanica.ro

scriindu-le:... "deşi se impunea, atît după judecată cît şi după şeriat, ca solul Dimo să nu fie supărat, totuşi el a fost ucis şi de aceea, de atunci încoace n-a mai venit nici un sol, şi poarta păcii a rămas închisă. Dar nici din partea aceasta nu s-a dus nimeni la împărat (kıral)[121] şi tratativele de pace <cu Austria> au rămas pe loc, renunţîndu-se la acestea... Toate acestea arată că părerile serdarului să nu fie luate în seamă... deşi el este sfetnicul padişahului". Şi îndată ce această scrisoare a serdarului Ibrahim paşa, cu atîtea păreri bune, a ajuns
C.455 II la padişah, îndată, Hafız Ahmed paşa a fost mazilit de la caimacamat.
(f.7o r.) <In locul său a fost numit caimacam Yemişci Hasan paşa> ...

Infrîngerea oastei răzvrătitului Mihai

De mulţi ani încoace <Mihai vv.> provocînd răscoale într-un chip foarte mare, în părţile Ţării Româneşti, Transilvaniei şi Moldovei, a pus mîna, cu violeşug şi şiretenie, pe acele ţinuturi. Mai înainte de aceasta, pe cînd tulburarea şi răscoala lui Mihai deveniseră continuă, a fost trimis, în acele părţi, cu oastea pe lîngă el, serdarul vizir Mahmud paşa. Acesta, împreună cu Şa'ban paşa, beilerbei de Cipru (Kibris), care se afla cu

121. Rudolf al II-lea.

www.dacoromanica.ro

flota la paza ţărmurilor Dunării, au trecut cu galerele (kadriga) în partea Ţării Româneşti. Lui Şa'ban paşa i se dăduse firman pentru repararea cetăţii Giurgiu (Yerkökü), unde să zidească o puternică fortăreaţă şi să facă un pod foarte puternic peste fluviul Dunărea. Odată ce s-a început construirea lui, vitejii purtători de victorie au făcut incursiuni în toate părţile Ţării Româneşti, au prădat şi au jefuit ţara răzvrătitului de Mihai <Vodă>.

Atunci cînd oastea musulmană ajunse la oraşele Bucureşti şi Tîrgovişte (Teragoşte), Mihai cel răzvrătit a trimis asupra oastei musulmane, călăuzită de victorie, pe însuşi sfetnicul şi serascherul său, blestematul numit banul Calotă (Kalit), ban de Craiova (Karaciova)[122], cu multă oaste. Cînd a avut loc lupta, cu sprijinul lui Allah cel puternic, oastea musulmană obţinînd victorie, cea mai mare parte a blestemaţilor a fost făcută pradă de ascuţişul săbiilor strălucitoare. De asemenea şi serdarul lor, fiind musafir în lumea cealaltă, <turcii> au venit la divanul împărătesc cu tigva sa, cu steaguri avînd vîrfuri aurite, cu tobe şi ţimbale.

De asemenea, şi blestematul de Mihai, fiind învins de două ori în luptă, cea mai mare parte dintre afurisiţii care erau pe lîngă el a fost distrusă, iar toate tunurile, pulberea şi muniţiile lor au fost luate. Norocul fericirii sale s-a întors şi <Mihai Vodă> pierzîndu-şi speranţa în viaţă, a pierit. Scrisorile de cucerire (fethname) au fost trimise cu Ibrahim ceauş la şahul Persiei.

---

122. In scrisoarea vizirului <Hafız> Ahmed paşa adresată regelui Poloniei, Sigismund al III-lea Wasa, povestindu-se aceste lucruri cu alte amănunte, menţionează aceeaşi localitate cu Karlova, Kralova (cf. Cat. doc. turceşti, II, p. 63, 192; tradusă integral în Revista Arhivelor, 2, 1975...).

www.dacoromanica.ro

Evenimentele anului 1o1o[123]

<Acordarea sigiliului viziral lui Yemişci Hasan paşa; năvala ghiaurilor asupra cetăţii Istoni-i Belgrad[124], intrarea lui Teryaki
C.467 II Hasan paşa în Kanisza şi luptele cu austriecii,
(f.71 r.- ou gelalîii, înfrîngerea lui Kara Yazıgi Hasan
8o v.) paşa...>

Evenimentele anului 1o11[125]

(f.82 r.)

(f.82.v.) Descrierea expediţiei serdarului în partea Transilvaniei

C.468 Mai sus-numitul Moise Secuiul (Sekil Mojes)[126], care fusese angajat să fie numit principe (kiral) în ţinutul Transilvaniei
(f.82 v.) (Vilayet-i Erdel), era un ghiaur puternic, din
(f.83 r.) neamul Batoreştilor. In ciuda obiceiului voievodul Transilvaniei, intrînd în cetatea nobilului (bey), numit Moise Zsekely, care era unul dintre nobilii liberi din Transilvania, luă cu forţa şi violenţa tot ce vroi din visteria (hazine) şi depozitul său de muniţii, omorînd pînă şi pe oamenii săi. De aceea, mai sus- numitul, fugind în timp de iarnă, găsise adăpost la serdar şi-i ceruse ajutor şi sprijin, luînd asupra sa cucerirea Transilvaniei. Serdarul, de

---

123. = 2 iul.16o1-2o iulie 16o2.
124. De obicei grafiat Istolnîi-Belgrad; Fhervafer (ung.), numit de austrieci Stuhlweisenburg (Cf.şi mai sus).
125. = 21 iunie 16o2 - 1o iunie 16o3.
126. Moise Székely, principe al Transilvaniei: mai-iul.16o3.

www.dacoromanica.ro

asemenea, crezînd în cuvîntul bătrînului nobil, hotărîse să meargă. Cucerirea <cetăţii> Istoni-i Belgrad, fiind mai importantă, o preferase.

Cu sprijinul lui Allah, cucerirea fiind reuşită, la timp, nu mai rămînea nici un inconvenient ca să plece în Transilvania. Cu acest gînd, ajungînd la Buda, a trecut peste pod în şesul Budei. <Tabăra ghiaură se găsea în localitatea Gigirdelen din ţinutul cetăţii Strigoniu; bubuitul tunurilor austriece se auzea pînă în şesul Peştei...>

C.468 II Ali Paşa şi cu Halil efendi, cadiul Budei, venind la serdar, au spus: "In timp ce se aud tunurile ghiaurilor, nu este potrivit să mergeţi <în Transilvania>. Sigur, după ce înaintaţi două-trei menziluri, oastea ghiaură va veni şi ne va asedia...

Hasan paşa însă i-a consolat şi le-a răspuns zicînd:"Şi noi auzim tunurile ghiaurilor, dar ardeleanul (Erdeloğlu) , luînd atîtea cetăţi în ţinutul Timişoarei, a ocupat Lipova şi Ineul[127]. Nu este drept să rămînem sub el. In tabăra duşmană sînt prezenţi numai 6 ooo - 7 ooo de ghiauri, care fac mereu viclenii şi pălăvrăgesc numai ca mahomedanii şi nu meargă în Transilvania. Ei nu au putere să se atingă de nici o localitate, ţineţi-vă bine firea". Ali paşa i-a răspuns :"Stăpînul meu, în noaptea aceasta a venit iscoada mea şi m-a înştiinţat

---

127. In text: Yanova, în R.S.România, cf. Jenö apud Pitcher, op.cit.p.156 I.

www.dacoromanica.ro

că, în tabără sînt peste 8o ooo de ghiauri.Gîndul lor este de a asedia Buda. Halil efendi să înregistreze acest raport (takrir) şi dacă se va întîmpla contrariul, să mi se vină de hac".

Dar serdarul Yemişci Hasan paşa, fiind un arnăut încăpăţînat şi ingrat, nu s-a întors din vorba sa şi a răspuns:"Şiretenia ghiaurilor a devenit un fapt obişnuit, adunarea noastră aici este de a împiedica plecare în Transilvania. <Duşmanul> nu are putere nici să asedieze şi nici să se războiască ! "Indată ce a zis aceste cuvinte Mehmed paşa, beilerbei de Rumelia, i-a răspuns:" la această recomandare să mă trimiţi pe mine, echipat uşor, să fac incursiune la Fülek..., şi să invadez ţara ghiaurilor".

Nefiind de acord nici cu aceasta, <Hasan paşa> a pornit a doua zi spre Solnoc. După ce a parcurs patru menziluri, la 11 rebi'ül-evvel 1011[128], a intrat în Solnoc cu 5 tunuri şi cu alte loo de <tunuri> şahi... Apoi, în 4 zile s-a aşezat în palanca numită Sarvaş...

De asemenea şi oastea din Gyula şi din Timişoara au venit şi au intrat în oaste.Tocmai cînd trebuia să se ţină sfat, au venit crainicii (telâl) de la Buda şi s-au întors în acea parte. <Asedierea Pestei de către austrieci serdarului.>

(f.89 v.) Evenimentele anului 1012[129]

C.475 I. <Expediţia serdarului Mehmed paşa în Ungaria, la Cil-Ada, întoarcerea hanului tătăresc şi aprovizionarea Budei cu zahere şi muniţii...>

---

128. = 29 aug.16o2.
129. = 11 iunie 16o3 - 29 mai 16o4.

www.dacoromanica.ro

< De această dată n-a fost de acord, crezînd că îndată ce Yemişci < Hasan paşa > va pleca în Transilvania, ghiaurul va asedia Buda. <Turcii>au început construirea unui pod peste insulă şi au luat măsuri pentru a împiedica năvala ghiaurilor; moartea sultanului Mehmed al III-lea şi caracterizarea domniei sale.>

(f.1oo r.)

Mari viziri[130] <sub Mehmed al III-lea> - Sinan paşa. La urcarea pe tron a sultanului era, pentru a treia oară, mare vizir şi mare serdar în expediţia asupra cetăţii Yanik; iar Ferhad paşa era caimacam. Sinan, venind la Poartă, a fost mazilit la Malgara, iar Ferhad paşa a ajuns mare vizir, a doua oară. De asemenea, fiind numit serdar împotriva Ţării Româneşti, pe cînd construia podul <spre Giurgiu> a fost mazilit şi ucis, în 1oo4[131].

C.486 II
(f.1oo v)

(f.1o4 v.)

Descrierea faptelor lui Deli Hasan[132] în Bosnia

< După răscoala gelalîilor în Anatolia, unul dintre conducători, Deli Hasan, fratele lui Kara Yazıgi, a fost mutat disciplinar în Bosnia>

C.491 I
(f.1o5 r.)

... Mai sus numitul chehaia, fiind dezgustat <de Deli Hasan>, a rămas la <Belgrad> şi nici n-a mai plecat pe lîngă Deli Hasan. Paşa, la rîndul său, trimiţîndu-l pe jurnalistul său (ruznameci), Mehmed efendi, a încercat

---

130. Schiţe biografice de mari viziri.
131. = 1596.
132. Hasan cel Nebun (Deli...).

www.dacoromanica.ro

să-l cîştige pe <Deli Hasan> şi arătînd situaţia la Poarta împărăţiei, a cerut ca postul său să fie mutat în ţinutul Timişoara...

<Acesta nu şi-a respectat cuvîntul, şi din partea raielei şi locuitorilor din Bosnia au venit hîrtii cu jălbi că sînt asupriţi .> Cu bunăvoinţă, <Deli Hasan> a fost mutat din Bosnia la beilerbeilicul Timişoarei.

(f.106 r.) C.492 II

Evenimentele anului 1013[133]

<Plecarea marelui vizir Ali paşa la Belgrad şi descrierea unor evenimente din Orient, Viziratul lui Lala Mehmed paşa.>.

Hafız Ahmed paşa s-a retras, de această dată, de la serdariat <deoarece> mai înainte, în Bosnia şi mai cu seamă în lupta cu Mihai <Viteazul> băuse şerbetul serdăriei şi renunţase la acea plăcere.

<Cucerirea cetăţii Vaţ, asedierea Strigoniului şi întoarcerea turcilor.>

C.495 II (f.110 r.)

Apariţia lui Bocskai Istvan[134], unul dintre emirii Transilvaniei

<Descrierea unor certuri şi neînţelegeri între unele neamuri şi supuşii lor.>.

Ghiaurii austrieci (Nemçe), dintre neamurile de necredincioşi, supuşi creştini, fiind mulţi, numindu-l pe unul dintre ei împărat (kaiser), i-au supus pe cei mai slabi.

---

133. 30 mai 1604 - 18 mai 1605.
134. Ştefan Bocskai, 1604-1606 dec.29.

www.dacoromanica.ro

Provenit din ducatele Austriei şi Ungariei, acest neam întărindu-se, a cucerit cetăţile Transilvaniei şi Ungariei. Apoi, pe lîngă că ataca şi asupria, i-a stăpînit pe cei care aveau bogăţii, pe ostaşi, pe călăreţi şi pe cei neputincioşi, toţi fiind supăraţi şi necăjiţi în fel de fel de chipuri. Asuprind şi atacînd familiile celor de neam maghiar şi transilvan, ei s-au supus numai pe faţă neamului austriac, întrucît nu aveau putinţa să scape. Dar în adîncul inimei lor, clocoteau de mînie <împotriva austriecilor> ... De aceea, între ei era mereu duşmănie şi zîzanie.

C.496 I. (f.11o v.) Atunci, unul dintre beizadelele maghiare, numit Booskai, adunîndu-i pe demnitarii ghiauri, de acelaşi neam cu el, le-a zis: "Pînă cînd vom suporta noi jignirile şi oprimările acestui neam austriac. Pînă cînd vom trăi nenorociţi sub ei ? Invinşi, cu cinstea şi cu onoarea pătată ? Mulţumită lui Allah padişahii familiei Osmane sînt din timpuri vechi binefăcătorii noştri. Craiul Ioan (Ianos)[135] refugiindu-se la Pragul sultanului Suleiman han, "odihnească-se în rai", a salvat ţara de la pieire şi a rămas totdeauna în mîna fiilor şi urmaşilor săi. Nu este oare mai bine ca şi noi, luînd pilda înaintaşilor şi rezemîndu-ne pe puternica Poartă, să ne răzbunăm pe duşmanul nostru ? In ce ne priveşte, nu acesta este adevărul ? Notabilii

---

135. Ioan Zapolya, vv. Transilvaniei şi regele Ungariei (m.154o).

www.dacoromanica.ro

de acelaşi neam cu el le-au dat dreptate vorbelor lui Bocskai şi au socotit că intrînd sub aripa ocrotitoare a sultanului, avuţiile şi familiile lor vor fi salvate. De aceea, înţelegîndu-se între ei, au trimis pe la sfîrşitul anului sus-amintit <1013>[136] scrisori către serdar, spre a-l alege serdar al lor pe mai sus-numitul <Ştefan Bocskai>. Ei îl rugau pe serdar zicînd:"Vă rugăm să scrieţi la Poartă adevărul despre situaţia noastră; ne angajăm să fim prieteni cu prietenul şi duşman cu duşmanul padişahului, ne supunem şi intrînd sub aripa sa ocrotitoare, vom sluji aşa cu trup şi suflet pe padişahul islamului, scoţînd săbiile asupra vechilor noştri duşmani, ghiaurii austrieci, sub stăpînirea cărora am ajuns de nevoie". <Poarta otomană acceptă cererea celor din Transilvania şi porunceşte serdarului să încheie un tratat cît mai convenabil.>

Lupta dintre maghiari şi austrieci

In ziua de 27 gemazi ül-evvel 1013[137], cele două neamuri de ghiauri s-au încăierat, dînd o luptă mare între ei. Deoarece <Ştefan> Bocskai a fost ajutat cu oaste islamică, el a obţinut victorie asupra austriecilor şi a trimis cu oamenii săi, la ordia împărătească, peste 10 000 de tigve ghiaure, cu multe iscoade (dil) şi cîteva steaguri.

La rîndul său şi serdarul, spre a-l atrage, i-a trimis lui Bocskai caftan şi sabie, care încurajîndu-se a luat cu asediu cetatea Oradea, care în trecut era una din cetăţile Transilvaniei. Austriecii o stăpîniseră cu forţa. O asediase şi Saturgi Mehmed paşa

136. Martie - mai 1605.
137. 21 oct.1604.

www.dacoromanica.ro

<1598>. După ce i-a ucis pe toţi austriecii care se găseau în ea, le-a desfiinţat chiar şi gloatele lor. De asemenea, pe lîngă faptul că a omorît acolo mulţi austrieci, le-a făcut cunoscut prin scrisori, că le-a cucerit cetatea Tokay şi fortăreaţa Kassau (Caşova) şi multe părţi din ţara austriacă, aşa că cea mai mare parte a Ungariei a ajuns sub stăpînirea lui; în caz dacă va fi ajutat şi de azi înainte, va lua încă multe ţinuturi de la austrieci. De aceea, în scrisori, el se ruga şi pentru un mic ajutor. El <Ştefan Bocskai>
C.496 II (f.111 r.) a trimis şi mulţi prizonieri. Vestitul serdar, de asemenea, i-a trimis, cu condiţia de a-l respecta şi a-l stima, pe Bektaşı paşa, beilerbei de Buda, cu un mic număr de oaste de buluc (bölük halkı) şi pe Toktamış Ghirai care avea cu el 4 ooo de tătari, nepotul lui Toktamış fiind numit căpetenie. Deci, a fost împreunat lui Bektaşı paşa. De asemenea, lui Bokscai i s-a trimis din partea Porţii diplomă (menşur)[138], caftan (hil'at), cucă şi steag pentru crăiia Transilvaniei.

Altă istorioră despre apariţia lui Bocskai

<Ibrahim> Pecevili zice că:"un emir deveni cunoscut prin legăturile sale cu Bocskai, căci căzînd unii prizonieri la ghiauri, căzuse şi el la Bocskai. Intr-o zi, în timp ce <Bocskai> îşi îngrijia grădina, a început să-i vorbiască despre persecuţiile şi

138. Adică un hatt-i humayun sau hatt-i şerif.

www.dacoromanica.ro

şi tiraniile austriecilor. La rîndul său, emirul i-a spus: "Trimite-mă la serdar, ca să aduc toată oastea musulmană în sprijinul tău şi mă fac chezaş ca tu să fii numit principe al Transilvaniei". De fapt, tîlcul vorbelor celui mai sus-arătat era şi gîndul său. Atunci cînd comunicase împăratul (kaiserul) că după unele semne s-ar putea să fie răscoală, fusese aruncat în închisoare şi nedescoperindu-se nimic sigur, care să întărească această afirmaţie, fusese scos. In răspunsul său, el i-a zis emirului:"Toată populaţia Transilvaniei este creştină şi nu-şi pleacă capul turcului, altfel ne-am supune". Atunci, emirul i-a răspuns: "pe vremea sultanului Suleiman, supunîndu-se, ei au fost liberi, acum de ce să nu fie ?..." Şi după voroavă multă, l-a trimis pe emir la vizir, Kaîn[139] Mehmed paşa era pe atunci tălmaciul lui Bektaşı paşa. Ducîndu-l pe emir la vizir, după ce s-au sfătuit cîteva zile, l-au trimis pe emir înapoi. Timp de trei-patru zile, după ce mereu a venit şi s-a întors, întărindu-se prin tratat (ahidname)[140], <Ştefan Bocskai> s-a răzvrătit. Luînd în stăpînirea sa cetăţile din cele două părţi ale fluviului Tisa, care fuseseră în stăpînirea împăratului <austriac>, a cerut ajutor de la musulmani. Impăratul de mai sus cînd a

---

139. Kain tc. - "socru", termenul se poate citi şi hain, însemnînd trădător.

140. Spre deosebire de Valahia şi Moldova, tratatele sau capitulaţiile cu Transilvania au fost mereu reînnoite de Poarta otomană.

www.dacoromanica.ro

aflat adevărul despre gîndurile rele ale sale, a trimis în grabă asupra lui pe serdarul său Gheorghe Basta (Basta-i Yörgi)[141] cu oastea austriacă. După luptă, oastea austriacă fiind înfrîntă, marele vizir a trimis în ajutorul <lui Bocskai> o ceată de tătari şi oastea de Timişoara. Atunci, Bocskai prinzînd puteri a pustiit satele şi comitatele supuse Austriei. Apoi, cu o pradă nenumărată şi-a cinstit oastea musulmană, dînd tot felul de ospăţuri (ziyafet). De asemenea şi vizirul, potrivit angajamentelor sale de a-l numi crai <pe Ştefan Bocskai> cu coroană peste toată ţara
C.496 II ungurească (macar) şi-a îndeplinit <promisiunea> atunci cînd a sosit la Poartă. Urmarea se va povesti.

(f.113 r.-114 r.)

Evenimentele anului 1014[142]

<Expediţia şi serdariatul lui Mehmed paşa în părţile Strigoniului, cucerirea cetăţilor Visegrad şi Tepe-Delen.>

C.500 II (f.115 r.)

Ocuparea cetăţii Uivar de către Ştefan Bocskai

Indată ce Bocskai a primit ajutor din partea oastei musulmane, s-a îndreptat în toate părţile. Pe la mijlocul lunei rebi ül-ahir 1014[143], fiind victorios, şi în timp ce serdarul asedia cetatea Strigoniu, Bocskai a cerut

---

141. Comandant austriac, asasinul lui Mihai Viteazul (9 aug.1601).
142. 19 mai 1605-8 mai 1606.
143. = 26 aug. - 4 sept.1605.

www.dacoromanica.ro

ajutor de la oastea musulmană, cu gîndul ca să ceară învoire pentru asedierea cetăţii Uivar. <Numirea lui Hüsrev paşa, beilerbei de Bosnia, cu ieniceri şi oşti de sangeac, ca serdar de Uivar.>

Apoi, Bocskai, plecîndu-şi capul, fortăreaţa a fost predată cu aman părţii maghiare şi de aceea Bocskai s-a rugat ca Uivarul să fie sub stăpînirea sa.

In vederea încheierii păcii, beii au cerut rol independent de la serdar pentru a putea face cu putinţă stăpînirea, tratatul lui <Stefan> Bocskai fiind încă nou; şi pentru a-i fi pe plac, i-au trimis pe beilerbeiul Rumeliei, Teriyaki Hasan paşa, pe chehaia sa şi pe cadiul oastei, Vildanzade Ahmed efendi. Aceştia, la rîndul lor, după ce au predat, din porunca serdarului, cetatea lui Bocskai, s-au întors la ordie. <Descrierea cuceririi cetăţilor Vesprem, Polata ş.a. în Ungaria.>

C.5ol I (f.115 v.)

In acest timp, Boşnak Mustafa paşa fiind mazilit, <în locul său> a fost numit Kadizade Ali paşa, mutasarrıf de Silistra; sangiacii de Semendria, Nicopol, de Silistra, Cirmen şi de Vize au fost însărcinaţi pentru paza Budei. <Intoarcerea serdarului la Belgrad.>

Plecarea lui Bocskai la serdar

In cursul anului trecut, cînd marele vizir plecase la Poartă, prezentase la împărăţie situaţia tratatului cu Bocskai, făcuse şi adu-

www.dacoromanica.ro

sese chiar o coroană scumpă, împodobită cu pietre prețioase de vreo 3 ooo de galbeni. Atunci, belgrădeanul (Belgradlı) Seid Mehmed paşa, amintit mai înainte, care fusese prizonier în mîna lui Bocskai, devenise olăcar, purtător de veşti între serdar şi Bocskai şi discutase treburile din tratat. Fiind trimis <sol> la mai sus pomenitul Seid Mehmed, acolo fusese invitat şi Bocskai. Cînd serdarul a descins în partea Pestei, au sosit veşti despre sosirea lui <Ştefan> Bocskai; au fost întinse corturi mari (bargâhlar), împodobite cu perdele, în timp ce oastea musulmană înarmată şi gătită a stat aranjată în rînduri. După ce au fost aşezate scaunele sub umbrare, s-au făcut pregătiri pentru ziyafet; potrivit obiceiului a venit şi Bocskai cu beii săi renumiţi şi cu lo ooo de ostaşi maghiari. Cînd s-au întîlnit cu serdarul, <acesta> i-a pus pe cap <ceva> împodobit şi ornat, pe care ei o numiau coroană (korona), lucrată din aur, şi l-au încins cu o sabie împodobită. După cum i s-a promis mai înainte, acordîndu-i-se lui Bocskai crăiia ungurească, i-au predat steagul şi drapelul ('alem ve sancak) încredinţat din partea padişahului <Ahmed I> [144].

Bocskai, la rîndul său, sărutînd mîna <vizirului> i a răspuns: "Acum, noi am devenit robii padişahului; de obicei robii cuceriţi cu aspri, slujesc în silă de teama ciomagului, a bătăii şi dojanei, dar noi închinîndu-ne cu sinceritate, slujim cu trup şi suflet, cu toată supuşenia şi cu toată voia bună".

---

144. Cf. Faruk Sumer, Kıraallara tac giydiren Osmanlı vezirlermiş "Vizirii noştri otomani care au încoronat regi", "Reşimli tarih mecmuasi", nr.3 (28), Istanbul, 1952, p.1385 - 1387.

www.dacoromanica.ro

După aceea, vorbind, în acel loc s-a arătat toată situaţia, întărind tratatul şi alianţa. S-au tras salve de tun şi după ce au făcut mare veselie şi petrecere, luîndu-şi rămas bun, au plecat. Apoi, <Bocskai> a adus mari servicii credinţei islamice, aşa încît ghiaurii austrieci slăbind şi nefiind în stare să se răzbune prin lupte făţişe, s-au străduit să-l otrăvească.

In cele din urmă, cu un prilej oarecare, dîndu-i să înghită otravă, l-au ucis pe acest sărman, atingîndu-şi în felul acesta scopul urmărit.

Cînd moartea sus-numitului <Bocskai> fusese arătată la Poarta fericirii, a fost numit cu cucă şi steag Báthori Gabriel (Gabor)[145], tot din neamul principilor Transilvaniei. Dar apariţia mai sus-pomenitului <Gabriel Báthori> a pricinuit nemulţumiri şi nelinişte în acele părţi şi numai de nevoie
C.5ol II (f.116 r.) şi-au plecat gîtul pentru pace. <Descrierea victoriei turcilor în Ungaria şi întoarcerea lor la Belgrad.>

Inceputul tratativelor de pace cu Austria

Bocskai a pricinuit multă stricăciune austriecilor. Atunci, fratele împăratului Austriei, fiind duce (Duka) de Ungaria, stăpînea la Viena (Beç). Herţogul Mateyiaş, care

145. Gabriel Báthori: martie 16o8-27 oct. 1613 dar mai înainte domnise Sigismund Rákoczi: 16o6.dec.3o - 4 martie 16o8, care renunţă.

www.dacoromanica.ro

se războise cu mahomedanii, vedea puterea oastei islamice şi poziţia lui Bocskai. Ştiind că Transilvania este stîlpul oastei sale şi tindea spre decădere, a trimis oameni în partea serdarului şi a deschis poarta păcii.

Pe lîngă aceasta, trimiţînd scrisoare fratelui său din oraşul Praga, aflat în ţinutul Boemia[146], i-a făcut cunoscut următoarele:"Dacă nu se încheie pace cu musulmanii în acest sens, în mod sigur, puţin cîte puţin, ţara noastră ne va scăpa din mîini. O parte va fi adăugată ţărilor islamice, iar alta va fi călcată de copitele cailor Transilvaniei". De asemenea şi acesta, ştiind că este mai bună pacea, a fost de aceeaşi părere cu fratele său în această privinţă. <Descrierea legăturilor cu paşa şi răspunsul lui Matiyaş.> .

Aliaţi cu Ungaria şi cu oastea compusă din ostaşi veniţi în ajutorul Transilvaniei, precum şi din Transilvania şi Ungaria, în timp ce <Matiyaş> înainta spre Praga, pentru luptă, a murit împăratul...<Maximilian fiind numit împărat, se ivesc certuri pentru domnie. Incheierea unui armistiţiu pe 2o de ani, plătindu-se turcilor <ca tribut> suma
C.503 II de 2o ooo de ducaţi şi diverse danii; Gigalazade şi situaţia la hotarul cu Persia.> .

(f.118 r.)

Lupta lui Sarhoş Ibrahim paşa cu croaţii

Atunci cînd <Ştefan> Bocskai s-a angajat să ajute oastea musulmană, marele vizir

146. Adică în Cehia.

Cda. 8/977 Fasc. 25
www.dacoromanica.ro

Mehmed paşa, după cucerirea cetăţii Strigoniu, în ziua de 5 cemazi Ül-ahir <1014> [147], trimisese ca să distrugă ţinuturile ghiaure, pe nepotul său de soră, Sarhoş Ibrahim paşa, beilerbei de Kanisza, cu multă oaste, cu toţii vreo 2o ooo, compusă din oastea de Bosnia, de Ungaria, o mică ceată de tătari, precum şi un ser'ascher din partea lui Bocskai. <Descrierea luptelor cu austriecii, din care au scăpat numai Srinioğlu[148] şi Bekianoğlu[149].>

Serascherul mai sus-numitului Bocskai fiind faţă de aceştia într-un rang mai mic, nu i s-au supus şi au trimis pe baş-căpitanii (kapudan)lor. <Uciderea lui Mehmed paşa, fiul lui Sinan paşa; răzvrătirea ienicerilor şi a serdarului la Istanbul.>

(f.12o v.) C.5o5 I

Uciderea lui Deli Hasan paşa la Timişoara

Mai înainte, atunci cînd pentru anumite treburi lui Deli Hasan, fratele lui Kara Yazıgi, i se acordase provincia (eyalet) Bosnia, <aceasta> a fost mutat de acolo, pentru anumite nereguli, la Timişoara. Toate acestea au fost povestite mai înainte. Timp de doi ani, cît a fost valiu de Timişoara, s-a simţit nevoia de a împiedica faptele sale nechibzuite. De aceea într-o zi, după cucerirea Strigoniului, la un semn din partea marelui serdar Mehmed paşa, adresat nemulţumirilor din Timişoara

147. = 19 sept.16o5.
148. Adică fiul lui Nicolae Zriny (Zrinsky), apărătorul cetăţii Sighetvar (m.sept.-oct.1566).
149. Fiul lui Bathyani.

www.dacoromanica.ro

care aşteptau un prilej, într-o zi l-au atacat pe Deli Hasan, în timp ce acesta ieşia din cetate şi mergea la vînătoare. I-au omorît însă pe cei din suita sa, Deli Hasan fugind la Belgrad, acolo caimacamul serdarului Gazi Hasan paşa l-a dus la conacul său şi apoi l-a pus în cetate. Făcînd arz la Poartă, a arătat situaţia şi i s-a trimis fetva[150] şi poruncă ca să fie omorît, potrivit şeriatului. <Gazi Hasan paşa> l-a ucis atît pe Deli Hasan paşa, cît şi pe nepotul său de frate Kücük bey.

Se povesteşte că mai sus-pomenitul <Deli Hasan>, pe cînd se afla în Bosnia, pusese la cale o mare nenorocire. Trimiţînd scrisoare la Veneţia şi la papa <Paul al V-lea>, le-ar fi zis: "Voi să porniţi de la <cetatea> Nova[151], cu flota voastră, la cetatea Desne[152] şi să fiţi pregătiţi. Eu vă predau fortăreaţa de mai sus. Apoi, iau şi celelalte cetăţi de pe ţărmurile Mării Mediterane ! Dar să-mi daţi, acum, suma de 100 000 de galbeni în faţa cetăţii Desne".

Nevenind însă răspuns la aceasta <în Bosnia>, Deli Hasan a trimis din Timişoara un blănar (kürkçi)[153], dîndu-i o sumă de galbeni. Mai sus-pomenitul blănar, la rîndul său, s-a dus la Murad paşa, care atunci era serdar, arătîndu-i scrisoarea lui Deli Hasan şi i-a explicat situaţia. Paşa, la rîndul său, <spre a vedea> ce se poate întîmpla, l-a sfătuit astfel: "Toate

---

150. Sentinţă juridică-religioasă emisă de marele muftiu.
151. În alte izvoare: Novigrad; poate fi Herseknova cf. Pitcher, op.cit., p.162 I.
152. Resne (?) pe coasta dalmatică, pe ţărmul Mării Adriatice.
153. Se poate citi: kürekçi- "lopătar, vîslaş" şi gevrekçi - "covrigar".

www.dacoromanica.ro

acestea fiind cu putinţă, du-te şi du-le scrisoarea, dar la înapoiere, cînd vii în aceste
(F.121 r.) părţi, trebuie să vii mai întîi pe la noi".
C.5o6 II Apoi, cînd mai sus-numitul blănar creştin s-a dus şi a predat scrisoarea lui Deli Hasan, regele Spaniei i-a dat un ghiuar, paşa de asemenea i-a împreunat un om. Aceştia, venind cu un păzitor (yasakci) de la hotarul <cetăţii> Klis <din Dalmaţia>, au intrat într-o casă din Zemlin (Zemun)[154] . <Dar fiind trădaţi de blănar, toţi au fost ucişi...

Evenimentele anului 1o15[155]

<Emiterea unui firman pentru plecarea valiului de Rumelia împotriva Ungariei; schimbări în ierarhia Porţii.>

... De asemenea şi caimacamul Hızır paşa a fost trimis pentru paza malurilor Dunării.

... In acea adunare (meclis), marele vizir <kuyuncu Murad paşa> se plîngea în hohote către padişah din pricina lui Derviş paşa povestindu-i:"Cel puţin, dacă mă duceam cu rangul de "serdarlık" la Ösek, după aceasta trecînd în partea <localităţii> Mekomeria, Bocskai să fi trecut Pojonul, din partea cealaltă, şi cu cele două oşti, ne-am fi întîlnit sub zidurile Vienei. <Atunci> oare ar fi mai rămas ţara şi puterea austriacului ? Acum, adevărata mea teamă este aceea că s-ar arăta o prietenie prefăcută faţă de Bocskai şi faţă

---

154. Semlin - în R.F.S.Jugoslavia.

155. = 9 mai 16o6 - 27 apr.16o7.

www.dacoromanica.ro

de populaţia maghiară, şi de fapt, vor face să se răscoale. <Atunci> la ce bun vor fi sforţările celor 12 ani, care iarăşi se vor risipi". Şi, apoi, a făcut din nou raport (telhis) către padişah zicînd:"Cel puţin dacă mergeam în expediţie asupra Ungariei, acolo, contribuiam la slujba păcii..."

C.5o8 I <Omorîrea lui Derviş paşa şi serdariatul lui Murad paşa, expedierea unui hatt-i humaiun...>

(f.124 v.) Despre încheierea păcii cu ghiaurii austrieci

(f.125 r.) <Imputernicirea solilor turci din partea vizirului Murad paşa pentru încheierea păcii cu austriecii.>

C.5o8 II Atunci, dîndu-se răspuns pentru începerea tratativelor de pace, kadizade Ali paşa, beilerbei de Buda, Halil efendi, cadiu de Buda, Nasreddinzade, aian de Buda, şi chehaia (kethuda) Hadım Ahmed, chehaia lui Ali paşa, ridicîndu-se au plecat la trecătoarea Jidvă, aşezată între Komorn (Komran) şi Strigoniu.

Intre timp, beii şi reprezentanţii (yekil) austrieci, veniseră acolo mai înainte. La fel şi Booskai, s-a învoit şi a consimţit <pentru încheierea păcii>. Astfel, în partea cealaltă stăteau aceştia <austriecii> dar în partea strigoniu erau musulmanii, unde au luat în discuţie, în ziua de 1 regeb 1o15[156], situaţia tratatului de pace. Solii ambelor

156. = 2 noiembr.16o6.

www.dacoromanica.ro

părţi, urcîndu-se în caice pe Dunăre, au vorbit între ei. După multă pălăvrăgeală, gîlceavă şi luptă, cele două părţi au încheiat pacea în felul următor:"Pacea hotărîtă acum este <valabilă> de la această dată, căci,mai înainte, potrivit tratatelor dintre Bocskai şi <serdarul> Mehmed paşa, era cît pe-aci ca cetăţile Fülek şi Ianîk, unde se citise odată "rugăciunea de vineri" (hutbe), să fie cedate, ca şi toată populaţia, cuprinsă în stăpînirea lui Bocskai.

Potrivit unui acord şi înţelegere de atunci, acestea au rămas în stare de armistiţiu. După moartea marelui vizir Mehmed paşa, de asemenea,şi Bocskai a putut să mai facă sforţări.

Potrivit dorinţei şi a celeilalte părţi <Austriei>, Murad paşa a încheiat pacea.

<Rezumatul condiţiilor păcii semnate de soli, prin tratat (sulhname) , este acesta:>

Sumarul tratatului de pace

Eu, care sînt sfetnicul (vezir) împăratului şi căpitan de Komorn, şi Ianoş, păzitorul tuturor steagurilor de la hotare, am convenit:...

C.5lo I (f.125 v.) <Recapitularea primelor cinci clauze ale tratatului de la Zidya-Török, privind mai mult Ungaria şi Austria.>

Clauza a VI-a este aceea că, în timpul acestei păci cetăţile să nu fie atacate,lovite sau luate cu vicleşug...; şi în caz dacă vor fi reluate pe o cale oarecare, ele să fie înapoiate... Cetăţile care au fost date prin-

www.dacoromanica.ro

cipelui <Ştefan> Bocskai să rămînă acestuia, aşa cum s-a hotărît la Viena (Beç).

Clauza a VIII-a: în caz dacă vor apărea la hotarele Timişoarei şi Bosniei şi Agriei şi Kaniszei anumite stări care să dăuneze păcii, atunci să se prezinte arzuri la zabiţii lor. Şi în caz dacă nu se vor putea descurca, atunci să se apeleze la beilerbeiul de Buda, care va fi numit "comandant de oaste" (başbuğ) şi acesta să împartă dreptatea...

<Clauzele tratatului de la IX-XVII, din 2 noiembrie 1606 (1 regeb 1015), încheiat pe 20 de ani, între turci şi austrieci, de Murad paşa, la Jidva-Török .>[157]

(f.126 v.) C.510 II

Moartea lui <Ştefan> Bocskai

Preotul Petros din provincia Transilvania (Erdel vilayetinde) şi Eromendi (Aromandi ?), sfetnicul craiului, trimiţînd scrisori la Poartă, au arătat că în 1-a zi a lunei ramazan, din anul mai sus-pomenit <1015>[158], Ştefan Bocskai a plecat din lumea <aceasta> şi înaintea morţii sale, a poftit pe cei mai sus-pomeniţi lîngă el. Aceştia arătau că în tratatul încheiat mai înainte era scris că după el <Bocskai>, ginerele sorei sale cu numele de <Valentin> Homonay (Homun) să fie principe şi sfetniç (vezir) fiind unul dintre vitejii emiri maghiari. Acesta fiind numit principe în locul lui <Bocskai>, din porunca

157. Jidva-Török, tratatul încheiat la 6 noiembr. 1606.

158. = 4 ian. 1607.

www.dacoromanica.ro

împărătească i s-a trimis caftan (hil'at) şi buzdugan (topuz) şi un steag (sancak)[159].

Deci, fusese preferat sus-zisul Homun Báthori, fiind unul *dintre urmaşii fiilor de* principi ai ţinutului *Transilvania. Mai tîrziu*, din această *familie, unul după altul sînt* numiţi principi *independenţi din partea padişahului.* <Descrierea altor evenimente din anul 1015/1606.>

C.512 II

Evenimentele anului 1016[160]

<Sosirea marelui vizir şi serdar la Poartă şi descrierea răscoalei gelalîilor din Anatolia.>

Mai înainte, pe timpul răposatului sultan Mehmed han, s-au depus mereu sforţări mari pentru curmarea răutăţilor şi intrigilor iscate din partea ghiaurilor Ţării Româneşti şi ungureşti îndreptate contra ţinuturilor islamice, făcîndu-se timp de aproape 15 ani un du-te-vino mereu ! Dar printr-o cîrmuire proastă, nu s-a arătat în gloată dorinţa pentru luptă. Din pricina lipsei oastei islamice din ţara lor, răzvrătirile şi răscoalele întărindu-se şi raielele netrebnice găsind Anatolia pustie, au apucat calea devastării şi prădării.

---

159. Diploma (berat) privind moartea lui Ştefan Bocskai şi numirea lui Sigismund Rákoczi (1606 dec.-1608) se păstrează în arhiva Bisericii Negre din Braşov, sul.nr.[illegible]IV.150 de noi în "Revista arhivelor" nr. 1/1965, p. 232-235 + facs.

160. = 23 apr.1607 - 16 apr.1608.

www.dacoromanica.ro

< Răscoala unor rebeli în Anatolia, în frunte cu Kara Iazıgi, fratele său Deli Hasan, Abdul Halim, Kalenderoğlu Mehmed Tavil
(f.127 v.) şi victoria vizirului Murad paşa asupra răsculaţilor .>

C.513 I Rebelii "gelalîi" erau liniştiţi în tîrguri şi sate, în timp ce Masckaş (?) paşa stătea cu oastea islamică în şes şi ostaşii au îngheţat şi s-au îmbolnăvit din cauza iernii geroase. Atunci, mutesarrîful de Silistra, Dalgıcı Ahmed paşa, a trecut peste Galipole, cu oastea sangeacului său şi cu voluntarii (gönüllü) Dobrogei. Dar cînd au ajuns la Gönen (Günan), venind în faţa lui Kalenderoğlu, s-au bătut între ei. Fiind cu neputinţă de a primi ajutor din partea serdarului, Dalgıcı <Ahmed paşa>, deşi bolnav, s-a luptat, nerămînînd locuri sănătoase pe corpul său. In sfîrşit, retrăgîndu-se într-o margine, şi-a pierdut sufletul.

<Intărirea răsculaţilor, serdariatul lui Ekmekçizade Ahmed paşa peste oastea Rumeliei, situaţia lui Gianpulatoğlu şi descrierea ultimilor evenimente din Istanbul.>.

Apoi, mai sus-pomenitul Gianpolatzade Ali paşa, acordîndu-i paşalîcul (beylerbeylik) Timişoara lui Deli Hasan, fratele lui Kara Iazıgi, a fost trimis la hotare (serhadd). Dar, după un an de şedere, ieşind la iveală apucăturile şi caracterul său josnic, s-a apucat să oprime şi să persecute atît raiaua cît şi ceata orăşenească (kul taifesi). <De aceea>, oastea săturîndu-se de el, s-a răzvrătit şi a vrut

www.dacoromanica.ro

să-l ucidă. Fugind <din Timişoara> s-a dus la Kadizade Ali paşa, care era la Belgrad pentru paza serhatului unguresc. Ali paşa, la rîndul său, l-a închis pe mai sus-pomenitul <Deli Hasan> în fortăreaţa Belgradului spre a-l apăra şi a-l scăpa din mîna celor
C.510 I din Timişoara. <Dar, în cele din urmă este
(f.129 r.) ucis din porunca lui Kadizade Ali paşa.

Intronarea hanului tătăresc

<In a 16-a zi a lunei zilkade 1016[161], murind hanul tătăresc Gazi Ghirai, trebuia să urmeze la tron fiul său Tohtamiş Ghirai, dar este ameninţat de unchiul său Selâmet închis de patru ani...> Atunci, spre a-i salva viaţa, Tohtamiş han împreună cu fratele său, Sefer Ghirai, s-au pus îndată pe drum, plănuind să meargă împreună la Poartă împărăţiei. După ce au trecut apa Oceacovului (Ozi), cînd au ajuns la Cetatea-Albă (Akkerman) s-au întîlnit pe neaşteptate cu Kalgai Mehmed Ghirai, trimis mai înainte pe uscat, din prevedere faţă de sus-pomenitul. <Descrierea luptei dintre ei, uciderea acelor fraţi de Mehmed Ghirai. Relatarea lui Hasan Beyzade des-
(f.132 r.) pre întronarea lui Gianibek Ghirai şi situaţia lui Tohtamiş Ghirai.>

Sosirea unui sol polon la Poartă şi reînnoirea păcii

---

161. = 4 martie 1608

www.dacoromanica.ro

Craiul leşesc Sigismund[162] <III Wasa> trimiţînd sol la Poarta împărăţiei, s-a rugat pentru aceeaşi prietenie din vechime, arătîndu-i sinceritatea şi devotamentul lor. <După îndeplinirea celor cuvenite, la 2o rebi ül-evvel lol6[163] , s-a dat un ahidname, care reînnoia condiţiile tratatului încheiat pe timpul sultanului Mehmed al III-lea, cuprinzînd clauze pentru astîmpărarea cazacilor, tătarilor etc.> "In cazul cînd un duşman se va năpusti asupra regelui şi se va cere ajutorul hanului, dacă i se va porunci <de la Poartă>, acesta îl va ajuta.. , cei din neamul Moldovei şi Ţării Româneşti nu vor ataca ţara polonă...

Beii, emirii şi vameşii din Silistra şi Cetatea Albă, afară de negustorii celor două părţi, nu vor îngădui numănui <să intre> în ţara leşească.

(f.132 v.)
C.528 II

<Alte clauze ale tratatului turco-polon privind, în special, pe negustorii turci şi poloni.>

(f.133 r.)

Evenimentele anului lol8[164]

Cutremur îngrozitor la Nova. <Cetatea Nova aflată în sangeacul Herţegovina, pe malul Mării Adriatice, arendată cu un venit de 44 de poveri de aspri[165] pe an, s-a dărîmat în urma unui mare cutremur de pămînt ...>

---

162. In text: Jigmon.
163. = 15 iulie 16o7.
164. = 6 apr.16o9 - 25 martie 161o.
165. = 44 x 1oo ooo = 4 4oo ooo aspri.

www.dacoromanica.ro

Sangeacbeiul său,fiind plecat în expediţie împotriva Transilvaniei, a venit în trap (ilgar), iar defterdarul Bosniei a început să tragă din tunuri, şi duşmanii cei umili <veneţienii> plecaseră.

C.541 I (f.143 r.)

(f.155 v.) Evenimentele anului 1022[166]

(f.157 r.) Ocuparea unor fortăreţe şi nimicirea ghiaurilor de către emirii de margine.

Ketenci[167] Ömer paşa, ajungînd mai înainte în Ţara Românească şi în Moldova, îi întronase pe voievozii numiţi de Poarta împărăţiei făcînd rînduială în aceste părţi. Acestea,<ţările române>,începînd cu vremea răufăcătorului Mihai <Viteazul> , s-au răsculat mereu. Din cauza acestor răscoale şi Transilvania ocupase-ră nişte cetăţi în părţile Timişoarei. Dar cînd măria sa padişahul a sosit la Adrianopol, principele Transilvaniei temîndu-se, a părăsit cetăţile Lipova şi Ineu (Yanova), <atunci> emirii de margine s-au dus şi le-au stăpînit.

Apoi, cînd s-a ştiut sigur că ghiaurii poloni au invadat Moldova, a fost trimis <împotriva lor> Deli Ibrahim paşa, valiu de Silistra, care a distrus tabăra leşească.

C.544 I (f.158 v.)

Evenimentele anului 1023[168]

<Ocuparea cetăţii Sinope de către cazaci, care, după ce o devastează,fug pe mare.>

---

166. = 21 febr.1613 - 1o febr.1614.
167. In alte cronici:Kitapçi.
168. = 11 febr.1614 - 3o ian.1615.

www.dacoromanica.ro

Şakşakî Ibrahim paşa, care a fost numit mai înainte să păzească, cu 60 de vase, malurile Dunării şi coastele Mării Negre, auzind de
(f.159 v.) aceste fapte, şi-a pornit corăbiile. Apoi, intrînd în fluviu, a urmărit cu băgare de seamă pe unde treceau acei blestemaţi. Dar afurisiţii, văzînd că sînt urmăriţi, au ieşit pe coasta Mării Negre şi aşezîndu-şi vasele pe sănii, s-au străduit să le treacă de pe uscat în partea de sus a fluviului. <Apoi, cazacii, care atacaseră părţile noastre, sînt înfrînţi de ce-
C.545 II tele tătăreşti, lăsîndu-le toată prada...>

(f.161v.-162v.) Uciderea marelui vizir Nasuh paşa şi viziratul lui Mehmed paşa

Explicarea zidirii unor fortăreţe pe rîul Özi[169]

In acel timp, Ahmed paşa, beilerbei de Rumelia, cu oastea sa a trecut Dunărea. Apoi, trecînd prin Moldova, el a fost însărcinat, printr-un firman, să construiască cîte o ceta-
C.549 II. te pe ambele maluri ale apei Bug (Ak-Su)[170],
(f.160 r.) care era trecătoarea cazacilor cei răufăcători.
(f.164 r.) Descrierea situaţiei lui Gabriel Bethlen (Betlen Gabor)

Mai sus-pomenitul Gabriel Bethlen era unul dintre urmaşii Batoreştilor, principii

---

169. In turca veche Özi - vad, trecătoare, corespunde cu Oceakov în U.R.S.S. cf. Pitcher, op.cit., p.162 II.

170. Ak-Su tc. -"Apă Albă", în R.S.S.Ukraina, cf.Pitcher, op.cit. p. 149 II.

www.dacoromanica.ro

Transilvaniei; Gabriel Báthori (Báthori Gabor) care mai înainte de el, era crai (kıral) în Transilvania, a fost cunoscut cu numele de "Craiul cel Nebun" (Deli Kıral). Fiind beţiv, trăznit şi afemeiat, el jefuia avuţia principilor şi notabililor Transilvaniei. Acei care încercau să i se opună, pe unii îi omora, iar pe alţii îi alunga, < De aceea > unii fugiseră de teamă de a fi prinşi.

La rîndul său şi Gabriel Bethlen fugise pe timpul lui Yemişçi Hasan şi venise la Belgrad. Yemişçi Hasan paşa îi acordase 12o de aspri, drept soldă de muteferrika[171]. In acea iarnă, el a rămas la Semendria şi apoi, iarăşi, s-a întors în Transilvania. Dar în anul 1o21[172], s-a refugiat,din nou,la Poartă de frica celui mai sus-pomenit.

Iskender paşa, pe cînd era chehaia (kethuda) lui Hasan paşa, venise la Poarta împărăţiei împreună cu solul austriac Nikron, care vorbia araba şi persana. Nasuh paşa îi acordă ţinutul Kaniszei. Mai sus-pomenitul Gabriel Bethlen, mergînd atunci la Nasuh paşa, şi-a prezentat mulţumirea şi supunerea sa la Inalta Poartă. Vorbind despre halul duşmanului său, numit "Deli Kıral", demnitarii împărăţiei au spus, la rîndul lor, că trebuie reluate pregătirile pentru înlăturarea şi alungarea acelui necinstit. De aceea s-a trimis la hotare ilustre porunci, arătîndu-se că este nevoie să se strîn-

---

171. Aşa se numia un corp de gardă otomană;dregători otomani folosiţi în diverse slujbe politice şi diplomatice, fiind împărţiţi în cîteva categorii: 1. împărăteşti; 2. ienicereşti; 3. maritime şi ale marelui vizirat (cf.E.I.III, p.831 şi Midhat Sertoglu, op. cit., p.22o).

172. = 4 martie 1612 - 2o febr. 1613.

www.dacoromanica.ro

gă multă oaste pentru repararea unor locuri (mehall) ale cetăţii Buda. Iskender paşa, mergînd la Serem [173], a strîns oaste şi apoi pornind şi de acolo s-a dus la Timişoara. După aceea, prin Porţile de Fier (Demir-Kapu) a intrat în Transilvania. <Marele vizir> Nasuh paşa l-a numit pe Ketenci Ömer paşa serdar asupra oastei din acele părţi[174] şi dînd porunci şi lui Şahin Ghirai[175], precum şi domnilor (bey) din Ţara Românească [176] şi din Moldova[177]. Aceştia, la rîndul lor, au trecut prin Ţara Românească şi au pătruns în Transilvania. Craiul cel nebun[178], s-a retras de acolo şi s-a întărit în cetatea Orăzii. Intr-un cuvînt, pe scurt, Iskender paşa a ajuns şi l-a încoronat pe Gabriel Bethlen la "Belgradul ardelenesc" (Erdel Belgradı)[179]. Atîta timp însă cît acel blestemat[180] era în viaţă, era greu ca această rînduială să se ţină. <Atunci>, Iskender paşa, prin mijlocirea lui <Gabriel> Bethlen, a atras cu mari <sforţări> de partea acestuia pe cîţiva voievozi <de haiduci> renumiţi ai Transilvaniei.

Iertînd, de asemenea, şi păcatele populaţiei din Transilvania[181], după ce Iskender paşa s-a ridicat şi a plecat cu oastea sa[182], unul dintre voievozi a aş-

---

173. Srem, cetate şi oraş, azi în R.S.F.Jugoslavia.
174. Izvoarele diplomatice ni-i arată ca serdar în Ţara Românească pe Magiaroglu Ali paşa, cf. "Şapte documente turceşti din Arhiva Braşovului" în Rev.Arhivelor VIII, 1 (1965), p.213-253 + facs.(Mihail Guboglu).
175. Pe atunci era kalga-i sultan.
176. Radu Mihnea.
177. Ştefan Tomşa.
178. Adică Gabriel Báthori.
179. Alba-Iulia.
180. Adică Gabriel Báthori.
181. Adică pe partizanii craiului rebel Gabriel Báthori.
182. Din Transilvania.

www.dacoromanica.ro

teptat cu atenţie la o trecătoare; aşezînd cîţiva puşcaşi, ei l-au ucis cu arma pe Gabriel Báthori la mai sus-arătata trecătoare, în timp ce craiul cel nebun ieşise din cetatea Orăzii şi mergea ca să se pregătească împotriva lui Gabriel Bethlen.

După aceea, Gabriel Bethlen a trimis ştire lui Iskender paşa că a rămas singur la crăie. Această ştire îmbucurătoare a sosit în
C.551 I timp ce <Iskender paşa> se afla încă la Por-
(f.164 v.) ţile de Fier. Apoi, cînd <Gabriel> Bethlen a rămas liber la crăie, a scăpat cetăţile şi ţinuturile supuse Transilvaniei şi le-a adăugat aşa cum fuseseră în vechime.

Tratatul Transilvaniei (Ahidname-i Erdel)

Gabriel Bethlen făcuse, în trecut, multe slujbe Sublimei Porţi. Fiind mereu prieten cu prietenii şi duşman cu duşmanii <turcilor>, el le-a arătat sinceritatea şi prin acţiunea sa, pe lîngă faptul că dăduse şi act scris de mîna sa însăşi. Rugînd să i se acorde un "tratat" (ahidname) ca acela dat pe timpul răposatului sultan Suleiman han <I Magnificul>, s-a scris un "ahitname" în ziua de 22 a lunei iulie din anul mai sus-pomenit <1614>.

Condiţiile erau următoarele: După moartea principelui sau dintr-o stare oarecare, dacă va fi nevoie de reînnoire a <principelui> să fie ales, potrivit sublimului firman, unul crescut din neamul principilor Transilvaniei.

www.dacoromanica.ro

El să fie acela pe care îl doresc şi îl îndrăgesc toţi nobilii (bey) şi notabilii celor trei neamuri din Transilvania[183]. Cel ales, fiind numit principe din partea Sublimei Porţi, domnia să nu fie acordată altcuiva fără voia nobililor şi raielei. Să nu fie lăsaţi s-o stăpînească acei care vor cuteza prin forţă. Dacă principele,emirii sau nobilii (Ümera),notabilii (ayan) şi raia'ua vor fi mereu supuşi, nici beii <turci> sau altă oaste învecinată cu ei nu vor ataca nicidecum provincia Transilvania. In caz dacă vor fi găsiţi prizonieri tîrîţi pe nedrept, să fie înapoiaţi.

Satele şi tîrgurile, care au arătat supunere, ca Solnoc, Gyula, Ineu, Lipova şi Timişoara, pînă la răzvrătirea lui Sigismund[184] Báthori, după cum şi tîrgul Dîrsek[185] pendinte de Solnoc, care plătise pînă la răscoala de mai sus, din Transilvania, potrivit obiceiului, trebuie să-şi dea în continuare dările, fiind dependente ca şi mai înainte de acestea.

Nu trebuie să se facă încălcări şi greutăţi,din partea Transilvaniei să nu se intre prin părţile ardeleneşti în comunele Salmaşului şi în comunele din Sima Dimoc-Jarfart (?), care se află în stăpînirea beilor de margine (serhadd).

In caz dacă se găsesc raiele din ţările bine păzite, luate din ţinuturile islamice, sau au plecat în Transilvania, acestea să fie trimise înapoi la locurile

---

183. Adică ungurii, saşii şi secuii; românii erau scoşi din rîndul naţiunilor privilegiate.

184. Se poate adăuga şi Gabriel Báthori.

185. Diorcsek.

www.dacoromanica.ro

lor. <Acestea> trebuie să trimită la timp dările (haraci)[186] pe care le plăteau potrivit angajamentului mai vechi.

De asemenea, ei să fie uniţi şi să se înţeleagă cu voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, respectînd condiţiile de bunăvecinătate. La apariţia duşmanului său, să fie îndepărtat aşa cum trebuie. De asemenea, dacă se vor ivi unele slujbe la hotarele ţărilor bine păzite şi dacă beii le vor face cunoscut, ei trebuie să slujească şi s-i ajute cu devotamentul cuvenit.

Hotarele dinspre partea austriacă şi voievodatul Transilvaniei trebuie să fie fixate din nou, aşa cum fuseseră stabilite mai înainte, potrivit cu tratatele de pace şi înţelegerile din trecut. Să nu se mai facă agresiuni şi să nu se facă atacuri şi încălcări la acele hotare. Nobilii maghiari supuşi de-ai principelui, să nu aibă piedici din partea nimănui.

Celălalt tratat (Diğer ahidname)

Mai sus-pomeniţii nobili maghiari, în trecut, adică pe timpul sultanului Suleiman han, arătaseră supunere acelor părţi <Imperiului otoman>, mai tîrziu însă, de nevoie arătaseră ascultare împăratului Austriei. Dar cînd i se adresau lui, a apărut, dintre ei, în anii trecuţi, principele Bocskai, care a părăsit partea austriacă împreună cu toţi nemeşii (bey) maghiari arătaţi mai sus. Supunîndu-se faţă de împărăţia osmanlîilor, mai sus-numitului Bocskai i s-a trimis şi i s-a acordat, împreună cu actul de domnie, o coroană, un steag

186. Harac tc. - mai mult tribut, populaţia din imperiu, la serhat, plătia "capitaţie" (cizye).

www.dacoromanica.ro

şi un sangiac. Scăpînd de la împăratul Austriei, cetăţile care erau în mîinile lor, apelau la Poartă şi i se supuneau. Ei <cei din Transilvania> erau mereu în ceartă şi duşmănie cu neamul austriac. Principele Bocskai murind în acest hal, a intrat dezbinare şi zîzanie între dînşii şi au arătat, iarăşi, supunere împăratului austriac. Cei de neam
C.552 II austriac, pe lîngă faptul că nu le-au acordat nici o consideraţie celor mai sus-pomeniţi, de asemenea, au uzurpat şi cetăţile care erau în stăpînirea lor şi s-au străduit să-i convertească cu forţa la legea < credinţa > lor. Ei, de asemenea, le-au arătat duşmănie pe faţă şi au pornit iarăşi ca de azi încolo să fie supuşi Porţii, aşa cum arătase supunere mai înainte de aceasta. Ei au trimis atunci pe Gabriel Báthori, unul dintre oamenii lor vestiţi, care, după nenorocitul de Sigismund < Báthori > , este încă principe al Transilvaniei. Aceşta s-a rugat pentru reînnoirea unui tratat. Şi de aceea, la data de mai sus, s-a trimis "ahidname", cuprinzînd unele clauze.

Acesta a fost tăinuit şi trimis pe ascuns deoarece nobilii maghiari, căpitanii (kapudan) şi ceilalţi notabili (yunak)[187] ai lor, supunîndu-se din toată inima, vor să fie prieteni cu prietenii şi duşmani cu duşmanii < turcilor > , pentru că vor să fie uniţi şi în înţelegere cu Gabriel Bethlen, fiindcă vor, de

---

187. In orice caz, o categorie privilegiată de ardeleni.

www.dacoromanica.ro

asemenea,să depună sforţări pentru îndepărtarea duşmanului care va apare; atunci, spre a arăta supunerea lor, ei să trimită anul acesta peşcheşul lor la Poartă, potrivit cu recolta obţinută de ţara lor, în unire şi înţelegere între ei toţi.

Fiind ajutaţi la nevoie în orice chip, nimeni nu va ataca cetăţile şi comunele de sub stăpînirea lor şi ei vor fi liniştiţi. Din ţara mai sus-pomenită <Transilvania> nu se va cere tribut mare decît acela care era mai înainte[188].

In caz dacă regele Poloniei, domnii şi boierii Tării Româneşti şi ai Moldovei vor dori să cumpere fortăreţe din cetăţile Transilvaniei, nu se va da învoire. Dacă vreunul dintre voievozii Ţării Româneşti şi ai Moldovei, devenind rebel, va fugi în Transilvania, acesta să nu fie lăsat acolo, şi dacă va încerca să plece în altă parte, să fie împiedicat şi trimis la Poartă.Prizonierii să fie eliberaţi fără aspri. Dacă dintre acei care au fost, mai înainte, principii Transilvaniei vor fi numiţi iarăşi,în acest caz, sangeacul, steagul, topuzul şi caftanul (hil'at) pe care le aveau de la Poartă, să le fie acordate ca şi în trecut.

---

188. Tributul Transilvaniei la început era de 10 000 de galbeni anual, un timp a fost de 15 000 şi apoi s-a revenit la suma anterioară.

www.dacoromanica.ro

C.551 I

Evenimentele anului 1024[189]

(f.165 v.)

Despre tratatul de pace cu împăratul Romei (Matiyaş)

Muteferrika[190] Ahmed aga, chehaia lui Ali paşa, muhafîz de Buda, s-a întîlnit la Buda cu Gaşpar Graţiani (Garagian)[191] care era primul şi secundul vizir al împăratului şi cu baş-vizirul şi cu defterdarul vilaietului maghiar şi cu oamenii săi de seamă şi cu reprezentanţii săi (vekil). Aceştia au vorbit acolo despre reînnoirea păcii încheiată mai înainte, în 12 articole (madde), la trecătoarea Jidva- <Török> pe vremea lui Murad paşa. <Incheierea unui tratat pe 20 de ani între turci şi austrieci.>.

(f.166 r.)

C.551 II

(f.166 v.)

Evenimentele anului 1025[192]

(f.168 r.)

Descrierea întăririi păcii cu Austria.

C.554 I

Cu Ahmed paşa, beilerbei de Kanisza, au venit împreună la Poarta fericirii, ca soli din partea lui Mateyiaş, împăratul Austriei, şi Gaşpar Graţiani, căruia i se acordase ducatul insulei Muksa Bara[193], şi comandantul <cetăţii> Praga. Aceştia aveau în mînă scrisori pentru sultan şi pentru marele vizir.

---

189. = 31 ian.1615 - 19 ian.1616.

190. Despre această instituţie cf. nota anterioară n .

191. Mai tîrziu (1619-1620), domnul Moldovei.

192. = 20 ian.1616 - 8 ian.1617.

193. Cred că este o deformare în text, lui Gaşpar Graţiani îi fusese acordată insula Naxos (Nakşa-Ada).

www.dacoromanica.ro

<Se duc tratative pentru liniştea şi siguranţa de la hotare.>

C.554 I (f.168 v.) Serdariatul lui Iskender paşa spre partea cazacului şi trimiterea scrisorii în Transilvania.

<Beilerbeiul de Bosnia, Iskender paşa, este trimis pentru îndepărţarea cazacilor de pe ţărmurile Mării Negre.>

Atunci, venind un sol din Transilvania a făcut cunoscut că: Mai înainte de aceasta, beii, din partea austriecilor, numiţi Humta (?) bey şi Sabhat (?) bey, au fost pedepsiţi deoarece pustiiseră hotarele Transilvaniei. Aceştia, după ce s-au întors ruşinaţi în cetăţile lor, <s-a răspîndit zvonul> că vor veni din nou cu oaste la hotar. Ei <transilvănenii>, la rîndul lor, s-ar fi dus cu un număr anume de oaste la serhat pentru apărarea ţării. Din această pricină s-a scris şi s-a trimis o scrisoare Transilvaniei, făcîndu-se cunoscut că:

"Din cele două articole ale tratatului de pace, încheiat mai înainte cu împăratul, unul este acela de a nu supăra ţara Transilvaniei. Din partea aceea, a Austriei, nu este cu putinţă nici o intrare. Mai ales, atunci cînd au fost întrebaţi solii mai sus-pomeniţi <ai Austriei>, care sînt la Poarta fericirii, au răspuns că împăratul nu are ştire despre această treabă. De aceea sosirea voastră, la hotar, cu tunuri şi cu oşti multe, poate fi aprinderea unui foc al discordiei. In

www.dacoromanica.ro

această pricină nu se dă învoire împărătească <a padişahului.>

Iskender paşa, fiind numit ser'asker împotriva cazacilor, s-a îndreptat spre locul fixat; în acelaşi timp a cerut:"Să porniţi în grabă şi să vă alăturaţi lui cu 15 ooo de puşcaşi pedeştri şi călăreţi,strînşi dintre supuşii voştri. Ei trebuie să fie conduşi de însăşi persoana voastră sau de un ser'asker al vostru,care să vă ţină locul. Să fiţi cu băgare de seamă şi pentru liniştea cetăţii Ineu".

In cronica lui Pecevili[194] se scrie:"Do<a>mna[195] soţia lui Eremia <Movilă>, fost voievod al Moldovei, avea în ţara leşească moşii şi fortăreţe. Unul dintre panii (bey) poloni şi rusnaci, numit Korecki (Koreski), era ginerele acestei femei. Pentru ca fiul mai mic al lui Eremia[196] să poată stăpîni cu forţa Moldova, ea a strîns, numai de la răufăcătorii ruşi, aproape 2o ooo de ostaşi şi tot atîţia de la leşi. Apoi, sosind în Moldova, ea a cucerit-o iar pe voievodul Ştefan (Istefan)[197], care era numit de împărăţie, l-a alungat cu forţa. Pentru ca <Moldova> să fie stăpînită,iarăşi,de către voievodul Ştefan <Tomşa>, au fost numiţi Sarhoş Ibrahim paşa, mutesarrif de Silistra, beii de Bender şi Akkerman,

---

194. Adică Ibrahim Pecevi, cf.Cronici turceşti... vol.I (1966), p.469 şi urm.

195. Elisabetha Movilă.

196. Constantin Movilă.

197. Ştefan Tomşa, vv. Moldovei: dec.1611 - 2o noiembrie 1615.

www.dacoromanica.ro

precum şi oastea tătărească.

Sosind şi ei acolo, s-au întors înfrînţi. Atunci, Iskender paşa, fiind mazilit din Agria, se afla la Poartă ca "locotenent" (mülâzim). Caimacamul <Mehmed> Gürgi paşa, acordîndu-i mai sus numitul ţinutul Bosnia, i l-a dat pe Ibrahim paşa şi oastea din Bosnia şi Semendria şi Cruşavăţ (Alaca-Hisar) şi Vućturn (Velcetrin), precum şi oastea eyaletului Silistra, şi astfel l-a trimis în această parte <în Moldova>. Paşa de mai sus, mergînd cu oastea purtătoare de victorie, s-a întîlnit cu oastea do<a>mnei, mai sus-pomenită, lîngă tîrgul numit Ştefăneşti (Istefanes), unul dintre tîrgurile Moldovei. Cu ajutorul lui Allah, obţinînd victorie, el <Iskender paşa> a luat în robie pe doamna mai sus-pomenită, împreună cu cei doi fii ai săi şi cu ginerele său, numit Koreski. Apoi, el <paşa> i-a trimis pe toţi la Poarta fericirii împreună cu cinci sute de
C.551 I puşcaşi cazaci, ferecaţi în lanţuri. Astfel că,
(f.169 v.) un număr aşa de mare de ghiauri n-au mai fost aduşi, în ultimul timp, în faţa divanului împărătesc. Populaţia <din Istanbul> i-a adus laude lui Iskender paşa. In ce priveşte domnia Moldovei, ea a fost acordată, iarăşi, voievodului Radul, pe care Iskender paşa l-a înscăunat la locul său de domnie.

In timpul luptei, fiica Do<a>mnei, care era soţia lui Koreski, fiind o femeie foarte frumoasă, căzuse în mîna tătarilor, şi n-a fost cu putinţă ca ea să fie găsită. Ea a apărut mai tîrziu, contra plăţii a 30 000 de guruşi. Rămî-

www.dacoromanica.ro

nînd însărcinată de tătari, şi născînd două fete, povestea ei a colindat un timp prin ţara Poloniei. Şi aşa ea s-a făcut cunoscută în lume, prin cîntecele cîntate despre ea.

Evenimentele anului 1026[198]

(f.170 r.) C.555 II

Aranjarea păcii de către Iskender paşa

Pentru alungarea cazacilor rebeli, care pricinuiau stricăciuni pe coastele Mării Negre, au fost numite, mai înainte, oştile norocoase ale ţinuturilor din Rumelia, din Buda şi din Daurju (?), avînd ca serdar pe Iskender paşa. Serdarul, pornind din Bosnia cu o oaste aşa de mare şi avînd pe lîngă el adăugate oştile lor şi pe ale lui Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, precum şi pe cele ale voievodului Moldovei, Radul vv., şi ale Ţării Româneşti, Alexandru vv., au descins în faţa palăncii numită Budila, care se află pe malul rîului Turla[199] din ţara Moldovei. In acest timp, hatmanul ţării leşeşti şi regele polon Sigismund (Zigmun), precum şi serdarul şi vechilul oastei sale, Istanislav Zakloş[200], se apropiau ca să intre în localitatea numită Barnogea.

Abia cînd trebuia să înceapă lupta şi măcelul, s-a făcut schimb de solii între cele două părţi, care au discutat situaţia cazacilor, stabilindu-se că, tătarii şi cazacii cei

198. = 9 ian. - 28 dec.1617.

199. Denumirea turco-tătară pentru fluviul Nistru.

200. Stanislav Zolkiewski.

www.dacoromanica.ro

răufăcători au fost cauza călcării păcii.Fiind nevoie de înlăturarea şi alungarea lor, mai sus-arătatul hatman, potrivit păcii de mai înainte, a devenit chezaş că aceşti cazaci neascultători nu vor mai coborî de pe apa Oceaçov pe Marea Neagră şi raia'ua se va astîmpăra.

De asemenea, ţinuturile Transilvaniei, Moldovei şi Ţării Româneşti nu vor mai fi atacate şi devastate şi dacă Hutabioğlu şi Şirban şi alţii, din setea lor de domni, vor încerca să vină asupra acestor trei ţări, nu li se va da drumul prin ţara <polonă>.

Iar hanului <tătar> i se vor da peşcheşurile care i se dădeau şi pînă acum.<In felul acesta> , hatmanul şi beii din tabără au cerut pace, ca mai înainte, şi au dat două acte sigilate, unul scris în limba turcă, iar altul în limba polonă, urmînd ca solul cel mare să meargă la Poartă cu sigiliul personal <al hatmanului leşesc.> Iskender paşa, la rîndul său, a scris un act de pace şi l-a cetat cu 26 ramazan <1026> 2ol al anului mai sus-pomenit. Acesta s-a făcut chezaş că de azi încolo nici neamul tătăresc nu va mai pricinui pagube şi stricăciuni ţării polone şi că neguţătorii vor fi liberi să umble<în cele două ţări> ;întărirea păcii cu Austria.

0.556 II

Prinţul <şehzade-sultan> Mehmed, fiul sultanului Ahmed, este acelaşi care în timpul expediţiei la Hotin a fost făcut martir din

(f.172 v.) pricina cruzimii sultanului Osman...

2ol. 27 sept. 1617.

www.dacoromanica.ro

C.558 I.

Anul 1o27[2o2]

<Detronarea sultanului Mustafa I şi întronarea lui Osman al II-lea; fuga lui Mehmed Ghirai, sosirea solului polon Garagofcea şi încheierea păcii cu condiţia: cazacii să nu
(f.173 v.-174 v.) mai apară pe ţărmurile Mării Negre şi nici tătarii să nu mai devasteze Polonia.>

Sosirea şi întoarcerea lui <Gabriel> Bethlen

Anul trecut, cînd Gabriel Bethlen cucerise şi stăpînise ţinuturile Transilvaniei, Iskender paşa, pregătindu-se de luptă cu ghiaurii poloni, îl invitase şi pe mai suspomenitul Bathlen.

De asemenea şi Bethlen pornise cu 13 ooo de pedestraşi şi cu 12 ooo de călăreţi şi <trecînd>prin cetăţile Moldovei, venise lîngă cetatea numită Soroca (Sorukna)[2o3]. Dar,
C.561 II venind solul regelui polon şi încheindu-se pacea, s-a întors şi a plecat în ţara sa.

(f.176 r.) Evenimentele anului 1o29[2o4]

C.562 I

Infrîngerea taberei ghiaurilor poloni în lupta cu Iskender paşa

Chiatip Celebi, în <Cronica sa> "Sinoptică" (Fezleke), descrie astfel pricina acestei lupte împotriva ghiaurilor:"Un ghiaur dintre ghiaurii frînci, Gaşpar Graţiani, făcea

---

2o2. = 29 dec.1617 - 18 dec.1618.

2o3. Soroca în R.S.S.Moldovenească.Cf. Pitcher, op.cit., p.167 I.

2o4. =8 dec.1619-25 noiembrie 162o.

www.dacoromanica.ro

negoţ prin cumpărarea şi eliberarea musulmanilor aflaţi în captivitate la frînci. Fiind socotit ca om de ispravă şi chibzuit, a fost trimis de cîteva ori la austrieci cu învoirea lui Iskender paşa. Ca răsplată pentru slujba lui de solie, i se dăduse ducatul insulei Naxos (Nakşa). După aceea, poftind la domnia Moldovei,a ocupat-o cu multe cheltuieli de averi. Iskender paşa, beilerbei de Oceacov, fusese chezaş că mai sus-numitul <Gaşper Graţiani> va sluji cu cinste <Imperiul otoman> . Devenind apoi, timp de aproape doi ani,vice-guvernator (mutesarrıf) şi apoi voievodatul fiind acordat altcuiva, <Gaşpar> a ridicat steagul răscoalei, fiind instigat de nişte răufăcători. A cerut ajutor de la poloni şi a strîns multă oaste aşezîndu-se în localitatea numită Ţuţora (Çoçora), care se află în faţa tîrgului Iaşi, capitala Moldovei.

(f.177 r.)

Mai înainte,cînd Gazi Ghirai han mergea la expediţie asupra <cetăţii> Yanık[205], în localitatea de mai sus luptase, mult timp, cu Kıcila[206], serdar cunoscut al ţării polone. Apoi încheiase pace, punîndu-l să dea hanului în fiecare an, cîte 10 ooo de galbeni şi piei de leu şi zibeline. El a preferat în mod anume acea localitate. Cînd Iskender paşa a auzit, în ramazan[207], de răzvrătirea lui Gaşpar Graţiani , avea peste 1 ooo de oameni în jurul său. După ce i-a adunat şi i-a ridicat pe tă-

---

205. Raab, după austrieci, azi Győr în Austria cf.Pitcher,op.cit.,p.164 I.
206. Cred că este o deformare din Koniecpolski.
207. = 31 iul.-29 aug.1620.

www.dacoromanica.ro

O.562 II tarii din Akkerman şi pe ostaşii a cinci sangeacuri, şi pe fratele hanului, şi pe Devlet Ghirai, kalga-i sultan , au pornit, cu multă oaste, împotriva mai sus-pomenitului Gaşpar.

Ajungînd acolo şi dînd lupte mari, peste 3o de zile continuu, în sfîrşit, oastea islamului a fost victorioasă. Ghiaurii învinşi au rupt-o la fugă, dar s-au gîndit să meargă astfel că, au pus în jurul lor cîte trei rînduri de care (haraba) şi vreo 2 ooo de ghiauri pedeştri; apoi au descălecat, şi cei aproape 3o ooo de călăreţi, devenind şi ei pedeştri, au făcut metereze[2o8] din harabale. Atunci cînd mergeau, trăgeau în jurul lor cu puşca. Tătarii nu s-au uitat la puştile lor şi dînd atacuri în masă, i-au împrăştiat pe ghiauri.

<Tătarii> s-au procopsit luînd 12o de tunuri şi cîteva mii de harabale încărcate cu alte zaherele şi multă bogăţie. In această luptă, polonii aveau peste loo de pani (bey) vestiţi, dintre care unii au fost prinşi, iar alţii ucişi. Baş-serdarul lor, numit Zoliekievski (Zelikoşka) a fost omorît, iar al doilea serdar, Konospolski, căzînd prizonier, a fost trimis în lanţuri la picioarele împărăţiei...

Din povestirea de mai sus reiese că oastea ghiaurului era socotită la 53 ooo de ostaşi, pe cînd oastea lui Iskender paşa <se ridica> la vreo lo ooo de oameni. Ibrahim

---

2o8. Adică întăriturí.

www.dacoromanica.ro

Pecevi mărturiseşte că a auzit din gura lui Hasan Agazade Ahmed aga : "In timp ce eram mai înainte beilerbei de Bosnia, Iskender paşa a venit odată în expediţie împotriva slavului (Sakalibe) şi a cucerit cunoscuta palancă, numită Raşkova[2o9], aşezată între Moldova (Kara Boğdan) şi Polonia. A doua expediţie a lui asupra slavului s-a întîmplat în anul 1o29[21o] şi s-a spus că au fost luaţi prizonieri şi omorîţi foare mulţi ghiauri. Inainte de expediţia de la Hotin, voievodul Moldovei se numia Constantin <Movilă> .Mama acestui tînăr beteag, şchiop, numită Do<a>mna Elisaveta , fiind renumită prin farmecele şi talentele ei, a pus mîna pe toate bogăţiile negustorilor care se aflau la ea, precum şi ale tuturor celor care se aflau în acele ţinuturi, ocupîndu-se cu negoţul de miere.

Do<a>mna cea afurisită, luîndu-şi pe fiul ei beteag şi încărcîndu-şi averile, a fugit la <neamul> slav (Sakalibe) , adăpostindu-se la regele Poloniei. De la acesta din
C.563 I urmă, cerînd oşti în ajutor, <regele> i-a
(f.177 v.) dat vreo 8o ooo de ostaşi, trimiţîndu-i împreună la Kauşir[211] să devasteze Rumelia.Din trecut, acesta era unul dintre prinţii disgraţioşi[212] ai regilor slavi, iar blestematul ca-

---

2o9. Raşkov, lîngă Mohilău, azi în URSS.
21o. Cf.nota 2o4.
211. Greu de identificat, o fi cancelar(?)
212. Adică scîrboşi.

www.dacoromanica.ro

re mergea în Rumelia era principele tuturor <triburilor slave> . Vizirul Iskender paşa, valiu de Silistra, ... cînd a fost înştiinţat, a făcut cunoscut la Sublima Poartă. De aceea i s-a dat poruncă împărătească ca să plece împotriva lor cu mercenarii din Moldova şi Ţara Românească, precum şi cu oastea provinciilor lor.De asemenea s-a dat poruncă ca mai sus-arătatului Iskender paşa să i se împreuneze şi beilerbeiul Rumeliei cu oastea eialetului său.

Iskender paşa cu oastea de mai sus a pornit şi a plecat la Oceacov (Özi) . De acolo s-a dus la Akkerman. După ce şi-a aranjat oastea, el a plecat împotriva duşmanului şi l-a ajuns la cel de-al treilea menzil de la Akkerman.

Atunci cînd s-a zărit că ghiaurii cei umili şi-au aranjat carele în formă de tabără şi s-au pregătit cu tunuri şi cu puşti şi cu unelte desăvîrşite de luptă, Iskender paşa şi-a ridicat oastea şi s-a ciocnit cu ghiaurii. Adăpostul vehiculelor, magazia de pulbere şi muniţii au fost cuprinse de flăcări. Lupta a fost înverşunată şi mai sus-pomenitul <Iskender paşa> reînviindu-i vitejia din trecut, cu sprijinul lui Allah, ghiaurii au fost învinşi. Norocul cel mare al fiului lui Kauşir, puterea fantomă şi figura hidoasă a duşmanului a fost scăldată în sînge de săbiile strălucitoare <turceşti>. Do<a> mna cea blestemată, cunoscută sub denumirea de "crăiasă" (kraliçe), a căzut în mîna unui individ numit Ömer aga, unul dintre spahiii Bosniei.De asemenea, căzînd şi Constantin cel beteag, fiul ei, peste 50 ooo de ghiauri au fost trecuţi prin ascuţişul săbiei. Au zăcut mulţi ani în acea cîmpie, stîrvurile lor fiind unele peste altele. Apoi, cînd do<a> mna a fugit cu fiul ei din turnul Galata (Galita), comandantul fortăre-

www.dacoromanica.ro

ţei (dizdar) a fost spînzurat. In acest timp, un emir renumit, dintre fiii lui Mansur, cunoscutul şi puternicul Cantemir Mîrza al nogailor, continuînd lupta sfîntă, ucideau şi luau nenumăraţi prizonieri ghiauri. Blestematul de Gaşpar, voievodul Moldovei, răzvrătindu-se, atunci, împotriva familiei Osmanlîilor, ceruse ajutor de la regele Poloniei pentru ruinarea hotarelor musulmane. De asemenea şi craiul cel răufăcător a trimis pe sfetnicul său (vezir) şi pe mai sus-numitul Kauşir, care era prinţul tuturor ţinuturilor sale. Gaşpar <Graţiani> , la rîndul său, s-a unit cu el, împreună cu adepţii săi din Moldova. Cînd au auzit, ghiaurii au plecat cu peste 60 000 de ostaşi; serdariatul şi ţinutul Silistrei s-au acordat lui Iskender paşa cu rangul de vizir, care, apoi, a fost trimis în Moldova .

Cu această campanie au fost însărcinaţi Yusuf paşa, beilerbei de Rumelia, Cerchez paşa şi Teriyaki Mehmed paşa, mutesarif de Nicopole, poreclit şi "Usturoiul" (Sarmısak) Kogia Misih (?) paşa, sangeacbeiul de Vuçtırn (Vulcetrin), care era unul dintre Mihaloğlîi, hanul tătăresc Gianbek Ghirai han, precum şi neamul nogailor <din Bugeac.> Au mai participat la această expediţie hanul cu kalgai şi cu fratele său Devlet Ghirai, şi Kantemir Mîrza, împreună cu fiii săi, renumiţi şi norocoşi, Orak Mîrza Selman şah, Inaiet Sala, Veli-sa (?), precum şi toţi ceilalţi oameni mari şi vestiţi ai tătarilor.

Ei au venit şi s-au unit cu Iskender paşa, şi plecînd de acolo au trecut rîul Prut şi au ajuns pe marginea fluviului Nistru (Turla), dincolo de care se află

www.dacoromanica.ro

(f.178 r.)ţara polonă. In parţea lor stîngă se zărea <tîrgul> Iaşi.

Iskender paşa fiind înştiinţat oă ghiaurii şi-au aşezat taberele în localitatea aceea şi oă sînt pregătiţi pentru luptă, au dat de ştire tătarilor. De asemenea şi tătarii, dîndu-şi de ştire unii altora că au apărut cete de ghiauri , au alergat pe cîmpie din toate părţile ca nişte valuri de fluvii.

Atunoi cînd a sosit ştirea că au ieşit afară din tabără vreo 3 ooo de călăreţi şi pedeştri, l-au trimis înainte pe Mihalzade Hızır paşa cu vreo 5oo de gazii, înarmaţi uşor, şi cu hărţuitori (çerhaci). De asemenea,şi Iskender paşa a început să-şi aranjeze rîndurile bătînd din tobe şi cîntînd din zurnale şi ţimbale. La dreapta lui <Iskender paşa> s-a aşezat Yusuf paşa, beilerbei de Rumelia, iar mai încolo de el, capătul aripei era alcătuit din steagurile Rumeliei. Tot acolo s-a aşezat cu oastea sa şi Devlet Ghirai sultan. In partea stîngă au stat Kör Hüsein paşa şi Sarmi -sak Mehmed paşa, mutesarrif de Nioopole. La o parte de el s-a aşezat şi Mehmed paşa, iar mai jos de el, au stat ceilalţi emiri. La capătul unei aripi, a stat Kantemir Mîrza cu ceata de nogai. In acest timp, Hızır paşa şi cerhagiii săi duceau lupta cu ghiaurii,care obţinînd victorie, Hızır paşa a rămas încercuit de duşmani. Cînd a sosit această veste, s-a dat poruncă, din partea vizirului,ca Sarmisak Mehmed paşa să pornească îndată asupra duşmanului, luîndu-şi cu el securea şi pe cei 5oo de gazii din jurul său. Acesta <Sarmisak

www.dacoromanica.ro

Mehmed paşa> nimicînd avangarda duşmanului,a sosit ca salvator la Hızır paşa şi l-a scăpat din <mîna ghiaurilor>. Apoi, cînd a sosit în faţa vizirului Iskender paşa, a început să-l dojenească pe Sarimsak Mehmed paşa, zicîndu-i: "Care de ce ai plecat fără să ajungi acolo?". Dar şi Sarımsak Mehmed paşa, la rîndul său,i-a dat cîteva răspunsuri "tari", după care vizirul l-a mîngîiat. După trecerea nopţii, dis-de-dimineaţă, au fost aranjate rîndurile. Era într-o zi de vineri, cînd oastea ghiaurilor ieşind din tabără, cete după cete, împrăştiindu-se pe cîmpie, şi-au aranjat alaiurile, iar prin ţipetele lor au răspuns pretutindeni un "văleleu".Blestemaţii <de ghiauri> aranjîndu-şi rîurile,s-au aşezat,încetul cu încetul,în formă de semicerc, luînd înfăţişarea unor coarne de bou. Atunci,serdarul l-a numit pe Kör Hüsein paşa ca hărţuitor, iar la rîndul său Hasan paşa, implorîndu-l pe Allah, a întins steagul în culori de smaragd şi a plecat înainte. Au urmat după el, pe rînd, Hızır paşa, Sarîmsak Mehmed paşa şi Mehmed paşa şi alţi emiri aranjaţi în rînduri. După ce au început să tragă din tunuri, războinicii din ambele părţi se amestecau unii cu alţii. Atunci, Iskender paşa, arătîndu-şi măreaţa sa trufie, a trimis ştire lui Devlet Ghirai sultan. Acesta îi spunea <că la început să atace el, cu toate că Devlet Ghirai era viteaz... şi era mare gîlceavă între ei, care să atace mai întîi...>. In sfîrşit,Devlet Ghirai sultan curmă discuţia zicînd: "Dacă <serdarul Iskender paşa> mă impiedică de la atac, atunci mă întorc cu toţi tătarii <în Cri-

www.dacoromanica.ro

meea > . Atunci serdarul a rămas pe loc,iar Devlet Ghirai sultan s-a repezit cu oştile sale tătăreşti, numeroase şi distrugătoare. C.554 I De asemenea, a înaintat, la rîndul său, şi Kantemir Mîrza împreună cu nogaii săi. Ghiaurii, în partea cealaltă, la fel, şi-au aranjat rîndurile.

Hüsein paşa şi ceilalţi emiri, aşezaţi în rîndurile din faţă, l-au atacat pe duşman şi au aprins flăcăra războiului. Dar, atunci, un mare număr de duşmani au plecat şi i-au împresurat pe la spate pe vitejii hărţuitori. Hüsein paşa şi Hîzîr paşa fiind împresuraţi, acei viteji au rămas între duşmani. De lupta lor s-a mirat şi "Marte"(Ares), zeul lumii. Cei peste 12.ooo de duşmani pedestraşi aflaţi în faţa oastei tătăreşti şi conduşi de kalga-i sultan, s-au dedat aruncării de ghiulele (fındak). La fel şi din tunurile şi puştile ghiaurilor sosiau < ghiulele > continuu. Oastea tătărească, trecînd ceată de ceată, i-a înconjurat pe la spate p ghiaurii puşcaşi, care împresuraseră pe hărţuitori, şi au dat o bătălie şi o luptă aşa de mare, încît de dimineaţă pînă la chindie i-au zdrobit pe ghiauri şi punîndu-i pe fugă i-au scăpat pe paşalele < împresurate >.

Pînă la fluviul Turla, au trecut prin sabie, fără îndoială , loo ooo de ghiauri. Apoi, ghiaurii, intrînd în taberele lor,s-au ocupat de apărarea şi întărirea lor.Blestemaţilor,"care au fost prinşi, li s-au tăiat capetele în faţa cortului serdarului.Kansir

www.dacoromanica.ro

(f.178 v.) şi Gaspar s-au speriat aşa de tare în lupta aceea că, din pricina groazei, Gaşpar s-a despărţit de tabără şi a fugit în Moldova. Blestematul său de intendenţ, numit Bucioc[213] a căzut în <captivitate>. La rîndul său şi Kanşir, văzînd în cel hal a ajuns, de teamă, a trimis un sol cu scrisoare spunînd şi promiţînd următoarele: "Gaşpar <Graţiani> ne-a înşelat şi ne-a adus aici, arătînd că tătarii, vechii noştri duşmani, sînt singuri. Dar noi nu avem nici o duşmănie cu dinastia otomană şi nu aveam lipsuri în respectarea angajamentelor noastre. Nu ştiam că sosise şi serdarul familiei Osmane. De aceea acum Gaşpar a fugit, noi nu luptăm cu oastea padişahului. Şi atîta luptă putea fi înlăturată de la început. In caz dacă ne trimiteţi drept chezăşie pe mîrzacul Kantemir şi pe Cerchez Hüsein paşa, noi, la rîndul nostru, îl vom trimite drept gaj pe fiul sorei mai mică a regelui nostru, precum şi pe unii dintre beizadelele noastre vestite. In acest fel, noi să plecăm şi să ajungem la vadul apei, trecînd apa Turlei. Acolo să schimbăm, iarăşi, şi unii şi alţii ostateci. Atît voi cît şi noi sa plecăm teferi şi sănătoşi, Pentru aceasta dăm serdarului suma de 100 000 de florini roşii, iar padişahului mai mulţi bani şi haraci, precum şi dări".

---

213. Bucioc - boier moldovean.

www.dacoromanica.ro

Cînd solul l-a întîlnit pe serdar, <el> i-a zis: "Atunci şi noi, la rîndul nostru, să ne sfătuim." Apoi, vorbind cu kalga-i sultan şi cu ceilalţi emiri şi notabili, toţi au fost de părere să primească bogăţia şi pacea <oferită> de ghiauri. Dar <turcii şi tătarii> doreau îndestularea gaziilor în tihnă. Dar, în acea clipă a venit mîrzacul Kantemir şi a intrat în cort cu o căciulă stufoasă pe cap. Era viteaz, semănînd cu un elefant, cu brăţară, şi semăna cu un pui de balaur. Fiind <înalt> ca un munte, inspira spaimă şi respect. După obiceiul său, spunînd cu voce tare serdarului: "Bun găsit", a trecut pe lîngă toţi emirii şi s-a aşezat chiar lîngă serdar. Din pricina înfăţişării acestuia, solului a început să-i tremure trupul fără să vrea. Acesta s-a sculat în picioare şi apoi iarăşi s-a aşezat, de frică, fără să-şi dea seama ce face; Kantemir şi-a aruncat o privire adîncă către sol şi apoi, aplecînduse către vizir, l-a întrebat: "ce-i cu acest ghiaur ?", iar <Iskender> paşa i-a grăit: "Este sol, care cere pace şi iertare (aman), promiţînd să dea dări şi haraci. Pînă la trecerea apei te-au cerut drept gaj pe tine şi pe Hüsein paşa!" La aceste vorbe, ochii <mîrzacului> Kantemir s-au umplut de sînge <devenind> ca o ceaşcă roşie. Măsurîndu-l pe serdar cu mult dispreţ, i-a grăit: "Tu, închinîndu-te în faţa bogăţiei ghiaurului, ai devenit necredincios <ca şi el>. Eu de 30 de ani încoace, lovindu-i cu sabia, le-am

C.554 II. (f.179 v.)

www.dacoromanica.ro

ucis mamele şi copiii. Oare de ce să mă predai în mîinile < ghiaurilor >, ca să mă distrugă înfigîndu-mă în suliţă ca să mă facă chebab pentru veşnicie. Ei sînt ghiauri şi noi nu putem avea pace cu ei. Noi îndată îi lovim cu sabia. Nu avem altă vorbă cu ei". Zicînd acestea, el a ieşit şi a sărit afară, mormăind ca un guzgan. De asemenea, şi Hüsein paşa a protestat pentru predare. De aceea l-au aruncat pe sol în închisoare, iar pe intendentul Bucioc, care căzuse în captivitate mai înainte, l-au spînzurat de stîlp. Apoi, trimiţîndu-i ghiaurului ştire de război, l-au supus pe acel blestemat la cazne mari. După aceea, ei şi-au încărcat în linişte carele şi s-au retras pînă la vadul cunoscut sub denumirea de Subaşî.

Serdarul a plecat şi el cu oastea pentru alungarea < ghiaurilor > şi a înaintat luptîndu-se < cu aceştia > . Fiind obosiţi, ghiaurii mînau harabalele, dar pe jumătate erau adormiţi. In bezna nopţii, vitejii tătari legau puternic de cozile cailor un capăt al funiilor de la căpestre, iar celălalt capăt îl înnodau şi-l făceau ham. Apoi, apropiindu-se, îl punea pe gîtul ghiaurului din haraba, care îşi continua somnul. După aceea îi loveau cu biciul pe cei care aveau funia legată. Cînd se îndreptau în fugă către oastea islamică, nenorociţii din care erau trîntiţi la pămînt de funiile care le erau trecute peste gît. Astfel, blestemaţii erau trîntiţi cu faţa la pămînt şi fiind traşi de funii, erau aduşi tîrîş. Cînd au ajuns la Subaşı, Gaşpar n-a mai avut putinţa să treacă. Gîndindu-se că vor vărsa sînge pe gît, inima li s-a umplut de spaimă. Lupta şi încăierarea de apărare şi îndepărtare a loviturilor de la prima înfăţişare a durat timp de 22 de zile.

Atacurile tătăreşti mai ales, i-au făcut să se sature de viaţă. Intr-o zi, un număr oarecare de ghiauri

www.dacoromanica.ro

nimerind din întîmplare peste o baltă de pe marginea Turlei, se pregătiau să treacă şi să se elibereze. In acest timp, mîrzacul Kantemir, care se afla acolo cu oastea tătărească, a dat foc stufărişului şi i-au ars pe ghiaurii care intraseră în baltă. De asemenea i-au nimicit şi pe toţi acei care îşi găseau drum de ieşire. Cu această întîmplare, au pierit, pe această cale, încă vreo 2o ooo de ghiauri. Blestemaţii împuţinîndu-se, Kauşir, de asemenea, s-a descurajat. Odată ce au văzut că nu este cu putinţă treoerea apei, s-au gîndit ca să treacă numai călăreţii, iar pedeştrii să fie sacrificaţi.Dar pedestraşii aflînd aceasta, s-au încăierat în luptă cu călăreţii măcelărindu-se între ei. Halul acesta fiind adus la cunoştinţa serdarului şi tătarului, considerîndu-l ca un bun prilej, ei i-au atacat pe duşmani din toate părţile.

Asupra ghiaurilor s-au năpustit, mai ales, mîrzacul Kantemir, kalga-i <sultan> şi tătarii lor. Capul lui Kanşir şi ale altor <necredincioşi> cunoscuţi au fost retezate, iar ceilalţi,care au scăpat de hrana săbiilor, au fost făcuţi prizonieri. Potrivit cu povestirea unor prieteni de-ai profetului , pe vremea acestei campanii victorioase, din acei ghiauri, care erau cu toţii peste 6o ooo, abia dacă au scăpat 4oo,cei care au putut să treacă apa, restul fiind făcuţi pradă săbiilor strălucitoare. Norocul musulmanilor a fost acela că s-au îmbogăţit cu multe merinde, parale, mîncăruri, lucruri preţioase, arme şi muniţii, precum şi pungi (kese) nenumărate, pline cu florini roşii. De asemenea şi mercenarii moldoveni, omorîndu-l pe blestematul de Gaşpar <Graţiani> au pus capăt răscoalei şi răzvrătirii.

www.dacoromanica.ro

Serdarul <Iskender paşa> s-a înapoiat la
C-555 II, Silistra, iar kalga-i <sultan> şi Kante-
(f.18o r.) mir s-au întors la vetrele lor cu foarte mul-
te bogăţii şi cu o faimă deosebită.

Evenimentele anului 1o3o[214]

Ingheţarea Cornului de Aur...

Pricina campaniei împotriva Hotinului şi viziratul lui Hüsein paşa după moartea lui Ali paşa.

Marele vizir Ali paşa, atrăgîndu-l pe padişah la luptă împotriva ghiaurilor, l-a instigat pentru expediţia asupra Poloniei. El a arătat că, cazacii trimit mereu cetele lor cu corăbiile pe Marea Neagră şi devastează şi ruinează locurile de pe ţărm.

<La divanul împărătesc, în timpul sfatului, deşi unii s-au opus, sultanul Osman al II-lea a hotărît expediţia împotriva Hotinului din Moldova. Intre timp, Ali paşa moare,
(f.18o v.) iar locul lui de mare vizir a fost acordat lui Hüsein paşa.>

C.566 I Plecarea sultanului Osman han în expediţie la Hotin.

<Descrierea ceremoniei plecării din Istanbul, care a avut loc la 29 apr.1621 (7 gemazi II 1o3o).>

Urnirea unei mari campanii neaşteptate de la menzilul Davud Paşa a fost socotită ca ceva nelalocul ei. Dar porunca trebuia să

214. = 26 noiembr.162o - 15 noiembr.1621.

www.dacoromanica.ro

fie îndeplinită. Numeroşi oameni versaţi <în ale expediţiei> , pe atunci, au zis că: "nu este cu putinţă ca la această expediţie să se obţină vreun folos".

<Descrierea înaintării oastei, itinerariul şi greutăţile întîmpinate în trecerea balcanilor.> La 2o şa'ban <1o3o>[215], trei

C.566 II (f.181 r.) isooade (dil) fiind <aduse> din partea <mîrzacu> lui Kantemir, au arătat că ghiaurii şi-au aşezat tabere în trei locuri.

<Năvălirea cazacilor pe ţărmurile apusene ale Mării Negre, la Ahioli etc .>

Măreţia padişahului musulman la Isaccea

La 22 şa'ban[216] după traversarea Dobrogei, sosind la Isaccea, locul unde se găseşte podul, s-a desoins pe ţărmul Dunării. Au aşteptat, aoolo, pînă la terminarea construirii podului. <Ceremonia împărţirii unor daruri la ostaşi de către sultanul Osman al II-lea, dar un grup rămăsese nemulţumit, care mai tîrziu s-au răzbunat pe sultan.> La 28 şa'ban <1o3o>[217] , sosind, beilerbeiul de Anatolia şi-a arătat alaiul său. Padişahul (hunkiar) s-a dus şi s-a întors de cîteva ori în partea cealaltă <a Dunării> cu o corabie din Belgrad. Apoi, unul dintre corturile împărăteşti fiind întinse în faţa podului, <padişahul> ziua stătea acolo, iar noaptea intra în mijlocul oastei.

---

215. = 1o iulie 1621.
216. = 12 iulie 1621.
217. = 18 iulie 1621.

www.dacoromanica.ro

Infrîngerea cazacilor la rîul Oceacov (Ozi)

In acest timp, venind om din partea lui Hüsein paşa, beilerbei de Oceacov, a făcut cunoscut că 18 corăbii de-ale ghiaurilor cazaci au început să devasteze împrejurimile Oceacovului. Dar oastea din Oceacov s-a urcat în corăbii şi i-a ajuns din urmă pe cazaci. După o bătălie mare, cu ajutorul lui Allah, musulmanii au fost învingători. Atunci, una dintre corăbiile <căzăceşti> s-a scufundat, iar alta a fost capturată. Cei zece neferi ghiauri, care au fost trimişi, au fost ucişi cu tot felul de cazne, în faţa padişahului.

(f.181 v.)

C.567 I

In prima zi a lunei ramazan[218], aducîndu-se limba (dil)[219], a arătat că, la 28 şa'ban fiul regelui trecînd încoace fluviul Turla, cu 4 ooo de ostaşi, s-au aşezat la serhotul moldovenesc şi că, însuşi regele şi-a întărit tabăra, cu ostaşii săi, la reşedinţa sa. A treia zi, podul fiind terminat, s-a dat poruncă ca oastea să treacă. Participarea în expediţie a lui Yusuf paşa, beilerbei de Rumelia, fiul lui Mustafa paşa, Taiar , bei de Urfa ş.a.

De asemenea şi mulţi bei se scurgeau, trecînd cete după cete; descrierea altor lupte cu vasele căzăceşti şi înfrîngerea lor la 24 iul. (5 ramazan) 1621.

---

218. =2o iulie 1621.

219. Cf.nota 217.

www.dacoromanica.ro

Faptele padişahului la Isaccea

Marele padişah se preocupă de cele trebuincioase războiului sfînt şi de pregătirea armelor de luptă. El însuşi <sultanul> se obişnuise să folosească arme în aşa fel încît un bun arcaş ca el nu se mai văzuse. Astfel, trăgînd o săgeată din menzilul mai sus-pomenit, aceasta a zburat dincolo de Dunăre şi a căzut la patru paşi de ţărm. In acel loc, construindu-se o sofa, s-a pus ca semn o coloană verticală de marmoră. La 8 ramazan[22o] s-a dat firman pentru zidirea unei fortăreţe la Isaccea. Mai marii împărăţiei, strîngînd meşteri pe cîmpia aceea, au început să zidească o fortăreaţă solidă într-un loc potrivit. S-a poruncit ca să se strîngă din împrejurimi var, piatră şi cherestea.

Marele padişah a arătat cum trebuie să fie lungimea şi lăţimea cetăţii mai sus-pomenite.

Trecerea peste pod a oastei mîndre şi norocoase

<Turcii> au staţionat lîngă podul de pe Dunăre 18 zile. In ziua de 1o ramazan[221], după terminarea pregătirilor pentru campanie, (f.182 r.) traversînd podul cel mic, de pe malul celă- C.567 II lalt al fluviului Dunărea, au descins

---

22o. = 27 iulie 1621.

221. = 29 iulie 1621.

www.dacoromanica.ro

lîngă Yeni-Köy. La 12 ramazan[222], a venit yüzbaşi[223] cu peste 3oo de ghiauri, pe care îi capturase mai înainte beilerbeiul de Kafa, zăpăcindu-i pe cazaci. Li s-au tăiat capetele la peste o sută dintre ei. De asemenea şi restul, fiind daţi la corturile ienicerilor, peste cîteva zile au fost înecaţi în mare.

La 1 august (13 ramazan) 1621, hanul Crimeei a comunicat că a trecut rîul Oceacov cu vreo 5o ooo de tătari şi că aştepta porunci, ca să vină la oaste şi să stea într-un loc aproape de tabăra ghiaură...

Sosirea lui Dilaver paşa şi a oastei Ţării Româneşti

La 2o ramazan <1o3o>[224], cînd s-a descins la menzilul Tătărani, a venit Dilaver paşa, beilerbei de Diarbekir, şi a arătat mare alai. Cea mai mare parte a oastei sale era îmbrăcată în armură şi zale. A urmat după el, arătînd alai, şi beiul Ţării Româneşti, <Radu Mihnea>, cu vreo 6 ooo de ghiauri înarmaţi. La 24 ramazan[225] au sosit cîteva iscoade (dil). Cînd au fost întrebate, ele au zis că:"Ghiaurii sapă şanţuri şi meterezе în faţa cetăţii mai sus-amintite, Hotin. Au aşezat acolo 5o ooo - 6o ooo de puşcaşi. Fiul craiului <polon> este şi el pe cale de a sosi. Alegîndu-se un anumit număr de cazaci, au fost trimişi asupra Oceacovului.Atunci s-a trimis îndată, în partea aceea <spre Oceacov>, Hagiki paşa, cu un anumit număr de ostaşi.

---

222. = 31 iul.1621.
223. Yuzbaşı tc.(rom.iuzbaşa) - sutaş; căpitan peste 1oo de oameni, Cf.IO,,II,2,p.72.
224. = 8 aug.1621.
225. = 12 aug.1621.

www.dacoromanica.ro

Infrîngerea ajutorului austriac în lupta cu Bethlen

In acest timp, sosind scrisori din partea lui Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, acesta a înştiinţat:"Cînd am aflat că, kaiserul[226] a trimis, pe ascuns, regelui Poloniei[227] un anumit număr de ghiauri pentru ajutor, i-am ajuns din urmă şi i-am trecut pe toţi prin sabie. Acum v-am trimis steaguri şi capetele luate. Oamenii săi, care au adus steagurile şi tigvele, mai sus-pomenite, s-au bucurat de favoarea împărătească".

Pecevi scrie:"In acest an, mai sus-arătatul <Gabriel> Bethlen, ridicîndu-se cu oaste mare şi luînd cu el şi pe musulmanii de la margine, s-a dus asupra <cetăţii> Pozon[228], pe care a asediat-o. După ce a aşezat acolo tunuri, a bătut-o. Oastea care se afla lîngă el făcînd incursiune prin împrejurimi, le-a dat foc şi le-a distrus. Venind apoi asupra lor tabăra austriacă, s-au dat lupte mari. Bethlen fiind învăngător, principele Transilvaniei a trimis pe serascherul său Hamoş Ierghi[229] la hotarul Kaniszei, dar Bekianoğlu şi oastea ungurească a acelor părţi, trecînd cu toţii de partea lui <Gabriel Bethlen>, au devastat multe localităţi dintre satele croate şi austriece, şi sosind în faţa Vienei, i-au devastat împrejurimile luînd prăzi neînchipuit de mari....

---

226. Ferdinand al II-lea, împăratul austriac:1618-1637.
227. Sigismund al III-lea Wasa: 1587-1632.
228. Pojon (Pojega) oraş şi cetate, azi în R.S.F. Jugoslavia;cf.Pitcher,op.cit.,p.163 II
229. Gheorghe Hanoş (?).

www.dacoromanica.ro

Dorinţa hanului <tătăresc> pentru incursiune

In trecut, se credea că este bună părerea ca tătarii să întreprindă incursiune în ţinuturile ghiaurilor. Lîngă menzilul numit Değermen[230] a avut loc o sărbătoare. In ziua următoare, sosind Mîrza bey, vizirul[231] hanului, fiind acelaşi cu acela al padişahului, i s-a trimis un caftan şi o scrisoare de învoire. S-au prezentat şi au arătat alaiuri beilerbeii de Atena şi Silistra, precum şi voievodul Moldovei[232].

Cercetarea şi inspectarea ienicerilor

In ziua de 6 şevval <1030>[233], cînd s-a descins la menzilul numit Bogdăneşti[234], s-a zvonit că ienicerii n-au rămas nici pe jumătate. Ei au păşit, unul cîte unul, în faţa padişahului <Osman II> împărţindu-se la fiecare cîte o jumătate de guruş. Cu ocazia acestei inspecţii, s-au făcut favoruri (hatır) zabiţilor de ogeac.

Schimbarea voievodului Moldovei

Domnul (bey) Moldovei arătase neglijenţă în curăţirea drumurilor, a trecătorilor, în repararea podului şi în pregătirea zaherelelor, precum şi zăbovire în întîmpinarea <sultanului>. Zvonindu-se şi că a trimis ajuter în partea polonă, de aceea a fost închis şi locul său a fost acordat lui Ştefan (Istefan) <Tomşa>.

Lupta cazacilor cu tabăra tătărească

La 8 şevval <1030> cînd se aflau la menzilul numit Cencean[235], sosind om de la hanul tătăresc, a adus

---

230. Değermen tc. - "Moara".
231. Adică sfetnicul
232. Alexandru Iliaş: 10 sept.1620-oct.1621.
233. = 24 aug.1621
234. Tîrg în Moldova.
235. Se poate citi şi Kotçam...poate Conţeşti

www.dacoromanica.ro

următoarea ştire:"Cazacii trecînd apa Turlei şi venind două conacuri mai înceace, tătarii i-au atacat noaptea în timp ce ei dormeau. O parte a fost ucisă, iar harabalele le-au fost prădate. Cei rămaşi au făcut tabără pe cîmpie. Au apărut şi călăreţii lor. În acea zi, avînd loc o mare bătălie, au fost omorîţi vreo 1 ooo de cazaci". <Solul hanului tătar> a cerut şi cîteva tunuri. Hagiki paşa, ou oastea Siriei, Hasan paşa din Elbasan şi beiul de Aydin au fost trimişi cu oşti şi cu 25 de tunuri. Inainte de sosirea acestora, cazacii prinzînd de veste, au fugit la tabăra lor cea mare. Vreo loo de ghiauri cazaci se întorceau devastînd şi prădînd merinde şi provizii în Moldova. Hagiki paşa a înaintat spre ei şi a adus/de la aceştia o de iscoade (dîl). Celorlalţi luîndu-li-se tigvele, au fost trimise în faţa padişahului.

Infrîngerea ghiaurilor <poloni> în lupta cu moldovenii într-o peşteră

Voievodul aflase mai înainte de aceasta că 5 ooo de ghiauri <poloni> plecaseră pentru invadarea Moldovei. De aceea, pe la miezul nopţii, au fost trimişi cîţiva sangeacbei, cu Cerchez Hüsein paşa şi voievodul Moldovei, cu oşti numeroase. Ajungînd cu toţii acolo <în Moldova>, s-a dat o luptă mare şi ghiaurii fiind înfrînţi, cei mai mulţi au fost trecuţi prin sabie. Iscoadele şi tigvele luate au fost înfăţişate <sultanului>. In 11 a lunei şevval <1o3o>[236], s-a descins pe valea unde s-a dat acea luptă. Intr-o peşteră strîmtă, din munţi, aflată pe drum, au intrat 9o de ghiauri cu puştile, şi

236. = 29 august 1621.

www.dacoromanica.ro

au început să dea lupta şi să facă măcel cu toţi acei care se repezeau asupra lor. Padişahul, venind în grabă lîngă peşteră, a aşezat acolo corturi şi a poruncit ca peştera să fie umplută cu fum. Toţi acei care ieşiau, au fost omorîţi.

In menzilul mai sus-pomenit, vreo 2oo de cazaci se întăriseră într-o pădure de stejari de pe malul celălalt al rîului Prut. Din această parte a fost trimis asupra lor, cu tunuri, Hagiki paşa, care s-a luptat cu ei pînă înspre seară. Ghiaurii însă, fiind întăriţi în pădure, puştile şi tunurile nu puteau ajuta la nimic! Atunci, seimenii fiind trecuţi pe p rtea cealaltă, aceştia s-au dus de acolo şi i-au atacat.Padişahul, aşezînd umbrare într-un loc important al apei mai sus-pomenite, împărţi binefaceri acelora care îi aduceau iscoade şi căpăţîne. Hüsein paşa, trecînd <Prutul> în partea cealaltă, s-a ocupat de luptă. La sosirea nopţii, ghiaurii au intrat în pădurea de stejari. Odată cu un apus de lună, ei s-au împărţit în două bulucuri. Un buluc fugea în sus, iar celălalt buluc în jos,atunci, o parte din ei au scăpat,iar restul au fost omorîţi. A doua zi, <turcii> s-au mutat acolo. In ziua de 12, a sosit din partea hanului <tătăresc> 2oo de ghiauri şi 2oo
C.568 II de capete. De asemenea şi din partea lui Hüsein
(f.183 r.) paşa au venit 3o de iscoade căzăceşti şi multe tigve.

Sosirea oastei la Hotin

La 15 şevval <1o3o>[237], <turcii> au descins într-un menzil păduros din apropierea

237. = 2 sept. 1621.

www.dacoromanica.ro

<cetății> Hotin. In apropiere de fortăreață se afla un pod, iar în fața ei, o palancă. Lîngă cetate era tabăra polonă, iar în partea de jos, pe apa rîului Turla, se așezase tabăra căzăcească. Cazacii încă nu intraseră în tabără, se aflau încă în pădurea mai sus-arătată. Indată ce au fost atacați de oastea siriacă, aceasta i-a respins cu luptă în tabără. Padișahul, pornind în zori de zi din menzilul de mai sus, și-a așezat cortul într-un loc de unde se vedea tabăra și a urmărit lupta. In ziua aceea s-a dat o luptă mare între hărțuitori. Turcii au luat vreo 4o-5o de iscoade și tigve. Dar ghiaurii, aducînd spre seară oaste pedestră, s-au luptat mult. Gaziii, aducînd tigve și iscoade, au fost lăudați. Ghiaurii înșiraseră pe harabale sangeacuri și steaguri pentru ca acei care le-ar fi zărit să le creadă ostași. <Sosirea hanului tătar, care este cinstit cu daruri din partea padișahului, apoi se întoarce la oastea sa.>

Asedierea taberei <ghiaure>

In ziua de 2 septembrie (15 șevval) s-a descins într-un loc aproape de tabăra <ghiaurilor> . Respingîndu-i în luptă pe ghiauri, din locul de bătălie, au deschis calea. Pe marginea rîului Turla s-a așezat beilerbeiul de Diarbekir. Mai sus de acesta, <beilerbeiul> de Anatolia, au urmat apoi cei de Karamania și de Sivas, apoi ienicerii. La marginea lor s-au așezat spahiii și oastea de centru. Mai sus de ei s-au așezat oștile de Siria, de Halep (Alep), müteferrika'lele și scribii (kütab). Mai la o parte de ei s-au așezat, în rînduri, domnul Țării Românești și apoi la marginea pădurii, hanul tătăresc. S-au dus <astfel> la luptă în locurile pădu roase. La căderea nopții, ambele părți s-au despăr-

www.dacoromanica.ro

ţit. Ghiaurii <poloni>, în ziua aceea, n-au ieşit afară. Dar i-au ucis pe mulţi trăgînd dinlăuntru cu tunurile şi cu puştile. Beilerbeiul de Bosnia, fiind lovit cu un glonte în gură, şi-a găsit moartea de erou martir (şehid).

Metereze le şi lupta

La 17 şevval[238] reîncepîndu-se lupta, s-au aşezat, în grabă, tunurile şi ienicerii au intrat în metereze. Ghiaurii, la rîndul lor, învălmăşindu-se între ei, au ieşit şi au dat mîna unii cu alţii. Atunci, sultanul aşezîndu-şi cortul împărătesc într-un loc, urmărea <mersul luptei>. Vitejii au adus opt căpăţîni şi patru limbi. <Padişahul> bucurîndu-se, s-a întors la cort; de asemenea şi oastea s-a întors <în tabără>. Atunci cînd tunurile erau aduse la locurile lor s-a lăsat noaptea. Dar cînd ienicerii plecau de la metereze la corturi, ghiaurii au ieşit din tabără şi s-au năpustit asupra lor. Aceştia
C.569 I (f.183 r.) tîrau <cu ei> mulţi cai. Ostaşii ghiauri s-au întors şi au adus corturile cu care au construit încă o tabără. Dar oastea de buluc (bölük), care sosise mai înainte, în timp ce se lupta, s-a prefăcut că fuge. Astfel, ei i-au îndepărtat pe ghiauri de tabără. Intorcîndu-se apoi, au tăiat cu săbiile opt sute de cazaci, au tăiat multe căpăţîni şi au capturat

238. = 4 sept. 1621.

www.dacoromanica.ro

multe iscoade, precum şi multe steaguri de alai. Cei care au scăpat, au fugit în tabără. In ziua mai sus-pomenită, atunci cînd aduceau nişte tunuri baliemez, ghiaurii cei umili i-au atacat în tabără. Dar cînd a sosit marele vizir Hüsein paşa <cu oastea> de Siria, i-au trecut prin sabie pe cei mai mulţi dintre ei . In timpul acosta, unul dintre pajii (içoğlan), lui Dilaver paşa, devenind ghiaur, a fugit la necredincioşi. La 19 şevval[239] s-a strîns oastea de serdenghecidii. Atunci, s-a dat poruncă să se zidească un pod peste apa Turlei. Voievodul Ţării Româneşti, <Radu Mihnea>, şi-a luat asupra sa această treabă. S-a dat de ştire că a doua zi va fi un asalt (yürüş).

Atacul oastei musulmane asupra taberei <ghiaure>

La 21 şevval[240], în zori de zi, fiecare fiind pregătit, s-a poruncit ca şi silahdarul şi steagul alb să-i însoţească pe ieniceri şi că beilerbeiul să meargă în faţă. Vreo mie de serdenghecidii şi restul oastei, mergînd, au atacat tabăra <ghiaură>. Spre amiază s-a încins focul luptei şi al măcelului. Ambele părţi <turcii românii şi polonii> au tras din tunuri pînă la apusul soarelui. Tabăra ghiaură avînd focuri de la un capăt la altul, nu era cu putinţă să se înainteze, cu nici un chip, în cetate. In sfîrşit, spre seară, vitejii musulmani, făcînd sforţări, au înaintat de pe aripa oastei de Rumelia. In faţa lor, erau ghiaurii veniţi în ajutor din partea austriecilor. Cîteva corturi ale taberei, fiind ocupate, au fost distruse, împreună cu cîteva sute de ghiauri. Pe lîngă mulţi ghiauri vii, dintre austrieci

---

239. = 6 sept,1621,

240. = 8 sept.1621.

www.dacoromanica.ro

şi poloni, au mai fost luate şi duse două tunuri-puşti (şakloz)[241] şi 3o de steaguri şi două steaguri (sancak) mari. Luptătorii <turci>, viteji ca leii, umblînd însă după pradă, ghiaurii au înaintat şi i-au respins. Ienicerii, la rîndul lor, au dat şi ei un iureş, prin poarta de jos a taberei şi erau pe punctul de a înfige steagul acolo. Din pricina unor piedici însă, trecînd timpul a sosit seara şi s-au întors fără a-l putea înfige. Atunci cînd prizonierii au fost întrebaţi asup a situaţiei luptei date, ei au răspuns:"Dacă aţi fi con inuat lupta încă puţin şi dacă nu v-aţi fi uitat la pradă şi avuţie, desigur, că noi am fi lăsat cu toţii t băra şi am fi fugit". In această luptă au pierit, de săbii, vreo mie de ghiauri. A doua zi, deşi tunurile au bătut neîncetat tabăra, totuşi, în ciuda acesteia <ghiaurii> au zidit mereu şi au întărit încă o tabără.

Plecarea lui Kantemir Mîrza spre ţinutul Oceacovului care i s-a acordat

Mai înainte s-au descris unele fapte vitejeşti ale eroului Kantemir Mîrza, unul dintre mîrzalele tătare. Participa şi în această expediţie <împotriva cetăţii Hotin> cu cîteva mii de tătari. Prin incursiunile sale în interiorul <Poloniei> luase atîţia prizonieri şi atîta pradă încît împodobise ordia împărătească. Din cauza vitejiei sale a trebuit să fie răsplătit cu favoruri, acordîndu-li-se sancak la patru dintre oamenii săi.

---

241. Un tip de tunuri vechi, mai mare decît şahîdarbzen şi mai mic decît pranki... (cf.M.Sertoğlu, op.cit.,p.3oo).

www.dacoromanica.ro

Din cauza firii omeneşti, hanul <tătar> îl invidia şi era în supărare. Dar măria sa sultanul (Hünkâr), îndată ce a fost înştiinţat, îl invită să se prezinte în faţa împărăţiei sale, acordîndu-i drept favoare regiunea (eyalet) Ozü. In ziua următoare, 21 şevval <1030>[242], a trecut apa Turla şi s-a dus pentru incursiune (akin) în ţara ghiaurilor. A tîrît foarte mulţi prizonieri şi vite pentru căsăpit şi le-a tăiat drumurile ghiaurilor pentru <aprovizionarea> cu zeherele.

<Descrierea unor iureşuri, prădarea zaherelelor ghiaure de către tătari.>

C.569 II (f.184 r.) Al doilea iureş. La 22 şevval[243] s-a strigat din nou:"la iureş!" Atunci, pedestraşii şi călăreţii, toată oastea, înaintînd, şi-au îndreptat gîndul asupra taberii. După masă, dînd un atac, <turcii> au înaintat. Dar oastea speriindu-se de focul ghiaurilor, de cîte ori încerca să meargă, era întoarsă de tunuri şi puşti. <De aceea> nu s-a obţinut nici o victorie.

Al treilea iureş. La 24 şevval[244], atunci cînd s-a dat firman să se dea iureş asupra taberei, pe la aripa de sus, <turcii> au înaintat, pîlcuri după pîlcuri, ca nişte valuri peste valuri. Mai întîi, valiul de Diyarbekir cu

---

242. = 9 sept.1621.
243. = 10 sept.1621.
244. = 12 sept. 1621.

www.dacoromanica.ro

oastea vilaietului său, apoi, cei din Anatolia, din Karamania şi din Sivas, ienicerii erau mai sus de ei. La marginea lor, îi însoţia oastea de buluc (bölük halkı), mai încolo de ei erau cei din Siria (Şam), Alep (Haleb) şi oastea de müteferrikale, iar în partea cealaltă era domnul (bey) Ţării Româneşti[245]. In apropierea pădurii era aranjată oastea hanului tătăresc. Ghiaurii după ce au aflat că atacul va fi în partea de sus <a taberei> , au aşezat acolo oastea lor mai aleasă. Luptătorii, sosind pe la prînz, s-au luptat în partea de jos, pe aripa dreaptă, unde se afla Dilaver paşa. Cu steagul înălţat, au înaintat o bucată, dar a avut loc un mare măcel. Atunci, au înălţat steagul mare al spahiilor şi silahdarilor şi au dat multe bătălii. Doğanci[246] Ali paşa, la rîndul său, a tras din tunuri nenumărate de pe partea cealaltă a apei. Cu toate acestea, nu s-a ajuns la nici un succes. De aceea, odată cu lăsarea serii, s-au întors la corturi.

Prădarea zaherelelor ghiaurilor de către tătari

Asupra Cameniţei (Kamenice), fiind trimis un mîrza <o> , el s-a dus şi a atacat vreo loc de harabalele de zaherea. Acesta a tîrît la oaste nenumăraţi prizonieri. Imprejurimile ghiaurilor fiind împresurate şi drumurile lor fiind tăiate viaţa lor era chinuită de foame. Iscoadele mărturisiau că au fugit din pricina foamei. La 25 şevval <1030>[247], agaua de ieniceri fiind mazilit, în locul său a fost numit Ali aga, ginerele lui Istikamet efendi.

---

245. Radu Mihnea: aug.1620 - aug.1623.
246. Şoimarul; ulierul.
247. = 13 sept.1621

www.dacoromanica.ro

Al patrulea iureş şi moartea de erou martir a lui Karakaş Mehmed paşa

La 27 şevval[248], sosind Karakaş Mehmed paşa, beilerbei de Buda, s-a aşezat în faţa taberei <ghiaure>. Cu el, împreună, era şi beiul de Zvornic (Izvornik). A doua zi, aranjîndu-se rîndurile, s-a dat poruncă să se facă sforţări pentru cucerirea taberei. Atunci cînd s-a încins focul măcelului, s-a dat poruncă lui Karakaş Mehmed paşa ca să înainte pe aripa <oastei> de Rumelia. Acesta, înaintînd pe aripa de mai sus, a intrat în în tabără şi luptînd, a înaintat foarte mult. Oamenii săi au înfipt steagul şi erau pe punctul de a cuceri <Hotinul>. Acesta şi-a găsit, atunci, moartea de erou martir, fiind lovit în piept, în două locuri, de gloanţe. Supuşii săi i-au luat corpul şi l-au scos cu mare greutate. Restul oastei, întorcîndu-se, ghiaurii au ţipat: "Hei, hei !" Padişahul, la rîndul său, s-a întors la cort cu multă supărare şi necaz. Apoi, în ultima zi a lunei, ghiaurii l-au atacat pe serdar şi i-au prădat zaherelele. <Din tabără>, ieşind cîţiva ghiauri, pe cînd fugeau, au fost măcelăriţi cu toţii de către Cerchez Hüsein paşa şi mîrzacul Kantemir, care se aflau în partea din faţă. In timp ce veniau în ajutorul taberei vreo mie de ghiauri, cu o sută de harabale, au fost atacaţi de <mîrzacul> Kantemir cu vitejii săi; o parte dintre ei au fost nimiciţi. Ghiaurii scăpaţi au intrat într-o palancă din apropierea acelui loc, iar Kantemir a cerut ajutor pentru cucerirea ei. Atunci au fost trimişi, cu şapte-opt tunuri, Hüsein paşa cu oastea de Siria şi Hagiki paşa.

248. = 14 sept. 1621.

www.dacoromanica.ro

C.576 I (f.184 v.) Mazilirea lui Hüsein paşa şi viziratul lui Dilaver paşa. <Schimbări în ierarhia Porţii şi numirea lui Hüsein paşa ca serdar peste oastea de dincolo de Nistru .>

Atacul de peste noapte al ghiaurilor

Atunci cînd Doganci Ali paşa era încercuit pe malul celălalt al Turlei, au ieşit vreo 8oo de ghiauri şi venind pe partea din jos a apei, i-au atacat la cinci ore după înserare. Timp de trei ore, s-a dat o mare bătălie. Doganci Ali paşa şi-a găsit moarte de martir, iar beiul de Bolu a fost rănit. Cînd au venit gaziii musulmani, au luat cîteva tobe şi ţimbale şi ghiauri vii. Hüsein paşa a fugit, încălecînd pe un cal împăturit. Voievodul Ţării Româneşti, fiind pe pod, n-a suferit pierderi.

Al cincilea iureş

La 8 zilkade[249] are loc un alt iureş, dar tot n-au putut cuceri fortăreaţa.

C.576 II (f.185 r.) Al şaselea iureş <de asemenea a eşuat> au căzut răniţi şi au murit mulţi oameni şi cai. Au fost luaţi de turci aproape loo ooo de prizonieri, care se vindeau foarte ieftin în oastea turcească.

Rugămintea ghiaurilor pentru pace

Ţinuturile ghiaurilor <poloni>, unde fusese tabăra, în cea mai mare parte, au fost devastate, prădate şi ruinate. Din pricina foametei şi a scumpetei, <ghiaurii> au avut mult de suferit. Negăsind altă cale, ei s-au

249. = 24 sept. 1621.

www.dacoromanica.ro

sfătuit ca să înceapă tratative pentru pace. La 13 zilkade[250] a lunei mai sus-pomenite, un pîlc (alay) de vreo 100 de ghiauri au venit cu steagul lor la voievodul Țării Românești și s-a răspîndit zvonul de pace.

La 14 zilkade[251] au fost trecute pe apa Turlei 31 de tunuri și au fost trimise lui Kantemir Mîrza care era ocupat cu asedierea unei pălănci din apropierea locului, unde se pierduseră, mai înainte, harabalele cu zaherea. La rîndul său, Hüsein paşa le-a ajuns și le-a dat foc, și le-a devastat varoșul, după care s-a întors la oaste. In ziua de 20 zilkade[252] au venit cîțiva soli dintre ghiaurii cei mai vestiți și au cerut următoarele:"Ne supunem și primim firmanul padișahului cel norocos. El să ne ierte vina și greșeala pe care am făcut-o, să nu țină seama de greșeala și răzvrătirea noastră".

C.577 I. (f.185 v.) < Sultanul Osman al II-lea acceptă cererea lor de pace, potrivit condițiilor păcii de pe vremea sultanului Suleiman.>

Incheierea păcii și întoarcerea oastei

Radul, voievodul Moldovei, era unul dintre beizadelele renumite ale domnilor (emir) Bogdaniei. Prin mijlocirea lui au venit și s-au dus oameni din ambele părți < pentru tratative > . Fortăreața Hotin, fiind o cetate

---

250. = 29 sept. 1621
251. = 30 sept. 1621
252. = 6 oct. 1621.

www.dacoromanica.ro

puternică, era cuprinsă în graniţele Moldovei, încă din trecut. La răzvrătirea sa,Gaşpar <Graţiani> o dăduse regelui polon şi polonii aşezaseră într-însa cîteva sute de oameni. Cetatea aceasta s-a înapoiat Moldovei ca rebelii cazaci să nu mai devasteze ţinuturile Imperiului otoman. Cu aceste condiţii s-a încheiat tratatul de pace. Au venit ca ostateci, pînă la trimiterea dărilor <haraciului>, cîţiva ghiauri dintre oamenii lor mai de vază. Apoi, sosind iarna, au plecat din acel loc în a 23-a zi a lunei zilkade[253], s-au întors la Poartă...

C.577 II (f.186 r.)

Intîmplările anului 1031[254]

Intrarea padişahului în capitală şi împodobirea oraşului <Istanbul>

Atunci cînd padişahul s-a întors de la Hotin şi cînd la 12 rebi'I[255], din anul mai sus arătat, au intrat cu alai în Istanbul,s-a dat firman pentru împodobirea oraşului timp de trei zile. Cauzele evenimentului. Se arată cauzele nereuşirii expediţiei de la Hotin: Căderea lui Karacaş paşa; inspectarea şi mustrarea ienicerilor de către sultan şi nemulţumirea lor; rivalitatea dintre diferiţi beY etc.; răscoala ienicerilor, detronarea şi apoi omorîrea sultanului Osman al II-lea la Yedi-Kule în 1622 .

C.579 I.

---

253. = 8 oct.1621.
254. = 16 noiembr.1621-4 noiembr.1622
255. = 26 noiembr.1621.

www.dacoromanica.ro

(f.193 v.) **Inceputul răscoalei lui Abaza paşa**

După urcarea pe tron a sultanului Osman al II-lea, lui Davud paşa i se acordase eialetul Rumeliei şi apoi ţinutul Silistrei. Deoarece Derviş aga arătase, pe timpul răscoalelor ienicereşti, calea pentru găsirea sultanului Mustafa, lui i s-a acordat ţinutul Timişoarei. C.58o I.

(f.194 v.) **Victoria lui Gabriel Bethlen la hotarul Austriei**

Atunci cînd marele vizir Merre Hüsein paşa îi acordase lui Sarhoş Ibrahim paşa ţinutul Bosniei, îl trimisese în ajutorul lui Gabriel Bethlen. Cînd Sofu Mehmed paşa se afla la Buda, oastea trecuse podul austriac, cei care se găseau pe lîngă el întrebau pentru ce trece oastea podul. Li s-a răspuns că oastea trece ca să facă cercetări. Cînd au ajuns acolo, ostaşii au primit poruncă să-l sprijine pe Gabriel Bethlen. Devastînd ţara ghiaurilor, le-au pricinuit pagube mari. In localitatea numită Sakolom sosise tabăra austriacă şi se aşezase în propiere.

Bethlen, înaintînd asupra ei, a bătut-o cu tunurile. Austriecii zăpăcindu-se, unii au intrat în cetate, iar alţii s-au risipit prin împrejurimi. < Gabriel > Bethlen s-a întors şi a venit în ţara sa cu prăzi bogate, cu mulţi prizonieri şi cu avuţii mari. C.58o II. (f.195 v.)

<Descrierea unor răscoale ieniceresti şi răzvrătirea lui Abaza paşa.>

www.dacoromanica.ro

Intîmplările anului 1032[256]

<Pe la mijlocul lunei noiembrie (muharrem), au venit la Istanbul solul polon[257] şi <solul> rus, cu mare suită, spre a cîştiga Poarta de partea lor, în urma unor lupte crîncene între Polonia şi Rusia. Aceştia s-au certat la palatul marelui vizir.>

C.583 II (f.197 r.)

Victoria mîrzacului Kantemir asupra ghiaurilor poloni (Leh)

Mai înainte de aceasta, ghiaurii poloni au trimis vreo 20 000 de ostaşi pentru prădarea ţinuturilor Ţării Româneşti şi Moldovei[258]. Voievozii celor două ţări şi paşa de Silistra auzind aceasta, au cerut sprijin de la mîrzacul Kantemir. Atunci, tătarul, ajungîndu-i cu oastea sa, după ce i-a distrus, a făcut o incursiune în ţara polonă. Tîrînd prizonieri fără socoteală, <tătarii> s-au întors teferi şi sătui. De asemenea şi polonii, trimiţînd sol la Poartă[259], s-au rugat pentru înlăturarea lui Kantemir de la Silistra, dar marele vizir nu le-a dat ascultare, <solul> adusese numai cîteva lucruri ca dar şi nu adusese nici haraciul cu care s-au angajat la tratativele de pace. Dar Kantemir făcuse arz zicînd că, solul şi oamenii săi să fie opriţi

257. Krzystof Zbaraski, Stanislav Koniecpolsky (Cf. Liste apud A. Zajaczkowski -J. Reychman, Zarys Dyplomatyki... Varşava 1955, p. 117.

258. Radu Mihnea şi Ştefan Tomşa.

259. Stanislav Koniecpolski.

www.dacoromanica.ro

pînă la sosirea haraciului şi că nu se cuvine să se dea crezare vorbelor lor.

<Răscoala vizirului Abaza paşa, în Anatolia, uciderea marelui vizir Davud paşa, a lui Gebegi başî etc., ucigaşii sultanului Osman al II-lea şi întronarea sultanului Murad al IV-lea.>

C.584 I (f.199 r.-199 v.)

Intîmplările anului 1033[26o]

(f.2 7 r.-22o r).

<Situaţia din Orient şi înfrîngerea rebelului Abaza paşa... >

Răscoala lui Mehmed Ghirai şi acordarea hanatului lui Gianibek Ghirai.

<Spiţa hanilor Crimeei descendenţi din Cinghiz han şi urmaşii săi. Intrarea lor sub dominaţia Imperiului otoman care numia şi mazilia pe hanii tătari din Crimeea. Astfel, marele vizir Nasuh paşa numi ca han pe Gianibek Ghirai.> Din această spiţă erau doi fii de han (hanzade): Mehmed Ghirai şi fratele său Şahin Ghirai, care şi-au ales ca loc de aşezare cîmpia Akkerman, unde şedeau liniştiţi într-un loc apropiat de ruşneci* şi slavi. Cu ceata lor tătărească, ei întreprindeau mereu incursiuni asupra ghiaurilor ruşi. Scoţînd prizonieri, trăiau din vînzarea lor. Apoi, din pricina prăzilor bogate luate de la duşmani, întărindu-se, s-au adunat lîngă ei mulţi ostaşi din neamurile tătăreşti, sperînd la prăzi

(f.22o v.-3.6.6 I

26o. = 25 oct.1623 - 13 oct. 1624.

* Este vorba de regiunea subcarpatică zisă "Roşia roşie". Prin "rus" se înţelegea şi negustorii din Lwow.

Cda. 8/977 Fasc. 28 www.dacoromanica.ro

şi bogăţii. Pe lîngă ei s-a strîns aşa de multă oaste şi au ajuns la o aşa stare, încît pînă şi oastea hanului, de asemenea, a înclinat spre partea lor. Hanul Gianibek Ghirai a căzut pe gînduri. Dar ei <tătarii> fără să ţină seama de el, aduceau mereu prizonieri de la ruşi şi de la slavi, pe care îi vindeau la Akkerman. Gianibek Ghirai han, făcînd cunoscut răzvrătirea (taşkinlik), a obţinut de la Poartă poruncă către el, ca mergînd, să-i prindă şi să-i nimicească.

Gianibek Ghirai, cu nenumărate cete tătăreşti, a dat şi el atac asupra lor. Mehmed Ghirai şi Şahin Ghirai, la rîndul lor, şi-au adunat oştile şi au dat o luptă aşa de mare pe cîmpia Akkermanului, încît nu poate fi descrisă. In sfîrşit, hanul tătar cu sprijinul şi norocul protejării padişahului a ieşit învingător şi oastea opusă s-a dezorganizat. Cei doi fraţi fiind răniţi, unul s-a ascuns într-un sat, în casa cuiva numit Kara Ismail, altul în casa lui Yusuf Ceauş dintr-un alt sat; cel de-al treilea frate al lor, Cioban Ghirai han, murise mai înainte. <Hanul victorios
C.607 I reîntors în Crimeea, tătarii din Bugeac reiau
(f.221 r) lupta şi Mehmed Ghirai ajunge chiar han al Crimeei.>

In anul 1621 (1030 H.), cînd au mers în expediţie la Hotin, Mehmed Ghirai venise cu oastea şi se întîlnise cu altă oaste tătărească. De asemenea şi Kantemir, emir al neamului nogai, din spiţa lui Ginchis han, a

www.dacoromanica.ro

făcut multe fapte vitejeşti în acea expediţie. Pentru aceste fapte i s-a acordat un beilerbeilic şi a cîştigat titlul de "Kantemir paşa". Mehmed Ghirai neputînd să-l sufere şi fiind duşman al mîrzacului Kantemir, ţinutul Silistrei i s-a dat acestuia din urmă. La întoarcerea din expediţie, Mehmed Ghirai abia ajuns la tronul său din Crimeea, a poruncit şi Sahin Ghirai a mers şi i-a distrus vatra (yurt) lui Kantemir <Mîrza> din mijlocul nogailor. Toate acestea au fost neglijate de Poartă, <deoarece în acel timp fusese ucis la Yedi Kule sultanul Osman al II-lea>.

(f.222 v.) Numirea lui Regep paşa şi lupta cu Mehmed Ghirai

C.608 I <Marele amiral Regep paşa este trimis cu flota în Marea Neagră pentru întronarea lui Gianibek Ghirai şi a face rînduială printre tătari. Dar Şahin Ghirai cu Ömer aga răspund printr-o scrisoare adresată lui Regep paşa...>.

"In acest timp au fost ceruţi de doi-trei mîrzaci, care aveau peste două-trei mii de ostaşi şi că fraţii lui Kantemir cu 5 ooo de ostaşi de la Akkerman şi mîrzacul numit Yusufoğlu, care devenise mai înainte de aceasta rus, cu oastea sa, cînd vor simţi sosirea noastră în ţinutul Crimeei, vor veni la aceştia cu ceilalţi mîrzaci. <Urmează luptele turcilor cu tătarii sprijiniţi de cazaci.

www.dacoromanica.ro

Fuga lui Gianibek Ghirai şi a fratelui său Devlet Ghirai la Caffa.>

Infrîngerea flotei şi oastei <turceşti> în cîmpia Caffei (Kefe).

<Regep paşa, învins de tătari, care comit multe blesteme, a trecut din Caffa în Rumelia.>. Tot ce avea în Crimeea Kantemir paşa şi anume: casă cu familia (ev-bark), femei şi copii, toată avuţia sa a fost distrusă de Şahin Ghirai. Copiii şi oamenii lui au fost ucişi, lucrurile familiei acestuia aruncate în foc, soţia sa a fost trasă în ţeapă şi făcută frigăruie (kebab) în faţa focului. Se povesteşte că aceş doamnă (hatun) fiind însărcinată, din cauza căldurii focului, burta ei a plesnit şi i-a apărut sarcina, murind în acest hal. După aceste nelegiuiri <Mehmed Ghirai> s-a dus cu oaste mare din Caffa în Rumelia. Trecînd ca un torent clocotitor apa Dunării, s-a repezit cu atac şi răzvrătire să cucerească din împărăţia osmană <cetăţile> Akkerman, Chilia, Ismail, Giurgiu (Yerkökü) de pe ţărmurile Dunării, rîvnind cu răutate şi la Adrianopol.

(f.223 v.-225 r.) C.610 I-II

Intîlnirea lui Kantemir paşa cu Şahin Ghirai şi înfrîngerea lui Şahin Ghirai în Dobrogea

Fiind în această parte, cînd Kantemir a auzit de distrugerea ţinutului său, a sosit la Poartă pentru a se plînge. Aşezîndu-se în apropiere de Ebu Eyub Ansari, a plîns şi a ţipat la Poarta padişahului din cauza lui Şahin Ghirai, obţinînd poruncă pentru prinderea lui

www.dacoromanica.ro

pe cale de luptă.

Cu oastea sangeacului de Silistra, pe care îl stăpînea, s-a aşezat în localitatea numită Dobrogea (Dobrica), adunînd vreo 30 000 de tătari. De partea lui a fost, de asemenea, şi Hagiki paşa şi mulţi alţi emiri renumiţi, dintre emirii Rumeliei, unindu-se între ei, s-au apucat să se răzbune.

Atunci cînd Şahin Ghirai şi-a pus ochii pe Babadag <ca să-l ruineze> , populaţia acelui ţinut s-a sfătuit şi s-a hotărît să aştepte sosirea firmanului împărătesc. Dar, ei aşteptau sosirea poruncii împărăteşti şi din partea padişahului a sosit porunca, ca: "Toate oştile Babadagului şi ale Dobrogei să se alăture lui Kantemir. Astfel, ei s-au unit cu toţii pentru a alunga pe duşmanul ce-şi pusese gînd rău asupra lor. Apoi, potrivit cu porunca, oştile Babadagului şi ale Dobrogei s-au împreunat cu ale lui Kantemir. De asemenea şi Kantemir paşa, aranjîndu-şi oastea, a plecat asupra lui Şahin Ghirai de pe malul Dunării. Acesta <Şahin Ghirai> de asemenea, aranjîndu-şi şi el oastea, s-a dat o mare bătălie a la Rustem, pe care l-a admirat şi Behram din cer, care şi-a repezit sabia spre pămînt.

Viteazul Kantemir şi-a scos la iveală tot meşteşugul şi toate calităţile sale vitejeşti de care dispunea, aşezîndu-i în frunte pe nogaii săi supuşi şi pe alţii care participau. Toţi aceştia au făcut un război crîncen, retezînd capetele de trunchi ale adversarilor. Apoi, Kantemir şi-a cîştigat victoria, dar şi fluviul Dunărea s-a înroşit de sînge tătăresc. Şi acei care au putut să scape, s-au urcat cu Şahin Ghirai într-o barcă (kayk), au trecut în fugă Dunărea, pătîndu-şi onoarea. Foarte mulţi dintre ostaşii tătari au fost trecuţi prin

www.dacoromanica.ro

sabie şi foarte puţini au scăpat. In această luptă, cu ajutorul lui Allah, el s-a răzbunat pe Şahin Ghirai.

Invazia cazacilor lui Yeni-Köy

<Cazacii de la Don (Ten), găsind Marea Neagră lipsită de apărare, au descins cu 150 de şăici, la 22 apr. (4 şevval) 1623, pînă la Bosfor, unde au invadat unele fortăreţe ca Yeni-Köy. Dar sînt alungaţi de bostangii şi seimeni.> Pînă acum nu se auzise de atacul blestemaţilor de cazaci asupra strîmtorilor.

Starea serhatului cu austriecii

In anul acesta, sosind scrisoare de la Gabriel Bethlen, se făcea cunoscut că au venit la el oameni de la regii Flandrei, Danemarcii şi Suediei, care l-au rugat să le mijlocească prietenia cu Imperiul otoman. Fiecăruia i s-a trimis porunci şi scrisori, şi lui Sofu Mehmed paşa, vizir, serdar şi beilerbei de Buda. I se cerea ca să se sfătuiască cu Bethlen pentru reluarea şi reînnoirea tratatului de pace...

Intîmplările anului 1034[261]

<Descrierea evenimentelor din Orient, îndeosebi din Georgia, Iran, Bagdad etc.>

(f.229 v.) C.615 I

Intîmplările anului 1035[262]

Infrîngerea cazacilor în lupta de la Kara-Harman[263]

---

261. = 14 oct.1624 - 3 oct.1625,
262. = 4 oct.1625 - 21 sept.1626,
263. In codice (Kanunname) din sec.al XVI-lea: Kara-harmanlik, azi com.Vadul.Cf.Tudor Mateescu Une ville disparue de la Dobroudja Kara-Harman în "Tarih Enstitüsü Dergisi", Istanbul, 1971, p. 297-343. Istanbul Universitesi

www.dacoromanica.ro

Fasc. XV,3. - Descrierea bătăliei de la Karaharman, în Dobrogea, dintre turci şi cazaci la 1625 (1035 H.).

Şarih ül-Menârzâde, ms. cit. (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 26, c. 615/I).

www.dacoromanica.ro

La început, amiralul Regep paşa, ieşind cu 43 de cadrige (kadirga) şi alte corăbii pe Marea Neagră, soseşte la Varna de sărbătoarea sacrificiilor. <Cearta dintre tunari şi gebeoii, pedepsirea lor.> Mergînd de acolo şi trecîndu-se prin Caliacra (Kelgra), Balcic, Mangalia (Menkalya), Kara-Harman, Sulina (Soluna) şi Chilia, precum şi prin strîmtoarea Akkerman, <turcii> au ajuns în faţa <cetăţii> Kîl-Burun[264] din <ţinutul> Oceacov (Özi). Cînd populaţia ei a fost întrebată despre situaţia şăicilor <căzăceşti>, ea a dat de ştire: "Noi am văzut 300 de şăici, ele umblă pe aceste ţărmuri" <dar unii spun că au plecat spre Trapezunt...> ...

<Turcii> au aşteptat în faţa Oceacovului timp de o lună şi jumătate..., dar s-au ridicat ca să umble pe coastele Rumeliei.

Cînd au venit aproape, în faţa <localităţii> Kara-Harman..., cerchezul (gürcü), care era în capul coloanei în corabia amiralului, a dat de ştire că: "S-au văzut vase (kös). După vorba lor, "kösler", erau şeici, adică vase; toată gloata compusă din cazaci s-a sculat în picioare, iar levenzii, dezbrăcîndu-se,
(f.230 r.) s-au pregătit pentru luptă... Dar din 43 de cadrige <otomane> se găseau pe lîngă amiral numai 21, şi vîslaşii rămaşi în urmă erau slabi. Vîntul nu sufla... cei rămaşi în urmă abia au ajuns. Blestemaţii <de cazaci>, la rîndul

264. Azi în R.S.S.Ukraina.

www.dacoromanica.ro

lor, văzînd corăbiile împrăştiate, au spus că nu este vînt, să nu pierdem ocazia şi au înaintat, căci dacă este vînt, o sută de şăici nu pot înfrunta o cadrigă. Dar pe timp liniştit, fără vînt, o şaică poate să se lupte cu o cadrigă. Din 29 de cadrige, 9 erau corăbii ienicereşti. Cazacul, fiind trufaş, a repezit pentru fiecare cadrigă cîte 2o-3o de şăici. Şi în fiecare se găseau cîte 5o de puşcaşi ghiauri. Au înaintat cu toţii şi s-au apărat de cadrige. S-a dat o luptă crîncenă şi turcii nu puteau să facă faţă. Dar după un timp, suflînd un vînt prielnic, hotărî ca victoria să fie de partea turcilor. Din aproape 35o de vase căzăceşti, au scăpat numai 3o. Mulţi cazaci au pierit şi mulţi au fost răniţi. Au fost capturate 172 de vase căzăceşti, multe fiind scufundate; de asemenea, au fost luaţi 781 de prizonieri. Socoteala răniţilor şi morţilor nu se ştia. O astfel de victorie n-a fost pe marea Neagră...

C.616 I (f.23o v.)

Apoi, cînd au venit la Balcic, a suflat un vînt contrar, care a distrus patru corăbii. Cei rămaşi în urmă, ieşind cu sănătate, în luna safer <1o35> [265], au intrat la amiralitate. Şăicile şi prizonierii au fost prezentaţi suitei împărăteşti. . .

C.626 I

(f.29o v.) Zidirea unei fortăreţe pe apa Oceacov.

<Despre scrisoarea hanului Crimeei, Mehmed Ghirai, despre zidirea a două fortăreţe lîngă Doğan-Ghecidi, pe ambele părţi ale apei Oceacov .>

265. = 2-3o noiembr.1625.

www.dacoromanica.ro

C.626 II (f.291 r.) S-a trimis poruncă împărătească ca "amiralul să meargă <acolo> în primăvară, înainte de Sf.Gheorghe (Ruz-i hizir) [266] şi să înceapă construcţia; de asemenea, voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei[267] să pregătească cele necesare, iar tătarul să fie în toate slujbele...". Desfiinţarea defterdariatului (defterdarlık) de Dunăre şi întîmpinarea unor greutăţi la zidirea celor două cetăţi ...

Starea hotarului austriac

Gabriel Bethlen, mergînd cu oastea ardeleană la mineie din partea de sus, a luat multă bogăţie. Murteza paşa, ridicîndu-se cu oastea din Buda, asediase Nevagradul (Nevigrad). La sosirea taberei austriece, l-a lăsat şi s-a aşezat lîngă palanca Vireghel (Virebel ?) . Tabăra austriacă, ajunîndu-i din urmă, deodată a avut loc o împrăştiere şi <turcii> au fugit, toate harabalele şi poverile (ağîrlık) rămînînd pe loc. Apoi, a venit ghiaurul şi a pus stăpînire pe ele.

Oastea, fugind, a sosit la Buda şi din îndemnul lui Bethlen au fost ucişi Mehmed paşa, beilerbei de Agria, Nasraddinzade din Buda, unii dintre zaimii din Alaceahisar (=Cruşavăţ) şi cîţiva timarioţi din Buda. Nu se ştia vina lor vădită. Bethlen, luînd cu el foarte multă pradă şi multă avuţie, s-a întors în Transilvania. Strădania mai sus-pomenitului

266. = 23 aprilie,

267. Alexandru Cuconul şi Radu Mihnea.

www.dacoromanica.ro

nu era să ajute şi să slujească pe musulmani, ci pentru însăşi profiturile sale. In "Cronica sinoptioă" (Fezleke-i tarih) se scrie că Pecevi ar fi spus: "de multe ori am auzit din gura sa - sprijinul meu pentru musulmani nu este nici din afecţiune pentru credinţa lor, nici din dragoste pentru ei înşişi, ci este numai pentru treburile mele şi pentru înlăturarea stricăciunilor". Nu toţi ghiaurii sînt prieteni musulmanilor din suflet şi inimă.La timpul potrivit, ei îşi arată duşmănia.

Sărmanul de mine Şarih Ül-Menaroğlu socoteşte că certurile dintre cei de altă credinţă nu afectează prietenia pentru musulmani. Dar ei s-au supus de nevoie şi interes, spre a scăpa de pagubă...

Starea hotarului polon

In cursul acestui an, sosind un chipeş căpitan de oaste polon[268], a arătat în scrisoarea sa prietenie şi apoi < a descris > o victorie a lor asupra cazaoilor, mulţi bey de-ai lor fiind trecuţi prin sabie şi şăicile lor fiind incendiate...

C.627 I. f.291 v.

Mai înainte, de aceasta, cînd tătarii ieşeau pe Marea Neagră, tătarii lui Kantemir,care se aciuiseră în părţile Chiliei şi Akkermanului, atacau vilaietul leşesc. De aceea, ei < poloniii > s-au rugat, în nenumărate rînduri pentru ridicarea tătarilor. Şi padişahul a trimis scrisoare hanului tătăresc pentru

268. Jerzy Zbaraski (în 1626).

www.dacoromanica.ro

ca mîrzacul Kantemir şi toţi tătarii bucegeni, care se stabilise de mai mulţi ani în acele ţinuturi, să fie îndepărtaţi vrînd-nevrînd şi trimişi în Crimeea. Să fie liniştită raia'ua acelor părţi...

< Infrîngerea cazacilor pe Marea Neagră de către Regep paşa şi impunerea lor la haraci către hanul tătăresc, încă de pe timpul lui Suleiman Magnificul. Sosirea şi primirea unui sol englez la Poartă.>

Intîmplările anului 1o36[269]

Descrierea situaţiei în Orient

Situaţia de la hotarul austriac

< Gabriel > Bethlen, principele Transilvaniei, trimiţînd scrisoarea caimacamului[27o] îi spunea:"Anul acesta, austriecii porniseră cu o oaste de 5o ooo - 6o ooo de ostaşi aleşi, pentru mînuirea săbiei, dintre care 3o ooo pedestraşi-puşcaşi şi 2o ooo de călăreţi austrieci, precum şi cîteva mii de ostaşi maghiari şi croaţi. Ei au intrat în sengeacul ţărilor bine păzite, ca Vaivan, Solnoc, Seghedin şi Pesta. In primăvara aceea, veniseră cu tabăra lor în apropiere de o milă la Strigoniu, cu gîndul de a face mari răutăţi şi atacaseră şi prădaseră satele şi oraşele (varoş) padişahului, ducîndu-le populaţia în robie.

De asemenea şi Murteza paşa adunase oastea musulmană în şesul Pestei. Sosind în grabă şi Bethlen, după adunarea lor s-au dus în faţa taberei şi s-au luptat. După ce au fost ucişi mai multe mii de austrieci, ei au săpat metereze în jurul lor şi tabăra lor a intrat în ele.

---

269. = 22 sept.1626 - 11 sept.1627.
27o. Locţiitorul marelui vizir pe atunci...

www.dacoromanica.ro

Ei au fost asediaţi şi atacaţi dinafară, au suferit de foame, ger şi boli, şi pînă la 2o ooo au fost ucişi cu sabia; în acest timp din partea aceasta au murit numai o sută de oameni. < Turcii > au răspuns că, prin grija lui Allah oastea de serhat fără hazine şi tunuri a respins un duşman atît de puternic. După o victorie aşa de mare, s-au apucat cu mii de măsuri să facă pace.

Situaţia păcii.- Fiind răgaz timp de trei luni, reprezentanţii (vekil) ambelor părţi au venit într-un loc..., făcîndu-se schimb de acte (temessük) pentru retragerea oştilor din amîndouă părţile. Murtaza paşa cu oastea sa de hotar, din localitatea Kormusban (?) s-a întors la Buda. Bethlen, la rîndul său, după ce a trimis acea scrisoare din localitatea de
C.63o II mai sus, în rebi'ül-ahîr <1o36>[271], s-a în-
(f.245 r.) tors, de asemenea, la centrul stăpînirii sale.

Oastea austriacă, sosită de această dată, nu se mai văzuse de şapte ani încoace. După ce <Gabriel> Bethlen a sosit în ţara sa, a trimis pe capuchehaia (kapu-kethuda) sa cu o scrisoare, prin care cerea ca, din pricină că nu avea fiu, după unirea celor trei neamuri, stăpînirea Transilvaniei să fie acordată soţiei sale, numită Katerina de Brandenburg[272].

---

271. = 2o noiembr. - 19 dec. 1626,

272. Katerina de Brandenburg, principesă de Transilvania: 16 nov. 1629 - 28 sept. 163o.

www.dacoromanica.ro

C.631 I (f.245 v.) Potrivit cu această dorinţă, s-a scris şi s-a trimis scrisoarea <însoţită> de un tratat (ahitname), în ziua de 8 regep al anului mai sus-pomenit[273].

Intîmplările anului 1037[274]

<Situaţia din Orient, răscoala gelalîilor şi schimbări în ierarhia Porţii.>

(f.347 v.) C.633 I

Acordarea hanatului lui Gianibek Ghirai

Hanul Crimeei, Mehmed Ghirai, şi fratele său, răufăcătorul Şahin Ghirai, contrar dorinţei padişahului, au făcut tot felul de fapte necuviincioase. Mai înainte de aceasta, pe cînd se războise cu Regep paşa, fiind victorios, treburile se încurcaseră. Apoi, fratele său Şahin Ghirai, mergînd asupra Dobrogei şi războindu-se cu <mîrzacul> Kantemir, <fiind înfrînt>, fugise. După aceea, Poarta, acordîndu-i lui Kantemir sangeacul Gümülgina, primise poruncă pentru exterminarea hanilor tătari. <Descrierea unor lupte între tătari şi ruşi lîngă Oceacov>.

(f.34[illegible] r C.633 [illegible] I

In acest an binecuvîntat, pe la finele lunei ramazan <1037>[275] hanatul Crimeei a fost acordat lui Gianibek Ghirai, fratele său, Devlet Ghirai, devenind kalgai <sultan>.

Amiralul (kapudan) Hasan paşa a fost trimis, cu un număr de 60 de galere (kadırga)

---

273. = 25 martie 1627.
274. = 12 sept.1627 - 30 aug.1628.
275. = 5 mai - 3 iunie 1628.

www.dacoromanica.ro

şi 35 de fregate (fîrkate), pentru întronarea lui Gianibek Ghirai ca han al Crimeei, iar pe uscat au plecat vizirul Hüsein paşa din Banaluka (Banaluka'lı), împreună cu Kenan paşa şi cu Kantemir Mîrza, însărcinaţi pentru îndeplinirea acestei slujbe.

La sosirea flotei împărăteşti la Caff, Mehmed Ghirai şi Şahin Ghirai, deşi pregătiţi pentru ceartă şi luptă, dar neavînd putere să se opună, şi-au părăsit ţara fugind în ţinuturile Sakaalibe <adică slavo-ruse>. Hasan paşa, de asemenea, după ce l-a instalat pe Gianibek Ghirai, potrivit cu porunca, de acolo a venit la apa Özi. Acesta fiind hotarul (serhadd) lumii islamice, a construit aici o cetate de pază împotriva ruşilor... <După îndeplinirea misiunii sale, amiralul Hasan paşa s-a întors la Istanbul.>

De asemenea şi Kantemir <Mîrza>, amestecîndu-se cu neamul nogai şi cu propriul său trib, s-a ocupat de repararea casei, de familia sa şi de avuţia sa ruinată.

Sfîrşitul situaţiei lui Mehmed Ghirai şi Şahin Ghirai:

Mehmed Ghirai şi Şahin Ghirai, învinşi în luptă, după ce au fugit în ţinuturile polone (Leh), au apărut iarăşi, cu ajutor din
C.634 I. partea ruşilor şi a regelui polon, împreună cu
(f.348 v.) hatmanul, avînd aproape 40 000 de ghiauri, şi cu oastea tătară care îi însoţia pe aceştia au înaintat asupra Crimeei, cu scopul de a-l alunga pe Gianibek Ghirai han.

www.dacoromanica.ro

De asemenea şi Gianibek Ghirai han şi-a strîns oaste, cerînd ajutor de la Kantemir Mîrza şi neamul nogai. Selman şah Mîrza, nepotul lui Kantemir, şi Orak Mîrza şi fratele hanului tătar, kalga-i sultan, şi-au dat cuvîntul că în ziua luptei vor ataca din patru părţi şi vor lupta pînă la distrugere.

Mehmed Ghirai şi Şahin Ghirai, de asemenea, au pornit şi au venit cu 40 000 de ak-kazak, cu un hatman renumit, din partea regelui polon. La rîndul său şi hanul tătar a ieşit în faţa lor şi s-a început încăierarea. Din pricina puştilor căzăceşti au murit mulţi din oastea tătară. De aceea, seara au făcut alt plan, ca să înainteze în patru pîlcuri şi să atace din patru părţi.

Dis-de-dimineaţă, potrivit cu hotărîrea luată, au înaintat: eroul pentru război, Kantemir Mîrza, dintr-o parte, şi unul dintre nepoţii săi, Selman şah Mîrza, din altă parte; apoi, au mai înaintat: dintr-o parte hanul tătar cu oastea şi garda sa, iar din altă parte kalga-i sultan. Astfel, au atacat din patru părţi şi au reuşit să întoarcă oastea de diavoli, cu o ploaie de săgeţi, pe pămîntul lor stîncos. A avut loc o luptă foarte vitejească.

Cei mai mulţi dintre tătarii din partea lui Mehmed Ghirai şi Şahin Ghirai, unindu-se cu ghiaurii ruşi, s-au speriat că în luptă cu oastea musulmană vor pieri şi vor ajunge în iad. De aceea, s-au retras din luptă fiind speriaţi de focul iadului. Astfel, cazacii au suferit o înfrîngere mare. < Aceştia au fugit şi s-au supus hanului > , hatmanul cazacilor a fost decapitat, Mehmed Ghirai rănit în piept a murit, iar Şahin Ghirai a fugit şi a dispărut.

După această mare victorie, Gianibek Ghirai a făcut să fie găsit, printre morţi, cadavrul lui Mehmed

www.dacoromanica.ro

Ghirai, pe care l-a înmormîntat cu slujbă religioasă.

Trimiterea unor scrisori în partea polonă

In acest timp, venind un sol din partea polonă, numit Korecki (Koreska), s-a scris şi s-a răspuns:"Mai înainte, au fost înştiinţaţi, prin porunci, beii de Oceacov, Akkerman, Bender, Silistra, Nicopol, beii de akîngii, precum şi tătarii din Bugeac că nici un individ să nu mai facă incursiuni în ţara polonă.

Regele Poloniei, fiind de trei ani în expediţie şi în luptă cu Suedia, şi anul trecut, hatmanul şi fiul său fiind în expediţie, se încheiase un angajament precum că, cazacii nu vor mai ieşi pe Marea Neagră.

Cu toate acestea, venind crainic din părţile Anatoliei şi Rumeliei, anunţaseră ieşirea pe mare a rebelilor cazaci şi pagubele pricinuite de ei. Trimiţîndu-se oameni şi luîndu-se iscoade dintre ei, cînd au fost întrebaţi, ei au răspuns că apariţia lor în Marea Neagră nu era după dorinţa lor, ci au fost trimişi de poloni cîteva mii de cazaci ca ajutor pentru Şahin Ghirai. Din această pricină, după trimiterea amiralului Hasan paşa cu flota în Marea Neagră, au fost trimişi şi ulaci în părţile Oceacovului şi Caffei, pentru întărirea ştirei mai sus-amintite. Aceştia, de asemenea, au adus ştirea dată de beii de margine precum că, sosise ajutor de la poloni pentru Şahin Ghirai şi că, cazacii soseso zi de zi în părţile Oceacovului. Atunci a fost trimis, pe uscat, pentru paza Oceacovului, Kenan paşa[276] şi oastea a 14 sangeacbei şi toţi akîngiii şi oastea Dobrogei

276. Numit şi Sarî Ken'an paşa, mare amiral otoman, rus sau cerchez de origine (cf.E.I.II,1927, p.905).

www.dacoromanica.ro

şi alte oşti. Aceştia nu trebuia să pricinuiască
(f.349 r.) stricăciuni ţării polone. S-a poruncit ca,
"acei care au fugit cu Şahin Ghirai, dacă vor
merge în partea aceea, să fie ferecaţi în lanţuri şi trimişi la Poartă, şi să se vină de hac
cazacilor care vor merge lîngă el. Mai ales oastea tătărească cu Kantemir paşa şi beii de margine vor merge acolo unde va porni Şahin Ghirai,
iar ce se va întîmpla după aceasta, să nu ni le
atribuiţi nouă". Această scrisoare a fost trimisă <regelui polon> .

Starea de la hotarul austriac

<Se dă o altă versiune a scrisorii lui Gabriel Bethlen, în care se arată gîndurile rele ale austriecilor.>

Mai înainte scoind scrisoarea de la Bethlen, principele Transilvaniei, acesta arăta cum de şapte-opt ani încoace lupta cu oastea austriacă. Anul trecut <austriecii> veniseră cu
50 000 - 60 000 de ostaşi, după dorinţa lor, să
se dea un atac mare, dar cu ajutorul lui Allah cel preaînalt nereuşind, victoria a fost de partea aceasta. Din această cauză, ei înşişi au dorit pace şi timp de trei luni, reprezentanţii (vekili), întîlnindu-se între ei, au hotărît ca,
pînă la încheierea păcii definitive, între cele două părţi să nu se facă nici o mişcare, oştile de serhat să stea pe loc. După încheierea tratatului, Murtaza paşa, după ce s-a întors, a intrat în Buda. Şi în acest fel, în acest an binecuvîntat, pe această cale a fost încheiată pacea.

www.dacoromanica.ro

Incheierea păcii de pe cîmpia Sonbor şi copia tratatului de pace

Ferdinandus (Ferdinanduş) împăratul, şi Murteza paşa, care era serdar şi vizir la paza Budei..., a emis o poruncă înaltă, prin care a împuternicit pe Mehmed paşa, beilerbei de Agria, mevlana Isa efendi, muftiul de Buda, Ahmed, beiul sangeacului Strigoniu, Muharrem, bey de Solnoc, şi Gihan, agă de azapi ai Budei, iar din partea lui Gabriel Báthori, principele Transilvaniei, a fost trimis Mihail. Ei au plecat pe cîmpia Sonbor şi s-au întîlnit cu solii împăratului: palatinul ţării ungureşti, episcopul de Uç şi cel de-al doilea general al oastei celeilalte părţi a Dunării şi alţii... <Incheierea păcii are loc la 12 septembrie 1627 (1 muharrem 1037), la Solnoc, în 11 articole.>

Cuprinsul scrisorii lui Gabriel <Bethlen>

Anul 1038 - 1628

In luna ramazan din anul mai sus-pomenit <1037> [277], pe cînd Bethlen se afla la cetatea Belgrad, capitala sa, a trimis o scrisoare la Poarta împărăţiei. El se jeluia că pacea, deşi a fost încheiată prin strădania sa, totuşi slujba sa nu a fost recunoscută de demnitarii Porţii; el a trimis actul de pace al împăratului Austriei, scris de însăşi mîna sa şi sigilat cu sigiliul său, printr-unul din

277. = 5 mai - 3 iunie 1628.

www.dacoromanica.ro

oamenii săi vestiţi, cu numele de Creatul Lazăr (Hırvat Lazăr). El mai spunea: "Să o traduceţi
C.636 I şi să aflaţi cuprinsul ei, cel care traduce
(f.271 r.) trebuie să fie un bun cunoscător al limbilor diacilor[278] <adică de cancelarie>. In această privinţă, el înfăţişă padişahului pe reprezentanţii împărăţiei <turceşti> cu vina şi lipsurile lor. Scria cu regret şi durere că reprezentanţii turci au făcut ca coroana Ungariei să fie luată înapoi de austrieci, era foarte trist, şi că potrivit acestei păci, ţara Istria, care aparţinuse prin această împăcare Herţegovinei şi care dădea în fiecare an un venit în valoare de loo ooo de guruşi, această ţară trebuia să fie dată Austriei, şi că principele Transilvaniei dădea anual oîte 6 ooo (?) de guruşi, dar acum nu-i mai avea nici pe aceştia, şi că zaimii şi timarioţii, care decăzînd, slujeau de opt ani în ţara ungurească, vor trebui să fie înapoiaţi <în Austria>; că eastea celor şapte comitate din ţara ungurească, care au fost cucerite cu ţinutul Kaşo <via> şi care aparţine Transilvaniei, va trebui să fie forţată să nu tragă sabia asupra austriecilor şi că lor le convenia prietenia Austriei cu padişahul. Această pace cu pierdere şi cu ciuntire se datoreşte măsurilor rele ale demnitarilor de la Poartă, şi că prilejul rămînînd în mîna lor neterminat, deşi Austria era învinsă în toate privinţele, totuşi cauzele renunţării la luptă se datoreso poruncilor nechibzuite

278. In text: Diyak lisanında 'arif olmak, adică a limbii de cancelarie.

www.dacoromanica.ro

care s-au dat de la Poartă, şi că acel hal se datoreşte amestecului nefolositor al ulema'lelor efendii de la Poartă , care nu cunoşteau situaţia luptei şi care trebuia să-şi vegheze sentinţele legate de credinţă, şi dacă nu ar fi sosit astfel de poruncă straşnice, acum lupta ar fi fost în ţara împărat <ului> Austriei şi obţinîndu-se foloase socotite, s-ar fi făcut o pace trainică, aşa cum era dorită <de turci>.

Dar acum,s-a întîmplat contrariul şi cu această ocazie s-a înmormîntat, făcîndu-se pe
C.64o I dos... După ce toate acestea au fost scrise cu, chin şi cu ciudă, şi-a cerut, la sfîrşit,scuze.

(f.354 v.) **Intîmplările anului 1o39**[279]

<Descrierea situaţiei din Orient şi rolul lui Abaza paşa.>

C.64o II
(f.365 r.) **Intîmplările anului 1o39**[28o]

Expediţia lui Ken'an paşa pe Marea Neagră

Cazacul cel răufăcător ieşind pe Marea Neagră, a pricinuit pagube şi stricăciuni coas-
(f.365 v.) telor de la Chilia, Ismail, Midia, Balcic, Varna, Süzebolu ş.a.

C.641 I. Toate acestea ajungînd la auzul padişahului şi amiral . Hasan paşa,fiind în Marea Mediterană, a poruncit ca să fie pregătită flota şi pentru Marea Neagră. Ken'an paşa, care era unul dintre viziri, a fost numit serdar.Din

279. = 31 aug,1628 - 2o aug.1629.
28o. = 21 aug.1629 - 9 aug.163o.

www.dacoromanica.ro

ostaşii (neferi) rămaşi la arsenalul amiralităţii, formînd o flotă de 14 cadrige, au fost trimişi în Marea Neagră, împreună cu alte oşti "sedentare" (oturak) de pază (korucu), care se aflau la Istanbul.

Intr-o zi de duminică, ultima zi a lunei a lunei safer <1039>[281], mergînd pînă la limita vîntului de nord-est, de acolo, cu un vînt potrivit au mers spre sud-est. Sosind la insula Manastîr, au ancorat acolo.

Cazacii fiind cu aproape 300 de şăici, în fiecare navă se aflau cîte 50 de cazaci neasemultători. După ce au încărcat lucrurile prădate şi prizonierii, au pornit spre Sarı-Kamış (Nipru). In apropiere de acest loc erau opt şăice, care stăteau la liman. Cînd s-au întîlnit, a avut loc o luptă cu puştile, dar din pricina serii, blestemaţii au fugit, dispărînd în beznă... <După unele lupte pe mare, la 9 sept.
C.652 II 1629, paşa se întoarse la Poartă cu pradă şi cu vreo 300 de prizonieri.>

(f.367 r.) Intîmplările anului 1040[282]

Descrierea evenimentelor din Orient, redarea relaţiilor dintre tătari şi ruşi, înfrîn-
C.656 I gerea lui kalga-i sultan şi a mîrzacului Kante-
(f.371 v.) mir paşa de Silistra.

Reînnoirea păcii cu panii poloni

<Murtaza, paşa de Oceacov, încheie cu polonii un tratat de pace, în şapte articole,

---

281. = 18 oct.1629.

282. = 1o aug.1630 - 29 iul.1631.

www.dacoromanica.ro

privind astîmpărarea cazacilor, situaţia prizonierilor, plata unor dări către hanul Crimeei ...>

(f.372 r.) Situaţia ghiaurilor ruşi şi a tătarului

C.656 II

Mai înainte de aceasta, Gianibek Ghirai se instalase pe tronul din Crimeea şi Kantemir, fiind de asemenea din neamul nogai, devenise emirul şi păzitorul neamului său; Mehmed Ghirai murise şi Şahin Ghirai devenise un infam.

Gianibek Ghirai a poruncit neamurilor tătare o incursiune şi pe de o parte, au înaintat fratele său Kalgay sultan cu tătarii din Crimeea şi Caffa, pe de altă parte, Kantemir cu triburile lor nogaie; apoi, unul dintre rudele lui Kantemir, care era renumitul emir Selman şah Mîrza, cu un pîlc, au înaintat pentru akın asupra ţinuturilor ruseşti. Şi, după obiceiul lor, au dat atac peste noapte, devastînd ţările ruseşti. Pe bărbaţi i-au ucis, iar pe femei le-au făcut prizoniere, şi s-au întors cu o pradă foarte bogată. Cu toate acestea, blestematii de ruşi (Rus mel'unları) au aranjat pe anumite locuri ambuscade şi tabere. Au întins o cursă (pusu embascade) asupra lui Kalgay sultan şi a avut loc o luptă crîncenă, tătarul a fost învins. Ghiaurii ruşi şi-au luat înapoi, din mîna lor <tătarilor>, prada, iar Kalgay sultan fiind învins, a fugit.

Kantemir <Mîrza> pe cînd se întorcea cu aproape 4o ooo de tătari şi cu prada pe care o luase, ghiaurii, spre a-şi potoli vechea lor

www.dacoromanica.ro

ranchiună, au concentrat oaste, şi pe calea aceasta, erau gata de luptă. In timpul încăierării, a avut loc o luptă şi o ceartă înfricoşetoare, o parte din ceata tătărească a fost păgubită. Ghiaurii au rezistat şi făcînd <ca gloanţele> să ploaie din puştile lor, mulţi <tătari> au murit şi mulţi au fost prinşi. Dar Kantemir <Mîrza> şi-a arătat vitejia culcînd la pămînt multe sute de ghiauri; deşi rămăsese în urmă cu oastea, a reuşit să se salveze.

Din această cauză, tătarul slăbise, dar Selman Şah Mîrza se întoarse cu prăzile luate. Hanul tătar rămas supărat, a început să se pregătească pentru expediţie, spre a se răzbuna. <Dar în acest an, tătarul a primit firman împărătesc să participe în expediţia din Orient; incursiuni în Rusia pentru răzbunare...>

Reînnoirea tratatului de pace cu ghiaurii poloni.

In acest an, serdarul Murtaza paşa, care
C.657 I era la paza <cetăţii> Özi, a încheiat un act
(f.372 v.) de împăcare cu serdarul ţării Polonia. Din partea lui baş-hatman a fost trimisă o scrisoare ca răspuns la Istanbul. Acest tratat de pace cuprinde şapte articole <primele şase articole privesc astîmpărarea cazacilor, situaţia prizonierilor, plata unor dări către han etc.>

Art.VII: Spre a nu pricinui pagube ţărilor polone, Kantemir şi Itmir şi Orak (Ovak?) Mîrza şi populaţia din Akkerman vor fi înştiinţaţi.

www.dacoromanica.ro

S-a scris la 1 safer <1040>[283] şi întărit cu sigiliul de supunere al mîrzacilor de mai sus.

Lupta lui Hasan paşa pe Marea Neagră şi moartea lui în timpul pregătirii oastei

In cursul lunilor anului <1039>[284], amiralul Hasan paşa plecase cu flota împărătească pe Marea Neagră, pentru a se război cu ruşii. Sosind la Chilia, i s-a împreunat amiralului şi Murtaza paşa, păzitorul <cetăţii> Oceacov. Hasan paşa îl îmbrăcase pe acesta cu caftan (hil'at), deoarece <Murtaza paşa> a prins, de la ghiauri, patru iscoade şi îi adusese lui Ha-
C.657 II san paşa. <Scrisoarea mîrzacului Kantemir, lupta cu vasele căzăceşti şi înfrîngerea acestora.>

<Disputa dintre Hasan paşa, Murtaza paşa şi Regep paşa, cîndva lîngă Oceacov, împotriva sa, voise chiar să-l prindă şi să-l omoare. Murtaza paşa însă, fiind mereu prevăzător,
C.659 II nu căzuse în cursa lui şi fugise din vreme în
(f.273 r.) părţile Akkermanului. Apoi se pregăteşte în Rumelia.>

(f.274 v.) Anul 1041[285]

Situaţia zorbagiilor
(f.290 v.) Intîmplările anului 1042[286]

C.676 I. <Schimbări în ierarhia porţii.> Mazilirea lui Yusuf paşa..., lui Hagi Aivad Suleiman aga,

---

283. = 9 sept.1630.
284. = 21 aug.1629-9 aug.1630, dar poate fi şi 1040 H.=1631-1632
285. = 30 iul.1631-18 iul.1632.
286. = 19 iul.1632 - 26 iunie 1633.

www.dacoromanica.ro

chehaia lui Hüsrev paşa, i s-a acordat beilerbeiliçul de Timişoara şi a fost trecut în Rumelia...

Intîmplări la Poartă şi schimbări...

Amiralul (kapudan) Giafer paşa a ieşit pe Marea Mediterană cu 4o de galere şi a înconjurat ţărmurile. Acordîndu-se lui Abaza paşa ţinutul Oceacovului, acesta a făcut arz că, raia'ua Ţării Româneşti s-a plîns de beiul lor. Fiind trimis la Poartă un capugibaşî, după ce s-a prezentat şi a aflat adevărul, a fost trimis voievodul dorit de raia, în luna oct.noiembr.
(f.294 v.) (rebi'II), fostul voievod a fost mazilit şi închis la Yedi-Kule... <Situaţia din Orient.>

C.68o I

Uciderea lui Barnovschi (Bratoska)[287], banul Moldovei, în capitala împărăţiei

... Potrivit cu angajamentele din toţi anii şi după legea moştenită din moşi-strămoşi a ghiaurilor din Moldova, şi de la padişahul Gemnihad încoace, domnii (ban) lor erau numiţi din partea înaltului sultanat. Din pricina intrigilor unor zurbagii şi clevetitori, găsiseră prin acestea calea <pentru răzvrătire>. In acelaşi timp, ghiaurii din Moldova i-au mazilit pe domnii numiţi de această parte <adică de Poartă>. Blestematul, numit Bratoska, era dintre cei mai stimaţi ai voievodului numit Radul (Radula), care în cursul anilor trecuţi, pe timpul sultanului Osman al II-lea, era voievodul

287. Miron Barnovski, vv. Moldovei: 1626 ian.-1629 aug.3o.

www.dacoromanica.ro

Moldovei. Acesta <Miron Barnovschi>, era unul dintre acei care făcuse bravuri şi a fost primul care a adus limbă (dil) de la poloni.

La moartea lui Radul şi la recomandarea acestuia, el a ocupat tronul Moldovei şi a fost trei ani bun al Moldovei. Dar, cînd s-a văzut hăinia sa, el a fugit la regele Poloniei. După aceea, întorcîndu-se de la marele prinţ al slavilor (?), era momentul potrivit să fie prins.

In timp ce sultanul <Murad al IV-lea> era copleşit de treburi..., el s-a înţeles cu acei care erau partizanii lui, l-au alungat, după cum s-a arătat mai sus, pe voievodul numit de Poartă şi prin mijloacele sale, scornite de el însuşi, s-a aşezat pe scaunul voievodatului şi băniei Moldovei. Pe atunci, Abaza Mehmed paşa, fiind însărcinat cu paza malurilor dunărene, era serdar de Vidin. Fiind un om de treabă, el îl reînnoise pe voievodul "Valahiei-Negre" (Kara-Eflak)[288]. De aceea, voievodul Ţării Româneşti, numit de Abaza paşa, închinîndu-se la Poarta fericirii, fusese cinstit cu un caftan din partea împărăţiei <turceşti> şi cu o cucă din partea Ţării Româneşti.

Mai sus-numitul Barnovschi, de asemenea, se încăunase la voievodatul Moldovei, cu gîndul de a se răzvrăti şi a pricinui pagube. In acest an norocos, el s-a prezentat în capitala împărăţiei. Fiindcă vechea sa răzvrătire era cunoscută şi sigură, el a fost închis la Yedi-Kule pentru păcatele sale din trecut.

Deoarece era un blestemat foarte intrigant, el a fost adus în luna zilhicce <1042>[289], la divanul împărătesc şi condamnat la moarte, cu sabia, pe un mai-

---

288. Denumirea dată Olteniei numită şi "Kukuk Eflak"
289. = 9 iunie - 7 iulie 1633.

www.dacoromanica.ro

dan (meydan). Fiind aruncat <într-un loc prăpăstios>, el s-a dus în iad... <Uciderea unor turci pentru răzvrătire, şi a lui Deli Celebi Yusuf paşa, care participase la
(f.295 r,) expediţia lui Abaza paşa...>
(f.299 v.)

Intîmplările anului 1043[290]

C.685 I <Sosirea unui sol polon[291] şi a sultanului Murad al IV-lea la Adrianopol, cu intenţia de a merge împotriva Poloniei.>

... In luna rebi'ül-ahîr)[292], Suleiman paşa, provenit din chehaia lui Hüsrev paşa, fiind mazilit din Timişoara (?), locul său a fost acordat lui Ridvan paşa, care provenise din dregătoria lui bostangibaşî, iar
C.687 I. Mehmed aga a fost numit bostangibaşî ...
(f.301 v.) <Nizamul Rumeliei întocmit de Bairam paşa...>

<Descrierea situaţiei rebelului Abaza paşa care, fiind iertat de Hüsrev paşa, a fost mutat în Bosnia şi Bana-Luca, de unde
(f.308 r.) este transferat în alte părţi ale Rumeliei.>

C.693 II Acordîndu-i-se paza sangeacului Vidin şi a ţărmurilor Dunării, el plecase în partea aceea. După aceea, a fost însărcinat cu paza Silistrei şi Oceacovului. <Abaza paşa se pregătea să atace Polonia.>In vederea unui

290. = 8 iul.1633-26 iunie 1634.

291. Aleksander Trzebinski, 1633-1634 cf. A.Zajaczkowski - J.Reyhman, Zarys Dyplomatyki Osmansko-Tureckiej, Varşovia 1955, p.117.

292. = 5 oct.1633 - 2 noiemb.1634.

www.dacoromanica.ro

război sfînt, ei îi pregătise pe emirii vestiţi, pe timarioţi şi pe cei înstăriţi, precum şi oastea victorioasă care se afla sub stăpînirea sa. In acelaşi timp, el recrută atîtea cete de ostaşi, [illegible] pe toţi acei care erau buni pentru expediţie, precum şi pe cei dintre populaţia Dobrogei, care erau în stare să încalece calul şi să mînuiască arma.

De asemenea,el mai recrutase pentru această expediţie pe mîrzacii Orak şi Hüsein, fiii lui Kantemir, care sosiseră cu pîlcurile lor de nogai, precum şi restul marei oşti de tătari prădalnici, cu mare kalabalîk. Mai luase şi pe voievozii Moldovei <Vasile Lupu> şi Ţării Româneşti <Matei Basarab>, care sosiseră să slujească potrivit cu angajamentele lor. Pornind cu toată această oaste nenumărată, el trecuse Dunărea şi mersese spre nordul <Moldovei> .

Astfel, în ziua de 15 rebi'II ahîr <1043>[293], el descinse pe un şes numit "Tabăra-Veche" (Eski-Tabur), care se găsea în faţa cetăţii Cameniţa, în partea dreaptă a cetăţii Hotin de pe malul fluviului Dunărea (sic)[294]. Acolo, răposatul gaziu sultan Osman se războise cu ghiaurii poloni. Aici se aşezase cortul. <Fugărirea polonilor şi retragerea lor în cetatea Cameniţa.> Intre timp, turcii sînt înştiinţaţi că, cazacii..., au atacat pe rîndaşii (atoğlan), care mergeau pentru solde şi zaherea, omorînd şi luînd prizonieri pe o mulţime dintre ei. <Abaza> paşa se ridicase cu oastea sa şi plecase în grabă, urmînd malul moldovenesc al rîului Turla. Dar, spre seară, au ajuns într-un loc în a cărui apropiere se aflau păduri şi munţi <înalţi>, încît piscurile lor

293. = 19 sept.1633.

294. In loc de Tuna, trebuie citît Turla,adică Nistru.

www.dacoromanica.ro

înalte atingeau cerul. <Atacarea unor pălănci în Polonia.>

Cei recrutaţi din Ţara Românească şi din Moldova, de asemenea, n-au avut cusur la luptă. Dar, <ghiaurii> apărîndu-se îi atacau pe oamenii care duceau paie ieşind pe poarta unde se aflau ghiaurii.

Fiind cu neputinţă atacul cu harabale şi aranjarea lor lîngă o palancă, a trebuit cu gazii să facă sforţări. In zori de zi, <Abaza> paşa, pornind cu oastea sa, a mers împotriva unei palănci, mergînd ca şi mai înainte pe malul moldovenesc al fluviului Turla, ghiaurii au fost înfrînţi, deoarece tătarii făcînd incursiune, au distrus cetăţile polone.

C.695 I (f.309 v.)

Apoi, paşa avea de gînd să meargă asupra a două palănci vestite, numite Viraşveva[295], care erau palănci noi. Aceştia reuşiseră să aducă la ascultare pe răufăcătorul rege al polonilor şi îşi luaseră asupra lor angajamentul ca să trimită pe un sol mare, al acestuia, cu daruri, la Poartă. De asemenea, ei şi-au luat asupra lor încheierea păcii, spunînd: „Ameninţarea să fie numai pînă aici".

<La intervenţia domnilor români, polonii acceptară pacea, iar Abaza paşa se întoarse la Silistra, reşedinţa guvernării sale, unde intră în tabăra de iarnă. De aici, el făcu cunoscut la Poartă dorinţa de pace a ghiaurilor poloni.>

---

295. Pare a fi Varşovia.

www.dacoromanica.ro

Sosirea solului polon[296] <la Hotin, din partea regelui, pentru încheierea păcii, ca pe timpul sultanului Suleiman, dar Abaza îl respinse.>

Abaza paşa însă dădu solului polon un răspuns neplăcut, făcîndu-i ştiut că, potrivit tratatului încheiat de sultanul Osman han, în anul <expediţiei>, la Hotin, ei
(f.313 r.) au neglijat plata tributului <cerut de turci ...>

(f.314 r.) Intîmplările anului 1044[297]

C.692 II. <Cu ocazia descrierii unor evenimente din Peninsula Balcanică, se relatează cum> Hasan paşa, valiu de Bosnia, a fugit în munţii Bosniei şi locuia într-o peşteră din mun-
(f.315 r.) tele Erigan. Intîmplător, într-una din zile,
C.7oo II un vlah (eflak) mergînd la munte, în pădure, în timp ce îşi vedea de treaba lui, l-a văzut pe el, precum şi peştera în care locuia. <Vlahul> s-a întors şi a făcut cunoscut aceasta lui Suleiman paşa, <sangeacbei al Bosniei, în locul lui Hasan paşa>. Acesta a trimis o poteră, aşezînd înaintea ei pe acel vlah, drept călăuză. Indată ce s-au apropiat de acel loc, hainul i-a lăsat în urmă pe acei oameni, iar el s-a dus din nou înainte pentru cercetare. Dar Hasan paşa urmărea mereu, cu binoclu, drumurile şi împrejurimile de acolo. Cînd <vlahul> s-a apro-

296. Jerzy Kruszynski: 1535-1536 (Liste de soli poloni, ibid.).

297. = 27 iunie 1634 - 16 iunie 1635.

www.dacoromanica.ro

piat de peşteră, Hasan paşa a repezit o săgeată şi fiind un arcaş vestit, l-a străpuns pe acel păcătos (kibri) în piept şi <aceasta> s-a întins la pământ.

<Dar neputîndu-şi continua viaţa în peş-
C.7ol I teră, în primăvara următoare, Hasan paşa s-a
(f.315 v.) prezentat la Poartă, obţinînd iertarea padişahului.>

Serdariatul lui Murtaza paşa în partea polonă

Şahin aga, care fusese trimis, mai înainte, în părţile polone, spusese că regele lor se supusese numai pe faţă... <Pregătiri în Rumelia pentru expediţie: 2o de tunuri, 2o ooo de ostaşi etc.> . Murtaza paşa, mergînd şi el cu oastea care i-a fost încredinţată şi traversînd în grabă menziluri, a ajuns la Rusciuc, poposind pe malul Dunării. După ce a aşezat podul <peste Dunăre> , a trecut în cîmpia Giurgiului, unde a sosit şi beiul Ţării Româneşti <Matei Basarab>, care
(f.316 r.) a fost căftănit.

C.7ol II

Omorîrea lui Abaza Mehmed paşa

<Motivarea uciderii lui Abaza paşa, care făcuse expediţie împotriva Poloniei, fără să aibă firmanul împărăţiei şi se amestecase prea mult în treburile ţărilor române.>

Şehzade efendi, fetva-i emini, povesteşte că, în timp ce Abaza <paşa> era serdar în partea Ţării Româneşti, se făcuse jălbi <la Poartă> din pricina abuzurilor şi ti-

www.dacoromanica.ro

raniei sale. Atunci, la început, padişahul <Murad al III-lea> a vroit să-l ucidă. Apoi, fiind luat după credinţa şi angajamentele sale, i s-a retezat numai ceafa, chiar de însăşi mîna sultanului, pentru ca jurămîntul <de respectare> să fie respectat. Dar rana lui vindecîndu-se, dădu naştere la alte intrigi mari. <Paşa, de mai sus, era un om foarte viteaz, energic, ambiţios şi iubitor de fast, imitînd în îmbrăcăminte pînă şi pe padişah.
C.703 II Toate acestea au dus la pieirea lui. Reînnoirea
(f.318) păcii cu Polonia şi întoarcerea lui Murtaza paşa.>

(f.323 r.) Intîmplările anului 1045[298]

C.708 II <După descrierea evenimentelor în Orient,
(f.330 r.) urmează: Completarea unor întîmplări la Poartă.>

In timp ce flota se găsea lîngă padişahul musulmanilor, a fost spînzurat, pentru păcatele sale, un "cîine" (kelb) nemusulman,
(f.330 v.) numit Kurd, care era capuchehaia voievodului Ţării Româneşti.

(f.331 r.) Ocuparea cetăţii Revan de către şahul Persiei

Ken'an paşa a fost trimis în ţinutul Silistrei, ca să strîngă oşti în partea dreaptă (sağ kola) şi pe malurile Dunării. Apoi, alţi patru viziri au fost designaţi în patru părţi, pentru recrutarea de oşti, începînd
C.718 II cu data de 1 regep 1045[299].

298. =17 iunie 1635–4 iunie 1636.
299. = 11 dec.1635.

www.dacoromanica.ro

(f.333 r) **Intîmplările anului 1046**[300]

C.722 II < Descrierea evenimentelor din Orient...>

(f.337 r.) **Faptele războinice ale tătarilor**

Gianibek Ghirai, nefiind un om războinic, a fost mazilit şi a fost numit Inayet Ghirai, fiul lui Gazi Ghirai, trimis pe uscat la expediţia asupra Revanului. Intre neamul nogai şi hanii din Crimeea era o duşmănie veche; la origine, neamul nogai se împărţea în trei triburi, unul era "Ulu Nogay" (Nogaii mari), care nu se supuneau nici unui suveran (padişah), altul era de asemenea "Küçük Nogay" (Nogaii mici), care de nevoie se supuneau hanilor din Crimeea, între ei era duşmănie. In fine, unul era "Mansurii" (Victorioşii), caracterizaţi pentru violenţa lor pentru vărsare de sînge. Kantemir Mîrza, fiind copil şi bey al acestui neam numit Mansur, cu ocazia
(f.337 v.) expediţiei la Hotin (1621), s-a văzut bra-
C.723 I vura şi slujba sa, fapt pentru care a fost înălţat în grupa beilerbeilor. Acestea au fost scrise mai înainte. Acest neam, de asemenea, nu-şi pleca capul în faţa hanilor <din Crimeea> , mai ales după ce Kantemir a fost cinstit cu titlul de emir, şi i-au scos complet din amintirea lor pe hani, socotind că emirii sînt mai presus decît aceia.

O altă spiţă dintre tătari era o ceată numită "Şirin beyleri" care se înrudeau cu hanii din Crimeea. De cîte ori aveau loc ex-

---

300. = 5 iunie 1636 - 25 mai 1637.

www.dacoromanica.ro

pediţii cu acest neam, mergeau alături de han aproape 20 000 - 30 000, şi slujind îşi sacrificau sufletele. Din această cauză, hanii tătari îi cinsteau pe beii neamului Şirin şi cu ajutorul acestora ţineau în stare de inferioritate şi slăbiciune triburile nogailor şi mai ales pe mansuri.

Kantemir paşa, după cererea de ajutor din partea padişahului şi-a cîştigat un renume, răzvrătirea (zorba) şi apăsarea beilor de şirin a fost lichidată de mansuri şi cu timpul puterea lui Kantemir şi a tribului său s-a întărit. S-a văzut mai sus că de multe ori s-au ciocnit şi s-au războit cu hanii din Crimeea.

Cu timpul, Inayet Ghirai a devenit han, fratele său mai mic, Hüsam Ghirai, a fost numit kalga şi fratele şi mai mic, Saadet Ghirai, nureddin.

"Kalga", printre tătari, înseamnă "comandant şef al oastei", iar rangul de nureddin era mai prejos decît acesta. Natura lui Hüsam Ghirai, care era kalgay, era gata pentru ceartă, încăierare. Fiind un individ sîngeros şi îngîmfat,îl instiga mereu pe han pentru nimicirea tribului mansur al lui Kantemir. Hanul, la rîndul său, cu oastea strînsă, n-a plecat ca ajutor în expediţia împărătească împotriva Revanului. Unindu-se cu oastea Crimeei, s-a adunat în cîmpia Akkermanului. După ce a trecut tîrgurile dinspre nord şi apa Turlei, a plecat spre a se răzbuna şi a nimici cu totul tribul lui Kantemir.

In acest timp a sosit, de asemenea, o scrisoare < la Poartă > de la regele Poloniei (Leh kıralından), care se plîngea împotriva mai sus-numitului zicînd astfel:"Kantemir Mîrza a venit şi ne-a ruinat ţara, făcînd acţiuni contrare tratatului de pace pe care îl aveam cu padişahul islamului." Aceasta fiind făcută arz la Poar-

www.dacoromanica.ro

ta împărăţiei, hanul a folosit şi el ca pretext documentul (sened) zicînd:"Odată ce între Kantemir şi poloni există acest hal, dacă voi participa în expediţia împărătească, polonii vor veni şi vor pune mîna pe Crimeea".Prin aceasta, < hanul > şi-a prezentat scuze şi prin inducerea sa în eroare de către kalgayi Hüsan Ghirai a neglijat să vină la expediţie, şi a început războiul cu Kantemir.

De asemenea şi Kantemir a trimis jalbă (arzuhal) la Poarta împărăţiei, prin care înştiinţa atacul hanului asupra sa şi că dacă nu se va apăra, se va pricinui pagubă asupra ţărilor islamice, cerînd permisiune pentru luptă.

Din partea stăpînirii <otomane> nedîndu-i-se învoire, Kantemir a fost invitat să vină la Istanbul. Avuţia şi familia sa au fost aşezate în cetatea Kili, iar el însuşi a venit la Istambul.

Maria sa hanul tătar, cînd a plecat <cu oaste> asupra tribului lui Kantemir, fraţii lui Kantemir: Selman Şah Mîrza, Orak Mîrza, Veli Şah Mîrza, Meberk Mîrza, Kutluğ Şah Mîrza, Inâyet Mîrza, Ali bey, Aytihnir şi Kelem bey, s-au sfătuit cu toţii mai marii tribului şi au văzut cu propriii lor ochi că nu este cu putinţă să se opună hanului tătar. De aceea, cei mai mulţi s-au împrăştiat , ascunzîndu-se.

Selman Şah şi Orak Mîrza s-au prezentat cu cîţîva mîrzaci şi au cerut iertare de la han. Hanul, la rîndul său, le-a iertat vina mîrzacilor de mai sus. Dar oastea tătărească a pustiit ţara < tribului > mansuri, le-a incendiat şi
C.723 II le-a ruinat satele, şi le-a prădat avuţiile.

www.dacoromanica.ro

Satele care erau supuse lui Kantemir au fost ridicate şi pentru a fi duse în partea Crimeei, măria sa hanul,dînd poruncă peste poruncă,a ruinat părţile Akkermanului. Totodată a ucis şi pe mulţi dintre oamenii lui Kantemir. Apoi, venind asupra cetăţii Kili, a cerut avuţia şi familia lui Kantemir, dar populaţia, <garnizoana> cetăţii , a refuzat aceasta. Jefuind împrejurimile cetăţii, hanul a tras cu tunurile în fortăreaţă. Indată ce a împresurat cetatea a vroit s-o asedieze. Populaţia cetăţii a rămas fără nici o posibilitate <de apărare> , au predat avuţia şi familia lui Kantemir. Apoi au împresurat cetatea Kefe. Pentru înlăturarea beiului de Kefe, Biçakçi-Ibrahim paşa, hanul a trimis arz la Poarta împărăţiei cerînd mazilirea acestuia. Dar pînă la sosirea răspunsului de la Poartă pentru arz, a asediat şi a cerut localnicilor să-l prindă pe Biçakçi Ibrahim paşa şi pe cadiul de Kefe, Hamid efendi, pe care i-a ucis prin strangulare.

Populaţia din Kefe a predat cu aman pe paşa şi pe cadiu. Dar deşi îşi dăduse cuvîntul de onoare că nu vor fi păgubiţi, el a permis oastei tătare să prade oraşul Kefe.

Dintre fraţii lui Kantemir Selman Şah, Orak Mîrza şi alţi cîţiva mîrzaci s-au prezentat şi i-au cerut iertare, supunîndu-se hanului. S-a văzut că s-au supus în mod forţat,dar au fost iertaţi. După aceasta, toate triburile de nogai, care erau în stăpînirea lor au fost duse în ţinutul Crimeea, au devenit raiele supuse. Pe unii i-a pus să jure şi să-şi ia angajamentul că nu se vor mai răzvrăti.

Dar în capul lui Inayet Ghirai era numai răutate. Astfel, spre a-şi arăta îngîmfarea, a trimis o scrisoare muftiului Yahya efendi pentru obţinirea lui Kantemir. Din cuprinsul ei reiese scopul răutăţii sale.

www.dacoromanica.ro

C.724 I. Scrisoarea lui Inâyet Ghirai:
<După formula de adresare: elkap..>

Mai înainte de aceasta, pe cînd nu era motiv pentru mazilirea hanului Gianibek Ghirai, în numirea lui Mehmed Ghirai şi iarăşi a lui Gianibek Ghirai atîtea lupte s-au dat, au murit doi viziri, vă este cunoscut cît de mult s-a pătat onoarea viziratului. Kantemir <Mîrza>, fiind de partea lui Gianibek Ghirai a fost cauza nimicirii lui Mehmed Ghirai. Şi lovindu-l cu piciorul lui, Şahin Ghirai l-a nenorocit. Intr-adevăr, măria sa padişahul ne-a dat hanatul din Crimeea, dar trebuie să spunem cîteva cuvinte neplăcute despre realitatea mazilirii <hanilor>. In atîţia ani, cu vai şi amar sînt numai cîteva zile de odihnă şi siguranţă. Din această cauză nu s-a putut răbda şi suporta răutatea lui Kantemir şi vitejia ascunsă, care există în natura noastră, a ieşit deodată la iveală, de aceea ţinutul şi satele mai sus-numitului Kantemir au fost răvăşite, am făcut să fie călcate sub copitele cailor şi picioarele ostaşilor. Am luat în captivitate pe soţia şi pe fiul său, pe care i-am nimicit, şi el însuşi, Kantemir, şi-a găsit pedeapsa pe care o merita. Avem cunoştinţă că a fugit la Istanbul şi s-a aciuit acolo, la acea Poartă. Kantemir este unul dintre supuşii (raya) noştri. Il cer pe acesta de la norocosul meu padişah, ca să fie trimis în această parte. Orak Mîrza şi Süleyman (recte: Selman ?) Şah, fraţii lui Kantemir, au venit cu şapte-opt mii de ostaşi nogai şi cerînd ier-

www.dacoromanica.ro

tare,au primit slujba noastră. In caz dacă măria sa padişahul nu-l va preda pe Kantemir,vom trece peste Dunăre, voi merge personal la Istanbul şi-l voi cere pe neruşinatul şi trădătorul căruia i se spune Kantemir. Prin acordarea ţinuturilor (eyalet) Özi şi Silistra lui Kante-
(f.338 v.) mir, căruia i se va spune că este dintre beii noştri, aceste vorbe vor cauza tulburări Acum, rîdeţi de noi, ne răspundeţi pentru amoţeală şi cu poruncile date ne spuneţi "sînteţi han", şi noi momiţi de minciunile voastre ne întoarcem şi plecăm <în Crimeea>. Oastea tătară care se află pe lîngă voi o împrăştiem.După cîteva zile veţi trimite iarăşi pe vreunul ca han, dar această treabă nu este bună, nu se procedează aşa. Noi nu putem împrăştia oastea, şi pentru a o împrăştia cerem ostateci, ca garanţii puternice. Nu cerem de la ogeacul ienicerese şi nici de la alţii. Trebuie să ne trimiteţi <ostateci> din tagma ulemalelor. Şi astfel, spre a-l cere pe Kantemir trebuie să plecăm,pînă la voi, ceea ce este o treabă uşcară. Apoi, să nu spuneţi că nu v-am înştiinţat.Măria ta, trebuie să rezolve greutăţile, trebuie să faceţi cum e mai drept, şi sănătate !".

La această scrisoare a hanului s-a răspuns din partea Porţii că să tacă. In acest timp, s-a răspîndit zvonul printre tătari că hanatul a fost acordat altcuiva. Presupunînd că noul han va veni dinspre mare, hanul a plecat cu oastea sa pentru paza ţărmurilor, în timp ce Hüsam Ghirai, Nureddin şi Saadet Ghirai au rămas cu tătarii nogai între rîul şi <fortăreaţa> Özi.

www.dacoromanica.ro

Selman Şah şi Orak Mîrza, fraţii lui Kantemir, mîncau, beau şi petreceau împreună cu Husam Ghirai şi Saadet Ghirai. Aceştia <fraţii lui Kantemir>, fiind păziţi, de cîte ori se îmbătau le spuneau în faţă: "Noi le-am întors spatele lui Kantemir şi osmanlîilor şi ne-am supus vouă" tătarilor din Crimeea. Şi aşa, neamul nogailor trăia nomad, simulînd că este gata cu ei pentru orice.

Fraţii lui Kantemir au văzut însă că totul este în zadar, cîmpul pustiu, Husam Ghirai şi Saadet Ghirai zi şi noapte erau beţi, îşi pierduseră minţile... <Au socotit> că este prilejul. Au dat de ştire, pe ascuns, tribului nogai ca să fie pregătit pentru un atac peste noapte. Dar Saadet Ghirai a bănuit pregătirea armelor şi unele acţiuni <de atac> ale nogailor şi l-a înştiinţat pe fratele său, Hüsam Ghirai, zicîndu-i: "Pregătirea nogailor <împotriva noastră> este evidentă, aceştia ne vor nimici". Dar fratele său, Husâm Ghirai, fiind un beţiv îngîmfat, i-a răspuns: "Aceştia sînt o ceată (alay) slabă, care de frica săbiei noastre s-a aciuit la subţioara noastră, mai ales că, Kantemir nu este printre ei. Că sînt atotputernici, ar fi o născocire de răutate ! Astfel, nu l-a crezut şi l-a ocărît pe fratele său ruşinîndu-l. Fraţii lui Kantemir, fiind întrebaţi "care este cauza acestor pregătiri", răspundeau că dacă o ceată trebuie să plece în alte ţinuturi, oare nu trebuie să-şi ia lucrurile şi uneltele ?" Prin aceasta înlăturau anumite bănuieli.

In sfîrşit, într-o noapte au găsit prilejul, cînd Hüsam Ghirai şi Saadet Ghirai erau beţi turtă, <şi> i-au ucis şi pe<ei>şi pe toţi tătarii, oameni de-ai lor, răzbunîndu-se. Apoi, şi-au ridicat oastea de nogai, au venit şi au ocupat vadul Özi, făcînd arz la Poartă asupra celor întîmplate.

www.dacoromanica.ro

3o1

In a cincea zi a lunei zilhiggo <1o46>
a sosit această ştire plăcută, care a fost raportată (telhis olunda) padişahului.

Indată ce hanul tătar a aflat cele întîmplate, a fost cuprins de mirare şi nu avea altă salvare decît să se aciuiască pe lîngă padişah. Dar ştiind că răutăţile pe care le făcuse nu erau de iertat, a rămas şovăitor
C.724 II între două lucruri...
(f.339 r.)

Situaţia Transilvaniei şi apariţia lui Rákoczi

Se ştie că ţinuturile populaţiei creştine, numită "Ungaria de Mijloc" (Orta Macar), se întinde între Austria şi Transilvania. Avînd sub stăpînirea lor ţinuturi şi oraşe, precum şi pămînturi întinse, ei aveau alţi regi. Dacă avea loc un eveniment important, ei se supuneau şi ascultau de împăraţii Austriei. La fel şi în restul timpului, ei trăiesc sub ascultarea austriecilor. Dar ei nu respectau tratatele de pace dintre împărat (kaiser) şi osmanlîi. Regii lor încheiau şi respectau alte tratate de pace. In caz dacă se răsculau, nu erau supuşi de împăratul Austriei. Deci, un astfel de popor erau ei.

Ţările lor erau legate de ţinuturile musulmane. Cetele şi karanlîii (haraminii ?) lor umblau mereu şi nu lipseau de la acel serhat.

3o1. = 3o apr.1637.

Cda. 8/977 Fasc. 30 www.dacoromanica.ro

Bătrînul, numit Kogia Bethlen, fiind principe în ţara Transilvaniei, trăia ca supus faţă de înalta împărăţie. El respecta tratatele şi trimitea în fiecare an sol şi peşcheş.

După cum hanul tătăresc era mijlocitor <între Poartă> şi ţarii (kiral) Moscovei, tot aşa, pentru el, erau intermediari viziriii mari, care se aflau la paza Budei. La moartea principelui Transilvaniei în locul său a urmat, ca rege, fratele său Bethlen Istvan, acesta a fost multă vreme principe în aceleaşi condiţii. Pe urmă, din pricina unor fapte, intrînd neînţelegeri între căpeteniile populaţiei din Transilvania, aceştia i s-au împotrivit lui Bethlen Istvan. Nu i s-a
C.725 I supus nici fiul său mai mare, ieşind din as-
(f.339 v.) cultarea sa. De asemenea, şi comandanţii de cetăţi şi toată oastea sa nu l-a ascultat. Bethlen Istvan, fiind neputincios în domnia sa, a intrat în legătură cu principele Ungariei de Mijloc, numit <Gheorghe> Rákoczi, unul dintre beizadelele Ungariei mijlocii. Acesta avea faimă printre ghiauri, pe care o obţinuse cu ameninţări şi forţă.

Printr-o prietenie făţarnică, aceştia au încheiat un pact pentru <înlăturarea greutăţilor>: El <Ştefan Bethlen> va ceda principatul său lui Rákoczi şi se va socoti mazilit. Iar Rákoczi va lua în stăpînire pe fiul său şi pe adversarii săi, şi venindu-le de hac celor cărora i se împotriveau, va preda iarăşi principatul lui Bethlen Istvan, după ce va fi pus rînduială în ţară.

www.dacoromanica.ro

Drept răsplată pentru această slujbă, Bethlen îi va preda lui Rákoczi cîteva cetăţi, cu drept de proprietate. Rákoczi fiind viteaz şi brav, cînd a înţeles că este o afacere folositoare, a primit această ofertă.El socoti că i se oferă un principat fără nici un fel de osteneală. Astfel, Bethlen s-a retras şi Rákoczi s-a făcut principe <al Transilvaniei>.

Pe cale de vicleşug, cîştigînd inima oamenilor, el a prins şi a aruncat în închisoare pe fiul lui Bethlen. Ceilalţi carę i se împotriveau <lui Bethlen> s-au supus cu toţii. Si aşa Rákoczi, care avea sub stăpînire Ungaria de Mijloc, a ajuns şi principe al Transilvaniei. Apoi, neghiobului, numit Bethlen, i-a spus că "pactul a luat sfîrşit", cerîndu-i scaunul său. Dar Rákoczi i-a răspuns: "Bre tîmpitule şi idiotule, ţara şi stăpînirea ei şi a principatului se cuvin celui care este mintos şi victorios prin sabie. Crezi că-ţi dau în gură ca o plăcintă ţara în care am făcut rînduială prin forţă ?" De asemenea, el a încercat să-l prindă şi pe Bethlen <tatăl> şi să-l arunce în închisoare.

Dar Bethlen, văzînd în ce belea a căzut prin planul său, a fugit şi a venit la Agria, cu cîteva sute de oameni mari, dintre supuşii săi. După ce a stat acolo vreo zece zile, a plecat la Buda şi apoi, rămînînd un timp la Pesta, s-a adresat lui Nasuhpaşazade Hüsein paşa, muhafîz de Buda. Jeluindu-se pentru a-şi obţine tronul din mîna lui Rákoczi, îi promitea multă avuţie.

Indată ce Hüsein paşa i-a trimis o scrisoare,Rákoczi a motivat răspunzîndu-i prin următoarele ştiri: "Ungaria de Mijloc nu-l doreşte fiindcă era un om slab, chiar l-au gonit. Deoarece era un om fără caracter nu era în stare să-şi cîrmuiască ţara şi să-şi aranjeze treburile populaţiei. Chiar şi acum, ţara aceea <Transilvania>

www.dacoromanica.ro

este sub domnia mea, dar prin înţelegerea şi voia tuturor ungurilor. In această privinţă, nici un individ de neam maghiar nu mi se împotriveşte. In acelaşi timp, nu am nici un cusur în ceea ce priveşte prietenia şi supunerea faţă de măria sa padişahul lumii. Trimit la Poartă orice peşcheş sau haraci şi nu am nici o tîrguială cu muhafîzul de Buda.Padişahului, eu trebuie să-i explic supunerea mea. Domnia voastră faceţi ştiut situaţia lui Bethlen. Eu nu sînt un răzvrătit. Această ţară mi-a încredinţat-o poporul unguresc prin bună înţelegere şi el nu-l doreşte pe <Bethlen>. Nu este bine ca rîvnind la avutul unui om slab, să devii paooste pe capul lui".Hüsein paşa fiind supărat, a făcut arz la Inalta Poartă halul lor şi a cerut permisia pentru pregătirea expediţiei, spre a-l alunga pe Rákoczi şi a-l numi pe Bethlen ca principe al Transilvaniei. Şi aşa, s-au apucat de urnirea unei expediţii pentru pedepsirea lui Rákoczi, emiţîndu-se firmane ilustre pentru adunarea oştilor din Bosnia şi Timişoara, după cum şi a oştilor de la acele hotare.

Intîmplările de la Salonta

Indată ce arzul lui Hüsein paşa a venit la Poarta împărăţiei, unii dintre demnitarii împărăţiei n-au fost de acord într-u totul <cu aceasta>, dar s-a emis un firman împărătesc, de care ascultă toată lumea,potrivit cu părerea justă a mai sus-numitului paşă. Rákoczi trebuia să fie înlăturat, iar <Ştefan> Bethlen să fie numit principe al Tran-

C 725 II
(f 340 r.)

www.dacoromanica.ro

silvaniei. In caz dacă Rákoczi nu se va supune, încăpăţînîndu-se, atunci să i se vină de hac. Potrivit poruncii împărăteşti, Nasuh paşazade şi-a adunat oaste,iar Bekir paşa, beilerbei de Timişoara, şi Salih paşa, beilerbei de Bosnia, au plecat <cu oştile lor> spre Buda. Trecînd prin cîmpia Mohaci, Salih paşa a ajuns la Buda în patru zile. De asemenea, şi Hüsein paşa era pregătit. Cu toţii pornind în grabă, din Buda, au dus oastea repede şi în patru zile au ajuns lîngă cetatea numită Solnoc.

Dar, Rákoczi era un blestemat prudent, deoarece fără să stea la îndoială, el se stabilise în oraşul numit "Belgradul ardelenesc" (Erdel Begradı), capitala Transilvaniei.

Obţinînd ajutor de la toţi creştinii, el a adus de la fiecare ceată murdară un număr oarecare de oşti. Astfel, el se pregătise cu prevedere.

Nasuh paşazade cînd a ajuns la Gyula, oastea pe care o chemase s-a adunat în localitatea aceea. Şesurile Gyulei şi Lipovei s-au umplut de oşti. Hüsein paşa a rămas în acel loc şi a trimis spre Transilvania pe Bekir paşa, beilerbei de Timişoara, care fiind cel mai bătrîn, a fost numit serdar al oastei. El i-a adăugat pe beilerbeiul de Bosnia şi pe ceilalţi emiri din ţinuturi, dîndu-li-se de călăuză şi pe Bethlen Istvan, cel cu pricina, împreună cu suita sa de ghiauri, şi l-a trimis în părţile ţării Transilvaniei (Erdelistan). De asemenea şi aceştia au pornit, într-un ceas bun, la drum. Spre a fi odihniţi la locul de luptă, ei au plecat încărcînd în harabale ienicerii din Buda şi oastea pedestră. Acele locuri erau întinse şi netede. Din pricina unor rîuri şi a unor băltoace, lacuri şi pămînturi potrivite şi stufăriş, era foarte bogat. Acolo se aflau

www.dacoromanica.ro

mlaştini în care s-ar putea pierde un călăreţ , dacă ar nimeri peste ele. Desigur, fără călăuză, oastea s-ar fi înecat şi s-ar fi pierdut pe acele căi. Din pricina şuvoaielor de apă şi a lacurilor, care se întindeau mai multe zile, drumurile erau numai mlaştini şi stufăriş. Aşa de pildă, ei înaintau un timp, dar negăsind drumul potrivit, se întorceau iarăşi în locul de unde plecaseră. Era un loc de trecere pe unde se putea ajunge la locul dorit, dar în ambele părţi era un pustiu periculos cu noroi, asemenea unui ocean. In sfîrşit, cu mii de necazuri, găsindu-se trecătoarea aceea, au trecut-o şi au sosit la o palancă ghiaură, numită Salontr, care era între Gyula şi Timişoara. In apropierea acelui loc se află şi cetatea Orăzii (Varad), care mai înainte a fost asediată de Saturgi <Mehmed> paşa <în 1598>.

Dar Rákoczi îşi adunase oastea în cetatea Salonta, <unde> se pregătise. Bekir paşa, fiind sigur de apariţia duşmanului, a chibzuit ca oastea să se aranjeze în rînduri. De asemenea şi ghiaurii au venit în faţă. Maghiarii aranjau, de obicei, pîlcurile (alay) în formă de coarne de bou. Deodată, ungurii au apărut ca nişte cîrduri de porci şi, îndepărtîndu-şi lăncile (nize) numite "kostanice", au dat un atac. Dar oştile din partea aceasta, întinzîndu-şi piepturile , s-au ciocnit tare. Astfel, la primul atac, ei au respins oastea musulmană, ucigîndu-i pe mulţi ghiauri. Dar, după aceea, şi musulmanii, la rîndul lor, cînd s-au rezemat de paşalele lor, strigînd Allah, Allah, s-au aruncat şi au împroşcat din puşti nenumărate gloanţe pe feţele ghiaurilor.

www.dacoromanica.ro

Dar blestemaţii nu s-au întors şi cei mai mulţi dintre ei au căzut la pămînt, din pricina rănilor <făcute> de puşti. Ienicerii cei viteji, împroşcînd iarăşi gloanţe din puşti, ca ploaia, i-au întins pe ghiauri la pămînt. Fiind forţaţi, blestemaţii s-au dat înapoi.

Bethlen Istvan a legat de braţele celor cinci-şase sute de ghiauri ai săi cîte un ştergar, ca să fie drept semn în timpul luptei, că nu
C.726 I sînt dintre ghiaurii duşmani. Dar blestematul de
(f.34o v.) Rákoczi cînd a văzut această stare, a legat şi el prosoape de braţele multor sute de ostaşi de-ai săi, spre a nu putea fi distinşi de supuşii lui Bethlen. Şi acei blestemaţi <ai lui Rákoczi> cu ştergare, au urmărit ceata lui Bethlen şi s-au amestecat cu rîndurile ei. <Ostaşii> lui Bethlen, văzîndu-i cu acele semne, au crezut că sînt de-ai lor şi nu s-au ferit, şi cea mai mare parte a oastei lui Bethlen a fost trecută prin sabie.

Acest fapt s-a întîmplat într-o zi de miercuri, din luna octombrie 1636 (gemazi I.1046). Lupta a avut loc în după amiaza acelei zile. Mulţi oameni, din rîndurile musulmanilor, şi-au găsit moartea de martiri, dar şi peste două mii de ghiauri, căzînd pe cîmpul de luptă, fiind <loviţi> cu săbiile şi puştile <musulmanilor>, sufletele lor au fost trimise în iad. Şi aşa, oastea musulmană, înfrîngîndu-i pe ghiauri, i-au dat înapoi. Desigur, că dacă erau urmăriţi, nu era cu putinţă să scape cineva dintre ei. Dar se zice că, atunci cînd s-a lăsat noaptea, cele două oşti s-au retras, neputîndu-se distinge una pe

www.dacoromanica.ro

alta. Cu toate că oastea musulmană se aşezase cu trufie şi deşi oastea ghiaură părăsise cîmpul de luptă, totuşi din întîmplare, diavolul a smuls din gura unor nătîngi şi haini ţipătul că "în noaptea aceea Rákoczi trebuie să vină şi să dea un atac".

Din pricina acestui zvon, oastea a fost cuprinsă de frică şi s-a pricinuit o învălmăşeală. Şi dacă apariţia duşmanului în astfel de momente este sigură, cel care este serdar de oaste trebuie să se ferească de orice învălmăşeală în timpul nopţii... trebuia să rămînă pe loc înnoptînd acolo cu oastea sa. Şi mai ales atunci cînd duşmanul învins o luase la fugă şi nu i-ar fi trecut prin cap să se unească din nou, nu era deloc potrivit să se dea crezare unei intrigi neadevărate. Crezînd aceste vorbe ale oastei, Bekir paşa s-a gîndit să se întoarcă de acolo, la locul unde se aflau corturile şi efectele sau poverile. Cînd a spus:"Intoarcere!", dînd pinteni calului, s-a zvonit în oaste că serdarul a fugit. Dar nici n-a avut timpul să le spună:"Măi, nu este adevărat, paşa se află aici", că oastea înspăimîntată părăsindu-şi caii şi bagajele a rupt-o la fugă, curgînd înapoi ca un rîu, pîlcuri după pîlcuri. Serdarul văzînd acest hal şi neavînd ce să facă, a încălecat împreună cu suita sa şi au venit înapoi, acolo unde erau corturile. Ştirea unei astfel de întîmplări, ca aceasta, te face să preferi călătoria. Dar, marele Allah întărînd nenorocirea lor, în tot timpul nopţii s-a produs <în tabăra turcească > o mare teamă.

Oastea buimăcită, cete după cete au umblat în acele locuri prăpăstioase şi cu o pădure deasă, pînă dimineaţa. Şi cînd s-a făcut ziuă, oastea era distrusă de oboseala luptei de ieri şi de nesomn din timpul nopţii, precum şi de groaza pătrunsă în inimile lor. Necunos-

www.dacoromanica.ro

cînd drumurile şi fiind fără călăuze, oastea a umblat şi s-a învîrtit prin locuri muntoase şi prăpăstioase. Şi de cîte ori umblau, drumurile ler inemereau în cîte o mlaştină şi neavînd încotro, se întorceau <de unde plecau>. Numai acei care din întîmplare au găsit trecătoarea, sau acei care găsind călăuze au fost duşi la trecătoare, au venit la oaste. Un număr mare de călăreţi şi pedestraşi, negăsind trecătoarea, au nimerit cu caii şi cu inima frîntă în mlaştină, rămînînd împotmoliţi în noroaie. Aici, au murit foarte mulţi musulmani. Ghiaurii din acele părţi, care plăteau haraci părţii acesteia <turcilor>, îi
C.726 II apucau pe cei împotmoliţi în mlaştină şi dezbrăcîndu-i, îi duceau cu mîinile lor înşile
(f.341 r.) şi-i predau oastei lui Rákoczi; iar pe cei care nu se lăsau prinşi şi se opuneau, îi omorau. Si aşa, au scăpat puţini oameni. Restul, unii şi-au găsit moartea de eroi martiri şi unii s-au înecat în mlaştini. Dar cei mai mulţi au căzut în captivitate. Cu timpul au scăpat numai cei bogaţi, plătind în schimb avuţii.

Paşalele şi ostaşii împrăştiaţi, care au scăpat, venind la Nasuh paşazade <Hüsein paşa>, au arătat cele întîmplate. Dar paşa, îngîmfîndu-se de înfrîngerea duşmanului, i-a îmbrăcat pe paşale numai de făţărnicie, cu caftane.

Pe Bekir paşa însă, pentru care avea o veche ranchiună, l-a pîrît padişahului că numai acestuia i se datoreşte nenorocirea, spaima şi fuga. Apoi, el pornind de acolo, a venit

www.dacoromanica.ro

la Lipova şi s-a aşezat în partea de dincoace a rîului Mureş. Zi de zi s-a adunat şi restul oastei, care era înfricoşată şi cu sufletele zdrobite.

După ce oastea lui Rákoczi a fost înfrîntă şi deşi starea lor devenise clară ca ziua de ieri, totuşi, cînd s-a aflat halul oastei musulmane, s-au înfuriat şi şi pregătind o oaste puternică, lîngă Salonta, au plecat împotriva <cetăţii> "Lipova-Mică" (Kiçik-Lipova). Oastea frămîntîndu-se, <Nasuh paşazade> nu le-a dat învoire să treacă apa Mureşului şi să meargă la duşman, deşi unii dintre gazii au vroit să meargă şi să dea piept cu el. Ţinta lui era ca să meargă el însuşi cu oastea. Dar, întîmplarea a făcut ca să cadă ploi multe, de parcă lumea se transformase într-un ocean de noroi.

Acei care erau în oastea lui Bekir paşa, într-o noapte, au răspîndit zvonul că vizirul a călcat oastea ghiaurilor şi, de asemenea, aceştia s-au împrăştiat fără nici o pricină şi au început să fugă în timpul nopţii. Oastea musulmană, aflînd toate acestea, au trecut cu toţii rîul şi au văzut că <ghiaurii> au fugit în grabă, părăsind mulţi cai, unelte de luptă, arme, corturi şi multe alte lucruri. Ghiaurii o luaseră la fugă părăsindu-şi vinurile, chebabii (kebap), păsările şi restul mîncărurilor pregătite, pe care nu putuseră să le mănînce. După ce le-au prădat, nu este de mirare că oastea musulmană, chefuind cu acele bogăţii, s-a întors îndestulată. După spusele unora, vizirul Nasuh paşazade era tare meşter în arta meşteşugului. Astfel, un alaibei din sangiacurile Budei, care cunoştea bine limba neamurilor ghiare, se îmbrăcă în portul lor şi devenind iscoadă, pătrundea printre ei. Se spune că, el l-ar fi chemat pe acel alaibei şi i-ar fi promis, pe ascuns, o mie de guruşi ca să ridice oastea ghiaură cu un vicleşug oarecare,

www.dacoromanica.ro

pentru a evita lupta. Alaibeiul împreună cu cîţiva oameni, care de asemenea cunoşteau limba ghiaurilor, spre seară, îmbrăcîndu-se în hainele lor, s-ar fi amestecat în oştile lor. In timpul nopţii, deslegînd frîurile a cîtorva cai şi lăsîndu-i să intre printre ostaşi, ar fi început să ţipe fiecare în cîte o parte, în limba lor: "Măi, ne-a călcat vizirul, sîntem pierduţi, oare de ce staţi ?" Crezînd că aceasta este adevărată, ghiaurii ar fi fugit. Dar această măsură chibzuită poate să fie şi a unuia dintre vitejii îndemînateci de la serhat, care cunosc limba ghiaurilor. De acolo, Nasuh paşazade, întorcîndu-se la Buda, a lăsat oastea la vatră. Salih paşa a venit şi s-a aşezat la Bana-Luca, iar Bekir paşa, la Timişoara.

Uciderea lui Bekir paşa

Arzul lui Nasuh paşazade, care îl împresionase < pe padişah >, această pacoste a căzut pe capul lui Bekir paşa, dîndu-se firman
C.727 I pentru întoarcerea lui < la Istanbul > . Au
(f.341 v.) venit portarii (kapuci) şi luîndu-l pe Bekir paşa din Timişoara şi ferecîndu-l în lanţuri, l-au dus cu căruţa la Poartă. Bietul Bekir paşa spunea:"Dacă padişahul îmi va da voie să vorbesc, eu îi voi face ştiut care este rădăcina intrigii". Nedîndu-i-se însă nicidecum voie să vorbească, cînd a venit la divanul împărătesc i-au şi tăiat gîtul. Mai sus-numitul făcea parte dintre marii imbrihori (mirahor). Era un bătrîn cu mult meşteşug, care slujise mult în trecut. De asemenea, a fost şi valiu

www.dacoromanica.ro

de Bosnia. Nimerind peste o astfel de nenorocire,venită de la Allah, el a avut parte de o moarte ciudată. Apoi, în locul său, ţinutul Timişoarei s-a acordat lui Ali paşa şi apoi lui Hasan paşa. Nasuh paşazade, mazilit din Buda, Musa paşa deveni a doua oară valiu de Buda...

Autorul spune în cronica sa: "Cînd Bethlen Istvan a fugit de la Buda şi s-a refugiat la Nasuh paşazade, ghiaurii din Transilvania s-au rugat printr-însul, zicînd:"Noi îl vrem principe pe Bethlen < Istvan > , Rákoczi ne-a ocupat ţara prin forţă şi uzurpare. De aceea, vă rugăm ca, Rákoczi să fie alungat şi în locul lui să fie numit Bethlen". Arzul lui < Nasuh paşazade > Hüsein paşa, întocmit după această jalbă, a fost trimis la Poartă (= Istanbul) prin Atası Mehmed aga care era un zaim vestit pentru amabilitatea sa dar şi prin abuzurile sale.

Dar îndată ce zaimul, de mai sus, a făcut cunoscut padişahului cererea şi mahzarul paşei, tîlmaciul (tercüman) Zülfikar, uitîndu-se asupra lor a zis:"mahzarul paşei este bun, dar această jalbă este falsă". Nedîndu-i-se însă crezare vorbelor acelui dragoman , Atası Mehmed a intrat în vorbă şi a cerut, zicînd:"Padişahul meu, porunceşte ca Bethlen să fie numit şi în caz dacă eu, plecînd acolo nu-l voi nimici pe blestematul acela, numit Rákoczi, atunci capul meu să fie tăiat. Spunînd acestea, el a fost pricina emiterii acelui firman. Dar cînd întîmplările au fost pe dos, padişahul l-a prins pe Atası Mehmed paşa, l-a dat pe mîna lui Kara Ali, punîndu-l să fie ucis şi făcut chebab la flacăra unui foc.

www.dacoromanica.ro

C.727 II

Intîmplările anului 1047[302]

(f.342 r.) Fostul mare vizir Mehmed paşa <Tabanı Yassı> fiind eliberat, acesta pleacă pentru paza ţinutului Özi, adică Oceacov. <Acesta fusese închis 90 de zile la Sirca-Saray, dar fiind iertat de padişah, a fost invitat la palat de padişah pentru treburile împărăţiei.> Acordîndu-i-se ţinutul Özi, a fost numit serasker pentru paza şi apărarea acelor părţi. In a zecea zi a lunei rebi'Ül-ahîr <1047>[303] a ieşit cu alai din Istanbul şi a plecat la feudul său viziral.

Schimbarea hanului <tătăresc>. In a zecea zi a lunei muharrem[304], hanul Inâyet Ghirai, din cauza răutăţilor sale, a fost mazilit, locul dîndu-se lui Bahadır Ghirai, fiul lui Selâmet Ghirai. Potrivit cu obiceiul, după ce a sărutat mîna padişahului, a fost trimis cu kadriga în Crimeea. După ce a intrat în Crimeea, s-a aşezat fără supărări pe tron. Bahadır Ghirai, fiind crescut la Yanbolu[305], se supunea poruncilor şeriatului şi era un om drept. Pe fratele său Islâm Ghirai l-a numit kalgai şi pe fratele său mai mic, Sâfa Ghirai, nureddin sultan. De asemenea, avea un frate şi mai mic, căruia i se spunea "Küçük-sultan".

Uciderea fostului han Inâyet Ghirai

Fostul han Inâyet Ghirai, din cauza răutăţilor sale era înfricoşat şi zăpăcit.

302.= 26 mai 1637 - 14 mai 1638.
303.= 1 sept.1637.
304.= 4 iunie 1637.
305. Inmpole - la poalele munţilor Balcani, în R.P.Bulgaria.

www.dacoromanica.ro

Duşmanul său Kantemir a venit la Poarta împărăţiei, dovedind că nu este vinovat şi răzvrătit, obţinînd favoarea padişahului.

Inâyet Ghirai a venit la padişah şi în faţa sa a fost judecat alături de Kantemir, răutăţile şi nelegiuirile fiind puse numai pe seama lui Kantemir. El însuşi <Inayet Ghirai> a încercat să scape de vină, de marile răutăţi şi nelegiuiri pe care le făcuse. Parcă uitase de cele întîmplate şi credea că toate sînt de iertat. Negăsind o altă cale, a venit cu o navă (gemî) de pe mare la Poartă.

Locţiitorul marelui vizir (kaymakam), Mustafa paşa l-a conăcit,făcînd telhis (raport) la padişah, acesta a fost cerut. La sosirea sa în divanul împărătesc a fost adus şi Kantemir. In faţa padişahului s-au certat,fiecare căuta să se justifice, aruncau vina unul asupra celuilalt, acuzîndu-se reciproc. Atunci padişahul lumii <Murad al IV-lea> l-a mustrat
C.728 I, pe Inâyet Ghirai zicîndu-i:"Ia te uită,Inâyet
(f.342 v.) Ghirai ! Noi nu ţi-am făcut nici o răutate,ba din contra, ţi-am acordat coroana, tronul, ţara şi provincia (hanatul) Crimeea, Bugeacul . Dar drept mulţumire , tu te-ai răsculat şi uitînd binele şi favoarea pe care ţi le-am acordat, ai asediat şi ai distrus oraşul Caffa (Kefe) şi cetatea Chilia (Kili) ale împărăţiei mele bine păzite, omorînd în zadar um beilerbei, un cadiu şi mulţi musulmani de-ai lor. Oare răsplata încrederii şi favoarei este abuzul şi răutatea ? Dacă nu ţi-a fost frică de sabia mea, de ce

www.dacoromanica.ro

nu ţi-a fost teamă măcar de pedeapsa şi răzbunarea lui Allah ? Răsplata şi dreptul unui tiran ca tine, care nu ştie ce înseamnă binefacerea din partea credinţei şi împărăţiei, nu poate fi decît moartea prin răstignire (idam).După o aspră dojenire, a fost ridicat din faţa padişahului şi scos afară. Bostangiii,aruncînd laţul (kement),l-au sugrumat. După ce a fost spălat într-un colţ al palatului şi acoperit cu linţoliu <adică cu haina mortuară> (kefenleyip), toţi vizirii şi cadiaskerii au ridicat cu pompă cadavrul lui Inayet Ghirai din grădina palatului, s-au pus în faţa cortegiului funebru şi l-au dus pînă la schelă.

Omorîrea lui Kantemir Mîrza

Lui Kantemir, care fusese cauza răscoalei hanilor din Crimeea, timp de cîteva zile i s-a simulat o anumită prietenie şi pînă la încheierea treburilor i s-a acordat sangiacul Kara-Hisar[306] . Kantemir avea trei fii: Tortmaz Mîrza şi Gelâl Mîrza, care au rămas în mijlocul triburilor nogaiene, şi un alt fiu pe care îl adusese cu el la Istanbul. Kantemir, spre a merge la Kara-Hisar a trecut pe la Üsküdar, unde se aşeză în grădina prinţesei Ayşe sultan. In natura neamului tătăresc era atîta violenţă şi mînie încît în orice clipă aveau îndrăzneala să omoare, fără nici un drept, oamenii. Astfel de lucruri rele s-au văzut şi s-au crezut chiar şi la Poartă (=Istanbul). Astfel, fiul mai mic al lui Kantemir, care era pe lîngă el, fiind în stare de beţie, a lovit şi a ucis

306. Kara-Hisar, (Akroinon gr.), adică "Fortăreaţa neagră",numele unor fortăreţe şi sangiacuri în Asia-Mică (cf.J.H.Mordtmann, Kara-Hisar, în E.I., t.II, p.778-781. Cf.Picher, op.cit. p. 145 II.

www.dacoromanica.ro

un om la Istanbul. Fiind prins, a fost adus în faţa padişahului, şi pe baza legii talion (kısazen) a fost decapitat, iar trupul său a fost trimis tatălui său, la conacul lui Kantemir. Măria sa padişahul s-a gîndit, desigur, că Kantemir, care prin vitejie îşi cîştigase un renume şi îndeplinise atîtea slujbe, odată ucis îşi va complica treaba, dar din pricina duşmăniei vechi cu hanii Crimeei, era mereu cauza tulburării în sînul neamului tătăresc. Acum şi din cauza omorîrii fiului său, fiind supărat şi întristat, nu era numai o bănuială, ci în inima sa se adunase ranchiună. Adevărul este că prin omorîrea acestuia, neînţelegerea şi tulburarea printre tătari se înmormînta.

De aceea s-a poruncit, într-o zi, lui bostangibaşı şi acesta trecînd la Üsküdar, în a 11-a zi a lunei safer <1047>[307], 1-a strangulat, trimiţîndu-l pe lumea cealaltă.

C.728 II (f.343 r.)

Odată cu răspîndirea vestei despre omorîrea lui Kantemir, printre tătari, neamul nogai întristat şi-a aplecat ceafa, iar hanul tătar şi oamenii săi au fost mulţumiţi. Dar la cererea împărăţiei, măria sa hanul tătar a acordat atenţie şi a arătat prietenie neamului nogai, apoi au început să se înţeleagă bine, s-au angajat şi au jurat să fie uniţi. Neamul nogailor, la rîndul său, a renunţat la forţă şi îngîmfare, spre a fi în slujba hanului şi şi-au plecat grumazul, acceptînd stăpînirea acestuia.

---

307. = 5 oct. 1637 .

www.dacoromanica.ro

Incăperea cetăţii Azak (Azov) în mîna ghiaurilor <ruşi> .

Mai înainte, Hüsam Ghirai, fiind în părţile Azovului, sub pretextul de a-i invita pe tătarii nogai la expediţie, dar de fapt, spre a-şi face propria-i răutate, i-a adunat şi i-a dus în părţile Akkermanului. Din această cauză, părţile <cetăţii> Azak rămînînd goale, tîlharii de cazaci, cu ajutorul ţarului moscovit, s-au ridicat şi au asediat cetatea Azak, unde războindu-se cu populaţia musulmană, pe cei care au fost găsiţi înăuntru, pe unii i-au ucis, iar pe alţii i-au luat prizonieri.

Cucerirea cetăţii Azov (Azak) de către ghiauri

Motivînd că sînt chemaţi la expediţie, Hüsein Ghirai a strîns tătarii nogai de prin părţile cetăţii Azov, îndeplinindu-şi propria sa răzvrătire. Aceştia, fiind aduşi în părţile Akkermanului, ţinuturile Azovului au rămas pustii. Din această pricină, cazacii răufăcători, mergînd în ajutorul ţarului Moscovei, au asediat cetatea Azov. Musulmanii care se găseau într-însa s-au războit, dar cei mai mulţi şi-au găsit moartea de martiri, iar unii au căzut în captivitate.

C.729 I. (f.343 v.) Situaţia la Poartă. <Epidemie, ciumă, holeră şi unele schimbări în ierarhia Porţii otomane .>

Mai înainte, pe timpul răscoalei hanului din Crimeea, Ken'an paşa fusese trimis la pa-

www.dacoromanica.ro

za <cetăţii> Oceacov. Dar după mazilirea lui Mehmed paşa de la vizirat, a mers acolo Ken'an şi Nasuh paşazade. Amîndoi au venit şi au stat la divanul împărătesc.

(f.344 r.) C.729 II

Ieşind la iveală unele fapte rele ale voievodului Ţării Româneşti, numit Matei (Mătî), s-a dat firman pentru prinderea şi omorîrea lui. Ahmed paşa, aşezîndu-se în localitatea numită Tulcea (Tolça), l-a invitat la el. <Domnul Ţării Româneşti> s-a dus, dar cînd a ajuns la o distanţă de un menzil, a aflat de la locuitori nişte ipocrizii. Din această pricină, el s-a întors şi a plecat în ţara sa. Şi cînd au văzut că nu se poate altfel, i-au dat un act de întărire (mukarrername) şi o scrisoare, spre a rămîne mai departe <la domnie>.

De asemenea şi Mehmed paşa s-a întors şi s-a dus la Silistra. <Schimbări în ierarhia Porţii.> Musa paşa, beilerbei de Silistra, fiind pus la paza capitalei împărăteşti, locul său, a fost dat lui Mehmed paşa, care era la paza Oceacovului. Silistra a fost acordată lui Nasuh paşazade, la 15 şevval 1047[308]. Cortul împărătesc s-a aşezat în şesul Üsküdar.

C.730 I

(f.344 v.)

Intîmplările anului 1048[309]

<După ce Silahdar paşa a fost numit valiu de Herţegovina şi apoi de Klis>, mai tîr-

---

308. = 1 martie 1638.
309. = 15 mai 1638 - 3 mai 1639.

www.dacoromanica.ro

ziu pe vremea răscoalei hanului tătăresc, a fost mazilit şi a plecat la Silistra, unde s-a pus în slujba lui Ken'an paşa, pentru paza < cetăţii > Oceacov.

< Apariţia lui Iancuoğlu, numit Gaşpar, la
C.748 I hotarul cetăţilor Behke şi Croia.>

(f.362 v.) Expediţia chehaiei Piale

< Plecarea pe Marea Neagră, repararea cetăţii Oceacov şi prinderea a zece vase căzăceşti, cu care se întorcea la Poartă de la
C.754 II Caffa de Sf.Dimitrie - 26 oct.164o (1o49).>

(f.369 r.) Anul 1o49 [31o]

(f.369 v.) Expediţia lui Piale paşa < împotriva cazacilor de pe Marea Neagră.>

Uciderea caimacamului <Tabanî Yassî> Mehmed paşa

Pe cînd era la Oceacov, mai sus-pomenitul paşă, din pricina lăcomiei sale de avuţii... a vroit să acorde voievodatul Ţării Româneşti fiului domnului Moldovei, dar n-a putut să facă aceasta. Ajungînd însă caimacam, spre a-şi îndeplini ambiţia, a încercat să obţină favoarea padişahului pentru ţinta sa, reuşind să-l numească pe micul imbrihor

---

31o. = 4 mai 1639 - 22 apr. 164o.

www.dacoromanica.ro

(f.37o r.) C.755 II Siavuş aga pentru înscăunarea noului voievod. Imbrihor aga, luîndu-l pe noul voievod, a plecat cu oastea moldovenească în Ţara Românească. Neavînd ce să facă, voievodul care a fost mazilit a mers cu teamă să-i împiedice. Intr-o noapte, a atacat oastea moldovenească şi a împrăştiat-o. Apoi l-a trimis cu pompă şi cinste pe Imbrihor aga la Poarta fericirii cu rugămintea, ca voievodatul să-i fie iarăşi acordat. Padişahul,fiind însă înştiinţat asupra acestor lucruri, în ziua de 2o şa'ban <1o49>[311] , l-a trimis pe paşa <Mehmed> la Yedi-Kule, poruncind ca, chiar în noaptea aceea, să fie spînzurat. Atunci, pînă la sosirea marelui vizir, timp de 2o de zile, Hüsein paşa a fost caimacam. Acestea sînt scrise în "Cronica sinoptică" (Fezleke) a lui Kiatib Celebi, că... răposatul, din kapudan <paşa>, a ajuns mare vizir şi era mînuitor al sigiliului (mühürdar) lui Kara Mustafa paşa, rămas la Belgrad.

Tot în cronica sa, scriind împotriva acestuia, el zicea că, voievozii Ţării Româneşti şi ai Moldovei nu i se înachinau fiindcă el era vizir mazilit de la sigiliu şi aceştia nu-i făceau temenele aceluia de la care nu obţineau nimic. Din această pricină,necăjindu-se, pentru a se răzbuna pe aceştia, l-a pus pe Tabanı Yassı Mehmed paşa de la paza Silistrei, care mai întîi l-a schimbat pe voievodul Ţării Româneşti. Atunci, capuche-

311. = 16 dec.1639.

www.dacoromanica.ro

haia beiului mazilit din Țara Românească, făgăduind mulți aspri lui Silahdar paşa, acesta l-a rugat şi i-a cerut să se revină odată /asupra numirii ca domn/. Acesta fiind foarte necăjit şi supărat că s-a făcut jalbă ('arz) la împărăție, înainte de a se sfătui şi a se consulta cu el, îndeosebi cu privire la mazilirea /domnului român/, acesta i-a răspuns capuchehăiei (kapukethuda) că: "Nu este cu putință, ca tocmai acum să fie sfîrîit măria sa padişahul lumii. Abia atunci cînd va sosi cel care trebuie să fie numit /ca domn/ ,numai atunci să nu-i dea voie să domnească, să-l trimită ca aprod (mumbaşir) pe imbróhor (tc. emir'ahor -"mai mare peste grajdurile sultanului") ağa cu daruri prețioase, cît se poate de pompoase şi cu unele scrisori de supunere şi ascultare, spre a se ruga ca să rămînă tot acesta /ca domn/. Şi abia numai atunci se vor depune sforțări şi eforturi pentru revenire /asupra numirii sau mazilirii/. Desigur, se poate îndeplini ceea ce este trebuincios şi folositor. Atît cît timp sîntem noi /prietenul vostru/ în această parte, să nu aibă nici o frică şi teamă că vor fi păgubiți şi supărați". Dar în acelaşi timp, /numitul/ i-ar dat pe ascuns, în taină, şi o scrisoare. Şi tocmai din această pricină şi cauză, nici ei /turcii/ n-au dat voie şi îngăduință /noului domn/ să ocupa tronul Țării Românești. Acesta ar fi îndrăznit şi cutezat să-l trimită pe numitul imbróhor ağa pentru cerere de /daruri şi peşcheşuri/ prețioase şi cu scrisori de ascultare şi supunere, spre a cere şi a se ruga ca să rămînă tot acesta /ca domn/. Dar cînd a ajuns la auzul padişahului, că voievodul Țării Românești n-a primit mazilirea, a dat poruncă să se pregătească pentru numirea unor serdari şi să trimită oşti ...spre a potoli mînia padişahului, Silahdar paşa a arătat cu de-amănuntul zicînd: "De cîțiva ani încoa-

Cda. 8/977 Fasc. 31
www.dacoromanica.ro

ce, oastea musulmană, fiind mereu hărţuită în lume, atît pe uscat, cît şi pe mare, n-a avut nici o odihnă.

Acelora care rostiseră în faţa împărăţiei noastre cuvinte de răscolire, venindu-le de hac, aceştia au arătat deja supunere şi închinare. De asemenea, o astfel de gîlceavă se poate înlătura, dar în acelaşi timp se poate păstra cu totul onoarea înaltului devlet prin permisiunea măriei voastre, ca să rămînă tot <fostul domn>. Şi aşa, <Silahdar paşa> curmînd mînia padişahului, l-a scăpat pe bietul Mehmed paşa.

In acel moment s-au scris scrisori, ca voievozii mai sus-pomeniţi să rămînă pe loc, iar ei au dat, la rîndul lor, către împărăţie tributurile lor hotărîte, după ce măria sa Silahdar paşa păpase cei 50 000 de florini.

Dar cronicarul Şarih Ül-Menaroğlu <Ahmed efendi>, cercetînd mai amănunţit aceste fapte, zice cu privire la uciderea lui Tabanî Yası Mehmed paşa: "Mai sus-pomenitul paşă inspecta iarăşi ţara Egiptului. Cînd a ajuns mare vizir, şi atunci chiar a fost un vizir vestit
C.766 I prin uciderea zurbagiilor, slujind din suflet
(f.370 v.) şi cu sinceritate pe măria sa padişahul".

<Duşmănia dintre Mehmed paşa, Silâhdar
(f.371 r.) Mustafa paşa şi Kara Mustafa paşa pentru rangul de mare vizir.>

C.766 II ... Mehmed paşa, fiind caimacan, îl apăra pe Kara Mustafa paşa, căci amîndoi erau arnăuţi şi ceilalţi <Silâhdar paşa cu partizanii săi> nu aveau linişte de faima lor. Din

www.dacoromanica.ro

această pricină, au vroit să-l ucidă măcar pe Mehmed paşa. <Silâhdar paşa> l-a rugat astfel pe <Mehmed paşa> : "Important este ca aga Matei, banul Ţării Româneşti, să fie mazilit că se opune la predarea unor beneficii (?) şi a zaherelelor hotărîte şi se scuza faţă de domnul nostru care a plecat acolo. De aceea să-l maziliţi pe acesta şi să-l numiţi pe acel care veţi crede că este potrivit". Acesta dorea să fie mazilit şi caimacamul, ca să fie numit fiul voievodului Moldovei, şi aşa căuta prici i pentru îndeplinirea dorinţei sale. Din cauza acestor gînduri a păşit la ipocrizie şi intrigă. Fiind prostănac, caimacamul a crezut că făcîndu-i <pofta> lui Silâhdar <paşa>, p a-te să-i facă pe plac să rămînă <în postul său>.

C.767 I (f.371 v.) Dar înşelîndu-se, din cauza <dorinţei> de a-şi atinge propria sa ţintă, a făcut arz la padişah aşa cum s-a spus, mazilindu-l <pe Matei vv.> . Dar Silâhdar paşa, împreunîndu-i şi pe omul său, cu numele de tătarul Suleiman, pe lîngă ibrahor aga, trimis pentru numirea noului voievod <al Ţării Româneşti , a scris lui aga Matei <Basarab vv.> şi o scrisoare în taină, ce se potrivia şi cu îndemnurile sale date chehaiei sale. Acesta <Silâhdar paşa îl mai înştiinţa, făcîndu-i cunoscut:"Să nu primeşti mazilirea şi trimiţînd un mumbaşir (?) destoinic, să te rogi pentru o scriscare de a rămîne" <la domnie>. Se spune că, aga Matei i-a alungat pe cei care s-au dus şi padişahul s-a supărat pentru aceasta. Atunci, Silâhdar paşa a găsit motiv să-i vorbească,zicîndu-i:

www.dacoromanica.ro

"Padişahul meu, abia am scăpat de pericolul persan.Atît timp cît în părţile Transilvaniei se află un blestemat aţîţător ca Rákoczi, este ouminte să fie ucişi acei care au condus aceste treburi şi acei oare au angajat astfel de intrigi. Ce-o fi mai spus acesta, dar pe Mehmed paşa l-au dus la Yedikule. S-a auzit oă, în hatt-i şeriful dat pentru aruncarea în închisoare a lui Mehmed paşa, acesta era ameninţat şi jignit pentru aceastăă treabă şi oă acolo scria: "Este o hăinie mare oa în aşa vremuri să fiu pus să mazileso pe voievodul Ţării Româneşti". Sărmanul Mehmed paşa păstra în buzunarul său teşcherelele primite în acest scop de la Silahdar paşa. <Fiind nevinovat, el i-a rugat pe paznicii închisorii celor şapte turnuri să i le ducă la sultan, dar nici unul n-a cutezat. Insă cînd Silâhdar paşa a auzit că Mehmed paşa este închis, s-a înfăţişat sultanului la Usküdar şi trimiţînd un bostangibaşî, l-au spînzurat. Oamenii săi au fost închişi şi avuţia sa confiscată pentru visterie.>

Completarea şi întoarcerea oastei musulmane

<Aducerea unui hatt-i şerif la veohiul Mosul de către Regep aga pentru încheierea păcii.>După o cale de trei menziluri <spre Mosul>, a venit la oaste, cu ştirea cuoeririi muteferrikabaşî al marelui vizir, care se dusese în Ţara Românească şi în Moldova. Dar aflîndu-se de marile sale matrapazlîouri, pe drum, el a fost ucis <pe la începutul lunei iulie 1639; descrierea evenimentelor din Orient.>

www.dacoromanica.ro

(f.375 v.) Completarea unor întîmplări din acelaşi an

In luna şa'ban <1049>[312], din pricina voievodului Ţării Româneşti, fostul vizir, caimacam Tabani Yassı Mehmed paşa a fost lovit de furia vîntului. Atunci cînd a fost trimis la închisoare, paşa de mai sus păstrase în buzunarul său actele lui Silâhdar paşa, spre a le trimite padişahului. Intr-adevăr, el s-a străduit şi a depus sforţări <să le trimită>, dar n-a fost cu putinţă. El a fost ucis îndată prin aţîţările şi clevetirile lui Silâhdar paşa, care apoi punînd să i se aducă acele acte, el a scăpat de primejdie.

Restul întîmplărilor din acelaşi an

In luna zilkade 1049[313], ţinutul Buda a fost încredinţat lui Musa paşa, iar Silâhdar paşa a fost numit la Timişoara. In timp ce Ebşir paşa a fost trimis la Silistra...(nota marginală).

Intîmplările anului 1050[314]

Mazilirea marelui amiral <kapudan paşa>

Hüsein paşa, după ce a ajuns kapudan, ieşind pe Marea Neagră a luat 30 de vase de la ruşii cei afurisiţi. El ieşi cu faţa curată şi îi puse în lanţuri pe cazacii prinşi, pe

312. = 28 oct.-26 noiembr.1639.
313. = 23 febr. - 23 martie 1640.
314. = 23 apr.1640 - 11 apr. 1641.

www.dacoromanica.ro

care îi trimise la Poartă. Dar în timp ce el se găsia pe Marea Neagră, amiralitatea (kapudanlık) a fost acordată lui Siavuş aga, spătarul (silâhdar) padişahului, care urcase mai înainte la această demnitate cu rang de vizir. Hüsein paşa a fost pus la paza Oceacovului... <Nimicirea tîlharilor care făcuseră zorbale.> Schimbarea banilor a avut loc între 4-13 ian. 1640 (evl.ramazan 1050), deoarece cursul lor se urcase, guruşul fiind la 125 de aspri, galbenul la 250 de aspri, la început marele vizir Mustafa paşa a dat poruncă să se bată monede noi şi a plătit soldele de bairam cu 1 guruş de 80 de aspri, galbenul de 160 de aspri.

Sosind solul lui <Gheorghe> Rákoczi, principele Transilvaniei, a adus 15 000 de galbeni, haraciul Transilvaniei, iar din partea Porţii împărăteşti a fost întovărăşit,şi în luna ramazan (15 dec. 1640 - 14 ian.1641)
C.766 II (f.381 v.) a fost trimis cu o scrisoare de răspuns la Poarta împărăţiei...[315].

Intîmplările anului 1051[316]

<Schimbări în ierarhia Porţii>... In luna muharrem[317], Hüsein paşa, de la paza Oceacovului, a fost numit serascher pentru reoucerirea Azovului..., Ebşir paşa, mazilit de la Silistra, se afla la Filipopol (Filibe)

---

315. Cf.Vencel Biró, op.cit., p.

316. = 12 apr. 1641 - 31 mart.1642.

317. = 12 apr. - 11 mai 1641.

www.dacoromanica.ro

ca emir al emirilor (emir ül-ümera) al Rumeliei...

Situaţia Azovului. - Vizirul Hüsein paşa, cu oastea Silistrei, hanul tătăresc Behadur Ghirai, cu oastea tătărească, şi Kara Yusuf paşa au fost chemaţi cu toţii, pentru expediţia aceea şi cu toţii, fiind împreună, au asediat cetatea Azovului <dar, n-a fost cucerită>; schimbări în ierarhia Porţii, mazilirea lui Kapudan paşa. Hüsein paşa de la Silistra a fost trimis în provincia Bosnia; <faptele sale din această ţară>.

C.768 II (f.383 r.)

Intîmplările anului 1052[318]

Uciderea lui Silahdar paşa

Răposatul <Hasan> Vecihi scrie că Silâhdar paşa, beilerbei de Timişoara, mai înainte, cînd era în slujba haremului împărătesc, se răspîndise faima lui în popor, fiind om de încredere al padişahului. <In urma încrederii ce i s-a acordat la palat, el a comis multe nelegiuiri, fapt pentru care> s-a dat un hatt-i humaiun lui Bostangibaşı Sinan aga, din Adrianopol, care a mers cu 40 de gelaţi la Timişoara, de unde ridicîndu-l, l-au strangulat fără milă. <Părerea autorului despre soarta lui Silâhdar paşa este că una din însoţitoare a informat-o pe valide sultan> şi făcîndu-se cercetări asupra avuţiei paşei de mai sus, s-a constatat că pe lîngă marea sa bogăţie provenită din Timişoara (Tamîşvardan gelen emval),

318. 1 apr. 1642 - 21 martie 1643.

www.dacoromanica.ro

mai avea încă multe lucruri la Istanbul, în
C.769 I unele hanuri şi în multe locuri; cu siguranţă
(f.383 v.) toate au fost luate pentru mirie.<Schimbări în ierarhia Porţii .>... iar Silistra a fost acordată lui Nişangi Mostari...

(f.385 v.) Intîmplările anului 1o53[319]

C.771 I La urcarea pe tron a sultanului Ibrahim, cînd <Kara Mustafa paşa > a ajuns mare vizir, l-a aruncat pe Silâhdar paşa la Timişoara. El spunea mereu în meglis că "eu n-am ură şi ranchiună, însă el n-are ce căuta în treburile împărăţiei". <Dar Silâhdar paşa nu se astîmpăra.> Dorind să scape de Timişoara şi să vină la Poartă, trimitea în taină scrisori la haremul împărătesc. Numirea sa ca vizir şi laşitatea lui, l-au dus la pieirea lui.

Situaţia serhatului cu Austria şi cu Polonia

<Pe la sfîrşitul lunei dec. 1643, împăratul Ferdinand a trimis o scrisoare capuchehaiei sale privind noile tratative pentru pace, cu dorinţa de a o prelungi pe 2o de ani.>

De asemenea, mai sus-pomenitul a arătat <scrisoarea la divan > şi dădea jalbă, că acest articol se impune, datorită faptului că Gheorghe (Györgi) Rákoczi, voievodul Transilvaniei, era în duşmănie cu el. <Ferdinand>

319. = 22 mart.1643 - 9 mart.1644.

www.dacoromanica.ro

l-ar fi rugat ca <Gheorghe Rákoczi> să înăbuşe cetăţile luate de la austrieci şi să fie alungat din această ţară.

De asemenea, a sosit o scrisoare de la Mihail Feodorovici (Mihaula Fodrolik)[320], ţarul Moscovei, către marele vizir, în care îşi arăta mulţumirea sa faţă de binefacerea că, cazacii renunţaseră la cetatea Azov. La fel, el scria că oastea tătărească şi cea din Caffa, atacînd unele tîrguri ale ţinutului rusesc, au luat prizonieri.

In acelaşi timp, spunea că a venit hîrtie cu articole şi de la regele Poloniei, care fiind traduse, acesta scria, jeluindu-se de hanul tătăresc, el cerea scoaterea tătarilor <nogai> din Bugeac.

De asemenea şi în scrisoarea venită de la Gheorghe Rákoczi, tot pe la finele lunei şevval <1053>[321], prinsă pe drum, se scriau cîteva articole. Intr-unul se arăta că, sosind hîrtie din partea Franţei şi Suediei, cereau de la acesta <Rákoczi> să ia învoirea <Porţii> ca să pornească cu oastea din Transilvania şi să întreprindă o expediţie împotriva lui Ferdinand, împăratul Austriei. Mai spunea că, aceştia îl vor ajuta pe el şi-i cereau să meargă asupra ţării Ungariei de Sus. Austriecii, aflînd aceasta, arătaseră situaţia la Poarta Fericirii într-o scrisoare, ru-

C.783 II (f.398 r.)

320. Mihail Feodorovici Romanov: 1613 - 1645.

321. = 1-1o ian.1644.

www.dacoromanica.ro

gîndu-se pentru alungarea lui Rákoczi <din Transilvania> şi reînnoirea păcii.

Intîmplările anului 1o54[322]

<Plecarea marelui vizir Mehmed paşa la Poartă...> ... Gendi Halil paşa fiind mazilit de la Timişoara, locul său a fost acordat lui Siavuş paşa, cunoscut cu porecla de Kam-
(f.4oo r.) lak şi care a fost mazilit din Alep...

C 786 II

Completarea unor întîmplări

<Vizirul Musa paşa, muhafîz de Buda, fusese invitat la Poartă, iar în locul său a fost numit Osman paşa.>Mustari Mustafa paşa a fost mazilit din Silistra, fiind înlocuit cu vizirul Yusuf paşa. <Alte schimbări în ierarhia Porţii.>

Situaţia din Ungaria.<Descrierea luptelor între austrieci şi unguri; întărirea graniţei de către turci, mobilizarea zaimilor şi timarioţilor pentru paza hotarelor.>

Gendi Halil paşa a fost cunoscut cu porecla de "bun călăuzitor". Acesta a fost numit valiu de Timişoara în locul lui Hüseia paşa, fiul lui Sarhoş Ibrahim paşa, care fusese beilerbei de Timişoara în locul răposatului Silâhdar paşa. După scurgerea a opt luni fiind mazilit de aici, i s-a acordat ca feud (arpalık) sangeacul Tire, unde a plecat trecînd Galipole. Timişoara a fost dată lui Siavuş paşa. <Năvala suedezilor asupra unor or şe din Austria.>

322. = 1o mart.1644 - 26 febr.1645.

www.dacoromanica.ro

C.791 II
(f.4o6 r.)

Cearta dintre Transilvania şi Austria

Fostul împărat al Austriei cedase lui Gabriel Bethlen şapte comitate (nahye) din pămînturile unor ţinuturi austrice, care se aflau la hotarul cu Transilvania. Se inserase în tratatul de pace (ahidname) ca ele să fie stăpînite cît timp va fi el în viaţă, apoi să fie restituite beilor austrieci. După încetarea din viaţă a lui Bethlen, Rákoczi îşi întinsese mîna asupra acelor comitate. Împăratul < Austriei > neadmiţînd aceasta, Rákoczi s-a înţeles cu oastea suedeză şi a trimis oameni şi scrisori, una după alta, la Poarta Fericirii, spunînd că "este momentul potrivit. Serdarul suedez, sosind prin centru, cu o oaste mare şi cu 7o de tunuri, i-a împrăştiat..., între oraşele Tîrburgdan şi Bersakum. Pe de altă parte, deşi beiul de Palatinus, serdar asupra ţinuturilor Transilvaniei, venise cu oaste mare de Brandenburg ? (Bridegar) care are şapte ţinuturi, a fost forţat să se întoarcă. Oastea Transilvaniei, căzînd pe urma lor, îi zdrobesc şi îi alungă zilnic. In caz
(f.4o6 v.) dacă se dă ajutor cu o oaste mai mică, s-ar face o treabă bună".

De asemenea şi împăratul Austriei, trimiţînd scrisori la Poarta Fericirii, se jeluia de Rákoczi, arătînd că este gata să trimită, iarăşi, sol pentru reînnoirea păcii.

Apoi, sosind alte scrisori de la Rákoczi, ziceau: "Împăratul nu cere pace, în zadar. Cu toate că serdarul său venise o dată

www.dacoromanica.ro

C.729 I în partea aceasta, cu trei mii de puşcaşi şi cu 7 ooo de călăreţi, şi înaintase pînă la cetatea Semendria, una din fortăreţele celor şapte comitate, totuşi, atunci cînd oastea Transilvaniei, vreo zece mii de pedestraşi şi călăreţi,i-a alungat, beiul de Palatinus s-a ridicat şi s-a dus la Ak-Yaylak. Fiindcă oastea Suediei i-a împrăştiat pe austrieci şi a iernat în ţară, totodată şi < suedezul > trimite scrisori la Poarta Fericirii, tocmai pentru această pricină şi kaiserul se roagă pentru pace". < Osmanlîii > au ajutat cu 1 5oo de călăreţi din oastea lor de serhat şi în luna de mijloc a toamnei, cei din Transilvania s-au războit cu austriecii. Au murit mulţi oameni cu renume, din partea oastei austriece, iar restul au apucat căile întortochiate ale pădurilor, într-un hal aproape zdrobiţi. Ei au fugit, părăsind pe drum multe efective.

Acel palatinus trimiţînd oaste, cu toate că asediase Pecena (?) una din fortăreţele Transilvaniei, totuşi aceasta a fost scăpată de Rákoczi.

Serdarul suedez, numit Drozenthal (Druzendal) , a plecat cu 9 ooo de puşcaşi şi cu 1 8oo de călăreţi, iar comandantul său, numit Damaianek Astavuş (?), a pornit cu 1 ooo de pedestraşi şi 7 ooo de călăraşi.

Impăratul < austriac > şi-a retras familia sa din cetatea Viena (Beç) şi trecînd Dunărea a intrat în fortăreaţa numită Linz ? (Longe). Suedezii, la rîndul lor, au pătruns adînc în împărăţia Austriei.Aprinzîndu-se şi

www.dacoromanica.ro

înflăcărîndu-se, în scrisoarea sa, Rákoczi spunea: "Să nu se primească cererea împăratului, ba din contra, el trebuie să fie împiedicat. Trebuie să avem grijă ce va izvorî din aceasta; pe această cale, în halul său slăbit, s-ar putea să se încheie o pace uşoară".

Din pricina unor certuri şi neînţelegeri din această parte însă, n-au avut timp să-l asculte. <Prinderea unui palatin cu ostaşii săi de către maghiari şi uciderea unora> In acest timp, sosind o scrisoare din Ungaria de mijloc, se arată că din această pricină Rákoczi vrea să se răscoale şi că a ruinat 50-60 de sate de la acel serhat. Această treabă fiind cu folos pentru împăratul <Austriei>, în sfîrşit, oastea austriacă s-a aşezat şi s-a întărit în cetatea numită Lipova, avînd în trei părţi şanţuri şi mlaştini, iar într-o parte era aşezată fortăreaţa aceea. Dar oastea Transilvaniei, nefiind victorioasă, s-a întors. De asemenea şi împăratul <Austriei> l-a pus, drept mijlocitor, pe Ladislau Laioş, regele Poloniei, cerînd Transilvaniei pace.

Voievodul Rusiei, sosind în Transilvania prin partea Poloniei, a vorbit cu privire la încheierea păcii. Ei au hotărît ca cele şapte comitate (nahye) să rămînă Transilvaniei. <Clauzele tratatului privind Austria şi Polonia.>

C.792 II

(f.407 r.)

Sosirea unui sol austriac

In cuprinsul scrisorii sale, se arată cum Rákoczi, principele Transilvaniei, nu se

www.dacoromanica.ro

mulţumia cu cele şapte comitate primite. Acesta cerea să se trimită, printr-un om, o poruncă împărătească specială, pentru ca el <Rákoczi> să oprească persecuţiile şi atacurile asupra pămîntului Austriei. Tot el se rugase ca, de azi înoolo să se facă pace şi împăcare şi dorinţa sa a fost primită din partea padişahului.

Situaţia Poloniei - Ladislav[323], regele polon, la rîndul său, trimiţînd o scrisoare la Poarta Fericirii, se văita de hanul tătăresc. Acesta zicea:"Cazacii, care arătau tiranii, au fost stăpîniţi în partea aceasta, dar şi tătarii să fie stăpîniţi în partea cealaltă. Pacea să nu fie călcată. Tributul oătre han nu este de datoria noastră, dar acesta se plăteşte din trecut, după tratatele strămoşilor noştri". De asemenea, el s-a rugat ca, tătarii din Bugeac să fie îndepărtaţi deoarece, deşi în trecut, au fost trimişi în Crimeea, totuşi ei s-au întors şi s-au aşezat iarăşi în Bugeac.

Tributul Transilvaniei. - Sultanul Suleiman han stabilise, mai înainte, un haraci de lo ooo de galbeni pentru principatul Transilvaniei. Pe vremea sultanului Selim al II-lea, se ăuase cîte 15 ooo<de florini>timp de cîţiva ani. Dar cînd s-au cerut iarăşi 15 ooo, Rákoczi a trimis, în acest scop, o scrisoare de umilinţă, zicînd: "Intr-adevăr, timp de cîţiva ani s-au plătit cîte 15 ooo <de galbeni>, dar sub domnia lui Gabriel Bethlen se renunţase la 5 ooo şi se hotărîse să se dea iarăşi lo ooo". Deci, astfel, el s-a rugat ca să fie iertat de 5 ooo <de galbeni>. Această <cerere>deşi n-a fost admisă de Poarta Fericirii, a sosit totuşi de la el iarăşi o scrisoare prin care se ruga pentru amînarea <haraciului> pînă în ziua de Sf. Gheorghe (Ruz-ı Hızır), zicînd că, atunci se vor întîlni cu toţii şi că vor hotărî în această treabă

323 Wladislaw IV: 1632-1648.

www.dacoromanica.ro

şi iarăşi au rămas numai lo ooo de galbeni <ca tribut>

Copia (suret)scrisorii suedezului

Aceasta este tălmăcirea scrisorii trimisă de serdarul Suediei lui <Gheorghe> Rakoczi, principele Transilvaniei, şi pe care el a trimis-o la Poartă. Principele Transilvaniei era informat, în această misivă, asupra luptelor de la Mardenburg, unde suedezii i-au înfrînt pe austrieci. In acelaşi timp, comandantul oastei suedeze promitea că în
(f.4o8 v.) primăvara următoare va porni cu oaste asupra
C.794 I Austriei.

In sfîrşit, după sărbătorirea sacrificiilor (iid îdha), lui Ebşir paşa i s-a acordat Timişoara, dar chiar în aceeaşi zi a fost mazilit, fiind dată apoi lui Siavuş paşa. <Răzvrătirea ienicerilor ...>

(f.412 v.) Intîmplările anului lo55 [324]
C.798 I.

Mostari paşa, fiind mazilit de la Silistra, a fost mutat în Anatolia, iar aceasta <Silistra> a fost acordată lui Siavuş paşa în primăvara anului 1645 (safer-cemazi II lo55).

(f.43o r.) Descrierea situaţiei de la hotarul ungureso
C.815 II

(f.43o v.) Certurile şi luptele dintre austrieci şi suedezi, care la aţîţarea Franţei, cucerise multe oraşe din Austria şi Germania, începînd din
C.816 I 163o-1631 (lo4o). Din pricina aţîţării serdarului, de asemenea şi voievodul Transilvaniei

324 = 27 febr.1645 - 16 febr.1646.

www.dacoromanica.ro

Rákoczi, s-a pus în marş şi nu înceta deloc atacurile şi persecuţiile asupra împărăţiei austriece.

Pe la începutul anului, mai sus-arătat, aşa cum s-a spus şi s-a dat de ştire, el <Rákoczi> a asediat cetatea Semendria din apropiere de Agria; fiind nemulţumit cu cele şapte comitate, care aşa cum se inserase în tratatul de pace încheiat din nou cu Austria, se aflau sub cîrmuirea principelui Transilvaniei, el călcase pe pămîntul Austriei. <Poarta> nefiind de acord cu aceasta, a trimis, din partea marelui vizir, ca ceauş, pe beizade Mehmed paşa cu scrisori, cuprînzînd unele sfaturi şi înştiinţări. In ziua de 18 rebi'ül evvel <1055> [325], mai sus-arătatul ceauş a sosit la Buda. Dar Hüsein paşa, dîndu-i om cu scrisoare, l-a trimis la Agria. De asemenea, şi paşa de Agria, dîndu-i pe aga de călăraşi (farisan), Muhtar aga, l-a trimis mai departe. <Gheorghe> Rakoczi, după ce a dărîmat oraşul (varoş) Semendria, pe care îl asediase mai înainte, se mîndrise şi plecase, cu gîndul de a da asalt cetăţii austriece, numită Filek (Fülek). De asemenea, el a incendiat şi a distrus suburbia acestei cetăţi.

Mai sus pomenitul ceauş l-a ajuns pe Rákoczi în apropierea cetăţii numită Rime-Sdinuk(?) care se găsea la o depărtare de două mile de localitatea mai sus-pomenită. Acesta i-a înmînat acolo scrisoarea cu sfaturi şi i-a explicat ceea ce i se poruncise. El <Rákoczi> a motivat în diverse feluri şi şi-a cerut iertare zicînd:"Am pact şi alianţă cu suedezii. Intre noi fiind multe angajamente şi pacte, mă duc să mă întîlnesc cu ei". Şi pornind repede, a venit la localitatea numită Sengian,care se găsia la o depărtare de vreo cinci mile de Buda.Tre-

---

325 = 14 mai 1645.

www.dacoromanica.ro

cînd de acolo prin Kermat şi Lipova, s-a dus la Uyvar.Din partea cealaltă sosind şi oastea suedeză, era pe cale să se întîlnească. Hüseim paşa a comunicat <la Poartă> că, dacă se vor întrevede într-un loc anume, atunci n-ar fi cu folos pentru această parte <Imperiul otoman> , deoarece patru sau cinci sute de fortăreţe şi tîrguri, supuse cetăţilor Agria, Hatvan, Novigrad, Solnoc şi Seghedin dădeau dări acestei părţi <adică turcilor> şi erau în stare de supunere. Acestea au fost ruinate din pricina oastei mai sus-menţionate, iar raia'ua lor a fugit. Tocmai datorită acestui lucru, lipsa soldei ostaşilor din Agria şi din Buda, mai mult de o sută de poveri (yük) de aspri, a făcut ca avuţia averilor zaimilor şi timarioţilor să sufere pagube mari.

Situaţia Austriei. <Misiunea lui Yusuf paşa ca sol la Viena şi asedierea cetăţii austriece Brünn ? (Berim) de către suedezi.>

De asemenea şi serdarul oastei lui Rákoczi, numit Jakoş, umbla dincolo de Ak-Yayla (?), în ţara împăratului din Viena. Din pricina oprimării sale, populaţia satelor se împrăştiaseră. La fel şi Rákoczi era pregătit să strîngă oşti şi să pornească.

<Impăratul întăreşte Viena şi-l trimite pe fratele său ca serdar, cu 25 ooo de oameni, împotriva oastei suedeze ..>Apoi, împăratul, poposind pe cîmpia Bojun (Bujun), au venit lîngă el Bekianoğlu, Zrinoğlu (Zrinski) şi Nadajl. Oştile lor erau de vreo 12 ooo de oameni,care aşteptau pregătiţi pe şesul Budun ? (Burah),spre a merge împotriva oastei lui Rákoczi, dacă aceştia nu vor ieşi şi nu vor pleca din ţinuturile lor. <Gheorghe> Rákoczi a stat două zile lîngă cetatea Nova, <apoi> a pornit spre localitatea numită Sependik, ţinut cu metale şi minereuri. Datorită acestei situaţii, oastea aus-

www.dacoromanica.ro

triacă s-a împărţit în trei şi i-a aşteptat din toate părţile. Aceştia fiind gata de plecare, s-a dat poruncă împărătească pentru strîngerea oastei din Bosnia la Esseg (Ösek). De asemenea şi Bakoş (Yakoş), la rîndul său, în partea cealaltă <a localităţii> Ak-Yayla, a trecut în Moreea şi s-a întîlnit cu vreo 2 000 de ostaşi din ceata suedeză, sosind la cetatea numită Nyitra (Nitra).

C.817 I (f 431 r.)

Rákoczi n-a arătat nici o supunere poruncilor de ameninţare trimise de la Poarta-Fericirii şi nu s-a lăsat de oprimările contra austriecilor. Căpitanul de Uyvar, numit Forgaci, fiind comandant al oastei ungureşti, a venit lîngă serdarul austriac, groful Buham (Boham), căpitan de Komran. Oastea acestuia trecînd Dunărea, a pornit împotriva fortăreţei Filek. <Sosirea lui Bekianoğlu, Zrinoğlu şi Nadasluoğlu, cu 2 000 de croaţi, pe lîngă împărat.>

In luna cemazi ül-ahır <1055>[326], trimiţînd scrisoarea lui Husan paşa, el i-a făcut cunoscut purtarea lui Rákoczi contra păcii şi numirea lui ca serdar pentru apărarea ţării, cerîndu-i ca să nu se înţeleagă altfel. In ocolele din urmă, au sosit oameni şi scrisori din partea beilerbeiului de Buda, Hüsein paşa, către Gheorghe Rákoczi şi către mai sus-pomenitul <grof Buham>, după care s-a încheiat pace între ei prin bună înţelegere şi prin sfaturi. In regeb <1055>[327], Rákoczi s-a întors în Caşovia (Kaşau...).

---

326 = 25 iul. - 26 aug.1645.
327 = 21 sept.1645.

www.dacoromanica.ro

(f.432 r.) Situaţia de la graniţa Bosniei...
C.817 II Intîmplările anului 1056[328]

< Situaţia hanului tătăresc Islam Ghirai şi asedierea Azovului de 80000 ruşi, precum şi sosirea unui sol rusesc la Istanbul, cu jalbă împotriva hanului, deoarece oastea tătărească pustiise Rusia.>

De asemenea, s-a trimis cu Hasan paşa, mazilit din Trapezunt şi care primise firman pentru paza Silistrei, două cete din bulucurile de jos şi un număr de zece zabiţi, din
C.826 I ienicerii de compănii (oda).
(f.343 v.- -344 r.) < Descrierea situaţiei cetăţii Azov şi evenimentele de la graniţa Bosniei.>

Povestire... Fiind iertat de o sumă de bani - 20 de guruşi - ceruţi de la Mehm d paşa, el a fost numit ser'ascher în partea Silistrei... Apoi, înlăturîndu-se acea zorba,
C.826 II cîrmuirea Silistrei a fost încredinţată lui
(f.443 r.) Derviş Mehmed paşa, iar Siavuş paşa a fost mazilit de la Silistra şi a primit guvernarea Anatoliei.

(f.457 r.) Evenimentele anului 1058[329]
C.851 II
(f.466 r.) < Descrierea evenimentelor din Creta...>

Situaţia cazacilor

In ziua de întîi a lunei rebi'ül-ahır <1058>[330] a sosit un sol din partea hanului din Crimeea Islam Ghirai al III-lea .

328 = 17 febr.1646 - 5 febr.1647.
329 = 27 ian.1648 - 15 ian.1649.
330 = 1 apr.1648.

www.dacoromanica.ro

Neamurile căzăceşti,care mai înainte locuiau în locurile numite Sarı-Kamış[331] trecînd acum cu vasele lor rîul Oceacov (Özi), căruia ei îi zic Ak Su, ieşeau în Marea Neagră. Ei devastau, ruinau şi făceau stricăciuni ţinuturilor mărginaşe <ale Mării Negre>. Aceştia, pe timpul expediţiei împotriva <cetăţii> Hotin, luptaseră cu oastea musulmană, intrînd în tabără, trăiau în supunere faţă de regele polon. Apoi,cazacii de mai sus intrară sub ascultarea hanului tătăresc şi s-au apucat de luptă, împreună cu tătarii, împotriva ruşilor. Dar sultanul a cerut socoteală hanului e ce a luptat cu ruşii în timp de pace ? Hanul, la rîndul său, arătînd atacurile continue ale ruşilor, a zis:"Dacă vom avea răbdare şi anul acesta, ei <ruşii> vor ocupa tot ţinutul Akkermanului şi vor stăpîni neapărat toate ţinuturile Moldovei.In sfîrşit, 3 ooo de cazaci, dînd foc vaselor acestora, au fost călăuzele noastre.

C.852 I . (f.466 v.)

Atunci cînd am făcut incursiune, ni s-au supus 4o ooo de cazaci. Am tîrît robi împreună cu un mare hatman de-al lor şi a luat nenumăraţi ghiauri. Gîndul lor era să se folosească de violeşuguri. Cu voia lui Allah, părerea mea este să fac în aşa chip ca şi ţarul (kiral) rusesc şi <domnul> Moldovei să fie numit din partea măriei

331. In turcă:"stufăriş galben"cataractele Niprului.

www.dacoromanica.ro

voastre sultanul...". <Pe lîngă motivele de mai sus, hanul mai arată că, dacă tătarii nu mai fac incursiuni în Rusia, nu au cu ce trăi.>

Schimbări <în ierarhia Porţii>.

Intre 26 martie - 24 aprilie (rebi'I) <1648>, Hamza paşazade fiind mazilit de la Buda, acolo a fost numit Siavuş paşa, care venise de la Silistra şi care fusese, în trecut, mare amiral (kapudan paşa)...

<Avansări şi schimbări în ierarhia Porţii.>

Doğanci paşa, numit la cîrmuirea Silistrei, au ieşit cu el încă 15o de tineri (gulem).

Marele vizir <Yanık Ahmed paşa> nefiind mulţumit, a poruncit lui Fazıl paşa să meargă în grabă, în ţinutul Timişoara, scotîndu-l astfel din Istanbul, <pentru a se înlătura viclenia sa>.

C.877 I

(f.491 v.)

Completarea evenimentelor

De sărbătoarea sacrificiilor (Yid idha) a sosit ştirea că, hanul tătăresc a luat peste 4o de cete de-ale neamului polon, căruia i se mai zicea "slav" (sakalübe) şi le adusese în stare de ruină. Apoi, 4o ooo de cazaci, înşişi ostaşii săi, au trecut în acea parte <la tătari>, iar Kalga-i sultan şi-a petrecut iarna în tîrgul Chilia de pe malul Dunării.

C.877 II

Cda. 8/977 Fasc. 32

www.dacoromanica.ro

(f.492 r.) **Anul 1059**[332]

<Schimbări în ierarhia Porţii.> Lui Derviş paşa, mutat din Bosnia şi care venise în
C.878 I-II acest timp la Poartă, i s-a dat ţinutul Si-
(f.494) listrei şi a fost însărcinat cu trecerea oastei pe uscat prin strîmtori.

(f.513 v.) **Ştiri de la miazănoapte**

C.879 II <Descrierea luptelor dintre tătari şi poloni, întoarcerea hanului din expediţie şi atacarea părţilor tătăreşti de către ruşi.>

De aceea, el <hanul> a trimis ţarului Moscovei ştire zicîndu-i, "Oare ce înseamnă această răutate şi mişelie ? Este cazul să fii pregătit, căci vom porni asupră-vă tot neamul lui Ginghiz".

După ce a spus aceasta, s-a dat poruncă pentru pregătirea expediţiei împotriva
C.899 II moscovitului. In acelaşi timp,au strigăt
(f.514 r.) crainicii <telalii> în Dobrogea şi la Nicopol şi au început pregătiri pentru a porni împotriva Moscovei.

(f.515 r.) **Anul 1060** [333]

C.901 II ... <Situaţia cazacilor. Pe la sfîrşitul lunei ramazan (1060 H.[334]) a sosit ştirea că şi-au trimis pe fratele său cu oastea pentru devastarea Moldovei şi acel care se

---

332 - 15 ian.1649-3 ian.1650.

333.= 4 ian. - 24 dec.1650.

www.dacoromanica.ro

C.907 I (f.521 v.) chema hatman peste neamul căzăcesc, supus tătarului, şi-a trimis pe fratele său la Poarta împărăţiei cu arz şi supunere...

Mai înainte, sub viziratul marelui vizir Mehmed paşa, Kapugibaşı Givan, cînd adusese la Poartă pe fiica beiului Moldovei <Vasile Lupu> , numită Ioana, de cîte ori au
C.912 I (f.527 r.) cerut-o ghiaurii, <Poarta> a arătat şovăială ca s-o trimită. Dar atunci, cînd Murad paşa a ajuns mare vizir, el s-a înţeles cu Bektaş ağa şi încasînd de la ghiaurul de mai sus, numit Pavlaki, suma de 2oo ooo de guruşi i-au trimis fata, cu învoirea de a se căsători cu regele unguresc. După ce a predat suma, şi a luat fata, a venit ştirea că Pavlaki, în timp ce o ducea la maghiari, a dat peste hatmanul celor 4o ooo de cazaci, supuşi hanului tătăresc care cutreierau acele ţinuturi. De asemenea, a venit ştirea că aceşta <hatmanul> a luat fata în căsătorie. Dar atunci cînd fata a ajuns în mîna cazacilor, domnul Moldovei a trimis la Istanbul bogăţii, cerînd
C.912 II (f.527 v.) ca Pavlaki să fie ucis. Capuchehaia însă a făcut ca acest arz să fie tăinuit.

Intîmplările anului 1o61[335]

<Agalele> pagilor (oğlan) de la palat trimit oameni la Erzerum în Anatolia, în Rumelia, în Ţara Românească şi în Moldova ca să aducă oi din acele locuri. Atît paralele care se aflau la stăpînii acelor părţi, cît şi cele care erau în mîna slujitorilor acelor

335 = 25 dec.165o - 13.dec.1651.

www.dacoromanica.ro

ţinuturi, toate erau paralele agalelor < de la Poartă >. Toate acestea se schimbau cu oi şi tot ce era viu sau mort se vindea după dorinţa lor, iar asprii şi veniturile < dobînzi > lor li se dădeau lor.

Uciderea lui Kara-Ceauş, fost agă

C.937 II (f.552 r) Lui Mustafa, numit şi Kara-Ceauş, i s-a acordat ţinutul Timişoara, dar el a fost supărat şi scos din oraş < şi ucis pe drum, fiind bănuit de unele intrigi de la Poartă. Melek Ahmed paşa, mazilit de la marele vizirat a fost numit la Silistra iar Derviş Melek Ahmed paşa, la întoarcere a fost surghiunit la Malkara în luna ramazan 1061[336], de la Silistra, i s-a dar cu firman Anatolia. El trecu cu oastea prin Galipole ca să păzească fortăreaţa Brusa.

(f.563 v.) Intîmplările anului 1062[337]

C.949 I (f.575 f.) < Descrierea vieţii şi faptelor marelui vizir Cerchez (Gürgi) Mehmed paşa.>

... După ce a zăcut, mult timp, închis la Yedi-Kule, a fost eliberat şi i s-a C.960 II dat sengeacul Ohrida. Apoi, i-a fost acordat (f.576 r.) ţinutul (eyalet) Timişoara, ceea ce a fost arătat la locul cuvenit...

C.964 II (f.579) < Situaţia din Marea Neagră, luptele cu cazacii care distrug limanul Ştefan (Istefan). ... Infrîngerea lui Şehbaşî paşa (f.583 r.) cu 10 cadrige, în Marea Neagră...

(f.585 v.) Intîmplările anului 1063[338]

C.970 II In această lună muharrem[339] a venit o scrisoare de la hatmanul cazacilor către măria sa, şeih Ül-islam. Cel care a adus-o

336. 8 aug.16 aug.1651
337. = 14 dec.1651-1 dec.1652.
338. = 2 dec.1652 - 21 dec.1653.
339. = 2-31 dec.1652.

www.dacoromanica.ro

a grăit astfel adevărul: "Vorbind numai cu hatmanul, acesta mi-a deschis toată inima. Mai înainte, el a fost robul unei căpetenii de-ale arsenalului amiralităţii de la Kasım paşa. Acesta, fiind un cazac zdravăn, vioi şi cu ştiinţă de carte, convingîndu-i pe cîţiva robi, ar fi avut prilejul să fugă din ţara sa. Deşi se trăgea dintr-un mare "porc" (hınzır) totuşi, datorită minţii sale agere s-ar fi dus şi ar fi ajuns hatman. Dar în această parte <adică la Istanbul>, cînd a fost rob, ar fi îmbrăţişat islamul şi dragostea pentru credinţa lui Mahomet s-ar fi aşezat în sufletul său. De aceea ar fi pornit să slujească, cu toată sinceritatea pentru lege şi fericire...Atît din cuprinsul scrisorii sale, cît şi din sfatul său dat aducătorului acesteia, reieşea că, el posedă aproape 3oo ooo de cazaci, "cu care am pornit să-l slujesc pe padişahul musulmanilor. Şi în caz dacă îmi cere anumite slujbe, îndată mă voi strădui să-l slujesc cu trup şi suflet".

C.671 II (f.586 r.)

Dorinţa celui mai sus-pomenit era în felul următor: "Un fiu de hatman, care acum a ajuns ginerele voievodului Ţării Româneşti (Eflak voyvodasının damadı olmuşdu)[34o], avea 4o ooo de puşcaşi". S-a amintit mai sus că mai înainte, fiica unuia dintre beii Ţării Româneşti a fost cerută în căsătorie de un fiu de hatman căzăcesc, promiţînd mari bo-

---

34o. Recte a domnului Moldovei, Vasile Lupu, căci Matei Basarab, vv.Ţării Româneşti, n-a avut copii. Este o confuzie a cronicarului turc.

www.dacoromanica.ro

găţii.Dar nu s-a dat învoire,socotindu-se că ar duce la unire cu duşmanul,deşi însuşi Ahmed paşa fusese de acord ... Cu toate acestea,nu găsise de cuviinţă ca fata să fie trimisă luînd bogăţii din Ţara-Românească.De asemenea,pe timpul viziratului lui Mevlevi Mehmed paşa,ei ⟨moldovenii⟩ au promis multă bogăţie,dar acesta n-a primit.Apoi,cînd a ajuns mare vizir Murad paşa,voievodul Ţării Româneşti (sic) ceruse iarăşi fata oferind pungi de bani.Abia atunci,Bektaş ağa,sfetnicul lui Murad paşa,obţinu multă bogăţie de la ghiaur.Dar cînd a ajuns acolo,fata a fost dată ⟨în căsătorie⟩ unui fiu de hatman şi aşa,Valahia(sic) şi cazacii au ajuns aliaţi.Voievodul Ţării Româneşti şi hatmanul,fiind mulţumiţi de Bektaş ağa,îi trimiteau ⟨daruri⟩, ajunsese un fel de capuchehaia al celor afurisiţi.Însă, acum,omul care a adus scrisoarea a răspîndit zvonul că, acel hatman, care se hotărîse pentru slujba înaltului devlet şi supunere,cînd a aflat de uciderea lui Bektaş s-a îngrijorat şi s-a gîndit la răzbunare.Mai înainte de aceasta,se trimisese prin stegarul (mirţalem) Ahmed ağa, caftan(hil'at)şi sabie hanului tătăresc.In acest timp, sosind şi Ahmed ağă,a povestit că:"Atunci cînd sabia şi caftanul au fost aduse în faţa hatmanului,el aştepta în haina sa de ceremonial.Mîneca stîngă o îmbrăcase,iar mîneca dreaptă,împreună cu gulerul le lăsase peste umăr.Nu s-a ridicat nicidecum şi nu a arătat nici un respect.Nu şi-a aşezat pe spate nici mantaua de gală. N-a arătat nici un respect, nici o onoare şi nici o cinste. Cînd i-am pus sabia înainte,el nu s-a sinchisit nici măcar să se uite la ea şi apoi adresîndu-mi-se, mi-a grăit astfel: "Eu aveam în cetate doi ghiauri cu renume, dar aceştia, fugind din cetate,au plecat pe cărăbii la Istanbul, ascunzîndu-se la Galata.Demnitarii şi marii împărăţiei, cînd au aflat despre aceştia,i-au prins şi i-au eliberat vînzîndu-i ghiaurilor pe multe pungi de bani.Oare se cuvine ca robii mei să fie vînduţi de către alţii, iar

www.dacoromanica.ro

banii să fie ai lor ? ... Mai ales că şi din-
C.972 I tre mîrzacii mei cu renume, fiind prinşi de
(f.586 v.) ghiauri, eu m-am înţeles cu ei, salvînd din robie două sute de musulmani vestiţi în schimbul celor doi robi".

Continuînd povestirea sa, Ahmed aga spunea: "Adunîndu-se la looul numit Kinburun (Kılburun) 2oo ooo de tătari, aşteptau poruncă, afară de faptul că mai aveau supuşi, nu numai pe cazaci, ci şi pe cei din Ţara Românească. Acesta stătea cu băgare de seamă şi un număr de 4oooo de diavoli de neam calmuc, care nu se supuneau hanului, au trecut în partea cealaltă. Aceşti levinţi (levend) doresc cu toţii să lovească şi să ruineze (Moldova). El îi aduna pe toţi la ordia sa. Cu toate că i se poruncise să nu-l lase pe moldovean, el totuşi, nerespectînd aceste porunci sosite de la Poartă şi arătîndu-şi dorinţa de a ataca Moldova, a zis: "Dacă va îngheţa Dunărea, atunci s-ar putea să fie rău şi primejdios" şi a recomandat şi a dat sfaturi de mai multe ori, mai ales în privinţa robilor.

Situaţia robilor, care îl inerva pe han, este: "Doi robi, dintre fiii bogătaşilor slavi prinşi în timpul luptei cu tătarii, erau închişi de han într-una din fortăreţele de la ţărm. El s-a înţeles cu <ghiaurii moldoveni> de a-i schimba cu mîrzacii şi cu mulţi alţi musulmani, care erau robi la ghiauri. Dar în acest timp, ienicerul numit Mehmed reisul[341]

341. Reis - căpitan de vas; comandant.

www.dacoromanica.ro

care aştepta cu vasul său pe coasta acestei cetăţi, i-a convins cu vicleşug < pe cei doi robi > şi i-a dus cu vasul său la Istanbul. Dar cînd acest lucru s-a aflat de către oamenii împărăţiei, s-a pus şi pricina solului ghiaur, care stătea la dragomanat. El a promis să dea vizirului Tarhonci < Ahmed paşa > cel mult suma de 2oo ooo de pungi, cheltuind mulţi aspri (akce) şi pentru cei care erau mijlocitori. Şi aşa, robii au fost eliberaţi în taină. De fapt, unii povestesc că, oferind multe parale acestui sol, luarea celor doi robi ar fi fost dracovenia acelui sol. Apoi, cînd s-ar fi aflat < toate acestea >, el ar fi cheltuit încă multe avuţii şi ar fi făcut ca, demnitarii să nu zică nimic. Robii, fugind, ar fi sosit în Moldova. Atunci, beiul Moldovei, de frica hanului, i-ar fi scris acestuia o scrisoare spunîndu-i: "S-a primit ştirea de sosirea robilor în această parte". Cînd hanul a închis drumurile, atunci tot beiul Moldovei, prin vicleşug şi în grabă, le-ar fi dat drumul robilor. Dar în timp ce robii fugeau, ei au fost prinşi de tătari, care închiseseră drumurile. < In urma acestor întîmplări, hanul tătar regretă duşmănia sa faţă de Poartă, socotind că n-a cîştigat nimic. >

C.977 I ... Siavuş paşa din Silistra a făcut cunoscut această situaţie la Poarta împărăţiei.

(f.591 v.) Situaţia de la miazănoapte

< Sosirea a patru soli blonzi şi cu ochii albaştri din partea hatmanului cazacilor, numit "cazaoul frate" (kardaş-kazaği). >

www.dacoromanica.ro

Aceştia au venit cu scrisoarea de rugăminte a hatmanului, zicînd:"Hatmanul este robul padişahului; orice slujbă care i s-ar poruncă, el este gata s-o îndeplinească.Este sigur că puterea şi oastea lui sînt mai mari decît ale Ţării Româneşti şi Moldovei. Şi acum, el a pornit cu hanul în expediţie asupra polonilor.<Hatmanul> roagă să i se trimită şi să i se dea o tobă şi steag cu acte, precum şi o bucată de pămînt cu denumirea de "eyalet" de la serhatul Mol-
C.977 II dovei. Toţi cei patru soli ai săi au fost
(f.592 r.) căftăniţi, într-o sîmbătă după sfat, îndeplinindu-i-se dorinţa. Dar în afară de "titlul de eyalet" i s-au dat tot locurile sale <stăpînite> mai înainte. Nu i s-a permis să atace şi să supere pămîntul Moldovei. In acest fel, acordîndu-i-se "actul de eyalet", tobă şi steag, s-a socotit o mare victorie supunerea de bună voie a unui balaur.

Hanul <tătăresc> rugase mai înainte de aceasta, de a i se încredinţa cîrmuirea <ţinutului> Ismail, unuia dintre supuşii săi. Pe atunci, cîrmuirea Ismailului era încredinţată unui agă de la Poarta Ferioirii. In timpul din urmă, s-a răspîndit zvonul că aga de la Poarta Fericirii, Bairam aga, a încredinţat <Ismailul> unuia dintre baltagiii (teberdar), preferat de el, şi astfel dorinţa hanului n-a fost îndeplinită. Cînd rugămintea acestuia nu s-a luat în seamă şi s-a făcut contrariul, atunci,<hanul> a trimis o poruncă cadiului din Ismail, zicîndu-i:"Incre-

www.dacoromanica.ro

dinţînd această stăpînire unui om de-al meu, să-l îndepărtezi pe omul numit din partea <acelui> eunuc (kızlar agası). Şi în cazul cînd vei face altfel, atunci mergînd în grabă, din partea aceasta, şi sosind acolo, te voi spînzura atît pe tine, cît şi pe cel care este mütevelli. Să ţii seamă de acest lucru". Aşternînd acestea în jalba sa proprie, cadiul trimisese şi el această poruncă prin solii sosiţi din partea hatmanului. După căftănirea solilor şi după ce au luat "beratul de eyalet" situaţia s-a lămurit, înmînînd vizirului iarlîcul <hănesc>. De asemenea şi vizirul spunînd "să vedem", nu s-a mai spus nici un cuvînt...

Schimbări <de demnităţi>. In ziua de 1 a lui cemazi ül-evvel <1063>[342], Türnazen Mustafa paşa, fiind mazilit, a fost trimis în ţinutul Timişoara...

Vizirul, de asemenea, fiind nemulţumit de rîvna şi slujba defterdarului, l-a expe-
C.983 I diat la Timişoara, iar pe fostul defterdar Emir-
(f.59 v.) paşa care era la Timişoara, l-a numit la Kanisza.

După cum s-a arătat, mai înainte, sosind cîţiva cazaci din partea "hatmanului frate", ca soli, se rugaseră pentru tobă, steag şi pentru o bucată de pămînt de la hotarul Moldovei. Pe timpul lui Melek Ahmed paşa, ei fuseseră căftăniţi, iar hatmanul, de mai sus, rămăsese numai cu "titlul de eyalet", pămîntul său vechi, nehotărîndu-se să i se dea pentru totdeauna.

---

342. = 30 martie 1653.

www.dacoromanica.ro

Indată ce Derviş paşa a ajuns <mare> vizir, <hatmanul căzăcesc> s-a gîndit să ia pentru fiul său pe fata beiului Ţării Româneşti (sic). Dar şi rugămintea ghiaurului cazac, care acum deşi se înrudea, prin căsătorie <cu Moldova> a fost respinsă, motivîndu-se că "A-i da cazacului ghiaur pămînt din împărăţia lui Osman înseamnă a lovi ţara...".

Aşa s-a răspuns la cererea acestuia: "Pînă acum tu eşti legat de măria sa hanul. Iţi ajung pămînturile pe care le-ai luat de la poloni. Cinstea ta trebuie să fie tot prin mijlocirea hanului. Nu se cade să ceri pămînt şi ţinut din partea aceasta <din Imperiul otoman>. Să fii mulţumit cu locurile în care eşti şi să apelezi la han... Intre
C.984 I. 23 sept.şi 22 oct.1653 (zilkade 1063) au loc
(f.598 v.) schimbări de funcţii .

(f.612 v.) Situaţia Ţării Româneşti şi a Moldovei

C.998 I S-a arătat în numeroase rînduri că, spre a cere pe fiica domnitorului Moldovei, care se găsea la Istanbul ostatecă, se dăduse vizirilor, adeseori, mari bogăţii. Cu toate că se oprea să se primească aşa ceva, totuşi, pe timpul viziratului lui Murad paşa, marele astrolog (münneggimbaşı) fiind administratorul ţării, din pricina lăcomiei acestuia, se luaseră şi se trimiseseră multe avuţii. Apoi, <fata> fiind dată <în căsătorie> hatmanului "cazacului frate", Mol-
(f.613 r.) dova avea ajutorul neamului căzăcesc. Intîm-

www.dacoromanica.ro

C.998 II

plarea a făcut însă, ca blestematul, care era scribul beiului Moldovei, fugind din slujba acestuia, a plecat în slujba lui Aga Matei < Basarab > , voievodul Ţării Româneşti, care era un mare ghiaur şi bătrîn. Din pricina unor fapte, acesta a vîrît atîta intrigă între scribi, încît Aga Matei a hotărît să pornească cu oaste şi să se războiască împotriva Moldovei. Dar domnul (bey) Moldovei, pe lîngă că era vecin de hotar, avea şi legături de rudenie,prin căsătorii, cu conducătorii cazacilor şi polonilor. Totuşi, socotind că este duşmănie între poloni şi cazaci, el<Matei vv.> s-a lăcomit şi crezînd că victoria asupra Moldovei va fi cu putinţă, a pornit înpotriva ei. De asemenea şi domnul Moldovei a numit ca serdar pe unul dintre boieri (bey) şi l-a pus în fruntea oştirii. Aga<Matei>însă, a trimis în taină o scrisoare acelui boier, ce fusese numit serdar şi l-a atras de partea lui promiţîndu-i: "In caz dacă am victorie asupra domnului Moldovei, atunci te numesc (bey)". Acesta, de asemenea, dorind domnia (beylik), s-a hăinit faţă de domnul (efendi) său. Şi pe această cale, au schimbat de cîteva ori scrisori şi s-au înştiinţat unul pe altul. Dar una din scrisori,ajungînd în mîna domnului Moldovei şi în care fiind arătate atît numele serdarului numit cît şi numele încă a trei ghiauri moldoveni, domnul a luat ştire de hăinia lor.El l-a adus pe serdar, şi, arătîndu-i scrisoarea,

www.dacoromanica.ro

l-a ucis fără nici o milă (aman). Totodată i-a omorît şi pe cei a căror nume erau trecute < în misivă > .

Acesta < domnul Moldovei > şi-a făcut următoarea socoteală: "Oastea Ţării Româneşti este o armată mare şi între boierii ţării mele au intrat zîzănii şi nu este cu putinţă să te războieşti, bizuindu-te pe oaste cu păreri deosebite".. Din această pricină, el şi-a ridicat toată avuţia şi visteria şi, pornind cu suita sa în ţara polonă, a intrat în < cetatea > Hotin. De asemenea şi Aga Matei a venit cu oastea sa şi aflînd de plecarea domnului, s-a întors cu întristare, după ce a numit domn pe acel scrib, care vîrîse zîzanie între ei. Domnul Ţării Româneşti, < Matei Basarab >, a trimis scrisoare la Poartă, spunînd: "Voievodul Moldovei < Vasile Lupu > este un rebel şi nepotrivit nici pentru voi < turcii > şi nici pentru noi". Ca hain, el s-a înţeles cu neamul polon, în duşmănie cu hanul < tătăresc > şi a fugit la poloni. Din această cauză, am numit în locul său, pe cine va care este bun şi devotat". De aceea, el a cerut să i se trimită ca insignă de numire < la domnie > un firman (berat), o cucă (üskuf) şi un steag.

Dar, îndată ce < Vasile Lupu, > voievodul Moldovei, s-a refugiat la hatmanul căzăcesc, el s-a întors în Moldova cu 4o ooo de ostaşi cazaci, precum şi cu fiul hatmanului. In acest timp, ghiaurul, fiind numit < domn >, a fugit şi Moldova a intrat iarăşi sub stă-

www.dacoromanica.ro

pînirea fostului <vv.Vasile Lupu>. Acesta, scoţînd cu violenţă şi cu forţa pe valahi din tîrgul Iaşi şi din alte părţi, a acordat fiului de hatman, ginerele său, o cetate mare, numită Suceava , pe care mai înainte o cucerise sultanul Suleiman, (1538).

Fiul hatmanului[343], la rîndul său, a lăsat în cetatea aceea pe soţia sa cu toată bogăţia, care era ounoscută, şi oare plecase de la Poartă, iar el a pornit cu oaste căzăceaşcă cu gîndul de a distruge Ţara Românească. El <Timuş> a incendiat şi a ruinat satele din Ţara Românească peste care a dat. De asemenea şi Aga Matei, îndată ce a auzit că, cei care sînt numiţi de el sînt alungaţi, a adunat iarăşi oastea Ţării Româneşti. Apoi, cînd s-au întîlnit la graniţă, tare s-au războit. In sfîrşit, Aga Matei ieşind victorios, din 4o ooo de cazaci, vreo 8 ooo au fost luaţi prizonieri. Cea mai mare parte dintre
C.999 I ei a fost nimicită, iar fiul hatmanului a fu-
(f.613 v.) git, salvîndu-şi cu greutate viaţa.

Aga Matei a sosit la Iaşi cu oastea ungurească şi cu a Ţării Româneşti şi l-a numit iarăşi pe <acel> scrib. Boierii Moldovei au fost supuşi cu forţa , iar rebelii trecuţi prin ascuţişul săbiei. El a pus stăpînire cu forţa pe toată Moldova. De acolo mergînd asupra cetăţii Suceav<a> a cerut-o pe soţia fiului de hatman, împreună cu toate lucrurile şi avuţia acestuia. <Cei din ce-

---

343. Timuş Hmelnicki, fiul lui Bogdan Hmelnicki, hatmanul cazacilor.

www.dacoromanica.ro

tate > nu le-a predat şi el a asediat-o. Sosind în grabă şi pe neaşteptate, fiul hatmanului intrase în cetate pentru întărirea celor asediaţi. Tatăl său,fiind nevoit să plece în expediţie în ţara leşească, n-a avut putinţa să-l sprijine. Şi tot aşa acestea urmează să fie descrise mai încolo.

Fiul hatmanului a rămas asediat în cetate cu familia şi cu fiul său. Dar blestemaţii de unguri şi de valahi au dat foc oraşului, omorîndu-i şi prăpădindu-i pe toţi acei care se aflau în afara zidurilor. Cei rămaşi în viaţă fugeau în cetate şi aşa, asedierea a durat timp îndelungat.

Fapte ciudate. Un fiu de-al voievodului Radu < Iliaş > se plimba la Istanbul,în haină de musulman şi cerea locul părintelui său decedat. Dar se ştia că, Radu n-a avut nici un fiu. Cu toate acestea, fostul<mare > vizir Siavuş paşa, muhafîz de Silistra, cînd a aflat că un ghiaur necunoscut, dintre haiducii de pe rîul Oceacov, se pretinde a fi fiul lui Radu, l-a chemat pe mai sus-pomenitul la el şi socotindu-l însemnat pentru îmbunătăţirea < stărilor >, l-a îmbrăcat, l-a aranjat şi i-a dat înfăţişarea unui om grav.

Cînd s-a aflat această poveste, Aga Matei a căzut pe gînduri şi s-a înspăimîntat. El a crezut că acel < vlăstar de domn>, fiind contra ghiaurului scrib,care fusese numit < domn > în Moldova, peste care domnea părintele său, va pretinde voievodatul Moldovei,dînd naştere la tulburări. De aceea, el < Matei Basarab vv> a trimis lui Siavuş paşa galbeni în valoare de 8 ooo de guruşi şi multe blănuri de zibelină şi alte daruri, pretinzîndu-l pe cel cu pricina. Dar Siavuş paşa, glumind cu acesta, i-a trimis un alt ghiaur haiduc, frumos îmbrăcat, precum că ar fi fiul lui Radu. La sosi-

www.dacoromanica.ro

rea <pretendentului>, aceasta fiind cercetat cu de-amănuntul de aga Matei, acela l-a înştiinţat, spunîndu-i că adevărul este că, el este haiduc. Acesta fiind izgonit, el <Matei vv.> a trimis paşei o scrisoare spunîndu-i:"Oare se cuvine să-mi fi trimis un ghiaur fals ?" Atunci paşa iarăşi făcînd glumă cu el, i-a scris o scrisoare spunîndu-i: "Fiul adevărat al lui Radu se află lîngă mine, iar acela pe care vi l-am trimis pretinde că este fiul lui Radu. Socotind că pe acesta l-aţi cerut, vi l-am trimis. Oare se cuvine să fie trimis adevăratul fiu al lui Radu ?"In acelaşi timp, punîndu-l şi pe acel care era mijlocitor între ei să scrie o scrisoare în care zicea:"Este greu să se obţină din mîna măriei sale paşa fiul lui Radu, care se află lîngă dînsul... Trebuie să se trimită multe luoruri<ca dar. Pe această cale, l-a pus şi pe acela să fie mijlocitor."Aga Matei, la rîndul său, trimiţînd încă 5 ooo de guruşi, paşa i l-a trimis pe acel ghiaur. Dar şi la sosirea acestuia, făcîndu-se cercetare amănunţită, s-a văzut că nici acesta nu era fiul lui Radu. Atunci, mîniindu-se <Matei vv.> că, printr-o înşelăciune, şi-a pierdut atîtea parale, l-a omorît pe acel ghiaur trimis la dînsul.

D.999 II
(f.614 r.)

Aga Matei a trimis arz la Poarta Fericirii rugînd să i se trimită steag acelui <scrib> numit de dînsul. Dar din partea înaltului devlet nu i s-a răspuns,aşteptîndu-se să se vadă ce-ar ieşi din acest hal.

www.dacoromanica.ro

Dar pentru întărirea cererii sale trimise în acest timp la Poarta Fericirii 2o ooo de florini, care au fost împărţiţi prin capuçhehaia sa celor care erau la cîrma treburilor. După bunacuviinţă, s-a spus să i se accepte rugămintea, însă nu trebuie să se pripească.Răspunzîndu-se astfel, demnitarii împărăţiei au socotit că sînt buni acei florini şi i-au înC.lool I ghiţit. Potrivit zicalei:"Bogăţia ghiaurului este halal în mîna credinciosului", să-i fie de bine !

(f.615 v.) Descrierea invadării oraşelor polone de către tătari

<Islâm Ghirai, hanul Crimeei, şi hatmanul căzăcesc au întreprins o expediţie împotriva polonilor, deoarece regele Poloniei adunase o oaste mare de 15o ooo de oameni la cetatea Lemberg (Ilbav) .>

De asemenea şi hanul <tătăreso> pornind în a 27-a zi a lui şevval <1o63>[344] din Bahce-Saray, în a cincea zi a ajuns în cetatea Frenkman, care era la graniţa sa. Aşezîndu-se acolo, într-un şanţ, după două nopţi, la 4 zilka'de[345] a ieşit de acolo; apoi, în 13 ceasuri a trecut apa Oceacovului..., după aceea au ajuns la apa Bugului (Ak-Su).

Din partea padişahului a sosit Bekir aga, care <aducînd> caftan şi sabie, le-a predat <hanului> cu onoare şi cinste. Acesta a sosit în zori de zi şi în 14 cea-

344. = 2o sept.1653.
345. = 26 sept.1653.

www.dacoromanica.ro

suri a ajuns lîngă palanca numită Dimoke, care se află în Sadran. De acolo s-a păşit la palanca numită Gegenlik ? (Gesenlik), unde au stat într-un munte de pe ţărmul unui lac. In acel loo a sosit Osman aga din oastea hatmanului.In ziua următoare, cînd s-a descins în faţa palăncilor numite Markoska şi Sodeska, care se aflau pe apa zisă Yaylice ? (Parlige), a sosit acolo hatmanul împreună cu hanul <tătăresc>, cu un număr de tătari, aducîndu-l şi pe Lupuni[346], fost voievod al Moldovei, care fusese mazilit. Bătrînii şi beii cazacilor, sosiţi mai înainte, după ce au sărutat mîna hanului şi au fost căftăniţi, s-au întors iarăşi la oastea lor. Rîul Yayligea, care iese din fluviul Nistru (Turla), este o apă mare şi ca şi pe marginile apei numită Frantav, sînt multe fortăreţe şi palănci. Nu se poate trece cu vederea satele şi nici nu se poate descrie bogăţia acestor ţinuturi pînă la Cameniţa (Kamanice) şi cetatea Bar, vechiul scaun al hanilor.Hanul tătar a trecut cu oastea tătărească,peste loo ooo de ostaşi din partea fluviului Turla,iar oastea căzăcească a trecut din partea drumului de la Kocimar ?

<Descriindu-se devastarea Poloniei,fără a lua prizonieri, se arată că > oastea polonă s-a închis în planca numită Izvancea,lîngă Hotin. Imprejurimile acesteia au fost ruinate şi devastate de către tătari şi cazaci.Aici, mulţi s-au prezentat la tătari, predîndu-se de bună voie. In cele din urmă, polonii au cerut pace, promiţînd că pe lîngă tributul pe care îl dădeau, vor mai da atîtea bogăţii cît va mai pofti

C.lool II
(f.616 r.)

346. Adică pe Vasile Lupu: 28 apr.1653.

www.dacoromanica.ro

hanul. <Incheierea păcii între tătari şi poloni>.

(f.617 v.) Anul 1064[347]

C.1003 I Ştiri de la miazănoapte. <Profitînd că turcii erau în război cu Veneţia, cazacii atacau cetăţile Ereğli şi Varna de pe ţărmul Mării Negre. Sînt trimise din Istanbul cîteva caice cu ieniceri, sub comanda lui Mahmud, împotriva lor. Dar aceştia asupresc populaţia în aşa hal, încît la un moment dat strigau "Să vină cazacul" (Kazak gelsün).>

Atunci cînd cazacii au atacat hotarul Balciculuí, Siavuş paşa a pornit, în grabă, din Silistra şi a dat un atac asupra acestor ghiauri, care ieşiseră pe ţărm. Au prins o corabie şi un număr oarecare de ghiauri, iar restul a scăpat fugind pe mare.

... Pe la sfîrşitul lunei şa'ban <1064>[348], cînd era în ţinutul (eyalet)

(f.629 v.) Timişoara intendent al amiralităţii, paC.1015 I şalei Kogia... şi în luna ramazan <1064>[349] sosi /tributul/ de 700 de pungi (kise)[350] pentru visterie (hazine), din partea nătărăului de aga Maţei, care a murit ca voievod al Ţării Româneşti. Din acestea, un număr de 450 <de

(f.630 r.) pungi> au fost împărţite ca solde (mevagib) <ostaşilor Porţii>.

---

347. =22 noiemb.1653-10 noiembr.1654.
348. =6 - 15 iulie 1654.
349. =16 iulie - 14 aug.1654.
350. 700 x 100 000 = 70 000 000.

www.dacoromanica.ro

(f.639 v.)

Intîmplările anului 1065[351]

C.1025 I

<Moartea marelui vizir Derviş Mehmed paşa la 28 sept.1654.> După ce fusese valiu de Bagdad, mai sus-pomenitul Derviş paşa a fost guvernator al ţinuturilor Anatolia,Alep (Haleb), Bosnia şi Silistra...

C.1058 II
(f.673 r.)

Anul 1066 [352]

<Inainte de încheiere (hatime...) se precizează că manuscrisul acestei cronici, dusă pînă la anul 1065, aparţine răposatului Şarih Ül-Menarzade Ahmed efendi. Incepînd din 1066 a fost continuată şi completată de Mustafa Na'ima, care s-a bazat, de asemenea, pe cronicile "Fezleke" ale lui Kiatib Celebi, pe Aziz şi Vegihi.>

C.1052 II

Spre a ilustra şi mai bine textul acestei cronici dă ca anexă următoarele fragmente în turcă, transcrise în latină:

---

351. = 11 noiemb.1654-30 oct.1655.

352. = 31 oct.1655 - 19 oct.1656.

353. Istanbul, Bibl.T.K.S.M. fd.Revan nr.1169,suret (17 x 28 cm),674 fol.,31 rînduri; scris nesih;ou titluri şi indicarea anilor în chinovar (roşu); pagini înrămate în chenar auriu, pete de ornamentaţie...,fol.18 v.: miniatură cu motive florale; hîrtie cerată; legătură cu piele.

www.dacoromanica.ro

Fasc. XV,4. - Mărturia lui Na'ima că "acest manuscris, ducînd ducînd descrierea evenimentelor pînă în 1065 H. (nov.1655) aparţine răposatului Şarih ül-Menărzăde Ahmed şi că dînsul a fost însărcinat cu descrierea continuării evenimentelor"(1655-1703).

Şarih ül-Menărzăde, ms. Bibl. TKSM., Istanbul, fd.Revan nr. 1169, fol. 673 r. (Arh.st.Buc., Mf, Turcia, rola 26, c. 1058/II).

www.dacoromanica.ro

Din evenimentele anului 1594 (sept.-dec.)"Veka'yi-i sene işna veelf.

Răscoala ţărilor române sub conducerea lui Mihai Viteazul

Text otoman în transcriere latină după ed.Z.Danışman (Iştanbul,1968,I,2).

Eflak voyvodası Mihal'in isyânın başlangıcı:

Eflak voyvodaları sefer muhimmatı için top arabası ve beygirler vereegelmişlerdir. Evveloe Besprem (Wesprem)seferine iki üç yüz beygir göndermişken tekrar Belgrad'tan beygir ve zahire talebine ve hazine tahsiline sadrazam tarafından adamlar varip "Belgrad'a vakitinde eriştirmemekle "muatep olmuştu. Bâdehu dört yüz beygir ve hazine ve hediyeler Yanık kalesi altında yetişmekle "vakti ile gelmedi" deyû âdemîsine katil ferman olunup, oğlu Mehmed paşa şefaatiyle kurtulup hediyesi red olundu.Ve:"Öle memleketler bir iki kâfir elinde olmak ne lâzim ? Inşallah evvel baharda seferimiz Eflâk üzerinedir ." deyip adamları mahbus edildi. Dönüştę Belgrad'ta saliverilip müekked emirler gönderilmişti.

Mihâl-i dâl ise isyana hazır olmakla bu hiddetli muamele tugyanı na sebep oldu ki, gelecek sene anlatılsa gerektir...

looȝ senesi vekayi'indendir, Rebiülevvel ortalarında[1] ... (p.96).

Isyân-i voyvoda-i Bogdan: - Engürüs seferi açılıp Casar küffar ümerâsına nâmeler gönderip papa dahi hi is-

1) = 25 noiembrie 1594.

www.dacoromanica.ro

tiyanları ehl-i islâm üzerine hücuma davet etmekle Erdel ve Eflâk ve Boğdan birlik olup isyan etmegi kararlaştırdılar ve Tuna yalısında olan emâkine (yerlere) tecavüze başladılar.

O zamanki Boğdan voyvodası, Sinan paşanın tayin ettiği kimse idi Ferhad paşa azlini arzu edip, yerini Boğdan beyzadesi demekle mâruf bir taze oğlana verdi. Hattâ ol oğlan kendi hazinesinde perveriş bulmuş, islâma geldigi dahi söylenirdi. Adet olduğu üzere bir kapıcı başı ile iskemle çavuşu koşup gönderdi. Lâkin selefi isyân edip, gelenleri tersine döndürdü. Âsitâneden imdat rica eyledikleri Sinan paşa kethüdalığından beylerbeyi olup Mara- tan ma'zul bulunan Mustafa paşayi bir miktar asker ile tayin edip, kendini zeâmet li agalarını, ferman olunan bedelden kurtarmak için,. bile koşup iki bin yeniçeri ile gönder (p.lol) mişti. Varddklarında Tuna donmuş olup Rusçuk sahrasına konub, topları Yerköyü[2] yakasına geçirmek üzereiken küffâr 'askeri ansızın basıp Mustafa paşayi, nice adam ile katl ve nicesini esir etti. Daha sonra Boğdan'ın isyânı günden güne şiddetlendi.

Haber-i isyân-ı Mihal, Voyvoda-i Eflâk: - Eflak memleketinde koyun, sıgır, bal ve tuz çok olup,voyvodalar yenilendikçe Istanbul tüccarı ve agniyası (zenginleri) akçe verip, varıp akçelerine reâyadan koyun ve asel ve rugan toplarlardı. Ve ziyade mürabaha karşiliğında bu eşyayi istedikçe nice kavgalar olurdu. Hatta muameleciler akçe istęyip beylere sebb (sövme) ve lânet ile cefâ ederlerdi.

Mezbur Mihal'ın hükûmet merkezi olan Bükreş'te dört binden ziyade dâyinleri ki - çoğu yeniçeriler ve büyüklerin kulları olan faiz yiyiciler idi. Her gün

---

2) Se citeşte şi Yerkökü - Giurgiu.

www.dacoromanica.ro

üzerine hücum edip sarayını taşlayıp ellerine giren eşyayi alıp kapısında bulunan adamları döverlerdi.Cefâ ve eziyetleri mel'unun canına kâr edip bir gün bunları (alacaklarını) davet ve nasihat yüzünden birkaç söz ile mürüvvet gösterip: "Beni katl etseniz malınız zayi olur, gelin sözüme tâbi olup Eflâk memleketi nahiyelerine tayin olan adamlar ile varıp, tahsil olunan malı götürün ve içinden akçenizi geri alın !", dedikte nice tereddüt ve inattan sonra razi olurlar. Lâkin tahsil edip götürdükleri mal, cümle düyununa (borçlarına) yetmez. Hesaplarının görülmesi için Yerköyü kadısını davet eder. Hasta olmakla naibi Ali Can efendi varır. Zira, Eflak'ta eh -i islâm ile bir dâva lâzim gelse Yerköü kadıları varıp halletmeğe memurdurlar.

Ali Can hesaplarını görür. Meslâ altmış yük akçe dâva (p.lo2) eden adam temessüh (borçsenedi) gösterir "Gerçek temesuh benim ama, bana ne verdin ? Cinsleriyle, pahasiyle beyân eyle ! dedikte nice zorlama ve munakaşadan sonra beyana razı olur. Meselâ "Nakid on yük akçe, bir murassa' hançer; yirmi yük akçe, bir raht (eğer takımı); beş yük akçe, hepsi altmış yüke çıkar. Imdi müslüman ! verdiğim eşyayi dörtte bir pahasına al, beş yüke verdiğin şeyi bir yüke al, vereyim"deyu bin münakaşa ve mücadeleden sonra altmış yükü otuz yüke razi eder. Ve kadıya sicil ve hüccet ettirir. Kendi kâtiplerine dahi yazdırır. On yükten aşağı olanları: "Bunlar azdır" deyu hesaba koymaz. Bu suretle bütün borçları altı bin akçeye indirir.

Mezbur naip Ali Can'dan rivâyet edilir. Ali Can der ki:"Taşra çiktim, eskiden tanıdığım bir kâfir yanıma gelip "Ali Can hoca, yirmi yıllık dostumsun, bu saat çikıp ikindiye kalma, Yerköy'de bile durmayip Rusçuk'a can ata-gör. Iş işten geçti "deyub gitti. Vâkiâ şehirde

www.dacoromanica.ro

olaganüstü hareket ve küffar güruhunun köşe köşe toplandıklarini görüp hemen koçi'ye binip alelâcele Yerköye geldikde kadıyi agâh kalkınca, meğer mel'unlar ol saat cümle dâyinleri (alacaklıları) ve anda olan müsülmanları topŧan katledip güruh ile gelip Yerköyü bastılar. Başka çare olmayip şinâver (yüzücü) olmakla yüzerek Tuna'yi karşi'ya geçtim, bir adam dahi geçti. Fakat ikimiz kurtulup, toptan Yerköyde olan dört binden fazla ehl-i islâmı, erkek, avrat ekseriesini katl ve nicesini esir edip sonra ateşe yaktılar. Bu yak'a <loo3> cemazi-ül-evvelinde vuku'buldu [3].

Boğdan tarafında bulunanlar Kili, Akkerman ve Harsova'ya geçip Rusçuk'tan mahzar ile Âsitâne'ye haber gönderilip ahvâli bildirdiler.Rusçuk halkı kalkıp Balkana ve etrafa dagıldılar. Hengâm'i şitâ (kış zamanı) olmakla Âsitaneden askér tedârik olunmayub bahara kaldı. (p.lo3)

3. 12 ian.-lo·febr.1595,nu (loo2-1593) cum crede Z.Danışman.

www.dacoromanica.ro

Incoronarea lui Ştefan Bocskay[1], principele Transilvaniei, şi ca rege al Ungariei (1605/1014) H) cu asentimentul Porţii otomane

Text turc, în transcriere latină, de Asaf Hâlet Celebi şi Zuhuri Danişman (Istanbul 1953 şi 1968)[2].

Âmeden-i Poçkayi be-serdar. - Sene-i sabıkada Sadr-a'azam[3] âsitaneye vardıkda Poçkayi ile olan muahede ahvâlini huzur-i humayuna arz idüb bir zî-kıymet korona[4] ki üç bin kadar altundan murassa've mücevher yapdırup hâla maan betürmüşdü. Sâlih-üz-zikr Belgradî Seyyid Mehmed ki Poçkayi yedinde esir olmağla serdar ile Poçkay beyninde berid-i ahbar olup muahede emirlerin söyleşmiş idi. Seyyid-i mezbur gönderilüb Poçkayi davet olunmuş idi. Serdar, Peşte yakasına nüzzul etdikte Poçkayi'nin vürudu haberi gelmekle bergâhlar ve zîba seraperdeler kurulub ' asker-i Islâm müsellâh ve müzeyyen safların tertib idüb durdular. Sâyebanlar altında trapezler ve sandalyalar kurulup âyin-i ma' hudları üzere ziyafet tertib olundukdan sonra on bin kadar macar'askeri ve namdar beyleriyle Poçkayi gelüb serdâr-i kâmkâya mülâki oldukda korona dedikleri murassa tac-ı zerrini küngürevâr ba'şna vaz'be bir murassa kılıç kuşadup va'd-i sabık üzere macar kırallıgı verilüb canib-i Padişahiden inayet oluna 'alem ve sancağı

1) In această problemă vezi art.lui dr.Faruk Sümer, Kıraliara taçgidiren Osmanlı sa'dr'azamı (Marele vizir otoman care a încoronat regi), în rev."Resimli Tarih Mecmuasi" III,28 (Istanbul,1952)
2) Cf.Asaf Hâlet Celebi, Naima<recte:Şarih ül-Menarzade>Istanbul,1953,p.60-61 şi'Naima târihi<recte , ed.Z.Danişman,Istanbul,1968, I, fasikül 4 (Mart, Istanbul 1968, p.438-439.
3) Lala Mehmed paşa, mare vizir:1604-1606.
4) Coroana destinată pentru Ştefan Bocskay.

www.dacoromanica.ro

teslim etdirler. Poçkayi dahi el öpüp:"Hâlâ biz Padişaha kul olduk. Akça ile alınan kul ekseriya sarb ve ta' nif havfından kerhen kulluk eder; amma biz'abd-i ihsân olduğumuz cihetden ez dil ve can kemal-i itaat ve meserret ile kulluk ideriz, deyü cevap verdi. Pes ol meclisde bil-müşafehe her ahvali söyleşüb 'ahd ve misakı muhkem etdiler. Toplar atılub'azîm şenlikler ve ziyafetlerden sonra veda' idüb gitdi. Bundan sonra dahdin-i Islâma ' azîm hizmetler etdi. Şöyle ki: Nemçe küffarı âciz kalub zâhiren kityl ile 'ahz-i intikama kaadir olmamakla zehr ile helakine sa'y etdiler. Ahir bir fursat ile sem i'tâm idi biçareyi idâm ile nail-i meram oldular. Mezburun fevtı der-i devlete 'arz olundukda yine Erdel beyleri neslinden Baturi Gabor[5], üsküf ve 'alem ile Erdele kıral nasıb olundu. Lâkin mezburun zuhuru ol tarafın inkisâr ve fütûr, usanmal,una bais olub zaruri sultana boyun iğdiler. Serdarın mizacı nahoş olmakla Budinde birkaç gün oturup mülâzimîne tevzi'i hizmet etdikden sonra Rumeli beylerbeyisi Hasan paşayi gaziyi Budin muhafazasında alıkoyub Belgrada'avdet etdi. Anda dahi kapu kulunun ulûfelerin virüb izin ile'askeri vilâyetine gönderdi ve kendi şehre dahil olub ol kış anda iş ü işrete meşgul oldu. Bi-fadl-illâh-i Taalâ bu sâlde 'asker-i Islâm murad üzere mansur ve muzaffer olub Ungürüs seferi açilalı on iki seferin cümlesi buna muadil olmayub cumlesinde bu kadar iş görülmedi ve bu seferde olan gaim ve ucuzluk bir seferde olmadı. Serdar-i a'azam Belgrada dahi oldukda ikişer

---

5. Gabriel Báthori, 1608-1613, a urmat după Sigismund Rákoczi: 1606-1608, mart 4 (renunţă), Cf. şi Mihail Guboglu, Şapte documente turceşti din arhivele Braşovului privind relaţiile Transilvaniei cu Poarta otomană,în "Revista Arhivelor" VIII, 1 (Bucureşti - 1965),p.213-253.

www.dacoromanica.ro

kıst ulufe işlemişdi. Ekseri bölük halkı Belgradda olmağla altısına bir yerden piyade ve süvari mukabelicisi olan Peçevili İbrahim[5] efendi naziz tâyin olunub ulûfeleri verildi.

6. Peçevi Ibrahim, istoriograf otoman cunoscut (1574-1650).

www.dacoromanica.ro

Despre Abaza paşa, relaţiile sale cu ţările române şi uciderea sa din porunca sultanului Murad al IV-lea (24 aug. 1634)

Text turc în transcriere latină, după Z.Danışman şi A.H.Celebi[1]

Abaza paşa ahvâlinin tafsili: -

1038 (=1628) tarihinde Hüsrev paşa Abaza paşayi aman ile getirip beraberce Istanbul'a geldikleri, evvelce yazılmıştı. O sene Abaza paşa'ya Bosna eyâleti verilip vezirlikle ve muhafaza adıyle varıp, Sarayia[2] ve Banalauka'ya mütasarrıf ve zapt ve rapt ile meşgul oldu. Abaza paşa hakikatte ahlâklı ve saf bir kimse olmakla, vilâyet kalkına iyi muamele ettiği için, halk kendinden memnun kaldı. Bununla beraber siyaset işinde amansız, keskin kılıç gibi ateş saçıcı idi. Fakat, tabiî düşmanları olan yeniçeri tâifesini katletmekten çekinirdi... <Descrierea activităţii lui Abaza Mehmed paşa în Bosnia şi încordarea relaţiilor sale cu veneţienii din cauza cetăţilor de serhat Nova şi Zadra.>

Kâfirler aralarında konuşup, sulhun bozulmasından çekinerek, paşanın tenha şekilde kaleye girip seyretmesini münâsip görürler... Fakat içlerinden biri der ki: "Ya Abaza paşa girdikten sonra, ben burada otuturum çikmam diye karar ederse neylersiz ? Oldürürseniz sulhu bozarsınız ! Hangınız yakasına yapışıp dışarı sürmeğe cesâret edebilirsiniz" ? .

---

1) Cf.Z.Danışman, ed.cit., vol.III, fasc.9 (Istanbul, 1968), p.1246, 250-1251, 1252-1253 şi urm.şi Asaf Hâlet Celebi, op.cit., p.120-126: Katl-i Abaza Mehmed Paşayi meşhur.

2) Sarayevo sau tc.Bosna-Sarayi din R.F.S.Yugoslavia.

www.dacoromanica.ro

Bunun üzerine paşaya haber gönderip, âdet üzere verilen hediyelerle yetinip, olmayacak tekliflerde bulunmamasını rica ettiler. Abaza gazaba gelüp kaleyi kuşatmağa başladı. Mel'unlar fevkâlâde sıkıntıya düştüklerinden Istanbul'a yazıp balyoslarına[3] ulak uçurdular. Istanbul'da balyos, bol mal vererek Abazayi Bosna'dan azılettirdi. Böylece Abaza korkusundan kurtuldular.

Abazaya azil haberi gelince Zadra üzerinden kalkıp Saray'a gelüp şehrin âyânı kendisini karşıladılar. Orada birkaç gün konup dinlendi. Evvelce olduğu gibi sofra çekip, sonra kalkıp Belgrad'a varıp orada kalarak, Budin eyâletini elde etmek istedi ise muvaffak olamadı. Belgradın dışında kalenin güney tarafında "Hünkâr tepesi" denilen yerde muhteşem bir köşk yaptırdı ki,hâlâ "Abaza köşkü" demekle tanılır. Bir de Mevlevihâne binası yaptırmağa başlarken kendine Vidin sancağı ile Tuna yalısı muhafazası verilip o tarafa gitti. Sonra Silistre ve Özü[4] muhafazasına memur oldu. Abaza paşa dahi "iyilik kötülüğü arasında Islavların en şiddetlilerinden olan Leh kâfirleri üzerine gazaya Gidip, eyaletinden bayrağı altında eşen vilâyet ümerâsı ve zeâmet ve timar sahipleri ve diğersipahiler ve 'asker zümleleri ve sefere kadir olanlar ve Dobruca halkından ata ve silâha kudretli olanları sefere memur edip ve Kantemiroğulları Orak-Mırza ve Huseyin-Mırza bütün oymakları olan Noğay ve diğer yagmacı tatarlardan büyük bir kalabalık ile hazır oldu. Muahede ile bağlı olan Boğdan ve Eflak voyvodaları da âdet olduğu gibi işe geldikleri üzere memur olub, bütün bu sayısız 'asker ile Tuna'yi keçip şimâl ülkelerine 'asker sevtti .

---

3) Solul sau reprezentantul Veneţiei la poartă din lat.Balius.
4) Özi, numit şi Cankerman, corespunde cu Oceakov în R.S.S.Ukraina.

www.dacoromanica.ro

1043 rebi'ül-evvelinin on beşinci günü Tuna[5] nehri kenarında bulunan Hotin kalesinin sağ tarafından Kamaniçe kalesi karşısında, merhum sultan Osman Gâzi'nin Leh kâfirleriyle cenk ettiği eski tabur denilen yere konup, otağ kuruldu. Leh kralı olan kötü huylunun mutlak vekili olan amansız hatman ki, Kamaniçe kelesinde otururda , paşa ona haber gönderip barışın temir edilmesine yarar bazi hususlar teklif edip, kabul olunmazsa:"vakitnize hazir olun ! deyü bildirdi...

Paşa 'askeriyle kalkıp ılgar ile Boğdan yakası tarafı ile Turla nehrini sürüp akşama yakın bir yere inildi. Oraya yakın dağlar vardı ki başları feleğe erip geçitleri inişli çıkışlı ve ahâlisi hoyrat ve kovgacı idi. Ve Leh memleketi ile Turla suyu arasında olan bir adada sekiz kulesi olan bir palanga ki, cenkçi kâfirlere dolu idi,kral, o taraflar halkına değer imiş ki, on sene kadar kendilerinden vergi istemeye... Tâ ki ol palangayi gayet yüksek mahalde sert granit taşından yapıp, Yanık kalesi gibi, hiristiyan kümdarı onunla öğüne... Sabahleyin seher vakti yine cenge başlayip palanga keferesi yedi kuleyi bırakıp sekizinci kulede toplanarak sıkı cenk edip niceleri mecruh ve niceleri şehid oldular.

Bundan sonra paşa, hemşirezâdesi Ibşir Mustafa bey ile sabık kethudası Suleyman ağayi sap sürmeğe gönderip bir çok Türk, sapları getürüp yıgdılar. Muahede ile bağlı olan[6] Eflâk ve Bogdanlılar dahi cenkte kusur etmediler. Lâkin küffâr Ugrun kapitan çıkıp,ol sap getüren adamları basıp müdafaa ederlerdi ve palanga'ya yanaşıp sap yıgmaga engel olurlardı...

---

5. Recte: Turla, lectură greşită.

6. Deci este vorba de un tratat al ţărilor romane cu Poarta.

www.dacoromanica.ro

Paşa dönüp suyu geçip, orduda geceleyip ol gece dahi ihtiyata riayet ile Mehmed Kethüdayi karakola kodu. Sabah olunca paşa 'askeriyle kalkıp, evvelce olduğu gibi Boğdan yakasından Turla suyunu takip ederek bir palanga üzerine daha ilgar olundu. Fakat korkuya kapılmış olan kâfirler perâkende olub, ülkelerini ve evlerini boş bırakmışlarlardı. Orada paşa, Tatarlara akın ettirib, Tatar dahi her taraftan küffâr memleketine akın edip eriştikleri palangaları ve koyleri edinib, hesapsız mal ve eşya ile döndüler.

Sonra paşa istedi ki "Yeni-Palanga" ve "Raşkova" adlı iki tanınmış palangalar üzerine vara.. Lâkin Boğdan ve Eflâk voyvodaları aracılık edip ve kötü kişi olan Leh kralını itaate getürüb, büyük elçisini hediylerle Istanbul'a çıkarmağı taahüp edip, korkutmak ise bu kadar olur diye sulhu boyunlarına alıp paşa dahi ahbâb istediğine uyarak, Islâm diyarına gelüp, hükümet merkezine ulaştı. Kötü tabiatlı düşmanın kesilen kafalariyle, yüz 'adet sag kafir zincir ve bukağulara vurularak huzur-u hümâyuna gönderdi. Cemaziel-evvelin dokuzunda atebe-i aliyyeye varıp, huzur-u humayuna girince ol kâfirlerin katillerine pâdişah fermanı çıkıp, toptan kılıçtan geçürdüler .(p.1254).

Abaza paşa kendisi Silistre'de kışlayıp, olan işleri, der-i devlete 'arzedip Leh kâfirlerinin sulhu istediklerini bildirmiş idi.

Leh elçisinin gelişi: Ramazan-i şerif başında Leh kralından itibarli elçi ile hediyeler gelip, tekfur sarayina kodurdular. Gelen elçi, kralın veziri idi derler. Çün bu işe Abaza paşa aracılık etmişti, elçinin iltiması bu idi ki, Kanunî sultan Süleyman Han zamanında olduğu gibi barış yapıla... ki o devirde Leh kralı olan Sencermend[7], merhum sultan Süleyman Han hazretleri

7) Recte: Sigismund I cel Bătrîn (m.1548).

www.dacoromanica.ro

ile dostluk ve kulluktan bahsederek az şey verirdi. Amma Abaza paşa, elçiye kötü cevâp vermiş ki, Hotin yılı[8] sultan Osman han ahitnâmêsi gereğince vergi isteyub başka türlü olmassının mümkün olmadigini gereginee vergi isteyub başka türlü olmassinin mümkün olmadığını bildirdi. Ol vakit Leh kralı pek çok mal iltizam etmişti. On yildan beri zimmetlerinde kalan para ve haraci ki, büyük bir hazine eder, vermek şartıyle barış yapmak mümkün olduğunu bildirip Istanbul tarafına da bu suretle bildırmişdi.

Leh küffâri üzerine gitmek üzere sultan Murad Edirne'ye azimeti:- Abaza paşa tarafından mektub gelüb, Leh kâfirlerinin ahvâli pâdişahir malûmu olunca, Diyarbekir beylerbeyisi vezir Murtaza paşa evvelce Budin beylerbeyisi[9] olub Leh ve Nemçe hudut boyları işlerine tam bilgisi vardır ve ol tarafların nice defa sulh ve cenk işlerinde bulunmuştur deyü Istanbul'a davet olunub, geldikte Leh üzerine serdâr tâyin olunmuştu... (p.1256).

Leh kralı tarafından gelen elçiye cevap verilip rica ettiği surette barışa müsaade olunmayip, üzerlerine seferе gitmek kat'i-leşmişti. Lâkin elçiye izin verildi... (p.1256).

Veka'yi-i sene erba've erba'in ve elf (=1044/1634 iunie 1)

Săgetarea unui Valah (Eflaklı) de Hasan paşa.

Bosna valisi Hattat-Hasan paşanın aleyhinde çekiştirme: (p.1266-1267)

---

8) "Anul Hotinului", adică 1621.

9) Murtaza paşa, beylerbey de Buda: 1626-1630 şi 1646-1647.

www.dacoromanica.ro

Hasan paşa sükuntte... Fakat sonra alaminca en yakın dostlarından birkaç adamı ile Bosna dağlarına can atıp Arıkan dagında bir magarada kaldı. Bir gün bir Eflâklı daga çıkıp işiyle meşgul iken, Hasan paşayi ve mağarayi görüp gelüp Süleyman paşaya haber verdi. Bir güruh koşup Eflaklıyi önlerine kilâvuz koştular. O taraflara yakın gelince, Hasan paşa dürbin ile her vakit etrafını gözetirdi, Eflaklı, adamları geri brakıp kendi arama için ileri gidip mağaraya gelince, Hasan paşa meşhur bir kemankeş (yay çeken) olmakla bir ok atıp Eflâklıyi göğsünden mıhlayip yere yıktı. Sonra kendisi iki adam ile mağaradan çıkıp o sarp ormanın agaçlığı içine doğru doğru kaçdılar. Aramağa gelen adamlar biraz bekleyip, kıllavuz olan olan Eflaklı gelmeyince, biraz evvel ormanlığı gezip gerüye gitmişler. O sırada şiddetli bir kış hüküm sürüyordu. Biçare Hasan paşa, üç ay içinden çıkılmaz ormanlarda ve ıssız mağaralarda can korkusu ile zaman geçirip ilkbahar gelince Istanbul'a geldi. Kıyafet değiştirip öyle gizlendi ki, sanki kayiplara karıştı. Suleyman paşa Bosna eyâletine zahmetsiz sahip olup o sırada bir hatt-i humayun geldi ki: "Sen ki Suleyman paşasın, yirmi binden az 'askerle gelirsen başın keserim !"deyû yemin eylemiş idi ve "yediyaşından yukarı Bosna 'askeriyle gelip Edirne sahrasında pâdişah ordusuna katılasın !", deyû buyurulmuş (p.1270)

Süleyman paşa daha ziyade'asker getirip takdire değer bir alay seyrettirdi...

Murtazâ paşanın Leh serdârligi.- Evvelce Lehistan tarafına gönderilen Şahin ağa, "Kralın görünüşte itaatı ve boyun eğişi vardır"demekle, yukarıda yazılan değişiklikler yapıldıktan sonra Şafer ayının başlarında (p.1271) yigit vezir Murtezâ paşa "Ya sulh ya cenk" için Leh memleketi üzerine serdare tâyin olunup yirmi bin Bosna 'askeriyle Suleyman paşayi ve Rumeli' Canbulat-

www.dacoromanica.ro

zâde vezir Mustafa paşayi ve Semendire ve diger Rumenlinde olan kapıkulu ve diğer 'asker koşulup yirmi beş top ile gönderildi.

Mahmud efendi ordu defterdarı olup köprü ve zahire ve diğer muhimmat görmeğe başladı. Murtaza paşa dahi memur ola'asker ile kalkıp kalkıp konakları geçerek Rusçuka varip Tunakenarına kondu. Köprü kurulub Yerköyü[10] sahrasına geçince Eflâk beyi[11] gelip hil'at giydi, ve Şahin agadan mektuplar gelip: "Lehlülerin ita't etmeleri kararlıdır, birkaç gün beklenile..." demekle orada dinlendi.

Sultan Muradı Istanbul'a dönüşü: Lehlülerle sulh veya cenk işi serdâra havale olunmuştu. Safer ayının birinci günü[12] pâdişah-i 'âlem-penâh Edirne'den göçüp Istanbul'a döndüler. Bayram paşa ve Abaza paşa ve Hüseyin paşa ve Sekban-başı aga ve diğer erkân ile gelip Edirnekapısından büyük alay ile Istanbul'a girdiler (p.1272)...

Meşhur Abaza-Mehmed paşa'nin katli: - Bu sirada pâdişah-i 'alem penâh hazretlerinin has nedimleri olan Abaza-Mehmed paşa'ya gazep edip katlettiler. Adı geçen Abaza paşanın katlinde çeşitli söylentiler ve katmerli sebepler söylenir. Bunlardan biri budur ki: -

Abaza paşa, Husrev paşa'nin aman vermesiyle itaat edip, bu gün dahi zülmünden emniyet yoktu. Ikincisi adamlarının çokluğu ile akranı arasında seçilmiş olup istesse yeni fitne'ye direk vurmağa istidadi ve kudreti

---

10. Yerköku sau Yergövi, după lectura noastră.
11. Pe atunci Matei Basarab, ajutat la întronare de Abaza paşa.
12. = 27 iulie 1634.

www.dacoromanica.ro

vardı. Üçüncüsü, Bâzirgân-zâde Silâhtar Mustafa paşa'nın babası Hacı-Sinan'a, Bosna valisi olduğu sirada çok eziyet edip, zengin kimse olmâkla hâh borç, kâh müsâdere yoluyle, tamahi yüzünden eziyetler edip katletmeklekorkutmuştu...(p.1273)

Bu yüzden padişahin kalbinde Abaza'nin idami fikri yer edip, zahirî bir sebep ve su'dan bir suç meydana gelmesini bekleyerek Abaza'ya güler yüz gösterip iltifât ile derece derece muamele ederlerdi. Ve tâ ki, ehl-i zimmetten Rum keferesi ile Ermeni keferesi arasında "Kızıl yumurta günü[13] hususunda ihtilâf ve münkaşa çıkıp, hayli kavga ve ayrılıca sebeb olub divana çıktılar. Ol iki terbiyesiz güruh bir çok dâva ve duşmanlıklar ettiler... Ermeni keferesi kavgaları, fazla ahmaklıkları, agız kalabalığı ve inat yüzünden olmakla Abaza paşa'ya elli bin kuruş verip yardım rica ettiler. Abaza cahil bir adam ve dünya'ya tapan bir kimse olmakla sonunu düşünmeden tamah belâsiyle bu büyük mıktarı alıp yardımı vaadetti. Kulağa delikleri meseleyi duyup Silâhtar ağa'ya, andan de pâdişaha kadar heberi duyurdular. Pâdişah Abazayi cağırıp: -

"Ermeniler sana ne kadar hizmez edecek oldular ? dedikte bu tpeden inme sualden Abaza şaşırıp, pâdişâhlara yalan söylenmediğini de bilip mal sevgisinden dahi geçmek zor gelip saklamankla, söylemek arasında kekeleyerek cevâp verip: - Padişahim, on iki bin kuruş 'arzettiler, deyüp geride kalanini gizledi. Bu kötülükten sonra pâdişâh Abaza'nın tamahkârlıgiu ve nifâkina ve Ermenilerin taasup ve dikleşmelerine karşi uyanip durup

---

13. "Ziua ouălelor roşii", adică paştele la creştini.

www.dacoromanica.ro

içlerinden gazap ateşi dike geldi ama, ol gün iş icabi hazm edip sustular (p.1274)...

Oradan, padişah saraya girip Abaza paşayi çagırdılar. Geldiği gibi Has bahçede, Sırça saraya hapsettiler. Sonra Doçe (duçe)'ye hat (ferman) verip gönderdi. Doçe kendi girmeyub hatti bir bostancı ile içeriye gönderdi. Abaza, hattı koyup, işin ne olduğunu anlayinca, hakka şükredip: "Dünya'da bir muradım kalmadi. Emir pâdişahımın... hiç gam degildir"... sonra bostancılar kement atıp o şanlı vezirı cansız ettiler (29 safer 1044 - 24 august 1634).

Başka bir söylenti: Fetva emini Şeyh-zâde ofendi ki, Abaza Eflâk tarafında serdâr iken zulmünden şikâyet olunmuştu.O vaki'öldürmeğe pâdişah yemin etmişti.Pâdişah sonradan vaz geçti ise de, yemini yerini bulsun diye, Abazayı getürüp kılıcını kendi eliyle Abaza'nın ensesine vurdu. Ensesinde oldukça derin bir yara husule geldi. Sonradan iyileşti ve pâdişahın en yakın adamı oldu.

Abaza, şahsen bir yarar, bahadır ve çekik ve şemaili güzel adam olup elbise ve sarık hususunda çok güzel icatlari vardi. Kendini ve atlarını pehlivan gibi süslemeğe meraklı idi. Elbisesinin tena sübü ve yiğitçe hareketleri pâdişahın koşuna gider, Abaza nasıl elbise giyerse, pâdişah hazretleri de onu taklit edip, aynı ile öyle elbese giyerlerdi. Hattâ bir gün ikisi beraber aba çepken giyip geçerlerdi, gördüm.

Adı geçenin (Abaza'nın) hareketlerine padişâhın meyli olmakla, Abaza'dan sonra "Abaza kesimi kaftan" ve "Abazalı kavuk" ve "Abaza biçimi eğer takımı ve kılıç" halk arasında (p.1279) geçer olup, nice yıllar Abaza modası, sürüp, sonra unutuldu. Eskiden beri 'adet böyledir. Amma müfti Yahya efendi ve ayram paşa ki

www.dacoromanica.ro

devirlerinde akıllıların en akıllıları idiler, Abaza gibi korkusuz bir yiğit, padişaha yakınlığını ağırsınub, o çeşit kötü vak'alar ve fena sergüzeşt sahibi bir kimsenin pâdişaha yol göstericilik yapmasini hoş görmeyüb, Silâhtar ağalarıyle birlik oldular, Rum ve Ermeni kavgasında zikrolunan rüşvete ait acayip haberi icat edip, saf Abazayi tamah hilesine düşürüp, pâdişah-ı âlempenaha tepelettiler. (p.128o).

Veka'yi-i sene seb'a ve erbaîn ve elf
(=1047 H./1637)

Kantemir-Mirza'nin katlı: Kırım hanlarının ihtilâline sebep olan Kantemir Karahisar sançagı verilip işin gelişi, birkaç gün müdârâ olunmuş idi. Kantemir'in üç oğlu vardı. Tortamız-Mirza ve Celâl-Mirza Nogay aşireti içinde kalı , bir oğlun beraberinde Istanbul'a getürmüştü.Kantemir Karahisar, gitmek üzere Usküdara geçip Ayşe sultan bahçesin konmuştu. Tatar tâifesinin cibilliyetlerinde gizli olan şiddet ve gazap muktezasınca haksız yere adam öldürmeğe cüretleri bulunmakla Istanbul'da dahi o çeşit kötülü işler olur zannedip, Kantemir'in yanında olan küçük oğlu sarhoşluk halinde, Istanbul'da bir adamı vurup öldürür.Tutup pâdişah huzuruna getürdüklerinde,kısasen boynu vurulup cesedini, babası Kantemir,in konağına gönderdiler. Pâdişah hazretleri düşünüp, Kantemir vâki a şecaatle nam almış ve nice hizmetleri görülmüş iş görür mert olup lâkin Kırım hanlarıyle aralarında olan eski dü manliğ fitne,nin çıkmasına ve Tatar taifesi arasında daima ayrılığ sebep olurdu. Şimdi oğlunun öldürülmesinden mahzun ve müteessir olup, kalbin,de kin tuttuğunda

www.dacoromanica.ro

şüphe yoktur. Doğrusu budur ki, anın dahi vücudu ortadan kaldırılarak Tatarlar arasındaki fitne ve anlaşmazlık defoluna.

Bir gün Bostancıbaşıya tenbih buyurdular. Üs dara geçip. Safer ayinin on birinci günü idi ki[1], Kantemir'i boğub ahirete gönderdi. Kantemir'in katli Tatarlar arasında yayılınca, Nogay taifesi boynu bükük ve mahzun ve Tatar hanı ve adamları (p.1365) memnun old - lar. Fakat, devlet tarafından işaret ile, Tatar hanı hazretleri Nogay oymağına güleryüz gösterip, bund n sonra aralarında güzel geçim ve birlik olmak uzere 'ahid ve yemin ettiler. Nogay tâifesi dahi sertlik ve kibirlikten vaz geçip hanın hizmetinde olmak üzere boyun eğip, onun âmirliğini kabul ettiler.

Ocuparea cetăţii Azov de către ruşi

Kâfirlerin Azak kalesini ellerine geçirmeleri:

- Hüsam-Giray, evveloe Azak taraflarında bulunup Nogay Tatarını sefere davet bahanesiyle kendi fesadını yaymak için toplayıp Ak-Kerman tarafına getürmekle Azak tarafları boş kalmakla Moskof kralının imdadı ile Kazak eşiyası kalkıp Azak kalesini kuşattılar. Içinde bulunan Islâm ahalisi cenk edip, çoğu şehit, bir kısmı esir oldu.

---

1. 1 safer 1047 = 25 iunie 1637.

www.dacoromanica.ro

XVI

MUSTAFA NA'IMA

Pînă acum trei decenii şi mai bine, Mustafa Na'im, încetăţenit în istoriografia turcă cu numele de Na'ima[1], era socotit ca una din figurile cele mai proeminente ale istoriografiei otomane. Născut la Alep (Haleb), pe la 1655 (1065 H.), în tinereţe (la 28 de ani) ajuns la Istanbul a fost angajat, în 1688, baltagiu sau halebardier (teberdar), la vechiul palat imperial (sarayi atika)[2]. Apoi, a fost înălţat, de vizirul Kalayhkoz Ahmed paşa, la rangul de scrib al divanului său (Divan efendisi)[3]. După terminarea şcoalei elementare din Alep, a urmat cu asiduitate diverse cursuri atît la şcoala imperială de pe lîngă palat, un fel de academie (Enderun mektebi), cît şi pe lîngă moscheea Bayazid. A dat dovadă că are mult talent pentru literatură, astrologie (nucum) şi mai ales pentru istorie. Şi-a inaugurat activitatea literară cu un volum de poezii, ceea ce arată că era un real talent.

Pe la 1700, după unii la 1702, la propunerea marelui vizir Köprülüzade Amca-Hüseyin paşa (1697- 1703 ian.), iubitor de istorie, a fost numit "istoric aulic" oficial (Vak'a-nüvis), post înfiinţat în a doua jumătate a veacului al XVII-lea, pe care îl ocupase Abdi paşa (m.1692) şi apoi Fındıklılı Mehmed Silâhdar (1694). De

---

1) Nume sau poreclă pe care o primise, la divan, din partea colegilor săi scribi.

2) Nu este vorba de palatul Topkapı Sarayi, lîngă Aya-Sofia, ci de primul palat otoman construit de Mehmed II lîngă Bayazid meydanı, azi univ.

3) Începînd cu sec. XVI sau XVII cf. şi domnii români aveau în cancelaria lor un divan efendi pentru corespondenţa turcească,

www.dacoromanica.ro

Naîmâ Mustafa efendi
(1066 - 1129) Hicri (1655 - 1716) Miladi

-I. X. - Mustafa Na'ima efendi, istoriograf otoman (1655-1716)
Reproducere după ed. Z. Danışman (Istanbul,1967), vol.I,fasc.1 (Coperta interioară).

Cda. 8/977 Fasc. 34

www.dacoromanica.ro

asemenea s-a bucurat de sprijinul ministrului de externe "Reis efendi" Rami efendi (paşa) poet şi, apoi, mare vizir. In noua sa calitate de "Vak'a-nüvis" a fost însărcinat să scrie o cronică oficială a Imperiului otoman. Ocrotitorul său, marele vizir Amcazade Hüseyin paşa a avut grijă să-i înmîneze pînă şi preţioasele manuscrise ale lui Şarih Ül-Menârzâde Ahmed, care erau în posesia familiei vizirilor Köprülü, fondatori ai primei şcoale publice din Istanbul (1660). Unul din protectorii săi îi asigură un salariu lunar şi de la vama schelei oraşului. In 1704 ocupă şi funcţia de preşedinte al curţii de conturi pentru Anatolia (başmuhasebeci), ceea ce îi aducea un venit simţitor. Dar în 1706 căzînd în disgraţie a fost mazilit şi surghiunit, fie de Baltaci Mehmed paşa, fie de Ali paşa (Çorlu), la Hanya şi apoi la Brusa (1707). Cu permisiunea marelui vizir Çorlu Ali paşa s-a întors la Istanbul (1708), unde soţia sa, Hvace Havva Hatun, se zbătuse cîţiva ani în nevoi materiale şi luptase din răsputeri pentru întoarcerea soţului. Pînă şi postul de istoric aulic a fost acordat lui Mehmed Raşid (m.1735), autorul unei cronici. Intors la Istanbul, cu permisiunea marelui vizir Çorlu Ali paşa, Naʿima , iertat în 1709, a fost numit în locul lui Ni'meti efendi, ca mare maistru de ceremonii (teşfrifatçıbaşı). In 1713 apare ca mare arhivar sau condicar al împărăţiei (defter-emini) şi apoi, în 1715 secretar de silihdari. In acelaşi an, fiind numit şi defterdar al oastei, a fost însărcinat cu aprovizionarea oastei expediţionare în Moreea, campanie la care participă şi Naʿima efendi. Moare de supărare, în funcţia modestă de zahereci - "strîngător de cereale", la Palya-Patras (în Grecia), în ian. - apr.1716.

www.dacoromanica.ro

Ca istoriograf, Na'ima a rămas cunoscut printr-o cronică importantă intitulată: Revz t al-Hüse in fi hulasat ahbar alhâfikayn - "Grădina lui H ein - sintetizarea ştirilor orientale şi occidentale". După cum arată însuşi titlul "Revzat al-Hüseyin...", cronica a fost dedicată marelui vizir Amcazâde Hüsein paşa, binefăcătorul său. Răspîndită mai mult sub titlul de Tarih-i Na'ima sau Na'ima tarihi - "Cronica lui Na'ima" în care se tratează amănunţit evenimentele Imperiului otoman (1591-1659/1000-1070 H), recte între 1655-1660, s-a bucurat de o largă circulaţie, avînd patru ediţii otomane şi una în turca modernă. Prima o datorăm rengatului transilvan Ibrahim Müteferrika din Cluj-Napoca, fondatorul tipografiei otomane (Istanbul, 1734/1147 H., 2 vol. in fol.)[4]. Au urmat alte trei ediţii otomane, în caractere turco-arabe (II., Istanbul, 1843/1259 H., vol.I; III. 1863-1864/1280 H., 6 vol. şi IV, 1866/1283 H., 6 vol.). S-a spus că ediţia I-a şi a III-a ar fi cele mai bune (M.Cavit Baysun), după Bekir Kütükoğlu şi subsemnatul ultima, adică a IV-a. De fapt toate sînt defectuoase, fiind bazate pe cîte un singur manuscris, ales la întîmplare. De fapt, numai în Turcia sînt vreo 50 de manuscrise, toate atribuite lui Na'ima (!). In anii 1967-1969 a apărut, tot la Istanbul, o nouă ediţie, mai mult de popularizare, intitulată "Naîmâ Târihi", în transcriere latină, alfabet folosit din 1928 în Turcia, de traducătorul (çevirən Zuhuri Danışman. De fapt textul otoman a fost adaptat limbii turceşti

4) Despre Ibrahim Müteferrika cf.art.în "E.I": II (1927), p.465-466)(J.H.Mordmann); Selim Nüzhet Gerçek, Türk matbaacılığı (Imprimeria turcă), 1.Cilt, Istanbul "Devlet Matbaası" 111 p.+44 pl., 8°. şi Mihail Guboglu, Din istoria tiparului arab în Europa, în: "Bibliologie şi biblioteconomie", ed.Acad.R.S.R. Buc., 1977, 19 p. + 3 facs.(sub tipar)

www.dacoromanica.ro

actuale, altfel greu de înţeles. Asupra acestei ultime ediţii turceşti am insistat în altă parte[5].

Inainte şi după apariţia vechilor ediţii otomane (1734-1866), au apărut în Europa, anumite extrase numai în traducere, din opera lui Na'ima, fără a şti măcar pe ce manuscrise sînt bazate. Sînt cunoscute extrasele turcologilor europeni Ch.Fraser (Londra,1632)[6], Antoine Galland (Paris,1700)[7], M.Norberg (Christiana, 1822)[8], V.D. Smirnov (St.-Petersburg,1903)[9], Imre Karacson (Budapestha, 1916)[10] etc. unele folosite şi în istoriografia română.

Deşi nu apare printre izvoarele turceşti ale lui Dimitrie Cantemir[11] (? !), figura şi opera istorică a lui M. Na'ima n-au fost străine istoriografiei româneşti. Primul care îl citează ca Vak'a-nüvis - "istorio aulio" a fost Ienăchiţă Văcărescu, în Istoria otomănicească a preaputernicilor împăraţi (1794)[12], care însă nu l-a folosit ca izvor în cuprinsul operei sale. De fapt, primul istoric român care l-a folosit din plin,

---

5. Cf.recenzia mea în "Rev.de referate... Istorie Arheologie, vol.VIII, nr.3 (Buc.1971),p.264-265.
6. Annals of the Turkish Empire from 1591 to 16 of the Christian aera, by Naima. Translated from the Turkish by Charles Fraser. vol.I,London 1832, XVII+467 p.8.
7. Michaud, Biographie Universelle,nouvelle édition , XV, p.441 şi XVI,p.346-352.
8. M.Norberg, Turkiska rikets annaler,Partea II-a Christiansad 1822.
9. V.D.Smirnov,Proizvedenija Osmanskoi literatury (Modele de literatură otomană),St.Petersburg, 1903.
10. Imre Karacson,în:Török történetirók (Istoriografi turci), III (Budapest,1916),391 p.
11. Franz Babinger,Izvoarele turceşti ale lui Dimitrie Cantemir, în rev."Arhiva Românească"VII (Bucureşti,1942),11 p.Mai are două versiuni germane şi una turcă în vol.omagial Z.V.Togan.

www.dacoromanica.ro

pe la mijlocul secolului trecut, a fost revoluționarul democrat N.Bălcescu (1852)[13].Astfel,în epopeea lui Mihai Viteazul, răscoala țărilor române împotriva dominației otomane (1594), campania marilor viziri Ferhad și Sinan pașa împotriva Țării Românești (1595) etc.sînt adeseori citate[14] . Mai tîrziu, marele istoric Nicolae Iorga, folosind, de asemenea, traducerea lui A.Galland (Manuscris Bibl.Nat.Paris), a dat unele extrase din Na'ima[15], dar numai pentru evenimentele din perioada anilor 162o-163o. In schimb, istoricul P.P.Panaitescu, în Mihai Viteazul (Buc.1936,p.11o-127),se bazează pe traducerea engleză a lui Ch.Fraser (vol.I). Cu ocazia descrierii eșecului campaniei lui Sinan pașa, din 1595, împotriva Țării Românești, cel mai mare istoric al țării noastre, astăzi, Constantin C.Giurescu, spune:"Cronicarul turc Na'ima povestind evenimentele, așa cum s-au întîmplat, sfîrșește cu următoarele cuvinte elocvente:" O asemenea retragere dezastroasă și înfrîngere n-au mai fost pomenite în istorie"[16]...

---

12. A apărut în colecția lui Papiu-Ilarianu, Tezaur de monumente istorice II (Buc.1861),p. 237-3o2 (vezi Prefața).
13. După traducerea lui A.Galland (Mss.Bibl.Nat. din Paris).
14. Începînd din 187o sînt cîteva ediții din istoria lui Mihai Viteazul de N.Bălcescu.Ultima și cea mai bună, de Gh.Zane, Nicolae Bălcescu Opera, omul și epoca, București, Ed."Eminescu" 1975, 416 p.
15. N.Iorga, Acte și fragmente cu privire la istoria Românilor..., I (București,1895),p.55-63).
16. Constantin C.Giurescu, Istoria Românilor, vol. II, Partea întîi, ed.a IV-a, București 1943, p.272.

www.dacoromanica.ro

Cu tot cultul turcilor pentru personalitatea istoriografului M.Naʾima, este surprinzător faptul că atît orientalistul francez Antoine Galland (1646 - 1715)[17] cît şi Dimitrie Cantemir (1673-1723)[18], care pe la finele secolului al XVII-lea şi începutul celui următor au trăit la Istanbul şi au relatat despre reprezentanţii vieţii culturale turceşti, în frunte cu Hezarfen, Nefi'oğlu etc., nu citează un istoric cu numele de Naʾima (? !). Aceasta nu înseamnă că în perioada respectivă, în pleiada de cronicari şi istoriografi otomani, n-ar fi fost şi unul cu acest nume.Obiectiv, trebuie să recunoaştem că cel care l-a popularizat, c eindu i un renume, a fost clujeanul Ibrahim Müteferr ka prin publicarea unor manuscrise istorice numai pe numele lui Mustafa Naʾima (1734), deci la 18 ani după moartea acestuia. Desigur, I.Muteferri ka, ca renegat transilvănean şi meşter tipograf, nu putea fi bine versat în problemele complexe ale unor manuscrise otoman în care se descurcă foarte greu şi istoricii turci. De îndată ce însuşi Naʾima afirmă categoric, că manuscrisul pe care se bazează pînă la anul hegirei 1065 (oct. 1655) aparţine răposatului Şarih Ül-Menârzâde Ahmed efendi şi că el a fost însărcinat cu descrierea evenim ntelor în continuare[19] , deci după data de mai sus

---

17. Antoine Galland, Istanbul'a ait günlük hatıralar (Amintiri zilnice despre Istanbul), ed. Ch.Schefer - Nahid Sırrı Orik, T.T.K.Basımevi- Ankara 1949-1973,3 vol.,începînd din 1972.-...
18. Vezi,în special, notele la Istoria creşterii şi descreşterii Imperiului otoman...,II (Bucureşti,1876) şi Cartea despre sistemul religiei,mahomedane, în:Dimitrie Cantemir în Rusia (Buc.1925) sau ed.Virgil Cândea...
19. Cf.Incheierea mss.-lui Revan nr.1169 , a.p...

www.dacoromanica.ro

discutăm paternitatea sau originalitatea acestei opere. Istoricul turc Münir Aktepe publicînd un articol interesant:"Despre copiile manuscriselor cronicii lui Na'ima"[20], peste 40 la număr numai în bibliotecile stambulene, le împarte în trei categorii distincte, cu diferenţe în ce priveşte conţinutul şi mai ales perioada la care se referă, fără a putea stabili care ar aparţine într-adevăr lui M.Na'ima. Münir Aktepe recunoaşte apartenenţa unor manuscrise mai vechi, începînd cu 1574/982 sau cu 1591-1592/1000 H., lui Şarih Ül-Menârzâde Ahmed (m.1657). Răposatul istoric turc M.Cavit Baysun (1899-1968)[21], foarte versat în problema cronicilor otomane, într-un articol documentat, un veritabil studiu, despre Na'ima[22], luînd în discuţie paternitatea cronicii acestuia, pe baza manuscrisului din Bibl. Topkapı Sarayi, fd.Revân nr.1169 (617 fol)[23], recunoaşte importanţa manuscriselor lui Şarih Ül-Menarzâde Ahmed, constituind baza operei lui Na'ima. Deci, cei doi istorici turci evită să lovească direct în Na'ima,dar arată, printre rînduri, că i-ar aparţine cert numai partea introductivă "Mukadimme" şi partea finală a cronicii în care se tratează evenimentele din ultimii patru ani (1655-1660). Deci, se poate spune că M.Na'ima şi-a început cronica sa, adică descrierea evenimentelor istorice

---

20. Naimâ tarihinin yazma nushaları hakkında, în Rev."Tarih Dergisi" nr.1 (Istanbul,1949),p.35-52.
21. Despre viaţa şi opera prof.M.Cavit Baysun cf. "Tarih Dergisi" nr.23 (1969),p.1-12 (art.necrolog de M.C.Şehabeddin Tekindağ etc.).
22. Naimâ în "Islâm Ansiklopedisi"9o Cüz (196o) p.44-49.
23. Sînt şi alte manuscrise care tratează aceeaşi perioadă (1574-1655) de ex.TKSM Hazine no.1332, bibl.Bayazid nr.4917 etc.,dar cele mai multe încep cu 1000 H./1591-1592.

www.dacoromanica.ro

odată cu anul naşterii sale, ceea ce au făcut şi alţi istoriografi. Imprejurările şi mai ales viaţa sa zbuciumată nu i-au permis să continue descrierea evenimentelor şi după 1660 şi să le ducă pînă la pacea de la Carlowitz (1699), sau pînă la viziratul lui Köprülüzade Amca Hüseyin paşa, aşa cum îşi propusese iniţial.

Partea introductivă a cronicii "Mukaddime", aşezată în fruntea tuturor manuscriselor, reflectă concepţia politică şi istorică a lui Naʿima interesantă şi oarecum originală. In această privinţă, el a asimilat concepţiile avansate, în istoriografia otomană, ale lui M.ʿAli (m.1599), Hagi Kalfa sau Kâtip Celebi (m.1657)[24] cel mai mare polistor otoman, pe care îl continuă; de asemenea, a ţinut seama de ideile literaturii didactice turceşti din secolul al XVII-lea, în frunte cu tratatul (Risale) lui Koçi beg (m.1650)[25], Montesquieu al osmanlîilor, tratînd cauzele decadenţei otomane. Cunoscutul turcolog italian Alessio Bombaci, prezentînd succint gîndirea lui Na'ima afirmă: "Le passage de la pensée politique à la pensée historique est explicite chez Naʿima d'Alep (mort en 1716), grâce auquel l'historiographie ottomane atteint sont point culminant"[26]. Din acest punct de vedere Naʿima a fost influenţat simţitor de gîndirea magrebinului (apusean) Ibn Khaldun

---

24. Cf.Mihail Guboglu, Cronici turceşti privind ţările române...II, Ed.Acad.R.S.România, Bucureşti, 1974, p.25 şi urm.(I).
25. Cf.F.Babinger, Qoci beg în "E.I."II (1927), p.1116. Are un manuscris:"Risale-i Koci beg" şi la Biblioteca Acad. R.S.Rom.
26. Cf.Alessio Bombaci, Histoire de la litterature turque. Traduit par I.Mélikoff.Préface de Louis Bazin, Paris 1968,p.335.

www.dacoromanica.ro

(1332-1406)[27], autorul unei teorii originale despre viaţa statelor, expusă în vestita sa operă intitulată Mukaddima[28]. In cercetările turceşti, din ultimele decenii, s-a arătat că M.Naʿima a fost unul din reprezentanţii de seamă ai Ibn Haldunismului în Turcia[29], combătîndu-se teoria lui Taha Hüsein că ar fi fost un monopol numai al lumii arabe[30]. Ca şi contemporanii săi, Dimitrie Cantemir, Ferdinand Marsigli şi Montesquieu, istoriograful Naʿima distinge în viaţa statelor, de altfel ca şi în viaţa oamenilor, trei perioade distincte: apariţia, dezvoltarea şi decadenţa. Elementele componente ale societăţii omeneşti, care contribuiau la progresul ei, erau în număr de patru: ţărănimea (raia) cărturărimea (ulema), oastea (asker) şi negustorimea (tüccar). In ce priveşte filozofia istoriei şi necesitatea ei ca ştiinţă, el nu face altceva decît să repete sau să reînnoiască ideile unor autori mai vechi. După Naʿima un bun istoric trebuia să îndeplinească şapte condiţii: să fie obiectiv, să spună adevărul, să nu dea crezare unor zvonuri şi dacă nu cunoaşte bine realitatea să se informeze, documentîndu-se cît mai temeinic. Apoi, istoricul nu trebuie să se limi-

---

27. Cf.Alfred Bel, Ibn Khaldun 'Abd al-Rahman, în "E.I."II (1927), p.418-419.
28. Despre valoarea gîndirii lui Ibn Khaldun cf. Al.Bombaci, La dottrina storiografica di Ibn Haldun, in:"Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa",15 (1946), p.159-185; cf. şi Les théories de la connaissance et de l'histoire chez Ibn Haldun, în "Preceddings of the X the International Congress of Philosophi", Amsterdam (1952), p.769 şi urm.
29. Cf.Fındıkoğlu Z.Fahri, Türkiyede Ibn Haldunizm, în:"Fuad Köprülü Armağanı - Mélanges Fuad Köprülü"Osman Yalçin Matbaası,Istanbul 1953, p.153-163. Autorul începe cu Kâtip Ce-

www.dacoromanica.ro

teze la expunerea seacă a evenimentelor, ci să trateze şi despre evoluţia societăţii omeneşti; să folosească un limbaj sau o formă de exprimare clară, pe înţelesul tuturor. Textul expus să fie cît mai atractiv prin ornare cu anecdote, proverbe şi versuri. Un model în acest sens şi pentru Naʿima erau manuscrisele istorice ale lui Şarih Ül-Menarzâde Ahmed efendi. In această privinţă se cunoaşte, după stil şi modul de redactare, că din cele 6 volume (ed.III şi IV, numai ultimul (VI) aparţine efectiv lui Naʿima. Obiectiv, trebuie să recunoaştem că volumul VI ca expunere istorioă nu este la nivelul celorlalte cinci, aparţinînd chiar după Naʿima lui Şarih Ül - Menarzade Ahmed efendi.

Nu numai partea introductivă "Mükaddime" şi vol.VI (1655-166o), ci şi descrierea evenimentului zis: Feyzullah Efendi vakʿası, adică a răscoalei din 17o3[31], aparţine numai lui Naʿima. Deci, intenţia sa a fost descrierea evenimentelor din 1655 pînă la răscoala de mai sus. Acest gol, de patru decenii şi mai bine, sau că nu a fost scris din motivele arătate, sau că s-a scris dar manuscrisul respectiv s-a pierdut sau încă nu ne-a

---

lebi (I) şi Mustafa Naima (II) şi încheie cu Ahmed Cevdet (1822-1895) (VII). Influenţa lui Ibn Haldun asupra lui Naʿima o menţionează şi Asaf Hâlet Celebi, în Naima. Hayatı Sanatı Eserleri, Istanbul, 1953, p.14.

3o. Cf. Dr. Taha Hüseyin, Etudes analytiques et critiques d'Ibn, Paris, 1918 (Teza de doctorat). Are şi o traducere turcă, din 1925, de Abdullah Inan.

31. Eveniment care a dus la detrnnarea sultanului Mustafa al II-lea, din cauza abuzurilor şeih ul-islamului sau marelui muftiu Feyzullah efendi, şi întronarea sultanului Ahmed al III-lea.

www.dacoromanica.ro

parvenit. In orice caz, opera lui Na'ima a fost continuată de Fındıklılı Mehmed Silâhdar şi de Mehmed Raşid, amintiţi mai sus ca istoriografi oficiali "vakʿa-nüvis".

Spre a ne forma o idee mai completă despre originalitatea operei şi personalităţii lui M.Naʿima se impune o cercetare mai adîncă, pe baza comparării tuturor manuscriselor istorice, din Turcia şi alte ţări, atribuite lui M.Naʿima.[32] Numai în acest caz se poate conohide daoă numitul istoriograf a avut sau nu vreo contribuţie în redactarea manuscriselor care încep fie cu 1574 (982 H.), fie cu 1591 (looo). In orice caz, meritul său este că prin întocmirea de copii, sau chiar prin compilarea unor manuscrise a contribuit la păstrarea şi valorificarea lor de către generaţiile următoare. Se impune, în această situaţie, o ediţie critică a cronicii de Şarih ül-Menarzade Ahmed şi Mustafa Naʿima.

In continuare, ţin să semnalez unele capitole şi paragrafe din cuprinsul vol.VI, aparţinînd numai lui Naʿima. In acelaşi timp, dau în transcriere latină, pe baza ultimei ediţii (Z.Danışman), cîteva fragmente privitoare la istoria ţărilor române. La traducerea lor am ţinut seama de unul dintre manuscrise din Istanbul (Bibl.Nuru -Osmaniye) Yeni K.no.2710, microfilm la Arh. st.Buc., rola 58, Turcia) şi de ultima ediţie otomană (IV) din care am dat şi cîte un facsimil pentru ilustrarea textului. De asemenea, am ţinut să prezint în fruntea acestei schiţe bio-bibliografice figura lui

---

Textul acestei broşuri "Risale-i vak'a-i Feyzüllah efendi", în unele manuscrise, este inserat în partea introductivă (Mukaddime), iar în altele este expusă la încheiere (khatime).

www.dacoromanica.ro

Naᶜima efendi, portret după care au fost imprimate, în ultimii ani, şi nişte timbre în Turcia.

Bibliografia: Abbé Todirini, De la litterature des Turcs (Paris 1789), III, p.186 şi urm.; J.v.Hammer, Geschichte des Osmanischen Dichtkunst, Pest, 1838, IV, p.84 şi urm.; J.K.Basmadjian, Essai sur l'histoire de la littérature ottomane, Istanbul, 1910; Franz Babinger, G.O.W. (1927), p.245-246 idem, Naᶜima, în: "E.I." III (1934), p.896-897; Alessio Bombaci, Histoire de la litterature turque..., Paris, 1968, p.332 şi 335-336 etc.

Cemâleddin, Osmanlı tarih ve müverrihleri (Ayine-i Zürefâ) (Istoria otomană şi istoriografiei ...) Istanbul, 1414/1897, p.(s.) 43 şi urm.; Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı müellifleri (Autorii otomani) Istanbul, 1342 H./1924, vol.III, p.151 şi urm.; Kostantinidi paşa, Münnehabât-i âsâr-i Osmaniye (Crestomaţie otomană), Istanbul, 1288 H.(1871), p.171-175. Ebüzziya Tevfik, Nümüne-i edebiyat-i Osmaniyye (Modele de literatură otomană), Istanbul, 1329 (1911), p.44 şi urm. Ibn Ül-Arif, Nizâmeddin: Halebli Naîma (Alepianul Naima), în rev."Servet-i funun", Istanbul, 1332 H.(1914), nr.1201; Cenâb Şehabeddin, Naîmâ ile berâber (Impreună cu Naima) Istanbul, 1341 H. (1923); Ali Cânib, Naîma tarihi (Cronica lui Naima), Istanbul, 1927; Ahmed Refik, Alimler ve sanᶜatkârlar (Cărturari şi meşteşugari), Istanbul, 1924, p.256 - 275; idem, Menfâda Naîma Efendi (Naᶜima efendi în exil), în rev."Türk Tarih Encümeni Mecmuası" V, Istanbul 1931, p.52-55; idem, Naima, Istanbul 1932, 33 p.; Vasfi Mahir Kocatürk, Türk edebiyatı tarihi..., (Istoria literaturii turceşti) Ankara, 1964 (ed.II-a, 1970), p.564; idem, Türk edebiyatı Antolojisi (Antologia literaturii turceşti)... Ankara, 1967, p.224-236; Agâh Sırrı Levend, Türk edebiyatı tarihi (Istoria li-

www.dacoromanica.ro

teraturii turceşti) I Cilt (=vol.). Giriş (Introducere) ..., Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara 1973, p.16, 117, 31o, 315, 327, 33o, 363, 38o, 383,384, 418, 454 şi 519.

Primul manuscris din or.Istanbul a fost publicat şi atribuit lui Naʿima de clujeanul Ibrahim Müteferrika (ed.I.Istanbul, 1734/1149 H.). Mai tîrziu,F.Babinger a semnalat o serie de manuscrise nu numai din bibliotecile stambulene, ci şi din alte oraşe (Berlin,Londra, Kairo, Paris, Roma/Vatikan (Cf.GOW., 1972,p.246). Cataloagele de manuscrise turceşti, publicate în ultimele decenii, au scos la lumină alte manuscrise şi au lărgit cunoştinţele noastre, prin descrieri succinte, despre cele semnalate sau cunoscute. (De ex.cf.E.Blochet, Catalogue des manuscrits turcs...,tome I, Paris, 1932, VIII+4o2 p.,sub mss.no.76,p.29: - Tarih-i Naiʿma...) le présent exemplaire ne contient pas la préface, voir le no 155 du Supplement,Paris,1933). Cele mai multe manuscrise, vreo 2o, au fost semnalate şi cu descrieri succinte atribuite lui Na'ima în Cas.msse turceşti: Istanbul Kütüphaneleri Tarih-Cografya yazmalari Kataloglari, Istanbul 1944 -1955, Alte 17 manuscrise, atribuite lui Naʿima, se păstrează în Biblioteca Muzeului Topkapi Sarayi cf.F.E.Karaţay, Cat.cit., C.(1961), p.259-262, sub n-rele:798-811. Nu toate au fost catalogate (de ex.Revan no.1169 etc.). In fine, alte două manuscrise tot "ale lui Naʿima" se păstrează în Biblioteca Ist.de Studii orientale din Leningrad (Cf.L.V.Dmitrieva...,Opisanie..., Moscova, 1965 p.178-197, n.rele:168-169. Deci, numărul manuscriselor atribuite lui Naʿima se ridică la vreo 6o. In stadiul actual al cercetărilor însă, nu se ştie care este manuscrisul autograf sau prototip al lui Naʿima (sic), poate nici unul.Se impune cercetarea temeinită a tuturor şi întocmirea unei ediţii critice.

www.dacoromanica.ro

Tarih-i Naʿima, ed.IV, Istanbul, 1283 H./1866, VIII + 442 p. + 58 p.(anexa), vol.VI

Transcrierea şi traducerea titlurilor de capitole şi paragrafe

(Cuprinsul volumului VI).

Vek'ayi'i-sene hams vemittin ve elf - "Evenimentele anului 1065 H."[1] (p.2).

Ahvâli diyar-i Mısıriye; tafsil-i ahvâl vusul mühür be-Ibşir paşa ve hudûs-i erâcif-i vefât vezir sabık Derviş paşa - "Situaţia provinciei egiptene; amănunte despre sosirea sigiliului viziral lui Ibşir paşa şi răspîndirea unor zvonuri privind moartea fostului mare vizir Derviş paşa" (p.2-28).

Ba'zı ahvâl-i Ibşir paşa - "Unele situaţii ale lui Ibşir paşa" (p.29-31).

Vekʾayi-i garibe-i der serayi ʾamire Ibşir paşa - "Situaţia ciudată a lui Ibşir paşa în palatul imperial" (p.32-34).

Amaden-i vezir Ibşir paşa be-asitâne - "Sosirea lui Ibşir paşa la Poartă (Istanbul)" (p.34-37).

Zifâf-i vezir-i'azam be-Ayşe sultan - "Logodna marelui vizir cu prinţesa Ayşe" (p.48).

Şüru'-i vezir-iʾazam tebdilâd - menâsib ve gadr ve musâdarat-i mütevellîn - "Schimbări de posturi de către marele vizir şi confiscarea avuţiei celor bogaţi" (p.48-53).

---

1. 11 nov.1654 - 30 oct. 1655

www.dacoromanica.ro

Katl-i defterdar-i sabık Moralı ve mevkufatî Mehmed efendi ve gade Mehmed kethûdâ - "Uciderea fostului defterdar Moralı din Moreza, al mevkufatciului Mehmed efendi şi a chehăiei (intendentului, Gade (Gide)". (p.54-66).

Tebdilât - "Schimbări"< în ierarhia Porţii> (p.66).

Tevcîh-i nezâret-i cemi' evkâf be Şeyh Ül-islâm "Acordarea tuturor fundaţiilor pioase marelui muftiu sau şeih ul-islâm" (p.66).

Hârâket-i nâ-savâb Ibşir paşa ve mebâd-i nâ-savâb Ibşir paşa ve mebâd-i zuhur-i fesâd - "Acţiuni nejuste ale lui Ibşir paşa şi începerea apariţiei nenorocirilor" (p.67-73).

I'râz-i Murad paşa ez vezir ve ikaz-i fitne ve tahrik-i 'asker "Supărarea lui Murad paşa din cauza vizirului, începerea rebeliunii şi frămîntarea oastei" (p.74-82).

Cemiyet-i sipâh ve yeniçeri ve katl-i Ibşir paşa ve nefi müfti Ebu Said efendi ve sadaret-i Murad paşa ve müftişüden Hüsam-zâde Abdurrahman efendi - "Ceata de spahii şi ienicceri, omorîrea lui Ibşir paşa, exilarea marelui muftiu Said efendi şi numirea lui Hüsâmzâde Abdurrahman efendi ca mare muftiu" (p.83-102).

Tebdilât - "Schimbări"< în ierarhia Porţii>, (p.103).

Ahvâl-i levendât ve mübtedâ-i zuhur-i Abaza Hasan paşa - "Situaţia levinţilor şi începutul ascensiunii lui Alabaza Hasan (p.103-105).

Ahvâl-i donanma-i humayun - "Situaţia, starea flotei imperiale (p.106).

www.dacoromanica.ro

ʿAzl ve vefât-i Murad paşa ve saderet-i Suleyman paşa - "Mazilirea şi moartea lui Murad paşa şi marele vizirat al lui Suleiman paşa" (p.1o7-111).

Vaka'yi-i Murteza paşa der Basra - "Fapta lui Murteza paşa la Bassora" (116-118).

Vaka'yi-i Seydi Ahmed paşa ve muhasara-i Haleb -"Isprava lui Seydi Ahmed paşa şi asedierea cetăţii Alep" (p.119-124).

Cevrî Celebi .../cronicar otoman/ (p.125-126).

Vekaʿyi-i sene sitte ve sittin ve elf - "Evenimentele anului 1o66[2] (p.127).

Vakaʿyi-i Habeş - "Evenimentele din Abisinia" (p.128-132).

Tebdil-i defterdar Ipşir paşa - "Schimbarea defterdarului Ibşir paşa (p.133-135).

Zaffer-i yaftin han tatar be-küffâr-i kazak -"Victoria strălucită a hanului tătar asupra ghiaurilor cazaci" (p.136).

Ahvâl-i cezire-i Kandya ve Kirid - "Situaţia insulei Creta şi cetăţii Kandia"(p.137).

ʿAzl-i vezir-i 'azam Süleyman paşa "Mazilirea marelui vizir Suleiman paşa" (p.138-143).

Zuhur-i fetne ve vaka'-i Cinar - "Izbucnirea răzvrătirii şi întîmplarea de la Cinar"(p.144).

Sadaret-i Kaymakam Surnazen Mustafa paşa - "Marele vizirat al caimacamului Surnazen paşa"(p.155).

Kaymakam-i Yusuf paşa ve muʿazzuli-i Hüsâmzâde ve müfti-i şüden Memekzade - "Caimacamatul lui Yusuf paşa şi mazilirea muftiului Hüsâmzâde" (p.155).

ʿAzl-i Memekzâde ve müftü şüden Hocazâde Mesud efendi be-taleb-i ʿasker - "Mazilirea lui Memekzâde şi a muftiului Hogeazâde Mesud efendi la cererea oastei" (p.156-157).

2.31 oct.1655-19 oct.1656

www.dacoromanica.ro

Maktuli-i defterdar sabık Halıcızâde Mehmed paşa - "Uciderea fostului defterdar Halicizâde ehme paşa" (p.158).

'Azl ve habs-i defterdar Karagöz Mehmed efendi ve defterdar i şüden defterdarzâde Mehmed paşa -"Mazilirea şi întemniţarea defterdarului Karagöz Mehmed paşa şi numirea lui Defterdarzade Mehmed paşa ca deferdo (p.158). Letâfe-i heyül-i Amir - "Anecdote hazlii"(p. 159).

Vusul-i vezir-i a'azim Siyâvuş paşa b sitê 'aliyye -."Sosirea marelui vizir Siyavuş paşa la înalt Poartă"(p.160).

Tevcîh-i eyâlet - Erzerum be-vezir s bık Sürnâzen Mustafa paşa - "Acordarea provinciei Erzerum lo tului mare vizir Sürnazen Mustafa paşa" (p.161).

Hikâye-i garibe - Istorioară curioasă"(p.161).

Reften-i vezir sabık Usküdarî Suleyman paşa be-eyâlet-i Bosna, mukâfat-i ibret-engiz - "Plecarea foştului vizir Usküdarlı în Bosnia, model de răsplat (p.162).

Menfi şüden Müftü-i sabık Memek-zâd b - Bursa - "Surghiunirea fostului muftiu Memekzade în pa tea Brusei" (p.163).

Nefi nakib seyrekzâde be-Mudanya - "Exilarea nakib (ului-Ül-eşref)[3] la Mudanya (p.163).

Reften-i şeyh Ül-islâm Ebu-Said efendi b -Gelibolu - "Plecarea marelui muftiu la Galipole' (p.164 165).

Katlı Defterdârzade Mehmed paşa - "Uciderea lui Defterdârzade Mehmed paşa" (p.166).

Defterdarî Sarı 'Ali efendi - "Defterdariatul lui Sarı 'Ali efendi" (p.167).

---

3. Nakib - reprezentantul unei comunităţi (de dervişi); nakib Ül-eşref - reprezentantul şe rifului de la Meca.

www.dacoromanica.ro

Vüzâret-i Boynu Yaralı Mehmed paşa - "Marele vizirat al lui Boynu Yaralı Mehmed paşa" (p.167-168).

Zorbalar katl olunub hüsn-ü tedbir ile ashâb-i fesâdın tugiyan'def'olundugıdır. - "Uciderea zorbagiilor şi înlăturarea rebelilor şi răzvrătiţilor pe căi chibzuite" (p.169-171).

An vê zümre-i mütegaliba ve ihda'-i an taife-i mezburun be-teklif ihrac tug-ı humayun - "Inducerea în eroare a aga'lelor de maidan, provocatori de discordii prin propunerea de a scoate tuiul imperial"(p.176).

Ameden-i elçi Hind - "Sosirea unui sol indian" (p.177).

Tebdil-i Kaymakam paşa - "Schimbarea lui caimacam paşa" (p.178-182).

Ahvâl-i sefer-i kapudan Sarı Ken'an paşa ve inhizâm donanma-i humayun - "Situaţia expediţiei amiralului (Kapudan) Sarı Ken'an paşa şi înfrîngerea flotei imperiale" (p.183-192).

Ameden-i sadr'azam Boynu-Yaralı Mehmed paşa be-asitâne-i aliyye - "Sosirea marelui vizir Boynu-Yaralı Mehmed paşa la înalta Poartă" (p.193-194).

Katl-i mir'alem - "Uciderea marelui (principelui) stegar" (p.195).

Istilâ-i Venedik ber Bozca-ada - "Năvala veneţi nilor asupra insulei Tenedos" (p.195-196).

'Azl ve nefî ve katl Hocazâde Mesud efendi ve u ur-i tebdilât ve teğaiurî - "Mazilirea, exilarea i uciderea lui Hogeazâde Mesud efendi; schimbări şi c rupţii"(p.196-205).

Tebdil-i defterdar-"Schimbarea defterdarului" (p.206).

Müʾahze ve katil şüden Haydar-Ağazâde ve gayre-i d r asitâne , "Reprimarea şi uciderea lui Haidar Aga-

www.dacoromanica.ro

zâde", precum şi altoma la Poarta" (Istanbul) (p.2o6-2o7).

M a'nzâde Hüseyin beyin elçiliğle Hinde gitdiğidir - "Plecarea lui M'anzâde Hüsein bey ca sol în India" (p.2o8).

Hediyye-i mulûkâne - "cadou princiar, împărătesc" (p.2o8).

Istilâ-i kefre-i be-cezire-i Limni - "Năvala ghiaurilor ⟨ veneţieni⟩ în insula Lemnos"(p.2o9).

Beyân-i Tın mahtum - "Explicarea situaţiei sigiliului pătat " (p.21o).

Ahvâl-i ilim - "Situaţia ştiinţei"(a unor cărturari) (p.211, 212).

Süyi tedbir - "măsuri nechibzuite",p.213.

Naklı padişâh 'alempenâh ez-Usküdar be-seray-i 'amire ve meşâvre ve mükâleme - "Transferarea padişahului, azilul lumii, de la palatul din Üsküdar la palatul împărătesc ⟨Topkapı Sarayi⟩, sfat şi discuţii" (p.214-216).

Ba's-i 'azlı Boynu-Yaralı Mehmed paşa ve sa daret-i Köprülü Mehmed paşa - "Cauza mazilirii lui Boynu-Yaralı Mehmed paşa şi marele vizirat al lui Köprülü Mehmed paşa" (p.217-218).

Tebdil-i defterdar - "Schimbarea defterdarului' (p.219-221).

Tebdil-i ağayi-i yeniçerian -"Schimbarea agăi de ieniceri" (p.222-226).

Vaka'yi-i teba'yi kadızâde efendi - Păţania supuşilor lui Kadizade efendi" (p.227-235).

Madhikiyât - "Comedii" (p.236 - 24o).

Katlı Karagöz Mehmed paşa - "Uciderea lui Karagöz Mehmed paşa" (p.241).

www.dacoromanica.ro

Vezir-i 'azam Siyavuş paşa -"Marele vizirat al lui Siavuş paşa (p.241).

Defterdarî Mehmed paşa - "Deferdariatul lui Mehmed paşa" (p.242).

Haydar Ağazâde Mehmed paşa - ..."(p.243).

Şeyh ul-Islâmî ' Abdurrahim efendi - "Muftiatul lui 'Abdurrahim efendi" (p.243).

Hocazâde Mesud efendi - "..." (p.244-245).

Veka'yi-i sene seb'a ve sittin ve elf - "Evenimentele anului 1067[4].

Şuru'-i vezir-i 'azam Köprülü Mehmed paşa -bemühimmât-i mesâlih-i devlet ve beyân tedbirât an destur asâf-i mezeliyet - "Inceputul marelui vizirat al lui Köprülü Mehmed paşa şi grija sa de cele necesare în treburile împărăţiei aşa cum se cuvine (p.246).

Tebdil-i Müftü - "Schimbarea muftiului" (p.247).

Ameden-i elçiyi 'Acem - "Sosirea solului persan sau iranian" (p.247).

Tebdil-i defterdâr - "Schimbarea defterdarului" (p.248).

Seyidi Ahmed paşa - "..." (p.248-249).

Hediyye-i humayun - "Dar sau cadou împărăteso" (p.25o).

Fitne-i cüviyan-i sipâh tekrâr tuğiyan idüb hüsn tedbirlerle cemiyetlerin tefrik ve ışkiyanın cezâları tertib olunduğıdır - "Răzvrătirea din nou a tinerilor spahii, împrăştierea adunăturii lor cu măsuri c ibzuite şi pedepsirea răufăcătorilor"(p.25o-261).

Katli şeyh Ül-islâm - "Uciderea şeih ul-islâm 'ului sau marelui muftiu" (p.261-264).

Salb-i Batrık - "Spînzurarea patriarhului" (p.264).

---

4. = 2o oct.1656 - 8 oct.1657.

www.dacoromanica.ro

Şuru'-i dedârik-i sefer-i humayun ez cânib-i bahr ve berr ve ihrac tuğ-i humayun - "Începerea pregătirii expediţiei imperiale de pe mare şi uscat şi scoaterea tuiului imperial" (p.264-265).

Nusret-i donanma-i humayun - "Victoria flotei imperiale" (p.265-267) .

Vaka'yi-i ahvâl-i donanmayi-i humayun ve kuffâr ve muharebe-i 'azime der cezire-i Kirid - "Descrierea situaţiei flotei imperiale şi a ghiaurilor şi marea bătălie cu ghiaurii în insula Creta" (p.267-268).

Vaka'yi-i sefâin-i Cezâir - "Nenorocirea vaselor din insule"(p.268-27o).

Tebdilât-i munasıb-i ilmiyye - "Schimbări în posturi cărturăreşti" (p.27o-271).

Ihrac-i mevâcib - "Obţinerea salariilor"(p.271-272).

'Azli Müftü Bâli-zâde - "Mazilirea muftiului Bâlizade" (p.272-273).

Vaka'yi-i firâr-i Kara Mustafa paşa -"Intîmplarea fugii lui Kara Mustafa paşa" (p.273-276).

Reften-i vezir-i 'azam Köprülü Mehmed paşa becânib Boğaz. - "Plecarea marelui vizir Köprülü Mehmed paşa spre Bosfor" (p.276-278).

Mukaddime-i feth ü zaffer - "Inceputul cuceririi şi victoriei" p.(268-269).

Muharebe-i donanmay humayun be-küffâr hessâret-i makrun - "Lupta flotei imperiale cu ghiaurii (veneţieni) însoţiţi de înfrîngere (p.279-282).

Vurud-i 'inâyet ilehiyye ve müdded-i nâkeh zuhur-i gaibiyye - "Sosirea pe neaşteptate a ajutorului lui Allah de la peire" (p.282-284).

Mahzar-i şüden seca'n ve hünerverân be lütuf ve ihsân ve mehân şüden cebânan ve bi-gayretân -

www.dacoromanica.ro

"Prezentarea celor curagioşi şi îndemînateci, apariţia umililor de fricoşi şi fără zel" (p.285-289).

Amedən-i kapudan paşa - "Sosirea marelui amiral" (p.289).

Istirdad-i Bozca-Ada - "Luarea înapoi, reocuperirea insulei Tenedos" (p.289-294).

Siyâset-i Kara Hüseyin-zâde Hüseyin ağa der hak sadr'azam ve vefâti der zemân - "Calomnierea marelui vizir de către Kara Hüsein-zâde Hüseyin ağa şi moartea sa în acel moment" (p.295-301).

Irsâl-i 'asker berây istihlâs cezire-i Limni -"Trimiterea de oaste pentru salvarea insulei Lemnos" (p.301).

Zikri ahvâl-i serhadd-i mansure - "Descrierea situaţiei serhatului victorios" (p.301-302).

Muharebe-i Tatar han be-Erdel - "Lupta hanului tătar cu Ardealul sau Transilvania" (p.302-307).

Vefât-i kadi asker Imâm-zâde Mehmed efendi - "Moartea cadiului 'asker Imâm-zade Mehmed efendi" (p.307).

Defterdar Sarı ʿAli efendi - "Defterdarul Sarı ʿAli efendi" (p.307-313).

Hikâyet - "Povestire" (p.313-315).

Mah zilhicce'nin üçüncü sebt günü rikâb-i humayuna vurud eden telhis ve kaymakanın ayni bu mehalle tehrir olunmuşdır -"Raportul viziral sosit, sîmbătă, a treia zi a lunei zilhiice[5] şi scrierea caimacamului în acelaşi loc" (p.357-358).

Budun valisi vezir Kenʿan paşa Erdel banı olan Barçgay ile 'akd meclis etdikde hın mükâlemede olan su'al ve cevâp ve karardâde olan mevâd'dır - "Intrebări şi răspunsuri în discuţia care a avut loc între valiul Budei, vizirul Ken'an paşa şi principe (ban)

5. =13 sept.1697

www.dacoromanica.ro

Transilvaniei ⟨Acaţiu⟩ Barçay" (p.358 - 361).

Vefât-i padişâh-i Hind Hurrem şah - "Moartea padişahului Indiei Hurrem şah" (p.361).

Vefât-i Kara-Celebi-zâde 'Abdul-'Aziz efendi "Moartea lui Kara Celebi-zâde'Abd ul-'Aziz efendi" (p.361-363)...

Veka'yi-i sene tis'a ve şittin ve elf - "Evenimentele anului 1069[6] ". (p.37o).

Ameden-i sadr'azam be-rikâb-i humayun ve 'avdet-i padişah-i 'alempenâh ez-Ederne bâ-asitâne -"Sosirea marelui vizir la scara împărătească şi întoarcerea padişahului, azilul lumii, din Adrianopol la Poartă (=Istanbul)" (p.37o).

Divan-i muşav re - "Sfat în divan" (p.37o,373).

Ihrâc-i mevâcib der sahrai-i kâğidhane ve nakli pâdişah-i ʿalempenâh be-Usküdar - "Obţinerea soldelor lunare în cîmpia Kiagithane şi mutarea padişahului, azilul lumii, la Üsküdar" (p.373-374)

Bakiya-i ahvâl-i eşkiya - "Sfîrşitul situaţiei rebelilor" (p.374-378).

Inhizam-i serdar Murteza paşa der cenk-i celâlî Abaza Hasan paşa - "Infrîngerea serdarului Murteza paşa în războiul cu celâlîi Abaza Hasan paşa"(p.378-382).

Zikr-i istisâl-i eşkiya - "Descrierea săpării rădăcinii răufăcătorilor" (p.382-394).

Garibe-i ʿacâyip vekaʿyiden - "Din evenimentele ciudate..." (p.395-396).

Vakaʿyi-i Şam - "Evenimentele din Siria sau Damasc" (p.396-398).

Katlı Deli Hasan paşa - "Uciderea lui Deli Hasan paşa" (p.398-4oo).

Şeyh ul-Islâm şüden Bursavî-i Mehmed efendi

6. = 9 oct.1657 - 28 sept.1658.

www.dacoromanica.ro

- "Numirea lui Mehmed efendi din Brusa (Bursalı) ca şeih ul-islâm sau mare muftiu" (p.402-405)

Vaka'yi-i Misır-i Kahire -"Evenimentele din Cairo-Egipt" (p.405-407).

Veka'yi-i sene semâne ve sittin - "Evenimentele anului 1067[7] (p.315).

Harâket-i humayun be-cânib-i Ederne - "Plecarea împărătească în partea Adrianopolului"(p.315-317).

Feth-i Cezire-i Limni - "Cucerirea insulei Lemnos" (p.317-319).

Ameden-i sadr'azam ve serdar-i ekrem berikâb-i ʿalem - "Sosirea marelui vizir şi ilustru serdar la scara (suita) şehin-şahului lumii (sultanului)". (p.319-320).

Şidett-i şitâ - "Asprimea iernii"(p.320-321).

Tebdil-i voyvoda-i Eflâk ve Boğdan ve serdarî-i Fazlı paşa becânib-i ışan - "Schimbarea voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei, şi serdariatul lui Fazlı paşa într-acolo"(p.321-326).

Tebdil-i kapudan - "Schimbarea marelui amiral" (p.322).

Tebdil-i ağayi dar-us-seadet - "Schimbarea marelui eunuc" (p.326).

Katl-i ağayi yeniçerîân - " Uciderea agalei de ieniceri"(p.326-329).

Tebdil-i sadreyin - "Schimbarea celor doi kadi' askeri" (p.329).

Maktulî-i valî-i Silistre Fazlı paşa - "Uciderea valiului de Silistra Fazlı paşa" (p.329-331)

Zuhur-i sefer-i Erdel - "Apariţia expediţiei în Transilvania"(p.331-332).

Maktulî-i 'Abdi paşa tahsildâr Mora - "Uciderea lui 'Abdi paşa încasator în Moreea" (p.332).

7.=29 sept.1658 - 17 sept.1659

www.dacoromanica.ro

Fesâd-i Nakkaş Hasan ve maktulî-i o ba'z ez ashâb-i fitin - "Răzvrătirea lui Nakkaş (zugraf) Hasan, omorîrea aceluia şi a unor provocatori de dezordine" (p.332-334).

Nakli-i padişâh-i 'alempenâh be-otağ-i humayun ve sadr'azam Köprülü Mehmed paşa be sefer-i Erdel - "Transportarea padişahului lumii cu cortul împărătesc şi expediţia lui Köprülü Mehmed paşa în Transilvania (p.334-335).

Maktulî-i Siyâvuş Mustafa paşa -"Uciderea lui Siyâvuş Mustafa paşa" (p.335-338).

Kapudan-i şüdeni Deli Hüseyin paşa - "Instalarea marelui amiral Deli Hüseyin paşa" (p.338-34o).

Huruc-i Celâlî i Hasan paşa valî-i Haleb eş-şehbâ - "Răsoeala lui Gelalîi Hasan paşa,valiu al ţinutului Alep" (p.341-352).

Zikr-i reften-i serdâr-i 'azim be vilâyet-i Erdel ve feth kale-i Yanova" - "Descrierea plecării marelui serdar în vilaietul Transilvania şi cucerirea cetăţii Yanova" (p.352-357).

Isiyân-i Gör (Kör) bey der Atalya."Răscoala lui Kör bey în Ataliya" (p.4o7-411).

'Azimet-i padişah-i 'alempenâh be-cânib Bursa - "Plecarea padişahului lumii, azilul lumii, la Brusa" (p.411-415).

Amedenı elçi-i Nemçe - "Sosirea solului neamţ (austriac)" (p.415).

Reften-i Müfettiş (Nakkaş) Ismail paşa be cânib-i Anadolı - "Pleoarea lui Nakkaş Ismail paşa spre partea Anatoliei" (p.415-419).

Katlı Şâmî Nu'man efendi - "Uciderea lui Şamîi (sirian) Nu'man efendi" (p.419-42o).

Ak-deniz boğazında kaleler tâmir olunduğıdır

www.dacoromanica.ro

-"Repararea cetăţilor de la intrarea (strîmtoarea) în Marea Mediterană" (p.32o-423).

Nusret-i ᶜazime-i Mehmed Giray han der muharebe-i 'asker kuffâr - "Victorie mare a lui Mehmed Giray han în războiul cu ghiaurii moscoviţi" (p.423).

Eflâk ve Bogdan aḥvâli - "Situaţia Tării Româneşti şi Moldovei" - (p.424-429).

Veḳa'yi-i sene seba'in ve elf - "Evenimentele anului 1o7o"[8] (p.429).

'Avdet-i padişâh-i'alempenâh ez Bursa be-cânib-i Ederne - "Intorcerea padişahului, azilul lumii, din Brusa în partea Adrianopolului"(p.42o-431).

Ḥavadis -i şimaliyye - "Evenimentele de la nord" (p.431-435).

Maktulî-i Kadri paşa - "Uciderea lui Kadri paşa" (p.435).

Tenbîh ü tedârik-i sefer ve tevcîh donanmayi humayun be-cânibi Kara-Deniz - "Inştiinţarea şi pregătirea pentru expediţie şi îndreptarea flotei imperiale în părţile Mării Negre" (p.435-436).

Garibeyye - "Ciudăţenii, curiozităţi"(p.436-437).

Serdarî-i 'Ali paşa - "Serdariatul lui 'Ali paşa" (p.437-438).

Muharebât-i Seydi Ahmed paşa be-leşker-i macar - "Luptele lui Seydi Ahmed paşa cu oastea maghiară" (p.438-441).

Notă la încheierea ediţiei şi data (p.442).

Ilâve - Anexă se încheie cu "temme-i Kul Naᶜima", cuprinzînd concepţiile sale istorice, precum şi micul tratat (Risale) despre "Vakᶜayi-i Feyzullah efendi" - "Intîmplarea cu Feyzullah efendi" în care

8. = 18 sept.1659 - 5 sept.166o.

www.dacoromanica.ro

se descriu evenimentele istorice de pe la finele secolului al XVII-lea şi începutul celui următor. Un loc important în această încheiere a lui Naʿima îl ocupă răscoala din 1703 din cauza abuzurilor marelui muftiu Feyzullah efendi.

www.dacoromanica.ro

Fragmente din Na'ima tarihi în transcrierea latină după ed.Zuhurî Danışman (vol. VI , fasikül 19, Istanbul,1969,p.2752-2753):

Patriğin asılması: - Istanbul'da Rum patriği voyvodasi olan müfsid, Eflâk/olup Kostantin denilen murdara,fesad telkin eden,yalanla dolu olarak göderdiği mektubu tutulup hıyaneti meydana çıkınca, bu mektub kendisine gösterilerek sorulmuştu. Verdiği cevap'da:

- Her sene sadaka almak içün bu çeşit kâgit gönderegelmiştirdir, deyu ikrar ettiğinden,Parmakkapu' da asıldı.Mel'unun kagıdında olan yazıda "Müslümanlığın günü tamam olmasına az birşey kalmıştır.Hiristiyan dinin velvelesi yine dünyayi tutacaktır. Onagöre tedârik de olasız, yakında bütün vilayetler, hıristiyanların eline geçip haç ve çan sahibleri (Hıristiyanlar) tamamen memleketlere sahib olsalar gerektir...", demiş. Hazelehümallaahu teâlâ...

Bundan başka Istanbul'da çıkan fitnelerde ve yangınlarda, sağlam ve zinde kefereler, dolama ve fes giyip, yeniçeri kıyafetine girip yağmacılık yaptıkları ve Ümmetti Mu(p.2753)-hammedie zarar verip ihânet ettikleri, o sıralarda çok yayılmıştı. Patrik yakalanınca, yeri basılıp, kırk elli dolama, fes ve yeniçeri üsküfü çıkıp bu sözlerin doğruluğu meydana çıkmış... Aslı sorulunca, Fener kapusunu bekleyen çorbacı neferlerinindir, deyu suçtan kurtulmak istemişler...

Kazak elçiliği : - Kardeş kazağı ünvaniyla meşhur olan azgın ve âsi taifenin Hatman pâdişâh katına külluğunu 'arz etmek üzere elçi öndererek, padişâh tarafından Eflâk ve Buğdan voyvodalarına olduğu gibi altın yaldızlı börk, tüğ ve 'alem ihsan buyrulmasını rica eyledi (p.2758)...(Receb ül-müreceb'de)[1] <1066>.

1. = 25 apr. - 24 mai 1656.

www.dacoromanica.ro

Facs.XVI,1: - Prima pag.din Cronica lui Na'ima,cu miniaturi în culori şi text otoman.
Tarih-i Na'ima,ms.Bibl. Nuru'osmaniyye,Istanbul,Yeni K.no. 2710 (Eski K.no.3160),f.1 (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 58,c.2 I).

www.dacoromanica.ro

Tatar Hânın Erdel ile muharebesi: - Leh kralı eski Tatar Hâni ile düşman olduğundan on sene kadar üzerlerine sefer olmakla memleketleri harab ve virân ve reâyasi esir, 'askeri perişân olmakla halleri berbad ve ciğeri kanla dolmuştu.

Şimdi Tatar memleketinde hân olan Mehmed-Giray ile barış yapıp birkaç zaman rahat ve emniyet altında gülgelenmişlerdi. Erdel kralı olan Rakoçi adlı mel'un Leh memleketi karışık olmakla zabtedilmesi küçük bir himmet ile mümkün'dür düşüncesiyle tek başına kükmünü geçirebilmek için Isveç kralından yardım istedi.Eflâk ve Boğdan voyvodalariyla birleşüb, hükümet merkezinden altmışbin namlı küffâr ile hareket ve Leh memleketleri üzerine yürüdüğü haberi pâdişâh katına ' arzolunca,şâni büyük Tatar hânına, Rakoci üzerine sefer edip mümkün mertebe kulağını çekmek için evvelce hatt-i hümâyûn çıkmıştı.

Güzel huylu hân dahi, ikiyüzbin düşman avlayan Tatar askeriyle gidip Osmanlı ülkesinin serhaddine varmış idi.

Rakoçi, dağları deviren sel gibi Leh ülkesi üzerine akıp gelürken hânın sayılamıyacak kadar çok 'askerle hareket ettiğini haber alınca bulunduğu noktada tabur kurup zannınca taşan Tatar denizinin önüne duvar gerdi. (Ed.cit., p.2789).

O kendini bilmezi sahrada avare ve perişan etmek için hân, yüzbin'den fazla 'asker ile Kalgay sultanı Rakoçi vilâyetini yağma ve ahalisine zarar vermeğe memur edip o yağmacı 'askeri Erdel memleketine havale ve belâ seli gibi akıttı.

Bu isabetli tedbirden Rakoçi haberdar olup memleketini muhafaza kaydına düşmekle, Leh krallığına tecavüzden vaz geçip ve o ham sevdadan dimağını boşal-

www.dacoromanica.ro

tıp kendine sağlam sığınak sandığı taburu terk ile memleketini muhafaza'ya ğitti. Önü ve arkası sultan ve hân ile kapalı, ve kurtulma imkânı mevcût olmayıp, karşılatıkları vakit iki taraf 'askerleri cenk denizi dalgalandı. Muharebede Erdel'in üstüne nokta konmaz iken muharebe sirasında rezilin rezili oldular. Ok yarası ile Islâm 'askerinden ancak doksan Tatar ölmüş iken, kâfir tarafından enaz irmibin kararı kılıçtan geçip yadi yüzden fazla namlıları ile yirmibini zincire vurulmuş esir oldu Serdarları olan mel'un ancak üçyüz kadar kimse ile kurtulup geride kalanı helâk, esir ve parişan oldular. Dirhem ve dinarları ile dolu keseler ve çeşitli mallar ve ufak tefek kıymetli şeyler ile yüklü nice araba ve kale döven yüzelli 'adet top yüksek şanlı hân-în eline geçtikten sonra Leh 'askeri Rakoçi vilâyetini yağma ile virân ve nice yüz bayındır ve istifâde edilir yerleri yerlere bir et (p.279o) tiği haberi ve Rakoçi'nin en yakın akrabası olup, Hân'a üçyüzbin kuruş fideyi necat verdikleri haberi ile, muteber bir esiri devlet katına geldi.

Bütün herkesin kalblerinin sevinç ile doması içün büyük şenlikler yapıldı. Bu hizmeti karşılığı şânı yüksek hana, kapucular kethüdâsı ile okşayıcı pâdişâh mektubu, şâhâne hil'at, hançer ve mücevherli kılıç ve murassa' altın kemer gönderilip, kıymetine Mısır hazinesi geliri karşılık olabilen bir pâdişâh otağı ile kadri yükseltildi.

Bu Erdel muharebesi 'Aziz efendinin ve Vecihi' nin yazdığına göredir. Isa-zâde efendi ve Mehmed Halife, tarihlerinde bu husus bu şekilde bildirmiş ve Tatar Hânin bu seferde bir nazikce tedbiri şekilde yazmişlardir:

Bundan evvel Erdel bani mürd olup, yerine Yedikule' de mahbus olan Rakoci'oğlu Görki adli murdara

www.dacoromanica.ro

Erdel banlığı ihsân olunmuştu. Hükûmet merkezinde otur-duğu vakit kafası fesât üzere olmakla, mahbus olduğu zamanda zuhûra gelen havadisi ve mevcut nizamların bo-zulmasına ait malûmat sahibi olduğu ahvâli kefere gü-ruhuna tafsilâtiyle açıklayıp:"Al-i Osmanın 'asker ve hazinesi ahvâlini bilürüm. Mukavemete kudretleri yoktur, devlet büyükleri ve 'asker arasında anlaşmazlık vardır bu yüzden halleri acıklıdır. Venedik mel'unları ile deniz tarafından meşgul olur iken bir de ben radan hücum edelim. Istanbul'a varıncaya kadar önümüze gelecek ve karşı duracak 'asker yoktur", deyip etrafında olan ke-fere ile birleşerek 'ahd ve misâk edip, bilhassa Eflâk ve Boğdan voyvodalarıyla sözbirliği etmeleri kararlaşt-ığından Tatar Hânî Mehmed-Giray Hânı terbiyesini vermek için tâyin olunmuştu. Ancak Eflâk ve Boğdan voyvodaları beraber bulunmayip yarar ve namlı boyarlarını 'asker ile göndermişlerdi.(ed.cit.,p.2791).

Rakoçi'oğlu, küffâr güruhu ile tabur kurdukları yere iki konak yakın yere Tatar 'askeri gelince şöyle bir hileye başvurdular: -

Küffârdan birkaç dil alınmıştı. Tatar 'askerin-den birkaç bin yiğiti Osmanlı kıyafetine koyup geceleyin ordudan dışarıya gönderdiler ve seher vakti esirleri ölüm meydanına getirip, soyletip katillerine başlıyacak-ları sırada süratle bir kaç Tatar müjdecisi âl-i cengiz divanına girip "Hân'ım, müjdelerolsun ! Pâdişah tara-fından onbeşbin yükü hafif 'asker imdad gönderilmiş. Şimdi geldiler !", deyu haber verdiklerinde güya teşek-kür yerinde esirler azad ettiler. Esirler, hanın divanin-dan cikip, gürüh Osmanlı kıyafetinde görünen 'askeri görüp, kendi taburları tarafına can attılar.Rakoçi' oğluna olup biteni anlatıp, "Bu kadar bin Tatar as-kerinden başka, Osmanlı tarafından dahi onbeşbin 'asker

www.dacoromanica.ro

imdad geldi. Bu gece veya ertesi gece Rakoci taburunu gece baskınına uğratmaları kararlaşmışlar" deyu haber verdiler. Rakoçi'oğlunun can başına sıçradı.Fakat'askerine perişanlık gelmesi ve islâm 'askerinin kend' arkasına düşmemesi için bu haberi duyurmayip:"Yak ı kalelerden birinin beyi beni davet etti. Ziyafetine giderim !" diyerek mahrem ve güvendiği kimselerdən bir kaç hınzırı yanına alıp, 'askerinden ayrılarak kaçtı.

Ertesi gecé Tatar 'askeri yetişip küffara f. açtırmadı. Kırkelli bin kadar kâfiri katl, esir ve bozguna uğrattilar.

Coğu Erdel be:'i-başları bu harp meydanında esir ve helâk oldu. Ve sevinçle zafer ile Tatar 'askeri Allahın yardımına mazhar ve muzaffer olup geri döndükleri haberi, Bozcaada'nın fethinden önce gelmişti. Zikr olan Erdel havadisi gelip Rakoçi 'oğlunun fesâdi, Eflâk ve Boğdan keferesinin ona uyduğu muhakkak olup, hudud boylarından gelen 'arz ve mahzarların doğruluğu anlaşılmakla, o tarafların nizam altına alınması icabetti! Bu hususta sadr'azâmə hattı şerif, kılıç ve kaftan gönderildi. (ed.cit., p.2792).

www.dacoromanica.ro

Eflâk ve Boğdan voyvodalarının değiştirilmesi ve Fazlı Paşa'nın o tarafa serdarlığı: -

Evvelce Erdel kralı olan Rakoci'oğlu, hukûmet merkezinden altmış bin 'asker ile Leh küffarı üzerine gittikte Tatar Hânı tarafından bozguna uğratıldığı yukarıda yazılmıştı (ed.cit.,p.28o8).

Eflak ve Boğdan voyvodaları görünüşte devlet-i 'aliyye'ye boyun eğmişler iken gizlice Erdel krali ile birleşik oldukları duyulmuş idi. Yeryüzünü ve cihâni soyleyen cenâbı pâdişâh hazretleri, Venedik kâfirlerinden intikâm almak içün hareket etmeleri ile Eflâk ve Boğdan voyvodalarında, "imkân nisbetinde memleketiniz 'askeri ile hazırlanıp zaferle bitecek seferde bulunasız !" deyü birkaç defa padişâh emirleri gönderilmişti. Emellerine nâil olamavan mel'unlar , hazinelerine güvenerek bazı zaif bahaneler gösterip geciktirmeyi bildirir cevaplarla emre itaat etmemişlerdi.

Büyük Al-i 'Osmanın sultanları, Allah mülklerini kuvvetlendirsin zafer yeri Edirne'yi şereflendirdiklerinde, Eflâk ve Boğdan voyvodaları gelip kararlaştırılmış olan hediyeleri ile pâdişâhın özengisine yüz sürmek ve pâdişahin gittiği seferlerde 'askerleri ile bulunmak eski kanun olduğndan Edirne'ye davet olundular.

Dimağlarında olan fesat kararlı olmakla, yine oyalama ve bahane yoluna gidip gelmediler.Hattâ Eflâk voyvodası Kostantin dedikleri kâfir, "gidersem kılıcım ile giderim" deyu söylediği söz ve saçmalıklar gayreti kışkırtıp değiştirilmeleri icap etti. Boğazda olan Fazlı paşaya Silistire ve Niğbolu sancakları verilip o tarafa gönderilmişti.

www.dacoromanica.ro

Adi geçen mel'unlar eski ittifakları üzerine tekrar birbirinden yardım isteyerek isyan çıkarmağa başladıkları pâdişâh tarafından bilinmekle, evvelâ şânı yüksek hân, otuz-kirkbın Tatar 'askeri ile namlı bir serdar gönderip Kili ve Akkerman taraflarında durup gâri büyük fermâni beklemeleri içün hatti hümâyûn gönderildi.

Ikinci olarak Silistire muhafazasinda olan Fazlı paşa'ya serhad 'askeri ile hazır olmak ferman buyurulup Rumeli beylerinden birkaç 'adet beyler dahi adı geçen paşa tarafına gönderildi.

Pâdişâh hazretlerinin fermanı üzerine Tatar Hâni hazretleri (ed.cit.,p.2809) otuzbin kadar Tatar 'askerine, Kalgayi Gazi-Giray serdar edip, memuriyet yerine gönderdi. Fazlı aşa dahi kendi kapusu'askeri ile ve bütün Dobruca içinde ve o taraflarda olan yeniçeri, sipâhi, zeamet ve timar erbabı, serdar ve kethüdâ yerleri (vekilleri) ve alay beyleri, vilâyet erleri ile kaldırıp, Ruscuk'a varıp orada toplanıp fermanı beklediler. Bu sırada macar cinsinden olan Eflâk voyvodası Istefan ve Boğdan voyvodası Kostantin azlolunup yerlerine cihânin sığınağı tarafından Erdel'oğlu Miha/Mihne ? adlı zimmiye Eflâk, ve Lika<Ghica>adlı zimmiye Boğdan voyvodalığı verilip eski usul üzere divan-i humâyûnda hil'at/ve/usküf giydirildikten sonra, çavuş-başı olan Ismail aga ile hükkûmet merkezlerine, makamlarına oturtulmak içün gönderilmişti.

Silistre'ye girdiklerinde daha evvelki voyvodalar, azledildiklerinden haberdar olup büyük hazırlık ile 'asker toplayip taburlara girip çenge hazır olmuşlardi.O sırada Tatar 'askeri etraflarını yağma edip, karşı koyanları kılıça lokma, aman dileyenleri esir edip zincire vurdular. Bir alay kahrolmuş cehennemlik hazine ve pek çok cebhane ile taburlarında kuşatılmış olup, intizamsız 'asker hazırsızlık olarak üzerlerine varmağa gayret edemeyip etrafı yağma, köyleri ve ekili

www.dacoromanica.ro

tarlaları talan, harab ve viran edip,köşe köşe kıyametler koparmışlardi.

Serdar Fazli paşa ise, bir miktar 'asker ile tabur üzerine varıp cenk etmek perişanlıktan başka netice vermez deyu ayak sürümekte idi.

Yağmacıların yağma ve zararlarından memleket reayası (ed.cit., p.281o) muztarib olup, aman ricasi ile itaat ettiler. Taburda olanlar dahi yavaş yavaş perişan olmakla dinsiz mel'unu (Rakoci) dayanamayip, maiyetleriyle Erdel tarafına kaçtı.

Yeni voyvodayi hükûmet merkezine oturtturup, gaile bertaraf olduktan sonra Eflâk üzerine gittiler. Adı geçen voyvodanın da ettiği tedbir, netice vermeyib boyarları ve reayasının namlıları gelip itaat edince, kendisi malını ehil ve âyâlını kaldırıp o dahi Rakoci 'oğlu tarafına kaçti.

Eflâk voyvodası dahi yerine oturtulup, ikisinin de gaileleri kolayl kla bertaraf edildi. Bu haber pâdişâha 'arzedilince, Tatar 'askeri serdarı olan kalgay Gazi-Giray sultan, cihân pâdişâhının iltifatına mazhar olup, kapucular ; kethüdâsi Kadri aga ile altın zincir ve murassa hançer gönderildi.

Bu yazılan Vecihi'nin ifâdesidir. Ama Isâ-zâdenin mufasal olarak yazdıgı budur ki..." Eflâk voyvodası Kostantin mel'nunu muhakkak ele geçiresin" deyu Fazlı paşaya tekrar tekrar hatt-ı hümâyûn gelmişti.Yeni

www.dacoromanica.ro

voyvoda, iskemle ağası ile Ruscuk'a gelip Tatar 'askerinin yakına geldikleri haberi gelip, etraftan kâfirlerin topluluğuna hücum lâzim iken Fazlı paşa tedbir ve hazırlıktan habersiz vehimli, saf olmakla Yerköyü Bükreş bir menzil, Tirgovişte'ye iki menzil iken pek fazla vehimli oluşundan, kolaylikla toplulukları dagılsın bahanesini edip ağir hareket eyledi.

Kostantin dedikleri kâfir, bütün malları ve ağırlıkları ile macar hududuna girdikden sonra onyedi günde güçlükle dolaşarak Tirgovişte'ye varıp, boş bulduğu varoşunu ateşe verdi. Günahı soylenin boynuna...

Tabur üzerine giderek muharebe etmeyip, Kostantin mal ve çoluk çocuğu ile kaçıncayadek 'askeri oyalama için, aradaki tercüman kâfiri eliyle gizlice ve-/ed.cit., p.2811/rilen yirmibin altunu kabul edip hiirs ve tamahkârliği yüzünden 'askeri oyaladı, deyu isnad eylediler.

Tatar 'askeri köylerini vurup kalkını esir etmekle adı geçen serdar (Murtaza paşa) geçitlere adamlar koyub yakalanması mumkun olan esirleri Tatarların elinden alıp işe yarayanları kendine ayırdı. Bu yüzden Tatar'askeri kendine gücenip, Kalgay sultan ile serdar arasına düşmanlık düşmüş idi.

Zeamet ve timar erbabı ve serdar yanında olan diger 'askerler, Haseki Ibrahim agaya şikâyet edip:"Eğer serdarımız 'arzu etseydi Kostantinii ele geçirmesi kat'î idi.Ihmal ile hareket edip iki günlük menzili onyedi günde alıp mal ve eşyasiyle kaçmak için bile bile Kostantine meydan verdi. Kış günlerinde bu kadar gün kar üzerinde yatik . Çoğumuz hasta ve hepimiz mihnet çekmişiz. Her ne hal ise... Şimdi hizmet bitti. Bize izin vermeyip izin akçası ister", deyu sızlandilar Fazlı paşa da hasis ve alçak bir Boşnak olmakla devlet tarafın-

www.dacoromanica.ro

dan gelen adamın hatırı hoş edilmek fevkâlede mühim olup, bilhassa kötü hali dolayisiyle bütün 'askerin kendine gücenmiş olduğunu ve hakkında kötü düşündüklerini biliyorken, ayiblarını örtmek içün devlet tarafına gidecek kimseyi memnun etmek aruri iken hasisliği yüzünden Haseki Ibrahim agaya riayet etmeyip, hâtiri kırılmış olarak gönderdi. O da devlet kapısına gelip, 'asker ağizından duyduğu halleri pâdişâh katına ulaştırdı. Kalgay sultan dahi Kadri agaya şikâyet edip Fazli paşanın alçaklığını bildirip padişâh katına 'arzetmek üzere tavsiye eyledi. Adı geçenler pâdişâh katına gelince ahvâlini bildirip katline sebeb olmuşlardır. Netekim yeri gelse gerektir (ed.cit., p.2812)..

Silistre vâlisi Fazlı paşanın katledilmesi:

- Evvelce anlatıldığı üzere Eflâk ve Boğdan voyvodalarını yerlerine oturtup,eski voyvodaları ele geçirmek ve o memleketlere düzen vermek üzere serdar tâyin olunan Fazli paşa ağir ve ihmal üzere hareket gücenmiş idi.Tatarların ellerinde olan esirleri aldığı içün ve daha bazı sebepler yüzünden Kalgay sultan ile aralarına soğuluk düşmüştü.Kendine hil'at ve kılıç götüren Haseki-Ibrahim agaya da hizmet etmediğinden o da gönül gönul bırakıp, 'askerden işittiği kötü hâlini tafsilâtiyla sadr'-azâma nakleyledi. (ed.cit.,p.2816)...

Ramazan ayının başında[1] Edirne'ye geldiği gün pâdişâh huzûrunda çıkarıldı. Padişâhın dilinden şöyle azarlandi: "Ben seni Eflâk üzerine serdar tâyin eyledim. Niçün Kostantin dedikleri kâfiri ele geçirmedin?

---

1) Evail-i ramazan 1068 = 2-11 iunie 1658.

www.dacoromanica.ro

Iki konak yeri onyedi günde alıp'askeri cenkten men' ve kışın şiddeti ıstırarabı ile azab çektirdin.Zâhiren Kostantini mal ve adamlariyle kaçsın deyu fırsatı verdin. Ben seni adam sanurdum. Meğer sen muhannes imişsin! Islâm 'askeri Tunayi buz üstünden geçince Ruscuk kadısı bir keyif ehli adam imiş; uykuda bulunub davul gürültüsünden uyanınca seni Geçirmek içirmek için beygirine binip koşarak buz üzerinden karşı yakaya geçer... Bre mel'un! Sen serdar olasın, utanmadan bir kayiğa ipler baglayip, uzerine binüp kayigi buz üzerinden ipler ile çektirüp öyle geçmişsin ! Hattâ başında turna-telli/ile dülbendin, kayiğa binerken başından düşmüş... Müsahib ağalarım vak'asında zorbalar casus sokup yakınlarıma ihanet etmegi bilürsün. Uğur-u humâyunumda hizmete gelince böyle hareket edersin ! Senin gibi gayretsizin vücudundan yoklaması daha iyidir. Cellât !! deyu buyurduklarından cellât hazır imiş...Gelüp heman o dakikada pâdişâhın hüzurunda kellesini toprağa düşürdü.

Saadetlü âlemin sığınağı pâdişah hazretleri büyük dedeleri gibi bütün şer'i ve örfî işleri, devlet vükelâsi kullarına bıraktıkları vakit, kul hakkını haketmekte çok dik (ed.cit., p.281?) katli olduklarından , kalkın dâva ve kavgaların kafes arkasından bizzat dinlemek ve hareketlerinden bilgi edinmek içün, fermânı hümâyunlarıyle Edirne sarayinda olan divanhaneye bakan bir köşk yaptırıp, penceresine kafes konuldu.

Erdel seferinin çıkışı: Evvelce Eflâk ve Boğdan voyvodaları rehberi zafer olan sefere çağrıldıkları vakit Erdel beyi olan Rakoci'oğluna da pâdişâh emri gönderilmişti. Adı geçen hükûmet müstakil krallık olup,mekâni cennet olsun, merhum Kanunî sultan Süleyman Hân Budin kalesini fethedip Nemçe ve Alman memleketlerini vi-

www.dacoromanica.ro

ran ve yağma ettikleri vakit o memleketler dahi itaat edüb, beyleri Devlet-i Osmaniyece tâyin olunmak üzere haraca bağlanmışlardı. Bu güne kadar sene'de onbin altun harac ile vezirlere ve devlet erkânına, eski usul üzere her sene hediyeler gonderirlerdi. Eflâk ve Boğdan voyvodaları gibi biri öllünce kanunları üzere yerine geçecek kimse Istanbul'a başvurup, hil'at, sorguç ve yeniçeri ocağı tarafından üsküf verilip, devlet tarafından bir kapucu-başı, (iskemle ağası) adıyle gönderilip hükümet merkezine oturtulurdu. Şimdi hâkim olan Rakoci'oğlu merhum sultan Ibrahim Hân hazretler inin saltanat devirlerinde tâyin olunub bu güne kadar hükûmet başında idi. Doguşunda olan hiyânet gereğince dimağı fesadda olmakla bundan evvel kendisi Leh krallığı sevdâsına duşub, oglunu Erdel hâkimi yaparak üzere Isveç, Eflâk ve Boğdan'dan yardım isteyerek fazla mıkdarda 'asker toplayip. Leh memleketi üzerine yürümüştü. Leh kralı, pâdişahta yardım istemekle Kırım hâni musallat edilüp adı geçen mel' una (Rakoci'oğluna) gereği gibi terbiye verildiği yukarıda anlatılmıştı. Yine uslanmayip gelen emirlere boyun eğmeyip zaif özürler bildirerek bâtil cevablar göndermişti.

Kaçan Eflâk ve Boğdan voyvodaları ona sığınmışlardı (ed.cit.,p.2818).

"Eflâk ve Boğdan voyvodalarını pâdişâh katına gönderip kendin dahi hükümetini yenilemek içün pâdişâh katına yüz süresin !", deyu üçüncü defa gönderilen şâni yüksek fermâna da kulak asmadiğindan, Venedik seferi geri birakilip, Eflâk ve Boğdan ahvâline kuvvet verildi ve Rakoci'oğluna terbiye verip intikâm almak içün sefere karar verilip 1068 senesi recebinin onuncu günü ki

www.dacoromanica.ro

mübârek ilkbahar idi, dünyayi saran otağ,Edirne sahrasına kuruldu (ed.cit.,p.2819).

Alemin sığinağı Pâdişâhin otağı hümâyûna nakli ve sadr'azâm Koprülü-Mehmed paşanın Erdel seferi serdarlığı:

Ramazan ayinin yirmiikinci günü mehabetlü âlemin sığındığı şâh hazretleri Edirne sarayindan hareket buyurup, Edirne sahrasında hazırlanmış bulunan yüksek otağa şeref verdiler. Ve sadr'azâm Köprülü-Mehmed paşayi'askere serdar tâyin edüb başına iki kit'a muras've mücevher sorguclar koyub, beline bir murassa' kılıç kuşatıp, ve süslü hil'at ile samur kürk giydirdi.

Bütün sefere memur olan kullarına da eski kanun üzere hil'atlar giydirüb pek çok hayir dua ettiler.Kubbe vezirlerinden Kenan paşa rikâbi hümâyûn kaymakamlığına tâyin olunup kürklü hil'at giydirildi...(ed.cit.,p.2822)

...

Sadr'azâmın (Köprülü'nün) Erdel vilâyetine gidişi ve Yanova kalesinin fethi:

Evvelce yazıldığı üzere 1068 senesi ramazaninin yirmi-ikinci günü (M.1658 haziran ayi) veziri'âzam Islâm 'askeri ile Ederne'den kalkıp Erdel üzerine gitmişti. Şânı yüksek Tatar Hânına, Tatar ve Kazak 'askeriyle acele hareket ederek Erdel üzerine yürümekte sürat göstermeleri içün evvelce hatt-i hümâyûn gönderilmişti.

Serdarı ekrem konaklayarak Belgrad'a girip Budin muhafızı Kenan paşa bütün serhad'askeriyle ve Silistire beylerbeyisi Kadri paşa kendi eyâleti ve Dobruca levendleriyle ve Tatar (ed.cit.p.2839) hanı dahi sayısız Tatar 'askeryle ve Leh kralı tarafından onikibinden fazla sadr'azâmla beraber idiler.

www.dacoromanica.ro

Filibe'de bayram namazı kılınıp Erdel'e doğru hareket ettiler. Rehberi zafer olan 'asker ile düşman sınırına ulaşıp orada akmakta olan ... adlı nehir üzerine yeniden köprü yapılıp deniz gibi gürültülü, karasız sel gibi 'asker o köprüden geçip düşman memleketine girdiler. Orada olan ve küffâr memleketinin kilidi olan Yanova adlı kale ki, merhum sultan Süleyman Hân Nemçe ve Alaman seferlerine gitiği vakit Osmalı ülkesi içine alınmış idi. Ve sultan Mehmed devrinde meydana gelen macar seferleri gürültüsünde bi münâsebetle kâfirler eline düşüp serhad beylerinin ihmâli yüzünden bu zamana kadar kalmıştı.

O kalenin fethi ve tahkim edilmesi en mühim olmakla etrafına konulup ve etrafı yağmaya memur edilen beylerbeyiler derhal varoşu ateşe verip, kaleden başka hiçbir şeyden eser bırakmadılar. Din düşmanları kaleye kapanıp harbe hazırlanmışlardı. O gece yeniçerilerin metrise girmesi fermân olundu. Gece yarısına kadar metrisler alınıp herkes gediğinde hazır olduktan sonra duvara yıkan, ejder suratli toplar ve yürümeğe elverişli olan yerlere tüfenkciler konulup fırdolayi her taraftan kuşatıldı. Sabahleyin kahrolan düşman, her taraftan deniz gibi' askerle kuşadıldığını görünce korkularin'dan kendilerinden geçip kurtuluş alanına ulaşabilmek içün teslin olmaktan başka çare bulamadıklarından aman ricasiyla birkaç namlılarını gönderdiler.

"Afv, zaferin zekâtıdır" anlamı üzere varaklı sadr'azâm tarafından ricaları kabul olunarak o gün akşama kadar çıkmak şartıyle âmân verildi.

Zilkade ayının birinci günü ki, metrise girilip, ertesig günü kale zabtedildikten sonra düşman memleketini yağma içün 'asker sınıflarına izin verilip gürüh gürüh o mekruh fırkaya (ed.cit.,p.284o) gönderildi.Ta-

www.dacoromanica.ro

tar Hâni ise evvelce çıkan şanlı fermân üzere ikiyüzbinden fazla Tatar ve Kazak 'askeriyle düşman sınırına girince, uğradıkları yerleri yağma ve ahalisinin kimini esir ve kimini cansız ederek, adı geçen mel'unun hükûmet merkezi olan Belgrad denilen şehire ulaştıkları gibi kazak 'askeri top ve tüfenge bakmayip derhal kalenin altına girdiler. Muharebe üç-dört saat sürmeden merdiven ile hisarın tepesine çıkıp şehrin kapularını açtıkları vakit, yağmaya hazır olan Tatar 'askeri kaleye girip şehirin altını üstünü köşe köşe yağma ve emsâlsız derecede kıymetli eşya alarak zenginleştiler .

Dinsiz mel'un Rakoci'oğlu, o taraflarda duramayıp Nemçe hududuna yakın, sağlam bir kaleye kadar kaçmıştı. 'Akerlerinden kalanları da serdarları olmadığından dayanamayip geçilmesi güç ormanlara sığınmak içün kaçtılar.

Adı geçen memleketleri, sipâhı ve serdarları olmamakla, iş ehli 'asker ve düşman avlayan Tatar hiç korkusuz yağma ve berbad edip çoğunu kılıca lokma ve çoluk çocuklarını esir etmeleriyle reâyâdan olanlar 'askerin tecvüzünden müzdarip olup, itaat ve boyun eğip giderek aman ricasyle haktan yardim gören orduya girdiklerinden, ricaları kabul olunup, yağmaci 'asker men'olundu.

Erdel beyzadelerinden evvelce Rakoci-oğlunun defterdarlığı hizmetinde olan "Borçkay Akoş=Bark Czai" adlı beyzade Erdel hâkimi tâyin olundu. Devleti 'Osmaniyeye her sene veregeldikleri onbeşbin altun haraclarına yirmibeşbin altın daha eklenerek kirkbin altuna çıkarıldi . Kendisine hükümet reisliği verilmesine karşılık daha pâdişâh katina yalnız bu sene bin kese göndermeği kabul ettikten sonra zilhicce ayinin onbeşinci günü hil'at ve topuz lûtfedilip, Tameşvar vâlisi olan orada oturmak üzere Eğri eyâletinden 'azledilen Cengizade 'Ali paşaya zilhiccenin onbirinci günü verildi.

www.dacoromanica.ro

Adı geçen mel'unun - Rakoci-uğlunun-kapandığı kale üzerine varılmağa karar verilmişti. Fakat pâdişâh tarafından (ed.cit., p.2841) acele davet hatt-i şerifli ile haseki ağa, kalenin muhasarasına başlandığı sırada gelmişti. Sadr'azâm bunu gizleyip, geri çağırma haberini duyurmamıştı. Yanova fethi nasib olduktan sonra pâdişâhin davetine uyarak celâli gailesini def'etmek içün mecburen Edirne'ye dönmek icabetti.

Râkoci-oğlu işi içün o hudud boyunda eğlenmek mümkünolmamakla Budin valisi olan Kenan paşayi serhad 'askeriyle Yanova muhafazasına bıraktı. O memleketlerin düzeltmesine ait işleri adı geçen Kenan paşaya devr etti.

Sadr'azâm (Köprülü) Islâm 'askeri ile Edirne tarafına gitmeğe karar verip Yanova kelesinin fethi müjdesini Istanbul'a götürmeğe telhisci Mustafa agayi memur etti. Yirmi güne kadar pâdişahın ayağına yüz sürmeğe acele olunup kerametlü pâdişâh asla kederlenmesin deyu davet hatt-ı şerifin'in cevabını yazdı ve haseki agayi Telhisci-Mustafa ağanın yanına koşup pâdişâh katına gönderdi...

Serdari'âzam tarafından Erdel memleketleri ahvâli içün akıllılardan bir zihni açık istıyar dostumuz nakleder ki: (ed.cit.p.2842)...

Zilhicce ayının üçüncü cumartesi günü Pâdişâh katına gelen telhis ve kâğıdın aynı buraya yazılmıştır:-

Bundan evvel Erdel vilâyetinin üç millet âyâni tarafından vekilleri ile memleket vekili Ban-ı olan (Barçkay) adlı kâfir gelüb, ordu-yu hümâyûna ulaşmakla işlerin müzakeresi Budin muhafızı Kenan paşaya havale olunup ilk meclîste iki tarftan sual ve cevab olub ondan sonra birkaç defa meclis toplandı. Erdel hükmeti, Rakoci'oğlu

www.dacoromanica.ro

dedikleri hainin üzerinden alındı. Bütün vezirler,beylerbeyler, beyler, yençeri ocağı, altı bölük halkı ve hudud boyunun yükseği alçağı ahvâl bilir ihtiyar adamlarıyle meşveret olunup Barkçayi'nin akıl ve fikri beğenildiğinden başka, her sene verilen onbişbin altun haraca senelik yirmibeşbin altun daha zammolunup her sene kırkbin altun harac vermeği taahhüd etti. Bu sefere de kendileri sebeb olmakla yapılan masraf karşılığı olarak devlet hazinesine bu seneye mahsur olmak üzere bin kese akça vermeği taahhüd edüb, evvelce Tamışvar vâlileri tarafından zabtolunub, her sene haremeyn fukarasına üçbin beşyüz altun alınırken, zorbalıkla zabtettikleri Sebeş ve Logoş adlı iki kaleyi ve içinde olan topları ve cebhanesiyle, bütün etrafında olan köyleri ile geri verip, serhad köylerinden gidip Erdel'e tâbi olmuş nekadar reâyâ var ise hepsini geriye vermek üzere ahd ve şart edüb, o toplantıda herkesin ittifakiyle Erdel hükûmetine kaftan giydirilmişti.

"Budin vâlisi vezir Kenan paşa, Erdel ban-i olan (Barkçay) ile toplandıkta konuşma sırasında olan soru ve cevap ve kararlaştırılan maddelerdir"

Evvelâ: Varat kalesi boşaltılıp pâdişâh tarafına teslim olunmak Şebeş, Lugoş, Firenc yerleri dahi 'Osmanlı ülkesine (ed.cit.,p.2844) eklenip o tarftan hudud kesilmek pâdişâhin 'arzusudur. Bu iş böyle olmak gerektir, deyu hitab olundukta verdikleri cevabda:

Emir, fermân sahibinindir. Erdel memleketi hepsi şevketlü, azametlü, âlemin sığınagı pâdişâh hazretlerininndır. Reâyası harac verici reâyâdir, bir eli bağlı kullarıyiz. Fakat merhum sultan Süleyman Hân hazretlerinin zamanı şeriflerinde Erdel fukarasına Lûtuf ve ihsan buyurulan ahidnâmede "bundan sonra Erdel vilâyetinden kale ve toprak istenilince" deyu kavi (söz) ve karar

www.dacoromanica.ro

olunduğu yazılıdır. Bu güne gelinceye kadar bu şekilde bir şey teklif olunmadiktan başka Sebeş ve Lugoş reâyâsından Medine-i münevvere içün her sene üçbin beşyüz altun alinub pâdişah hazinesine gönderile-geldigi devlet vükelâsının malûmudur. Bu kaleler ve toprak içün yerden göge kadar rica ve minnet ederiz ki bu kallarına merhâmet buyurulup kaadir olmadığımızdan dolayi teklif olunmaya...Çünkü verirsek de, sonra cevâp veremiyecek şekilde hata etmiş oluruz. Adı geçen kale ve toprak verildiği takdirde Rakoci-oğlu hain ve etrafımızda olan bütün hıristiyan milletleri üzerimize hücum ederler... Umarız ki devletlû ve saadetlû sadr'azâm ve serdarı ekrem hazretleri bu hususlarda merhamet buyurup bu istenilenler karşılığında kudretimizin yeteceği kadar haracı artırarak iş görelim. Pâdişâhımızın fermâni gere gince gömleğimize varıncaya kadar verip devlet hazinesine yardim içün elimizden geleni yaparız. Bu hususta yüksek fermânlarını bekleriz deyu cevab verdiler.

Ikinci madde: Yanova kalesine eskiden beri tâbi olup, devlet defterhanesinde yazılı olan köylerin zaptı, bundan sonra devleti âliyyece lâzımdır. Bu hususta cevabınız nedir ? denildikte, (ed.cit.p.2845). Bu hususta zerre kadar muhalefetimiz yoktur. Yanova kalesi eskiden beri şevketlû ve azemetlû pâdişâhımızın miras olarak gelen mülküdür. Reâyâsında dahi hiç bir ilişkimiz yoktur. Ancak rıcamız budur ki defterhâne-i âmirede yazılı olan eski hudud esas alınıp, fazla tecavüz olunmaya izin verilmeye... deyu cevab verdiler.

Üçüncü maade: - Yanova kalesinin Solin sancağına eski günlerden beri yazılı zeâmet, timar ve evkafa kayıtlı köylerin çoğu itaat etmemekle, evvelce olduğu gibi bu tarafa itaat etmelerinin temini pâdişâhımızın

www.dacoromanica.ro

'arzusudur. Bu hususta cevabınız nedir ? denilince.

Bu hususta dahi zerre kadar pâdişâhın arzusuna karşı sözümüz yoktur. Nihayet bu köylerin hepsi Haydoşak taifesindedir. Erdel'de daimî ihtilâl ve fesad çıkaran bunlardır. Bundan sonra saadetlû pâdişâh hazretlerinin devletlerine içten ve gönülden itaat edip, adı geçen köyleri sahiblerine zaptettirsünler, deyu sıkı tenbih eder ve nasihat mektupları göndeririz. Sözümüze uyub pâdişâhın arzusuna göre hareket ederlerse, devlet kendilerinindir ve illâ bundan sonra pâdişâh fermânına karşı hareket edüb nasihat kabul etmezler ise vebâlleri kendi boyunlarına... Biz dahi onlardan yüz cevirip, emre itaat etmediklerini devleti âliyye katına 'arzederiz. Artık pâdişâh gayreti neyi icab ederse apıla...

Dördüncü madde: Rakoci-oğlu dinsizin vücudunu dünüyadan kaldirmak pâdişâhın arzusudur. Bu işi başarmağa aranızda kim muktedirdir ? diye sorulunca adı geçen Ban (Barkçay):

Padişâhin zamanında bu işi görmeğe benden başka kimse muktedir değildir. Erdel hükûmeti bu kullarına lâyik görülüp, memleket büyüklerinin ittifakıyle ihsân buyurulursa inşaallah Rakoci-oğlunun vücudunda ortadan kaldırmağı üzerime alırım ! deyüb, yanında olan üç millet büyükleride "bu şekilde yapabilir, elinden gelür" deyu sözünü doğruladılar. (ed.cit., p.2846).

Beşinci madde: - Bu sefer içün şevketlü ve 'azametlû padisâhimiz hazretlerinin hazinelerinden pek çok masraf olduğunu biliriz.Hep sizin yüzünüzden masraf olmakla yine sizlere ödetilmesi lâzım gelmiştir. Bu hususta cevabnız nedir ? deyu hitab edince: Emir ve fermân saadetlü sadr'azâm hazretlerindir.Yüksek fermanları her ne olursa elimizden geldiği kadar hizmet ederiz.Ve bundan kaçmasız. Ve her halde merhametleri rica olunur,deyu cevap verdiler.

www.dacoromanica.ro

Bu anlatılan ahvâl, pâdişâh katına 'arzolunarak tamamı pâdişâhın malûmu oldu. Fakat Anadolu'da çıkan celâlî eşkiyasının fesadları gittikçe artmakta olup muhakkak surette haklarından gelinmek çok mühim olmakla, fetihden sonra sadr'azâm hazretlerinin o taraflarda beklemesine lüzum görülmeyip alelâcele pâdişâhın yanına dönmesi içün hatthumâyûn gönderilmişti (ed.cit., p.2847).

www.dacoromanica.ro

Veka'yi-i sene tis'a ve sittin ve elf (1069 M. = 1658 sept. 29)

Sadr'azâm pâdişâhın rikâbına gelişi ve âlemin sığınağı pâdişâhın Edirne'den Istanbul'a dönüşü:-

Evvelce anlatığımız gibi sadr'azâmı geri çagırmakiçün hatt-i hümâyûn gönderilmişti. Pâdişâhın Istanbul'a dönüşü kararlaştırılmış olmakla, muharrem ayının üçüncü günü ışık saçan tüğ çıkıp, beşinci perşenbe günü otağı hümâyûn (Solakçeşmesi) yakınına kuruldu.

Sadr'azâm da, pâdişâhin fermânı gereğince Yanova fethinden sonra o taraflarda durmayip, ağırlığı geriden gelmek üzere kendisi, üstün gelen 'asker ile, sür'atle rikâbı hümâyûna dönüp ve Yanova altından yirminci günde gelip, muharrem ayının öndördüncü günü Edirne'ye girdi ve pâdişâhın eteğini öpmek şerefine mazar oldu. Samur kürklü hil'at ile pâdişâh tarafından iltifat edildi.

Ertesi gün ki, muharrem ayinin onbeşinci pazar günü'dür, acaib alaylar tertib olunup şevketlû pâdişâh hazretleri, azamet ve şan ile muhteşem otalarına indiler (ed.cit., p.2854)...

Nemçe elçisinin gelişi:- Zilkadenin yirmiüçüncü salı gününde otağı hümayunda divan olup, Nemçe kralından gelen elçi hediyeleri ve mektubu ile yüksek tahta yüz sürdü. Sonra mektubu tercüme ve hülâs olunda. Eski Erdel hâkimi olup isyan eden Rakoci'oğlu dedikleri içün şefaat ettiğini bildirmiş. Bu şefaat din ve devlete lâyik görülmeyip şevketlû, mehabetlû âlemin sığınağı

www.dacoromanica.ro

pâdişâh hazretleri, şefaat mektubunu kabul etmeyip:"Çasarın maksadı, elbette aramızda akdedilmiş olan barışa riayet ise o dinsizi ele geçirip devlet katimiza göndersün !", deyu haklı cevap verip, elçiye ayrılması içün izin verildi. Erdel vilâyetine tekrar sefer olunmak içün tedârik görülmesi içün pâdişâhin fermânı çıktı (ed.cit., vol.VI, fasikül 2o, 1969, p.2897-2898)...

Moskov hâfiri 'askeriyle yapılan muharebede Mehmed-Giray Hanı'in büyük zaferi: - Osmanli devletinde on seneden fazla zamandanberi Venedik kâfiri derdi bertaraf edilemediğinden başka Anadolu'da Celâlîler, bazan muharebe seferi sebebiyle Islâm 'askerinin kimi adalarda, kımın yalıların muhafazasında olup, birçok kaleler hudud boylarında muhâsara ve boğuşmak ile uğraşıp perişan edilmişti. Osmanlı kuvvetlerinin bir yere toplanmaları kolay olmadığı düşüncesiyle Moskov kralı (tam fırsattır) deyu bir taraftan sayısız 'asker çıkararak, memleketleri talırip ederek ebediyete kadar yaşayacak olan Osnanlı devletine perişanlık telâşı vermek sevdasına düşmüştü. Iki seneden fazla 'asker toplamak ve muharebeye lüzumlı şeyleri tedârik etmeğe çalışıp (el'küfrü milletün vâhdetün) anlamınca Macar, Eflâk ve Boğdan voyvodalarının serserşemliklerinden tamamen sabrı tükeniçe harekete geçti (ed. cit., p.29o5-29o6)...

Eflâk ve Boğdan ahvâli:- Bundan evvel Budin vâlisi Gürcü - Kenan paşa ve Silistre beylerbeyi Can-Arslan paşa Erdel vilâyetine tâyin olunan yeni beyin emrini kuvvetlendirmek için Erdel semtinde kalmışlardı.Eflâk voyvodası Mihnea, vilâyetine gitmek için Kenan paşa'dan izin almağa lüzum görmemişti (recte:görmüştü !) Izin aldıktan sonra vedâ sırasında Can-Arslan paşa Mihnea 'nin göğsüne bir tekme vurup huzurunda arkası üstü yıkar ve: "Bre mel'un ! Ben Silistire vâlisi olam...Ayrılmak

www.dacoromanica.ro

için benden izim almağa tenezzül etmezsin !" deyu azarlar ve tahkir eder. Mihnea şerefi kırılmiş olarak çıkıp: "Ahdim olsun, bu ihaneti komam, tekme vurmak nice olur görşün !" deyu lâflarla Erdel vilâyetine gitmiş idi... (ed.cit., p.2911).

Sonra Can-Arslan paşa da, Kenan paşa tarafından memuriyetine gitmeğe izinli olup Eflâk vilâyetine girince Mihnea yalan hulûs ve muhabbet merasimi gösterip,isyan etti ve Eflâklılarla birlikte Can-Arslan paşa çaresiz kaçıp, bin zahmet ile Ziştovi karşısından Tuna'yi geçti ve olup biteni devlet katına 'arzeyledi.Mihnea'da evvelce macarlardan yardım istemekle pek çok adam topladi.Eflâk voyvodası iken kaçan Kostantin de, Rakoci'oğlunun imdadı ile gelip Bogdan'ı zorbalıkla zaptetti.Böylece o hudut boylarının nizâmi bozulup perişan oldu ve bu haberler Istanbul'a geldi.

Bundan evvel bildirdiği gibi veziri'azam Köprülü Mehmed paşa Yanova'yi fethedip, ısyan edip kaçan Erdel kralı Rakoci'oğlunun yerine Barkçay denilen kâfiri Osmanlı devleti tarafından Erdel kralı tâyin etmişti (ed.cit., p.2912).

Veka'yi-i sene seb'in ve elf (1o7o M. = 1659 sept.18)...

Alemin sığındığı pâdişâhın Edirne'den Bursa tarafına hareketi:-

... (p.2913) ... Cümâdi el-âhirenin onuncu cuma gününde küçük ikinci mirahor Mustafa ağaya Silistire eyâleti ihsân olunup, pâdişâh huzurunda temiz hil'at giydirilerek pâdişâhın iltifâtına mazhar oldu...

Şimal olayları: Alemın sığınağı pâdişah hazretleri Bursa'dan Edirne'ye geldiklerinde şimal memleketlerinde olan ihtilâlin def'i ve kaldırılması tedâriki hususunda sadr'azâm hazretlerine tenbih buyurmalarıyla

www.dacoromanica.ro

müşavereden sonra Bosna vâlisi Seydi Ahmed paşa Budin eyâletine nakl ve Yanova muhafazasına tâyin olunmuştu. Şimdi Barkçay-i Erdel'e getirip Erdel banlığına ona zaptettirip Rakoci'oğlu dedikleri hainin fesadını def' etmek işi, Seydi-Ahmed paşaya verilip pâdişâh emri gönderildi (ed.cit., p.2914).

Eflâk ve Boğdan voyvodalarının üzerlerine rüzgâr süratlı Tatarların gönderilmesi münâsip görülmekle, şânı büyük han tarafına pâdişâh şâh hükmü, kılıç ve hil'at gönderildi. Ilbasan sancağına mutasarrıf olan Ahmed bey ki, evvelce Eflâk ve Boğdan muharebelerinde yararlıkları görülmekle, hizmeti karşılığında adı geçen liva kendisine verilmişti. Bin nefer Rumeli yiğiti ile Silistre'de, Tatar'askerinin gelişini bekleyip, birlikte din düşmanlarını târûmar edip, pâdişâhın 'arzusuna göre bir hizmet yapmağa kudretini sarfetmesi tenbih olunarak adı geçen hududa gönderilmişti.

Geçen sene'de, Osmanlı devleti tarafından Boğdan'a hâkim tâyin olunan Kiko (Ghika) ki, Kostantin istilâ ettiği vakit kaçıp Edirne'ye gelmişti, Eflâk voyvodalığı ona verilip, Boğdan hükûmeti de, evvelce bu vilâyete yirmi senedenberi hâkim olup, şimdi Yedikulede mahbus olan Kupol <recte: Lupul> voyvodanın oğluna verilip gönderildi.

Bunlar ulaştıkları sırada pâdişâh fermânı üzerine şânı yüksek hânın Kalgay olan Gazi-Giray, ellibin kadar 'asker ile yakına gelmişti. Kazaklar ve Lehliler de imdat olarak bir miktar asker gönderip, Tatar askerine katıldılar. Yerebatan kâfirler dahi (Yaş) denilen ehirin önünde yedi 'adet tabur kurup, diğer cenkcilerden başka onüçbin kadar tüfenkendazlarını tabura koyub, oniki 'adet toplarını önlerine koydular. Böylece harbe hazır olmuşlar idi. Yeni voyvoda Lupul'un oğluna (Ghika

www.dacoromanica.ro

olacak) <- recte: Ştefan> vilâyet ahâlisinden nihayetsiz reâya ve 'asker gelip itaat ettiler. Taburların def'edilmesi düşünülüp, Islâm 'askerinin itifakiyle Leh ve Kazak 'askerini ileri yürütüp, kendileri de arkalarından tabur üzerine yürüdüler. Varıp karşılaştıklarından harbe başlayıp derhal ileride olan Leh ve Kazak 'askerinin çoğunu helâk edip perişan ettiler. Diğer 'askerle üzerine hücum ettiklerinde, taburda bulunan mel'unlar ile çarpışmak zor olmakla taburdan ayırıp meydana çıkarmak için Islâm 'askeri bozulmuş gibi göründü, Ve harb meydandan sahraya doğru çekildi. Kâfirler (ed.cit.,p.2915) de arkalarına düşmeyip taburlarına döndüğünden o gün cenkten el çektiler. Sabahleyin yine her taraftan üzerlerine varılınca mel'un müşrikler, top ve tüfenk ile cenk meydanını Tatarlarla dar edüb yanlarına yaklaştırmadılar. O gün de bu hal üzere geçüp üçüncü gün sabahın erken saatinde her taraftan harbe tekrar başlandı.Yere batası küffâr cenge iyice kızışınca, Islâm 'askeri de maglûp olmuş gibi görünerek geriye gittiler. Yerleri cehennem olası küffâr bu kere hücum ile yürüyüp tabur larından çıktılar. Islâm 'askeri de hiyle ile bunları perişan edip hemen oradan yalı ağası olan Mehmed bey kendine tâbi olan üçbin kadar yiğitler ile harb meydanına yakın olan dağın bir tarafına yürüyüp, Rumeli 'askeri de Ahmed beyle bir başka tarafa gittiler.

Tatar 'askeri serdarı olan namlı Gazi-Giray da, 'askerin geride kalanı ile, perişan olmuş gibi sahraya doğru yola düşünce kötü fikirl r düşmanlar da,Islâm 'askerlerinin tammen mağlup olduklarını zannedip,dağınık 'askeri avlamak sevdasıyle fırka fırka arkalarından seğirettiler. Bu suretle dağılıp sahra ve dağlara düştülerinde gaza ve harb meydanının yiğitler dönüp, din düşmanlarının üzerlerine

www.dacoromanica.ro

kan döken kılıçlarını havale edip her taraftan kizgin arslan gibi yürüdüler. Kötü hareketli düşmanlar, bir anda kahredilip, ayaklar altına alınıp sahra ve dağlar leşleriyle doldu. Cenabı Hakkın yardim ile hükmü zâhir olmakla din düşmanları maglûp ve kahredilmiş ve Islâm gazileri muzaffer ve Allahın yardımına mazhar olmuş oldular.

Rezil olan voyvoda az kişilerle Eflâk tarafına kaçıp arkalarından giden 'asker yetiştiklerinde amân vermeyip kılıçtan geçirdiler. Islâm sipâhileri hesapsız ganimet ile memnun olup, yeni voyvodayi, hükûmet merkezine oturttular.

Bir iki gün eğlendikten sonra Eflâk voyvodasını da ye (ed.cit., p.2916) - rine otturtmak içün o tarafa gittiler. Isyan eden Eflâk voyvodası Mihnea dedikleri müfsid ki, gençliğinde Ahiska fâtihi Koca-Kenan paşanın yirmi seneden fazla içoğlanları arasında terbiye olmuş yakışıklı, tâze çehrili bir genç idi. Samur kalpak ve Müslümanlar gibi elbise ile süslü, nân ve nimete boğulmuş olup, arabça, farsça türkçe kitaplar okuyup yazıp, biraz sonra Müslüman olurum derdi. Merhum sultan Murad Hân Gazi vaktinde Eflâk beyliği için çalışırdı. Zamanla beylik ile arzusuna nâil olup, Osmanlı devleti hânedanının nîmeti ile yetişmiş iken bu kadar fitne ve fesada sebeb olup âsi oldu. Ilk baş kaldırdığı vakit, memleketinde bulunan binden fazla tüccarı katlettirip macarlardan ve hırvatlardan yanına toplanan bir firka kâfire dayanarak Türklere karşı gelmeğe cür'et etmişti. Boğdan voyvodası gelip, bu kadar 'askerle karşı koyamayip, maglûp olduğunu haber alınca, Islâm 'askerlerinin derhal kendi üzerine geliceklerini anladı. Mamiyetsiz habis, bir an bile durmağa cesâret edemeyip hazinelerını ve mallarını kaldırıp adamlarıyla birlikte Rakoci 'oğlunun yanına kaçti.

www.dacoromanica.ro

Derhal Islâm 'askeri gelip, mel'unlardan kimse bulamadılar. Hududun sonuna varınca gürûh gürûh sahra ve dağları dolaşıp, Mihnea'nin adamlarından rastgeldiklerini kılıçtan geçirdiler. Böylece o ülkeyi muhaliflerden temizlediler ve bütün onikibin kişinin helâl edilip yeni voyvodanın Eflâk hükûmetine oturtulduğunu cihan padişâhı cenâblarına bildirince, Tatar serdarı ve diğer namlı beyler, pâdişâh tarafından iltifata mazhar oldukt sonra ayrılmalarına izin verildi. Onlar da memleketlerine döndüler.

Kadri paşanın öldürülmesi:...(ed.cit.,p.2917)...

Ibrete şayandır ki bu Kadri paşa, kapucular kethüdâsı iken Eflâk ve Boğdan seferini müteakip Kalgay sultana pâdişâh tarafından zincir ve hançer gönderip, o seferde serdar olan vezir Fazlı paşaya düşman olup..., Fazlı paşanın katline sebep olmuş ve onun yeri olan Silistire eyâletine kendisi nâil olmuştu... (ed.cit. p.2918)...

Seydi-Ahmed paşa'nın Erdel 'askeri ile muharebeleri:-

Vaktiyle Erdel kâkimi olan Rakoçi' oğlu evvelce Erdel ülkesi hükümdarlığı sevadasıyle 1067 senesi başlarında (1656 oct.-nov.) hükûmet merkezinde altmışbin kadar, kılavuzu şeytanlar olan'asker ile hareket etmiş iken Tatar 'askerinin şimşek gibi kılıcı ile toplantı harmanlarının berbad ve yerlere bir edildigi yerinde yazılmıştı. Devletini tedvir eden Gübanuç <recte:Kemény> adlı (ed.cit., p.2920), mel'un, o harb meydanına Tatar'askerinin eline düşüp uzun zaman mahbus idi. Sonra yüzbin altın vererek kurtarılmasını rica edip, hâli, şânı yüksek hâna bildirildi. Hân kabul edip bu parayi tedârik etmek içün vilâyetine adam göndermesine izin

www.dacoromanica.ro

verilmişti. Akraba ve taallûkatı bu mikdar parayi toplamak için çalışırlar iken, Eflâk voyvodası olan Civan bey dedikleri habis haberdar olup, eski ilişiği olmakla, şânı büyük hâna haber gönderip, takdir olunan yüzbin altun fidyeyi göndermeği taahhüd ederek Gülbanuç'u istemiş idi. Hân da itimad edip birkaç nefer namlı Tatar ile gönderdi. Bu lâin ise hiyle fenninde usta hilekâr iblise benzer bir kâfir idi. Eflâk voyvodasının yanına gelince türlü hiyleler öğreterek, pâdişâh tarafından yüz çevirtip, evvelce de içinde olan taşkınlık ve isyanı tamamen meydana vurmağa sebeb oldu.

Para istemek için gelen Tatarları ve onlardan başka o memlekette bulunan binden fazla Islâm tüccarlarını şehid ettikten sonra Gülbanuç'u Rakoci'oğlunun yanına gönderip onbin kadar kindar ile hazır olup, birlik olduğunu ve pâdişâha itaat etmediğini bildirdi. Gülbanuç mel'unu, velinîmet Rakoci'oğlunun yanına varınca, miras olarak malı olan ülkeyi istemeğe tevşik ile onu da kışkırtıp 'asker toplamağa başladılar.

Az zamanında yirmibin kadar tertipli silâhlı kötü hareketli küffâr ile yeni voyvoda olan Barçkay Ekoş'un üzerine yürüdüler. Adı geçenin karşı koymağa iktidarı olmadığından ahvâli, devlet katına bildirince Seydi-Ahmed paşa Bosna'dan Budin eyâletine naklolunup Yanova muhafazasıyle, Erdel memleketinin ihtilâlini def'etmeğe memur olmuştu.

Rakocioğlu'nun yakına geldiği haberi ile, yeni voyvoda adam uçurup Seydi-Ahmed paşadan yardım isteyince, Seydi Ahmed paşa da yanında mevcut olan serhad'askerinden dört bin kadar cesur ve namlı olanları ayırıp Sivâvuş paşanın kardeşi Sarı-Hüseyin paşa, ile voyvodanın imdadına gönder -(ed.cit., p.2921) di. Kendisi de mühimmatını tamamlayip heman yola düştü. Küffar serdarı

www.dacoromanica.ro

Fasc. XVI,2. - Incordarea relaţiilor Transilvaniei cu Poarta, acţiunea căpitanului Barkoci, ruda lui Rakočioğlu, întărit în cetatea Orăzii (1659)

Din Tarih-i Na'ima, ms.cit., fol.570 r. (Arh.st.Buc., Rola Turica nr. 58, c. 619 II).

www.dacoromanica.ro

olan dinsiz dahi, dörtbin kadar yiğit 'asker ile Hüseyin paşanın, üzerlerine geldiğini ve namlı serdarın da sayisiz 'asker ile heman geleceğene öğrenince, yolları üzerinde olan geçilmesi zor bir boğazın muhafazasına, Islâm 'askerini geçmekten men'etmek içün bir miktar dinsiz mel'un göndermişti. Hüseyin paşa bu hileyi öğrenince alelâcele serdara bir haber uçurup "eğer duşman 'askeri gelmezden evvel bu derbendden geçmezler ise, yanında olan Islâm gazilerinden bir tanesinin bile kurtulmayip düşman tarafından kılıçtan geçirleceklerini" bildirdi.

Rüstem gibi kahraman olan serdar da, haber gelir gelmez ata binip Allahın inayetiyile düşman 'askeri yetişmeden o boğazdan geçtiler. Kendine boyun eğen dört beşbin kadar 'asker toplayip yeni voyvoda'nın bulunduğu... kalesinin üzerine gelmiş idi. Kalede olanlar ise gereken mühimmatı tamamlayip iki taraftan harbe başlamış idi.

Muhafaza olan Islâm 'askeri bazı taburlari üzerine çıkıp korkusuzca hücumlar edip, Allahın inâyetiyle düşmana maglûp olmadılar.

Bu şekilde beş ay kadar devamlı cenk olup, şâni büyük paşa hazretlerinin imdad içün gönderdiği adamlar defalarca gelüp hallerini bildirmişlerdi. Fakat kış mevsiminde hiç bir suretle hareket mümkün olmadığından ilkbahara bırakılmıştı.

Vakta ki ilk bahar geldi. Harb meydanlarını süsleyen paşa da kendi çadırlarını sahraya çıkarıp, küffar memleketlerine gitmek içün hazırladıkdan sonra serhad halkı ile işler müzakere olundukta "Erdel kavimi üç cins olup, bir fırkası, cenkci, kinci olup kılıç kullanmak ve baş kesmek ile tanınmıştır. O uğursur güruhun içinde (Hayduşak) denir. O güruhun memleketleri ağma edilirse, Allahın yardımı ile diğerlerine cevap ver-

www.dacoromanica.ro

mek kolaydır "deyu sözü kesince, bu fikir doğru görülüp o tarafa hareket edildi (ed.cit.,p.2922).

Serhadde olan gaziler, kendi hizmetinde olan yiğitler ile kalkıp yol alarak (Hayduşak) 'lar içine girdiler. Onlarda Islâm 'askerinin geleceklerinden haberdar olunca, memleketlerinde sağlamlık ve istihkamlariyle tanınmış Varat kalesinin kapudanı, Rakoçioğlu akrabasından Borçkay dedikleri mel'un, Islâm ehlini memleketlerine girmekten men'etmek içün yirmibinden fazla 'asker ile serhadlerinde olan bir dar vâdinin geçidini kapamak içün süratle hareket etmişlerdi.Bizim kiler adı geçen vâdiden geçtikleri sırada mel'unlar dahi gelip, Islâm 'askerinin derbendden geçişını görünce kalblerine korku düşüp karşı koyamıyacaklarını anlayarak kararlarını kaçmağa, dayatmak 'arzularını bozğuna çevirip geldikleri yola döndüler. Huyları şecaat olan'askerler arkalarından ılgar edip yetiştiklerini kılıca lokma, ve nicelerini esir edip alay topları ve cebhaneleri alındı. Sonra uğradıkları köy ve kasabaları yağma ve kalelerini yakıp tahrip ederek sağlamığıyle meşhur Bucaş denilen kale üzerine indiler. (Ed.cit. p.2923). -

www.dacoromanica.ro

Traducere după ed.IV (Istanbul 1866) şi ed.Z.Danişman (Istanbul 1969).

Din evenimentele anului < hegirei > 1067[1].

< După omorîrea marelui muftiu sau şeyh Ül-islam Salim,> urmează:

64 Spînzurarea patriarhului. O scrisoare ticluită şi ou un cuprins plin de minciuni, trimisă de către răufăcătorii patriarhului greo (Rum)[2] necuratului numit Constantin, voievodul Tării Româneşti, a încăput în mîna < turcilor > Prin aceasta, îndemnîndu-l < pe voievod > la tulburări şi dezordine, ieşia la iveală hăinia sa. Această scrisoare fiindu-i arătată si el însuşi fiind întrebat, în răspunsul pe car l-a dat s unea: "In fiecare an fusese trimise astfel de scrisori pentru a strînge pomană (sadaka) . Mărturisind aceasta, el a fost spînzurat la Parmakkapu[3]. In cuprinsul scrisorii blestematului se spunea: "A rămas puţin pînă la terminarea musulmanismului. Strigătul pentru credinţa creştină va cuprinde, iarăşi, lumea. Potrivit cu aceasta, să vă pregătiţi, căci, în curînd, toate ţinuturile (vilâyet) vor trebui să încapă în mîinile creştinilor, şi purtătorii de cruci

1. Incepea la 2o oct.1656 (pînă la 8 oct. 1857).
2) Cf.P.Năsturel, Lista de patriarhi ortodocşi în Hristovul VII (1947),p....
3) Parmak-Kapı - "Poarta cu degete", un cartier al or.Istanbul.

www.dacoromanica.ro

şi posesorii de clopote <creştinii> trebuie să fie stăpînii tuturor ţărilor... Dumnezeu cel preaînalt să ne ajute ! " Afară de aceasta, se spune că numitul patriarh lua parte la toate intrigile şi răzvrătirile, care aveau loc la Istanbul, şi îmbrăcîndu-se în port de ienicer, cu fes şi turban, căuta să facă victime provocînd hăinie şi pagube poporului mahomedan. Atunci , cînd l-au înhăţat pe patriarh, menzilul său <patriarhia> fiind călcată, au ieşit de acolo 4o-5o de rînduri de fesuri, turbane şi scufe (Üsküf) ienicereşti. Deci, adevărul acestor vorbe a ieşit la iveală. Dar, îndată ce a fost întrebat ce sînt acestea, a vrut ca să scape de vină zicînd:"Sînt ale neferilor ciorbagii care păzesc poarta Fanarului".

270 Solia căzăcească . Hatmanul[4] vestitului neam de rebeli şi răzvrătiţi, numiţi "Cazacul frate", care de un timp încoace se unise cu hanul Deşt-i Kipceak-ului, a trimis sol pe lîngă tronul curţii milostive a sultanului, spre a face arz supunerea sa. Şi a rugat ca să i se acorde şi lui din partea padişahului burcă aurită (börk), tui (tuğ) şi steag, aşa cum se dădea şi voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei. Dar nu i s-a dat ascultare...(ed.Z.Danişman,p.257).

302 Războiul hanului tătăresc[5] cu Transilvania

Din cauza duşmăniei regelui polon (Leh kıralı) cu fostul han tătăresc[6], timp de aproape

4. Bogdan Hmelniţki, cel mai mare hatman căzăcesc.
5. Mehmed Ghirai IV:a doua oară 1654-1665 (1o64-1o75)
6. Islam Ghirai III:1644-1654 (1o54-1o65)

www.dacoromanica.ro

zece ani, s-au întreprins expediţii împotriva acestuia. Ţările sale au fost ruinate şi pustiite, raiaua sa dusă în robie şi oastea, împrăştiată. Din această pricină, halul lor se înrăutăţise şi plămînii lor se umpluse de sînge. Incheind pace cu Mehmed Ghiray, hanul de acum din ţara tătărească, s-au bucurat, un timp, de pace şi linişte. Blestematul numit Rákoczi[7], principele Transilvaniei (Erdel Kralı), se gîndise că, "din cauza dezordinilor şi tulburărilor din ţara polonă, printr-un efort mic poate fi cu putinţă stăpînirea ei numai de către el, fapt pentru care ceruse ajutor şi de la regele Suediei[8]. De asemenea, el unindu-se cu voievozii Ţării Româneşti[9] şi Moldovei[10] , a pornit din centrul stăpînirii sale[11] cu 6o ooo de ghiauri renumiţi, împotriva ţărilor leşeşti. Indată ce această ştire fusese făcută arz la pragul sultanatului s-a emis şi s-a trimis, gloriosului hạn tătăresc, un hatt-i humayun ca să-l pedepsească. La rîndul său, gloriosul han, potrivit cu cele prevăzute în firman, plecase cu 2oo ooo de tătari "vînători de duşmani" şi ajunse la hotarul stăpînirii otomane. Tocmai atunci, venea şi Rákoczi, ca un torent de apă, asupra ţării polone, parcă răsturna munţii ! Şi îndată ce a aflat de pornirea hanului cu o oaste
303 nenumărată, şi-a aşezat tabăra în locul unde se

7. Gheorghe Rákoczi II:1648-1o64).
8. Gustav Adolf
9. Constantin Serban: 1654-1658.
10. Gheorghe Ştefan
11. Belgradul ardelenesc

www.dacoromanica.ro

afla şi a tras un zid în faţa tătarilor înfuriaţi ca valurile mării.

Spre a-i împrăştia pe acei ageamii, aşezaţi şi întinşi pe şes, l-a însărcinat pe Kalgay-sultan[12] să ruineze şi să pustiască ţara lui Rákoczi <Transilvania> cu peste loo ooo de ostaşi, iar populaţiei să-i pricinuiască pagube. Şi acea oaste de pradă, dînd năvală asupra ţării Transilvania, a intrat în casele şi ţinuturile lor ca un torent al nenorocirii. Abuzînd de această măsură chibzuită <a hanului>, a socotit că este mai bine să-şi apere ţara sa, şi scoţîndu-şi din cap această idee, a renunţat la crăiia ţării polone; părăsindu-şi tabăra pe care o întărise, a plecat pentru paza ţării sale. Avangarda şi arieргarda sa, fiind închise <de oastea> hanului şi a lui <kalgay> sultan, nu mai era cu putinţă de a se salva. Indată ce s-au întîlnit, cele două oşti s-au ciocnit în luptă şi măcel, ca valurile mării.

Versuri (beyit): Săgeţile oastei tătăreşti care curg ca lumina, au transformat, cu sînge de duşman, cîmpia întinsă într-o grădină de lalele.

Potrivit acestor versuri, sfîrşitul zefirului de cucerire şi victorie a suflat în partea musulmanilor şi copitele cailor vitejilor au călcat, în acel cîmp de bătălie, oastea duşmană, aşa încît cu mîna rece de vitejie, ei au fost biruitori ca în epopeea bătrînului Rüstem[13].

---

12. Moştenitorul tronului tătar, pe atunci fiind Adil Ghiray (v.H.Inalcik, art.Ghiray în "Islâm Ansiklopedisi", cüz 38 (1948), p.783 - 789.

13. Eroul legendar în mitologia persană.

www.dacoromanica.ro

Oastea, care în război, nu permitea ca Transilvania să fie atinsă, s-a acoperit de ruşine şi infamie. Din rîndurile oastei musulmane au murit în urma rănilor provocate de săgeţi abia 9o de tătari, în timp ce din partea ghiaurilor au fost trecuţi prin sabie aproape 2oooo; mai mulţi de 7oo de ghiauri vestiţi, împreună cu alţi 2o ooo au fost ferecaţi în lanţuri.

Blestematul lor de serdar a scăpat doar cu 3ooo de indivizi, restul, rămas în urmă, a fost distrus, a căzut în captivitate şi s-a împrăştiat. In mîna gloriosului han a încăput pungi (kise) pline cu bani (dirhem ve dinar), diverse mărfuri şi lucruri preţioase, multe
304. harabale pline cu merinde şi un număr de 15o de tunuri mari pentru asedierea de cetăţi. Apoi oastea polonă a ruinat ţara lui Rákoczi, dărîmînd pînă la pămînt sute de cetăţi renumite.

Această ştire a venit la Poarta fericirii (=Istanbul) printr-un prizonier renumit şi cu o <altă> veste că, fiind ruda lui Rákoczi, <ei> au oferit hanului suma de trei sute de mii de groşi ca preţ de răscumpărare. S-au făcut petreceri mari spre a înveseli inimile lumii, şi ca răspuns la această slujbă s-a trimis gloriosului han, prin chehaia de kapugii, scrisoarea de felicitare a sultanului, un caftan împărătesc, un hanger şi o sabie, şi un chemir ornat cu aur şi pietre preţioase. De asemenea, i-a fost trimis un cort împărătesc valorînd cît o vistierie egipteană (Misir hazinesi)[14]. Acest război cu Transil-

14. Naima compară aceasta cu haraciul Egiptului. Misir hazine şi era şi o unitate de măsură.

www.dacoromanica.ro

vania este după descrierea lui Aziz efendi[15] şi a lui <Hasan> Vegihi[16]. Isazade efendi[17] şi Mehmed Halife, în cronicile lor, au povestit acest eveniment bazîndu-se pe aceştia. Din această campanie, ei au mai povestit şi o măsură chibzuită a hanului tătăresc. Mai înainte de aceasta, murind principele (ban) Transilvaniei[18], bănia ardeleană a fost acordată unui necurat, numit Rakocioğlu Gheorghe, care era închis la Yedi-Kule. Odată ce acesta s-a aşezat la cîrma guvernării sale, capul său fiind pornit spre răutate, a destăinuit cu deamănuntul cetelor de ghiauri toate ştirile pe care le auzise pe timpul închiderii sale; totodată fiind părtaş la izbucnirea răscoalei, le-a zis: "Eu cunosc starea ostăşească şi situaţia vistieriei dinastiei otomane. Cu siguranţă, le lipseşte puterea de rezistenţă şi starea lor este tristă din cauza contrarietăţilor şi animozităţilor dintre ostaşi şi diriguitori. Cînd blestemaţii de veneţieni vor ataca dinspre mare, noi îi vom ataca de pe uscat. Pînă la Istanbul nu este oaste care să vină înaintea noastră şi să ni se opună". Zicînd astfel, acesta <Gh. Rákoczi> a încheiat pact şi înţelegere cu ghiaurii din împrejurimile sale, şi, ştiindu-se mai cu seamă înţelegerile sale cu voievozii

---

15. Istoriograf otoman din sec. al XVII-lea.
16. Cf. M. Guboglu, Cronici turceşti..., vol. II, p. 166-188.
17. Abdullah Isazade, cf. F. Babinger, G.O.W. p. 278.
18. Caterina de Brandenburg sau Ştefan Bethlen (1629-1630).

www.dacoromanica.ro

Ţarii Romaneşti şi Moldovei, a fost numit hanul tătăresc Mehmed Ghiray spre a-l pedepsi şi pentru a-l învăţa minte. Voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei nefiind însă împreună, trimiseră lîngă el numai pe boierii lor destoinici şi curajoşi, cu oştile lor.

Cînd oastea tătărească a venit în apropiere de două conacuri de locul unde Rákoczi aşezase tabăra cu cetele de ghiauri, <hanul> a recurs la acest viclesug: "Luîndu-se de la ghiauri cîteva iscoade (dil), cîteva mii de viteji din oastea tătară au fost îmbrăcaţi în haine osmăneşti şi trimişi, în timpul nopţii, în afară de ordie. In zori, în timp ce duceau iscoadele la locul de execuţie sau ca să spună <ceea ce ştiau>, tocmai în momentul hotărîrii lor, au venit în grabă cîţiva vestitori tătari. Aceştia, intrînd în divanul genghizhanid, au comunicat zicînd: "Hanul meu, să vă fie cu noroc ! S-a trimis din partea padişahului o oaste uşoară de 15 ooo <de oameni>. Au sosit acum". Drept mulţumire, iscoadele au fost iertate. Iscoadele ieşind din divanul hanului au văzut oastea care apărea, cete după cete, în portul osmănesc şi apoi au trecut în partea lor. Arătînd situaţia lui Rákocioğlu, ei au zis că pe lîngă atîtea mii de ostaşi tătari, au mai sosit, ca ajutor, 15 ooo de ostaşi din partea osmanlîilor şi că în noaptea aceasta sau în noaptea următoare, vor da, sigur, un atac peste noapte asupra taberei sale". La această ştire, Rákocioğlu deşi cuprins de groază, n-a răspîndit ştirea, spre a nu demoraliza şi risipi oastea sa şi pentru a nu fi urmărit de oastea musulmană. Acesta, <Gheorghe Rákoczi II>, le-a mai spus: "Eu sînt invitat de către unul dintre beii cetăţilor din apropiere, de aceea mă duc la ospăţ (ziyafet)". Apoi, luînd cu dînsul cîţiva bădărani

www.dacoromanica.ro

(hınzır) de încredere şi care îi arătau ascultare, s-a despărţit de oastea sa fugind în bezna nopţii. In noaptea următoare, ajungîndu-i oastea tătărească, nu le-a dat ghiaurilor nici un răgaz, înfrîngîndu-i, i-a distrus. Aproape treizeci-patruzeci de mii de ghiauri fie că au fost uciși, fie că au fost luaţi
306 prizonieri, au fost învinşi. Cei mai mulţi,dintre notabilităţile transilvane,au căzut prizonieri şi au dispărut. Şi cu bucuria victoriei, oastea tătărească a mulţumit lui Allah pentru ajutorul dat. Şi ştirea întoarcerii lor victorioase sosise mai înainte de cucerirea insulei Tenedos (Bozca ada). Sosirea arzurilor şi mahzarurilor de la marginile graniţei confirmau adevărul întîmplărilor descrise din Transilvania, răutatea lui Rakocioğlu şi potrivirea ghiaurilor valahi şi moldoveni acestuia. Toate acestea arătau necesitatea ca acele părţi să fie aduse la ordine. De aceea s-a trimis marelui vizir un hatt-i şerif, o sabie şi un caftan (ed.Z.Danişman, p.2792).

< Intoarcerea padişahului la Adrianopol la arzul marelui vizir şi pregătirea expediţiei > ...

321 Schimbarea voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei, serdariatul lui Fazlı paşa în acea parte (işan)

S-a scris mai sus cum, mai înainte, Rakocioğlu, principele Transilvaniei (Erdel kıralı) pornise din centrul stăpînirii sale, cu 60 ooo de ostaşi, împotriva ghiaurilor

www.dacoromanica.ro

poloni (Leh) şi cum fusese înfrînt de hanul tătăresc... (ed.cit.p.2808). Se văzuse cum voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, în timp ce îşi plecau grumazul faţă de înaltul devlet, în taină, ei se înţeleseseră şi se uniseră cu principele Transilvaniei. Măria sa padişahul, care împodobeşte faţa pămîntului şi lumea, atunci cînd pornise o expediţie spre a se răzbuna pe ghiaurii veneţieni, trimisese de cîteva ori porunci ilustre şi voievozilor Ţării Romaneşti şi Moldovei zicînd: "Pe cît este cu putinţă, să vă pregătiţi cu oştile voastre şi să vă găsiţi în expediţia care se va încheia cu victorie". Dar, afurisiţii <de români>, neputînd obţine speranţele lor, şi fălindu-se cu avuţiile sau visteriile lor, în răspunsurile trimise, cu întîrziere, invocau unele pretexte slabe şi nu se supuneau
322 poruncii. In trecut, era obiceiul ca,atunci cînd sultanii cei mari ai dinastiei osmane Allah să le întărească stăpînirile, onorau cu prezenţa lor Adrianopolul, locul victoriei, voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei se prezentau şi se supuneau, aducînd şi prezentînd la scara împărătească daruri, şi se găseau şi slujeau cu oştile lor în campaniile padişahilor. Din această cauză, ei au fost invitaţi să vină la Adrianopol. Dar în creierii lor aşezîndu-se răutatea, ei au apucat iarăşi calea pretextelor, zăbovirii şi n-au mai venit... ! Insuşi voievodul Ţării Româneşti chiar, ghiaurul numit Constantin

www.dacoromanica.ro

s-a opus nebuneşte şi încăpăţînîndu-se, a găsit cu cale să spună cuvinte ca: "Dacă mă duc, mă duc cu sabia mea". De aceea, fiind necesară schimbarea lor, s-au dat ca sangiacuri lui Fazli paşa Silistra şi Nicopole, fiind trimis în acea parte.

Afurisiţii de mai sus, potrivit cu vechea lor înţelegere, au cerut iarăşi ajutoare unul de la altul şi s-au apucat de răscoală. Acestea fiind cunoscute de padişah, s-a expediat, mai întîi, un hatti humayun gloriosului han ca să trimită vreo 3o-4o de mii de ostaşi tătari, cu un serdar destoinic, şi să stea în părţile Chiliei şi Akkermanului aşteptînd sosirea ilustrului firman. In al doilea rînd, s-a dat firman lui Fazlı paşa, care se afla la paza Silistrei, ca să fie pregătit cu oastea sa de serhat şi, de asemenea, au fost trimişi cîţiva bey dintre beii de Rumelia.

Potrivit cu firmanul măriei sale padişahului, măria sa hanul tătăresc (ed.Z.Danışman, p.28o9) a numit ca serdar pe kalgay sultan Gazi Ghiray peste o oaste de vreo 3o ooo de ostaşi tătari şi l-a trimis în localităţile indicate. De asemenea şi Fazlı paşa, strîngînd oastea sa de poartă, ieniceri,spahii,zaimi şi timarioţi,împreună cu serdarii şi cu vechilii de chehăi, alaybeii şi ostaşii de vilaiet,din toată Dobrogea şi din acele împrejurimi, a plecat la Rusciuc. Adunîndu-se acolo, au aşteptat firmanul. In acest timp, voievodul Ţării Româneşti, de neam maghiar, şi voievodul Moldovei, Constantin <Cîrnul>, fiind maziliţi

www.dacoromanica.ro

în locurile lor au fost numiţi, din partea Curţii, azilul lumii, în domnia Ţării Româneşti, nemusulmanul cu numele de Erdeloğlu Mihnea, iar voivodatul Moldovei a fost dat creştinului numit Ghica (Lika). Potrivit cu vechiul obicei, după ce au fost căftăniţi în divanul împărătesc, cu hilat şi cu soufe, au fost trimişi cu ceauşbaşa Ismail aga, spre a fi instalaţi în reşedinţele lor de guvernare.

Atunci cînd au ajuns însă la Silistra, înaintaşii lor, aflînd de mazilirea lor, au adunat oşti şi cu mari pregătiri au intrat în tabere, pregătindu-se pentru luptă. In acest timp, ostaşii tătari, fiind numiţi să ruineze acele părţi şi să provoace stricăciuni, au trecut prin ascuţişul săbiei pe acei care li s-au opus, şi au luat în robie, ferecîndu-i în lanţuri, pe toţi acei care au cerut iertarea. Un alai, fiind distrus, toată vistieria lor nenorocită şi cu muniţii bogate au fost împresurate în tabără. De aceea, oastea < tătărească > risipită n-a putut să meargă, fără pregătire, împotriva lor. Dar, ruinînd şi devastînd satele din împrejurimi, parcă aduseseră din colţ în colţ potopul. Serdarul Fazli paşa însă mergea încetinel asupra taberii, numai cu un mic număr de ostaşi, ca să nu provoace distrugere şi împrăştiere < raielei >.

Din pricina pagubelor şi devastărilor provocate de jefuitori, raiaua ţării s-a supus (ed. Z. Danışman, p.281o), şi s-a închinat cerînd iertare (aman). De asemenea, acei care se aflau în tabără s-au împrăştiat mereu şi necredinciosul blestemat, Rákoci, neputînd să mai reziste, a fugit cu cei de pe lîngă el în părţile ardeleneşti. Inscăunîndu-l pe noul voievod[19]

19. Adică Ştefăniţă Lupu, care după Evliya Celebi, promisese atunci că va trece la islam.

www.dacoromanica.ro

în scaunul său, ei <turcii şi tătarii> au mers împotriva Ţării Româneşti. Dar pregătirile numitului voievod <moldovean> n-au ajutat la nimic, căci boierii şi raielele mai cu renume au venit şi s-au închinat, supunîndu-se. Atunci, el <vv.
324 luîndu-şi avutul şi familia, a fugit în partea lui Rakocioğlu[20].

Voievodul Ţării Româneşti, la rîndul său, fiind înscăunat[21] la locul său, s-a făcut arz la pragul califatului că problema celor doi <domni> a fost deslegată uşor. Serdarul oastei tătare, Gazi Ghiray, kalgay sultan, a primit favoruri din partea şahinşahului lumii[22] trimiţîndu-i-se, prin chehaia de capugii, un lanţ de aur şi un hanger ornat <cu pietre preţioase>. Ceea ce s-a spus aici este povestirea lui <Hasan> Vecihi[23]. Dar descrierea lui Isazade, fiind mai amănunţită, este astfel:... "Spre a pune mîna pe afurisitul de Constantin, voievodul Ţării Româneşti, au fost trimise lui Fazlı paşa hatihumaiunuri repetate. <Odată cu> sosirea noului voievod la Rusciuc, cu Iskemle agası[24], venise şi vestea despre ajungerea oastei tătăreşti în apropiere. Atunci, deşi se impunea ca ceata din împrejurimi a ghiaurilor să fie atacată, totuşi Fazlı paşa, fiind neputincios şi prost, n-a reuşit să ia măsuri pentru pregătiri; el s-a mişcat încetinel, pretextînd că oastea <turco-tătară> ar

20. Adică în Transilvania.
21. Gheorghe Ghica: noiemb.1659-1660.
22. Adică sultanul Mehmed IV:1648-sept.1,1687.
23. Cf.Cronici turceşti...II,p.160 şi urm.
24. Agă de înscăunare.

www.dacoromanica.ro

obosi repede din cauza sforţărilor, deoarece Bucureştiul se afla la un menzil[25] de Giurgiu, iar Tîrgovişteа, la două menziluri.

Dar ghiaurul, numit Constantin, după ce a trecut cu avuţia şi cu familia sa hotarul ardelean, ocolind cu greu 17 zile, şi sosind la Tîrgovişte, pe care găsînd-o pustie, i-a dat foc, dărîmînd-o.

Povestitorul <Vecihi> îl învinuieşte pe <Fazlı paşa> de faptul că acesta nu s-a dus asupra taberii <româneşti> şi nu s-a luptat cu ea, deoarece ar fi primit, pe ascuns, (ed. Z. Danışman, p.2811), prin mîna ghiaurului tîlmaci, suma de 2o ooo de galbeni, numai ca să întîrzie cu oastea pînă ce numitul Constantin ar fugi cu avuţia şi cu familia sa.

Oastea tătărească, atacînd saţele <româneşti>, au luat în sclavie populaţia. Atunci, numitul serdar <Fazlı paşa> a pus oameni la trecători şi a luat robi pe cît a fost cu putinţă, oprind pentru el pe acei care erau buni de treabă. Din cauza aceasta, oastea tătărească, fiind nemulţumită, a intrat zînzanie între serdar şi kalgay sultan.

325 Instalînd ca voievod, la Bucureşti, pe Mihnea[26], cînd s-au întors la Giurgiu, venise acolo şi Kadri aga, chehaia de capugii, cu lanţul <de aur> şi cu hangerul <împodobit> pentru kalgay sultan, şi Haseki Ibrahim aga, cu spa-

---

25. Menzil (mizil), aici în sens de distanţă; etapă.
26. Radu III Mihnea: 1658 mart.-1659 noiemb.

www.dacoromanica.ro

da împodobită şi cu caftan împărătesc pentru serdar.

Posesorii de zeamete şi timare şi restul oastei care era pe lîngă serdar, pîrîndu-l pe acesta lui Haseki Ibrahim aga, i-au grăit: "Serdarul nostru dacă ar fi vrut, neapărat, ar fi pus mîna pe Constantin; dar el s-a mişcat nepăsător şi încetişor. Astfel, un menzil de două zile, el l-a parcurs în 17 zile şi aşa, parcă înadins i-a îngăduit lui Constantin să fugă cu avuţia sa. Noi însă, pe timp de iarnă, am dormit atîtea zile pe zăpadă ! Din această pricină, cei mai mulţi dintre noi s-au îmbolnăvit, cu toţii sîntem bolnavi ! Cu tot halul care este acum şi cu toate că slujba s-a terminat acum, totuşi el ne persecută zicînd că îi vom cere aspri de învoire[27]". Fazlı paşa, fiind un bosniac umil şi
326 linguşitor, a căutat să-l primească foarte bine pe omul care venise din partea împărăţiei, dar el supărase oastea. Atît oastea, cît şi kalgay sultan s-au plîns lui Haseki Ibrahim aga, care a înştiinţat Poarta asupra acestor stări de lucruri... (ed.cit.,p.2812).

329 Uciderea valiului de Silistra, Fazlı paşa

După cum s-a explicat mai înainte, Fazlı paşa fusese numit pentru instalarea voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei la locurile lor, cu înhăţarea foştilor voievozi şi cu facerea de rînduială în acele ţări. Dar, mişcîndu-se încet şi prost, prin măsurile sale

---

27. Bani pentru lăsarea oastei la vatră.

www.dacoromanica.ro

nechibzuite, nemulţumise oastea. <Haseki> Ibrahim a povestit amănunţit marelui vizir halul lui Fazlı paşa, precum şi duşmănia sa cu kalgay sultan din pricina prizonierilor luaţi din mîinile tătarilor, şi din alte motive... (ed.cit.,p.2816).

330 Pe la începutul lunei ramazan[28], tocmai în ziua cînd sosise la Adrianopol, Fazlı paşa, fiind înfăţişat padişahului, a fost mustrat astfel: "Te-am numit serdar împotriva Valahiei şi de ce n-ai vrut să-l prinzi pe ghiaurul cu numele de Constantin ? O cale de două menziluri tu ai traversat-o în 17 zile, ai împiedicat oastea de la luptă şi din cauza asprimii iernii ai răzvrătit-o. Ai îngăduit anume ca <voievodul> Constantin să fugă cu avuţia şi supuşii săi. Am crezut că eşti om, ai dat însă dovadă de laşitate. Atunci cînd oastea musulmană a traversat Dunărea îngheţată, çadiul din Rusciuc, fiind un chefliu, dormea dus. Apoi, deşteptîndu-se de zgomotul tobelor şi surlelor, spre a trece <dincolo> s-a urcat pe calul său şi fugind pe ghiaţă, a trecut pe partea cealaltă <la Giurgiu>. Măi blestematule, tu eşti serdar ?! Fără să ai obraz te-ai fi suit pe un caic, l-ai fi legat cu o frînghie şi ai fi traversat <fl.Dunărea> şi ostaşii te-ar fi tîrît pe ghiaţă. Dar, urcîndu-te în caic, pînă şi turbanul tău împodobit cu sorguci ţi-a căzut de pe cap. Dar ştiai să faci hăinie trimiţînd iscoade la zorbagii pe timpul răzvrătirii agalelor sfetnice. <Sultanul> a ţipat:

---

28. =2- 11 iunie 1658.

www.dacoromanica.ro

"Călăule, vino !", care la porunca padişahului era acolo, şi îndată i-a zburat căpăţîna la pămînt. Norocosul padişah, ca şi strămunii săi, căuta să facă dreptate... făcînd o ferestruică la divanul palatului din Adrianopol, urmărea totul... (ed.Z.Danişman, p.2817).

331 Apariţia expediţiei în Transilvania

Mai înainte, atunci cînd voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei au fost invitaţi la expediţia însoţită de victorie < asupra veneţienilor > , se emisese poruncă împărătească şi lui Rakocioğlu, principele Transilvaniei.Principatul de mai sus era o crăiie independentă pe cînd răposatul sultan Suleiman han "legislatorul", odihnească-se în rai, cucerise cetatea Budei, ruinase şi devastase ţările nemţeşti (austriece) şi germane. Atunci, fiind supuse şi acele ţinuturi < transilvane >,s-au angajat să dea haraci numai ca principii lor să fie numiţi de înaltul devlet. Şi de atunci pînă astăzi ei trimit, anual, ca tribut,cîte zece mii de galbeni şi potrivit obiceiului, din vechime,trimiteau în fiecare an daruri şi peşcheşuri vizirilor şi demnitarilor împărăţiei. De altfel, ca şi voievozii din Ţara Românească şi Moldova,cînd muria unul dintre principii lor, cel care urma < de drept > la principat, după legea lor,apela la Poarta fericirii[29]. Atunci, la arzul lor, li se trimiteau caftan şi sorguç, iar din partea ogeacului de ieniceri li se trimitea scufă

29. Adică la sultan şi înaltul divan imperial.

www.dacoromanica.ro

aurie (Usküf). Tot din partea înaltului devlet se trimitea un capugibaşa, cu rangul de iskemle agası, şi aşa, erau instalaţi pe tronul reşedinţei lor de guvernare. Rakocioğlu[30], care se afla încă la domnie, fiind numit pe timpul domniei măriei sale sultanului Ibrahim[31] han, cel răposat, din cauza caracterului său de hain şi capul său fiind pentru zîzanie, el dorise mai înainte de aceasta şi crăiia Poloniei. Spre a face pe fiul său principe în Transilvania, el adunase oaste mare, obţinînd ajutor de la suedezi, valahi şi moldoveni. Dar, atunci cînd a pornit împotriva ţărilor polone, craiul leşesc[32] a apelat la Sublima Poartă cerînd sprijinul ei. S-a arătat mai sus că, pentru pedepsirea acestuia a fost însărcinat hanul Crimeei <Mehmed Ghiray>, dîndu-i-se numitului blestemat pedeapsa meritată. Nepotolindu-se şi neastîmpărîndu-se, nu ţinea seama de poruncile împărăteşti emise, răspunzînd cu prefăcătorie şi pretexte nedrepte.

332 Voievozii Ţării Româneşti şi Moldovei, la rîndul lor, găsind adăpost şi refugiu (ed. Z.Danışman, p.2818) la acesta <Rákoczi>, i s-a trimis acestuia, pentru a treia oară, firman preastrălucit, care glăsuia astfel: "Pe numiţii <voievozi> să-i trimiţi la Poartă, azilul lumii, iar tu să te închini în persoană la pragul împărăţiei pentru reînnoirea stăpînirii tale". Neluînd în seamă nici aceasta, campania asupra veneţienilor a fost amînată, hotărîndu-se o

30. Este vorba de Gheorghe Rákoczi I.
31. Ibrahim: 1640-1648.
32. Sigismund III Wasa.

www.dacoromanica.ro

expediţie pentru a face ordine în stările din Ţara Românească şi Moldova şi spre răzbunarea şi reprimarea numitului <Rákoczi>. Din această cauză, în a zecea zi a lunei regeb 1068[33], odată cu aparitia înveselitoare a primăverii, cortul împărătesc a fost aşezat în Cîmpia adrianopolitană (ed.cit.,p.2819)...

334 Sosirea padişahului, azilul lumii,la cortul împărătesc şi serdariatul marelui vizir Köprülü Mehmed paşa în expediţia asupra Transilvaniei

In a 22-a zi a lunei ramazan[34], padişahul, azilul lumii, pornind din palatul său de la Adrianopol, a ajuns cu cinste la cortul împă
335 răteso de pe şesul Edirne. Şi numindu-l ca serdar peste oaste pe marele vizir Köprülü Mehmed paşa, i-a împodobit capul cu două sorguciuri preţioase, l-a încins cu o sabie ornată şi l-a îmbrăcat cu caftane şi blănuri împodobite...

352 Plecarea marelui vizir şi serdar Köprülü în Transilvania şi cucerirea cetăţii Yanova[35]

Astfel, cum s-a arătat mai înainte,în a 22-a zi a lunei ramazan, marele vizir se ridicase din Adrianopol, cu oastea islamului, şi se îndreptase înspre Transilvania. Mai înainte de aceasta, se expediase un hatt-i humayun şi hanului tătar, cel glorios, ca să plece îndată cu

---

33. = 13 apr.1658.
34. = 23 iunie 1658.
35. Corespunde cu Ineu care se află în Banatul românesc, nu în altă parte.

www.dacoromanica.ro

oastea tătărească şi căzăcească, zorindu-se în mersul lor, spre Transilvania.

Ilustrul serdar, traversînd menziluri şi conacuri, a sosit la Belgrad. De asemenea, primiseră ordine să meargă la războiul sfînt, pe lîngă serdar, şi Ken'an paşa, păzitorul Budei, cu oastea de serhat , şi Kadri paşa, beilerbey de Silistra, cu oastea ţinutului său şi cu leventii[36] din Dobrogea, şi hanul tătăresc cu nenumărata oaste tătărească, precum şi cu 12 ooo de ostaşi din partea regelui polon (Leh kralı). După ce au prăznuit sărbătoarea sacrificiilor şi au îndeplinit rugăciunea de bayram, la Filipopol[37], au înaintat drept spre Transilvania. Indată ce au ajuns cu oastea victorioasă la hotarul duşman au zidit, iarăşi, un pod peste apa numită...[38],
353 care curgea ca un torent, şi oastea, ca o mare, a trecut ca un puhoi de pe acel pod solid pătrunzînd în ţara duşmană. Fortăreaţa, numită Yanova, care era acolo, construită cu trăinicie, era lacătul (kilid) ţării ghiaurilor. Aceasta fusese adăugată stăpînirii otomane şi guvernată de diriguitorii împărăţiei încă de pe timpul răposatului sultan Suleyman han, atunci cînd îndreptase expediţii asupra ţărilor nemţeşti (austriece) şi germane. Pe vremea campaniilor nenorocite asupra maghiarilor, întîmplate pe timpul sultanului Mehmed <IV> <Ineul> începuse, oarecum, în mîinile ghiaurilor şi din nepăsarea beylor se serhat rămăsese sub ei pînă acum.

---

36. In rom. levinţi, o categorie de oaste pedestră sau de marină etc.
37. Azi Plovdiv în R.P.Bulgaria.
38. Trebuie să fie Mureşul.

www.dacoromanica.ro

Cucerirea şi întărirea acelei cetăţi fiind o treabă mai importantă decît toate, s-a descins acolo. Beilerbeii care au fost numiţi pentru ruinarea, devastarea şi jefuirea acelor împrejurimi au distrus îndată varoşul <cetăţii>. Afară de fortăreaţă, n-a mai rămas, acolo, nici o bucurie, dar duşmanul credinţei, întărindu-se în fortăreaţă, se pregătea pentru luptă şi rezbel. In acea noapte s-a emis firman ca, ienicerii să ia loc în metereze, şi pe la miezul nopţii ei au pătruns în ele. Odată ce fiecare s-a pregătit în şanţul său <pentru atac>, în jurul ei au fost aşezate tunuri mari şi grele; iar în locurile unde nu se putea să se străcoare, au fost instalate, potrivit cu ordinul, puşcaşi. Şi aşa, cetatea a fost asediată şi atacată, pe cît a fost cu putinţă, din toate părţile. Apoi, în zori de zi, acea oaste nenorocită, cînd a văzut oă este asediată din toate părţile de o armată ca marea, şi-a pierdut capul de frică. De aceea, spre a-şi găsi salvarea, n-a avut altă putinţă decît predarea fortăreţei. Au trimis, în acest scop, pe cîţiva dintre ei mai vestiţi cu rugămintea de pace şi aman. Potrivit cu versetul <din Coran>: "Iertare din partea celor victorioşi", rugămintea lor a fost primită cu mărinimie şi au fost iertaţi cu condiţia ca pînă spre seară să părăsească fortă-
354 reaţa amintită[39] S-a dat apoi învoire ca cetele de ostaşi să meargă , pîlcuri după pîlcuri, împotriva ghiaurilor umili, pentru invadarea şi devastarea ţării duşmane (ed. Z. Danışman, p.284o). Dar, cînd hanul tătar, po-

39. Inău sau Ineu în Banat.

www.dacoromanica.ro

trivit cu firmanul emis mai înainte, a călcat graniţa duşmană, cu 2oo ooo de ostaşi tătari şi cazaci, aceştia au ruinat şi au jefuit pe unde au trecut, luînd din populaţie pe unii robi, iar pe alţii ucigîndu-i. Indată ce au sosit la oraşul numit Belgrad[4o], capitala blestematului de mai sus <Gheorghe Rákoczi>, oastea căzăcească n-a mai ţinut seama de tunurile şi puştile lor şi au pătruns îndată sub zidurile fortăreţei. Cu cîteva ore înainte de luptă s-au urcat cu scările deasupra cetăţii şi au deschis porţile oraşului. Atunci, oastea tătărească, gata pentru pradă şi ruină, a pătruns în cetate devastînd toate colţurile oraşului, de sus în jos. Au prădat obiecte valoroase şi demne de admiraţie.

Ghiaurul blestemat, Rakocioğlu, neputînd să stea în acele părţi, a fugit cu ai săi într-o cetate puternică de la hotarul Austriei. In ce priveşte ostaşii săi, rămaşi acolo fără serdar, n-au stat pe loc, ci au fugit, la adăpost, în munţi stîncoşi şi prăpăstioşi. In acele ţinuturi fără oşti şi serdar, armata <turcă> se plimba în voie. Tătarii vînători de duşmani, cercetîndu-i şi nimicindu-i fără milă, i-au trecut prin ascuţişul săbiei pe cei mai mulţi dintre ghiauri, familiile lor fiind luate în captivitate. Acea parte a populaţiei numită ra'ia, îndurînd şi oprimarea oastei, s-a închinat, cu inima rănită, cerînd supunere. La

---

4o. In alte izvoare: Erdel Belgradı - "Belgradul ardelenesc", adică Alba-Iulia.

www.dacoromanica.ro

intrarea lor în oastea cea victorioasă, cererea lor de aman fiind luată în seamă, oastea prădalnică a fost oprită de la jaf.

Unul dintre beyzadelele Transilvaniei, numit Barçkay Akuş[41], care fusese mai înainte în slujba de defterdar al lui Rakocioğlu, a fost numit ca principe.La haraciul de 15ooo de galbeni, pe care-l plătea anual înaltului devlet,
355 au fost adăugaţi încă 25 ooo, ridicîndu-se la 4o ooo de galbeni. < Noul principe > ouată ce s-a angajat ca să expedieze numai în anul acesta, la curtea împărătească, suma de o mie de pungi (kise)[42], ca semn pentru obţinerea principatului, în a 15-a zi a lunei zilhicce <1o68>[43] i s-a trimis caftan, cucă şi buzdugan (topuz). In a 11-a zi a lunei zilhicce[44], Timişoara a fost dată valiului Cenkcizade, mazilit de la Agria (Egri), cu condiţia să stea acolo pentru pază.

Dar, în momentul în care se hotărîse plecarea şi asedierea cetăţii în care se întărise numitul blestemat de Rakocioğlu, a sosit din partea padişahului (ed.Z.Danışman, p.2841) haseki aga cu un hatt-i şerif. Marele vizir şi serdar era somat să se întoarcă îndată la Poartă. La început l-a tăinuit < hatt-i şeriful >, dar îndată după cucerirea Yanovei, potrivit

---

41. Acaţiu Barcsai:1658 aug.23 - 166o dec.31.
42. Popular, kese, după 1688, era o traistă pentru 5o ooo aspri sau cca 5oo de galbeni.
43. 13 sept.1658.
44. 9 sept.1658

Cda. 8/977 Fasc. 38 www.dacoromanica.ro

dorinţei împărăteşti, s-a întors la Adrianopol pentru potolirea răscoalei gelalîilor.

Nefiind cu putinţă zăbovirea la acel serhat, a fost lăsat acolo, îndeosebi pentru Rakocioğlu, Ken'an paşa, valiu de Buda, cu oaste pentru paza Yanovei şi aranjarea treburilor din acele ţinuturi. Inainte de pornirea oastei musulmane spre Adrianopol, marele vizi erdar îl trimise pe telhisci[45] Mustafa ga u vestea d spre cucerirea cetăţii Yanova... l padişah...

357 S-a scris, aici telhisul şi scrisoarea, întocmai aşa cum a sosit la scara împărătească, în ziua de sîmbătă, a 3-a zi a lunei zilhicce[46].

Mai înainte de aceasta, au sosit la ordia împărătească reprezentanţi (v killeri) ai notabilităţilor celor trei neamuri din Transilvania. Impreună cu ei era şi numitul Barçkay, care este reprezentantul şi principele (Ban) ţării. Discuţiile şi treburile au fost lăsate pe seama lui Ken'an paşa, păzitorul Budei. Intrebările şi răspunsurile din ambele părţi, de la primul meclis[47], sînt ştiute. In adunările următoare s-a hotărît ca principatul Transilvaniei să fie luat de la hainul Rakocioğlu. Raia'ua şi beraia'ua[48], crezînd că acesta va veni iarăşi asupra lor, s-au frămîntat. In sfîrşit, după

---

45. Cel care redacta raportul sau actele.
46. 1 sept.1658.
47. Meclis - adunare, sfat; tribunal.
48. O pătură ţărănească privilegiată (?)

www.dacoromanica.ro

cîteva adunări (meclis), s-a ţinut sfat cu toţi vizirii, mirimiranii[49], emirii, cu ogeacul ieniceresc şi cu şase bulucuri ale gloatei (bölük-halkı), cu oamenii mai mari şi mai mici ai serhatului şi cu bătrînii, cunoscători ai locului şi situaţiei. Luîndu-se unele hotărîri, s-au pus şi cîteva condiţii:"Pe lîngă faptul că s-a ţinut seama de iscusinţa şi deşteptăciunea numitului ban[5o], au fost adăugaţi încă 25 ooo de galbeni, care se plăteau anual, aşa încît, ei <transilvanii> şi-au luat asupra lor ca să dea anual 4o ooo de galbeni ca tribut. Odată ce ei <transilvanii> au fost cauza acestor expediţii, s-au angajat ca să verse, numai anul acesta, 1 ooo de pungi (kişe)[51], drept daune pentru cheltuielile de război. Din cele două cetăţi, numite Sebeş şi Lugoj, stăpînite de valiii din Timişoara, mai înainte se adunau anual cîte 3 5oo
358 de galbeni pentru sărmanii celor două oraşe sacre[52]. <Ghiaurii>, punînd mîna, prin viclenie, pe cele două cetăţi, numite Sebeş şi Lugoj, s-au obligat ca să restituie toate tunurile şi muniţiile aflate în ele şi în satele din împrejurimi. S-au mai angajat cu restituirea raielelor plecate din satele serhatului şi aciuite în Transilvania. După ce au fost toţi de acord cu aceste angajamente, principele Transilvaniei a fost căftănit luîndu-se hotărîrea definitivă...

---

49. Forma persană pentru beylerbey, ara. emir ul-ümera.
5o. Adică Acaţiu Barçay (rom. Barcsai).
51. Unitate de măsură pentru bani: 5o ooo x 1 ooo = 5o ooo ooo akçe.
52. In text Haremeyn (dual arab în osmană) -"cele două oraşe sfinte", adică Mecca şi Medina.

www.dacoromanica.ro

Articole, răspunsuri şi hotărîri luate în timpul adunării, discuţia între valiul Budei , Ken'an paşa[53] , şi principele Transilvaniei <Acaţiu> Barkçay:

Art. I: - Arzul padişahului este evacuarea şi prădarea cetăţii Oradea (Varat) părţii împărăteşti[54], precum şi anexarea localităţilor Sebeş, Lugoş şi Ferenc (Frants)[55] ţărilor bine păzite[56], spre a fixa mai bine graniţa din acea parte. Atunci cînd s-au adresat zicînd:-"Această treabă trebuie să fie astfel" ei au răspuns aşa:"Porunca aparţine celui care posedă firmanul. Toată ţara Transilvania aparţine majestăţii sale, măreţului şi gloriosului padişah, azilul lumii[57]. Populaţia ei este o raia tributară şi noi sîntem supuşii săi <padişahului> cu mîna legată. Dar prin ahidnâmea'ua[58] împărătească de pe timpul măriei sale gloriosului sultan Suleiman han, răposatul, se acordă sărăcimii transilvane consideraţie şi respect . De azi încolo să nu se mai pretindă din ţara Transilvania fortăreaţă şi pămînt", articole şi clauze care sînt înre istrate <în tratat>. Pe lîngă aceasta, este cunoscut demnitarilor împărăţiei că pînă în

---

53. Rus sau cerchez de origine, Sarı Kena' an paşa a fost numit la Buda pentru prima oară la 9 sept.1653, la 9 febr.1654 a fost transferat la Silistra cf."E.I." III (1936), p.905 (Franz Babinger).
54. Adică Imperiul otoman.
55. Pare a fi Ferendia, lîngă Deva.
56. Memâlik-i mahruse-una din titulaturile Imperiului otoman.
57. Protectorul lumii, una din titulaturile sultanului Mehmed IV.
58. Tratat de pace, termenul a intrat şi în română.

www.dacoromanica.ro

acest moment se strînge, anual, de la supuşii Sebeşului şi Lugojului, suma de 3 5oo de galbeni pentru binecuvîntata Medina. < De aceea > pentru aceste cetăţi şi pămînturi ne rugăm şi vă implorăm de la pămînt şi pînă la cer s aveţi milă de aceşti robi, nepretinzînd cee ce nu se poate îndeplini; pentru că, zicînd că le vom acorda, vom greşi dacă nu va fi cu putinţă < să îndeplinim > răspunsul pentru a-
359 re ne-am obligat. Odată cu cetăţile şi pămîn turile amintite, mai sus, vor fi acordate, o fi puşi în situaţia de a fi luaţi în rîs, fiind atacaţi de ha ul Rakocioğlu şi de toate celelalte popoare creştine aflate în jurul nostru. Noi sperăm că norocosul şi preafericitul marele vizir şi serdar cel generc [59] va avea milă şi îndurare faţă de cele dorite de la noi şi pe cît va fi cu putinţă, ne vom strădui să mărim haraciul. Potrivit cu firmanul împărătesc vom depune toate sforţările noastre pînă la cămaşa de pe noi pentru ajutorarea vistieriei < împărăteşti >. Au mai răspuns zicînd:" In această privinţă aşteptăm preaînaltul ferman".

Art.II: - Stăpînirea satelor supuse din vechime cetăţii Inău (Ianova), necesare înaltului devlet, < au fost > înscrise/în condica împărăţiei. In această privinţă care este răspunsul vostru?(ed.cit.,p.2845). In această privinţă nu avem nici un pic de opoziţie. Fortăreaţa Yanova este din vechime una din proprietăţile moştenite ale majestăţii sale marelui

---

59. Köprülü Mehmed paşa.

www.dacoromanica.ro

nostru padişah. De asemenea nu avem nici o legătură cu raiaua sa,care nu ne priveşte.Numai că rugămintea noastră este aceea ca,ţinîndu-se seama de vechea graniţă înscrisă în condica împărăţiei, să nu se mai îngăduie a fi atacată şi depăşiţă.

Art.III: - Cele mai multe din satele sangiacului Solin[60] ale cetăţii Yanova,înscrise din vechime ca zeâmet, timar şi vakif n-au arătat supunere.Din această cauză,asigurarea aducerii lor sub ascultare, de azi încolo, în această parte,este dorinţa împărătească a padişahului. Indată ce s-a ajuns : "In această privinţă care este răspunsul vostru" ?<Ei au răspuns>: "De asemenea şi în această privinţă nu avem nici un cuvînt de a ne opune faţă de dorinţa padişahului. In sfîrşit. toate aceste sate aparţin neamului Hayduşak. Aceştia sînt/cei care au făcut,totdeauna,tulburări şi au pricinuit răutăţi în Transilvania. După aceasta, vom trimite înştiinţări şi scrisori repetate la stăpînii satelor de mai sus ca să-i stăpînească. Aceştia trebuie să se supună ca şi ceilalţi umili, din inimă şi suflet, faţă de Poarta fericirii măriei sale padişahului,

Vom cere să-şi ţină în frîu şi pe cei de
360 acolo ca să-şi stăpînească şi satele amintite mai sus.Potrivindu-se cuvîntului nostru şi dacă vor acţiona potrivit cu dorinţa padişahului, norocul este al lor. Şi în caz dacă de azi încolo vor face împotriva firmanului împărătesc şi dacă nu

---

60. Trebuie să fie Solona,lîngă Zalău,Solnok fiind în altă parte.

www.dacoromanica.ro

vor primi sfaturi, atunci responsabilitatea este a lor. Şi noi, de asemenea, întorcîndu-ne faţa de la ei vom face arz la înaltul devlet că nu arată supunere. In sfîrşit trebuie să se facă aşa cum pretinde zelul padişahului.

Art.IV: - Arzul padişahului este de a-l distruge pe necredinciosul de Rákocioğlu care trebuie să dispară din lume. Cine este în stare să facă acest lucru printre voi ? Cînd s-a pus această întrebare, mai sus pomenitul Ban <Barcsai> a răspuns: "In zilele padişahului nostru, afară de mine nimeni nu este în stare să îndeplinească acest lucru. Numai în caz dacă guvernarea Transilvaniei se va socoti potrivită pentru robul de mine, mi se va acorda prin înţelegerea demnitarilor împărăţiei şi atunci> cu ajutorul lui Allah cel prea înalt îmi iau asupra mea angajamentul să-l nimicesc pe Rakocioğlu. La rîndul lor, notabilii celor trei neamuri <din Transilvania[61]>, aflaţi lîngă aceasta, au întărit cuvintele lui zicînd:
- "Este în stare să facă întocmai cum a grăit" (ed.cit.p.2846).

Art.V: Ştiţi că pentru această expediţie s-au făcut foarte mari cheltuieli din vistieria măriei sale gloriosului padişah. <De oarece> aceste cheltuieli au fost făcute din cauza voastră, este necesară ca despăgubirile să fie plătite tot de către voi. Indată ce li s-a adresat zicînd: "In această privinţă, care

---

61. Adică unguri, saşi şi secui, românii erau scoşi din rîndul neamurilor privilegiate.

www.dacoromanica.ro

este răspunsul vostru "?, ei au răspuns:"Ordinul şi fermanul aparţin măriei sale marelui vizir". Indiferent care vor fi înaltele sale porunci,vom sluji cît vom putea şi nu ne vom da la o parte de la aceasta. Şi în orice situaţie,rugăm pentru mila noastră. Această situaţie, descrisă mai sus a fost făcută 'arz la scara împărătească a padişahului.<Din cauza răscoalei gelâlîilor în Anatolia,marele vizir Köprülü Mehmed paşa,la porunca padişahului,a fost nevoit să se întoarcă din acele părţi...>

361 Moartea împăratului Indiei: Hurrem-Şah... moartea istoriografului otoman Kara Celebizâde 'Abdul-'Aziz... (ed.cit.,p.2847).

369 Fazlı paşa este de neam bosniac, provenind din haremul împărătesc fusese numit ca mutasarrıf în ţinuturile Buda, Bosnia şi Silistra. De asemenea a fost mare amiral (kapudan). Pe cînd era valiu în Bosnia, gloata cetăţii Gradişka[62] se răsculase... şi din ambele părţi au pierit mulţi oameni. Războindu-se cu frîncii veniţi asupra cetăţii Knin[63] a fost victorios.

Cu ocazia tulburărilor din Istanbul,fiind învinuit că a fost părtaş la rebeliune, îl supărase pe padişah. Atunci cînd a fost serdar împotriva Ţării Româneşti (Eflak üzerine)din cauza lăcomiei sale peste măsură şi pentru încetineală <în expediţie>,a fost ucis...(ed.cit., p.2853).

---

62. Gradiska,oraş în Bosnia,la 45 km.nord de Banyaluka, pe ţărmul Savei.

63. Knin,o fortăreaţă în Dalmaţia,la 60 km. sud de Zara.

www.dacoromanica.ro

414 Evenimentele anului 1069[64]

Sosirea marelui vizir la scara împărătească şi întoarcerea padişahului lumii din Adrianopol la Poartă.

Mai înainte, după cum s-a scris, fusese trimis un hatt-ı humayun pentru întoarcerea grabnică a marelui vizir[65]. Hotărîndu-se întoarcerea împărătească la Istanbul, în a treia zi a lunei Muharrem[66], a fost scos şi înălţat tuiul (tuğ) cel plin de strălucire. In a cincea zi, cortul împărătesc s-a aşezat lîngă Solak-Çeşme[67]. Marele vizir, la rîndul său, potrivit cu porunca împărătească, după cucerirea ⟨ce[illegible]ţii⟩ Inău (Yanova) nu s-a odihnit în acele părţi, ci a hotărît ca ağirlık'ul[68] să vină din urmă. El însuşi s-a grăbit să vină cu oastea victorioasă, într-un chip, la scara împărătească. Şi în 20 de zile, sosind de sub Yanova, în a 14-a zi a lunei Muharrem[69], a intrat în Adrianopol. Fiind onorat cu sărutarea poalei împărăteşti ⟨marele vizir⟩ a fost cinstit şi onorat cu un caftan strălucitor (hil'at-i fâhire) din blană de samur[70]... ⟨Urmează un divan imperial pentru sfat în vederea primirii unui sol austriac şi discutarea problemei transilvane⟩... (ed.cit., p.2854).

64. 29 sept.1658 - 18 sept. 1659.

65. Köprülü Mehmed paşa (vezi p. nota).

66. 1 Oct.1658.

67. Ceşmea'ua sau fîntîna lui Solak (ostaş din garda sultanului)-"stîngaci". Sinan Solak, cartier în Üsküdar la Bülbülüdere.

68 Povoară, greutate, bagaje; efecte militare.

69 12 Oct. 1658.

70 Portul otoman avea şapte feluri de blănuri: 1. Kabaniţa... 2. Üst-kürk 3. Erkân-kürkü... 4. Konstoş-kurkü... 5. Feraci kurku... 6. Serâser-kurkü... 7. Müvahidi kurkü...

www.dacoromanica.ro

415 Sosirea solului nemţesc(austriac)[71]

In a 23-a zi a lunei de mai sus[72],într-o zi de marţi,în cortul împărătesc,solul care venise din partea împăratului austriac(nemçe kıralı)[73] s-a închinat la înaltul tron cu daruri, prezentînd şi scrisoarea sa. Apoi, îndată ce scrisoarea sa (ed.cit.,p.2897) a fost tălmăcită şi făcută telhis[74] s-a luat cunoştinţă că hainul numit Rakocioğlu,fostul principe al Transilvaniei (Erdel hâkimi),care se răsculase,ar fi expediat /scrisoarea/ prin intermediere. Dar s-a constat că această mijlocire nu este la demnitatea credinţei şi împărăţiei(devlet) majestăţii sale măreţului nostru padişah,ocrotitorul lumii, fapt pentru care scrisoarea prin mijlocire n-a fost luată în seamă. /Sultanul/ zicînd că:"Dacă scopul kaiserului (çasarın) este de a respecta pacea încheiată între noi, atunci să pună mîna pe acel necredincios şi să-l expedieze la Poarta Fericirii", i-a răspuns cu dreptate. Cu aceasta s-a acordat solului permisiunea să se întoarcă. S-a emis firman împărătesc ca în primăvară să se pregătească iarăşi o campanie în ţara Transilvaniei (ed.cit.,p.2898).

423 Marea biruinţă a hanului tătar Mehmed Ghiray[75] în lupta cu ghiaurii moscoviţi. /Descrierea situaţiei Imperiului otoman care mai mult de un deceniu avea lupte,pe de o parte cu Vene-

71. Nu apare pe lista lui J.v.Hammer,poate fi Schmid de Schwarzenhorn sau Beris ? (Cf.Hist.de l'Empire ottoman,t.XVII,Paris, 1841,p.131 (Ambasadorii Austriei la Poartă).
72. 21 oct. 1658.
73. Leopold I (împărat roman):1658 iul.18-1705.
74. Scurt raport viziral,a intrat şi în rom.
75. Mehmed Ghiray IV:1654-1665 (a 2-a oară).

www.dacoromanica.ro

ţienii,pe de alta cu gelâlîii din Anatolia[76] şi în acelaşi timp cu austriecii). Din cauza acestei situaţii critice, ţarul (kıral) Moscovei[77] socotind că este un bun prilej a început pe de o parte să strîngă oşti nenumărate,pe de alta a căzut în patima de a ruina casele şi ţinuturile veşnicului Imperiu otoman,cu dorinţa de a-l tulbura mereu. Mai mult de doi ani a avut grijă săşi procure oşti şi să pregătească cele trebuincioase pentru război. Potrivit zicalei:"Neamuri-
424 le ghiaure sînt unite" (el-Küfrü millet'ün)[78] şi din cauza răzvrătirii voievozilor maghiari(macar)[79], valahi şi moldoveni (ed.cit.,p.2905), irosinduse toată răbdarea sa, (ţara) a păşit la acţiune pentru izbînda oastei şi spre a ocroti neamul, împărăţia şi credinţa lor (creştină) . Mai întîi i-a momit pe cazacii rişi de la Don (Ten),ghiauri umili,care din vechime nu se supuneau nici unuia dintre beii ghiauri aflaţi în acele părţi.Aşezîndu-se în locurile anevoiase,stufoase şi mlăştinoase, (cazacii de la Don) de cîte ori aveau ocazie ieşiau cu şăicile lor pe Marea-Neagră, prădînd şi jefuind satele şi tîrgurile de la graniţa islamului[80]. Craiul Moscovei trimiţîndu-

76. Este vorba de răscoalele gelalîilor cf.A. S. Tveritinova,Vosstanie Kara Yazîgi-Deli Hasana v Turţii,Moscova 1946 Leningrad,88 p. şi prof.M.Akdağ,Türk halkının dirlik ve dirlik ve duzenlik kavgası "Celâlî isyanları", Ankara,1975, (Bilgi Yayınevi).
77. Alexei Mihailovici,tatăl lui Petru I(1645-1676).
78. Verset din Coran, aytun...
79. Este vorba de pincipii Transilvaniei,căci după 1526 ungurii nu aveau instituţii.
80. Adică la marginile Imperiului otoman,mai ales ţărmurile Mării-Negre şi Moldova.

www.dacoromanica.ro

le bani din belşug, îi îmboldia mereu ca să iasă cu şăicile lor pe Marea Neagră şi să pricinuiască daune şi pagube împrejurimilor. Cazacii de la Oceacov (Özi), care mai înainte se răsculaseră împotriva craiului leşesc, spre a-i răzbuna s-au unit cu hanul /tătăresc/ Islâm Ghiray[81]. Aproape timp de zece ani au întreprins incursiuni, una după alta, în Polonia (Lehistan), şi s-au răzbit. Având tratat de pace cu ţarul Moscovei, au făcut prieteşug şi înţălegere între ei. /Scrisoarea prin care se arată ţelul ţarului rusesc de a ni-
425 mici oastea tătară, ruinarea stăpînirilor turceşti, distrugerea cazacilor de la Oceacov aliaţi ai tătarilor din Crimeea şi Bugeac; descrierea înfrîngerii oastei ruseşti de către tătari şi cazacii de Oceacov, conduşi de Mehmed Ghiray han etc./ (ed.cit., p. 2901 - 2911).

428 Situaţia Ţării Româneşti şi Moldovei
(Eflâk ve Boğdan ahvâli)

Mai înainte de aceasta, valiul de Buda, Gürcü Ken'an paşa[82], şi valiul de Silistra, Gian(to. Can) Arslan paşa, au fost numiţi să stea /de pază/ în vilaietul Transilvania, spre a întări autoritatea noului principe (Ban)[83], numit în ţara Transilvania. /Atunci/, voievodul Ţării Româneşti, Mihne/a/[84], solicitînd învoirea /de a se întoarce/ spre a merge în principatul său, nu ce-

81. Islâm Ghiray al III-lea: 1644-1654.
82. Gürcü Ken'an paşa, muhafız de Buda: sept. 1655-mai 1656; nov.1656-nov.1658 (a 2-a oară) şi dec.1658-mart 1659 (a 3-a oară).
83. Acaţiu Barcsai (cf. p. nota).
84. Radu III Mihnea (cf.p. nota).

www.dacoromanica.ro

ruse această învoire de la Can Arslan paşa.Dar îndată ce obţinuse numita învoire,în clipa despărţirii, Can Arslan paşa dăduse din supărare un picior în burta lui Mihnea bey şi apoi trîntindu-l pe spate, ţipă: "Măi,afurisitule, eu sînt valiu de Silistra. N'ai vrut să te umi-
429 leşti, cerînd învoirea mea pentru plecare". Mihnea,înfuriat,plecă cu supărare în Transilvania (sic)[85], spunînd cu îndignare şi amenin-ţare: "Jur că nu voi ierta această hăinie, să vadă dînsul cum se loveşte cu piciorul" (ed.cit. p.2911).

Apoi, şi Can Arslan paşa, fiind învoit de Ken'an paşa să plece la slujba sa[86], îndată ce a pătruns în Ţara-Românească, Mihnea bey i-a simulat numai un ceremonial de prietenie sinceră; după aceea s-a răsculat cu populaţia valahă (Kavm-i Eflâk) împotriva lui Can Arslan paşa.Neputînd să-i reziste şi neavînd altă cale, Can Arslan paşa şi a ales fuga. Cu mii de greutăţi a trecut Dunărea din faţa /cetăţii/ Şiştov(Zişţovi), făcînd arz la Poarta împărăţiei asupra celor întîmplate[87]. Mihnea, la rîndul său, cerînd ajutor de la maghiari, a strîns foarte mulţi oameni. De asemenea şi Constantin /Şerban/, fost voievod al Ţării Româneşti, care fugise /în Transilvania/,s-a întors cu ajutorul lui Rakocioğlu ,stăpînind Moldova prin" zorbalık şi uzurpare". Şi aşa a sosit ştirea/la Poartă/ despre ruinarea orînduirii(nizâm) acelor serha-

85. De fapt în Ţara Românească.

86. In sangeacul Silistra,de unde trebuia să supravegheze orice mişcare din Ţara Românească.

87. Adică asupra situaţiei proaste(tc.hal)

www.dacoromanica.ro

turi.

Mai înainte de aceasta, după cum s-a arătat, Köprülü Mehmed paşa pe atunci mare vizir, a cucerit Inăul (Yanova); atunci, în locul principelui Transilvaniei, Rakocioğlu, care se răsculase şi fugise, îl numise pe ghiaurul numit ⟨Acaţiu⟩ Barcsai ca rege al Transilvaniei (Erdel kıral)[88] din partea înaltului devlet (ed.cit., p. 2912).

Evenimentele anului 1070[89]

⟨Intoarcerea sultanului Mehmed al IV-lea din Brusa la Adrianopol şi în urma convocării unui divan, au loc schimbări în ierarhia Porţii otomane⟩ ... In a 24-a zi a lunei safer[90], potrivit cu vechiul obicei, padişahul a intrat cu mare alai în Adrianopol... In a zecea zi a lunei rebi'ül-ahir[91], într-o zi de vineri, acordîndu-i se ţinutul Silistra lui Mustafa ağa, cel de al doilea sau micul mirahor[92] a fost căftănit cu un hil'at strălucitor în faţa padişahului. In a treia zi a lunei şevvâl[93], la întoarcerea padişahului de la vînătoare..., sangiacul Cirmen[94] a fost acordat lui Mahmud ağa ...

Evenimentele de la nord (şimâl)

⟨Indemnul padişahului către marele vizir ca să facă pregătiri pentru înlăturarea răscoalelor din regiunile nordice[95]⟩. Astfel, după

88. Pînă atunci fusese ban de Lujoj şi Caransebeş, apoi, comite de Hunedoara.
89. 18 sept. 1659 - 5 sept. 1660.
90. 10 noiembr. 1659.
91. 25 dec. 1659.
92. Din Emir'ahor, principe al ieslelor şi al grajdurilor, a intrat şi în rom.
93. 12 iunie 1660.
94. Azi Cernomen, pe Mariţa (R.P. Bulgaria)
95. Adică din ţările române etc.

www.dacoromanica.ro

Fasc. XVI,3. - Partea finală a cronicii lui Na'ima privind unele schimbări în ierarhia Porții... acordarea Silistrei, cu Dobrogea, micului comis "Mirahor" Mustafa aga la 1660 (1070 H.).
Tarih-i Na'ima, ms. cit. fol. 571 r. (Arh.st.Buc.Mf.Turcia, rola 58, c. 612 II).

www.dacoromanica.ro

un sfat în divan, vizirul Seyid Ahmed paşa, valiu de Bosnia, a fost mutat la Buda[96] şi numit la paza ⟨cetăţii⟩ Yanova (Inău). Acum a fost trimisă poruncă împărătească lui Seyidi Ahmed paşa, cu recomandarea pentru aducerea lui ⟨Acaţiu⟩ Barcsai în Transilvania şi întărirea sa, precum şi îndepărtarea răufăcătorului hain numit Rakocioğlu (ed.cit., p.2914).

Socotindu-se potrivită expedierea oastei tătăreşti, iute ca vîntul, împotriva voievozilor Ţării Româneşti şi Moldovei, s-au trimis în partea hanului cel glorios o poruncă împărătească, o sabie şi un caftan (hil'at). Viceguvernatorul (mutasarrıf) de Ilbassan, Ahmed bey, care mai înainte arătase bravură pe cîmpiile de luptă din Ţara-Românească şi Moldova, i s-a acordat ca răsplată pentru slujbă livaua de mai sus. Potrivit cu dorinţa fericitului padişah, acesta a fost trimis la numitul serhat al Silistrei, împreună cu o mie de viteji din Rumelia. A fost înştiinţat ca să aştepte, la acel serhat, sosirea oastei tătăreşti, şi împreună cu ei să depună eforturi, slujind
432 în vederea împrăştierii duşmanului credinţei. Şi anul trecut, Ghica (Kiko)[97], care fusese numit domn în Moldova din partea înaltului devlet, la invadarea ei de către Constantin[98], fugise şi venise la Adrianopol. Numitului i s-a acordat voievodatul Ţării Româneşti, iar domnia Moldovei a fost dată fiului voievodu-

96. Seyidi Ahmed paşa, muhafız de Buda: - mart 1659 - mai 1660.
97. Gheorghe Ghica: 2 mart 1658-2 nov. 1659.
98. Constantin Şerban, vv. Moldovei, 2-21 noiembr. 1659.

www.dacoromanica.ro

lui Lupul (Küpül)[99], care mai înainte fiind 20 de ani în ţara de mai us, zăcea acum închis la Yedi-Kule[100]. Ei au fost trimişi ⟨în ţările de mai sus⟩. La întîlnirea lor, potrivit cu firmanul împărătesc, venise în apropiere moştenitorul (kalgay) glorioosului han Gazi Ghiray, cu un număr de 50 000 de ostaşi. La rîndul lor, cazacii şi polonii (Leh) trimiţînd, în ajutor, un număr oarecare de ostaşi s-au împreunat oastei tătare. De asemenea şi ghiaurii cei umili, aşezînd şapte tabere în faţa oraşului numit Iaşi (Yaş), au făcut şapte fortăreţe şi afară de alţi războinici, ei au pus în tabără un număr de 1360 de puşcaşi şi au aşezat în faţa lor cele 12 tunuri, fiind pregătiţi pentru luptă şi război. Raielele şi oşteni nenumăraţi din populaţia ţării au venit şi s-au supus noului voievod, fiul lui ⟨Vasile⟩ Lupu. Luîndu-se măsuri pentru distrugerea taberelor ⟨de mai sus⟩, în înţelegere cu oastea musulmană, au pus să meargă înainte oştile leşeşti şi căzăceşti, iar ei înşişi au înaintat din urma lor asupra taberei ⟨duşmane⟩. Ajungînd faţă în faţă şi încăierîndu-se între ei, s-au apucat îndată de luptă şi război, timp în care ⟨românii⟩ au nimicit şi au împrăştiat cea mai mare parte din oastea căzăcească şi polonă, aflată înainte. Indată ce restul oastei a dat atac asupra lor, şi-au dat seama că lupta cu ghiaurii este anevoioasă. Din această pricină, oastea musulmană s-a prefăcut că este înfrîntă şi s-a retras din cîmpul de luptă spre şes, cu gîndul de a despărţi ⟨pe moldoveni⟩ de tabără şi spre a aduce în ţinutul de cîmpie. Dar ghiaurii cei ne-

99. Vasile Lupu, vv. Moldovei: 1634 - 1653. Küpül în loc de Lupul, grafiat greşit de cr.

100. Fortăreaţa închisorii "Şapte turnuri" (Istanbul).

www.dacoromanica.ro

demni nu s-au pus pe urmele lor, ci s-au întors în tabăra lor (ed. cit.,p. 2915). In acea zi, prin aceasta,şi-au renunţat la luptă, de aceea dis-de-dimineaţă, s-a mers iarăşi împotriva lor dînd iureş din toate părţile. Indată însă ghiaurii cei afurisiţi, împroşcînd din tunuri şi puşti, au făcut ca locul de luptă să pară strîmt pentru ochii tătarilor şi ⟨aşa⟩, nu le-au permis să se apropie de ei. Şi ziua scurgîndu-se în acest hal, a treia zi s-au repezit,din nou, din toate părţile şi s-au apucat iarăşi de luptă şi război. Dar pe măsură ce ghiaurii cei umili se obişnuiau cu lupta, oastea musulmană se prefăcea (simula) că este învinsă şi bătea în retragere. De această dată însă, ghiaurii condamnaţi focului din infern, atacînd mereu,înaintau şi pe această cale s-au îndepărtat de taberele lor. De asemenea şi oastea musulmană,potrivit cu cuprinsul versetului "Să foloseşti vicleşugul în război"(el-Harbi huda'tun)[101], au chibzuit pentru împrăştierea mai sus-numiţilor şi apoi renunţînd la prefăcătoria că fug, i-au prins ⟨în capcană⟩ şi i-au distrus uşor. Din această cauză, Mehmed bey, yalı-ağası[102], cu vreo 3000 de viteji, supuşi, s-au retras îndată din cîmpul de luptă într-o parte a muntelui din apropierea cîmpului de luptă. Ahmed bey a plecat cu oastea de Rumelia în altă parte. Vestitul Gazi Ghiray[103], căpetenia oastei tătare,la rîndul său, a pornit cu restul oastei, rămasă în urmă, spre cîmpie ca şi cum ar fi fost învin-

433

101. Citat din Coran, aytun
102. "Aga'ua ţărmurilor,litoralului" - căpetenia tătarilor bucureceni peste mîrzaci.
103. Nu apare pe listele de hani şi kalgay - sultani.

www.dacoromanica.ro

şi. Abia atunci ghiaurii cu gînduri ascunse şi nefaste, socotind că sînt cu totul biruitori asupra oastei musulmane, s-au repezit, cete după cete, să-i prindă din urmă şi aşa, au căzut în dorinţa de a vîna oastea (musulmană) risipită. In acest chip adunătura lor s-a împrăştiat şi atunci cînd erau risipiţi în şes, în văi şi prin munţi, vitejii (gazi) războiului sfînt s-au întors deodată şi au tras cu săbiile lor setoase de sînge asupra duşmanului credinţei, rezindu-se ca nişte lei turbaţi în toate părţile. Şi duşmanul rău din fire a fost zdrobit într-o clipă, umplîndu-se şesurile şi munţii de cadavrele lor. Cu prijinul lui Allah cel drept, îndeplinindu-se versetul "Biruinţa este cu Allah" (Nasrun min Allah)[104], duşmanii credinţei au fost învinşi şi nimiciţi, iar gaziii islamului au devenit victorioşi şi biruitori.

Umilul de voievod[105] (fiind învins) a fugit cu puţini supuşi răufăcători în părţile Ţării-Româneşti, dar oastea care pornise îndată pe urmele lor ajungîndu-i i-a trecut prin ascuţi-
434 şul săbiei, fără aman[106]. Gaziii musulmani, fiind mulţumiţi de prăzi nenumărate, au înscăunat pe noul voievod[107] în reşedinţa sa de cîrmuire. După ce s-au odihnit o zi două, au mers în acea parte spre a-l înscăuna şi pe noul voievod al Ţării Româneşti[108] (ed.cit., p.2016). Răufăcătorul de voievod al Ţării Româneşti, care se răsculase, în tinereţe era un băieţandru (oğlan)

104. Citat din Coran, aytun
105. Constantin "Cîrnul" (tc. Burunsuz).
106. Aman, milă, îndurare. A intrat şi în om mastica română, de ex. Aman Theodor.
107. Adică pe Ştefăniţă Lupu (cf.p. n.).
108. Pe Gheorghe Ghica (p. nota 97).

www.dacoromanica.ro

cu o înfăţişare plăcută, mai mult de 20 de ani primise o creştere aleasă printre pagii lui Koca Ken'an paşa, cuceritorul /cetăţii/ Ahiska[109]. Impodobindu-se cu căciula de samur, se îmbrăca frumos ca musulmanii, înecîndu-se în pîine şi sare[110]; el / Mihnea III Radu/ citea şi scria cărţi în arabă, persană şi turcă, zicînd:"după puţin timp voi deveni musulman". Pe timpul sultanului Murad han[111], el lucra pentru beylik'-ul Ţării Româneşti[112]. Mai tîrziu a fost cinstit şi cu domnia /acestei ţări/, şi deşi a fost crescut şi hrănit cu binefacerea dinastiei înaltului devlet /otoman/, el totuşi s-a răzvrătit şi s-a răsculat, pricinuind multe răutăţi şi ipocrizii. Odată cu răscoala sa, el a făcut ca să fie ucişi peste o mie de /musulmani/ negustori aflaţi în ţara sa şi sprijinindu-se pe o ceată de ghiauri, dintre maghiari şi croaţi, a cutezat să se opună /turcilor/. Indată ce a aflat că voievodul Moldovei nu a putut să se opună şi să reziste cu atîtea oşti şi că a fost învins, şi că oastea musulmană va veni şi asupra sa, el s-a zăpăcit. Răufăcătorul, lipsit de orice zel, n-a mai putut să stea pe loc nici o clipă, apucînd vistieria şi bogăţiile sale, a fugit cu oamenii săi pe lîngă Rakocioğlu[113].

Oastea musulmană venind îndată n-a găsit pe nimeni dintre cei blestemaţi. /Turcii/ au cercetat, cete după cete, cîmpiile şi munţii pînă

---

109. Fortăreaţă în Orient,

110. Adică trăia în bunătăţi şi mare belşug

111. Murad al IV-lea: 1623-1640.

112. Adică a fost un fel de capuchehaie, agent diplomatic.

113. In Transilvania.

www.dacoromanica.ro

la capătul graniţei şi pe oamenii numitului /Mihnea vv./ pe care îi întîlniau îi treceau prin sabie. Şi aşa, au curăţit acea ţară de potrivnici, distrugînd în total 12 700 de /ghiauri/ şi au înscăunat la reşedinţa sa pe noul voievod al Ţării Româneşti, /Gheorghe Ghica/. Im-
435 dată ce padişahul lumii[114] a fost înştiinţat de toate acestea, i-a cinstit cu daruri atît pe căpetenia tătară cît şi pe ceilalţi emiri, după care au primit învoirea de a pleca în ţările lor.

Uciderea lui Kadri paşa. /După descrierea vieţii şi faptelor acestuia ... (ed.cit., p.2917) urmează/: Este demn de reţinut că pe cînd era chehaie de portari (Kapucular kethudası) numitul Kadri paşa, au trimis din partea padişahului un lanţ /de aur/ şi un hanger ornat lui kalgay sultan, care participa în expediţie împotriva Ţării Româneşti şi Moldovei. Fiind duşmanul lui Fazlı paşa, serdar în acea expediţie, la întoarcerea acestuia din campanie la Istanbul, de cîte ori avea prilej, îl ponegria la padişah. El a fost cauza morţii lui Fazlı paşa şi obţinuse pentru el însuşi ţinutul Silistrei, locul acelua. /După trei ani, şi el a fost ucis, primind răsplata pentru uciderea lui Fazlı paşa/.

Instituirea pentru pregătirea expediţiei
436 şi ieşirea flotei imperiale pe Marea-Neagră..., spre a nu permite incursiuni şăicilor căzăceşti de pe rîul care curge mai sus de apa[115] de lîngă Oceacov (Özi); arzul padişahului a fost în-

114. Mehmed al IV-lea (1648-1687).

115. Este vorba de rîul Bug "Boristenes" (Aksu tc.) şi de limanul său: Bugski liman).

www.dacoromanica.ro

tărirea acelei părţi prin zidirea unei cetăţi şi aşezarea de paznici în ea. Cele necesare cetăţii, fiind procurate, au fost încărcate în corăbii. In această iarnă pregătindu-se cele trebuitoare flotei imperiale, fostul amiral (kapudan) Alipaşazade a fost numit serdar al flotei împărăteşti spre a ieşi de Nevruz[116] în largul mării. Vizirul-amiral Ali paşa a fost chemat la Adrianopol... (ed.cit., p. 2919).

437 Serdariatul lui Ali paşa /spre partea Bel-
438 gradului/. Războiul lui Seyidi Ali paşa cu oastea maghiară.

Fostul principe al Transilvaniei Rakocioğlu fiind cuprins, mai înainte, de dorinţa stăpînirii Poloniei, pe la începutul anului /10/ 67[117] pornise din centrul său de reşedinţă, însoţit de 60 000 de ostaşi diabolici. Cu toate acestea, adunătura sa a fost distrusă şi făcută una cu pămîntul de loviturile de săbii strălucitoare ale oastei tătare. Toate acestea au fost scrise şi explicate la locul lor[118]. Blestematul, numit Kelbanos (Gülbanuç)[119], care cîrmuia ţinutul său (ed.cit., p.2920), căzuse în luptă /prizonier/ în mîinile oastei tătare şi era închis de multă vreme. Apoi, oferind o sută de mii de galbeni (altın)[120], el se rugase ca să fie eliberat.

---

116. Nevruz - "Ziua cea nouă", prima zi a anului nou la persani, 21 martie, corespunde cu echinocţiul de primăvară cf. art. Nawrūz, în "E.I." III, 949-950 (R. Levy)
117 20 oct. 1656 - 8 oct. 1657.
118 Vezi pag.
119 Formă coruptă în ambele ediţii turceşti. Este vorba de Ioan Kémeny, ajuns şi principe al Transilvaniei: 1-22 ianuarie 1661.
120 Suma poate fi exagerată fiind mai mare decît haraciul ţărilor române.

www.dacoromanica.ro

Cînd halul său a fost adus la cunoştinţa hanului cel glorios[121], acesta a aprobat şi a îngăduit ca să fie trimis un om în ţara sa ⟨în Transilvania⟩ spre a încasa banii pentru eliberarea numitului ⟨captiv⟩. In timp ce prietenii şi rudele sale căutau să adune suma de mai sus, voievodul Ţării Româneşti, numit Civân bey[122], răufăcătorul, a aflat despre aceasta. ⟨Numitul vv⟩ avînd legături vechi ⟨cu I.Kémeny⟩, trimise şiire gloriosului han, solicitîndu-l pe Ioan Kém - ny în schimbul angajamentului său de a-i trimite o sută de mii de galbeni ca preţ de răscumpărare. Hanul, la rîndul său, crezîndu-l, l-a trimis cu cîţiva tătari renumiţi. Dar blestematul numit Ioan Kémeny era un ghiaur iscusit,
439 meşter în vicleşuguri şi plin de dracovenii. Indată ce a venit la voievodul Ţării-Româneşti l-a învăţat tot felul de şiretlicuri ca să-şi întoarcă faţa de la padişah. Şi aşa, a apărut toată răzvrătirea şi răscoala sa care încolţise în inima sa blestemată. După ce i-a omorît pe tătarii care veniseră să ceară banii şi afară de ei mai mult de o mie de negustori musulmani care se aflau în acea ţară, l-a trimis pe Ioan Kémeny lîngă Rakocioğlu. Apoi, fiind pregătit cu zece mii de ghiauri răzbunători, a trîmbiţat atît nesupunerea sa faţă de înaltul devlet cît şi unirea şi înţelegerea sa cu Rakociöglu. Afuristul de Ioan Kémeny, îndată ce a ajuns lîngă binefăcătorul său Rakociöglu, l-a instigat şi l-a îndemnat atîta pe acesta ca să ceară ţinu-

121. Mehmed IV Ghiray: 1654-1665 (a 2-a oară)

122. Civân tc. - "Adolescent, om tînăr", poreclă dată de turci lui Radu III Mihnea, vv. Ţării Româneşti.

www.dacoromanica.ro

turile sale moştenite, încît a început să adune oşti /pentru război împotriva Porţii otomane/.

In scurt timp /Gheorghe II Rákoci/ porni împotriva noului voievod, /Acaţiu/ Barcsai, cu 20 000 de ghiauri afurisiţi, bine înarmaţi şi pregătiţi /pentru luptă/. Numitul /Acaţiu Barcsai/ neputînd să opună rezistenţă a făcut cunoscut situaţia la înaltul devlet. Tocmai atunci Seyidi Ahmed paşa, fiind transferat din Bosnia la Buda[123], a fost însărcinat odată cu paza Inăului (Yanova) să împiedice şi răscoala ţării Transilvaniei.

Noul voievod /Acaţiu Barcsai/, repezind un om cu ştirea despre sosirea lui Rakocioğlu în apropiere, a şi cerut ajutor de la Seyidi Ahmed paşa. Vizirul de mai sus, la rîndul său, alegînd vreo 4000 de viteji renumiţi din oasta de serhat, aflată lîngă el, i-a trimis cu Sarı Hüseyin paşa, fratele lui Siyâvuş paşa[124], în ajutorul /principelui/ de mai sus (ed.cit., p. 2921), Şi el însuşi /Seyidi Ahmed paşa/, îndeplinind cele trebuincioase, s-a pus îndată la drum, pornind /spre Trnasilvania/.

440 De asemenea şi necredinciosul, care era căpetenia ghiaurilor, îndată ce a fost înştiinţat de sosirea lui Hüseyin paşa în apropierea sa, cu o oaste vitează de 4000 de oameni, precum şi a renumitului serdar cu o oaste nenumărată, a trimis un anumit număr de ostaşi necredincioşi şi blestemaţi la paza unei trecători greu de străbătut, şi-i aşează în calea /turcilor/, spre a împiedica trecerea oastei musulmane.

---

123. Cf. p. nota
124. Siyâvuş paşa a fost valiu de Buda (mart 1648-aug.1650) şi, apoi, mare vizir (sept.-noiembr.1651) .

www.dacoromanica.ro

Hüseyin paşa îndată ce a aflat despre această viclenie a repezit o ştire la serhat făcînd ştiut că "In caz dacă nu vor trece din această trecătoare, înainte de sosirea ghiaurilor, nu va scăpa nici unul dintre gaziii musulmani aflaţi lîngă dînsul şi că toţi vor fi trecuţi prin ascuţişul săbiei din partea duşmanului".

La rîndul său, serdarul, viteaz ca Rustem, odată cu sosirea ştirii de mai sus, încălecîndu-şi calul, prin grija lui Allah, înainte de sosirea duşmanului, a traversat trecătoarea. Adunînd vreo patru-cinci mii de ostaşi, venise asupra cetăţii ...[125], unde se găsea noul voievod (Acaţiu Barcsai). Dar cei aflaţi în cetate, îndeplinind cele trebuincioase din ambele părţi, s-au apucat de luptă şi război.

Oastea musulmană (aflată) în pază ieşia mereu spre unele tabere duşmane, dădea atacuri fără frică, dar cu ajutorul lui Allah, n-au fost înfrînţi de către duşmani. In acest chip, lupta continuîndu-se aproape cinci luni, oamenii trimişi de renumitul paşă, ca să ceară ajutor, veniseră adeseori şi arătaseră situaţia lor. Insă, din pricina iernii aspre, nefiind cu putinţă nici o acţiune, (aceasta) a fost lăsată pentru primăvară. A sosit apoi şi primăvara la timp, cînd şi paşa, la rîndul său, împodobise cîmpurile de luptă şi-a întins corturile sale în cîmpie. După ce s-au pregătit să meargă în ţara ghiaurilor, au făcut sfat cu gloata de serhat pentru luptă şi război. Şi îndată au spus cu tărie că: " Populaţia transilvană (compusă din trei neamuri[126]), o ceată este cunoscută ca războinică, răzbunătoare, meşteră în folosirea şi mînuirea săbiei şi tăierea de capete. Acestei cete nenorocite i se spune Hayduşah[127]. In caz dacă este cu putinţă devastarea

125. Spaţiu alb, nu se indică numele cetăţii (Sibiu?)
126. Saşi, unguri şi secui, românii fiind scoşi.
127. Hayduşah,

www.dacoromanica.ro

ţinuturilor, ruinarea cetăţilor, prădarea avuţiilor şi lucrurilor acestei cete, cu ajutorul lui Allah este foarte uşor de răspuns altora".
441 Găsindu-se că această părere este dreaptă şi mai chibzuită, au pornit spre acele părţi (ed. cit.,p. 2922).

Atunci ⟨serdarul⟩, ridicîndu-se cu gaziii de serhat şi cu vitejii din slujba sa, s-a pus la drum şi a pătruns în "ţara haducească" (Hayduşah). De asemenea şi ceata mai sus pomenită, aflînd despre sosirea oastei islamice, s-a grăbit să ocupe trecătoarea unei văi strîmte,aflată la hotarele lor (serhadlarında); ca să împiedice intrarea oastei musulmane în ţara lor,blestematul numit Barkçay (Barkoçi), unul dintre rudele lui Rakòciŏglu, căpetenia unei cetăţi numite Oradea (Varat),[128] vestită prin întăriturile sale în acele ţinuturi, a strîns peste 20 000 de ostaşi. Astfel, în clipa cînd ⟨turcii⟩ traversau valea amintită, au sosit şi blestmaţii, care observînd îndată trecerea oastei ⟨turceşti⟩ prin trecătoarea aceea, inimile lor au fost co - n.eşite de spaimă şi groază. Dîndu-şi seama că nu vor putea să se opună ⟨turcilor⟩, şi-au schimbat dorinţa lor de rezistenţa în fugă şi înfrîngere, întorcîndu-se pe drumul de unde veniseră, La rîndul ei, oastea cea vitează s-a pus îndată pe urmele lor dînd hrană săbiilor pe cei ajunşi din urmă şi pe mulţi prinzîndu-i i-au luat în captivitate; muniţiile şi tunurile lor de alai au fost capturate. După aceea, devastînd şi ruinînd satele şi tîrgurile peste care nimeriau, incendiind şi dărîmînd cetăţile lor, ⟨turcii⟩

128. Grosswardein (austriac),Nágyvarat(magh.).

www.dacoromanica.ro

au descins cu demnitate şi tărie asupra vestitei cetăţi numite Poçay (Bucaş)[129] (ed.cit., p. 2923)[130].

---

129. Cam greu de identificat. Poate fi Păucea lîngă Mediaş sau Păuca lîngă Sebeş (?).

130. Cu aceasta se încheie cronica lui Na'ima; nu se ştie dacă a continuat-o şi după anul 1660, aşa cum proiectase iniţial.

www.dacoromanica.ro

XVII

MEHMED HALIFE

Unul dintre reprezentanţii de seamă ai istoriografiei turco-osmane din secolul al XVII-lea este şi Mehmed Halife. Născut pe la finele veacului al XVI-lea, în tinereţe a făcut parte, împreună cu viitorul domn al Ţării-Româneşti, Radu III Mihnea, din tagma pagilor (Içoğlan) lui Kogia (tc. Koca) Ken'an paşa (m.1652/1062 H.), cuceritorul cetăţii georgiene Ahıska (1635). Anul următor a însoţit pe stăpînul său la Silistra şi în Dobrogea, unde acesta fusese numit valiu pentru cucerirea de mai sus. In acelaşi an participă în expediţia turcilor împotriva Transilvaniei, unde principele Gheorghe I Rákocsi se răzvrătise. Dar la ştirea înfrîngerii lui Nasuhpaşazade Hüseyin paşa, a fost nevoit să se întoarcă la Silistra. După mazilirea stăpînului său (1640), s-a întors la Istanbul, unde, intrînd în slujba palatului, a ocupat cîteva demnităţi. Astfel, a fost Seferli -"participant la expediţie", ibriktar, hasodalı şi halife, ajutor de scrib (kalfă) la divanul imperial. Slujind trei sultani: Murad IV (1623-1640), Obrahim (1640-1648) şi Mehmed IV (1648-1687), a participat la diverse expediţii în Anatolia şi mai ales în Rumelia, de la Adrianopol pînă la Viena. In acelaşi timp, a cunoscut bine evenimentele din palat în slujba căruia a fost mai bine de două decenii. A murit după 1665.

Mehmed Halife a rămas cunoscut printr-o cronică succintă, intitulată Tarih-i Gılmani (Istoria robului), dar preţioasă. Ca şi alţi cronicari contemporani, M. Halife a descris evenimentele istoriei la care a fost martor ocular şi a jucat un rol important în desfăşurarea unora dintre ele. De aici se deduce importanţa acestui izvor narativ în care se descriu evenimentele

www.dacoromanica.ro

istorice din 1623-1665, care sînt şi mai amănunţite după 1632. După propria sa mărturie, autorul a început să-şi scrie opera, pe baza însemnărilor anterioare, la 6 oct. 1650 (10 şevvâl 1060) şi a dus-o pînă la 12 martie 1665 (24 şa'aban 1075). Se poate spune, alături de cronicile lui Aziz şi H.Vecihi, că a fost unul din izvoarele narative de mîna întîia al lui M. Na'ima care, l-a folosit cam defectuos, confundînd unele lucruri.

Primul care a editat această cronică, după un manuscris din biblioteca sa proprie, a fost istoricul turc ⟨Altunay⟩ Ahmed Refik (m.1937), care a publicat-o ca anexă la revista Institutului de istorie otomană "Tarih-i Osmanı Encümeni Mecmuası", nr-rele 78-83, Istanbul 1924-1925. Un alt manuscris din această cronică se păstrează în Biblioteca Topkapı Sarayi Müzesi, Istanbul, fond Revan (Hazine) nr. 1306, 99 fol.; ms. din care am făcut un microfilm şi pentru Arh.st. Buc. (Cf. Mf. Turcia, rola 22, cadre 478-572). Una din cópii ne arată că a fost întocmită cam la trei patru ani după terminarea lucrării, adică în 1079 H. (1668), avînd şi o continuare de valoare subsidiară.

Nu este cazul să insistăm mai mult, deoarece am folosit şi această cronică în Cronici turceşti..., vol. II (1974), p.189-202, traducînd numai fragmentele privitoare la istoria românilor. In extrasele care urmează, folosim noua ediţie turcă, în alfabetul turc modern şi adaptată la limba de azi de Kâmil Su (Istanbul, 1976), avînd un cuvînt înainte de primul ministru Süleyman Demirel şi o prefaţă de Rıfkı Danışman ministrul culturii. Numiţii arată importanţa unor astfel de izvoare şi pentru istoria culturii turceşti. Editorul, Kâmil Su, pe lîngă transcrierea şi adaptarea textului la turca modernă, a avut grijă să dea, în continuare, 361 de note explicative (p.157-191). Note la care a alăturat şi un Index (p.193-207).

www.dacoromanica.ro

Editorul Kâmil Su a avut grija să dea şi anexa dintr-un manuscris în care se descrie succint viaţa interioară a palatului.

Fragmentele care urmează, transcrise şi traduse după ultima ediţie, privesc evenimentele istorice care au avut loc după asedierea şi cucerirea dramatică a Orăzii (1660). Acestea încep cu moartea marelui vizir Köprülü Mehmet paşa şi începutul de vizirat al fiului său Fazıl Ahmed paşa (oct.1661), care au încercat să dea o ultimă cucerire Imperiului otoman, aureola trecutului. Evenimentele la care ne referim mai mult sînt expediţia împotriva Austriei, asedierea şi cucerirea dramatică a cetăţii Uyvar (sept.1663). Aceste evenimente au trezit un ecou adînc în istoriografia otomană contemporană. Este îndeajuns să amintim cele trei cronici minore, prima intitulată Uyvar seferi de Mehmed Necati, a doua Fethiyye Uyvar de Ta'ib Ömer şi Tarih-i Uyvar de Mustafa Zuhdi, toţi trei în slujba vizirilor Köprülü. Manuscrisele acestor cronici se găsesc în bibliotecile din Istanbul (Cf. Agâh Sırrı Levend, Gazavatnameler,,,, p. 119).

Mai tîrziu, J.v. Hammer povestind aceste evenimente, mai mult în lumina izvoarelor europene, spune:" La forteresse de Neuhaeusel /=Uyvar/ avait été attaquée par des forces si supérieures, le siége en avait été conduit avec tant de vigueur et avait duré si long-temps, qu'aujourd'hui encore, si l'on veut parler en Autriche ou en Hongrie d'un grand déploiement de forces, d'une fermeté inébranlable, on dit souvent: Comme un Turc devant Neuhaesel."[1] Cronica lui M. Halife aduce multe completări şi precizări la opera lui Hammer.

Ostilităţile turco-austriece au continuat încă un an, după capitularea Uyvarului, pînă la încheierea tratatului de pace de la Vasvar sau Eisenburg (10 august 1664),[2] ratificat de Austria la 28 sept.1664.

1. Cf. J.Hammer, Hist.de l'Empire ottoman, t.11, Paris, 1838, p.147 (trad. J.J. Heller).
2. Cf. J. Hammer, op.cit., p.189.

www.dacoromanica.ro

Mehmet Halife, Târih-i Gılmânî, Sadeleştiren - Hazırlayan: Kâmil Su. Birinci Basılış. Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi - Istanbul 1976, 207 p.

Despre moartea marelui vizir Köprülü Mehmed paşa şi succesiunea urmaşului său Köprülü Fazıl Ahmed paşa (30 Oct. 1661).

Text turc

107 Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'ya gelince o "her can ölümü tadacaktır" ayeti kerimesi uyarınca bin yetmiş iki yılı Rebiülevvel ayının yedinci (30 Ekim 1661) Pazartesi gecesi saat dokuzda dünyadan ebediyete göç etti. Yerine oğlu Ahmet Paşa sadrazam oldu. Ahmet Paşa o kış Edirne'de oturup ilk baharda saadetli Padişah ile birlikte Istanbul'a geldi. O yıl Istanbul'da kalıp Padişah'ın ve dinin hizmetinde olmayı kendisine büyük bir nimet, yüce bir görev saydı. "Tanrı katından bir yardım ve yakın bir zafer vardır. Ey Muhammed! inananlara müjdele" ve "Doğrusu, biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır". anlamındaki ayeti kerimeler uyarınca zaferle dalgalanan sancağı yükselmenin gereğini, "Tanrı yolunda bir gün sınır (kale)
108 beklemek, dünyadan ve onda olan her şeyden hayırlıdır." Hadis-i şerifine göre iş göremenin, yani din yolunda bir gün din düşmanlaryyla döğüşmenin dünyadan ve onda olan her şeyden daha hayırlı olduğunu benimsedi. Ayrıca "Bir kul şayet Tanrı yolundan ayrılırsa onu cehennemin yalazası kavurur." Hadis-i Şerifini kendine rehber edindi. Kendisi Nemçe (Avusturya) kıralı

www.dacoromanica.ro

üzerine gitmeğe, askerin yüreğine kuvet vermek içinde, saadetli Padişahı Edirne'ye götürmeğe karar verdi. Savaş için gerekli olan araçları, gereçleri, çadırları, atları, develeri ve savaş silâhlarını hazırlattı. Bin yetmiş üç yılı Recep yani Şubat ayının dokuzuncu Salı günü Padişahın tuğu, ertesi Salı günü Ordu-yu Humayun (çadırları) , onu kovalayan Pazartesi günü de Padişahın çıkarıldı. Şaban ayının (Mart) ikinci Pazartesi günü ise saadetli Padişah alayla ordugâha çıktı. Şaban (Mart)'ın onaltısına rastlayan ertesi Pazartesi günü Edirne'ye hareket edildi.Konak konak yol alınarak on bir günde Edirne'ye varıldı. Sonra Ramazan-ı Şerif-in beşinci (12 Nisan) cumartesi günü sadrazam "Tanrıya tevekkül ederek Tanrıdan yardım dileyerek" atına atladı. Fetih ve zafer bayrağı olan Islâm sancağının önüne düşdü. Menzilleri geçerek, beş gün sonra, Cuma günü Sofya'ya vardı. Burada atlar on iki gün çayıra salındı. On yedi gün kalındıktan sonra buradan kalkılıp Halkalı Pınar'a göçüldü. Halkalı Pınar'da, padişah tarafından kılıç ve kaftan geldiği için bir gün kalındı. Zilkade ayının birinci (7 Haziran) günü Hisarcık'a varıldı. Hisarcık'tan Belgrat'a varıncaya kadar alaylar yolun
109 iki yanında sıra sıra saf bağladılar. Sağ ve sola Sipah alayları düzülüp durdular. Havale Tepesi'nden Belgrad'a kadar bir saatlık yoldur.Yeniçeriler de sağlı sollu şehre kadar dizilip durdular. Sonra Sadrazam, yanındakiler rütbelerine göre dizilmiş olduğu, arkasından yüz yirmi içoğlanı bulunduğu halde, tabıl ve alemlerle, sağa sola selâm vererek Cuma günü salâ vaktı Belgrad'a girdi. Tanrı'nın lütfu ile asker o kadar çok

www.dacoromanica.ro

idi ki, Belgrad dolayları asker çokluğundan ve renk renk çadırlardan bukalemun rengine dönüştü.

Pazar günü Nemçe elçisi (Baron von Goes) bir çok beyzadelerle Sadrazam Hazretlerine geldi.Ama, sözlerinden bir fayda görülmemekle yüz verilmeyip koğuldular. Bunun üzerine, ne isterseniz vediyerek on gün mühlet istediler. Istenen bu müh let verildi. Elçi ve yanındakiler bir eve yerleştirilip üzerlerine muhafızlar tayin edildi. Sonra sefer için gerekli olan toplar, cephane ve barut yüz kırk gemiye yüklendi. Sirem (Syrem/Syrnia), ve Çirehuru ?[1] gemileri bunları çekmeğe memur edildi. Kütahya Paşası Yusuf Paşa ve Sirem Paşası doğancıbaşılık'tan çıkma Ibrahim Paşa gemileri Budin'e, oradan da Estergon'a varıncaya kadar yukarı Tuna yoluyle götürmeğe memur edildiler.

Blegrad'ta on gün kalındı. Sonra Sava suyu geçildi. Zemin (Zemun) yakınında köprü başında yüksek bir yerde karar'gâh kurulup üç gün kalındı. Oradan kalkıp menzilller aşılarak Zilkade aynın on altıncı (22 Haziran) Cuma günü Dimitroviçe (Mitrovica) adındaki kasaba yakınında konaklandı. Bu kasaba gayet güzel bir şehirdir.Cuma kılınan beş büyük camii vardır. Herşey ucuz, et
110 sekiz, yem ona. Oradan sonra dört saatlık bir yere varılıp konuldu. Bu konakta serdar Ali Paşa Çarkacı atandı. Kendisinin bu işe çok elverişli beşbin adamı vardı. Oradan, Torank ? ta ordugâh kuruldu. Burada iken iki casus yakalandı. O gün Haseki Ağa Padişah'tan Hatt-ı Şerif ile hançer ve kürk getirmişti. Veziri'azam, kanun üzere, gösterilmesi gereken saygıdan sonra hançeri beline taktı, kürkü de arkasına giydi. Hatt-ı şe-

1. Recte: Çirahor, Çerahor

www.dacoromanica.ro

rifi Reis Efendi'ye okuttu. Padişah hatt-ı şerifle Islâm ascerine dua ediyor, Kızlar Ağasını azat ettiğin bildiriyordu.

Budin Paşası Hüseyin Paşa kâfirden bir Palanka almış, komutanlarını da tutup göndermişti. Vezir komutanı getirtti. Ondan düşmanın durumunu ve sayısını sordu. O da, asker toplandığını ve halkın kaleye sokulduğunu söyledi.

Zilkade ayının yirmi ikinci (28 Haziran) Cuma günü, Tuna'nın öte yakasında bir miktar deveci ve zahireci çayır biçerken bir kaç köylü kâfir "Bizim reayamızdır" diye devecilerimizi tutup Macar'lara götürmek istemişler. Her zaman böyle yaparlarmış. Bu kez, deviciler feryadı basmışlar. Yakın yerde bulunan Cebeci'ler devecileri kurtardıkları gibi orada olan kâfirleri de tutup Ikindi Divan'ında vezirin huzuruna getirdiler. Vezir, cebecilere bir kese (akçe) ihsan etti. Kâfirlerin de boyunları vuruldu. O köy üzerine Kıbleli Mustafa Paşa görevlendi. O da sözü geçen yere gitti. Ama,burası köy değil Palanka idi ve içindeki kâfirler de tetkikte imişler.Paşa, sadece tüfek ile başarı kazanamayınca geri geldi.

111 Ösek (Esseg/Ösijek) e girildiği zaman şehirlilerden bazı kimseler vezire geldiler ve ona, "Bir kaç yerde fitne çıkaran kâfirler zırhllara bürünmüş, silâhlanmış olarak geziyorlar, gafil olmayasız." dediler. Bu, asker arasında da yayıldı. Ama, Tanrı'nın lütfu ile bir şey yapmaya güçleri yetmedi...

112 Ösek (Esseg)'te yedi gün kalındı.Sekizinci gün kalkıp köprünün öbir yakasına geçildi. Sipahilere arpa ve un verildi. Niğbolu Paşası

www.dacoromanica.ro

Kadızade Ibrahim Paşagelip köprü başında alay gösterdi. Sonra vezir hazretleri tarafından kabuledildi. Kaftan giydirildikten sonra çadırına döndü.

Ösek güzel bir şehirdir. Burada herşey ucuzdur. Büyük bir kale, varuş ve altı büyük cami bulunmaktadır. Köprü başı'ndan kalkılıp yollar aşıldı. Zilhicce ayının onbirinde (17 Temmuz), Belgrad'a girildiği şekilde, alaylar düzelerek Budin Ovası'na inildi. Hamza Bey Palankasından Budin'e kadar iki buçuk saatlık yoldu. Bu ova Islâm askeri ile o derece doldu ki, yer yüzü görünmez oldu. Bazı Budinli'lerin anlattıklarına göre, kâfir, "Eğer Budin ovası Türk ile dolarsa döğüşürüz, eğer fazla olursa Türk'e karşı gelemeyiz" dermiş. Ama, Tanrının lütfu ile değil ova, hatta dereler, tepeler bile doldu. Oysa, henüz pek çok asker ve paşalar gelmemişti, sonra geldiler.

113 Zerin-Oğlu (Zrinyi) diye adlandıran kâfir Ösek'ten Budin'ne kadar olan yerlerin çoğunu yakmış ve harap etmişti. Sözü geçen ayın dördüncü Cuma günü kuşluk vakti bir taze yiğit bir sınırboyu kıyafetli herifi belinden tutmuş, "Bire ümmeti Muhammet! bu herif casustur!" diye bağırıyordu. Herifi tutup derhal kethuda'ya götürdüler. Yiğit'e "Casus olduğunu nereden biliyorsun?" diye soruldu. Yiğit, "Benim sultanım, ben Yanveyli (Yanova/Jeneo)[2]'yim. Filân köyde bir ağa'nın birkaç beygirini güderdim. Bir köprü yanında bu kâfir çıka geldi. Selâm verdi. Benimle söyleşirken bir iki derken, on kadar kâfir etrafımıza toplanıp beni ve yanım da bulunan yoldaşımı tuttular. Bizi Nemçe (A-

2. Rom. Inău, Ineu

www.dacoromanica.ro

vusturya)'ya götürdüler. Beni şarap satıcı bir kâfir kadın satın aldı. Altı ay onun hizmetkârlığını yaptım. Kâfirler'in kibarlarına kadeh sürerdim. Tanrı, Varat Senesi'nde[3] bize fırsat verdi, kurtulduk. Şimdi bu kâfiri burada bulup tuttum. Tanrı'ya şükürler, bir daha ele girecek kâfir değildir. Çok müsülmanı tutup tutsak etmiştir.". Karşılığını verdi. Gerçekten kâfirin başındaki yeşil kalpak, arkasındaki mor dolama, belindeki mavi ince kuşak, kopçalı çakşır serhatli kıyafeti idi. Adamı Vezir'âzam'ın huzuruna getirdiler. O da, hakından gelmesi için Muhzır ağa'ya teslim etti.

Budin (Buda) kalesinin iç hisarında kıral sarayı diye adlandırılan görmeğe değer bir yüksek sray vardı. Lâkin, vaktiyle baruthaneye yıldırım düştüğü için harap olmuştu. Merhum Koca Musa Paşa hayret edilecek bir biçimde Tuna'dan hisara su getirtmiş. Meselâ, bu, Süleymaniye camii haremine, hatta daha yüksek ve
114 yokuş bir yere denizden su getirtmek gibi bir şeydir. Görülmeğe değerdir. Arnavut Murat Paşa dabağlık tarafından, anlatılamayacak derecede büyük burçlu ve bedenli bir varoş yaptırmıştır.

Budin'de zahire konusunda büyük zorluk çekildi. Çünkü, önceden Kutur'a ? ve Zadra'ya gidiliyor diye sürsatlar o tarafa yığılmıştı. Daha sonra Zerin-Oğlu'nun yaptırdığı Yeni Kal (Zirinwar)'ye gidilecek denilmişti. Sonra, ansızın Budin'e gidildi. Bu kez ansızın Budin'e yönelinince Banan-Oğlu Kâfir, Türk benim üzerime geliyor, diye kalelerini korumak için git

3. Rom. "Anul Orăzii"

www.dacoromanica.ro

ti. Zilhicce ayının on dokuzu (25 Temmuz)'nda Budin Paşa'sı Hüseyin Paşa, Hısım Mehmet Paşa vr Ohri Beyi alay gösterdiler. Rumeli Paşası Beyko Ali Paşa, parakende olan askeri korunmak için bir yana gönderildi. O da serhatli kıyaf tinde elli kâfiri tutup gönderdi. O da serhat li kıyafetinde elli kâfiri tutup gönderdi.

Bir Sipahi-oğlanlariyle birlikte otlağa gider. Oğlan ot biçerken bir kâfir çıkar, oğlanı tutmak ister. Arkasından bir iki kişi daha gelir. Oğlan bunları görünce bağırma başlar, Sipahi kâfirlere saldırır, birini ödürür, birini yaralar, birini kaçırır, birini de tutup vezire getirir. Vezir kendisine elli altın, beş akçe verir ve: "Dilersen kâfirin boynunu vur, her nasıl bilirsen öyle yap" der.

Sözü geçen ayın yirmisinde (26 Temmuz), Silistire Paşası Can Arslan ile bir bey geldi.
115 Gerçi bunlara birer kaftan giydirildi, ama iltifat olunmadı. O gün köprü görevine verildiler. Arkasından, yani sözü edilen ayın yirmi biri Cuma günü de birkaç Peşte'li kayıklarına binip Budin'e gelirken Tuna'ya büyük bir kütük salıverirler. Kütük suda sürüklenirken Budin Köprüsü'ne rastlayıp köprüyü üç yerinden ayırır. Üzerinde geçmekte olan dörtyüz kadar atlı va yayanın hepsi suda boğurlurlar. Bunlar, Tanrı emriyle Islâm askerine kurban oldular.

Sözü geçen ayın yirmi ikisinde (28 Temmuz Nemçe Elçisi, kırallarından mektup geldiğini söyleyerek vezir'âzama başvurdu ve mektub teslim etti. Mektupta yazılanlar şu idi: "Bize birkaç gün mühlet veriniz. Istediğiniz kaleleri vereyim. Lâkin haraç ve kese veremem. Niha-

www.dacoromanica.ro

yet altın, gümüş külçeler vereyim". Sadra'azâm elçiye: "Kefil olur musun ?" diye sordu. Elçi: "Olamam, emir kuluyum. Ne cevâbgelirse ona göre iş görürüm". Karşılığını verdi. Kâfir, sözüne inan olmadığı için, Budin'de yençeri odasına, kapu kethudası da karşısındaki bir efendinin evine hapsedildi. Birbirleriyle asla buluşmamaları için de tenbih olundu.

Sözü geçen ayın yirmi üçüncü (29 Temmuz) günü Tatar Hanzade geliyor diye vezir'âzam alay ağalarından Uzun Yusuf Ağa'yı karşılamaya gönderdi.

Kısacası elçinin istekleri sultanın şerefine, Islâmın gayretine uygun düşmediği için verdiği karşılıklara asla kulak asılmadı. Vezir-i'âzam devlet ileri gelen memurları ve serhad ihtiyarlarıyle toplanıp onlara konuştu. Toplan-
116 tıda, Çasar ve Nemçe kıralı (Alaman Imparatoru ve Nemçe Kıralı) denilen kâfirin ülkesi ile yakın zamarda Islâm askerinin ayak basıp yağma etmediği, reayası saldırıya uğramamış, köyleri mal ve eşya ile dolu, Halkı Macar, Tot (Töten) olan ve Orta Macar adı verilen ülke üzerine yörünmesi, oybirliği ile karaklaştırıldı. Orta Macar'ın her kalesi, benzetmek gibi olmasın, Kürdistan Beyleri gibi Macar Beylerine atalarından ocaklık olarak geçmedir. Ve ayrıca, her kalenin iç hisarı Nemçe Çasarı (Alman Imparatoru)'nın hassa askeri eli altındadır ve hepsi de melûn Çasar'a aittir. Yine Oarta Macar denilen memleket uzunluğuna ve genişliğine yirmi günlük yoldan fazladır. Doğu ve güney yakası Tuna nehri ve Tisa suyu ile çevrilir. Bu yönde Osmanlı Ülkesi'nden Budin, Estergon, Eğri (Erlau),

www.dacoromanica.ro

Erdel (Transilvania) diyarı ile bitişiktir. Ancak, Tuna nehri ile Tisa suyu iki tarafı ayırmaktadır. Batı ve kuzey tarafı Frengistan'a ulaşmaktadır. Kötü niyeti kâfirin bu diyarda gayet tahkimli sığınak yeri olan kaleleri vardır. Bunlardan namı Uyvar olan hakkında halk dilinde, "Sağlamlıkla ünü var, gücün yeterince öv var" deniliyordu. Iç şeytan yüzlü ve kara bahtlı Nemçe, Frençe, Tot (Töten) ve Macar askeriyle dolu idi. Bunların Osmanlı sınırına sürekli zararları, fesatlıkları devam ediyor. Toplantıdaki bütün akıllılarca tedbir olarak sözü geçen kalenin üzerine gidilmesi önemli ve gerekli bulundu.

Sadr'âzamın yüce emriyle Estergon sınırı Yakınında Tuna Nehri üzerine, Islâm askerinin karşı tarafa geçmesi için köprü kurulması görevi Budin Paşası Hüyeyin Paşa ile Can Arslan Paşa'ya verildi.

117 Budin'de on iki gün kalındı. Hüseyin Paşa gittikten sonra, doğru görüşlü Paşa hazretleri Zilhicce ayının yirmi beşinci (2 Ağustos) günü Islâm ordusu ile Estergon sahrasına indi. Köprünün tamamlanması için Defterdar ve Silâhdar ağa'sını ustalar üzerine baş tayin etti... Muharrem ayının ikinci (7 Ağustos) Pazartesi günü öğle zamanı düşmanla temas sağlandı. Daha önce o tarafa gemilerle dört bin kadar askerimiz geçmiş idi. Meğer, o kalenin beyi ve Macarların köpeği ve başı olan Gargaş (Kont Forgacs) adındaki melûn, köprü başına casus göndermiş. Casus ta köprü bitmeden iki gün önce gelmiş. Reayadan birile konuşurken Macarca bilen bir topçu onu görmüş. Reaya gelen atlıya: "Köprü

www.dacoromanica.ro

ancak bir haytaya kadar tamamlanır. Bu tarafa birer ikişer kayıkla geçen asker azdır. Şimdi fırsattır. Köprü tamam olmadan acele yetişiniz" diyormuş. Atlı casus gitikten sonra, topçu, reayayı tutup vezire getirir ve durumul anlatır. Casus da acele gıder, durumu gör duğü ve işittiği şekilde anlatır.

Gargaş kâfir fırsatı ganimet bilerek köprü başını bastı. Orada olanları kesti. Ülkesine Islâm rüzgârı estirmemek için karşı yakaya korkusuzca yerleşti ve toplarını yerleştirdi. Kale beyi olan melûn Gargaş: "Kırk elli yıldanberi bu serhadlerde, benim olan bu topraklarda ancak Isfendiyar, usta binici benim" dermiş...

118-119 〈Türklerin köprü başına gelen kâfirlerle savaşı〉

120 Bu savaşta düşmanın elli davul ve kösü, bayrakları, bütün cephanesi ele geçirdi. Bu kadar kâfirin ömür defterleri dürülüp dünya ve ahıret hüsrân mührüyle mühürlendiği halde şehitlik hil'atini giyen, savaş aşı yiyip din yoluna pervaneler gibi kurban olan ve kendilerini cennet yuvasına atan şehitler ancak elli kadar seçkin doğan idi.

Estergon'da on gün kalındı. Bu yeni zaferden sonra Muharrem'in altıncı (10 Ağustos) Cuma günü vezir'âzam hazretleri köprüyü geçti. Kâfirin vaktiyle Sultan Süleyman'ın yolunu kapmak için tabur kurduğu Ciğerdilen (Parkan)ovasını aştı. Bu kez, savaş yapılan yerin yolu üzerinde otağını kurdurup orada konakladı. Islâm askerinin tamamı karşıya geçmeden Tuna taşıp köprü/sü/nü iki tarafını aldı. Asker geçemez oldu. Budin paşası ve Yeniçeri Ağası derhal kereste getirip köprünün başlarını onardılar.

www.dacoromanica.ro

Asker yeniden karşıya geçmeğe başladı. Bütün asker on günde güçlükle geçebildi. Bu sırada pek çok kiş(i) yüküyle suya düşüp tekrar çıkabildise de pek çoğu da helâk oldu. Sular, atın eğerine ulaşacak kadar yükselip karaya taştı.

Sadrazam, serdar Ali Paşa'yı, Ibrahim Paşayı ve Estergon Beyi Çerkes Mehmet Beyi Uyvar (Neuhausel)'a giden yolda bir küçük köprü yaptırmak için önden gönderdi. Onlar da gidip köprüyü yapmıya başladıkları sırada suda geçit bulup karşıya geçtiler...

130 ... Safer ayının sekizinci (11 Eylül 1663) günü Sipahiler ağası Sunullah toprakta şehid oldu. Dokuzuncu günü ikindiden sonra sadr'azam metrise gidip Reis efendiyi ve damadı olan Niğbolu beyi Ibrahim Paşa'yı katletti. Sözü edilen ayın on sekizinde Anadolu Paşası Yusuf Paşa, saldırı sırasında şehit düştü. Kale duvarına el atılıncaya kadar pek çok çorbacı, alaybeyi ve serden-geçti ağası başlarını feda ettiler. Metrise girildiğinin beşinci gününden otuz sekizinci gününe kadar anlatıyamayacak derecede âla cenk ettiler. Kale oylesine sağlamdı ki, tarif edilemez...

133 ... O an kale tabyalarına Padişahın zafer bayrakları çekildi. Aman dileyen günahkâlara yaralı ların , çoluk çocuklarını derleyip yol hazırlığı yapmak üzere mühlet verildi. Safer ayının yirmi ikinci (25 Eylül) Carşamba günü öğle zamanı aman ile murdar canlarını kurtarıp dışarıya çıktılar. Müslümanlar ise sevinçli ve gülerek "Hak geldi, batıl ortadan kalktı", sözlerinin doğuladığı üzere Yüce Tanrıya şükürler olsun, doğru, apaçık dinin ortaya çıkması ile

www.dacoromanica.ro

kâfirlerin sapkınlıkları dağılıp yok oldu.Kale içinde olan kötü gidişli beş bin kadar Macar, Nemçe, Frınçe, Tot ve Hırvat, ikibin elsiz ayaksız ve yaralı, on beş bin kadın ve çocuk, güvenilir askerlerin koruculuğunda, üç günlük yolda Tuna içinde bulunan Konran (Komorm) adasında sürüldü. Oradan Koran kalesine gitmişlerdir. Dört binden fazla reaya haraç vermeği kabul ederek kalmıştır. Top tüfenk yarası alarak ölmüş bulunan binlerce kişiyi gömecek yer bulunmadığından kalenin içerisi baştan aşağı leş ile dolmuştu. Daha sonra sözü edilen leşlerden kale temizlendi. Bunlar börtü böcek için tam bir ziyafet oldu. Kurtlar, kuşlar vahşi hayvanlar doyuruldu.

Daha sonra kalenin harap olan yerleri eskisinden daha iyi onarıldı, hendekler temizlendi..İçindeki cephanelik daha çok gereçle doldurıldu...

134 Budin ve Peşte'ye yakın dağ tepesine kurulmuş Novigrad adındaki sivri şinek kadar küçük, fakat kötülükte büyük bir kale vardı.Bura-
135 sı o civarda bulunan kötü kişilerin ve haramilerin yuvası olmuştu... (nazım...)

Hisarlarını sağlamlığına güvenerek beri yana (Osmanlılara) boyun eğmeyen, itaat etmeyen bu kaleyi almak için Vezir'âzam, altı balyemez topla Kaplan Paşa Hazretleri komutasında Anadolu sipahilerini, azepler tayfasını,Samsuncubaşı ile on adayı görevlendirdi. Kaplan Paşa da görevlendirildiği kale üzerine yürüdü. Birkaç gün kuşatup bir hayli yerini yıktı.Ama, kış günleri gelip çatıştı. Sadr'azam, gecikmeyi doğru bulmadığından kendisi kalkıp kale ü-

www.dacoromanica.ro

zerine gitti. Bu, düşmanın korkuya düşmesine ve kaleyi teslim etmesine sebep oldu. Kale Osmanlı ülkesine katıldı.

Islâm askeri Uyvar (Neuhausel) altındaki metrislerde iken, Muharrem ayının dördüncü(28 Ağustos) Çarşamba günü Gazi Ahmet Giray Sultan gelmişti. Ahmet Giray sultan, Osmanlı eğemenliği altındaki Kıpçak-Ili'nde oturan sikke ve
136 hutbe sahibi Tatar Hanı'nin-oğlu idi.Sutan'in yanında veziri olan Kalgay ve Yalı-Ağası ile pek çok gazileri, ünlü mirzaları ve seksen bin kadar rüzgâr gibi koşan, sel gibi coşan Tatar askeri vardı. Onun yanı sıra, dev yapılı beşbin tüfenkli askeri ile dünya gidişi uygun,dine aykırı kardaş-kazağı Hatvan'ı[4], balta,kılıç, tüfenk ile donatılmış otuz bin atlı ve yaya askeriyle Eflâk ve Boğdan beyleri gelmişler ve veziri'âzam hazretleriyle buluşmuşlardı.Bu münâsebetle büyük ziyafetler çekilmişti. Gelenlerin herbirine durumlarına göre kabul gösterilüp itibâr edilmiş hil'atlar giydirilmişti. Sonra, sözü edilen kalenin alınması için Islâm askeri çalışıp çabalarken onlara da dört bin yanında olan kâfir ülkelerine akın etme(k)izini verilmişti. Onlar da üç günde bir aylık yol alarak orduyu humayunu sayısız tutsak, mal ve hayvan sarüleriile[5] doldurmuşlardı. Yeniden sapkınlar ülkesine saldırıp yüz binden fazla bakire kız, tüysüz oğlan, cariye ve Kazak esirleriyle dönmüşlerdi. Her bir çadırda iki üç, beş on hatta yirmişer esir almış kimseler sayısızdı...

4. Recte: Hatman
5. Recte: Sürüleriyle...

www.dacoromanica.ro

Safer ayının yirmi ikinci (25 Eylül) Çarşamba gününden Cumaya kadar kilise cami'e çevirildi. Kılıç ve tedbir sahibi vezir Cuma namazını kıldıktan sonra şevketli Padişah hazretlerine nükteli ve yüksek üslûplu bir fetihname yazdı. Burada parlak zaferi anlatıp tasvir etti. Sonra bunu, aklı başında kuş gibi ulak'larla gönderdi.~ Nazım...

137

138 Ilkbaharda sefereçıkmak için hazırlık yapılmakta iken Zerin-oğlu (Kont Nikolas Zriny) denen melûnun Hamsin 'nin başlarında (21 Ocak 1664) Ösek (Osijek) köprüsüne geldiği, köprüyü yaktığı Peçuy (Péçs/Pec'uj/Fünfkirchen), Sigetvar varoşlarını yağma edip yakıp yıktığı haberi sadr'âzam hazretlerine ulaştı. Ama, gidilecek yer uzak, kış şiddetli idi. Bu sebeple Ösek köprüsü'nün yakılması olayında imdat gönderilmesi bulunamadı. Bu iş ilkbahar'a bırakıldı. Zerin-oğlu kâfiri ise, "Türk'ün köprüyü yaptırıp gelmesine hayli zaman ister" diyerek fırsattan faydalandı ve Kanije'yi kuşattı. Sadr'âzam bunu haber alınca, gecikmeyi doğru bulmadı. Belgrad'ten hareket edip on bir günde Sigetvar'a geldi. Oradan acele Kanije kalesi üzerine yürüdü. Düşmanı bozup kaleyi kurtardı. Düşman kaleyi otuz sekiz gün kuşatmıştı. Burada yem yüz akçeye çıkmıştı. Her şey buna göre kıyaslanabilir. Bundan sonra barışı sağlamak üzere Zerin-oğlu'nun Kanije karşısında yaptığı kale üzerine gidildi. Tanrı'nın yardımıyle burası kısa zamanda ele geçirilip yerle bir edildi...

140 Merhum Sultan Süleyman (Kanunî) Nemçe üzerine ardı ardına on sekiz yıl sefer ettiği,

www.dacoromanica.ro

141 bunca vilâyetler aldığı halde düşman güçlükle boyun eğip Sultan Süleyman ile barış yapmıştır. Yüce Tanrı'ya şükürler olsun Padişahımızın idaresinde bu kez bin yetmiş beş tarihinde, yirmi ay biterken, Rebiülevvel'in yedinci (27 Eylül 1664) Cumartesi günü sultan Süleyman'ın yaptığı şekilde bir barış yapıldı[6]. Ertesi gün Belgrad'a doğru yola çıkıldı.

+

154 ... Bu kitabın yazarı Tanrı kulu harık(Hakir) ve her zaman isyan denizine batmış Mehmet halife, saadetli Padişah Sultan Mehmet Han Hazretleri'nin Edirne'ye ikinci gidişine Ibrik şakirtliği ile Çamaşırcı-başı yerine gittiğim ve oradakiler üzerine zabit olarak bulunduğum
155 sırada bu eseri yazmağa başladım. Kitab-ı Hicret Nebeviye'nin (S.M.) bin yetmiş beş (1665) tarihinde Şaban ayının yirmi dördünde yani Martın başlangıç günü olan Perşembe günü öğle vakti tamamlamak nasiboldu.

Bu eserin yanlışına rastlayan kalem sahibi kardeşlerimden rica olunur ki, kusurları af kalemiyle düzeltip bizi Fatiha ile anılır... Amin! Ey, herkesin yardımcısı Allah. Hamd, âlemlerin Rabbı olan Tanrıya mahsustur.

Sene: 1079
(1668).

Son.

==========

6. Meşhur Hammere göre Vaşvar (Eisenburg) muahedesi olacaktır.

www.dacoromanica.ro

Traducere

107 In ce priveşte marele vizir Köprülü Mehmed paşa, acela în virtutea versetului: "Fiecare suflet va gusta moartea"[1], într-o noapte de luni, pe la orele nouă, în a şaptea zi a lunei Rebi'ül-evvel /din/ anul /10/ 72[2] a plecat din această lume în veşnicie. In locul său a devenit mare vizir, fiul său /Fazıl/ Ahmed paşa. In acea iarnă, Ahmed paşa şezînd la Adrianopol (Edrine), primăvara următoare a venit la Istanbul împreună cu norocosul padişah[3]. In acel an, rămas la Istanbul, a socotit că pentru dînsul sarcina însemnată este de/fi în slujba împărăţiei şi credinţei. "Din partea lui Allah este un ajutor şi o victorie apropiată. O! Muhammed[4] ! să dai veşti plăcute celor ce cred în tine"[5] şi potrivit cu cuprinsul versetului "Ceea ce este
108 adevărat, este că noi vă asigurăm o victorie sigură..."[6]. Deci, el /Ahmed paşa/ şi-a însuşit sfînta tradiţie drept călăuză /în viaţă/. El însuşi a hotărît de a se merge împotriva craiului nemţesc, şi îmbărbătă oastea să-l aducă pe norocosul padişah la Adrianopol. In vederea războiului, a dat poruncă ca să fie pregătite mijloacele de transport, materialele, corturile, caii, cămilele şi armele de luptă trebuincioase. In /luna/ regeb din /10/73, adică martie, în a noua zi a lunei şubat[7], a fost înălţat tu-

1. Citat din Coran, aytun...
2. 31 oct. 1661.
3. Sultanul Mehmed IV: 1648-1687.
4. Mohamet, fondatorul islamului, profetul musulmanilor (cf. art. Muhammad, "I.A." III, p. 685-703 (Fr. Buhl).
5. Din Coran, suratul 61(Saf), aytun: 13.
6. Ceva transmis prin Hadis - "tradiţie"
7. 9 febr. 1663.

www.dacoromanica.ro

iul padişahului, iar în ziua următoare au fost scoase corturile ordiei împărăteşti şi în ziua de luni cortul padişahului. In a doua zi a lunei şa'ban[8] (a pornit) ordia împărătească iar în a noua zi padişahul a ieşit cu alai în tabără. Luni, în a 16-a zi a lui şa'ban[9] au plecat din Adrianopol (în expediţie). Traversînd conace după conace, în 11 zile s-a ajuns la Adrianopol. Apoi, sîmbătă, a cincea zi a binecuvîrtatului Ramazan[10], marele vizir după ce s-a închinat lui Allah şi a implorat ajutor, el s-a aruncat pe calul său. S-a pus în faţa steagului şi victoriei sangeacul islamului. Traversînd menzilurile[11], după cinci zile, într-o zi de vineri, a ajuns la Sofia. Aici, timp de 12 zile, caii au fost lăsaţi să pască în ceair. După ca au rămas (acolo) 17 zile, s-au ridicat şi de aici şi au mers la Halkalı-Pınar[12]. In Halkalı-Pınar au rămas numai o zi, pentrucă venise sabia şi caftanul din partea padişahului. In prima zi a lunei zilka'de[13] s-a ajuns la Hisarcik[14]. De la Hisarcik şi pînă la Belgrad, alaiurile şi-au aşezat rîndurile, unul după altul, pe ambele părţi ale drumului. In partea dreaptă şi stîngă fiind aranjate alaiurile spahiilor[15], au aşteptat (acolo). Din colina numită Havale şi pînă la Belgrad este o cale de o oră. De

8. 12 martie 1663.
9. 26 martie 1663.
10. 13 aprilie 1663.
11. Menzil - "staţie" şi distanţă între două staţii, interval.
12. Un alt Halkalı-Pınar este lîngă Edirne.
13. 7 iunie 1663.
14. Hisarcik - "Cetăţuie" este şi azi Hisaria în R.P. Bulgaria.
15. Spahii, timarioţi şi zaimi; cavaleri...

www.dacoromanica.ro

asemenea şi ienicerii din dreapta şi stînga, au stat, înşirîndu-se pînă în oraş. Apoi, marele vizir avînd alături pe cei aşezaţi după rangurile lor, şi în urmă vreo 120 de pagi, vineri pe timp de rugăciune "salâ" a intrat cu tobe şi darabane şi steaguri în Belgrad, salutînd în dreapta şi stînga. Prin graţia lui Allah, oastea era aşa de numeroasă încît împrejurimile Belgradului din cauza mulţimii oştilor şi a culorii pestriţe a corturilor şi a luat culoarea de "camelion" (Bukalemun)[16] a înfăţişării lor.

Intr-o zi de luni, solul nemţesc (austriac), Baron von Goes, împreună cu mulţi beyzadele[17] au venit la măria sa marele vizir. Dar, văzînd că n-au nici un folos din vorbele lor, nu le-au permis să mai stea, au fost poftiţi să plece. /Solii/ au zis: "Ce vreţi să vă dăm pentru aceasta" /şi/ au cerut un răgaz de zece zile. Acest răgaz solicitat le-a fost acordat. Solul şi cei care erau pe lîngă el, fiind aşezaţi într-o casă /turcii/ au pus păzitori peste ei. Apoi, au fost încărcate în 140 de corăbii tunurile, depozitul de munţii şi praful de puşcă care erau necesare pentru expediţie. Corăbiile din Sirem[18] şi de "çerahor" (Cirehuri ?)[19] au fost însărcinate cu transportarea acestora. Paşa de Kütahya[20], Yusuf paşa, şi paşa de Sirem, provenit din Doğancıbaşlık[21], Ibrahim paşa, au fost însărcinaţi să le ducă pe calea Du-

16. Ce se adaptează la culoarea locului; mătasă (ipek) de Anatolia, lucrată în fir.
17. Adică "fii de bey", nobili, notabili.
18. Syrem, Syrnia este vechiul Sirmium, în R.F.S. Yugoslavia.
19. Corăbii sau vase particulare, negustoreşti.
20. Vechiul Cotyaeum, or. în Anatolia.
21. Doğanbibăşia, căpetenia de şoimari, ulii

www.dacoromanica.ro

nării în sus, spre Buda şi de acolo pînă la Strigoniu (Estergon).

Au rămas zece zile la Belgrad. Apoi, a fost trecută apa Savei. Aşezînd tabăra într-un loc înalt, la capătul unui pod în apropiere de Zemin (Zemun)[22], au rămas ⟨acolo⟩ trei zile. Ridicîndu-se şi de aici, după ce au traversat menziluri, în a 16-a zi a lunei zilka'de[23], vineri, s-a conăcit (konak) în apropiere de tîrgul numit Mitroviţa (Dimitroviçe)[24]. Acest tîrg era un orăşel foarte frumos. Avea cinci geamii mari în care se îndeplinea ⟨rugăciunea⟩ de vineri. ⟨Aici⟩, totul era foarte ieftin, pentru ⟨ocaua⟩ de carne, 8 ⟨aspri⟩, de furaje, 10 aspri. După ce ⟨au pornit⟩ de acolo au ajuns într-un loc, la o cale de patru ceasuri, unde s-au aşezat. In acest conac, serdarul Ali paşa a fost numit "hărţuitor" (Çarkacı)[25]. ⟨Ridicîndu-se⟩ de acolo, tabăra a fost aşezată la Torank?[26]. Pe cînd ⟨turcii⟩ erau aici, au fost prinse două iscoade (casus)[27]. In acea zi, Haseki aga[28] adusese de la padişah un hatt-i şerif, un hanger şi o balnă ⟨de samur⟩. Potrivit cu obiceiul, spre a arăta semn de cinste, marele vizir şi-a încins la brîu hangerul şi a îmbrăcat, pe spate, blana. El a cerut ca hatt-i şeriful să fie citit ⟨în divan⟩ din partea lui Reis efendi[29]. In

22. Zemlin, cetate şi or. în R.F.S.Jugosl.
23. 22 mai 1663. 24. In R.S.F.Jugoslavia.
25. Carhacı, ostaş de avangardă, care hărţuia pe duşman, deobicei cavaleria uşoară.
26. Tuvarnik ?, Tornberg ?, în apropiere de cetatea Ösek, lîngă palanca Terrak.
27. Adică spion, în limbajul actual.
28. Slujitor în palatul împărătesc, provenit din garda bostangiilor; "favorit".
29. Numit şi Reis ül-Küttap, şef al cancelariei divanului imperial; ministru de externe.

www.dacoromanica.ro

hatt-i şerif se făcea cunoscut că padişahul se ruga pentru oastea islamică şi ⟨cerea⟩ concedierea marelui eunuc.

Paşa de Buda (Budin) Hüseyin paşa[30], luase o palancă de la ghiauri şi trimisese în tabără pe căpetenia lor. Acesta a fost întrebat despre situaţia şi numărul duşmanilor. Şi acesta a răspuns despre strîngere de oşti şi vîrîrea gloatei, populaţiei, în fortăreaţă.

In a 22-a zi a lunei zilka'de[31], vineri, pe cînd un număr oarecare de cămilari (deveci) şi zahereci[32] coseau iarba pe ţărmul celălalt al Dunării, cîţiva săteni ghiauri zicînd că "sînt raielele noastre", au prins pe cămilarii noştri şi au vrut să-i ducă la maghiari. Totdeauna făceau astfel. De data această, însă, cămilarii au început să ţipe. Cebegii[33] din apropiere ⟨săriră⟩ şi îndată salvară pe cămilari; prinzîndu-i pe ghiauri, i-au dus la Divanul de chindie[34] în faţa vizirului ⟨Köprülü⟩. Vizirul a dat cebegiilor o pungă ⟨de aspri⟩ şi capetele ghiaurilor au fost retezate. Asupra acelui sat a fost însărcinat ⟨să meargă⟩ Kıbleli[35] Mustafa paşa, care a plecat la locul indicat. Dar, aci nu era sat, ci o palancă, şi ghiaurii care erau în ea erau în cercetare şi iscodire. Paşa, pînă ce n-a obţinut succes cu puşca, nu s-a întors.

111 Atunci cînd ⟨turcii⟩ au intrat în ⟨oraşul⟩

30. Sarı Hüseyin paşa: mai 1663-oct. 1664.
31. 28 iunie 1663.
32. Strîngător de zahere, provizii, merinde.
33. Armurieri, cei care transportau muniţii.
34. Ikindi divanı, care avea loc la chindie, la conacul marelui vizir.
35. Kıble - spre sud-est, către Meca.

www.dacoromanica.ro

Ösek (Esseg)[36], unii dintre tîrgoveţi au venit la marele vizir şi i-au spus acestuia:"Să nu fiţi neglijenţi şi nepăsători ca în cîteva locuri ghiaurii cei intriganţi, fiind acoperiţi cu zale şi înarmaţi, umblă". Această ⟨ştire⟩ s-a răspîndit şi în oaste. Dar prin graţia lui Allah n-au reuşit să facă ⟨ghiaurii⟩ nimic...

112 In Ösek au rămas şapte zile. In a opta zi, ridicîndu-se, au trecut pe ţărmul celălalt. Spahiilor li s-a dat orz şi făină. Paşa de Nicopole, Kadızade Ibrahim paşa, s-a prezentat şi a arătat alai la capătul podului[37]. Apoi, a fost primit din partea vizirului. După ce a fost căftănit, s-a întors în cortul său. Oraşul Ösek este un tîrg frumos. Totul, aici, este ieftin. In acest oraş se găsesc o fortăreaţă mare, o suburbie (varuş) şi şase geamii.

Ridicîndu-se de la capătul podului, s-au parcurs menziluri şi drumuri. In a 11-a zi a lunei zilhicce[38], după ce şi-au aranjat rîndurile ca la intrarea în Belgrad, s-a descins în cîmpia Budei. De la palanca lui Hamza bey pînă la Buda era o cale de două ceasuri şi jumătate. Această cîmpie era atît de plină cu oaste musulmană[39] încît nu se vedea faţa pămîntului. După explicarea unora din Buda, ghiaurul ⟨austriac⟩ spunea că "In caz dacă cîmpia Budei se umple cu turci, putem să ne luptăm ⟨şi⟩ dacă vor fi mai mulţi, nu putem să ne opunem şi să rezistăm turcului". Prin graţia

36. Ösijek (magh.) şi Esseg (austriac).
37. Alay gostermek tc., a trece în revistă trupele, a defila; paradă.
38. 17 iulie 1663.
39. In text "Islâm askeri", oastea islamică, a islamului.

www.dacoromanica.ro

lui Allah însă, nu numai cîmpia, ci pînă şi văile, fluviile şi colinele erau pline /de oşteni turci/. Era aceea că la început nu venise multă oaste şi paşale, dar apoi au venit.

113 Ghiaurul numit Zerinoğlu[40], dăduse foc şi ruinase cea mai mare parte din locuri, începînd de la Ösek şi pînă la Buda. In a 4-a zi a lunei mai sus[41] arătate, într-o zi de vineri, înainte de timpul de amiază (Kuşluk)[42], un tînăr viteaz înşfacă de spinare pe un individ, îmbrăcat în port de ienicer-grănicer, ţipînd tare:" Bre! poporul lui Mahomet! acest individ este un spion". Prinzîndu-l pe numitul individ îndată l-a adus la"chehaia" (Kethuda)[43] care, adresîndu-se viteazului, i-a zis: " De unde ştii că este iscoadă sau spion" ! Atunci, viteazul i-a răspuns: "Stăpînului meu, eu sînt din Yanova[44] în satul cutare păşteam cîţiva cai ai unui agă /turc/. Acest ghiaur a apărut de odată lîngă un pod şi m-a salutat. In timp ce vorbea cu mine, pînă să spun unu, doi, s-au adunat în jurul nostru vreo zece ghiauri care m-au prins pe mine şi pe prietenul meu pe lîngă mine,şi ne-au dus şi ne-au vîndut în Austria (Nemçe'ye). M-a cumpărat o cadînă ghiaura ,care vindea vin. Timp de şase luni am îndeplinit slujba acesteia. Serviam cu paharele pe chiaburi (kibâr). Dar în"anul Orăţii" (V a r a d - senesinde)[45], Allah ne-a dat prilej şi am scă-

40. "Fiul lui Zriny",contele Nicolas Zrinv, comandant austriac,croat de origine.
41. 10 iulie 1663.
42. "Păsărărie", timpul în dim. şi amiază.
43. Termen persan,intendent; aghiotant.
44. In text Yanovalı(Yeneveli),din Ineu.
45. Anul asedierii şi cuceririi Oradiei(1660).

www.dacoromanica.ro

pat. Acum găsindu-l aici pe acest ghiaur l-am prins. Mulţumiri lui Allah, ca de asemenea acest ghiaur, care a încăput în mîna noastră, prinzîndu-i pe mulţi musulmani i-a făcut robi.. Şi-a plătit ceea ce merită? Intr-adevăr,ghiaurul era îmbrăcat în port de grănicer (serhatlı) avînd pe cap căciulă (kalpak) verde, pe spate dolama[46], de culoare violet închis(mor) la betelie (şold) o cingătoare sau brîu de culoare albastră, supţire, anteriu şi îmbrăcăminte cu bumbi. L-au adus pe om în faţă marelui vizir, şi acesta, spre a-i veni de hac[47], l-a predat lui Muhzır agă.

In fortăreaţa interioară a cetăţii din Buda, afară de palatul regelui (Kıral sarayi) mai era de văzut şi palatul înalt. Dar cu timpul, depozitul se muniţii, pulberăria (barut-hane), fiind lovite de trăznet,se ruinase cu timpul. Este de mirat şi admirat că răposatul Kogia (tc.Koca) Musa paşă[48] a adus apă din Dunăre în fortăreaţă. Aceasta înseamnă a aduce apă din mare într-un loc mai înalt ca dealul (yokuş) sf. geamii Süleymanie ⟨din Istanbul⟩.
114 Era important de a fi vizitat ⟨palatele⟩ De asemenea şi Arnavut Murat paşa[49] îi făcuse un oraş (varoş), spre partea viilor, cu turnuri şi creneluri aşa de mari încît nu se poate explica şi descrie.

In Buda ⟨turcii⟩ au avut multe şi mari greutăţi din cauza lipsei de merinde (zahire),

46. Caftan sau halat care se îmbrăca de supra ca la ieniceri.
47. Aici în sens de a-l ucide,are şi alte sensuri ca a pedepsi, a dojeni etc.
48. Valiu de Buda:1631-1634 (1-a oară), 1637-1638 (a 2-a oară),1640.1644(a treia)
49. Murad paşa,?.bey de Buda, 1650 - 1653.

www.dacoromanica.ro

deoarece proviziile de război (sürsat), care mai înainte mergeau la Kutara (Kotara ?)[50] şi Zadra, fuseseră îngrămădite în acea parte. După aceea a fost zidită o fortăreaţă nouă, de Zerinoğlu, numită Zirinwar, ce ducea în acea parte. Apoi, pe neaşteptate, au mers la Buda. Ghiaurul care a luat această măsură, zăpăcindu-se, s-a înşelat. De această dată, cînd s-au îndreptat pe neaşteptate spre Buda, ghiaurul Bananoğlu[51] zicînd că "Turcul vine asupra mea" a plecat ca să-şi apere cetăţile sale.

In a 19-a zi a lunei zilhicce[52], paşa de Buda, Hüseyin paşa[53] Hısım Mehmed paşa[54], şi paşa de Ohri (da) au arătat alai.[55] Paşa de Rumelia, Beyko Ali paşa, a fost trimis într-o parte spre a păzi oastea împrăştiată. Şi acesta, prinzînd 50 de ghiauri în îmbrăcămintea de serhat, i-a trimis (în tabără).

Un spahi[56] plecă la strînsul ierbii şi cositul fînului cu băiatul său. Pe cînd cosia baiatul iarba, se ivi un ghiaur care a vroit să-l prindă . In urma lui au venit, de asemenea, cîţiva indivizi. Băiatul, îndată ce-i văzu pe aceştia, începu să ţipe. Atunci spahi'ul se repezi asupra ghiaurilor, omorînd pe unul, rănind pe altul, scăpă pe unul şi prinzîndu-l pe altul îl aduse la vizir. Vizirul îi dădu 50 de galbeni şi 5 aspri zicîndu-i: "Dacă doreşti să tai capul ghiaurului, să faci aşa cum

51 Nu poate fi decît Bathyani.
50. Trebuie să fie Kotory, dincolo de Drava (Cf. J. Hammer, op.cit., p.172).
52. 25 iulie 1663.
53. Cf. p. nota ...
54. Primul paşă de Oradea.
55. Adică au defilat în faţa marelui vizir.
56. Timariot sau zaim; cavaler feudal turc.

www.dacoromanica.ro

ştii".

In a 20-a zi a lunei mai sus amintite[57], a venit un bey cu paşa de Silistra, Gian Ars-
115 lan paşa. Intr-adevăr aceştia au fost îmbrăcaţi cu cîte un caftan, dar n-au fost bine primiţi. In aceaşi zi au fost însărcinaţi ⟨cu⟩ paza podului. In a 21-a zi a lunei arătate[58], într-o vineri, cîţiva oameni din Pestha urcînd pe caicele lor, pe cînd veneau la Buda, au lăsat din spate o buturugă mare (kütük) pe apa Dunării. Buturugă, pe cînd era dusă de apă, nimerind peste pod, îl despărţi în trei părţi. Aproape patru sute de călăreţi şi toţi pedestraşii care îl traversau, toţi s-au înecat în apă. Aceştia, din porunca lui Allah, s-au jertfit pentru oastea musulmană.

In a 22-a ⟨zi⟩ a lunei mai sus menţionate ⟨zilhicce⟩[59], solul austriac (Nemçe)[60], spunînd că a sosit o scrisoare de la craiul lor, s-a prezentat la marele vizir şi a predat-o. In scrisoare se scria următoarele: "Să-mi acordaţi un răgaz de cîteva zile ca să vă predau cetăţile pe care le cereţi. Dar haraci şi pungi ⟨cu bani⟩ [61] nu pot să vă dau. In sfîrşit să vă dau galbeni şi lingouri (külçe) de argint". Marele vizir ⟨adresîndu-se⟩ solului îl întrebă, zicînd: "Poţi fi chezaş" ?. Solul îi răspunse: "Nu pot să fiu. Sînt rob al poruncii. Ce răspuns ar veni, fac după acesta". A răspuns ceeace credea. Neavînd încredere în

57. 26 iulie 1663.
58. 27 iulie 1663.
59. 28 iulie 1663.
60. Baron von Goes însoţit de Reninger.
61. Marele vizir pretindea Austriei pe lîngă cîteva cetăţi şi 30.000 de galbeni drept tribut anual.

www.dacoromanica.ro

vorba ghiaurului, a fost închis în casa unui efendi la Buda, împreună cu capuchehaia sa (kapukethuda)[62]. Au fost avertizaţi să-şi mai' întîlnească unul cu altul.

In a 23-a ⟨zi⟩ a lunei de mai sus[63], auzindu-se că vine fiul hanului tătăresc[64], marele vizir l-a trimis, pentru întîmpinare, pe Uzun Yusuf agă.

Pe scurt, nu şi-au plecat de loc urechea la cererea solului, deoarece nu era potrivit cu zelul. Marele vizir, adunînd pe mai marii împărăţiei şi pe veteranii serhatului, discută cu aceştia. Intradevăr, în adunare, cu toţi au fost de acord să meargă asupra stăpînirii ce-
116 sarului şi împăratului nemţesc şi austriac[65], care în timpul din urmă n-a fost călcată şi prădată de oastea islamului; raiaua ei n-a suferit atacuri ⟨pentru care⟩ satele lor erau pline de bogăţii şi lucruri, populaţia sa era compusă din maghiari, toţi (Toten)[66] şi ţara lor era numită "Ungaria de mijloc" (Orta Macar Fiecare fortăreaţă a Ungariei de mijloc se poate asemăna cu a beilor din ţara kurzilor (Kurdistan); beilor maghiari li s-a transmis ocina (ocaklık) de la moşi şi strămoşii lor. Afară de această fortăreaţa interioară, a fiecărei cetăţi, erau sub comanda oastei împăratului nemţesc şi toţi supuşii blestematului de kaiser. Şi ţara numită Ungaria de mijloc avea o lungime şi o lăţime mai mare decît o cale de 20 de zile. Spre sud-est se mărgineşte cu ţărmul fluviului Dunărea şi apa Tisa,

62. Agentul diplomatic Reninger.
63. 29 iulie 1663.
64. Ahmet Ghiray, fiul lui Mehmet Ghiray.
65. Leopold I: 1655 - 1705.
66. Omite pe kuruţi.

www.dacoromanica.ro

In această parte se mărginea cu posesiunile otomane: Buda, Strigoniu, Agria (Eğri, Erlau) şi ţara Transilvania (Erdel). Numai fluviul Dunărea şi rîul Tisa despărţeau cele două părţi ⟨Austria de Imperiul otoman⟩. Partea de nord-vest se mărgineşte cu "ţara frîncilor" (Frekistan)[67]. Ghiaurii cu gînduri rele aveau cetăţi în această ţară foarte întărite, cu locuri greu de pătruns. Una dintre acestea, numită Uyvar[68], despre care în limba populară i se spunea: "Are renume în trăinicie, vigoare în rezistenţă şi nume demn de laudă", Aceasta era plină de oşti cu înfăţişări de diavol nemţi, frînci[69], toţi şi maghiari. Pagubele continue şi răutăţile acestora asupra graniţei otomane se ţineau lanţ. ⟨In adunarea de mai sus⟩, toţi acei cuminţi au găsit de cuviinţă, ca o măsură chibzuită, că este important şi necesar să se meargă asupra cetăţii amintite mai sus.

Printr-o înaltă poruncă, marele vizir l-a numit pe paşa de Buda ⟨Hüseyin paşa⟩ şi pe Gian Arslan paşa ⟨de Silistra⟩[70] ca să aşeze un pod peste fluviul Dunărea, la hotarul Agriei, pentru ca oastea musulmană să treacă în partea cealaltă.

117 ⟨Turcii⟩ au rămas numai două zile în Buda. După plecarea lui Hüseyin paşa, în a 25-a ⟨zi⟩ a lunei zilhicce[71], măria sa paşa,

67. Firenkistan, în general, Europa
68. Ujvar (magh.), Neuhausel (austr.) şi Nove-Zamki (sîrbo-ceho-slovak).
69. Numit şi Efrenç, din Europa apuseană.
70. "...avait été étranglé, devant Neuhasel..." spune Hammer, op.cit., p.159.
71. 2 august 1663.

www.dacoromanica.ro

cu vederi juste, a descins cu ordia musulmană în cîmpia Strigoniului. In vederea completării podului l-a numit pe defterdar şi silâhtar aga, căpetenie peste meşteri (ustalar). Nefiind o treabă care se poate îndeplini în 20 de zile, el însuş: ⟨marele vizir⟩ se ducea dimineaţă şi seara, la locul de muncă şi depunea atîta zel şi cheltuia atîta energie încît, să fie lăudat că, un pod uriaş a fost terminat în 12 zile. In a doua ⟨zi⟩ a lunei muharrem ⟨1074⟩[72], luni, pe la amiază, s-a întărit legătura cu duşmanul. Mai înainte, trecuse în partea aceea cu corăbiile aproape 4000 de ostaşi de-ai noştri ⟨turci⟩. Dar, beiul acelei cetăţi, cîinele şi căpetenia maghiarilor, blestematul cu numele de conte Forgacs (Fergaç)[73], a trimis o iscoadă la capătul podului. Şi iscoada venise cu două zile înainte de terminarea podului. In timp ce vorbea cu una din raiele, l-a văzut pe acesta un tunar (topçu) care ştia ungureşte (macarca). Raia' ua zise către călăreţ: "Podul abia dacă într- săptămînă va fi pregătit. In această parte este puţină oaste care poate trece cu cîte un caic sau două. Acum este prilejul ca să ajungeţi repede, înainte de terminarea podului". După plecarea iscoadei călare, tunarul înşfacînd-o pe raia a dus-o la vizir şi i-a explicat situaţia. La rîndul său, iscoada a plecat iute şi a povestit ghiaurului ⟨Forgacs⟩ situaţia văzută şi în forma în care a fost auzită.

Ghiaurul Forgacs, cunoscînd bine prilejul, a atacat capătul podului, tăind pe cei care

72. 6 august 1663.
73. In text grafiat greşit: Gargaş.

www.dacoromanica.ro

erau acolo. Spre a nu permite ca vîntul islamului să sufle în ţara sa, s-a instalat fără teamă pe ţărmul din faţă şi şi-a aşezat tunurile. Beiul cetăţii, care era ghiaurul Forgaci, spunea: "De 40-50 de ani încoace, în aceste serhaturi, pe aceste pămînturi ale mele marele maiestru Isfendiar[74] sînt numai eu".

118-119 〈Descrierea luptei turcilor cu austriecii şi maghiarii la capătul podului şi înfrîngerea
120 acestora din urmă〉. In această luptă au încăput în mîinile 〈turcilor〉 50 de tobe şi darabane, steagurile şi toate muniţiile duşmanului 〈Despre înfrîngerea suferită de ghiauri, ceeace nu văzuseră în viaţa lor〉.

〈Turcii〉 au rămas zece zile la Strigoniu. După această nouă victorie, în a 6-a zi a lunei muharrem[75], într-o zi de vineri, măria sa marele vizir a trecut cu alai podul. Spre a apuca din vreme, ca odinioară drumul sultanului Suleiman, pentru a-şi întinde tabăra[76], ghiaurul a trecut dincolo de Ciğerdilen (Parkan). De această dată, 〈ghiaurul〉 şi-a întins corturile pe locul de luptă, conăcind acolo. Inainte de trecerea întregii oşti islamice în partea cealaltă, Dunărea s-a revărsat luînd două părţi ale podului. Paşa de Buda şi aga de ieniceri, aducînd îndată cherestea, au restaurat capetele podului. Oastea a început, din nou, să treacă în partea celaltă. In zece zile, toată oastea a putut să treacă cu greutate. In aceste zile, dacă mulţi oameni au

74. Numele unui rege legendar din Iran.
75. 10 august 1663.
76. Adică au început să sape şanţuri în jurul taberei în vederea luptei.

www.dacoromanica.ro

căzut în apă şi au putut să iasă, iarăşi, totuşi şi foarte mulţi au pierit. Apele revărsîndu-se pe uscat s-au ridicat pînă la şeaua calului.

Marele vizir a trimis înainte pe serdarul Ali paşa, pe Ibrahim paşa şi pe beiul de Strigoniu, Çerkes Mehmed bey, spre a construi un pod mic pe drumul care ducea spre Uyvar. Aceştia după ce au plecat, cînd au început să facă podul, găsind un vad (geçit) pe apă, au trecut (în partea) din faţă.

121 Intre timp, ghiaurul observînd trecerea turcilor şi construirea a două poduri peste Dunăre, au adus tunuri la capetele lor, dar au fost forţaţi să se retragă în tabia lor. Turcii din cetatea Agria, în ciuda unor greutăţi din partea ghiaurilor austrieci, reuşesc să participe la asedierea cetăţii Uyvar care rezista eroic. După lupte crîncene, timp de 33 de zile, Uyvarul mereu a fost asediat prin iureşuri repetate. Asediaţii fiind disperaţi, în dimineaţa zilei de 21 august 1663, au lansat din înălţimea cetăţii trei oameni. Fiind observaţi şi urmăriţi de turci, doi dintre ei intrînd pe sub apă au scăpat cu fuga. Unul fiind prins a fost înfăţişat vizirului care l-a întrebat: "De ce aţi ieşit afară" (din cetate)?. Ghiaurul i-a răspuns: "Am ieşit ca să ducem o scrisoare lui Zriny pentru a ne veni în ajutor. Doi dintre tovarăşii mei, scăpînd cu fuga, au plecat cu scrisoarea, în timp ce eu am fost prins". Apoi, vizirul îl întrebă iarăşi: " In cetate cîţi ghiauri sînt"?. Ghiaurul ruspunse: "Cinci sute de nemţi, patru mii de maghiari şi

www.dacoromanica.ro

şase mii de raiele, dar mulţi au pierit...". Pe lîngă greutăţile asedierii, turcii au avut de suportat şi o ploaie torenţială şi aşa de vijelioasă, încît veteranii înoercaţi în războaie au spus că "In viaţa noastră n-am văzut o astfel de ploaie" ! Dar asedieul continuă cu înverşunare, şi ghiaurii rezistau vitejeşte

130 In a şaptea zi ⟨a lunei safer⟩[77] era început de toamnă. Incepînd de pe la miezul nopţii şi pînă luni spre dimineaţa a suflat un vînt puternic şi a plouat cu găleata.

In a opta zi a lui safer[78], pe la chindie, aga'ua de sipahii Sunullah şi-a găsit moartea de erou martir (şehid), ⟨intrînd⟩ în pămînt. In a noua zi ⟨safer⟩[79], după chindie, ⟨adică spre seară⟩, marele vizir a plecat la meterez, unde l-a ucis pe reis'ul efendi şi pe beiul de Nicopole, Ibrahim paşa,[80] care era ginerele său (damadı). In a 18-a zi a lunei de mai sus arătate[81], paşa de Anatolia, Yusuf paşa, în timpul unui iureş, a căzut ca un erou martir (şehid düştü). Pînă ce s-au apropiat ⟨turcii⟩ de zidurile cetăţii, şi-au sacrificat capetele, în luptă, foarte mulţi ciorbagii[82], alaybeyi şi aga'lele de serden-geçidi[83]. Din a cincia zi, de cînd ⟨turcii⟩ au intrat în metereze, şi pînă în a treizeci şi opta a fost o luptă aşa de crîncenă încît nu se poate expli-

77. 10 septembrie 1663.
78. 11 septembrie 1663.
79. 12 septembrie 1663.
80. Marele cancelar Şamizade încercă să-l înlocuiască pe vizir cu ginerele său Kadizade Ibrahim paşa.
81. 21 septembrie 1663.
82. Corbacı tc., aici în sens de colonel.
83. "Zăpăciţi la cap", oastea de sacrificiu.

Cdr. 8/977 Fasc. 41

www.dacoromanica.ro

ca prin cuvinte. Nu se putea închipui ca cetatea /Ujvar/ să fie aşa de rezistentă şi puternică /Descrierea cetăţii întărite cu şanţuri, tabii, fortăreţe, turnuri, creneluri etc. şi sălăbirea ei de turci prin săparea de canaluri supterane (lagım) şi iureşuri repetate/.

131 In cursul celor trei zile care s-au scurs (11-14 sept.) au fost mereu iureşuri şi numeroase atacuri repetate, dar în zadar. De multe ori vitejii părăsind cîmpul de luptă au venit la cetate şi au atacat-o mereu. Blestemaţii de ghiauri, care erau înăuntru, îşi tăiaseră orice speranţă să mai vieţuiască. /Descrierea apărării disperate a asediaţilor,
132 atacurile furioase şi rugăciunile turcilor pentru victorie "zafer"/...

133 /In cele din urmă, cei din cetate fiind forţaţi să capituleze au început să arboreze steaguri albe pentru pace şi aman/... In acea clipă, în fortăreţele din faţa cetăţii (tabyalarında) au început să fălfîie steagurile victorioase ale padişahului. S-a dat răgaz păcătoşilor de ghiauri, răniţilor şi familiilor cu copii care au implorat iertare (aman), să se retragă /din cetate/. In a 22a /zi/ a lunei safer[84], într-o amiază de vineri, toţi acei care şi-au salvat sufletele murdare, prin "aman", au ieşit afară; în timp ce musulmanii exclamau, rîzînd de bucurie: "A venit dreptatea /şi/ a dispărut nedreptatea"[85]. Potrivit cu adevărul vorbelor lor, au mulţumit lui Allah pentru triumful credinţei celei adevărate /musulmane/ şi pentru dispariţia cre-

84. 25 septembrie 1663.
85. Citat din Coran, suratul 17, aytun 81.

www.dacoromanica.ro

dinţei ghiaurilor. Cei care erau în cetate şi care nu erau în stare să meargă, aproape cinci mii de maghiari, nemţi, frînci, toţi şi croaţi, vreo două mii de oameni fără mîini şi picioare, răniţi, vreo 15 000 de femei cu copii, sub ocrotirea oastei de pază au fost duşi, după o cale de trei zile, într-o insulă de pe Dunăre numită Komran[86]. Şi de acolo au plecat în cetatea Komran. Peste patru mii de raiele au rămas pe loc, preferînd să plătească haraci ⟨turcilor⟩. ⟨In cetate⟩ nu se găseau locuri pentru îngroparea miilor de morţi, din cauza rănilor de tunuri şi puşti; toată cetatea de sus pînă în jos şi în faţa sa era plină de leşuri. Apoi, cetatea a fost curăţită de stîrvurile amintite. Aceştia au servit ca ospăţ (ziyafet) viermilor, ca hrană păsărilor şi animalelor sălbatece.

134 ⟨Urmează repararea, restaurarea şi întărirea cetăţii Uyvar cu oşti şi tunuri; transformarea bisericilor în geamii şi a mănăstirilor cu călugări în seminarii musulmane "medrese". Toată cetatea şi împrejurimile sale, cu sate şi tîrguri au fost adăugate stăpînirii otomane...⟩.

In apropiere de Buda şi Pestha, aşezată pe vîrful unui munte, se găsia o fortăreaţă mică, cît un ţînţar, dar în răutate era o cetate mare, numită Novigrad[87]. Aceasta devenise

135 se cuibul răufăcătorilor şi tîlharilor care se aflau în acele regiuni. Nazım (versuri...) ⟨Ghiaurii⟩ care îşi plecaseră grumazul ⟨osmanilor⟩ pentru întărirea fortăreţei lor; acum,

86. Numit şi Komaran, Komorn şi Komorn.
87. "Nevgrad", adică "oraşul nou" (slav).

www.dacoromanica.ro

pentrucă nu arătaseră supunere ⟨turcilor⟩, marele vizir a însărcinat asupra acestei cetăţi pe sipahiii din Anatolia, ceata azapilor împreună cu zece compănii (oda) cu samsuncubaşi[88] şi cu zece tunuri balyemeze[89] sub comanda măriei sale Kaplan paşa. Şi Kaplan paşa, la rîndul său, a înaintat asupra cetăţii pentre care a fost numit şi însărcinat. După o împresurare de cîteva zile a dărîmat-o în multe locuri. Dar venind zilele de iarnă, ⟨turcii⟩ au renunţat ⟨la asediere şi cucerire⟩. Marele vizir, negăsind însă justă întîrzierea, a plecat el însuşi asupra cetăţii ⟨Novigrad⟩. Aceasta l-a speriat pe duşman şi l-a determinat să predea cetatea.

In a patra ⟨zi⟩ a lunei muharrem ⟨1075 H.[90]⟩ într-o zi de miercuri, pe cînd oastea musulmană era în metereze, sub ⟨cetate⟩ Uyvar, venise şi Gazi Ahmet Ghiray ⟨cu oastea tătărească⟩. Gazi Ghiray sultan fiind sub suveranitatea
136 otomană, în ţinutul Deşt-i Kîpceacului pe care îl stăpînia, bătea monete (sikke) şi se citea hutbe[91] în numele său. Acesta era fiul hanului tătăresc[92]. Pe lîngă sultan şi vizirul său kalgay şi yalı-ağası[93] erau foarte mulţi viteji (gazii), mîrzaci renumiţi şi vreo optzeci de mii de ostaşi tătari "iuţi ca vîntul" şi "năvalnici ca torentul". Pe lîngă acesta mai mai era şi hatmanul cazacului frate (kardaş-

88. "Seksoncıbaşı", ciorbaci al comp. 71 din ogeacul ieniceresc; comandant.
89. Din "palmezza" (italian), tun mare.
90. 28 sept. 1563.
91. Rugăciunea de vineri pentru suveran.
92. Mehmed Ghiray III, zis "Boğdan" (Mold.)
93. Despre aceştia cf. mai sus, n.

www.dacoromanica.ro

kazaği)[94] cu cinci mii de ostaşi cu mersul potrivit în lume, dar cu figuri de uriaşi(dev). De asemenea veniseră şi domnii (bey) Ţării Româneşti şi Moldovei[95], cu 30 000 de ostaşi (români)[96], înarmaţi cu baltage, săbii şi puşti, care s-au întîlnit cu măria sa marele vizir. Cu această ocazie au avut loc ziyafet mare. Fiecare dintre cei veniţi au fost cinstiţi, potrivit rangului său, fiind îmbrăcaţi în caftane. Apoi, oastei musulmane care se străduia pentru stăpînirea cetăţilor de mai sus, i s-a dat învoire şi aceştia,din patru părţi,să întreprindă incursiuni în ţările ghiaurilor. Aceştia. la rîndul lor, parcurgînd în trei zile o distanţă ca de o lună, umplură ordia împărătească cu robi, bogăţii şi cu turme de vite nenumărate. Repezindu-se iarăşi asupra ţinurilor celor rătăciţi, cazacii s-au întors cu prizonieri, avînd peste o sută de mii[97] de fecioare, băieţi tineri şi sclave. In fiecare cort, numărul acelora care apucaseră doi, trei, cinci şi chiar 25 de prizonieri, era fără socoteală.

In a 22-a (zi) a lunei safer[98], (înce - pînd) de miercuri şi pînă vineri, biserica a fost transformată în geamie. Vizirul, cel posesor de sabie şi chibzuinţă, după ce şi-a îndeplinit rugăciunea de vineri, a scris o "Scrisoare de cucerire" (Fetihname)[99],

94. Numiţi şi "Sarı-Kamış",cazaci din Ucraina,aliaţii tătarilor şi turcilor.
95. Grigorie Ghica şi Eustratie Dabija.
96. Cred că cifra este cam exagerată.
97. Este şi mai exagerată.
98. 25 septembrie 1663.
99. Cf.şi Fethiyye-i Uyvar de Ta'ib Ömer efendi apud A.S.Levend,op.cit., p.119.

www.dacoromanica.ro

într-o limbă aleasă şi într-un stil elegant, măriei sale padişahului. Aici, explicîndu-i victoria strălucită, a descris-o în vii culori. Apoi, a expediat-o prin olăcari iuţi, cu sbor de pasăre.

137 (Versuri... sosirea scrisorii de biruinţă "fetihname" l-a bucurat atît pe padişah cît şi populaţia stambuleană)...

138 Marele vizir a fost înştiinţat că în vederea expediţei de primăvară, blestematul numit contele Zrinsky, pe la mijlocul celor 50 de zile ale iernii (Hamsin)[100], ar fi venit la podul de la Ösek, ar fi început podul şi ar fi prădat şi devastat suburbiile (varuş) oraşelor Pécs şi Sigehtvar. Dar locul unde trebuia de ajuns era departe şi iarna aspră. Din această cauză, la vestea încendierii podului de lîngă Ösek, n-a putut trimite nici un ajutor. Această treabă a fost lăsată pentru primăvară. In timp ce ghiaurul de Zerinoğlu zicînd: "Clădirea podului din parteą turcului cere mult timp, a găsit prilej şi a împresurat Ganisha (Kanije), începînd s-o asedieze. Indată ce marele vizir a fost înştiinţat şi despre aceasta, a socotit că zăbovirea nu este bună. Pornind din Belgrad, în 11 zile a ajuns la Sigehtvar şi de acolo s-a îndreptat în mare grabă asupra cetăţii Kanije. Aici, înfrîngîndu-l pe duşman, a salvat cetatea.Duşmanul împresurase şi asediase cetatea timp de 38 de zile . Aici, troaca de orz (yem) se urcase la o sută de aspri. Orice se putea compa-

100. Hamsin, de fapt a doua jumătate a iernii,ultimele 50 de zile(21 ian.-22 martie 1664) pînă la Nevruz.

www.dacoromanica.ro

ra cu aceasta. După aceasta, spre a întări pacea s-a mers împotriva fortăreţii făcute de Zerinoğlu în faţa Kanijei ("Zerinwar"). Cu ajutorul lui Allah, încăpînd şi aceasta în mîna turcilor, a fost făcută una cu pămîntul.

140 Răposatul sultan Suleiman (Legislatorul) care intreprinsese, una după alta, 18 expediţii împotriva Austriei şi după ce îi luase
141 atîtea vilaieturi, duşmanul cu greu şi-a plecat grumazul, încheind pace cu sultanul Suleiman. Mulţumiri marelui Allah că sub domnia padişahului nostru, de data aceasta, în anul 1075, pe cînd se încheiase 20 de luni (de la începutul campaniei), în a şaptea zi a lunei rebi'ül-evvel[101], într-o zi de sîmbătă, a fost încheiat un tratat de pace în forma pe care o făcuse Suleiman[102]. In ziua următoare, turcii s-au pus pe drum spre Blegrad.

+

154 Cel care a scris această carte, sărmanul sînt rob al lui Allah, înfundat mereu în oceanul răzvrătirii, Mehmed Halife; am început să scriu această operă la a doua plecare a măriei sale norocosului padişah Mehmet han la Adrianopol; atunci eram, acolo, zabit peste ucenicii ibrik'arilor şi în locul celui care era çamşırçı-başı[103]. Am terminat cartea în a 24-a zi a lunei şa'ban, din anul 1075 de la hegira profetului[104], adică în prima zi a lunei martie, într-o amiază a zilei de joi. Rog

101. 28 septembrie 1664, data ratificării de Austria a tratatului de la Vasvar.
102. Nu era altceva decît tratatul de la Sitvatorok (1606), în zece articole.
103. Numit şi "Camaşir-Usta" avea grijă de lingeria palatului.
104. 13 martie 1665.

www.dacoromanica.ro

pe prietenii mei, mînuitori de pană şi condei, care vor întîlni greşeli în această carte să le îndrepte şi să mă ierte, şi să mă amintească, citind în numele meu un Fatiha[105]."Amin. O !'Stăpînul fiecăruia este Allah, lăudat să fie domnul Dumnezeu... "

Anul 1079 H.(1668).

Fine (Son)

Notă. Inainte de această încheiere,după cum s-a amintit şi în schiţa biobibliografică, noua ediţie de Kâmil Su are şi o anexă, intitulată "Cuvînt de încheiere" (Son Söz), fiind un adaus la unul din manuscrise. In acest apendice, credem tot de autorul Mehmed Halife,care a trăit mai bine de două decenii la palat, se descrie în trei fragmente succinte viaţa din palatul sultanilor. Acestea sînt "Sfaturi pentru monarhi şi suverani" (I),"Morala şi caracterizarea sultanului Mehmed IV" (II); Cermonialul curţii otomane şi descrierea rînduieli la palatul imperial, cu unele ştiri despre scribii cancelariei divanului imperial (Halife), cum a fost şi autorul cronicii, hafızi (recitatori ai Coranului) şi secretarii caligrafi care redactau firmanele şi tratatele împărăteşti (III).

105. Rugăciune pentru odihna sufletului unui defunct; primul surat din Coran cf. "E.I." I, p. 89-90.(B. Carra de Vaux).

www.dacoromanica.ro

XVIII
EVLIYA ÇELEBI EFENDI

Un izvor narativ, de altă natură, foarte interesant prin diversitatea şi complexitatea problemelor sale, nelimitat numai la fapte politice şi militare ca operele cronicarilor, constituie călătoriile, timp de 50 de ani (1630-1680), în zece volume, ale vestitului "globetrotter" otoman Evliya Çelebi efendi, din secolul al XVII-lea (1611-1681/1682)[1]. Mult timp, aceste frumoase descrieri n-au fost apreciate, la justa lor valoare, în literatura istorică şi beletristică turcă. Se poate spune că ele, prin umorul şi limba spirituală a autorului, plină de anecdote şi aforisme orientale bine alese au servit mai mult ca amuzament cadînelor din haremul sultanilor de pe malurile Bosforului şi Cornului de Aur, rivalizînd cu minunatele poveşti arabe "O mie şi una de nopţi", în frunte cu "Lampa fermecată a lui Alaeddin, pentru distracţia califilor abbasizi din Bagdad. Intr-adevăr manuscrisul original al cărţii călătoriilor "Seyahātnāme", cu un scris nu prea caligrafic, se păstrează în biblioteca fostului palat imperial, azi muzeu republican, Topkapı sarayı Kütüphanesi[2]. Celelalte manuscrise, mult mai frumoase, unele ornate chiar cu miniaturi turco-persane, păstrate în alte biblioteci stambulene, sînt cópii (nüsha)[3].

Primul învăţat, de renume european, care a semnalat importanţa acestui izvor preţios a fost vestitul Joseph von Hammer-Purgstall (1774-1856), care mai tîr-

1. Unii cercetători care au încercat să prelungiască viaţa lui Evliya Celebi cu doi-trei ani, pînă în 1683 sau chiar 1684 (?), nu sînt convingători (cf. R.F. Kreutel, Ewliyā Celebis Bericht über die turkische Grossbotschaft des Jahres 1665 in Wien, în "WZKM", 51 (1950), p.226, nota 137, C.M. Baysun... etc.).
2. Catalogat de F.E. Karatay, op.cit. (I), p.454-457.
3. Bibl.Millet, fd.Pertev paşa, nr.448-452; Süleymaniniye, fd.Beşir ağa, nr.448-452; Hamidiye, nr.963 etc. Bibl.Univ., Yıldız ktp. şi fd.Halis efendi, Üsküdar.

www.dacoromanica.ro

zău a publicat primele două volume, bazîndu-se pe manuscrisul din Biblioteca naţională vieneză (nr.1281), întitulate Tārīh-i Seyyāh - "Istoria unui călător"[4]. Cu toată aprecierea elogioasă a lui J.v.Hammer: "le plus remarquable et le plus hereux de tous les manuscrits ottomans", un orientalist ca A.D.Mordmann califică, la 1863, pe autorul călătoriilor ca "un sot et un fanfaron colossal, dont les recits ne refèrent pas une leuer de verité"[5]. Mai tîrziu, cam aceleaşi aprecieri le întîlnim în partea introductivă a operei învăţatului ungur Gyula Szekfü, "Istoriografi turci"[6]. Pentru faptul că Evliya Celebi, spre a distra pe cititorul său, foloseşte uneori glume şi braşoave n-a fost luat în serios.

Publicarea unei ediţii turceşti, primele şase volume cu caractere arabe (Istanbul, 1898-1938)[7], deşi necorespunzătoare sub raport critic-ştiinţific, au creat totuşi o bază pentru cercetarea acestui izvor sub diverse aspecte şi rapoarte. Incepînd din 1953, au apărut peste zece volume, în scrisul turcesc modern, adaptate şi ca limbă, sub îngrijirea lui Reşad Ekrem Koçu[8] şi, apoi a lui Zuhuri Danışman, sub forma mai mult a unei antologii cu cele mai ilustrative părţi şi fragmente din "Cartea călătoriilor" (Seyahātnāme). Acestea au constituit începutul unei frumoase serii de opere istorice "Tarih eserleri", dar mai mult pentru popularizare. Aici, se poate încadra, oarecum, şi "Cele mai frumoase ⟨bucăţi⟩ alese din Cartea călătoriilor lui Evliya Celebi", publicate tot sub forma unei antologii, de Mehmet Aksoy şi Server Rıfat Iskit[9]. Am semnalat, acum 15 ani, că mult mai origi-

4. La început în: "Fundgruben des Orients", vol.IV-V (Viena, 1814-1815) şi Des osmanischen Reiche Staatsverfassung..., II (Viena, 1815, p.455 şi urm., apoi Narrative of Travels in Europa, Asia and Africa..., by Evlya Efendi, London, 1834, 1848, 1850.
5. Apud Alessio Bombaci, Histoire de la litterature Turque, Traduite par I.Melikoff, Paris, 1868, p. 340.
6. Török Történetirok, III (Budapesth, 1916), Introd.
7. Vol.I-V sub îngrijirea lui Ahmet Cevdet şi VI de A.Vámbery, ed. "Ikdam - Orhaniye Matbaası"

www.dacoromanica.ro

nală şi mai temeinică este antologia cu studiul lui Özön Mustafa Nihad, intitulată: "Cartea călătoriilor lui Evliya Celebi - aspecte (tablouri) din viaţa secolului al XVII-lea"[10], cuprinzînd şi fragmente inedite, care n-au putut fi publicate la timp din cauza cenzurii hamidiene.

Nu este cazul să insist asupra acelor contribuţii care au fost semnalate în partea introductivă a articolului nostru "Situaţia social-economică a ţărilor române pe la mijlocul secolului al XVII-lea văzută de Evliya Celebi"[11]. Mergînd pe calea acestor încercări, am mai publicat şi alte cîteva articole-studii, axate pe anumite aspecte politice, administrative, militare (dominant în această operă) şi cultural-artistice sau traducere a anumitor părţi privitoare la Transilvania şi Banat[12], care pînă atunci nu fuseseră traduse şi publicate în română[13]. După apariţia bibliografiei noastre (1963), fără pretenţii exhaustive, semnalăm unele contribuţii despre Evliya Celebi şi opera sa, apărute în unele ţări. Din cercetările turceşti, publicate în ultimii ani, amintim nota-articol de Gözay-Nevzat despre Evliya Celebi[14] şi mai ales studiul documentat al lui Tan Nail, întitulat: "O încercare de Indice folkloric a Cărţii Călătoriilor lui Evliya Celebi"[15], bazîndu-se pe ediţia Z. Danışman. N-a mers direct la izvoare ca Meşkure Eren[16].

Cunoscutul turcolog austriac Richard F. Kreutel, continuatorul tradiţiei sănătoase a turcologiei austriece pentru cercetarea izvoarelor istoriei otomane, pe lîngă volumul (II), intitulat frumos: "In împărăţia merelor de

8. După ce a publicat vreo 4 vol. (1938-1943) a inaugurat "Türk Tarihleri Serisi-1" cu Evliya Celebi Seyahatnamesi..., Istanbul s.a. /1953/, 176 p.
9. Evliya Celebi Seyahatnamesinden en güzel seçmeler Derleyen: Mehmet Aksoy - Server Rifat, Ist. 1962, 299p.
10. Evliya Celebi Seyahatname - Onyedinci asır hayatında lehvalar, vol. I-III, Istanbul /1955-1960/.
11. Evliya Celebi: De la situation sociale-economique des pays roumains vers le Milieu du XVIIe siècle, in "Studia et Acta Orientalia" IV, Bucarest, 1962-1963, p. 155 - 167.

www.dacoromanica.ro

aur"- Mărturiile călătorului turc în ţara ghiaurilor, în oraşul-cetate Viena, în anul 1665[17], a mai publicat şi un articol, cu unele noutăţi despre "Cartea călătoriilor lui Evliya Celebi"[18]. Pe lîngă disertaţia de doctorat a lui Ulrich Wolfart, despre "Călătoria lui Evliya Celebi în Moreea"[19], articolul lui Pierre A.Mackay, "Manuscrisele cărţii călătoriilor lui Evliya Celebi" (I)[20], merită să semnalăm şi studiul lui Ulrich Haarmann, "Relatarea lui Evliya Celebi despre antichităţile din Gize"[21] etc., fiecare însemnînd o contribuţie. In ce priveşte conţinutul bogat, variat şi interesant al călătoriilor, de vreo 6 000 de pagini imprimate, privit în ansamblu, conţine nu numai descrierea topografică a tuturor ţărilor din vastul Imperiu otoman, ci şi a unor ţări învecinate. Din acest punct de vedere, opera lui Evliya Celebi constituie o adevărată mină de infor-

12 Cf. Mihail Guboglu: Din călătoriile lui Evliya Celebi în Transilvania, în anuarul "Apullum...", Buc. 1964, p. 347 - 374 (Cu rez. în franceză): idem, Evliya Tschelebi im Süden Siebenbürgens. Beschreibung der Städ-Fogarasch, Kronstadt und Hermannstadt, în "Forschungen fur Volkskunde"..., Sibiu, 1965, p.119-130; idem, Evliya Çelebi: De la situation politique, administrative, militaire, culturelle et artistique dans les pays roumains (1651-1666); în "SAO" V-VI (1967), p. 3-48; idem, Le voyage d'Evliya Celebi efendi dans le Banat, în "SAO" VII (1968), p.35-75, vezi şi versiunea românească Călătoria lui Evliya Celebi Efendi în Banat, în "Studii de istoria Banatului" vol.II, Timişoara, 1970, p.23-60 (Are şi extras).

13. Incepînd după 1948, prof.I.Totoiu a tradus cam aceleaşi părţi, dar din ungureşt . In ce mă priveşte, cu doi ani mai înainte, ţinusem o conferinţă despre "Călătoriile lui Evliya Celebi ca izvor pentru istoria ţărilor române" în cadrul fostului Institut balcanic.

14. Evliya Celebi Seyahatnamesi üzerine, în rev."Türk Kültürü", nr.119 (Ankara, Eylul-Sept. 1972), p.1188-1189.

15. Nail Tan, Evliya Celebi Seyahatnamesi. Folklorik Dizin Denemesi, Ankara, 1974, 115 p.

16. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Birinci Cildinin üzerine bir araştirma (O cercetare cu privire la izvoarele primului volum din "Cartea călătoriilor" de Evliya Çelebi), Istanbul, 1960.

www.dacoromanica.ro

maţii care se deosebeşte de alte izvoare prin bogăţia, varietatea şi complexitatea ştirilor sale. Acestea sînt de natură geografică, arheologică, etnografică-folkloristică, istorică-literară, politică-administrativă, socială-economică, cultural-artistică etc. adeseori foarte preţioase, fiind unice în felul lor, dar se impune folosirea lor cu multă prudenţă. Dacă am face un bilanţ pe categorii de ştiri, am putea constata uşor că cele de istorie-militară sînt dominante prin participarea autorului la numeroase expediţii şi campanii militare. Parcurgînd această vastă operă, pe lîngă multe adevăruri, situaţii şi scene istorice reale, povestite uneori cu sinceritate brutală, se observă şi exagerări vădite, confuzii, erori izbitoare, impreciziuni şi inadvertenţe numeroase. Dar în stadiul actual al cercetărilor nu se ştie dacă toate acestea aparţin autorului, editorilor sau cenzurii hamidiene. De pildă, sondajul efectuat în acest sens de prietenul meu Ismail Eren/Istanbul, pe baza unei comparaţii serioase a ediţiei cu manuscrisul original, privind descrierea oraşului Üsküb (Skoplje)[22], a arătat că majoritatea nu aparţin lui Evliya Celebi. Este foarte regretabil că pînă azi nu dispunem de o ediţie critică, ştiinţifică, fundamentată pe cele cîteva manuscrise existente spre a vedea care este adevărul asupra acestei opere mult discutate.

17. Kreutel Richard F., Im Reiche der Goldenen Apfels -Des Türkischen Weltenbummlers Evliyâ Çelebi denkwürdige Reise in das Giaurenland und in die Stadt und Festung Wien anno 1665, I (1957), II (Graz - Styrie, 1963), 290 p.
18. Idem, Neues zur Evliya Çelebi, "Forschungen", în rev. "Der Islam", 48 Bd. (1971), p. 269-279
19. Die Reisen des Evliya Çelebi durch die Moreâ, Diss.phil. München - 1970.
20. The Manuscrits of the Seyahatname of Evlya Celebi, Part I: The Archetype, în rev. "Der Islam" 52 (1975), p.278-298.
21. Evliya Celebis Bericht über von Gize, "Turcica". Paris - Strassbourg, t.VIII/1, 1976, p.157-230.

www.dacoromanica.ro

Se poate spune, fără exagerare, că Seyahatnâme este o operă unică în felul ei, reală, incomparabilă în ceea ce priveşte descrierea vieţii otomane din sec.al XVII-lea în multiplele ei aspecte. Toate acestea se observă atît în capitala împărăţiei, la Istanbul, cît şi în provinciile imperiale; atît în cele două palate împăreteşti "Sarayi atik ve cedid", vechi şi nou, cît şi în conacele vizirale, atît în cazărmile ostăşeşti "Kışla", cît şi în cuiburile banditeşti, atît în timp de pace, cît şi în timp de război. Evliya Celebi este omniprezent în toate straturile şi păturile societăţii otomane. Nu se poate închipui secolul al XVII-lea,otoman, fără Evliya Celebi. Poate ar fi mai nimerit ca acest veac să fie denumit "Secolul lui Evliya Celebi" de cît al lui Kâtip Çelebi sau Hagi Khalfa (m.1657). Mărturiile sale sincere ne arată că societatea otomană, a timpului său, era în plină agonie şi tulburare, dominată mereu de oameni ambiţioşi, lacomi de averi şi mărire,aroganţi peste măsură, dornici de sînge. In această ambianţă paradoxală apare luminoasa figură a lui Evliya efendi, dezinteresată, modest pînă la umilinţă, un adevărat musulman, aşa cum scrie în Coran, resemnat, mereu cu zîmbetul pe buze, inofensiv, spiritual, dornic să fie sluga tuturor şi pe placul tuturor. Apare mereu plin de compasiune nu numai pentru oameni, ci şi pentru animale şi mare iubitor de muzică şi artă. Descrierile şi aprecierile sale ni-l arată adesea ca un observator spiritual şi perspicace. Limba poetică a povestirilor sale mereu vii, atractive, talentul său poetic ne arată că Evliya Çelebi a fost mai mult decît un narator şi prozator plăcut. Prin bogăţia cunoştinţelor sale,călătorul otoman a fost o adevărată enciclopedie ambulantă, cu o mare vocaţie de erudit pentru toate domeniile. In

22. Cf. D-r Dušanka Bojanić-Lukač,La conquete de Skopje par les Turcs (1391), Skopje - 1965/6,p.5-18.

www.dacoromanica.ro

descrierile sale plastice, mai mult în formă de memorii se desprinde la tot pasul scruplozitatea unui meticulos, a unui mare geograf, avînd un interes excepţional pentru monumentele istorice, atît din Istanbul cît şi din toate colţurile marelui Imperiu turcesc, musulmane şi nemusulmane. Acest interes excepţional se desprinde şi din opera sa pentru epigrafii, lingvistică-filologie, datini şi obiceiuri. Se poate spune că nimic nu i-a scăpat privirii agere şi curiozităţii lui Evliya efendi.

Marele "globetrotter" a fost cuprins de zelul călătoriilor încă din frageda tinereţe, pe la 18-19 ani, cutreierase deja tot Istanbulul şi împrejurimile sale (1630). Apoi, angajat în viaţa de palat, în vîltoarea vieţii politice şi militare a participat timp de o jumătate de secol la toate expediţiile otomane întreprinse în cele trei continente Asia, Africa şi Europa, vizitînd şi descriind tot ceea ce a întîlnit în calea sa. Fiind un povestitor excelent, a reuşit să descrie, sub diverse aspecte, viaţa popoarelor din marele conglomerat otoman. Adeseori, fără a indica chiar sursele de inspiraţie, descrierile sale privitoare la anumite evenimente istorice de mult apuse pentru vremea sa, îşi au importanţa lor. Un fragment întins în acest sens îl constituie dramatica asediere şi cucerire a Constantinopolului (mai 1453), devenit Istanbulul turcesc. Cu acesta începe chiar primul volum din "Cartea călătoriilor", cuprinzînd peste 200 de pagini tipărite, pline de interes istoric, consacrat oraşului său natal.

In cele ce urmează dăm cîteva fragmente ilustrative (text turc şi traduceri) şi din "Seyaḥātnāme" din vol. I, despre Istanbul, şi din vol. III ne limităm la darea unui mic fragment privind descrierea oraşului Babadag, în deosebi pentru Sarı Saltuk Baba, în prima sa călătorie în părţile noastre (1651).

www.dacoromanica.ro

EVLIYA CELEBI SEYAHATNAMESI, Seriyi Hazırlıyan Reşsad Ekrem Koçu, Birinci Cilt, Semih Lûtfi Erciyas - Semih Lûtfi Kitabevi, s.a. et l. /Istanbul,1953/, 176 p.

17 /Evliya Celebi precizează că a început să scrie această "Carte de călătorie" pe timpul sultanului Murad IV,"Cuceritorul Bagdadului"; în anul 1631/1041 H. cutreierase toate satele şi tîrgurile din împrejurimile Istanbulului, admirase miile de grădini şi livezi se rugase lui Allah să fie un mare cutreieră de glob "golbetrotter"; i s-a prezis ca visul său va
20 fi îndeplinit... In anul 1634/1044 H.,pe cînd sultanul Murad han plecase în expediţie, tatăl călătorului povestea lui Bayram paşa, caimacamul marelui vizir, despre fondarea oraşului Constantinopole şi pînă la cucerire... /.

23 Fatih Sultan Mehmedin Istanbulu Muhasarası ve Zaptı - "Asedierea şi stăpînirea Istanbulului de sultanul Mehmed "Cuceritorul".

Evvelâ müverrihlerin yazdıkları üzere Hicretin sekiz yüz elli yedinci senesidir ki Fatih Edirneden derya misal asker ile yürüyerek Istanbulun Edirnekapısı dışında çadırlarını kurdu. Kaleyi muhasara ettikleri gibi, hücum edip her taraftan mümkün olduğu mertebe sarınca gibi kale duvarına sarılıp Bismillâh ile için girip sabah akşam cenk ettiler. Kostantiniye Tekfuru
24 Kalenin içinde iki kere yüz bin fecerei müşrikin toplamış, bütün burc ve bârular üzerinde nice bin şeytanlar ihdas etmişti. Bütün kudret lerini kara tarafından sarf edip derya tarafın-

www.dacoromanica.ro

dan korkuları yoktu, zira Sarayburununda beş yuz pare top ile amada olup derya yüzünde kuş uçmağa ihtimâl yoktur derlerdi: "Büyük Muhammedlerinden beri Kostantiniye on bir kere muhasara görüp Arablar tarafından fethedilemedi de bu Türk mi müyesser olacak?" diye eksik akılları üzere nice lâf ederlerdi. Islâm askeri, yer yer kaleyi zedelemeğe başladılar, islâm askerine dörtbir taraftan imdat geldi. Amma küffara bir hardal tanesi bile gelmedi, zira evvelden Akdeniz ve Karadeniz taraflarına kaleler yapılıp kapatılmıştı. Amma kale daynanıyordu. Fatih " Âya ! Hal neye müncer olur ?! " deyinie Akşemseddin : "Beyim sen elem çekme, bu kalenin fatihi sen olacaksın diye şehzadelikte sana tebşir etmiştik ! " dedi.

Fatih Timurtaş Paşaya Kâğıthane yanındaki orman içinde elli kadirga yapmak için ferman etti. Denizde elli pâre kadirga ve elli kayık, kızak ve bocurtgatlar, nice bin namdar levend yiğitler ağır ağır çekerek Okmeydanının ol çimenlik sahrasına geldikte, güzel bir rüzgâr esip gemilerin yelkenlerini açıp cümle gaziler Allah Allah sadasını salverip top ve tüfenk şenlikleri ederek yüz elli pâre gemi ile o meydan derya gibi oldu. Oradan Tersane bahçesi dibinde Şahkulu nam iskelede deryaya indirdiler.Kâfirlerin akılları başlarından gitti.

Muhasaranın otuzuncu günü Sultan Mehmed, başına kendisine mahsus kavuğunu giyip ayağına âsümanî çizmesine çekip bir ata binip Istanbul kalesi etrafını devir ve seyretti. Askere ihsanlar ve vâitlerde bulundu.

Sarayburnu tarafından on tane Patrona,ve

www.dacoromanica.ro

on tane mükellef ve mükemmel âletler ve silâhlarile kalyonlar haçlı bayraklarını açıp Sarayburnunda demir bırakıp, tabıl ve erganunlar çalıp bir yaylım top ve tüfek şadimanları ederler ki diller ile tâbir olunmaz. Hemen beriden iki yüz pâre firkateyne ve kayıklar içine geziler dolup salya demir, avanta kürek edip on pâre kalyonlara bal arısı kovana üşer gibi kıçtan ve baştan örümcek gibi resenbazlık dip kâfir gemilerine dolarlar. Kâfirler ise "emnü âmana dahil olduk. Bunlar istikbalimize geldi" zannedip asla el uzatmazlar, asûde dururlarken görürler ki bunların dilinde "Allah Alahh" zâhir olup gemi içinde olan küffarı elini arkasına götürüp bağlıyarak bütün malarını yağma başladılar. Hemen küffar lisânlarınca "ki parlavi" derler. Yani "ne işleyip ne söylersiniz" derler. Gaziler dahi: "Paralamazız bütün aluruz" derler. Kâfir görür ki silâha el kaldırmağa iktidarı yok. Limana girdikte şadımanî için bütün top ve tüfenklerini atmış bulundular. Nihayet:"Zanço Turko" deyip cümlesi esir oldular. Gaziler, gemilerde olan üç bin kese Takyanos florisini, bin külçe halis altını iki bin kese külçe gümüşü ve yirmi gemide sekiz bin esiri, yirmi kaptanı, bir Kral zadeyi ve Fransa kralının bir gonca kızını ve bin adet mahbubei cihan Ümmeti Muhammed kızları ki her biri sahibi hicab kızlardı, nice yüz bin âletler, silâhlar ve levazım makulesi eşyayı deftere kaydedip gaza malı olarak Fatihe Allah emaneti verdiler.

Meğer, Istanbul Kostanini Fransa Kralının kızına nişanlı imiş. Fransa Kralı dahi kızını Istanbul Tekfuruna on pâre kalyon ve on pâre

www.dacoromanica.ro

kadırga Karun malına boğarak göndermiş.Cümlesi esir olup ol Kral kızından Ikinci Bayazıd doğmuştur. Müverrih Âli merhum "Bu kızı Fatihin babası alıp Fatih bu kızdan doğmuştur" der.Amma doğru söz, Fatihin Isfendiyar oğlunun kızı Alime Hanımdan doğmuş olmasıdır.

Babam, Sultan Süleyman ile Belgrad ve Rodos ve Budin ve Istolnobelgrad fetihlerinde bulunup hattâ Zigetvar gazasında Süleyman Han merhum oldukda o gazada bulunup hizmeti dokunmuş bir piri fanî idi. Daima yaşlı adamlara ihtilât edip geçmiş maceralardan söyleşilerdi; candan arkadaşlarından yine bir pir vardı.Anıma fasahat ve belâgatine Emrülkays hempa olamazdı. Ol pir, Yeniçeriyan dergâh âlisinin başkâtibi idi. Ismine Sukemerli Koca Mustafa Çelebi derlerdi. Mezbure Fransa Kralı kızının akrabasından olduğu muhakkak idi ki kendisine Fransa Kralından hediyeler gelirdi. Çocukluğumda bana bazı garip şekiller ve resimler bağışlardı. Onlar bir piri fanî olmuşlardı. Hattâ bir müşâvere olsa huzuru Padişahî'yâmle vüzera ve vükelâ vardıkta "kocalar gelsin" der idi. Zi-
26 getvar altında Süleyman Han merhum olup askerin haberi yok iken Veziri'azam Sokollu Mehmed Paşanın reyi ile Süleyman Hanın nişâni taht üzere koyup yol hil'atinin ardından ellerini hareket ettiren Silâhtar Kuzu Ali ağayı müşavereye davet ederlerdi. Andan rikâbdar Gülâbî Ali ağayı, andan Zeyrek-başında sakin Mutbak Emini Abdi Efendiyi, andan hakirin pederini, andan sonra Koca Mustafa Çelebiye getirdip müşâvireyi tam ederlerdi. Ne tarafa sefer olsa bunlar tahtırevanlarla gazaya giderlerdi. Zira bu Su-

www.dacoromanica.ro

kemerli Mustafa Çelebi cümlesinden yaşlıydı. "Kemal Paşa hüddamı olması cihetile Selimi evvel ile mısır fethinde yirmi beş yaşına varmış bir baba-iğit idim" diye Selim Şahın Sultan Gori ile Mercidabıkda olan cengi azimini, tâ Mısır fetholunca yirmi üç yerde cenk edip Mısır nice fetholunduğunu kaçanki Mustafa Celebi hikâye etikde hayrette kalırdım. Mezkûr Fransa Kralı kızının sergüzeştini anın nakli sahihindenden dinleyerek yazmışımdır.

Âhirülemir ellinci gün oldu. Kale içinden kıyamet koptu. Deryamisal askeri islâm sadayı Alah Allah ile Istanbulun üç tarafından yürüyüş edip malı ganaim almağa başladıklarında Fatih atının üstünde kılıcını kaldırıp: "Gaziler ! Hamdolsun Kostantiniye fatihi oldunuz" dedi. Fethi mübine nice şuera ve ulema tarihleri bulmuşlardır. Amma Kur'anı Kerimde bulunan "Beledei Tayyibe" ve "Âhirûn" lâfzı fevkalâde tesadüftür. Diğer tarihi:

Ehli islâm etti Islâmbolu fetih

Tarihi musanna:

Fetholdu Islâmbol yârana

Diğerleri şu tarihi yazmışlar:

"Küffara kıyametir".

Yer altında gizlenmiş olan hazineler Tersane bahçesile Hazinei hümayuna naklolundu. Fatih Tersane bahçesine gidip gelip üç gece bütün gazilere ziyafet verdi. Hitamı ziyafette malı ganaimi Tersane bahçesinde dağlar gibi küme küme yığdılar, cümle gazada hazır olan gazilere tevzi olundu.

Anadoluda ve Rumelide bütün eyalet sahibi vüzeraya emri şerifler gönderilip vilâyet vi-

www.dacoromanica.ro

lâyet Istanbula adam celbettiler. Evvelâ Rume-
27 elinden Üsküb halkını Üsküblü mahallesine, Yeni-
şehir halkını Yenimahalleye, Mora Rumlarını Fe-
nernerkapısına ve Selânik Yahudiäerinin elli
cemaati Tekfursarayına ve Şuhudkapısı canibine
kodular, onun için Çıfıtkapısı derler. Anadolu-
canibinden Aksaraylıları Aksaray mahallesine,
Akkâ, Gazze ve Rimleden gelenleri Tahtakaleye,
Balat şehrinden gelen Kıbtilerini Balat maha-
lesine, Arnavud kavmini Silivrikapısına, Safed
Yahudilerini Hasköye, Anadolu Türklerini Üsküdara, Tokad ve Sivas Ermenilerini Sulumanastı-
ra, Manisalıları Macuncu mahallesine, Eğirdir-
leri Eğrikapıya, Bursalıları Eyüb Sultana, Ka-
ramanlıları Büyük Karamana, Konyalıları Küçük
Karamana, Tirelileri Vefaya, Çarşamba ovası
halkını Çarşamba semtine, Kastamonu kavmini
Kazgancı mahallesine, Tersaneye, Izmir kavmini
Büyük Galataya, Frenk kavmini Küçük Galataya,
Sinob ve Samsun ahalisini Tophaneye velhasıl
ol asırda elimizde ne kadar şehir varsa cümle-
sinden ümmeti Muhammedi ehli ayaliyle Istanbula
getirip izaz ve ikram edip mamur ve abadân et-
tiler.

Eski Saray ile Yeni Saray binalarını be-
yan eder - "Explicare despre clădirile vechiu-
lui şi noului palat".

Çünki Fatih bu kadar mali ganimete mazhar
olup evvelâ padişahlara lâzım olan bir meske-
dir diye üç bin kese mal harcedip Yeni Sarayı
bina etti, Sene 863 /1458-1459/, ve bittiği ta-
rih sene 872 /1467-1468/' dir.

Devri Âdemdenberi mühendisânı âlem öyle

www.dacoromanica.ro

bir sarayı ferahfezâ inşa etmemiştir. Ve seyyahanı âlem nazirini görmemiştir. Bu sarayı hoşhavayı Fatih bina ettikte 70 adet maksurei şahane ve müteaddit divanhane, hlavethane, mutbah, habazhane, ebehane, hasırhane, odun ve hayvan yemi anbarı has ahır, ahırlar inşa etti. Dört bir tarafına yirmi bin çınar, servi, sanavber ve şimşir ağaçları, aralarına nice kere yüz bin meyva ağaçları diktiler. Bu müzeyyen bahçenin tâ vasatında bir mürtefi zemini hoşava üzere kendisine mahsus kâsei çin ile has odalar bina etti. Bir hamamı lâtif, ona bitişik hazinei hasta, ana muttasıl kuşhane, kilâr odası, andan
28 hazine odası, has oda, hünkâr camii, doğancılar odası, andan küçük oda, büyük oda, seferliler, andan külhan odası, büyük oda mescidi, andan meşkhane, oradan yine hamama gelinir. Cümle odalarda üç bin zerü zivere müstağrak zerdûz darlara ve bir adalet köşkü ve bir divanhane bina olunup yedivezir haftada dört gün divan olmak kanunu padişah oldu.

Bu tahrir olunan sarayı padişâh içre asakir, hüddaman, gılman, teberdâran, aşçıyan, helvacıyan, habbazan, acemi hasırcıyan, tavaşıyan, ân, beyyaz ve kara bevvaban, mualliman, cellâdan, has ahır hademeleri, 1200 bostancıyan ile Sarayı Cedid içinde kırk bin nüfus hesap olunmuştur.

Eski Saray. - Istanbulun Karadeniz tarafına ve Galata ve Halice nazır bir mürtefi ve havadar mahalde (1) Pozatin Kayser binası bir eski manastır var idi ki dört tarafı çimenzar ve hıyaban ile müzeyyen idi. Fatih o manastır yerine 858 senesi /1454/ Eski Sarayın inşasına

www.dacoromanica.ro

başlayıp 862 /1857-1458/ de tamam olup buro ve barusuz ve dendan bedensiz ve hendeksiz bir surdur. Amma gayet metânet üzere bina olunup cümle duvar üzere kurşun ile kaplıdır. Ol asırda etrafı 12000 arşun idi. Şekli murabba kârkir bina'dır. Bir rüknü Sultan Beyazıd kazancıları köşesinden tâ Miski sabunu kapısına mütehî idi. Andan bir köşesi Dellâk Mustafa Paşa srayında nihayet bulurdu. Andan bir rünü Küçükpazar seddi ve sarnıcı üzere karar bulmuştu. Hâlen yeniçeri ağası sarayı ve Siyavuş Paşa sarayı yeri , mezkûr Eski sray yerinde idi. Ve andan bir köşesi tâ Tahtakale üstündeki sedden geçip yine kazancı tacirleri köşesine gelince bir sarayı azim inşa edip içinde günagûn avlular, müteaddit harem hücreleri ve maksureler ve havuz ve şadırvanlar inşa edip mutbak, kilârı hassa ve 3000 teberdarân ve kâkülsüz huddamana müteaddit haneler bina etti. Ve bir oda akağalara ve bir oda da karaağalara bina edip cümlenin üzerine Darüssaade ağasını hâkim
29 edip kasekilerle Kral kızını dahi bu Sarayı atike koyup haftada iki kere Yeni Saraya gelip ol gece adalet ederdi.

Fatih: "Âyâ ! Istanbulun kangi suyu lâtiftir" deyu cümle hükemasını toplayıp sual buyurdular... Anlar dahi Eski Saray dahilinde olan pınarı hafif ve mutedil ve seriülhazım bir âbıhayat buldular. Fatih daima ol âbılezizden nûş eyler idi. El'an cümle padişahlar andan nûş ederler ki kilâcıbaşı ve dış saka başı taraflarından üçer adam beher gün altı kişi üç sishane yükü yirmişer kıyye gelir gümüş güğümlere ol âbı nâbdan ağız ağıza doldurup bir su nazırı

www.dacoromanica.ro

huzurunda kilârcıbaşının mutemed adamlarının mührile kırmızı balmumu ile mühürlenip padişaha götürürler. Hâlâ ol çeşme Eski Sarayın şarka nazır kapısı önündedir. Sonra Sultan Süleyman bu Sarayı atiki üç mil ihata eder bir saray edüp üç kapı eyledi. Divan kapısı şarka nazır, ve Bayazıd kapısı cenuba nazır, Süleymaniye kapısı canibi garbe nazırdır.

Bu sarayın haricine Süleyman Han Belgrad ve Malta ve Rodos fethi malından Süleymaniye camiini bina etti. Ve medaris ve darülhadis ve darülkrâ ve mektebi sibyan ve bir çarşı ve ve bir imaret ve bir aşlıne (aşhane) ve bir kervansaray ve darüşşifa ve kendisine bir merkad ve bir hamam ve kavaftar çarşısı ve çarşıyı dökmeciyan ve zerkeran bina ettirdi.

Ve Makbul Siyavuş Paşaya bir sarayı azim ve yeniçeri ağalarına mahsus bir saray, ve Lala Mustafa Paşa için ve Pir Mehmed Paşayı Karamanî için birer saray ve Gebzede cami sahibi Mustafa Paşaya ve kızı Ismihan Sultana keza birer saray yaptırıp cami hademesi için bin adet höcre inşa edip Eski Sarayın dört tarafını umumî yol ile döşetip, el'an bir canibe ittisali olmıyan bir sarayı azimdir. Blâda tahrir olunan vezir sarayları imaretler hep Sarayı Atik yerine bina olunmuştur.

74

Fatih Mehmed, Sarayı Atikeden sonra yeniyeniçerilere, bölüklü, cemmatli ve sekbanlara yüz altmış adet oda bina etti. Peykhane, kalenderhane, tershane ve tophane, Kâğıthanede baruthane ve nice bin bunun emsali azim imaretler ile Istanbulun içini ve dışını gaza maliyle tezyin etmiştir ki her birini mahallinde tarif ve tavsif eyliyeceğiz.

www.dacoromanica.ro

/In continuare se descrie: Aşezămintele turceşti instituite la cuceŕire - "Fetholunan zaman Istanbula Hâkim nasbolunanlar" (p.30-32); Geamiile sau moscheele împărăteşti - "Istanbuldaki Selâtin Camiler" (p.32-46), Meceturile sau geamiile mai mici - "Istanbulda bulunan Mescidler" (p.46-50); Şcolile pentru copii - "Istanbuldaki Sıbyan mektepler" (p.50-51); Instituţiile charismatice sau de binefacere: "Istanbuldaki imaretler",(p.51-52); Spitalele şi casele de îngrijire -"...Hastahane ve Timarhaneler" (p.52); Palatele vizirilor, ulemalelor (cărturari), notabililor şi celor mari... (53-54); Hanurile şi Kervansarayurile (p.54-56); Ceşmele, fântîni şi băi "hamam" stambulene (p.64-98) etc. Din bogata descriere a cartierelor stambulene (p.64-98) nu putem reproduce,aici, decît fragmentul privind Galata, numit Pera şi Beyoğlu locuit,deobicei, de europeni. Se numia Beyoğlu -"fiul beyului" după numele unui ambasador "baylo" veneţian, Gritti, care fiind bogat refăcuse acest cartier.../.

75 GALATA. - Fatih Mehmed Istanbul ve Galatayı fethile mamur etti.Sonraları Bayezit devrinde Galata kalesi zelzeleden yıkılmakla tamir edilmiştir. Sene 916 /1510-1511/ . Bunun tarihi Yağ kapusu üstünde dört beyaz bir mermer üzerinde yazılıdır.

Galata kalesi çepçevre yalınkattır.Kale içinde üç kat bölme hisar duvardır. Bunların her biri birer Ceneviz Kıralzadesinin hükmüne idi.

Evvelâ garb tarafında Kasımpaşa tersanesine nazır hisar biçiminde Meyit kapusu,ikinci

www.dacoromanica.ro

cenuba nazır ve deniz kenarında Azabkapusu, üçüncü yine cenuba nazır deniz kenarında Kürkçü kapusu, dördüncü deniz kenarında Yağkapanı kapusu, beşinci deniz kenarında Balıkpazarı kapusu, altıncı Karaköy kapusu, yedinci şarkta
76 deniz kenarında Kurşunlu Mahzen kapusu, sekizinci şarkta deniz kenarında Kireç kapusu ile deryaya nazır Timur kapusu, dokuzuncu karaya bakan Tophane kapusu, onuncu kara tarafında şimale bakan Küçük Kule kapusu, on birinci şimale bakan Büyük Kule kapusudur.

Kale Içerisinde bölme hisarlarında kapular bunlardır: Küçük Karaköy kapusu, Mihal kapusu, Meydancık kapusu, Kilise kapusu, Iç Azab kapusu, Sadık kapusudur.

Galata kulesi eflâke çekmiştir. Her yerden görülür. Şekli yuvarlaktır. Içi on kat zindandır ki şimdi gemi âletlerine mahzen olmuştur. Cenuba bakan demir kapusuna taş merdivenle çıkılır. Hakir bir kaleye bir kaç kere orada havaya kâğıt uçuran ve eline ip bağlayıp uçan canbazı seyretmek vesilesile çıktım da Istanbulu güzelce seyrettim. Bu Galata Kulesinin kara tarafındaki Meyi kapusundan tâ Tophane kapusuna kadar surunun dibi derin büyük bir hendektir. Içindeki gemicilerin gemi gomanaları vardır. Cankurtaran palamarlarını bükeler. Kenarları baştan başa mezarlıktır. Fakat kalenin deniz tarafları çarşı ve pazar yerleridir.

Camilerinden Kadim Arab camii, içinde bir çok sütünlar vardır. Ruhaniyetli camidir. Bir dış haremi, bir de yüksek minaresi vardır. Azab kapusu dışında Sokollu Mehmed paşa cemii Sultan camilerine eştir. Deniz kenarında ve dar

www.dacoromanica.ro

bir yerde olduğundan minaresi camiin sol tarafında yol aşırı yapılmıştır. Iskelebaşı gibi kalabalık bir yerde olduğundan cemaati çoktur. Mimar Sinan binasıdır. Yağkapan camii, fevkanî dört köşe ahşab, kurşun kubbeli, alçak minareli bir camidir. Altı baştan başa zeytinyağcı dükkânlardır. Kara Mustafa paşa camii, bânisi dördüncü Murad vüzerasındandır. Eskiden kilise imiş. Bir minareli, cemaati çok, yeni bir camidir. Karaköy camii, küçük bir camidir. Galatanın biraz da mescitleri vardır. Medrese ve dârülhadisi yoktur. Mektebi sıbyanı yetmiş seksene yakındır. Imareti yoktur. Yirmi üç kadar sebilhanesi vardır. Ezcümle Mehmed paşa sebili, Karaköy kapusu sebili, Keptan Sebili meşhurdur. Çeşmesi pek azdır. En meşhuru Azabkapusunda Mehmed paşa çeşmisidir.

Bu şehirde on sekiz islâm, yetmiş mahalle
77 Rum, üç mahalle Frenk, bir mahalle Yahudi, iki mahalle Ermeni vardır. Baş hisarda hiç hıristiyan yoktur. Ikinci hisarda da Arab camiine kadar yoktur. Bu mahallelerin elinde Fatihten kalma Hattı Şerileri vardır, kâfir komazlar. Dördüncü Murad tahririnde Galata sekenesi iki yüzbin kâfir ve altmış bin müslümandır. Yetmiş kadar kilisesi vardır. Ezcümle Fransanın Ergânûn kilisesidir. Venedik kilisesi ona yakındır. bir yangında yanarak yirmi sene kadar harap yattıktan sonra Kandiye sulhunda Köprülü Ahmed Paşanın iznile imar olunmuştur. Rumların da bir çok kilisesi ve darüşşifaları vardır. Ermenilerinde kiliseleri vardır.

Galata beş yüz pâyeli bir Kadılıktır. Monlası Arab camii yanında oturur, üç yüz kadar

www.dacoromanica.ro

kariyeye hükmü geçer. Kırk dört yerde nahiye naibleri vardır. Bu şehrin ekser müştemilâtı Sultan Ahmed camii evkafından olmakla nazırı Kızlar Ağasıdır. Mütevellisi hâkimdir. Üçüncü hâkimi Galata Voyvodasıdır. Dördüncü hâkim Bal, Yağkanı Gümrük Eminidir. Beşinci hâkimi Kalafatcıbaşıdır. Altıncı hâkimi Muhtesibdir.
78 Yedinci hâkim Ayak naibidir. Sekizinci hâkim Çöplük Sübaşısıdır. Dokuzuncu hâkim Şarab Eminidir. Onuncu hâkim Yeniçeri Ocağından beş altı yüz nefer taifesile bir Çorbacıdır. On birinci hâkim Yeniçeri Ocağı Mumcularından bir ihtiyar mumcu olup bu hâkim meyhaneler üzerine memurdur, münâsebetsizliğe meydan vermez. On ikinci hâkim Karaköykapusunda Istanbul Ağasıdır ki odun toplayıp Padişah mutbağına verir. Bu hâkimler gece ve gündüz dolaşup bir mücrim bulurlarsa aman vermeyüp hakkından gelirler.

Galata dükkânları cümle üç bin seksen dükkândır. Sekiz çarşı, yağ pazarı, attarları vardır. Fatih binası bedestanı vardır. Dükkân sahipleri ekseiyetle Rum ve Frenktir. Lâkin deniz kenarında, Orta hisarda iki yüz adet kat kat harabathaneler, meygedeler vardır ki her birinde beşer altışar yüz fasik ıysü isret idüp hanende ve sazendegân ile bir hayihuy ederler ki dillertarif mümkün değildir. Zira meyva ve yiyecek ve içeceğin en âlâları buralarda bulunr. Adam canı, ruh gıdası, kuş sütü hep Galatada bulunabilir şeylerdir. Lâkin mübtecel şerbet sofular içün gayet lezizdir.

In ce priveşte celălalte cartiere stambulene, centrale şi mărginaşe, descrise tot aşa de amănunţit,nu putem să le amintim decît nomi-

www.dacoromanica.ro

nal, măcar unele ca Yedikule Dışı (p.64); Yeni - Kapu kasabası (p.64-65); Topçular Mahallesi (69); Otakçılar (p. 65), Nişangi (65); Hasköy (p.71); Tersane Bahçesi(p.71-72); Ortaköy (p.85); Kuru-Çeşme (p.86); Arnavutköy(p.86); Rumelihisarı(p.86-87); Istinye (p.87); Yeniköy (p.87-88); Tarabya (p.88); Büyükdere (p.88-89);Sarıyar (p.89); Kavak Kasabası (p.90); Yoroz Kalesi (p.90-91); Beykoz (p.91); Tokat Bahçesi (p.91-92); Kadıköy (p.98),autorul nu ştia ca mai înainte se numia Khalkis)

Din cele 44 de cartiere şi mahalale stambulene se bucură de o mai amplă descriere: Çomlekçiler mahalesi-"Mahalaua olărilor"(p.65-66); Cartierul Eyub cu frumoase împrejurimi pentru desfătare şi petrecere-"Eyüb Meseresi" (p.66-69); mahalaua zisă Sütlüce -"lăptosul"(p. 69-70); cartierul Kasım paşa (p.72-75); Tophane -"Arsenalul artileriei" (p.79-85); Üsküdar - "Scutari"(p.94-98) etc. După cum a arătat şi turcologul francez Robert Mantran,în teza sa de doctorat, aceste cartiere au jucat un mare rol în viaţa social-economică şi instituţinală a oraşului Istanbul[1]. Se poate spune că descrierea lui Evliya Celebi a fost izvorul său de baza.

In româneşte nu putem da decît partea finală a descrierii privitoare la Galata, precum şi un mic fragment despre cartierul Fanar. Astfel, Evliya efendi,după ce descrie Galata sub raport topografic,geografic şi istoric,spune: "Locuitorii ei sînt de diferite categorii - mai întîi mateloţi,adică marinari, şi apoi negustori,în sfîrşit breslaşii sau meşteşugarii, şi de asemenea dulgherii şi calfatari (kalafatci). Ei se îmbracă adeseori ca algerienii.Mulţi sînt arabi şi de alte neamuri. Printre ei, sînt căpetenii extraordinare. Grecii ţin tavernele sau cîrciumele murdare; armenii sînt în

1. Cf. Robert Mantran. Istanbul dans la seconde moitié du XVIIe siècle. Essai d'histoire institutionnelle, économique et sociale..., Paris, 1962.

www.dacoromanica.ro

posesia dughenilor, adică a prăvăliilor, iar evreii sînt misiţi şi mijlocitori. Copii lor sînt altceva, adică p.....ti, ceea ce este o ruşine.

Printre hrana şi băuturile din Galata, o specialitate renumită, era pîinea albă numită: frangela, adică "franzela". Dulciurile care se vînd pe piaţă de dulciuri, în clondire mari, în miile de culori, cu esenţa de mosc şi ambră (chilimbar) sînt demne de un suveran, rege sau împărat, şi nu se găsesc în altă parte, dacă nu cumva la Damasc... Vinul moscat "(/"otonel"/), de diferite calităţi, de culoarea rubinului, din care este oprit (/de islam/) să bei măcar o picătură, sînt vinuri curate, esenţă, de Ancôn, Saraguza, Mudanya, Edremit, Tenedos etc.

Cînd trecem prin aceste locuri de pierzare (/din cauza vinului/), vedem zăcînd şi călcate în picioare, pe caldarîmul străzii principale, sute de victime ale cabaretelor, cu capul şi picioarele goale. Dacă îi întrebăm de ce sînt în starea aceasta de împrăştiere şi decădere (/morală/), ei răspund prin aceste versuri: -

Öyle sermestim ki idrâk etmezem dünya nedir

Ben kimim sâki olan kimdir meyi sahpa nedir -

"Sînt aşa de beat şi chefliu că nu înţeleg cine, ce, este lumea aceasta, cine sînt eu, cine este turnătorul (/în pahare/), ce este deci vinul ? !" . Nu se poate tăinui nimic de Allah, care ştie lucrurile secrete şi ascunse, mi-e martor că nu m-am atins niciodată de vin, nici de altă băutură care îmbată. Dar în timpul liber, cînd nu eram ocupat, am frecventat tot felul de oameni şi îi cunosc sub toate aspectele. Dar am băut şerbetul legat de soarta lor.

Iată, corporaţiile Galatei sînt compuse din acestea. Din cauza climei plăcute a oraşului, plăcerile şi distracţiile sale sînt multe. Populaţia sa este ahtiată după

www.dacoromanica.ro

mîncare, băutură şi petrecere,dar corectă în meserie. In timp de iarnă îşi petrec timpul,în odaie, în cozerii plăcute. In timp ce notabilii şi mai marii săi,întorcîndu-se din expediţii, umblă cu caicele şi petrec în grădinile lor din părţile Bosforului. Limanul Galatei este foarte plăcut, iarna, şi din cauza suflării celor opt vînturi corăbiile sînt ancorate într-un colţ. (Seyahatname I,ed.A.Cevdet,p.484; ed. Reşad Ekrem Koçu,p.78-79).

Cu cît este elocvent în descrierea Galatei şi altor cîteva cartiere, Evliya Celebi este foarte laconic cînd este vorba de Fanar: -

Fener. - Haleden taşra yüksek bir kule üzre bir fanûs azîmdir. Her gece yanar. Karadenizdeki gemiler ona bakarak Boğazdan içeri girerler.

Şimdiye kadar yazdığımız şehir ve kasabaların cümlesi Rumeli tarafında olup Istanbulun birer mahallesidir. Yedikuleden bu araya gelince iki konak yerdir.Kasabaların arasında halî arazi yoktur; biribirine muttasıldır. Burada Rumeli kasabaları tamam oldu. Andan kayığa binip Boğazhisarından karşı temiz Anadolu toprağı olan mukaddes toprağa ayak basıp yazmağa cür'et ettim. - Fanarul. - Are un far mare, în afara cetăţii, aşezat pe un turn înalt. Acesta arde în fiecare noapte. Corăbiile din Marea Neagră uitîndu-se la acesta intră din Bosfor (la Istanbul).

Oraşul şi majoritatea tîrgurilor pe care le-am descris fiind în partea Rumeliei,constituie cîte o mahala a Istanbulului. De la Yedikule - "Cele şapte turnuri" şi pînă în acest loc este o cale de două conace. Intre aceste tîrguri sau mahalale nu sînt terenuri virane, fiind unite şi legate între ele. Aici s-au completat şi s-au încheiat cartierele Rumeliei. De aici, urcînd pe caic (kayik), treci prin Bosfor în partea din faţă, şi

www.dacoromanica.ro

calci cu piciorul pămîntul binecuvîntat al Anatoliei. Mi-am permis să scriu acestea... (ed. Reşad Ekrem Koçu, I, p. 89-90).

<(După descrierea viilor, livezilor şi grădinilor, conacelor împărăteşti, adică ale padişahului, urmează o amplă descriere, datînd din 1638 (1048 H.), a corporaţiilor meşteşugăreşti sau breslelor "Esnaf" din Istanbul. Din cele vreo 400 de esnafuri prezentăm, texte turceşti cu traduceri, numai pentru vreo 15 corporaţii, după Seyahatname, ed. Reşad Ekrem Koçu, I):

ESNAFI YAZICIYAN. - Dükkân 400, nefer 500. Bu tayfa ordu ve pazarda, Sadr'azam kapısında arzuhal ve mektub yazarlar... (ed.cit.p. 115)

ESNAFI SAHHAFAN. - Dükkân 50, neferler 300. Bunlar ulema hâdimleri olmakla kadı'asker alayında tahtırevanlar üzre dükkânlarında nice bin kitabları bulunur. (ibid)

SEBZEVATCI ESNAFI. - Neferat 500 ve 500 tablaları üzre dükkânlarını maydanoz, kereviz, hıyar, patlıcan, turp, şalgam, kabak ile tezyin edip halk üzre taze hiyar ve tere ve pırasa ve şalgam atarak geçerler.

\+ + +

ETMEKCILER ESNAFI. - Bu ekmeçi sınıfının dükkânları 999 olup neferleri on bindir. Bunlar araba üzre ekmekçi dükkânları yapıp kimi hamurkârlık , kimi pişirir. Seyircilere küçücük parçalayıp ekmek üleştirirler ki hamam kubbesi kadar üstü çörek otlu has ve beyaz olup tahtırevanlar ve arabalar ve kızaklar üzre yükletirler. Her biri ellişer kantar gelir ekmeklerdir. Yetmiş seksen çift camus çeker. Lâkin bu gibi ekmekleri fırında pişirmek mümkün değildir. Yeri hendek gibi yarıp üstlerine kül döküp dört tarafını ateş ederler. Yavaş yavaş pişer. Elhasıl görmeğe muhtaçdır. Ve dükkânlarında nice gûna beyaz ramazan pideleri ve somunları ve yufka ekmekleri olur. Mezkûr beyaz ekmeklerin birkaç tanesini Alay-

www.dacoromanica.ro

köşkü dibinde Padişah huzurunda ve birkaç tanesini de Istanbul Mollası hanesinde yağma ettirirler. Alayları orada nihayet bulup herkes hanelerine dönerler.

YENIÇERLILER EKMEKÇISI ESNAFI. - Bir kârhane 300 neferdir. Cümle acemi oğlanlarıdır. Yeniçeri ocağına tayın verir, gayre vermezler. Meğer fırkaya ola. Siyah fodulalardır amma gayet lezizdir. Bu kârhane Eskiodalar ile Acemioğlanları Odaları arasında bir kârhanei azîmdır. Bir çorbacı, bir fodula kâtibi ve yedi adet mutemedleri ve bir ekmeçibaşısı ve bir kethüdası, bölükbaşıları vardır. Bunlar dahi arabalar üzre dükkânlarında ekmak yaparak ve un eleyerek azîm ekmekleri seyirci-/ed. cit.,p.120/ lere dağıtırlar. Cümlesi bir sürü külâhlı acemi oğlanları pürsilâh saf saf ekmekçibaşı ve fodula kâtibi ve çorbacıbaşı muhteşemane geçerler...

TUZCULAR ESNAFI. - Bu esnaf da ekmekçiye yamakdır. Zira ekmek tuzsuz olmaz. Bunlar dahi pürsilâh olup tahtırevanlar üzre tuz dükkânlarında tuz tartarak "Tuz ekmek hakkı için ! " diyerek geçerler... (ed.cit.,p.121).

KARADENIZ GEMICILERI ESNAFI. - Sultan Murad asırında 9000 Karadeniz gemicisi vardı. Bâhusus Hacı Ali şaykası, iki anbarlı iki dikmeli gümrük emini Ali ağanın "Kuru zevrak" adındaki şaykası, Cido Ali şaykası, Kostiça Mustafa şaykası, Abacıoğlu şaykası, Katranoğlu karamürseli, Aşçı karamürseli, Çiço karamürseli, daha nice bin şayka, zırbina, karamürsel, sekelve, menkesle gibi gemiler Karadenizde şinâverlik ederdi. Bunların neferleri 2000 kadardır. Temiz müsellâh katı ve bahadır askerlerdir. Bu askerler alaydan evvel birkaç gemiyi kazak gemisi şekline koyup Karadenize gönderirler. Sonra kendileri de gidip o gemileri yedeklerine alarak Alayköşkü dibine geldiklerinde şayka ve karamürseller ile kazak gemilerile cenge girişler. Islâm gemileri onları fethedip tayfasını bağlıyarak fetih ve zafer nekkareleri

www.dacoromanica.ro

çalarak, toplar atarak geçerler. (ed.cit.,p. 126).

ZENGIN KARADENIZ BEZIRGÂNLARI. - Dükkân ve mahzenleri 2000 ve neferatı 8000. Bu tayfa dahi tahtırevanlar üzerinde mallarını arzederek pürsilâh geçerler.

Gemiciler alayından sonra kasapların geçeceğini Akdeniz kaptanları işitince Murad Hân huzuruna varıp: "Padişahım işittik ki bizim üzerimize kanlı kasaplar geçecekmiş. Ya bizim cümlemiz kasapları kırarız. Devri devletinde bednamlık olur. Bizim akranlarımız Karadeniz kaptanları Nuh Nebi köçekleridir. Onlar fermanınızla ileri giderler de biz Mekke, Medine kapısına ve Mısırına hürmet ettiğimiz ve Istanbulu Mısır nimetile ganimet edip yetmiş bin hacı götürüp getirdiğimiz halde kusurumuz nedir ki kasaplar üzerimize geçerler" dediklerinde Padişah aralarını bulmak için: "Hakkaki kaptanlar Istanbulu ganimet ettikleri gibi bir alay mücahidi fîsebilillâh gazilerdir. Bunlar alayı azîm ile evvelâ geçsinler sonra kasaplar geçsinler" diye hattı şerif verip kaptanlar akran arasında taze can buldular (ed.cit.,p. 129).

ESNAFI KÂRHANEI YOĞURTCUBAŞI. - 100 neferdiler. Bir kârhaneleri olup Sultanahmed camii altında Çatladıkapu yoluna yakındır. Padişaha mahsus kârhanedir.

FSNAFI CÜMLE YOĞURTCIYAN. - Kârhane 500, neferat 1600'dür. Eyüb'de yüz kadar kârhane vardır ki gayet müzeyyen ve münekkaştır. Bayramların üçüncü günlerinde sefa düşkünleri toplanıp yoğurt ve kaymak yerler. Istanbulda Zeyrekbaşı camii yanında Hacı Hasan yoğurdu meşhurdur. Sütlüce, Kasım paşa, Ortaköy, Üsküdar taraflarının da yoğurt ve kaymakları meşhurdur. Nice bin kâseçini içre halis yoğurtları başlarında tablalar içre götürüp alay ile geçerler.(ed.cit.,p. 132).

ESNAFI AYICIYAN. - Bunlar Kıptilerdir. Cümlesi Balat mahallesinde sakindirler. Avcıbaşılara mensup ol-

www.dacoromanica.ro

duklarından alaya gelirler. Yetmiş kadar olup Karyağdı, Avare Duracan, Bin-Bereket,Bazu'oğlu, Sürü'oğlu nam Çingâneler ayılarını çekerek ellerinde sopa ve daire ile ayılarına: Seni dağda tuttarlar
Ayı diye oynattırlar
Bahçede dolap döner
Sen de dön görsünler
gibi mühmel lâfızlar söyliyerek Alay Köşkü dibinden geçerler. Işte kasabbaşı ve tevabii olan otuz bir esnaf sırasile geçerlerken bu alay Padişaha hoş gelüp beş kese ihsan eyledi. Bundan sonra başcıların alay etmesi ferman olundu. (ed.cit., p. 134).

ESNAFI PASTIRMACİYANI SIĞIR. - Bunlar anka bazirganlardır. Ekserisi Eflâk ve Buğdan keferesidir. Kasımda Istanbul halkının ganimeti için üç kere yüz bin sığır getirip Kulekapusunun dışında Hendek kenarında iki hisarcık arasında pastırma yaparlar. Pastırma emini Ali Ağa bacını alır ve pastırma emini Hüseyin Efendi davalarını dinler. Altı yüz neferdirler.(ed.cit.,p.135).

ESNAFI BEZIRGÂNI ESIRCİYAN. - Neferat 2000 dir. Dükkânları esirhane hücretleridir. Bu taife Gürcistan Mekrilistan, Abazistan, Cerkesistan ve Kırımdan gaza maliyle gelmiş ve iğtinam olunmuş gilman ve cariyeleri süsliyerek anları sürü sürü elele verdirüp yaya olarak Alay Köşkü dibinden geçirirlerken padişah yüz aded güneş gibi Gürcü ve Abaza ve Çerkes gulâmlarını sarai hassa alup sahiblerine bedellerini fazlasiyle ihsan etti. Ondan sonra niçe bin pâk ve pâkize esir kızları, süğlün gözlü münevver yüzlü mahbubu devran esir gılmanlarını şâtırlar önüne katup saf saf geçerler. (ibid.).

ESNAFI EMİNİ DARBHANE. - Istanbul içre kârhanesi birdir. Bayezid yanında azîm bir darbhanedir. Dört tarafı kale misaldir. Emini bazi zaman kubbe veziri olur;

www.dacoromanica.ro

zıra, cülûs olup sikke tashih olduğu vakit yevmiye on kantar gümüş ve bir kantar altun işlenir, cülûs vakti olmazsa emini küçük defterdar olup yevmî bir kantar gümüş, on kantar mangır keserler. Kârhanede kethüda, simsar, kâtibler, sikkezen başılar vardır.

SİKKECİYANI KEFFERE. - 300 nefer. Amma gayet doğru adamlardır. (ed.cit., p. 136).

ESNAFI ZERGERANI CEVAHİRCİYAN. - Dükkân 100, nefer 155. Dükkânlarını mücevher eşyalarla süsleyip cevahir avani ve eşya işliyerek pürsilâh geçerler. Küpeli Yahudi, Samurkaş Rum, Galatada Dörtyolağzında Benli Urum, Cevahir-kulu tabir ettikleri Lâskerari Urum cevahircilikte, rakkas pehliven pişekârlıkta asrın yegânesi idi. Unkapanında bizim peder merhumun şakirdi Lâz Ali, Sultan Muradın tahtını kendi tasniatı ile öyle tezyin etmiştir ki bakan gözler kamaşır. (ed.cit., p. 139).

KÜRKCÜLER ESNAFI. - Dükkân 500 ve nefer 1000 dir. Bunlar tahtırevanlar üzre dükkânlarını nice yüz bin kuruşluk samur, vaşak, zerdurva, sansar, sıncab, kakum ve daha sair kürklerle süslerler. Sonra, Mahmut paşa çarşusunda Rum gürküleri başka bir alayı azim ile nice yüz kürkleri ters giyip başlarında ayı başı külâhlar ve bir çoğu da srapa kaplan, arslan, kurt ve sansar olarak geçerler ve niceleri ayı, arslan, kaplan postlarına girip dört ayak ile giderken halk üzerine hamle etmeğe yeltenirler. Seyircileri dehşet içinde bırakarak geçerler.

SAMUR KALPAKCILAR ESNAFI. - 80 dükkân, 205 nefer-dir (ed.cit., p. 149).

KAHVE SATICILAR ESNAFI. - Mahzen 300, nefer 500. Bunlar büyük bazirgânlardır. Her birinin Mısırda, Yemen San'asında ortakları vardır. Binlerce kantar kahveleri kantarlara vurarak geçerler.

NAKKAŞLAR ESNAFI. - Bir kârhanei nakkaşan vardır. Arslanhanenin üst tabakaları kat kat kârgir bina hücre-

www.dacoromanica.ro

lerdir ki bütün usta nakkaşlar bu kârhanede otururlar. Başka yerlerdeki dükkânları 100 adettir. Amma dükkân açmayıp evlerinde oturan büyük saraylar nakkaşları cümle bin neferdir. Tahtırevanlar üzre kapular, iskemle ve yatbaklar nakşedip Şahkulu, Delican, Ağa Rıza, Murdarilik, Behzad, Mani, Cançah adındaki ustaların eserleriyle dükkânlarının dört tarafını süslerler.

SAHAFLAR ESNAFI. - Dükkân 60, nefer 200. Zira ayak sahafı çoktur. Dükkânlarını nice bin kitablarla süsliyerek torba torba kitablar geçerler. (ed. çit.,p.155).

ESKİ BEDESTAN ESNAFI. - Bedestan Istanbulun kalabalık ve güzide bir yerinde güya Kalei Kahkahadır.Bütün erbabı seferin, vüzera ve âyanın malları buradadır ki yeraltında nice yüz demir kapulu mahzenleri vardır.Fatih binasıdır. Dört tarafı dışında keçeciler, sahaf ve takkeciler, boğascılar, kılaptan ve sırmacılar ve kuyumculara sarılmıştır. Dört köşesinde demir kapuları vardır. Şimâle nazır Sahaflar kapusu, garba açılan Takkeciler kapusu, cenuba kapanan Gazazlar kapusu, şarktaki Kuyumcular kapusu vardır ki bu kapu üzerine kanatlarını açmış heybetli bir kuş sureti vardır. "Kazanç ve kâr dedikleri berhava olup uçar vahşî bir kuştur. Eğer bu kuşu nezaketle avlıyabilirsen bu bedestanda kâr edebilirsin" nasihatini anlatır. Içinde kurşun ile örtülü bir büyük kubbe vardır. Dört tarafında demir kapaklı pencereler vardır. Kubbenin etrafında adamlar gezip demir kapakları kapıyacak tabakaları vardır. Bedestandaki dört sokağın sağı ve solu altı yüz dükkândır. Kat kat (ed.cit.,p.157) iki bin dolaptır. Her dolap sahibi vazgeçip satmak dilese beşer bin kuruşa sürme gibi satılır. Sabahtan kuşluk vaktine kadar işler bir kârhanei azimdir. Burada biner ikişer biner gemiye malik bazirgânlar vardır.

www.dacoromanica.ro

Traducere

Corporaţia (Esnaf) scribilor. - /Are/ 400 de dughene, 500 de oameni (neferi). Cei care fac parte din această ceată, atît în ordie cît şi în bazar, scriu jalbe şi scrisori la poarta marelui vizir (ed.cit., p. 115).

Corporaţia anticarilor de cărţi.- /Are/ 50 de dughene şi 300 de oameni. Aceştia fiind ciracii ulemalelor au în dughenele lor multe mii de cărţi, aşezate pe tarabe în alaiul magistratului militar (Kadı'asker)

Corporaţia zarzavagiilor.-/Are/ 500 de oameni şi 500 de tarabe pe care aşează şi îşi împodobesc prăvălia cu pătrunjel, ţelină, castrveţi proaspeţi, pătlăgele vinete, ridichi, napi, dovleci. Apoi, se duc şi aprovizionează populaţia cu castraveţi proaspeţi, creson şi praz.

Corporaţia brutarilor. - Dughenele esnafului brutarilor fiind în număr de 999, dispun de 10 000 de oameni. Aceştia fac pe harabale un fel de dughene pentru pîini (brutării), unii pregătesc aluatul, iar alţii îl coc. Celor care îi privesc le oferă pîine rupînd bucăţele mici din cea care a crescut cît cupola băiei, deasupra albă şi rumenă ca cernuşca; după aceasta sînt încărcate pe lectice, sănii şi harabale; fiecare cîntăreşte cîte 50 de cîntare de pîine şi sînt transportate de 70-80 perechi de bivoli şi bivoliţe (camus). Dar coacerea unor astfel de pîini în cuptoare nu este cu putinţă. După ce se despică pămîntul ca un şanţ, se toarnă /se pun bucăţi de cocă/, cenuşă şi apoi se face foc din patru părţi. Incet, încet se coace. In sfîrşit, este necesar să se vadă cum se fac în dughenele lor multe feluri de pite (pide) albe de ramazan, pîini mari cît o roată şi pîine uşoară, fină şi supţire. Cîteva din pîinile de mai sus fac să fie predate (prădate) în faţa padişaului, în fundul chioşcului pentru alai şi alte cîteva în casa

www.dacoromanica.ro

lui mola de Istanbul. Alaiurile lor,după ce se sfîrşesc acolo, fiecare se întoarce la casa lui.

Corporaţia brutarilor pentru ieniceri. - Au o cherhana cu 300 de oameni. Toţi sînt pagi şi dau numai tain ogeacului ieniceresc şi altceva nu mai dau. ⟨Dau⟩ numai pentru ceata lor. Pîinea lor, în formă de pită,numită "fodula", este neagră, dar foarte gustoasă.Această cherhana a lor este o "fabrică" mare,aşezată între vechile odăi şi odăile pagilor (İçoğlan). Au peste ei un ciorbagiu, un scrib de "fodula" (fodla), şapte oameni de încredere, un staroste de brutar, un intendent (emin) şi căpitani de buluc (bölük). Şi aceştia fac pîine pe harabale, în dughenele lor, cerneau asupra lor făină şi distribuiau pîini mari acelora care îi priveau(ed. cit.p.120). Toţi laolaltă erau o ceată de pagi cu bonete ţuguiate, bine împodobiţi şi înarmaţi, treceau toţi pompoşi, rînduri peste rînduri ,cu căpetenia brutarilor, scribul de fodla şi ciorbagibaşa...

Corporaţia sărarilor. Şi acest esnaf este de ajutor brutarilor, deoarece nu se poate face pîine fără sare. Şi aceştia fiind bine gătiţi şi înarmaţi,cântăresc sarea de pe tarabe mişcătoare, în dughenele lor şi trec zicînd: "Pentru dreptul la sare şi pîine". (p.121)

Corporaţia corăbierilor Mării Negre. - Pe timpul sultanului Murad ⟨IV.⟩ era un număr de 9000 de corăbieri ai Mării Negre. Erau renumiţi pentru înot în Marea-Neagră, îndeosebi şaica lui Hagi Ali, şaica cu două hambare şi cu două despărţituri a vameşului, numită "Barca uscată" (Kuru Zevrak), şaica lui Cido Ali,şaica lui Abagioğlu, barca lui Katrangioğlu, barca lui Aşci (bucătar), barca lui Cico şi încă mii de şăici, cum ar fi corăbiile Zirbina, Karamürsel Çekelve şi Menkesle. Neferii ⟨marinari⟩ acestora erau pînă la două mii de oameni. Erau ostaşi curaţi şi bine înarmaţi şi viteji.

www.dacoromanica.ro

Aceşti ostaşi, înainte de alai, după ce echipau cîteva corăbii în forma navelor căzăceşti, le timiteau în Marea Neagră. Apoi, ei înşişi mergeau pe urmele lor şi remorcau (yedek) acele corăbii şi cînd sosiau în fundul alaiului, şăicile şi bărcile lor se apucau de luptă cu corăbiile căzăceşti. Corăbiile /turceşti/ treceau, împroşcau din tunuri, îi înfrîngeau pe aceştia, legau ceata lor /căzăcească/, în timp ce trîmbiţele şi surlele cîntau victoria şi cucerirea (ed.cit.,p.126).

Negustori bogaţi ai Mării Negre. - Dughenele şi magaziile lor erau în număr de 2000, iar oamenii lor 8000. Şi această ceată, tranportîndu-şi mărfurile pe tarabe mişcătoare, trec bine gătiţi şi înarmaţi.

După alaiul corăbierilor, capudanii de Marea Neagră, îndată ce aud de trecerea casapilor, se înfăţişează sultanului Murad han şi spun: "Padişahul meu vor cădea asupra noastră cazacii sîngeroşi. Dar noi toţi îi vom distruge pe cazaci. In timpul domiei voastre vor avea o faimă rea. De o seamă cu noi este şi capudanul tinerilor dansatori /marinari/ din Marea Neagră, Nuh Nabi. In caz dacă ei merg înainte cu firmanul vostru, atunci noi vom trece la porţile /dinspre/ Meca, Medina şi Egipt, pe care le respectăm şi vom îmbelşuga Istanbulul din binefacerile şi bunătăţile Egiptului. Şi dacă vom duce şi vom aduce şapte zeci de mii de pelerini, atunci care este cusurul nostru ca /aceşti/ casapi să treacă asupra noastră"?. Atunci, padişahul, spre a-i îndreptăţi, a dat un hattişerif zicînd: "Adevăraţii capudani vor umplea Istanbulul cu bunătăţi, fiecare alai este compus din viteji luptători pe calea lui Allah". Capudanii fiind de o seamă, s-au înviorat şi s-au înmuflţit. (ed. cit.,p. 129).

Corporaţia cherhanalei lui Iaurgibaşa. - /Se compune/ din 100 de oameni. Au numai o singură cherhana,

www.dacoromanica.ro

mai jos de geamia sultan Ahmet ⟨Atmeydan⟩, în apropiere de drumul "Porţii crăpate" (Çatladıkapü). Este o cherhana specială pentru padişah.

Corporaţia tuturor iaurgiilor. - ⟨Are⟩ 500 de cherhanale şi 1600 de oameni. Numai în cartierul Eyub sînt aproape o sută de cherhanale, bine zugrăvite şi împodobite. In a treia zi de bayram, toţi acei care doresc să petreacă, adunîndu-se aici, mănîncă iaurt şi smîntînă. Iaurtul lui Hagi Hasan, de lîngă geamia Zeyrekbaşî, din Istanbul, este renumit . De asemenea sînt vestite iaurturile şi smîntîna din părţile ⟨cartierelor⟩ Sütlüce, Kasım paşa, Orţaköy şi üsküdar. Iaurgii trec cu alai, ducînd pe capetele lor, pe table şi vase de porţelan multe mii de castronele cu iaurt curat (ed.cit., p.130).

Corporaţia ursarilor. - Aceştia sînt ţigani, mojoritatea fiind locuitori ai mahalalei Balat; deoarece aparţin căpeteniei de vînători, vin la alai ⟨să defileze⟩. Sînt în număr de 70 , fiind cunoscuţi ţiganii numiţi:- Karyağı, Avare Duracan, Bin-Bereket, Bazu'oğlu care tîrîndu-şi urşii îi îmboldesc cu bîtele şi cu ciomegile. Aceştia zicînd vorbe goale ⟨urşilor⟩ ca: -

Te-au prins în munte şi pădure
Şi te fac să joci zicîndu-ţi ursule.
Dulapul se învîrteşte în grădină,
Intoarcete şi tu să te vadă !

Trec dinspre fundul chioşcului pentru alai. Iată că pe cînd treceau, ⟨cu⟩ casapbaşa şi suita sa, un număr de 31 de alaiuri, unul după altul, acest alai fiind pe placul padişahului le-a dăruit cinci pungi ⟨cu aspri⟩. S-a dat firman ca şi căpetenia lor să facă alai (ed.cit., p. 134).

Corporaţia pastramagiilor de vite. - Aceştia sînt negustori foarte bogaţi, cei mai mulţi fiind chiauri valahi şi moldoveni. In ziua de Sf. Dumitru, aducînd trei

Cda. 8/977 Fasc. 43
www.dacoromanica.ro

sute de mii de vite pentru îmbelşugarea populaţiei stambulene, fac pastramă în afară de Poarta turnului "Kulekapu" , pe marginea unui şanţ, între două mici fortăreţe. Intendentul de pastramă Ali aga ia vamă şi administratorul de pastramă. Hüseyin efendi ascultă pricina lor. Sînt în număr de 600 de oameni. (ed.cit., p.135).

Corporaţia negustorilor de robi. - Sînt în număr de 2000 de oameni. Dughenele lor sînt nişte barăci pentru casa robilor. Această ceată a venit cu pradă de război "sfînt" (gaza) din Gruzia (Georgia), Mingrilia, Abhazia, Cerchasia şi Crimeea. Robii şi roabele însuşiţi ca pradă, fiind împodobiţi, sînt predaţi ceată după ceată şi cînd trec pe jos, din fundul chioşcului pentru alai, padişahul ia un număr de o sută de robi georgieni, abhazi şi cerchezi pentru nevoia palatului. Plăteşte costul lor, mai mult decît se cuvine stăpînilor lor. După aceea, aşezîndu-se în faţa măscăricilor, trec rînduri peste rînduri (defilează) mii de fete, roabe curate şi curăţele, cu ochii azurii şi robi cu faţa luminată (ibid.).

Corporaţia intendentului monetăriei. - In Istanbul este o singură cherhana. Este o monetărie mare lîngă (piaţa) Bayezid. Are patru pereţi ca nişte fortăreţe. Intendentul său este cîteodată şi vizir de cupolă, deoarece cînd are loc întronarea (sultanului), verificîndu-se moneta, atunci se prelucrează zilnic, zece cîntare de argint şi un cîntar de aur. In timpul întronării, dacă nu este intendentul său "emini", atunci micul defterdar bate zilnic un cîntar de argint şi zece cîntare de mangîri. Cherhana'ua are căpetenii ca intendent sau administrator (kethüda), mijlocitor (simsar), scribi şi maiştri monetari.

Monetarii ghiauri. - Sînt în număr de 300, dar oameni foarte drepţi şi cinstiţi. (ed.cit., p. 136).

www.dacoromanica.ro

Corporaţia bijutierilor şi giuvaergiilor. - Au 100 de dughene şi 155 de oameni. Impodobindu-şi dughenele cu lucruri preţioase, prelucrînd bijuterii, vase şi alte lucruri, trec împodobiţi. /Aceştia/ sînt Evreul cu cercei "Küpeli Yahudi", grecul Samurkaş, grecul cu neg de la gura a patru căi de încrucişare a Galatei. Cînd se vorbeşte de supusul bijutier sau giuvaergiu, atunci se gîndesc la grecul Laskaraki pendular Pehlivan unic al secolului în arta bijuteriei. Ucenicul răposatului meu tată, din /cartietul/ Unkapan, Lâz (Lazul) Ali, împodobise aşa de frumos tronul sultanului Murad, încît cel ce îl priveşte parcă orbeşte de strălucire (ed.cit., p.139).

Corporaţia blănarilor. - Sînt 500 de dughene şi 1000 de oameni. Aceştia împodobesc tarabele dughenilor cu diverse blănuri de samur, linx, jder, dihor, sîngeap, cacom şi alte blănuri /în valoare/ de o sută de mii de kuruşi (groşi). Apoi, în bazarul Mahmud paşa, blănarii greci, cu un mare alai, îmbracă pe dos multe sute de blănuri, avînd pe cap căciuli cu capete de urs; şi mulţi trec avînd de asemenea blană de caplan, leu, lup şi dihor. Apoi, mulţi /dintre/ blănari, intrînd în piei de urşi, lei, tigri, pe cînd merg pe patru picioare, se reped asupra lumii. Apoi, aceştia trec /înainte/ lăsînd pe privitori în mirare şi stupefacţie. (ed.cit., p.149).

Corporaţia cefegiilor. - Au 300 de magazine (mahzen) şi 500 de oameni. Aceştia sînt mari negustori. Fiecare dintre ei are ortaci în Egipt şi în San'a din Yemen. Aceştia trec cîntărind mii de cîntare de cafea. (ed.cit., p. 153).

Corporaţia zugravilor. - Este o cherhana a zugravilor. Barăcile lor de cărămidă sînt una peste alta în despărţitura "Casei leilor" (Arslanhane). In această cherhanaua locuiesc toţi maiştrii zugravi. Dar zugravii marilor palate, care n-au dughene şi locuiesc la casele

www.dacoromanica.ro

lor, sînt cu toţii o mie de oameni. Aceştia zugrăvesc şi împodobesc în toate părţile operele marilor maiştri zugravi numiţi Şahkulu, Delican, Ağa Riza, Mardalik, Behzad, Mani, Canşah, intinzînd uşe, scaune şi dormitoare pe tarabele lor de lucru (ed.cit.,p. 155).

Corporaţia anticarilor de cărţi. - Au 60 de dughene şi 200 de oameni, dar "biblioteci ambulante" sînt multe. Impodobindu-şi dughenele cu multe mii de cărţi ei umblă cu traistele (turba) pline de cărţi (ibid.).

Corporaţia vechiului bazar (Bedestan). - Bazarul aşezat într-un loc aglomerat şi ales al Istanbulului este o minunăţie a cetăţii. Aici sînt toate lucrurile din expediţie, avuţia vizirilor şi demnitarilor, avînd sub pămînt multe magazine de fier. Este construcţia sultanului Mehmed II "Cuceritorul". In patru părţi în afară, este înconjurat cu negustori de pîslă, anticăriate de cărţi şi takkegii (căciulari), bogasieri, filigrănari, ceaprăzari , găitănari şi bijutieri. In cele patru colţuri are porţi de fier. Spre nord este Poarta anticarilor de cărţi, spre apus Poarta takkierilor, spre sud Poarta mătăsarilor şi spre răsărit a bijutierilor. Deasupra acestei porţi este o pasăre maiestoasă cu aripile întinse. Se spune că este o pasăre sălbatică, foarte rară şi foarte scumpă, care cînd zboară străluceşte. In caz dacă cineva vînează aceasta pasăre cu uşorinţă, se spune că are de cîştigat foarte mult în acest bazar şi cu sfatul. Bazarul are înăuntru o boltă mare, acoperită cu plumb. In cele patru părţi ale ferestrei închise cu gratii de fier, oamenii care umblă în jurul boltei o închid cu plăci mari, avînd capace de fier. In partea dreaptă şi în stînga celor patru străzi din bazar sînt şase sute de dughene. Are două mii de dulapuri, aranjate unul peste altul, în formă de etaj. Dacă vreun stăpîn de dulap doreşte să-l vîndă, atunci se vinde cu

www.dacoromanica.ro

cîte cinci mii de kuruşi. ⟨Bazarul⟩ este o cherhana mare care lucrează de dimineaţa pînă spre amiază. Aici sînt negustori care au în stăpînirea lor cîte o mie şi cîte două mii de corăbii (gemiye malik) (ed.cit.,p.157-158).

Corporaţia noului bazar. - Şi aceasta este clădirea lui Fatih ⟨Mehmed II⟩ aproape cu o sută de paşi de vechiul bazar. Forma şi clădirea acestuia (ed.cit.,p. 159) este foarte aproape ca bazarului vechi. Se poate ieşi,prin nişte scări,numai în partea sa de nord la "Poarta vizitatorilor"(Ziyaretçiler kapusuna)... Are spre apus Hakkaklar-kapusu, spre sud poarta Çadırcılar-kapusu, spre răsărit poarta Telciler-kapusu ⟨numai⟩ ca porţi de ieşire. Dar în acesta nu se vînd lucruri aşa de preţioase ca în vechiul bazar. Se vinde numai îmbrăcăminte scumpă... (ed. cit. p.160).

\+ + +

Ne-a mirat faptul că în bogata descriere a corporaţiilor stambulene nu se întîlneşte esnaful halvagiilor cu care s-a ocupat mai în deaproape Irène Melikoff într-un articol întitulat: "Le rituel du Helva: recherches sur une coutume des corporations du métiers dans la Turquie médiévale,în rev. "Der Islam", XXXIX, 1964, p.180-181.

www.dacoromanica.ro

Evliya Celebi despre Sarı Saltuk Baba şi Saltukname: Seyahatname vol.II (ed.Istanbul,1899),p.132-137

102 Din peripeţiile lui Evliya Celebi pe Marea Neagră pe ţărmul dobrogean.

Umilul de mine[1] am întrebat ce locuri sînt acestea. Cînd colo, ne găseam în faţa munţilor, stîncilor şi viilor de la Kelgara sultan[2] Desigur, este vorba de mormîntul lui Sarı Saltuk din Baba(dag), de pe malul Mării Negre, din eialetul Silistra, care se înalţă pînă la cer. De la începutul călătoriei noastre pe Marea Neagră trecuseră trei zile şi trei nopţi cu peripeţii şi cu foame.

133 Istoria şi motivul construirii metohului (tekke) Kelgara sultan, adică al lui Sarı Saltuk

Motivul construirii acestui lăcaş fericit este faptul că Hagi Mehmed Veli a luat personal învoire de la dascălul (hoca) Ahmed Yesevii[3] pentru a se aşeza în ţara Rum (=Anatolia). Astfel Kelgara sultan, deşi era sărman ca ochii din cap, a venit totuşi cu 370 de semani de-ai săi la Orhan-gazi[4], aflat în Rum, şi s-a adăpostit pe lîngă el. După cucerirea Brusei[5],

1) Adică autorul Evliya Celebi
2) Adică prinţul Kelgra, Caliacra ,o altă denumire a lui Sarı Saltuk.

www.dacoromanica.ro

Hagi Bektaşı l-a trimis pe Kelgara sultan cu 70 de sărmani de-ai săi în ţările Moscovei, Lehiei,[6] Cehiei şi Dobrogei, dîndu-i voie să fie soçotit dintre pioşii Anatoliei (Rum erenlerinden). Il trimisese <acolo> dîndu-i o sabie de lemn, un covor pentru rugăciune (seccade), o tobă, un ţimbal ? (kudum), un steag, zicîndu-i:"In Dobrogea se află o gogoriţă (bücük)[7]. Omoar-o şi salveazăi de răutăţile ei pe cei care se închină lui Allah".

Se spune că <Sarı Saltık> sosind la cetatea Kelgara, şi-a întins acolo la mare pieile sale, şi cîntînd din ţambal a ajuns într-o singură zi în Crimeea. De acolo a mers la neamul zis heşdek[8] din ţara Moscovei, iar de acolo s-a dus la neamul lipcan (libka)[9] din ţara leşească. De acolo, travestit, a sosit în portul Danzig (Danska), tot în ţara leşească. Acolo s-a împrie-
134 tenit cu un monah (sf.Nicolae)[10], pe care <Sarı Saltuk> l-a omorît ascunzîndu-i apoi leşul său murdar. Mulţi ani a chemat el, în taină, mii de oameni la islam zicîndu-le:"Eu sînt Sarı Saltuk", şi astfel i-a onorat cu islamul. El a călătorit mult timp în această situaţie, sub numele de Sarı Saltuk... cu preotul pe care îl luase călăuză
136 plecă la dealurile din cîmpia Dobrogei...Craiul

7: O sperietoare (?)
8: Heşdek, Haşdak (?)
9: Lipkani, tătarii musulmani în Polonia.
10: Nicolae Basarabov, ascet creştin (cf. Mihail Ceachir...)
11: Adică 'Ali "cel ales"

www.dacoromanica.ro

Dobrogei, cînd văzu această situaţie, îşi întinse mîna către umilul şeih şi-l glorifică pe Allah din toată inima sa de rob...

Atunci, craiul Dobrogei trimisese veste lui Orhan gaziul şi îi spuse acestea . Din partea lui Orhan gaziul sosind la <acel> orai un ca-
137 diu, un steag şi tui (tug), numele său deveni 'Ali Muhtar[11].

Al şaselea <coşciug> A venit craiul Moldovei, numit Ervan (Irvan)[12], care, după ce a sosit în persoană, a luat un cosciug (tabut), l-a înmormîntat <pe Sari Saltuk> într-o mînăstire veche, situată într-un loc păduros din apropierea cetăţii Buzău (Buzeva). In prezent, pe locul acestei mănăstiri au fost construite o moschee, un imaret[13], un medrese şi un han, de către Baiazid al II-lea, după cucerirea <cetăţii> Akkerman[14]. De asemenea a fost construită şi o boltă luminoasă pentru <Sarı> Saltuk Mehmed Buharî[15]. Pe poarta ei fericită se află o inscripţie. Acum acelui oraş i se spune Babadağı şi este un tîrg plăcut... Aici, toate sînt fundaţii pioase (vakıf) pentru "Mehmed Buharî Sarı Saltuk sultan". Timp de douăzeci şi unu de ani <Sarı> Saltuk s-a arătat ca fiind din neamul lui Mesia[16] şi i-a invitat pe mulţi ghiauri să treacă la isl[illegible]

---

12. Ioan, Ivan (?)
13. Imaret, instituţie de binefacere, spital, orfelinat etc.
14. Cetatea-Albă.
15. Adică din oraşul Buchara, azi în R.S.S. Uzbecă, de unde au venit şi alţi asceţi musulmani.
16. Mesihiyye, adică a Mesiei, a lui Isus.

www.dacoromanica.ro

Al şaptelea coşciug al lui <Sarı Saltuk> a fost luat de către 'Ali Muhtar, care pe cînd era crai al Dobrogei trecuse la islam şi ducîndu-l, l-a îngropat în peştera Balaurului din stîncile Kelgaralei de care am vorbit, el este amintit acum sub numele de Kelgara sultan[17]. Kelgara în limba latină înseamnă "balaur cu şapte capete". De aceea, el <Sarı Saltuk> a fost îngropat pe pămîntul a şapte crai, avînd lăcaş în fiecare. Trei dintre acestea sînt pe pămîn-
138 tul osmănesc..., metohul (tekke) Kelgara-sultan în al cărui lăcaş am fost găzduiţi, după scăparea noastră de furia mării, este un cap, un promontoriu cu vîrful înălţat spre cer, pe malul Mării Negre, şi se întinde în mare ca o trompă de elefant. Corăbiile care vin din Istanbul şi se îndreaptă spre Kara-Harman[18], Constanţa (Köstence) şi spre părţile Chiliei, se orientează de fapt după stîncile de la Kelgara. Ele sînt nişte munţi înalţi ce se ridică spre cer şi care se văd de la o distanţă de o sută cincizeci de mile. Capul Sinope de pe ţărmul Anatoliei <şi Mării Negre> dinspre sud, ce se află dincolo de mare, este în dreptul stîncilor Kelgara. Pe vreme senină se pot distinge de la Kelgara Munţii Sinopului şi de la Sinop se pot vedea munţii de la Kelgara. Dar pentru aceasta se cere o vreme

---

17. Sultan, după un nume propriu înseamnă prinţ sau căpetenie de dervişi, starețul unui metoh sau mănăstire.

18. Azi comuna Vadu, vezi monografia lui T.Mateescu.

www.dacoromanica.ro

foart senină. Kelgara-Saltuk-Sult n[19]
te îngropat în interior l un i peşteri,
toom i la capul stîncilor de la Kelgara..

In dreapta şi în stînga metohului,pe stînci, există multe sute de văgăuni adînci. Corăbiile care sosesc aici,cu catargele lor de o sută de braţe, vin şi îşi aruncă ancorele sub aceste stînci. Corăbiile se aşează sub aceste văgăuni şi îşi deschid dughenele, apoi de sus se dă drumul la grîu şi la orz, şi ele curg în corăbii prin aceste văgăuni sau găuri....

323 Din S yahatname,vol.III

Descrierea oraşului B badag . G ami[1] le. Ulu geami, adică "geamia cea mare", c mplet ruinată, este lipită de metohul (tekke) lui Saltuk Baba (o căsuţă nenorocită, în care se află mormîntul lui Saltuk Dede), fiind o ctitorie plăcută şi o geamie frumoasă în cît este greu de descris. A fost clădită d Baiazid Veli, cînd a cucerit el aceste ţinuturi.

365 ...<Descrierea unor dughene sau prăvălii .>Cele mai multe prăvălii sînt venetiene-genoveze[2o] , şi printre ele sînt şi prăvălii de săgeţi şi arcuri. Are opt fenele, tăbăcării şi 11 mănăstiri. Cele mai

---

19. Adică Sarı Saltuk Baba zis şi sultan în sens de stareţul unui ordin de dervişi.
2 . In text: firenk

www.dacoromanica.ro

Facs. XVIII,1 - Prima pagină din "Cartea călătoriilor" de Evliya Celebi, vol. III.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, ms. Bibl.TKSM., fd. Bağdad nr. 305, fol. 1 v.(Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 51, c. 177 - I).

www.dacoromanica.ro

bogate dintre ele şi cele care au cele mai multe fundaţii pioase (vakıf) sînt următoarele: metohul piosului Saltuk-bay Mehmed Buhari, a lui Uzun Imam[22] , şi altele...

Locuri de plimbări şi de vizitat în Babadag . In partea răsăriteană a tîrgului se găseşte o vie cu turn (kule), casa lui Bekir aga, în spatele său este o jumătate de vie, parcul (koru)[23] lui Dede Saltuk sultan, o mare grădiniţă în afară de oraş (khyaban), o grădiniţă de castraveţi, parcuri de lalele, un loc minunat pentru vînat şi pescuit. Din cauza secetei şi uscăciunii nimeni nu poate să-şi ia măcar o surcea <de acolo> decît cu învoirea judelui (hakim). Este în întregime o fundaţie pioasă afectată în mod special curţii lui <Sarı> Saltuk sultan. Această parte este arhiplină cu multe mii de oi, vite cornute (sığır), cai, iepe, mînji ale măriei sale Saltuk sultan...

366 Locuri pioase (ziyaretguiah) de vizitat în Babadag. Mai întîi, în oraş sînt izvoare ascunse, refugiul celor virtuoşi, sfătuitori ai prietenilor, printre învăţaţii verificaţi este şi măria sa Sarı Saltuk. Nu este nici o bănuială şi îndoială că acesta este din

---

22. Imam, predicator în moschee; Uzun Imam-"Imamul cel lung".
23. Koru, ar fi codru o mică pădurice care împrejmuia mormîntul lui Sarı Saltuk.

www.dacoromanica.ro

viţa nobilă, pură a lui Mehmed Buhari. Cu toate acestea Zincioğlu[24], în tratatul său despre autorul lui Gelibolili Muhamedia[25], ca rudenie şi apropiat, îl descrie şi îl califică pe Saltuk bay sultan altfel. Deoarece aceia fiind de pe vremea marelui cuceritor (Ebu'l-feth)[26], şi fiind mai apropiaţi de timpul lui Hagi Bektaşı şi a lui Sarı Saltuk, au scris despre viaţa acestora mai amănunţit. Ken'an paşa, pe cînd era valiu de Oceacov (Özi), rămînînd cîţiva ani la paza Babadagului, le-a folosit şi le-a adunat cu hărnicie la un loc: Cronica (Menakib)[27] a lui Yazicizade <'Ali>[28] şi alte cronici de la hanul Tohtamış care schimbaseră într-o formă oarecare descrierea vieţii lui Sarı Saltuk sultan. Toate acestea însă nu pot explica decît pînă la o anumită formă <viaţa lui Sari Saltuk>. In această privinţă există şi o "Cronică a lui Saltuk" (Saltukname)[29]...

Intr-adevăr, răposatul Ken'an paşa era caligraf, care scria în forma lui Demirgi Kulu[31], în scrisul reihani[32], ce se spune că strălucea ca rubinul. De aceea cu privire la acest <pios> scump, ingratul pălăvrăgind mult l-a calomniat zicînd că este numai un călugăr <oarecare>, cu numele de Saltuk, aşa cum l-a descris. Este evi-

---

24. Textual înseamnă "Fiul negrului", un astfel de nume nu se cunoaşte în istoriografia otomană.
25. O carte de largă circulaţie, dar plină de superstiţii.
26. Denumirea sau epitetul sultanului Mehmed al II-lea "Cuceritorul" (el-Fatih).
27. Menakib, înseamnă şi "opera biografică" în care se descriu calităţile cuiva.
28. Vezi primul autor (I), p.1-33.
29. Nu ştim la ce se referă autorul, poate la Oguzname a Seyyid Lokman.
30. Citat din Koran (verset), greu de redat în româneşte.
31. Unul dintre cunoscuţii caligrafi otomani.
32. Reihani, un anumit tip de scris - după oraşul Reihan.

www.dacoromanica.ro

ta şi fiind invitat la credinţa islamică şi pentru că nu acceptase l-a ucis pe călugărul Saltuk în chilia sa şi se îmbrăcă cu veşmintele acestuia....

Se ştie că în vilaietul leşesc, la schitul numit Danska, a fost un călugăr numit Saltuk-bay. Acesta ajungînd acolo invitase la credinţa < musulmană >, deoarece acesta nu-l primise, Saltuk-bay îl ucise pe călugăr în chilia sa şi se îmbrăcase în vestmintele lui...

Astfel se scrie în numeroase cărţi şi istorioare mai ales în biografia (Manâkib) lui Yazicizade.

Atunci cînd Baiazid II a pornit la cucerirea cetăţilor Chilia şi Akkerman şi a ajuns la Babadag, atunci unii dintre cei pioşi veniad la dînsul i-au dat jalba următoare: "Padişahul
367 nostru, aici se afla un mausoleu (turbe) strălucitor numit Sari Saltuk, dar acei care nu-l recunosc, aruncînd peste ele gunoi şi murdării, au făcut să dispară mormîntul său venerat.

. . . . . .

www.dacoromanica.ro

N O T A. - Inainte ca această Crestomaţie... să intre la multiplicare, a apărut şi vol. VI din Călători străini despre ţările române, Editura Ştinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti - 1976, în care a fost inclusă şi Evliya Celebi. Deşi călătoriile acestuia, privitoare la ţările române, începînd din 1912 (Goran I. Cialicoff) şi pînă în 1970 (Mihail Guboglu) au fost traduse şi publicate în diverse anuare şi reviste româneşti, socot un fapt pozitiv că ele au fost adunate laolaltă. Totodată are şi o expunere mai unitară bazată pe textul turc. Ar fi fost şi mai bine dacă se lua ca bază de traducere măcar unul din manuscrisele mai bune, în locu ediţiei defectuoase prezentată mai sus pe care au fost fundamentate toate traducerile anterioare. Calitatea traducerii, chiar în "prima formă" de prof. S.A.Muratcea, n-aş putea spune că este mult mai bună "etalon", dar nici mai slabă decît cele anterioare de dr. Andrei Antalffy, Gh. Zerva etc.

Notele, foarte bogate la număr, laolaltă vreo 3424, îndeosebi cele care reflectă toponimia istorică, adesea coruptă în limba lui Evliya Celebi, terminologia turcă-osmană şi mai ales viaţa instituţională otomană lasă mult de dorit. De ex. explicaţii pentru instituţia Muhzır ağa - "uşier, portar, aprod" (p.467, n.431) chiar şi la Glosar (p.766-767) şi multe altele nu sînt suficient de corespunzătoare. In acest scop trebuia să se folosească mai bine lucrările lui M.Tayyib Gökbilgin, M.Z. Pakalın şi Midhat Sertoğlu privitoare la instituţiile turceşti.

Indicele toponomastic (p.781-820) este bine întocmit de Cristina Bulgaru. Putea să fie alăturat şi un Indice de lucruri şi instituţii.

Partea introductivă (p.311-325), semnat de Mehmet Ali Mustafa, aşa zisul "Studiu introductiv", sub raport

www.dacoromanica.ro

ştiinţific, lasă cel mai mult de dorit. In elementul "Bio - ", deşi majoritatea datelor corespund realităţii, cunoscute din Enciclopedia islamică etc., totuşi se întîlnesc şi unele eronate, altele forţate ca explicare şi interpretare. Incercarea de a prelungi cu doi-trei ani viaţa lui Evliya Celebi, pînă 1684 (? !) este fără temei. Toţi acei care au citit cu atenţie "Cartea călătoriilor" şi au înţeles-o s-au convins că nu este nici o mărturie, cît de măruntă, din care să rezulte că Evliya Celebi ar fi atins anul 1683. Astfel, vorbindu-se de Kara Mustafa paşa, urmaşul lui Köprülü Fazil Ahmed paşa în postul de mare vizir se spune doar atît: "Merzifonlu şehirinde bir sipahinin oğludur. Amma gayet cüretli ve sahib rey tedbirde...", adică "Este fiul unui spahiu din or. Merzifon, dar foarte viteaz, chibzuit şi hotărît.." (Cf. Seyahatname, I, p.286). Despre faptele cunoscute că marele vizir şi serdar Kara Mustafa paşa a condus o expediţie mare împotriva Vienei şi a suferit o înfrîngere dezastroasă (aug.sept.1683), pentru care a fost spînzurat la Belgrad, nu se spune nimic. Putea oare ochiul ager al lui Evliya Celebi să treacă cu vederea acest eveniment politic-militar, cel mai important din veacul al XVII-lea ?. Cred că nu. In această privinţă recomandăm documentata introducere a lui Reşad Ekrem Koç (p.11, n.20) precum şi alte lucrări în acest sens (Restul va urma în recenzie).

www.dacoromanica.ro

XIX

KAZAZ-ZADE AHMED AGA

In stadiul actual al cercetărilor privind istoriografia otomană şi problemele ei, Viaţa lui Ahmed ağa, autorul unui jurnal "Ruzname" privind asedierea Vienei de către turci (1683), încă nu este reconstituită. Fr. Babinger, în "Istoriografii otomani şi operele lor" (abr. GOW), cunoaşte numai pe fiul acestuia, numit Mehmed bin Ahmed, gen. Teşrifati-zade (Cf. GOW, p. 231-232). Numele de Kazaz, sau mai bine Kazzaz-zade, ne arată că a fost fiul unui mătăsar, negustor sau fabricant de mătase (tk. Ipekçi). Se ştie că a trăit în secolul al XVII-lea şi pe timpul sultanului Mehmed al IV-lea (1648-1687) a ocupat demnitatea de mare şambelan al Porţii sau marele maistru de ceremonii, numit Teşrifatçıbaşı, un fel de şef de protocol. A participat, sub comanda marelui vizir Kara Mustafa paşa la asedierea Vienei. Cu această ocazie a scris, a ţinut la zi, jurnalul asedierii Vienei (10 iul. - 14 sept. 1683). Inainte şi după dezastru, făcînd parte din tabăra adversară politicii lui Kara Mustafa paşa, în frunte cu marele imbrahor, marele eunuc şi sora sultanului, au smuls un firman de la sultan şi o fetva de la marele muftiu pentru decapitarea marelui vizir. Cel care a fost însărcinat să aducă capul marelui vizir a fost Kazazzade Ahmed ağa. Acesta, în seara zilei de 25 dec. 1683, îndată după apusul soarelui, însoţit de doi gelaţi, a apărut incognito la Belgrad. Cu ajutorul lui Mustafa paşa, din Tekirdağ (Rodosto), agă de ieniceri, care era în aşteptarea marelui şambelan cu o astfel de misiune, în noaptea de 25/26 dec. 1683, marele vizir Kara Mustafa paşa a fost strangulat uşor de cei doi gelaţi în prezenţa adversarilor săi (vezi figura alăturată). Marele şambelan Kazzazzade a avut grija să confişte cele 140 de pungi de aspri, reprezentînd averea personală a marelui vizir. Suma a

www.dacoromanica.ro

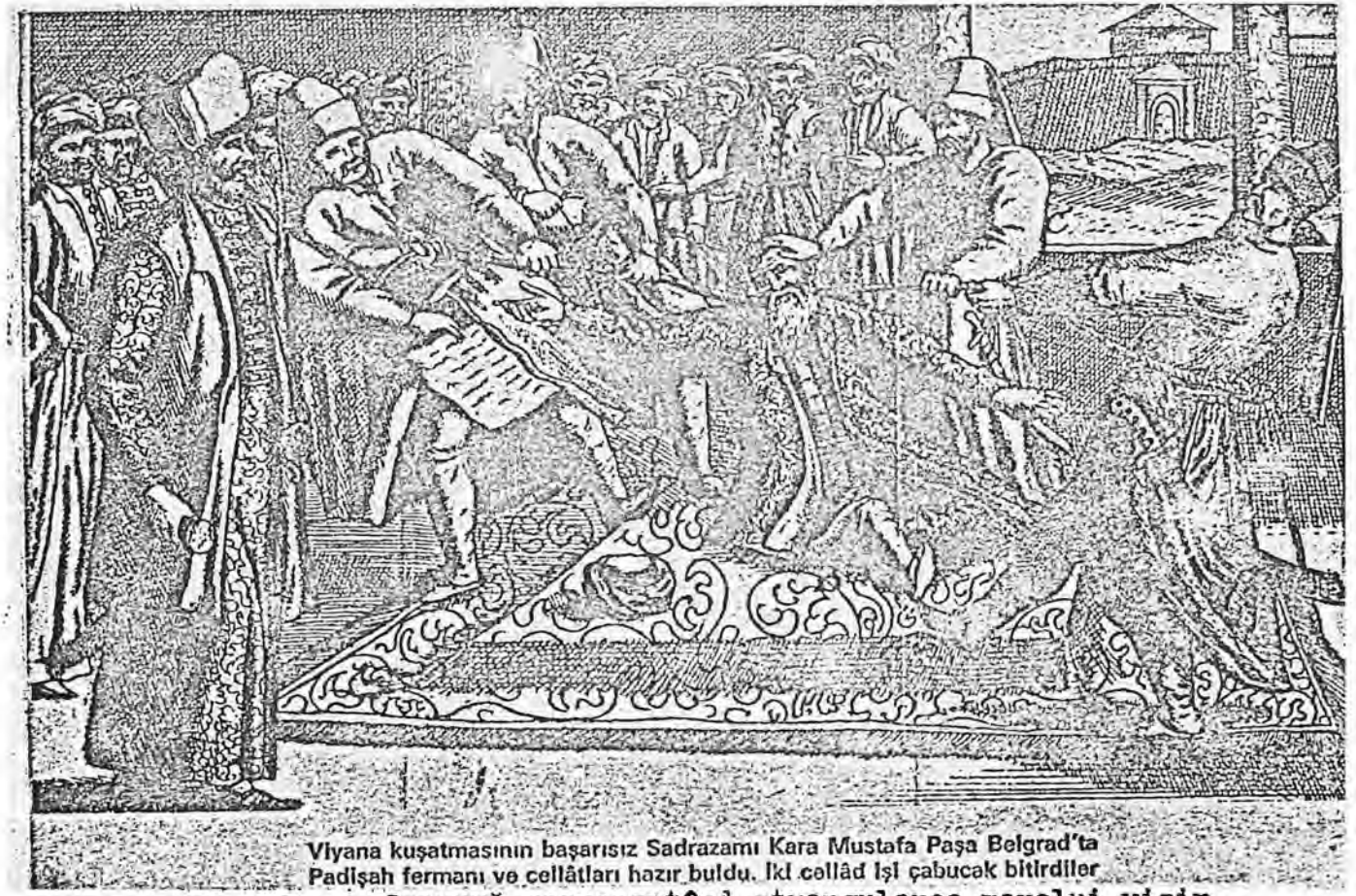

Pl. XI. - Gravură reprezentînd strangularea marelui vizir Kara Mustafa paşa, la Belgrad, pentru dezastrul de la Viena (1683). La firmanul padişahului, doi gelaţi îl execută (25 dec.1683). (Marele şambelan Kazazzade Ahmed aga arată firmanul).

www.dacoromanica.ro

fost predată noului serdar pentru folosul armatei[1].

Numitul şambelan, după cum s-a amintit mai sus, a avut ca urmaş în demnitatea de "mare maistru de ceremonial" pe fiul său Kazaz-zade Mehmed bin Ahmed, cunoscut ca autor al unei condici de ceremonial "defter-i teşrifat" sub sultanul Mustafa al II-lea (1694-1703)[2].

Nu se cunoaşte manuscrisul original al operei lui Kazaz-zade Ahmed ağa despre întîmplările din faţa Vienei "Vekayi-i Beç". In schimb, se cunosc două cópii (nüshâ) de manuscris care, făcînd abstracţie de grafie şi unele erori ale copiştilor, sînt cam aceleaşi. Primul manuscris care este intitulat "Vakayi-i'nâme" (Cronică), în loc de "Ruznâme", se păstrează în biblioteca Topkapı Sarayi, din Istanbul, fond Revan nr.1310, avînd 118 file. A fost catalogat şi descris foarte succint şi cam vag, de răposatul F.E. Karatay[3], atribuindu-l unui autor "anonim". De fapt, primul istoric cel care a semnalat acest manuscris, într-un articol despre "A doua asediere a Vienei"[4], a fost Mehmed Arif (1912). Acesta însă l-a atribuit lui Hasan Esiri care a scris, de asemanea, despre expediţia împotriva Vienei şi asedierea cetăţii vieneze[5]. Apariţia cronicii lui Mehmed Fındıklılı, "Silâhrar Tarihi"[6], în ediţia lui Ahmed Refik (Istanbul - 1928), a pus în faţa cerce-

1. Despre aceste evenimente cf. J.v.Hammer, Histoire de l'Empire ottoman, trad. J.J.Hellert, Paris, 1838, p.134-135, Ghazazzade trebuie citit Kazzazzade ...
2. Despre acesta şi conţinutul operei sale apud Franz Babinger, G.O.W., p. 231-232.
3. Cf. Fehmi Edhem Karatay, op.cit., p.269, nr.834 (R.1310)
4. Ikinci Viyana seferi hakkında, în rev. "Tarih-i Osmanî Encumeni Mecmuası", nr. 16 şi 17 din 1328 M. Istanbul, 1330 H. (1912).
5. Despre Hasan Esiri şi opera sa, scrisă mai tîrziu, (1725) cf. Fr. Babinger, op.cit., p. 265.
6. Manuscrisul autor[illegible], adică original, al acestei cronici s-a păstrat în biblioteca de stat Beyazid, din Istanbul, fond Veliyüddin nr. 2369, 326 fol. Mai amănunţit cf. Cronici turceşti... II, p.287 (VIII) şi urm. Am adus un microfilm şi pentru DGAS în 1970.

www.dacoromanica.ro

tătarilor şi acest jurnal. Deci, primul istoriograf otoman care l-a folosit ca izvor a fost Silâhdar Mehmed Fındıklılı, care a fost, de asemenea, în slujba palatului, în biblioteca căruia se păstrează pînă astăzi şi acest jurnal. Istoriograful Damad Mehmed paşa Defterdarî şi chiar Mehmed Raşid l-au folosit foarte succint.

Al doilea manuscris s-a păstrat la British Muzeum, din Londra, sub nr. 6674, avînd 99 de file.

Nu numai istoricii Imperiului otoman, ca J.v.Hammer, ci şi cercetători mai noi ca A.Camesinas, "Strîmtorarea Vienei în 1683"; V. Renner, "Viena în 1683"; C.O.Klopp, "Anul 1683 şi războaiele turceşti care au urmat acestuia"; R. Lorenz, "1683 anul turcesc"[7], n-au cunoscut acest jurnal. Cu atît mai mult nu-l puteau cunoaşte autorii europeni, unii contemporani[8] şi mulţi de mai tîrziu, care, care scriind despre marele eveniment din faţa Vienei, au preamărit triumful "creştinătăţii"[9].

Este meritul lui R.F. Kreutel, harnic cercetător al izvoarelor istoriei otomane, care bazîndu-se pe cele ambele manuscrise, amintite mai sus, a publicat: Kara Mustafa vor Wien. Das türkische Tagebuch der Belagerund Wiens 1683, verfasst vom Zeremonien Meister der Hohen Pforte (Graz, 1955, 1966), care a stîrnit mare interes[10].

Versiunea turcească, mai nouă, a acestui jurnal o datorăm lui Esat Nermi, publicat sub titlul: Devlet-i Aliyye Teşrifatçıbaşı Ahmed ağa, Viyana Kuşatması Günlüğu (1970)[11]. Prezentăm, în continuare, această ediţie şi dăm totodată cîteva fragmente ilustrative şi despre ţările române.

7. Cf. Sturminger, n-rele: 935-936, 2521-2522, 2862 etc.
8. Ca Pierre à Vaelckeren, Vienne assiégée par les Turcs et delivre par les Chretiens. Ou Journal du siège de Vienne... Composé en latin..., Bruxelles, 1864.
9. Cf. H. Kabdebo, Bibliographie zur Geschichte der beiden Türken-belagerun Wien's (1529 und 1683), Wien, 1876.
10. Cf. recenzii în rev. "Belleten" XXI, 83 (1957), 514 f. "Studii..." XXI, 3 (1968), p. 606-608 şi AO. Hung. (1960)
11. In ed. "Millet Yayınları", Tip. Baha, 196 p. + pl.

www.dacoromanica.ro

Din jurnalul asedierii Vienei (1683): Devlet-i Aliyye Teşrifatçıbaşısı Ahmet Ağa'nın VİYANA KUŞATMASI GÜNLÜĞÜ, ... Türkçesi Esat Nermi, "Milliyet Yayınları", s. l. "Tip. Baha", 196 p. pl.

După un cuvînt înainte "Önsöz" (p.9-10), "Izvoarele istoriei otomane despre a doua asediere a Vienei (p. 11-18) şi "Introducere" (p.21-25) urmează expunerea jurnalului, cînd turcii, după o cale de cinci ceasuri, sînt la conacul Ovar de la graniţa Austriei. Apoi, urmează pe rînd descrierea succintă a conacelor austriece ca Gattendorf (tk. Gota), la 11 iul.; Wildungsmauer, 12 iul.; Schwecht (Işkel), 13 iul.; prima zi de conăcire în faţa Vienei, la 14 iul. etc. Descriindu-se aşezarea trupelor otomane pentru asediere, se aminteşte că în aripa stîngă era cu oastea vilaietului său beylerbey'ul de Ineu (Yanova) şi vizirul Ahmed paşa, fost defterdar; la 15 iul., marţi, oştile Moldovei şi Ţării Româneşti au fost însărcinate cu construirea unui pod peste Dunăre şi dărîmarea altora sub comanda vizirului Sarı Abaza paşa, beylerbey de Damasc, Siria (Şam) etc, (p.41). In zilele următoare, printre altele, se arată şi rolul craiului Imre Tököly, omul turcilor, mai tîrziu şi principe al Transilvaniei (1690-1691)[1] şi sosirea tătarilor în ajutorul asediatorilor, sub conducerea lui Alp Giray sultan, fiul hanului; sosirea unor soli din partea principelui Transilvaniei (26 iul., luni) cu scrisori. Scrisorile, după traducere, au fost prezentate marelui vizir. In aceeaşi zi, pe la chindie, s-a prăbuşit un canal subteran (lağım) în aripa lui agă de ieniceri, dar toţi au scăpat cu viaţă. După apusul soarelui a avut loc o luptă grea şi chehaia şahingiilor a fost ucis de bombarda unui tun "şahî". La 27 iul., marţi, după chindie, a sosit un olăcar (ulak) din partea craiului

1. Atınay, Ahmet Refik: Türk hizmetinde Kıral Tökeli Imre 1683-1705, Istanbul "A.Halit Ktp., 1932, 59 p.

Cda. 8/977 Fasc. 44
www.dacoromanica.ro

maghiar Imre Tököly, care a fost bine primit, fiind căftănit. Chehaia de capugii al lui Abdurrahman paşa, beylerbey de Cameniţa, a fost numit la intendenţa marelui vizir (p.63-64). Odată cu începutul lunei august, ştirile despre români în faţa Vienei cresc. Este de reţinut că principele Transilvaniei, Mihail I Apafi, fiind consultat asupra ordinei de bătaie pentru asediere, ar fi răspuns categoric: "Viena nu va fi cucerită". Un astfel de răspuns irită pe marele vizir care îi porunci imediat să se retragă într-o parte cu oastea sa.../.

\+ + +

Textul turc: -

6 Ağustos cuma /1683/ - Viyana kalesine on saat lıkta Avusturya ülkesine giden yol üzerinde iki dağ arasında bulunan çok iyi tahkim edilmiş Sotvin[2] palankası ile Viyana kalesine yedi saat uzaklıkta etrafı surlar ve hendeklere çevrili Befurt şehiri[3] hâlâ boyun eğmemiş olduğundan, bunlar için aman kâğıdı hazırlatılmış; sekban bölükbaşılarından... ?..'nın yanına birkaç adam ve kılavuz katılarak gönderilmişti. Kendisine verilen buyrukta "Eğer boyun eğerlerse ne iyi, eğlemezlerse o zaman da zorla eğdirilir" denilmeteydi. Bu gün her iki şehirden elçiler gelip boyun eğdikleri haberini getirdiler. Bunun üzerine muhafız olarak birer çavuş görevlendirip yola çıkarıldı.

Karşı yakada bulunan Eflak ve Buğdan askerine Hızır paşa ile haznedar Hasan Paşa'nın bölgelerinde birer köprü kurmaları emredildi. Allah kendilerini başarıya eriştirsin.

Kethüda Sarhoş Ahmed Paşa'nın durduğu bölgede birkaç gâvur şarap almak için kaleden çıkmaya yeldendiler.

2. Schottwien (Identificările sînt ale lui R.Kreutel)
3. Oraşul Ebenfurt, înregistrat Să şi Sw-Eymiurt.

www.dacoromanica.ro

Paşa'nın askerleri bunlarla kılıç döğüşüne (p.76) tutuşup üç tutsakla iki kelle ele geçirdiler. Hepsi Sadrazama getirildi. Iki tutusak kılıçtan geçirildi. Üçüncüsü alıkonuldu. Getirenlere hilat giydirildi. Tutsakların verdiği bilgiye göre, kalede yüz dirhem ekmek onbeş akça ve yarım okka et yirmi akçaymış. Her tarafta şaşkınlık hüküm sürüyormuş. Savaş birliklerinin kumandanı olan General Serényi[4] de bir okla vurulup ölmüş.

Nádasdy'den hediye olarak erzak geldi. Getirenlere Sadrazamın huzurunda orta dereceden iki ve bir küçük hila giydirildi. Ahmed Paşa ve Ömer Paşa kolundan iki kelle gönderildi. Getirenler bahşiş aldılar.

Bu gün Erdel Kıralı Apâfy Mihâly'yi orduya katılmağa davet için gönderilmiş bulunan Recep Ağa geldi. Kendiyle birlikte gelen kralın ulağı bir mektup getirdi. Mektupta kralın emre uyup hareket ettiği ve Budun altında Tuna'yı aşmak niyetinde olduğu yazılıydı.

Bir tutsak daha getirildi ve Serçeşmeye teslim edildi (p.77)...

20 Ağustos Cuma - Sadrazam, kuşluk vakti Deli Bekir Paşa kolunu ziyaret etti ve sonra dış hatlaradki kendi tabyasına gitti.

Daha önce Padişaha gönderilmiş bulunan Ömer Bey bugün dönüp geldi. Kendisiyle birlikte Kızlar Ağasını ulağı olarak baltacısı Seyyid Abdülkerim Çelebi de geldi. Sadrazamın eteğini öpüp Valide Sultan Hazretlerinin Edirne'de dünyadan göçerek Istanbul'da kendisi tarafından yaptırılmış cami'in türbesine defnedilmiş olduğu haberini getirdi. Ayrıca şevketlü Padişahımızın ölen Küçük Hasan paşa ile ölen kethüda Ahmed Ağa'nın Istanbul'da bulunan mülklerini devlet malı yaptırdığını da bildirdi. Kızlar Ağasının armağanı olarak altın bir kılıçla elmas kaplı bir hançeri Sadrazama sundu.

4. Josef Graf Serenyi, comandantul cetăţii,rănit şi apoi mort.

www.dacoromanica.ro

Erdel Kıralından bir ulak geldi. Sadrazam tarafından kabul edildi ve eteğini öpebilmek şerefine erişti. Divân tercümanıyla daha başka üç kişiye üç orta derecede ve bir küçük hilat giydirildi. (p. 92).

Zağarcı koluna bir püskürme lağım patlatıldı. Gâvurların domuz damını içinde bulunan bütün melunlarla birlikte toprağın altına gömdü.

Kıralın pazar günü gelerek Sadrazamın eteğini öpmesi kararlaştırılmış olduğundan kendisine bu yolda haber gönderildi.

21 Ağustos Cumartesi - Seher vakti Vezir Ahmed Paşa kolunda araziyi açmak için bir püskürme lağım patladıldı, hayli yararlı oldu.

Kaledeki düşmanlara ekmek satan üç Ermeni fırıncı yakalandı ve her birine üçyüzer sopa vuruldu. Ayrıca barut hazirlamakla görevlendirilmiş birkaç timarlı sipahiye hizmetlerinde gösterildikleri ihmâlden ötürü yüzellişer sopa vuruldu.

22 Ağustos Pazar. - Bu gün, Sadr'azam daha sabahtan otağlarına çıktılar.

Erdel Kıralı ordu-yu hümayûna yaklaşmak üzere olduğundan, Eflâk, Buğdan beyleriyle Sadr'azamın Delileriyle Gönüllüleri karşılamaya gittiler. Ordugâha yakın bir yerde bir miktar gedikli ve ulûfeli çavuşla (p.93) çavuşbaşı ve Silâhdar Ağası Ömer Ağa, Kıralı karşıladı. Sadr'azamın gönderdiği cins bir atı Saraçbaşı getirdi. At işlemeli bir örtü ve mücevherli bir eğerle şahane şekilde donatılmıştı. Kıral hızlı koşan bu ata bindi ve Sadr'azam otağına doğru yola çıktı. Yaklaştığı sırada divan tercümanı Aleksander de (sic)[5] karşılamaya geldi. Kendiyiyle konuştu ve sonra haber ulaştırmak üzere geri döndü. Yarım saat geçtikten sonra Sadr'azamın Delileriyle Gönül-

5. Alexandru Mavrocordat, mare dragoman: 1673-1709. (n n.)

www.dacoromanica.ro

lüleri geldiler. Arkalarından Eflak ve Buğdan beyleri ile Kıral maiyetinin ileri gelenleri bayraklarıyla birlikte gelerek boru trampet sesleri arasında geçtiler. Sonra da Kıralın muhafız birliği Rum-töresine uyarak boru, trampet ve davullarıyla çılgınca gürültüler yaparak geldi. Bunların arkasından divan çavuşları, çavuşbaşı, Silahdar Ağası ve en sonda da Kıral kendisi gelmekteydi. Kıral otağın giriş yeri önünde attan indi. Az önce saydıklarımızın önünden sağlı sollu selâmlar vererek geçti ve bir miktar yakın adamıyla birlikte üç direkli çadırdan içeri girdi. Sofa kenarında konulmuş olan iskemleye oturdu. Divan tercümanı yanında kalarak törenin ilkelerini öğretmek amacıyla kendisiyle konuştu. Bu sırada içerden Reis Efendi ile Çavuşbaşı kavuk ve kürk giymiş olarak göründüler. Arkalarından kudretlû, devletlû başkumandan kallâvî kavuk ve kakım kürkü kaplı (p.94) softan kaftan giymiş olarak içeri girdi. Sağında Kethüda Bey, solunda Yeğen Hüseyin Bey koltuklamışlardı. Sonsuz bir vakar içinde yürüp selâm verdi ve makata oturdu[6]. Selâm Ağası selâmına karşılık verdi ve çavuşlar bağırşarak kendisini kutlayıp alkışladılar. Bundan sonra da Kırala, kerem sahibi Sadr'azamın eteğini öpmek ve huzurunda oturmak şerefi verildi. Ancak Kıral, hemen oturtmayıp tekrar Sadr'azama yaklaştı, yüzünü kaftanın eteğine bastırdı. Sadr'azam, kendisini bir defa daha oturmaya davet edince, başını eğip yerine oturdu. Çeşitli soru ve karşılıklardan sonra Kıral yeniden kerem sahibi Sadr'azamın yanına varıp eteğini öptü. Bağlılığını göstermesi için düzenlenen törenin bütün gereklerini yerine getirdi. Kahve, şerbet ve çubuk içildikten sonra Kırala sırma işlemeli diba üzerine yarım samur kürk kaplı hilat giydirildi. Divan tercümanına, Kıralın yakın adamlarından ve ordu kumandanlarından on-

6. Arapça'dan gelen "Sofa" sözü, üzerine kıymetli yastık...

www.dacoromanica.ro

sekiz kişiye, onsekiz orta derecede, yirmibeş küçük hilat giydirildi. Bunun üzerine Kıral tekrar Sadr'azamın eteğini öperek gitmek üzere izin istedi. Cavuşbaşıyla çavuşlar önü sıra at sürüp kendisini ordugâhtan çıkardılar ve dış tarafta özel olarak kurulmuş bulunan çadırına götürdüler.

Ikindiye doğu Draskoviç, Nádasdy ve Esterhazy Mihály adlı beyler Sadr'azamı ziyaret ettiler. Sorulan sorula ayakta durarak karşılık verdikten sonra, her birine büyük ve maiyetlerinden atlı kişiye küçük, tercümana orta derecede hil'at giydirildi. (p.95).

Erdel Kıralı hediye olarak Sadr'azama altı koşumlu bir binek arabası, altın kaplamalı gümüşten yapılmış altı tane kupa arabası, koşumlu eğerli bir binek atı ve dört tane araba atı gönderdi. Getirenlere orta derecede hil'at giydirilip bahşiş verildi.

Bütün evrenin sahibi Allahın iradesiyle, din düşmanları adadaki ordugâhlarından kaçarcasına çekilip gittiler. Nereye gittikleri öğrenilemedi. Ordu-yu hümayûndan ve ırmağın beri yakasındaki sekbanlara gönüllülerden birçoğu suyu geçip gâvur ordugâhına gittiler. Orda buldukları bir hayli erzakla daha başka çeşit şeyleri alıp getirdiler.

Rumeli kolundaki sipahi serdengeçtilerin bulunduğu yerin altında gâvurlar bir püskürme lağım patlattılar. Ancak birkaç kişi yaralandı. Allahın inayetiyle, Islâm ordusu büyük bir zarara uğramadı ve gâzilerin huzuru bozulmadı.

Devletlû Sadr'azam akşam namazı kılındıktan sonra tekrar metrisler bölgesini dolaştı ve sonra tabyasına döndü.

Vezir Ahmed Paşa kolundan gâvurların her şeyi tamamlanarak ateşlemeğe hazır bir lağımı keşfedilip bütün barutu boşaltıldı.

www.dacoromanica.ro

23 Ağustos Pazarertesi - Seher vakti Erdel Kıralı trampetler çaldırarak hareket edip, Yanık kıyısındaki köprüleri beklemek üzere (p.96) yola koyuldu. Serasker Ibrahim Paşa'ya Ulak Çelebi'yle gönderilmiş olan, ordu-yu hümayûna derhal katılması yolundaki buyruk kendisine ulaştırıldı.

Sadr'azam metrislere gidip bir süre sonra tabyasına döndü. Tırhala alaybeyi şehit düştüğünden yerine kendisinin tımar sahiplerinden ... [7] adlı biri tayin edilerek alaybeyi olarak hil'at giydirildi. Bundan sonra sadr'azam Kul-Kethudasının tabyasını ziyaret etti. Buraya az önce Yeni-Ağası, Rumeli Beylerbeyi ve Kul-Kethüdası gelmiş bulunyordu. Savaş yönetimi hakkında konuşulup Sadr'azam adı geçenleri emredilen işlerden hiç bir şekilde kusur etmemeleri konusunda uyardı. Sonra da kendi tabyasına dönüp bir süre orda kaldı. Arkasından dış hatlardaki tabyasına gitti.

Bu sırada Zağracıbaşı Ağa'nın kolunda bir püskürme lağımı patlatıldı. Gâvurların domuz damını yıkıp içindeki mel'ûnları altında bıraktı. Hepsini yerin dibinde kaybedip cehennemin ebedi ateşine yolladı. (p.97)...

... Tatar Hanının ulakları iki tutsak getirdi. Gâvurların ordugâhında ele geçirilmişti. Serçeşmeye teslim edildiler. Sonra gâvur ordusundan bir başka tutsak daha etirildi. Bu gâvur sorguya çekilirken, bütün gâvurların aniğe kapılıp ordugâhı terkettiklerini ve kaçıp gittiklerini söyledi.

Tatar Hanı ırmağın öte yakasının düşmandan arınmış olduğunu görünce, oraya büyük bir gayretle atılıp her yanını yakıp yıktı ve çöle döndürdü. (p.98).

24 Ağustos Salı - Trabzon Alaybeyi eceliyle öldüğünden yerine kendisinin timar sahiplerinden Kır Ali ta-

7. Spaţiu alb şi în textul turc (nedenumit).

www.dacoromanica.ro

yin edildi ve Sadr'azamın huzurunda alaybeyi olarak hilat giydirilidi.

Dünkü gün, dört kişi, gâvurların şarampolu dibinde şarap içerken yakalanmıştı. Bu gün herkesin önunde her birine ikiyüzer sopa vuruldu.

Öğlenden önce Draskoviç ile her iki Nadasdy, Sadr'azamın elini öperek dönüş için izin istediler. Kendilerine orta derecede üç hil'at giydirildi.

Tatar Hanının oğlundan bir ulak gelerek Hüseyin paşa[8] ile Tatar ordusunun Morava suyunu geçtiğini, karşı yakada gâvurların eskiden ordugâhlarının bulunduğu adada çadır kurup yerleştiğini bildirdi. O tarafa doğru gidenler, adı geçenlerin gerçekten anılan yerde çadır kurmuş olduklarını kendi gözleriyle gördüler. Irmağın beri yakasında bulunan birliklerden bir çok sekban ve gönüllü suyu geçerek gâvurların terketmiş olduğu yeri araştırdılar, erzak ve başka ganimetler getirdiler.

Kaledeki gâvurlara gizlice şarap götüren Izmirli sekiz dokuz hristiyan arabacı yakalandı. Her birine herkesin önünde iki yüzden üçyüze kadar sopa vuruldu.(p.99).

Ayrıca şunları da bildirdiler:

Hüseyin Paşa'yla Tatar Hanın oğlu, askerleriyle önce söz konusu edilen yere varmışlar; ordugâh kurduktan sonra yürüyüşe geçmişler; bir ya da iki saat yol amışlar. Burda çeşitli birliklerinden toplanmış gâvurlarla karşılaşıp kısa bir savaş yapmışlar. Allahın emri böyleymiş ki, Eğri Beylerbeği Kör Hüseyin paşa ırmağa düşüp şehit olmuş. Varat Beylerbeyi Mehmed paşa da aynı şekilde ırmağa düşmüş, fakat üzerek beri yakaya ulaşmış. Öteki yakada kalan diğer askerlerin ne olduğu öğrenilemedi.(p.100)...

27 Ağustos Cuma - Rumeli kolunda ölümü hiçe sayan kahramanlar, serdengeçtilerin önünde dikili duran kirpi engelleri sabah erkenden hayli gayret göstererek kementle kendilerine çektiler ve Sadr'azamın huzuruna getirdi-

www.dacoromanica.ro

ler. Kendilerine zengin armağanlar verildi.

Eğri ve Varat[8] timarları sipahilerine buyruk yazılıp, Kethüda Ahmed Paşa'nın kethüdasıyla birlikte Macar Kıralına gitmekle görevlendirildiler. Buyrukta eksiksiz toplanmaları, Kıralla birlikte yola çıkıp Eğri Beylerbeyi Ahmed Paşa ve Varat Beylerbeyi Mehmed Paşa'yla birleştikten sonra ırmak yukarı ilerleyip öte yakada ordugâh kurmaları bildiriliyordu.

Geceleyin gâvurların bir lâgımı keşfedildi.

Öğlenden önce gâvurlar Zağarcıbaşı koluna saldırdılar. Yarın saat süren zorlu bir savaştan sonra geri püskürtüldüler. Altı kelle ele geçirildi[9] (p.102).

Uyvar Beylerbeği Hocazade Hasan Paşa ordugâha geldi ve kendisine yeni Rumeli Beylerbeyi olarak Sadr'azamın huzurunda törenle en yüksek dereceden hil'at giydirildi. Rumeli Beylerbeyi olan Şeyhoğlu Ali Paşa'ya ise Uyvar vilâyeti verildi ve kendisine en yüksek dereceden hil'at giydirildi. Hasan Paşa metrislere gitme buyruğu aldı.

Ikindi üzeri Rumeli kolunda serdengeçtilerin bulunduğu yerde bir lağım patlatıldı. Bir sürü gâvuru havaya savurup bir-çoğunu da öldürdü, Şimdiye kadar hiç bir lağım bu derece etkili patlatılmamıştı. Arkasından da serdengeçtiler hücuma hemen kalktılar. Yarım saat süreyle gâvurla kavgaya tutuştular. Kelle ve tutsak ele geçirdiler. Bu lağımı hazırlamış olan askerler Sadr'azamdan armağanlar aldılar... (p. 103)...

3 Eylül Cuma - Samsuncubaşı kolunda dört cebeci bölüğü ve Sivas, Temeşvar, Karaman vilâyetleri askerleri karşılarında bulunan duvarın altına bir patlatma kanalı açmağa uğraştılar. Öğlenden önce duvarın içine doğru üç dört arşın kadar yol almış bulunuyorlardı...

8. Oştile acestor două vilaiete au fost sub comanda lui Kör-Hüseyin paşa; după înfrîngea de la Bisamberg cei rămaşi în viaţă s-au retras la Pressburg.

9. O ştire privind palatul imperial din Belgrad.

www.dacoromanica.ro

4 Eylûl Cumartesi - Sabah erkenden bir tutsak getirildi. Sorgusu sırasında çok önemli şeyler söyledi.

Öğlenden önce Defterdar Çirkeşli Celeb Hasan Efendi'ye Paşa rütbesiyle birlikte Temeşvar vilâyeti (p.110) verildi[10], ancak kendisi Sadr'azamın huzurunda bu görevi reddetti..., Daha sonra Sadr'azam yeniden Hasan Efendi'yi çağırttı ve onu Yanova Beylerbeyi yaparak hil'at giydirdi. Kendisini rahmetli Vezir Ahmed Paşa'nın koluna kumandan tayin etti... (p.111).

10 Eylûl Cuma - Devletlû Sadr'azam maiyetiyle birlikte ordugâhın çevresini gözden geçirmek üzere at gezintisine çıkıp öğle üzeri tekrar otağına döndü (p.116)

... Bosna Beylerbeyi Hızır Paşa kendi vilâyetinin bütün askeriyle birlikte adadaki yerlerden çekildi. Yerine Eflak ve Buğdan beyleri, Saruhan Sancağı beyi Şeyhoğlu Ahmed Paşa ile Sadr'azamın ağalarından Maden Ağa ile Recep Ağa konuldu...

Geceleyin Tatar Hanı yirmi tane Alman tutsak yakaladı. Ondukuzunun boynun boynunu vurdurup bir tanesini Sadr'azama gönderdi. Bu tutsak sorgusu sırasında şunları söyledi: "Gâvurlar iki yoldan geliyorlar. Aralarında kırk bin askerlik ordusuyla Polonya Kıralının[11] kendisi de bulunmaktadır. Alman Kayzeri de yanındadır. Yanlarında ikiyüz tane ağır ve hafif top getirmektedirler. Yarın sabah, Islâm ordusuna karşı hücuma geçmek niyetindedirler"... (p.117).

12 Eylûl Pazar - Seher vakti mel'un gâvurun ikiyüz bin kişilik ordusunun Tuna kıyısındaki dağdan inip, Kara Mehmed Paşa'nın bulunduğu taraftan kavga ve döğüşe tutuşmuş olduğu haberi geldi. Bunun üzerine Sadr'azam, Kethüda Bey, bütün mayet halkı, Şeyh Vani Mehmed Efendi, sipahi ve silahdarlarla geri kalan herkes atlara bindi.

10. In locul lui Defterdar Ahmed Pasa care murise, în "Ruznsme" este amerau trecut beylerbey de Ineu(Yanova)

11. Jan Sobiecki

www.dacoromanica.ro

Sancak-i Şerifi açtılar. Hep birlikte hareket edip anılan yere gittiler. Gâvurların top menziline yakın bir yerde Sadr'azam için gölgelik kuruldu, kendileri bunun altına geçtiler.

Sağ kanatta Vezir Kara Mehmed Paşa, Deli Bekir Paşa, Ser'asker Koca Arnavut Paşa, Binamaz Halil Paşa ve öteki beylerbeyleriyle sancak beyleri; Tuna'ya doğru ötelerde ada tarafında Eflak ve Buğdan[12] (p.120) beyleri askerleriyle yer almıştı. Sol kanatta Şam Beylerbeyi Vezir Abaza Sarı Hüseyin Paşa, Tatar Hanı ve bir çok beylerbeyleri ile sancakbeyleri bulunuyordu. Ortada Sadr'azam sağlı sollu silahdar ve sipahilerle durmaktaydı. Sadr'azam önünde ise yeniçeri ağasıyla kul kerhüdası hayli kalabalık yeniçerilleriyle yer almıştı. Çeşitli yerlerde Şahi topları getirilip konulmuştu.

Gâvurlar dağdaki palankaya varmışlar, koyu mavi gökyüzünün önünde yamaçları fırtına bulutları fırtına bulutları gibi sarmışlardı. Bir kanattan Tuna kıyısındaki Eflak (ve) Buğdan askerine karşı dayanıp, öteki kanattan en uzaktaki Tatar birliklerine uzanmışlardı. Dağ ve ovayı kaplayıp yarımay biçimde savaş düzeni aldılar. Sanki kara katrandan bir sel gibi dalgalanarak dağdan aşağıya aktılar. Bu sel karşısına çıkan her şeyi çiğneyip yakıyordu. Böylece Islâm askerini iki yandan kuşatmak gibi boş bir amaçla saldırıya geçtiler... (p.121).

14 Eylûl Salı. - Yanık önünde Konaklama.

Sadr'azam ertesi sabah burdan da yola çıkıp öğlenden önce Raab ve Rabnitz suları üzerindeki köprüleri geçti. Öğleye doğru Raab ovasına varıp Siliststre Beylerbeyi Mylitenli Mustafa Paşa'nın çadırı önünde atından indi. Mustafa paşa ile Erdel Kıralı Apáfy Mihály, Sadr'azamı köprü başında karşılamışlardı... (p.125)...

12. Şerban Cantacuzino şi Gheorghe Duca.

www.dacoromanica.ro

Facs. XIX, 1 - Prima pag. din Veka'inâme - ms. asedierea Vienei de către turci (iul.-sept.1683).

Kazazzâde Ahmed, Bibl.TKSM., fd. Revân nr. 1310. fol. 1 v.(Arh.st.Buc., Mf. Turcia, rola 51, c.449-I)

www.dacoromanica.ro

Traducere.-

6 august, vineri (1683) - La o depărtare de zece ceasuri de cetatea Viena, pe drumul care duce spre Austria, se găseşte, între doi munţi, palanca numită Sotvin[1], care este întărită foarte bine; şi apoi, la o depărtare de şapte ceasuri de cetatea Viena (se află) oraşul Benfurt[2]. Deoarece nu arătaseră supunere, au fost pregătite scrisori de aman pentru acestea. După ce au fost ataşate călăuze şi cîţiva oameni pe lîngă căpeteniile compăniilor (bölük -"buluc") de seimeni (Sekban), au fost trimişi. In porunca adresată acestora li se spunea: "Ce bine ar fi să vă supuneţi; dacă nu vă veţi supune, atunci veţi fi supuşi cu forţa". Astăzi au venit soli din ambele tîrguri şi au adus (ştirea) supunerii lor. Potrivit cu aceasta (după ce) a fost însărcinat cîte un ceauş pentru pază, au fost scoşi la drum.

Oştilor Ţării Româneşti şi Moldovei, aflate pe partea cealaltă, li s-a poruncit ca să aşeze cîte un pod în zona lui Hızır pşa şi Haznedar[3] Hasan paşa. Allah să-i ajute pe aceştia (în treburile lor).

In zona lui Kethüda Sarhoş[4] Ahmed paşa, cîţiva ghiauri şi-au făcut vînt ca să iasă din cetate spre a lua vin. Oştile paşei apucîndu-se de luptă cu săbiile, cu aceştia (p.76), au încăput în mînile lor trei prinşi şi două tigve. Toţi au fost aduşi marelui vizir. Doi dintre cei prinşi au fost trecuţi prin sabie, iar cel de al treilea a fost reţinut. Cei care i-au adus au fost căftăniţi. După spusele celor prinşi, o sută de dirhem[5]

1. Citit şi Stvin sau Sotrin corespunde cu Schottwien (identificările aparţin lui R. F. Kreutel).
2. SD sau SW de Eymfurt, forme corupte pentru oraşul Ebenfort (după R.F. Kreutel).-
3. Hazinedar - marele vistiernic; vistiernic.
4. Sarhoş - "beţiv"; Kethüda - aghiotantul m.vezir.
5. Dirhem, drahmă, vechea unitate de măsură =0,31 gr.

www.dacoromanica.ro

de pîine, în cetate, erau 15 apri şi o jumătate de oca (okka)[6] de carne făcea 20 de aspri. Apoi, în orice parte din cetate domnia zăpăceala şi tulburarea. Comandantul forţelor unite pentru luptă, generalul Serény[7], fiind lovit de o săgeată, murise.

Au venit merinde ca dar de la Nádasdy. Celor care le-au adus le-au acordat cîte un caftan sau două mijlocii. Din aripa lui Ahmed paşa şi Ömer paşa au fost trimise două tigve; cei care le-au adus au primit bacşiş (bahşiş).

Astăzi, s-a întors Recep aga, care fusese trimis ca să-l invite pe principele Transilvaniei, Mihail Apáfy, pentru a se uni cu ordia. Olăcarul principelui care a venit cu acesta a adus o scrisoare. In scrisoare s-a arătat că principele a acţionat potrivit cu porunca şi că are de gînd să treacă Dunărea în jos de Buda.

De asemenea, a fost adus un prins, care a fost predat la "Serçeşme"[8] (p.77) ...

20 august, vineri - Marele vizir, înainte de amiază, a vizitat flancul lui Deli Bekir Paşa şi apoi a plecat la tabya sa, (aflată) în afara liniilor.

Astăzi s-a întors Ömer bey care mai înainte fusese trimis la padişah. Impreună cu el a venit şi olăcarul şi halebardierul marelui eunuc Seyyid Abdülkerim Çelebi. Acesta sărutînd poala padişahului a adus ştirea morţii măriei sale Valide sultan[9], la Adrianopol, şi înmormîntarea ei în mausoleul (türbe) geamiei, construită de ea în Istanbul. A mai arătat că bunurile lui Küçük Hasan paşa şi a chehăiei sale, care muriseră, au fost trecute pe seama împărăţiei de măria sa padişahul. A oferit marelui vizir ca dar din partea marelui eunuc o sabie de aur şi un hanger incrustat cu pietre preţioase.

6. Unitate de măsură de 1,285 kg.
7. Josef graf Sereny, comandantul fortăreţei Viena.
8. Numit şi serkerde, comandant de sekbani şi ieniceri
9. Sultana mamă.

www.dacoromanica.ro

A venit un olăcar din partea principelui (kıral) Transilvaniei care a fost numit din partea marelui vizir, fiind onorat cu sărutarea poalei acestuia. Dragomanul divanului şi încă trei persoane au fost căftăniţi cu halate mijlocii şi unul mai mic (p.92).

In flancul lui Zağargi s-a prăbuşit un canal supteran (lağım) şi mulţi dintre ghiauri au fost îngropaţi sub pământ.

Marele vizir a fost înştiinţat despre sosirea principelui (Transilvaniei), duminică , spre a săruta poala marelui vizir.

21 august, sîmbătă. - In flancul vizirului Ahmed paşa, în zori de zi, s-a prăbuşit un /alt/ canal supteran, care a fost de mare folos.

Au fost prinşi trei brutari armeni care vindeau pîine duşmanilor din cetate şi fiecare a primit trei sute de ciomege. Afară de acesta, şi cîţiva timarioţi-spahii, care arătaseră neglijenţă în slujbele lor, au primit cîte 150 de ciomege.

22 august, duminică. - Astăzi, încă de dimineaţă, marele vizir a ieşit din corturile sale.

Principele Transilvaniei /Mihail Apáfy/ apropiindu-se de ordia împărătească, au plecat pentru întîmpinarea sa delii şi gönüllü'ii[10] marelui vizir, împreună cu domnii Ţării Româneşti şi Moldovei,[11] Intr-un loc, în apropiere de tabără, un număr de ghedüklii şi ulufegii[12] cu ceauşii şi cu ceauşbaşa lor (p.93) şi aga'ua de silihtari[13] Ömer aga l-au întîmpinat pe principe. Căpetenia şeharilor (saraçbaşı) a adus un cal de rasă. trimis din partea marelui vizir. Calul era împodobit cu o pătură brodată şi acoperit cu o şea minunată, împodobită cu pietre preţioase. Principele a încălecat pe acest cal

10. Trupe de voluntari - "inimoşi"
11. Serban Cantacuzino şi Gheorghe Duca.
12. Ostaşi în slujba palatului şi lefegii.
13. Trupe de cavalerie; spătari.

www.dacoromanica.ro

iute şi a pornit direct spre cortul marelui vizir. In clipa cînd s-a apropiat, a venit pentru întîmpinarea şi dragomanul Alexandru (Mavrocordat)[14], care a vorbit cu însuşi (principele) şi apoi s-a întors spre a transmite ştirea (marelui vizir). După o jumătate de oră, s-au întors deliii şi gönüllü'ii marelui vizir. Din spatele lor au venit domnii Ţării Româneşti şi Moldovei, împreună cu demnitării suitei principelui. Impreună cu steagurile lor au trecut prin sunete de trompete. Apoi, potrivit cu ceremonialul grecesc (Rum töreni), a sosit cu garda sa şi principele (Mihail Apáfy) în sunetul trîmbiţelor, trompetelor şi în zgomotul asurzitor al tobelor. Din spatele acestora au venit ceauşii divanului, Çeauşbaşa, aga de silihtari, şi în urmă de tot venia principele însuşi. Principele a descălecat de pe cal în faţa intrării în cort. Apoi, păşind din faţa celor pomeniţi puţin mai înainte, a salutat pe cei din dreapta şi din stînga şi după aceea împreună cu un număr de oameni apropiaţi a intrat înăuntru printrun cort cu trei coloane. (Principele) s-a aşezat pe un scaun situat la marginea sofalei. Dragomanul divanului (Alexandru Mavrocordat), rămînînd pe lîngă principe, a vorbit cu acesta spre a-l învăţa despre regulele ceremonialului (otoman). In acest timp au apărut dinăuntru reisul efendi şi ceauşbaşa îmbrăcaţi în bonete mari şi în blănuri. Din spatele lor a intrat înăuntru măria sa marele serdar (marele vizir) îmbrăcat într-un caftan (p.94), căptuşit cu blană de cacom, şi cu o bonetă măreaţă. In dreaptă îl avea pe kethüda bey şi în stînga pe Yeğen bey. Inaintînd într-un vacarm (vakar) fără sfîrşit, a salutat şi (apoi) a şezut pe macat[15]. Aga'ua pentru salut i-a răspuns salutului său, iar ceauşii, ţipînd, l-au

14. Mare dragoman al Porţii otomane: 1673-1709 (?). Nestor Camariano, Alexandre Mavrocordato..., 1970.
15. In arabă "sofa", transmis şi în turcă.

www.dacoromanica.ro

aplaudat. După aceasta, s-a făcut onoare principelui ca să sărute poala (hainei) marelui vizir, stăpînul generozităţii, şi să şadă în faţa sa. Numai că principele n-a şezut imediat, iarăşi, s-a apropiat de marele vizir, apăsîndu-şi faţa pe poala caftanului. Indată ce marele vizir l-a invitat încăodată ca să şadă pleoîndu-şi capul. a şezut în locul său. După diverse întrebări şi discuţii, principele mergînd iarăşi în partea marelui vizir, stăpînul generozităţii, şi-a sărutat poala (caftanului său) . Spre a-şi arăta ataşamentul său, şi-a îndeplinit toate regulele şi cerinţele rînduilei ceremonialului. După ce au băut cafea, şerbet şi (au fumat) din pipe (cubuk), principele a fost căftănit cu un hil'at strălucitor, lucrat în fir pe diba[16] şi căptuşit pe jumătate cu blană de samur. Au mai fost caftăniţi dragomanul divanului, omaneni din suita principelui şi comandanţii oştirii, cu 18 hil'ate mijlocii ca valoare şi 25 de halate inferioare. Pentru toate acestea, principele sărutînd, iarăşi, poala marelui vizir a cerut învoire ca să plece. Ceauşii cu çeauşbaşa au rînduit caii în faţa sa, l-au scos din tabără şi l-au dus în cortul său special aşezat în afară.

Spre chindie (ikindi), l-au vizitat pe marele vizir beii (maghiari) numiţi Draskoviç, Nádasdy şi Esterhazy Mihály... (p. 95).

Principele Transilvaniei i-a trimis marelui vizir, drept dar, o trăsură cu şase atelaje, un număr de şase harabale dublate (kupa) de argint, căptuşite cu aur, un cal înşeuat pentru atelaj şi un număr de patru trăsuri pentru cai. Oamenilor care le-au adus, pe lîngă caftane potrivite, le-au dat şi bahşiş...

_____ august, luni. - In zori de zi, principele Transilvaniei, făcînd să cînte trompetele, s-a pus în marş

16. Diba - Stofă orientală brocată în mătasă, cu aur sau argint; brocart.

www.dacoromanica.ro

spre a păzi podurile de lîngă Raab (Yanık) (p.96).

Lui Ibrahim paşa[17] i s-a trimis porunca prin celebi olăcarul (Ulak Çelebi)[18], în sensul că să se prezinte îndată la ordia împărătească.

Marele vizir a plecat la metereze şi după un răstimp s-a întors la tabia sa. In locul alaybeiului de Tîrhala, căzut ca erou martir (şehit), a fost căftănit unul dintre timarioţi...[19]. După aceasta, marele vizir a vizitat tabia lui Kul-Kethüdası[20]. Puţin mai înainte veniseră aici agă de ienicери, beilerbeiul de Rumelia şi Kul-Kethüdası. Discutîndu-se despre pregătirea luptei . . , marele vizir n-a găsit nici un cusur din cele ce ordonase mai sus numiţilor. Apoi, s-a întors în tabia sa şi a rămas acolo un timp. (Ieşind) prin spatele lei, a plecat la tabia sa din afară liniilor de bătaie.

In acest răstimp s-a prăbuşit un canal supteran (lağım) dinspre aripa lui Zağargi-başa, care, dărîmînd staulul de porci al ghiaurilor, i-a acoperit pe blesmaţi. Toţi, înfundîndu-se în pămînt, au fost trimişi în focul veşnic al iadului. (p.97).

Olăcarii hanului tătăresc au adus doi prinşi, fiind înşfăcaţi în tabăra ghiaurilor. (Aceştia) au fost predaţi lui Serçeşme (ser-kerde), Apoi, a mai adus încă un alt prins din ordia ghiaură. Acest ghiaur, fiind luat la întrebări, a răspuns că toţi ghiaurii au căzut în panică, şi părăsindu-şi tabăra lor, au plecat.

Hanul tătăresc, îndată ce a văzut că partea cealaltă a rîului a fost curăţită de duşmani, s-a aruncat acolo cu mare zel. Incendiind şi ruinînd toate părţile le-a transformat într-un pustiu (p. 98).

17. Arnaut Uzun Ibrahi paşa, ser'asker din 1682.
18. Poreclă pentru Ahmed aga, apare în altă parte.
19. Spaţiu alb, nu este indicat numele respectiv.
20. Numit şi Kethüdabey urma în grad ieniceresc imediat după agă de ieniçeri (Vezi mai amănunţit apud Midhat Sertoğlu, Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, Istanbul - 1958, p. 173.

www.dacoromanica.ro

24 august, marţi. - Din cauza morţii naturale a alaybeiului de Trapezunt, în locul său a fost numit unul dintre sipahi, Kır Ali. El a fost căftănit ca alaybey în faţa marelui vizir.

Ieri au fost prinşi patru inşi de-ai ghiaurilor pe cînd beau în fund la palisade. Astăzi, au fost ciomăgiţi, în faţa tuturor, cu cîte două sute de ciomege.

Inainte de amiază, Draşkoviç şi cei doi Nádasdy, sărutînd mîna marelui vizir, au cerut învoire pentru întoarcere. Au fost căftăniţi cu trei hil'ate potrivite.

Venind un olăcar din partea fiului hanului tătăresc, a înştiinţat /despre/ trecerea apei Morava a ordiei tătăreşti cu Hüseyin paşa, găsirea în partea din faţă a vechei tabere a ghiaurilor şi aşezarea lor într-o insulă prin întinderea corturilor. Cei care au plecat spre acea parte au văzut cu proprii lor ochi într-adevăr întinderea corturilor din partea celor de mai sus. Mulţi dintre seimeni şi voluntarii (Gönüllü) unităţilor, din partea de dincoace, trecînd apa au cercetat locul părăsit de ghiauri şi şi-au adus merinde şi alte prăzi. Intre timp, au fost înşfăcaţi opt sau nou căruţaşi (arabacı) din Izmir care aduceau pe asmuns vin ghiaurilor din cetate. Fiecare a fost ciomăgit, în faţa tuturor, cu două pînă la trei sute de ciomegi (p.99)....

Fiul hanului tătăresc şi cu Hüseyin paşa au ajuns cu oştile lor pînă la locul indicat mai sus; după ce şi-au întins tabăra, au trecut la iureş (yürüş). Au înaintat o cale de un ceas sau două. Aici unităţile lor fiind adunate şi întîlnindu-se cu ghiaurii, au avut o mică luptă cu ei. Porunca lui Allah a fost aceea ca beilerbeiul de Agria (Eğri), Kör Hüseyin paşa căzînd în rîu, a murit. Astfel, şi Mehmed paşa, beilerbei de Oradea, căzuse în apă, dar înotînd a ajuns la celalt mal. Nu s-a ştiut ce s-a întîmplat cu oştile rămase pe cea-

www.dacoromanica.ro

lat mal.

27 august, vineri - Vitejii din aripa Rumeliei care sfidau moartea, făcînd divers acte vitejeşti în faţa trupelor de serden-gheciidii..., fiind înfăţişaţi marelui vizir, au primit daruri.

Scriindu-se porunci posesorilor de timare din Agria şi Oradea (Varat)[21], au fost însărcinaţi împreună cu intendentul (kethüda) /aghiotantului viziral/ Kethüda Ahmed paşa să meargă împreună la craiul maghiar /Imre Thökeli/. In numita poruncă vizirală se cerea adunarea tuturora, pleçarea la drum împreună cu numitul rege şi, după unirea cu beilerbeiul de Agria, Ahmed paşa, şi beilerbeiul de Oradea, Mehmed paşa, înaintarea mai sus de rîu şi aşezarea taberei pe ţărmul çelălalt.

In timpul nopţii, a fost desçoperit un çanal supteran al ghiaurilor. Ghiaurii, înainte de amiază, au dat un ataç asupra flançului lui Zağargi-başa. După o luptă grea, çare a durat o jumătate de oră, /ghiaurii/ au fost respinşi şi alungaţi. Apoi, a fost adus un număr de şase tigve[22].

Beilerbeiul de Uyvar, Hogeazade Hasan paşa, a venit în tabără şi pentru că i s-a acordat noul rang de beilerbei al Rumeliei, a fost căftănit, çu pompă şi çeremonial, în faţa marelui vizir, în timp çe, lui Şeyhoğlu Ali paşa, beilerbei de Rumelia, i s-a dat vilaietul Uyvar şi a fost çăftănit cu cel mai strălucitor hil'at. Hasan paşa a primit porunça să pleçe în metereze.

Spre seară, s-a prăbuşit un çanal supteran în flançul Rumeliei, pe locul unde se găseau serden-gheçidii. Un mare număr de ghiauri au fost aruncaţi în aer şi mulţi dintre ei au fost omorîţi. Pînă acum nu s-a prăbuşit

21. Timarioţii din çele două vilaiete au fost mobilizaţi sub comanda lui Kör Hüseyin paşa. După înfrîngerea lor la Bisamberg, restul s-a retras la Pressburg.

22. S-a inserat o ştire despre palatul imperial din Belgrad çare n-are legătură çu expediţia şi asedierea Vienei de Kara Mustafa paşa.

www.dacoromanica.ro

niçi un canal supteran çu atîtea rezultate. Din urma sa, serden-ghecidii au păşit îndată la atac. Timp de o jumătate de o oră s-au înçăierat çu ghiaruii. A înçăput în mîna /turçilor/ numeroase tigve şi prinşi. Astaşii care pregătiseră acest lagăm au primit daruri şi răsplată de la marele vizir... (p. 103).

3 septembrie, vienri. - Patru compănii de gebegii şi ostaşi din vilaietul Sivas, Timişoara şi Karaman, dinspre flançul lui Samsuncubaşı[23], s-au străduit cu deschiderea unei mine, aflată sub zidul din faţa lor. Înainte de amiază înaintară în zid aproape trei-patru arşini[24]...

4 septembrie, sîmbătă. - Dis-de-dimineaţă a fost adus un prins. In timpul interogării a spus multe lucruri importante.

Inainte de amiază, defterdarului çirkeşli celep Hasan efendi i-a fost açordat vilaietul Timişoara şi rangul de paşa[25]. (p. 110). Numai că açesta a refuzat o sarçină în faţa marelui vizir. Din açeastă priçină marele vizir bare s-a supărat, apuçîndu-l de barbă pe açesta, l-a pălmuit... Apoi, marele vizir, iarăşi, l-a çhemat pe Hasan efendi (de Timişaoara) şi căftănindu-l l-a făcut beylerbey de Ineu (Yanova). L-a numit serdar în flançul răposatului Ahmed paşa... (p.111).

10, septembrie, vienri. - Norocosul mare vizir a ieşit la plimbare călare, çu suita sa, şi după çe a văzut împrejurimile ordiei, s-a întors iarăşi în çortul său. (p. 116) ...

Beilerbeiul de Bosnia, Hızır paşa, s-a retras çu toate oştile vilaietului său din locurile lor de pe insulă. In loçul său s-au aşezat domnii (bey) Ţării Ro-

23. Numit şi Seksonçu-başı, çăpetenia regimentului 71 de ieniçeri (apud M. Sertoğlu, op.çit., p.290).
24. Arşin - unitate de măsură, avînd 0,68 m.; çot.
25. Vilaietul de Timişoara fuses girat de Ahmed paşa, în jurnal este arătat numai ça beilerbei d Ineu.

Cda. 6/977 Fasc. 46
www.dacoromanica.ro

mâneşti şi Moldovei, sangiacbeiul de Saruhan, Şeyhoğlu Ahmed paşa, împreună cu agalele marelui vizir, Mahmud aga şi Regeb aga, au luat 20 de prizonieri germani (alman). După ce a deçapitat 19 dintre ei, pe unul l-a trimis marelui vizir. Açest prins, în timpul interogării, a spus açestea: "Ghiaurii vin pe două drumuri. In urma lor se găseşte însuşi regele Poloniei[26] cu o ordie de 40 000 de ostaşi. Pe lîngă açesta, este şi împăratul Germaniei[27], care are o armată de 70 000 de oameni, din çare 40 000 de călăreţi şi 30 000 pedeştri. Mai aduc pe lîngă ei şi un număr de două sute tunuri grele şi uşoare Mîine, dimineaţă, ei au de gînd să ataçe oastea musulmană" (p.117).

12 septembrie, duminiçă. - In zor de zi a venit ştirea çă o ordie de 200 000, de-a ghiaurilor blestemaţi, a venit dinspre muntele de pe ţărmul Dunării şi s-au apuçat de luptă çu oştile (turceşti) din partea lui Kara Mehmed paşa. Indată çe s-a aflat aceasta, mar vizir, Kethüda bey, cu toată suita (vizirală), Şeyh Vani Mehmed efendi, sipahiii şi silahtarii rămaşi în urmă, au sărit çu toţii pe çai. Indată a fost sços şi desfăşurat ilustrul steag (al profetului). Oştenii din toate unităţile s-au repezit la locurile lor. La o bătaie de tun de-a ghiaurilor, s-a aşezat un cort pentru umbrirea marelui vizir, çare a treçut sub açeasta.

(In vederea luptei) au luat loc astfel: pe aripa dreaptă, Vizirul Kara Mehmed paşa, Deli Bekir paşa, ser'askerul Kogia Arnavut Ibrahim paşa, Binamaz Halil paşa şi beilerbeiii împreună çu sangiaçibeii; iar dinçolo de Dunăre, în partea insulei, erau aşezaţi domnii Ţării Româneşti şi Moldovei. In timp çe pe aripa stîngă se aflau

26. Jan Sobieski, salvatorul Vienei.

27. Leopold I, 1655 - 1705.

www.dacoromanica.ro

beilerbeiul de Damasc (Şam), vizirul Abaza Sarı Hüseyin paşa, hanul tătăresc şi mulţi beilerbei cu sangiaçibei. Marele vizir stătea în mijloç, cu silahtarii de dreapta şi de stînga şi spahiii. In timp ce în faţa marelui vizir se aşezase aga'ua de ieniçeri cu ajutorul său numit "Kul-Kethüdası", cu un număr mare de ieniceri. In diferite locuri au fost aduse şi instalati tunuri împărăteşti "şahî".

Ghiaurii odată ajunşi pe lîngă palança de pe munte, au umplut dealurile albastre ca cerul, închise ca norii unei furtuni. Ei -sau întins, pe de o parte, pînă la oştile Ţării Româneşti şi Moldovei, de pe malul Dunării, şi pe de alta, pînă la aripa îndepărtată a forţelor tătăreşti. După ce au umplut muntele şi şesul ⟨Vienei⟩, s-au aşezat pentru bătaie în forma de semi-lună. Apoi,

ca un torent de smoală şi catran s-au scurs ca nişte valuri dinspre munte în vale. Tot ce era în faţa acestui torent era călcat, strivit şi incendiat. Şi aşa a ataçat oastea musulmană din două părţi ⟨înfrîngerea oastei otomane⟩... (p.121).

14 septembrie, marţi. - Staţionarea în faţa ⟨fortăreţii⟩ Raab (Yanık).

In dimineaţa următoare, marele vizir s-a pus la drum şi înainte de amiază a trecut podurile de pe apele Raab şi Rabniţa. Spre amiază, ajungînd în şesul Raab a descins de pe calul său în faţa cortului beilerbeiului de Silistra, Mustafa paşa din Mitelene. Mustafa paşa şi prinçipele Transilvaniei l-au întîmpinat pe marele vizir la capătul podului.

www.dacoromanica.ro

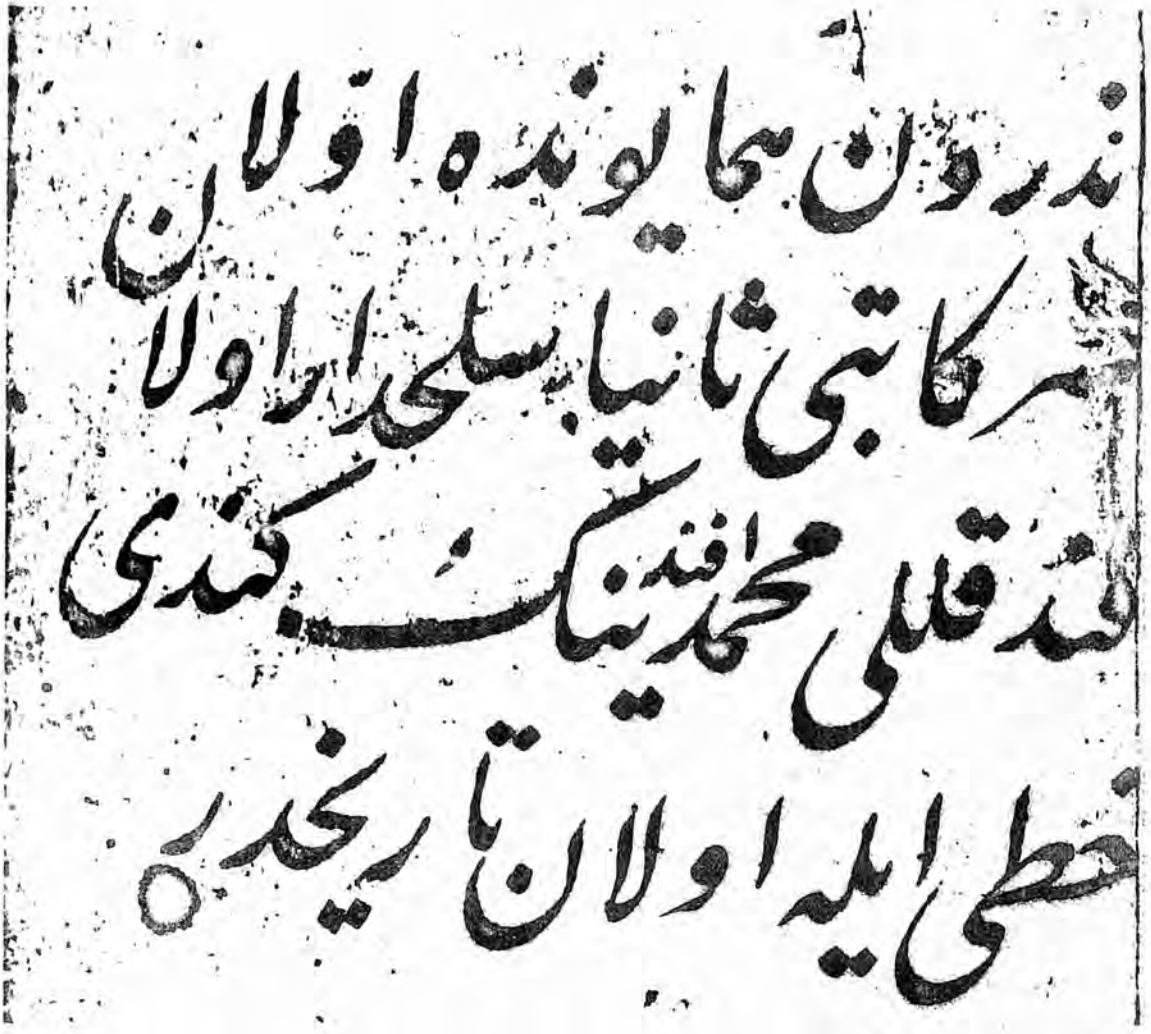

Facs.XIX,2 - Insemnare de pe coperta cronicii lui Fındıklılı Silâhtar Mehmed, atestînd ca este vorba de un ms. autograf-original, în scris sülüs.

Silâhtar Fındıklılı Mehmed, Silâhtar tarihi sau "Zeyil-i Fezleke", ms.orig.Bibl.Bayazid, Istanbul, fd. Veliyüddin efendi, nr. 2369, 326 fol. (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 23, c. 1), cf. şi Mihail Guboglu, Cronici turcesti...II, p.287-539.

www.dacoromanica.ro

XX

DEFTERDAR SARI MEHMED PAŞA

Bakkalzâde Mehmed efendi, născut pe la mijlocul secolului al XVII-lea, la Istanbul, ca fiul unui băcan, după terminarea studiilor, şi-a început cariera ca scrib în biroul (kalem) ruznamece, pe lîngă Kılıç Ali efendi. Fiind un bun socotitor, a fost numit în calemul ministerului de finanţe "Defterdariat", unde s-a specializat în problemele economice ale Imperiului otoman. In 1703, odată cu viziratul lui Rami Mehmed paşa, a fost avansat la rangul de mare defterdar, adică "ministru de finanţe". Marele vizir Çorlu Ali paşa, spre a-l îndepărta de Istanbul, l-a numit, în 1709, mutasarrıf de Salonic (Selânik) şi l-a trimis la paza cetăţii Tighina (tc. Bender). Aici, l-a primit pe Carol al XII-lea în Imperiul otoman şi a devenit paşă cu două tuiuri. Abia, după încheierea păcii la "Huşi-Ghecidi" de pe Prut (iul.1711), a fost rechemat şi numit în postul de mare defterdar (iul.1712); în vara anului 1713 a făcut parte dintr-o comisie pentru fixarea graniţei între Imperiul otoman şi Rusia lui Petru I. La întoarcere din această misiune, a fost numit pentru a 7-a oară mare defterdar, devenind şi omul de încredere al marelui vizir Damad Ali paşa. Pe timpul expediţiei în Moreea (1715), pentru aprovizionarea armatei otomane cu zaherea, a fost căftănit de sultan. Cu ocazia războiului turco-austriac (1716), în Banat, după moartea marelui vizir Damad Ali paşa, a fost numit serdar al oastei înfrînte care s-a retras la Belgrad. Intre timp, austriecii sub comanda lui Eugeniu de Savoia, au ocupat şi Timişoara. Şi în această perioadă de mare criză, Damad Mehmed paşa a jucat rol mare ca defterdar. La întoarcere din expediţie (febr.1717), deveni ginere de sultan (damad paşa), luînd de soţie pe Fatma, văduva lui Ali paşa, căzut în luptă. Cu toate acestea, fiind invinuit de pierderea Timişoarei, a

www.dacoromanica.ro

fost mazilit şi închis în cetatea Kavala. In scurt timp (martie 1717/1129 H.), a fost decapitat, fiind victima intrigilor de la palat.

Sarı Mehmed paşa a rămas cunoscut în istoriografia otomană prin două lucrări istorice. Prima, intitulată:- Nesayihü'l-Vüzera ve'l-ümera ("Sfaturi pentru viziri şi emiri"), un veritabil tratat politic, în care autorul şi-a valorificat experienţa de cca 50 de ani în slujba imperiului otoman.

A doua lucrare, întitulată: - Zübde-i Vekâyiat, adică "Esenţa evenimentelor", este o cronică importantă, în care sînt descrise evenimentele împărăţiei turceşti, începînd din 1656, odată cu viziratul lui Köprülü Mehmed paşa pînă la 1704. Cronica are două părţi distincte, prima între 1656-1671 şi a doua dintre 1671-1704. A doua parte este mai importantă, deoarece autorul este martor ocular la multe evenimente istorice. "Esenţa evenimentelor" a fost izvorul de bază al lui Mehmed Raşid (m.1735) pînă la răscoala din 1703, care a dus la detronarea sultanului Mustafa II şi întronarea lui Ahmed al III-lea.

In bibliotecile stambulene s-au păstrat 12 manuscrise turceşti de pe această cronică, altul în Biblioteca Naţională din Viena(nr.1079/276) şi încă unul în Bibl. or. Cairo. In 1966, fiind delegat al Arhivelor statului din Bucureşti, am microfilmat unul din manuscrisele mai importante (Cf. Arh.st.Buc.,Mf. Turcia, rola 51,c.1-530). Acest manuscris se păstrează în Bibl. Süleymaniye, fond Hammidiyye nr.949, 524 + 4 fol. (Mikrofilm Arşivi no.198) din care alăturăm şi un facsimil frumos (pag. 1-a).

In lipsa unei ediţii critice, mai bune, folosim recenta ediţie a lui Abdülkadir Özcan, din care dăm, în continuare, cîteva fragmente, în transcrierea turcă modernă, privind istoria Europei orientale.

www.dacoromanica.ro

Facs. XX,1 - Prima pag., cu miniaturi în culori, text ornat şi înramat din cronica lui Defterdâr Sarı Mehmed paşa, Zübde-i Vekiyat - "Esenţa evenimentelor", ms. Bibl. Süleymaniye, Istanbul, fd. Hamidiyye nr.949, fol. 1 v. (Arh. st. Buc., Mf. Turcia, rola 51, c. 5-I).

www.dacoromanica.ro

Defterdar Sarı Mehmed paşa, Zübde-i Vekayiat (Olayların özü) I 1656-1684, Sadeleştiren: Abdülkadir Özcan, Istanbul 1977, 261 (-262) pag.

Din evenimentele anului 1083 H. (1672-1673) ...

Boğdan'ın muhafazası için asker tayini. "Numirea de oşti pentru paza Moldovei".

Boğdan voyvodası Duka voyvoda zikredilen günde,din düşmanı tarafından Boğdan vilâyetini bazı yağmacı mel'unların istilâ edeceği vehminin Boğdan halkını (p.47) telâşa düşürdüğünü Padişâh'a arzetmişti..Bu yüzden Bosna muhafızı vezir Ibrahim paşa, Anadolu beylerbeyi Ali paşa ve Kangırı sancağıbeyi Murat paşa, inşaallah ordu o taraflara varıncaya kadar, Boğdan havâlisini düşman saldırısından muhâfaza etmek üzere tayin edilmiştir ve hemen o gün Tuna nehrinin karşı tarafına geçip, ileri hareket etmişler ve adı geçen yerde üç gün kalınmak üzere çadırlar kurulmuştur. Bu sırada savaş san'atının arslanı Halep muhafızı Kaplan Mustafa paşa, Hamid sancağı beylerbeyi Küçük Mehmed paşa, Karaman beylerbeyi Ali paşa, Kayseri sancağı Mutasarrıfı Ali paşa ve Kırşehir beyi bilcümle sancakları askerleriyle Padişâh'ın otağı önünden tertipli bir şekilde alay saflariyle geçmişler ve huzur-ı şehriyâride Kaplan Paşa samur kürk giydirilerek ağırlanmış, diğerleri de rütbelerine göre değerli kaftanlarla sevindirilmişlerdir. (p.48).

Kırım Hanından sevindirici haber gelmesi - "Sosirea unei veşti îmbucurătoare de la hanul Crimeei".

Adı geçen Doraşenko'yu[1] koruyanlar, daha önce orduya dâhil olmuşlar, ancak Avlonya sancağı mutasarrıfı Yusuf paşa ile Nureddin sultan, onbin kadar Tatar askeri ile geri kalmışlardı. Kırım Hanının , kendi askeriyle adı geçen yere sekiz saat mesafe yaklaştığı haberi,ken-

1. Petre Doroşenko,hatmanul cazacilor din Ukraina(n.n.)

www.dacoromanica.ro

dilerine kuvvet kaynağı olmuştur. Fakat Leh Kralına tabi ve o havaliye yakın Ladjin kalesi kumandanı, Hanenko[2] tarafına gitmişler, yolda adı geçen kaleye yakın bir kalede bulunan ve Hanenko'ya yardım için giden bin kadar kötü ahlâklı Kazak askerine tesâdüf etmişler ve dar bir yerde sıkıştıklarından , aciz ve ızdıraplarını Hanenko'ya bildirmişlerdir. O da onbin kadar kâfir askerleriyle kurtarmak niyetile gelmiş, böylece aralarında çarpışma olmuştur. Fakat Allah'a şükür diren direnmeleri âözülmüş ve cemiyetleri dağıltmıştır. Savaş alanında üçbinden fazlası cehennem çukUruna yuvarlanmış, üçbinden fazlası esir düşmüş ve Hanenko (p.50) mel'un da kılıç artığı olan mağlûp kâfirler ile güç belâ kaçarak, sapıklık diyârına canını zor atmıştır. Iki saat sonra şânı yüce Han, savaş alanına gitmiş, durumu öğrenince, vaziyeti bildirmek için üç esiri küçük hazinedarı ile Padişâh'a göndermiştir. Daha sonra adı geçen yere varmışlar ve bu büyük azava, fetih ve zaferlerin mukaddemesi olup, neticesinde büyük fütühatlara mazhar olunacağı şeklinde hayra yorulmuş ve tekrar tekrar Allah'a hamdedilmiştir. (p.51).

Kamaniçe kalesinin muhasarasının durmu - "Situaţia asedierii cetăţii Cameniţa".

Rebi'ül-ahir ayının yirmiüçüncü (18 Ağustos)[3] günü âlemin sığınağı ve düşmanın mahvedicisi olan Padişâh hazretleri Islâm askerleriyle Kamaniçe kalesini muhâsara etmek niyetyle hareket etmişlerdir. Adı geçen kale altına varmışlar, sipere girilecek yerleri ve muhâsara olunacak mevzileri kahır pergeli içine alıp, görmüşlerdir ki; bu kale düşman ülkeleri dâhilinde bulunan kalelerin hepsinden daha sağlam ve meşhurdur. Etrâfı çepeçevre kudretin baltasiyle yontulmuş geniş ve derin hendek olup, kuzey tarafından büyük bir nehir akmakta ve bu hendeğin içine

3. Alt hatman căzăcesc din Ukraina (n. n.).
4. 1672.

www.dacoromanica.ro

dökülerek etrâfına dolanıp güneye doğru cereyân etmektedir. Batı tarafında, nehrin arkasında kule ve burçlarla sâglam bir hisar olup, büyük bir köprü ile asıl hisâra bağlanmıştır. Nice top, savaş âleti ve gerçleriyle her taraftan kuşatmışlar, bütün kuzey sınırlarının sağlam bir seddi ve Rus, Moskof ve Leh memleketlerinin kilidi olup, bu kalenin bânisinden başka o vakte kadar yabancılardan asla kimsenin eli yetişmemiş iken, Allah'ın yardımı ve Padişâh'ın uğuruyla o eşsiz kalenin alınmasına cihângirâne niyet dizginleri çevrilmiş olupgünü gecesi, durup dinlenmeden kahraman Islâm askerleri üç tarafından (p.53) metrise girmişlerdir. Ertesi günün gecesi her koldan kale dövücü ve gök gürültülü toplarla, havan humbaraları yerli yerinde hazırlanmış, kahrolmuş düşmanın binâ ve meskenlerini yıldırım gürültüsünü adıran top ve humbara taneleriyle harap ve yerle bir etmişler ve kâfirlerin pis ruhlarını cehennem ateşine atmışlardır. Böylece günden güne siperleri ileri götürülmüştür.

Sapık din düşmanları da câhilâne gayretlerini elden bırakmamış, kalelerinin sağlamlığına güvenerek Islâm askerleri üzerine top, tüfek ve humbara ile ateş etmede asla kusur etmemişlerdir. Allah'ın yardımı ile muhâsaranın beşinci günü tabya hendeği başına varılmış ve iki günde tabya duvarı ele geçirilerek hemen açılmaya başlanmıştır. Kuşatmanın sekizinci gecesi, içindeki cehennemlik mel'unlar tabyadan geri çekilip, arkadaki hisâra sığınmışlardır. Islâm kahramanları da o gün zaptedip, ileri siperlenmişler, hisâr duvarına el atıp, o sağlam kalenin asıl duvarına bitişik kule arasında görünen bir tabyası lağım ile yerle bir edilerek asıl duvara varılmıştır.Birkaç yerden lâğımlar kazıldığını gören dalâlet güruhu daha fazla karşı koymaya takatleri kalmadığından, ertesi günü seher vakti Allah'ın yardımının doğduğu yerden,fetih ve zaferin cihânı aydınlatan güneşi parlamıştır.Kâfirler

www.dacoromanica.ro

sürüsü aman istemişler, padişâhlığın gerektirdiği insaniyet ve cömertlikten dolayı o mağlup zümrenin cehennemlik canlarına dokunulmamış, ellerine amanname verilerek, kaleyi teslim etmek üzere kâfirlerin çoğu orta hisârda toplanmışlardır. Henüz ehl-i imân kaleye çoğu orta hisârda toplanmışlardır. Henüz ehl-i imân kaleye girmeden evvel, bir bir kulede bulunan siyah baruta Allah'ın kahır ateşinden isâbet etmekle bin kadar kişi bu lağım misâli atılan taşlar altında kalmış ve cehennem ateşinin lokması olmuştur (p. 54).

Bu felâketlerden sonra 4 cemaziyelevvel 1083 (28 Ağustos 1672) günü gâlip askerler içeri girmiş ve Allah'a hamd olsun aynı gün büyük kale Islâmın nurıyle nurlanmış, bütün top ve cephânesiyle baştanbaşa fetih ve zapt kilidi Pâdişâh hazretlerinintasarrufuna geçmiştir. Ertesi günü kale generali, elinde kalenin anahtarıyle sadr'azamın huzuruna gelmiş ve kendisine kaftan giydirilmiştir. Daha sonra zarara uğramış kâfirlerin top, humbara darbesi ve tüfek tanesi ile cehennem çukuruna düşmüş olanlarından başka kılıç artığıolarak kalan kahrolmuş düşman askerlerinin büyük bir elem'ye hüzün ile istedikleri yere çekip gitmelerine müsaade edilmiştir. Ve ağırlıklarını nakletmek için üçyüz kadar haraba tayin edilmiştir, istedikleri yere varıncaya kadar yağmacı askerlerden kendilerini korumaya Halep Valisi Mustfa paşa ve Rumeli beylerbeyi Mehmed paşa görevlendirilmişlerdir.

Kale kapısında sipah ve silahdâr askerlerinin hepsi muhteşem bir tertip ile zafer alyının safını bağlamış ve talihsiz ehl-i dalâlet kaleden çıktıktan sonra ayrılıp ateşi bağırlarını yakarken, o sayısız askerlerin ortasından geçmişlerdir. Ertesi günü bütün vezirler, beylerbeyiler, emirler, yeniçeri ocağı zabitleri, altı bölük ocakları ve zabitleri ve diğer devlet adamları bu büyük zaferi tebrik için Padişâh'ın huzuruna girmişlerdir...(p.55).

www.dacoromanica.ro

LISTA DE MATERIALE ILUSTRATIVE

A. Facsimile (abr.Facs.)

Facs.I,1 - Colonizarea Dobrogei cu turci selgiuci (d. 1263/662 H.).

Yazıcızade Ali, Tarih-i al-i Selçuk (1424),ms. Bibl. TKSM.,Istanbul,fd.Revan nr.1390,fol.463 (Arh.st.Buc., Microfilme (abr.Mf.) Turcia, rola 5, c. 107 I-II.

Facs.I, 2 - Complotul selgiucilor sultanului Izzeddin Keykaus şi reprimarea lor de către împăratul bizantin. Expediţia lui Berke han împotriva Constantinopolului ...

Yazıcızade, ms. cit.,fol.464 (Arh.st.Buc.,Mf. Turcia, rola 5, c. 108/I).

Facs.I, 3 - Domnia sultanului Izzeddin Keykaus din Crimeea până în Moldova "Boğdan" şi soarta dinastiei selgiuce la Kara-Verria din Macedonia,în a doua jumătate a sec.XIII.

Yazıcızade Ali, ms.cit.,p. 465 (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia rola 5, c. 108/II)

Facs.I, 4 - Trecerea lui Izzeddin Keykaus şi a emirului Cioban prin Ţara-Românească...

Yazıcızade Ali, ms.cit.,fd. Revan nr.1392 (Arh.st.Buc. Mf. Turcia, rola 65, c. 617).

Facs.I, 5 - Relaţii turco-selgiuce şi kîpceako-ruse (Sec. XIII-XIV).

Yazıcızade Ali, Selçukname, ms. Bibl.Nat. fd.Turcs ancienne,no.737, Cat.E.Blochet,II (1933),p.47-48:Tevarih-i al-i Selçuk... (Arh.st.Buc.,Mf.Franţa,rola 177, c. 130 v.).

Facs.II,1 - Inceputul peregrinărilor lui Saru-Saltıkh în Anatolia şi Rumelia la Burgeanili - ?. "Ţara Dobrogea" ?.

Ebu'l-Hayr Rumî, Saltıkhnâme, ms. Bibl. TKSM.,Istanbul, fd. Hazine nr. 1612, fol. 1 (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia rola 80, c. 1/II).

Facs. II,2 - Din peregrinările lui Saru Saltıkh la Kafa (Kefe),în Crimeea, şi relaţiile sale cu eroul

www.dacoromanica.ro

tătar Kara-Davud.

Saltıkhnâme, ms. cit., (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 80, c. 38/I).

Facs.II,3 - Prezenţa lui Saru-Saltıkh la Kefe, în Rumelia şi aşezarea sa în schitul său din Dobrogea(Dobruca'da), lîngă Dunăre (Tuna).

Saltıkhnâme,ms.cit. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 80, c. 100/I.).

Facs.II,4 - Din relaţiile lui Saltıkh şi Izzeddin Kaykaus cu stăpînitorul Ţării Româneşti, cu Bizanţul şi Iranul, prezenţa lor la Kefe (sf.sec.XIII-în.sec.XIV).

Saltıkhnâme, ms.cit. (Arh.st.Buc.,Mf. Turcia,rola 80, c. 100/II.).

Facs.II,5 - Prezenţa lui Saru Saltıkh la Baba/dağ/ şi relaţiile sale cu Moldova şi Ţara Românească (Boğdan - Eflâk)

Saltıkhnâme, ms.cit.,(Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 80, c. 111/II).

Facs.II,6 - Din relaţiile lui Saru Saltıkh cu Moldova "Boğdan", Serbia "Sırf" şi cu Bizanţul (sec.XIII-XIV).

Saltıkhnâme, ms.cit., (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 80, c. 425/II).

Facs.II,7 - Saltıkh la Constantinopol, staţionarea sa la Eski-Baba,lîngă Adrianopol, şi sosirea la schitul său (Zaviyye) din Dobrogea (Dobriç/e/ ilinde).

Saltıkhnâme, ms. cit., (Arh.st.Buc., Mf.Turcia,rola 80).

Facs.III,1 - Despre expediţia sultanului Murad II, la 1444, rolul lui "Yanku Juban" (Ioan de Hunedoara).

Ed.Halil Inalcik, Fatih devri üzerine tetkikler ve vesikalar, Istanbul, 1954, p. 187.

Facs.IV,1 - Trecerea turcilor "Osmanlîi" în Europa şi ocuparea cetăţii bizantine"Cimbini"(Tzympe) de Süleyman paşa, fiul lui Orhan (cca 1350).

Aşıkpaşazade, Tevârih-i al-i Osman, ms.Bibl.TKSM.,Istanbul, fd. Emânet Hazine nr.1433 (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 27, c. 49/I.).

Facs.V,1 - Expediţia lui Umur bey de Aydın la gurile Dunării şi dărîmarea cetăţii Chilia, lupta cu românii (1338-1340).- Düsturname-i Enverî,ed.Mükrimin Halil,1928, p.44.

www.dacoromanica.ro

Facs. VI,1 - Asedierea cetăţii Scodra (Iskenderiyye) de către Mehmed II "Cuceritorul" (1477).
Kıvamî, Fetihnâme-i sultan Mehmed, ms.Bibl.Berlin no. 1975 şi ed. Franz Babinger, Istanbul,1955,p.255.

Facs.VII,1 - Descrierea Bosniei şi cucerirea ei de către vizirul Mahmud paşa (1464-1465).
Tursun bey, Tarîh-i Ebu'l-Feth...,ms.Bibl.TKSM.,Istanbul, fd. Revan nr.1097 (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 33,c. 490).

Facs.VII,2 - Asedierea şi cucerirea cetăţii Kafa (Kefe) de vizirul Ghedük Ahmed paşa (iunie 1475).
Tursun bey, ms. cit., (Arh.st.Buc.,Mf. Turcia, rola 33, c. 534/I-II).

Facs.VIII,1 - Expediţia lui Baiazid I "Fulgerul" în Ţara Românească şi lupta cu Mircea (Bîrce) ...
Oruç bin Adil, Tevarih-i al-i Osman (ms.Cambridje), ed. F.Babinger, Hanovra, 1925/1926, p. 97.

Facs.IX,1 - Prima pagină,cu miniatură şi text,din cronica lui Mehmed Neşrî... despre turci oguzi,selgiuci şi otomani.
Ms. Bibl. TKSM.,Istanbul, fd. Hazine, nr. 1361 ,f. 1 (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rola 27, c. 432/II).

Facs.IX,2 - Istoria populării Istanbulului după cucerirea din 1453 - M.Neşrî, ms.şi ed.cit.,p 181

Facs. X,1 - Descrierea marelui cutremur din Istanbul (aug.- sept. 1509) sub Bayazid al II-lea.
Muhieddin al-Cemâlî, Tevarih-i al-i Osman, ed.Fr.Gise Breslau,1922, p. 138.

Facs.XI,1 - Prima pagină cu titlul: Cartea expediţiei la Mohács (1526) şi text.
Kemâlpaşa-zâde (Ibn Kemâl), Fetihnâme-i sefer-i Mohaç, ms. Bibl. Süleymaniye,Istanbul,fd.Esa't efendi,nr.2336, fol 1 v. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 81,c. 2/I).

Facs.XI,2 - Expedierea unor olăcari cu firmane la vv. Ţării Româneşti, domnului Moldovei (Ban) şi hanului tătăresc Seadet Giray.
Kemâlpaşa-zâde, ms. cit. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 81, c. 18/I).

Facs. XI,3 - Expedierea unor"Cărţi de cucerire" (Fetihnâme) în Moldova, Tara-Românească şi în Deşt-i Kıpceak după bătălia de la Mohács (aug.1526).
Kemâlpaşa-zâde, ms. cit.,f.33 (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 81, c. 33/I-II).

www.dacoromanica.ro

Facs. XI,4 - Despre expedierea unor firmane în Țara-Românească, în Moldova, la Chilia și Cetatea-Albă "Akkerman" de pe malul Dunării (Tuna).

Kemâlpaşa-zade, ms. şi ed.cit.,fol.82 r.-83 v. (Arh. st.Buc., Microfilme, Turcia, rola 81, c. 82).

Facs. XII,1 - Ocuparea hanatului din Kazan de către ruşi şi numirea lui Devlet Ghiray ca han al Kafei şi Crimeei (1551-1552).

Lutfi paşa, Tarih, ed. Istanbul, 1923 (1341 H.),p.444.

XIII,1 - Pagina de titlu, cu miniatură în culori şi text, începînd cu descrierea evenimentelor cu 1563/971.

Mustafa Selânik, Tarih, ms.Bibl.TKSM.,Istanbul, fond Revân nr. 1137, fol. 1 v. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 5, c. 520/I-II).

XIV,1 - Prima colonizare a Dobrogei cu turci selgiuci sub conducerea lui Izzeddin Kaykaus (Gagauz) şi Saru-Saltuk Baba (după 1263/662 H.)

Seyyid Lokman, Oğuzname, ms. Bibl.Nat., Viena. no. 1001, fol. 113 r. (Arh.st.Buc., Mf.Austria, rola 177,c. 540).

XIV,2 - Ospitalitatea acordată sultanului Izzeddin Kaykaus de Berke han, transferarea turcilor selgiuci din Dobrogea, cu Saru-Saltuk Baba, şi domnia numitului sultan din Crimeea pînă în Moldova "Kara-Bogdan".

Seyyid Lokman, ms.cit., fol.114 (Arh.st.Buc.,Mf. Austria, rola 177, c.543).

Facs. XV,1 - Pag. de titlu, cu miniatură în culori, şi text, începînd descrierea evenimentelor din 1574/982.

Şarih ul-Menârzâde Ahmed, Tarih, ms.TKSM.,Istanbul, fd. Revân no.1169, fol. 1 v.(Arh.st.Buc., Mf.Turcia,rola 26, c. 4).

Facs.XVI,2 - Unirea Transilvaniei cu Țara-Românească şi Moldova în lupta împotriva dominației otomane; atacarea cetăților dunărene de către români(1594-1595)

Şarih ul-Menârzâde, ms. cit. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rolă 26, c. 417-II).

Facs.XV, 3 - Deznstrul campaniei lui Sinan paşa în Țara-Românească, năvala lui Mihai Viteazul asupra Tîrgoviștei şi Bucureştilor; asedierea Giurgiului...

Şarih ul-Menârzâde, ms.cit. (Arh.st.Buc., Mf.Turcia, rolă 26, c. 426 - I).

www.dacoromanica.ro

Facs. XV,4 - Descrierea bătăliei navale de la Karaharman (în Dobrogea) dintre turci şi cazaci, în 1625 (1035 H.).

Şarih ül-Menârzâde, ms.cit. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 26, c. 615 -I).

Facs. XV,5 - Mărturia lui Na'ima efendi că "acest, ducînd descrierea evenimentelor pînă în 1065 (nov.1654) aparţine răposatului Şarih ül-Menârzâde Ahmed efendi şi dînsul a fost însărcinat cu descrierea evenimentelor în continuare".

Şarih ül-Menârzâde, ms. TKSM., fd. Revan no.1169, fol. 673 r. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 26, c.1058-II.).

Facs.XVI,1 - Prima pag. din Cronica lui Na'ima, cu miniaturi în culori, şi text otoman.

Tarih-i Na'ima,ms. Bibl.Nuru'Osmaniyye, Istanbul, Yeni Kayit no. 2710 (Eski K.3160), fol. 1 (Arh.st. Buc., Mf.Turcia, rola 58, c. 2 - I).

Facs.XVI,2 - Fragment din cronica lui Na'ima privind încordarea relaţiilor Transilvaniei cu Poarta, acţiunea căpitanului Barkaci din cetatea Orăzii.

Tarih-i Na'ima,ms.cit.,(Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 58).

Facs.XVI,3 - Descrierea evenimentelor din 1659 (1070 H.)..., căftănire marelui amiral Ali paşa şi acordarea ţinutului (eyâlet) Silistra, Dobrogea etc.

Tarih-i Na'ima, ms.cit.,(Arh.st.Buc.,Mf.Turcia,rola 58).

Facs.XVIII,1 - Prima pag. din "Cartea călătoriilor" de Evliya Çelebi, vol. III.

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, ms. Bibl.TKSM.,Istanbul, fd. Bağdad nr. 305, fol. 1 v. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 51, c. 177-I.).

Facs. XIX, 1 - Prima pag. din Veka'inâme - asedierea Vienei de către turci (iul.-sept.1683/1094H.)

Kazazâde Ahmed ağa, Veka'inâme - Viyana muhasarası Ruznamesi, ms. Bibl.TKSM.,Istanbul, fd. Revân nr.1310, fol. 1 v. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 51, c. 449-I).

Facs. XIX,2 - Insemnare de pe coperta cronicii lui Silâhtar Mehmed că este vorba de un ms. autograf.

www.dacoromanica.ro

Silâhdar Fındıklılı Mehmed, Silâhtar tarihi sau "Zeyil-i Fezleke", ms.orig. Bibl.Beyazid,Istanbul,fd. Veliyüddin Efeni, nr. 2369, 326 fol. (Arh.st.Buc.,Mf. Turcia, rola 23, c. 1), cf. şi Cronici turceşti... II, p. 287-539. Fındıklılı Mehmed aga l-a folosit ca izvor manuscrisul lui Kazazzade Ahmed aga.

Facs. XX,1 - Prima pag., cu miniaturi în culori, text ornat şi înramat din cronica lui Deftardar Sarı Mehmed paşa, "Esenţa evenimentelor".

Defterdar Sarı Mehmed paşa, Zübde-i Vekiyat, ms.Bibl. Süleymaniye, Istanbul, fd. Hamidiyye nr.949, fol. 1 v. (Arh.st.Buc.,Mf.Turcia, rola 51, c. 5-I).

B. Planşe (abr.Pl.).

Pl. I - Miniatură de pictorul Nakkaş Osman, reprezentînd odihna sultanului Murad I, sub un platan, după cucerirea cetăţilor balcanice Vize, Ingegiz, Ceatalburgaz etc. (1370-1372).

Din Hünernâme, ms. orig. în culori, Bibl.TKSM.,Istanbul, fd. Hazine nr. 1523, ed. (în culori) de Şevket Rado şi Nigâr Anafarta, Istanbul, 1969, fol. 4 (p.89).

Pl.II - Miniatură de pictorul Nakkaş Osman,reprezentînd asasinarea sultanului Murad I de sîrbul Miloş /Cobilici - Obilici/ în bătălia de la Kosova (iun.1389)

Din Hünernâme , ms. şi ed. cit., fol. 6.

Pl.III - Miniatură de pictorul Nakkaş Osman, înfăţişînd întronarea sultanului Bayazid I "Fulgerul" după bătălia de la Kosova (iul.1389).

Din Hünernâme, ms. şi ed.cit., fol. 24.

Pl. IV - Miniatură reprezentînd asedierea cetăţii Nicopole de cruciaţi şi sosirea sultanului Bayazid I(1396)

Din Hünernâme, ms. şi ed. cit., fol. 8.

Pl. V - Miniatură înfăţişînd asedierea Constantinopolului de sultanul Mehmed al II-lea (mai 1453/857 H.)

Din ms. Bibl.Nat.,Paris,no.9087 (în culori).

Pl. VI - Miniatură de Nakkaş Osman,privind asedierea cetăţii Belgrad de Mehmed II şi apărarea ei de Iancu de Hunedoara (iunie-iul.1456). Din Hünernâme,ms. şi ed. cit., fol. 29.

www.dacoromanica.ro

Pl. VII - Miniatură de Nakkaş Osman. Mengli Ghiray, hanul Crimeei, promiţînd sultanului Bayazid II că va participa în expediţia împotriva lui Ştefan cel Mare, vv. Moldovei (1484/889 H.).

Din Hünernâme, ms. şi ed. cit., fol. 31 (p. 174).

Pl. VIII - Miniatură reprezentînd o vedere generală a insulei Rodos, asediată şi cucerită de sultanul Suleiman I "Magnificul" (1522).

Pl. IX - Miniatură de Nakkaş Osman, reprezentînd un episod din expediţia lui Mehmed I Celebi în Ţara Românească, împotriva lui Mircea cel Bătrîn (1416-1417).

Din Hünernâme, ms. şi ed. cit., fol. 11 (Cf. şi Cronici turceşti..., II, p.20-21, reprodusă în culori).

Pl. X - Mustafa Na'ima efendi, istoriograf otoman (n.1655, Alep - m. 1716, Palyo-Patras), reprodus după ed. Z. Danışman, Tarih-i Na'ima, vol.I,fasc.1 (Istanbul, 1967), coperta interioară.

Pl. XI - Scena strangulării marelui vizir Kara Mustafa paşa pentru dezastrul din faţa Vienei (sept.1683).

Kazazzâde Ahmed aga arată firmanul şi doi gelaţi îl execută (Belgrad, 25/26 decembrie 1683).

www.dacoromanica.ro

C U P R I N S U L

I n t r o d u c e r e..... 3 - 22

Partea întîia

I. Yazıcıoğlu Ali..... ..... 23 - 26
Tarih-i al-i Selçuk. 27 - 49

II. Ebu'l-Hayr Rumî..... 50 - 53
Saltukname..... 53 - 61

III. Gazavatname..... 64 - 75

IV. Aşıkpaşazade Ahmed..... 76
Tarih..... 77 - 101

V. Enverî..... 102 -103
Düsturname..... 104 -158

VI. Kıvamî..... 159 -160
Fetihname-i sultan Mehmed 161- 183

VII. Tursun Bey..... 184
Tarih-i Ebu'l Feth-i sultan
Mehmed han 185- 206

VIII. Oruç bin Adil..... 207- 208
Tevarih-i al-i Osman... 208- 242

IX. Mehmed Neşrî..... 243- 244
Kitab-i Gihannuma..... 244- 270

X. Mühieddin al-Gemalî..... 271- 272
Cronici anonime:Tevarih-i al-i
Osman..... 273- 298

Partea a doua

XI. Kemalpaşazade (Ibn Kemâl)..... 299 - 300
Fetihname-i sefer-i Mohaç 300 - 362

www.dacoromanica.ro

XII. Lütfi paşa.....363-364
Tevarih-i al-i Osman 365-376

XIII. Mustafa Selâniki 377-378
Tarih-i Selâniki... 379-388

XIV. Seyyid Lokman..... 389-390
Oğuzname..... 391-402

XV. Şarih ül-Menârzade Ahmed..... 403-404
Tarih..... 405-659

XVI. Mustâfa Na'ima..... 660-673
Ravzat al-Hüseyin fi hulasat al - hafikayin..... 674-767

XVII. Mehmed Halife..... 768-770
Tarih-i Gılmanî..... 771-808

XVIII. Evliya Çelebi 809-815
Seyahatname - "Tarih-i seyyâh" 816-856

XIX. Kazazzade Ahmed..... 857-860
Vakayi'name - Viyana kuşatması günlüğu 861-884

XX. Defterdar Sarı Mehmed paşa..... 885-886
Zübde-i Vekayiat..... 887-991

Lista de materiale ilustrative: -
Facsimile şi planşe... 992-998.

C-da nr. 8 Anul 1977
Tiraj: 500 Reeditare
Numele şi Prenumele dactilografei: DEBU CLEMENTA
Desenul: Efstate Elena
Corectat şi bun de tipar: Conf. MIHAIL GUBOGLU
Executat în cadrul Tipografiei Universităţii din Bucureşti

www.dacoromanica.ro

Lei 77,60

www.dacoromanica.ro